Íslands Árbækur

í sögu-formi.

Af

Jóni Espolin,
Syslumanni í Skagafiardar Syslu,

IV. Deild.

Kaupmannahöfn 1825.
Prentud á kostnad ens Islendska Bókmentafélags af þ. E. Rangel.

Íslands Árbækur.

IV. Deild.

Þessi Deild Islands Arbóka vidlík ad stærd og þær undanförnu inniheldr nidurlag þeirra þridja þáttar og byrjun hins fjórda; — hefi eg lesid prófórk hennar úr prentsmidjunni svo náqvæmlega sem tæp tíd og margskonar annir leyft hafa. Eptirstödvar sídarnefnds þáttar eru þegar í vördslum hins íslenska bókmentafélags, og um frekara framhald ritsins er ósk og von mín hin sama sem í fyrra, hvörjar sídan þannig eru ad nockru leiti uppfyldar. Höfundinum sè þökk og heidar fyri starfa sinn; lengi hvíli andi hans yfir sonum vorrar fósturjardar at aldrei giörit saga þess svo myrk framvegis, sem ein edr fleiri þeirra allda, er rit þettad aptr hefir frammdregid úr þeim dimmasta gleymsku-skugga!

Kaupmannahöfn, þann 19da Martii 1825.

F. Magnússon.

Nærværende Afdeling af *Islands Aarböger*, omtrent af samme Störrelse som de foregaaende, indeholder Slutningen af tredje Bog og Begyndelsen til den fjerde. Correctur-Arkene fra Trykkeriet har jeg selv saa nöjagtig gjennemseet som min knappe Tid og mangeartede Forretninger have kunnet tillade. Resten af sidstmeldte Bog er allerede i det islandske literære Selskabs Værge, og om Skriftets videre Fortsættelse nærer jeg det samme Önske og Haab som i Fjor; hvilke ogsaa siden allerede tildels ere blevne opfyldte. Takket og æret være Forfatteren for sit Arbejde! Længe hvile hans Aand over vort Födelands Sönner, at dets Historie aldrig fremdeles skal indhylles i et saadant Mulm, som i et eller flere af de Aarhundreder, hvilke dette Skrift atter har fremdraget af Forglemmelsens mörkeste Skygge!

Kjöbenhavn, den 19de Marts 1825.

F. Magnusen.

Formáli.

Tími sá sem árbók þessi fer yfir, er sá inn sami sem mest hefir komit Islandi í þat horf sem enn er þat, í tilliti landstiórnar, eda þó heldr þat sem þat hefir verit í til XVIIIdu aldar enda, enn allrahellzt hèldt þat því formi sem nú ákomst, til ofanverdrar XVIIdu aldar, þá Norsku laug innkomu, oc eginlega kalladir amtmenn voru skipadir, enn fólks edr haufdíngia stiórnar eptirleifar, sem hvervetna finnast í dómum laugrèttunnar, oc svo í hèrádsdómum, smámsamann fór at aftakast med aullu. Annars kèmr furdulega fyrir í þessu tímabili, hversu Islandi stórlega hnignadi á því allr manndómr, árferdi oc biargrædi, oc er sannlega íhugunarverdt, þar þó áþián klerkanna hafdi lètt á; enn þó veruleg upplysíng ecki framadist heldr á því, er ei svo miög at undra, því sú eina sem til var, oc þá uppkominn, oc í raun sú besta oc naudsynlegasta ef henni er synnt, ritníngin oc Guds ord, var ny innkomit, oc af allfáum brynt sem skyldi, enn ofmörgum vanhyrdt; þarí móti hèldt landsfolkit þá oc lengi sídann, eins oc samt vídar hèr á Nordrlaundum, ofrfast vid vana oc forn hindrvitni, sem ei mátti út af bregda, oc þánkafrelsid alls eckert; miklu heldr sinist þat eina sem til hafdi verit af því undir páfadóminum, í veraldlegum efnum, enn sem þó laut til stórmensku, oc iafnvel ósida, at hafa verit nidrbarit á þessum tíma, án þess nockut annad sómasamlegt siálfs álit væri innleidt aptr; komst þiódinn svo af óvyrdíngu sem á hana var laugd af út-

Fortale.

Det Tidsrum, som omhandles i denne Deel af nærværende Aarböger er det, som har bragt Island til den Forfatning, hvori det nu befinder sig, eller dog snarere den, hvori det har været til det 18de Aarhundredes Udgang, men egentligst talt beholdt det dog den Skikkelse, som det nu fik, til seent i det 17de, da Norske Lov indförtes, og de saakaldte Amtmænd bleve beskikkede, men Levningerne af Folkets eller Hövdingernes Bestyrelse, som overalt findes i Lavrettens Domme og tillige i Herredsdommene, efterhaanden begyndte at afskaffes for fuldt og fast. Ellers maa man forbauses over Begivenhedernes Gang i dette Tidsrum, som i saa höj en Grad medförte Islands Forfald saavel ved Uaar, som ved mandig Virksomheds Aftagelse og Næringsvejenes Forringelse, og det er sandelig værdt at overveje, da Geistlighedens Aag ikke længere trykkede Folket. Dog kan man ikke undres over at sand Oplysning ej befordredes i dette Tidslöb, eftersom den eneste Art deraf som var at faae og da var opprundet, i Virkeligheden den bedste og nödvendigste naar den kun sændses, Skriften og Guds Ord, vare nylig komne for Dagen, og forkyndtes kun alvorlig af meget faa, men forsömtes af alt for mange. Derimod hængte Landets Beboere da, og længe derefter, ligesom Tilfældet ellers var paa flere Steder i de nordiske Lande, særdeles fast ved Vaner og forældet Slendrian, hvorfra man ikke maatte vige; Tænkefrihed gaves her slet ikke, thi endog den Gren deraf, (om verdslige Anliggender) som dyrkedes i Pavedömmets Tid, men som dog befordrede Pragt og Overmod, ja vel endog Usædelighed, synes nu at være bleven nedtrykt i dette Tidsrum, uden at noget Hæderligt, der kunde give Landet Anseelse, blev sat isteden derfor. Saaledes

lendum (sem hún þó ei verdskuldadi fyrir hráleik sinn, framar svo mörgum ödrum í þann tíma) ásamt adþrengiandi fátækt oc kunnáttuleysi, sem mannfæckuninn í plágunum hafdi mest lagt drög til, enn ei svo áborit fyrr enn fólkit var fullfiölgad, oc landid þreyngdist, misst allann dug oc dád; verdr því fátt til frásagna um þessa tíd, at tilburdir voru fair, þeir er nockrs væri verdir, enn þó er þat at segia, at því meir sem á lídr aldirnar, er líklegt at eitt oc annat kunni til at vera uppskrifad edr máskè vissara, frammyfir þat eg hefi gètad komist yfir, oc þarf því samtyníngr minn þess vægari dóms, sem heldr nálgast sá tími, er mögulegt verdr at uppgötva um fleira enn einn madr fær í hendr fengit, oc þess dóms væntir mig, því svo hefir giört verit hèr til, at verksmídar hafa ei verit nidrfelldar, þó þær hafi mátt ófullkomnar vera med köflum, eda til enda; vil ec oc þá fella mitt verk er adrir vilia vidtaka er betri áhauld hafa, oc eptirláta þeim til styrktar undirbuníng minn, ef þá er framhaldit, oc er þat betra enn hann falli allr nidr þá ec fæ ei at dugad.

Frostastödum þann 26ta Julii 1824.

Jón Espolín.

udsattes Folket for Udlændinges Ringeagt, (hvilken det dog ej fortjente for sin Raahed, mere end saa mange andre i den Periode) plaget af tiltagende Armod og Vankundighed, hvortil Pestens Ödelæggelser för havde lagt Grund ved Folkemængdens Formindskelse, skjönt Virkningerne ikke ret kom tilsyne förend nu, da den igjen betydelig var tiltaget uden at kunne finde fornöden Næring — og alt dette bidrog da til at udrydde dets Mod og Daad. Dette Tidsrum giver saaledes kun et ringe Stof til Beretninger, da de Tildragelser og vare faa, som kunne siges at være af nogen Vigtighed; dog maa jeg bemærke Sandsynligheden af, at der for de senere Aar gives adskillige flere Optegnelser, som indeholde noget mere, endog tildels vissere, end de som jeg har kunnet overkomme, og derfor behöve mine her forenede Samlinger en des mildere Bedömmelse, som de Tider nærme sig, der gjöre det mueligt, at opdage meget mere om deres Tildragelser, end en Mand kan komme til Kundskab om; en saadan Bedömmelse venter jeg og, da Man hidindtil gjerne har fulgt den Regel, ej at nedrive slige Arbeider, skjönt de kunne have været ufuldkomne i visse Dele, eller endog helt igjennem. Ogsaa er jeg villig til at slutte mit Værk, naar andre ville tage fat derpaa, som have bedre Hjelpemidler, samt overlade dem min Forberedelse til Lettelse ved Arbejdet, hvis det virkelig fortsættes, og det er da bedre end at den rent skulde gaa til Spilde, naar jeg selv ikke længer kan virke.

Frostastade, den 26de Julii 1824.

John Espolin.

Prentfeil í IIIdiu Deild Árbókar

Pag. 1 lin. 12 samtyckt l. samþyckt.
— 4 — 26 sin l. sinn.
— 5 — 35 Biarnadóttr l. Biarnardóttr.
— 9 — 25 Biarnar Marteinssonar l. Biarna M. s. l. 35 systir l. systr plural.
— 11 — 28 fleirri l. fleiri. l. 29 l. Stadarfelli.
— 13 — 13 biskupr l. biskups.
— 14 — 17 þorsteinn son Finnboga lögmanns, Kristín oc Halla; l. þorsteinn í Hiörtsey, Cecilia er átti þorsteinn son Finnboga lögmanns, Katrín i Brædratungu, Kristin oc Halla.
— 15 — 4 allra l. allrar.
— 17 — 30 menn á alþ. l. menn í dóm á alþ. l. 31 fyri l. fyrri.
— 18 — 6 in margine 1505. l. 25 dttr l. dóttr. l. 36 ann l. enn.
— 20 — 10 in margine 1506. l. 23 Eyrik l. Eyríkr.
— 22 — 1 hönnum l. hönum. l. 32 Biarnahöfn l. Biarnarhöfn.
— 23 — 11 l. í Vatnsfyrdi
— 25 — 7 jardtikn l jardteikn. l. 14 sættistt l. sættist. l. 21 verit l. vorit.
— 26 — 33 Christianni l. Christiani.
— 27 — 2 Stephani Jónssyni l. Stephani biskupi Jónssyni. l. 25 iét l. lét.
— 30 — 29 þíngeyra l. þíngeyar.
— 31 — 23 jardarskipti l. jardaskipti oc sæpius
— 32 — 5 Stadafelli l. Stadarfelli. l. 19 l. Biarnasonar. l 28 Sveinn l. Svein.
— 33 — 2 1513 in marg. l. 3 l. Hans konúngr. l. 10 l. Selvogi sæpius caret litera.
— 35 — 3 þá l. þó.
— 37 — 1 fyrr l. fyri. l. 26 var hann svo vel l. vard hann etc.
— 38 — 4 Medallandi, l. Medallandi; vel: svo segia menn etc. l. 17 l. á Islandi. l. 18 Sigmundarson l. Sigmundarsonar.
— 39 — 21 l. sjógarpr.
— 40 — 28 Stephâns oc Gottskálks l. Stephán oc Gottskálk.
— 44 — 27 l. verdskuldad.
— 46 — 23 l. konúngdóminum. l. 33 vóru l. vora.
— 51 — 32 l. Arnasonar. l. 33 ogsvo l. Arnasonar.
— 52 — 34 gildfénad l. géldfénad.
— 53 — 34 Hvammi l. Hrauni.
— 54 — 6 o l. oc. l. 8 han, l. hann. l. 9 fyrdic l. fyrdi. l. 10 landén l. lands.
— 57 — 13 attu l átta. l. 27 in marg. 1519.
— 58 — 33 Phillippussonar l. Philippússonar. l. 35 Miunkaþverá l. Munkaþverá. l. 36 Einar l. Elínar.

Pag. 61 lin. 22 Asgrímr l. Arngrímr.
— 63 — 32 vildi l. vildu.
— 65 — 2 ættum, Teitr var l. ættum; þau gáfu hvert ár hina bestu ká sína Hofstada Mariu, svo voru þau trúrækinn. Teitr var etc. l. 7 in marg. 1522. l. 26 fyrstr til, l. fyrstr handa til.
— 66 — 29 Jón prests l. Jón prestr.
— 67 — 24 mikill l. mikil.
— 68 — 4 þíngaprests, Olufar, l. þíngáprests Olufar etc. l. 9 l. ad Stad. l. 10 l. Sumarlida. l. 12 var hann l. var hun. l. 36 Audarsveit l. Stadarsveit. l. 37 prestr l. prests.
— 71 — 37 Jón, l. Jóns U. s.
— 75 — 18 sídar enn Finnbogi prestr l. sídar; enn Finnbogi etc.
— 78 — 18 l. tók fyrir XXXIV h.
— 79 — 26 þorleifr l. þorolfr. l. 33 í Hialla l. á Hialla.
— 80 — 16 uppi l. uppá.
— 84 — 3 Jón Petursson l. Joan vel Johan P. s.
— 86 — 16 prestr seinna enn er her var komit l. prestr seinná; enn er her var komit.
— 90 — 7 Sæmundar í Asi, enn son Olafs bónda; brédir Gudrunar, l. Sæmundar í Asi; enn son Olafs bónda brédir Gudrunar, var etc.
— 91 — 33 samann l. samans.
— 95 — 1 Skigdamonn l. Skeydamenn.
— 98 — 11 hins ríki l. ríka. l. 15 l. fadir Jóns, í þernuvík, Gudmundars.
— 99 — 31 af því l. at því.
— 102 — 8 Biarna l. Biarnar G. s. l. 13 Hóla l. Hóls. l. 16 l. Biarnarsyni.
— 103 — 3 þriótskadi l. þriótskadist. þá l. þó.
— 104 — 2 in marg. l. 1531. l. 10 l. nockra. l. 24 Biargar l. Biarna.
— 109 — 32 biskups l. biskupa.
— 110 — 10 fór sídann med, l. fór sídann aftann med.
— 114 — 11 sídann þat er, l. sídann, þat er Kialarn þ. l. 15 l. Philippusson.
— 116 — 3 Svarthóli l. Svarfhóli. Ingiridir l. Ingiridi. Dada l. Dadi.
— 118 — 25 leiddi þá l. leiddi þar.
— 123 — 32 l. óbótamenn.
— 127 — 2 l. Superintendentem yfir.
— 128 — 7 l. umskipti.
— 130 — 20 fiárafla l. frændafla.
— 131 — 34 prestr Eyrikssonar l. prests Eyrikssonar.
— 136 — 1 Lángabol l. Laugaból. l. 2 l. Skálanes. l. 21 l. missti.
— 137 — 12 knoúngr l. konúngr. l. 20 biskup sá l. biskups á. l. 21 hadi l. hafdi.

Frammhalld 3ia Þáttar.

CI Cap. Frá Jóni biskupi oc lögmanna skipti.

Jón biskup Arason oc synir hans ridu til alþíngis um sumarit sem þeir voru vanir, enn er þeir komu til Kalmanstúngu biskup oc Ari lögmadr, spurdu þeir greinilega hvad hyrdstjórinn hefdi at sysla, oc at Ögmundr biskup væri tekinn, brá þeim miög vid, oc hugdu rádlegast at fara ei lengra framm um sinn, oc hvurfu þar aptr; þó sendi biskup Olaf prest Hialltason med afsökunar brèfum sínum til hyrdstiórans, oc Ari sagdi siálfr af sèr lögsögunina, enda grunadi hyrdstiórann um trúleik hans vid kónginn, er hann kom ei til þíngs, at gègna svo stórum eyrindum er konúngr hafdi bodid framm at fylgia, oc því sættu nockurir menn, er þótti mikill oc uggvænlegr afli þeirra fedga, edr hardindum þóttust af þeim sætt hafa, oc báru því nockrir hinir heldri menn fyrir hyrdstiórann jafnframmi, at þeir vildu ei at Ari væri lögmadr lengr, oc var Þorleifr at Skardi son Páls Jónssonar oc Solveigar Biarnardóttr hins ríka, til lögmanns kosinn. Var hann spakr madr oc roskinn, oc hafdi lengi þótt vel tilfallinn; enn Jón biskup oc Ari, oc þeirra frændr oc vinir, qvádu róg valda oc íllmæli, er þau skipti urdu, oc hötudust vid Þorleif lögmann. Svo segir Olafr Thómásson í qvædi sínu um þá fedga:

A

Lagu þá af hönum lögmanns nafn
landsins vondir þegnar,
sá var ecki at sæmdum jafn
settr var til at gegna, lögunum landi &
útlendsk þiódinn allramest ágyrnd hafdi af því;
svo rakna skildi rádinn flest, reystu upp klamarí.

Ari hafdi þá syslu í Eyafyrdi. Ecki fystist Jón biskup utan at fara at konúngsbodi, þóttist bædi taka til at eldast, oc þó hellst, vegna eyrindis, edr sidaskiptanna; vildi hann eigi láta hinn forna sidinn; þóttist hafa lítils góds at vænta, þar sem biskupsdómr hefdi verid tekinn af öllum biskupum í Danakonúngs rikjum, England oc einnin fallid frá hlídni vid páfann. Enn þó hönum gætist ecki at um Gissr biskup oc þætti lítils verdt um hann fyrir auds oc ættar sakir, sá hann þó at hann hafdi traust mikid, oc mæltist því til vináttu vid hann sem sídar mun sagt verda. Eigi vildu oc klerkar fyrir nordann taka vid kyrkjuskipan Christjáns konúngs, sömdu þeir bréf til konúngs midvikudaginn fyrir dyradag, oc afsökudu sig, var þar einn med ödrum Pétr Pálsson ábóti. Þau missiri dæmdi Páll Vigfússon at Hlídarenda um útródrarmenn.

CIII Cap. Frá Pétri Einarssyni oc Bryniúlfi.

Pétr son Einars prests Snorrasonar Ölduhryggiar skálds, bródir Marteins prests Einarsonar, hafdi þá Kiósarsyslu, oc dæmdi at Reinbergi um Skrauthóla oc Backa, föstudaginn eptir Michjálsmessu; hann giördist umbodsmadr hyrdstiórans, oc var miög í áliti oc vingan vid Dani, oc hafdi gefid sig mest í fylgd med þeim er þeir tóku Videy; hann var hinn annar fremstu manna er Ögmundr biskup þóttist reina vanþöck af, er svo sagt at Videy væri tekinn af dönskum mönnum þann tíma er Ögmundr biskup var fánginn, enn Alexius ábóti var fallin í sidi med konúngsmönnum, oc til hinnar nyu trúar, oc lét af ábótadæminu. Héldu þeir Videyar jardir um nesinn; enn þiskir menn höfdu hálfann fimta tug ródrarskipa á Sudrnesjum, þeir sem hér höfdu kaupskap, enn Danir engann, því at þeir voru í þann tíma miklu

óvinsælli Islendíngum enn hinir Pícka; þóttu gánga freklega at öllu, oc neyta þess er landid lá undir þeirra konúng, enn auka ríki konúngs síns; höfdu Islendíngar alla stund, þó þeir gæfi sig undir Noregs konúng, haldid nockurri höfdíngia stjórn á landinu, sem sést af skilmálum þeim er þeir höfdu jafnan vid hina fyrri konúnga, oc svo af dómum mörgum, er dæmdir voru í landinu af landsmönnum siálfum, oc höfdu laga afl; vildu þeir hellst leita konúnganna er höfdíngiar deildu sín à milli, oc var ríkismanna vald mikid á landinu, enn þó mest biskupa valdid. Þat jók oc miklu à óvild landsmanna hèr vid Dani, at þeir tóku nú at innleida nya sidu, oc fóru at því nockud hardfengilega, oc eigi allskostar drengilega, enn þat elldi helst konúngsvaldid aptr, at leikmönnum ríkum var leidt ordid biskupa ríkid. Þat er mælt at Pétr Einarsson hafi látid rífa nidr Videyarkyrkiu velsmídada, oc *domum* brædranna, oc bera moldina alla í midjan kyrkjugardinn, giört þar sídann badstofu oc kockhús, oc þar aptr af nádhús, oc látid ræsid horfa í kyrkju-stadinn; enn skrúda oc kaleika tæki Danir til sín. Seinna keypti Pètr Arnarstapa, oc bygdi hann upp, ætla eg verid hafi eptir þat er Helgafells klaustr var tekid, oc Pètr hafdi þar umbod jardanna. Brynjúlfr hèt madr oc var Jónsson, hönum lènti konúngr Biarnanes oc Horn, er voru af eignum Teits Þorleifssonar hins ríka; hafdi hann lyst því á alþíngi, enn Pètr Einarsson umbodsmadr, oc lögmenn bádir, oc alþíngismenn ályktudu þá, at þær væri í umsiá Gissurar biskups, þartil er hann fengi sitt mál siálfr borid fyrir konúng; enn um þessar jardir var deilt af Jóni biskupi sem fyrri segir, oc enn mun sagt verda, þó hafdi hann eigi þá til þeirra kallat, fyrir því at hann kom ei á þíngid. Þá seigia sumir at sótt mikil hafi gengid, oc dáid hellst hión; ellefu hión hafi dáid í eystri Landeyum. Leid nú svo af vetrinn sá hinn næsti.

CIII Cap. Frá Gissuri biskupi.

Fimtudaginn í páskavikn útnefndi Gissr biskup VI presta í dóm at Kyraugastödum á Landi, voru þeir Snorri Hiálmsson, Jón Hèdinsson, Þorleifr Eyríksson at Breidabólstad, brödir Sæmundar at 1542

Asi, Brynjúlfr Halldórsson, Jón Gíslason, oc Jón Biarnarson; enn þessa leikmenn Sæmund Eyríksson, Jón Þorvardsson, Jón Biarnarson, Snæbjörn at Kéldum son Halldórs Brynjúlfssonar frá Túngufelli, Erlend Jónsson, er eg hygg son Jóns Hallssonar, oc Hólmfrídar í Dal, oc Philippus Runólfsson; lagdí biskup framm fyrir þá alþíngis presta stefnu dóm, oc reikníngsskapar qver Ögmundar biskups, er svo sagdi, at Ögmundr hefdi medtekit eptir Stephán biskup, í gulli, silfri oc gódum klædum, léreptum oc ófrídum peníngum, svo at talid var, IV hundrud stikr oc XXXII stikr af gódu klædi, allt vyrdt fyrir áttatygi hundrud; XXI stycki varnínga klædis fyrir XXI hundrad; hálfvætt silfrs, þriár merkr oc þriá aura, fyrir II hundrud hundrada oc III hundrud; í gyllinum, rósenoblum oc engelóttum LXIII hundrud, XI fíngrgull, XII handsól, tveir daggardar búnir, fiögr pör knífa búnir, kross festarlaus, sylfrlyndi oc af sprotinn, *agnus dei* med festi, tvær kistr fullar mod vax, oc enn fleira er þar stód á. Qvádust dómsmenn þessir engan vita umbodsmann Ögmundar biskups nálægann, er med réttu kunni fyrir at kallast þeim reikníngum at svara; fyrir því dæmdu þeir at Gissr biskup mætti at sér taka þá peninga alla sem Ögmundr biskup hefdi medtekid, í nockurshátttar aurum, sem til eru nálægt dómkyrkjunni, enn ef þeir eru engir, skyldi hann taka jardir oc lausafé sem dómkyrkjunni er nærst, þartil hann hefir fengid fullt; enn þótt útlendir menn kærdi eptir skuldum hiá Ögmundi biskupi, skyldi herra Gissr vera vidskilinn, oc engu skyldr fyrir at svara, eptir því lögmáli at madr svari þar engu sem hann medtók eckert. Slíkt er nú allt á annan hátt á vorum dögum. Þat vita menn þó ei giörla hverju Gissr biskup hefir nád, enn þó eru líkindi til at bú Ögmundar biskups í Haukadal, oc at Reykium í Ölvesi edr annarstadar, hafi svo audug verid, oc nockud hafi nátt lúka dómkyrkjunni, oc Gissr biskup eigi sleppt því er hann mátti fá. Hinn XVda *Calendas Aprilis*, edr XVIIda dag Martii mánadar, gaf Gissr biskup Dada Gudmundarsyni í Snókadal qvittunar bréf, fyrir fiögr barngetnadar brot hans, í hórdómi, med Ingvildi Arnadóttr, enn hún var skyld hönum í annan oc þridia lid. Enn mánudaginn eptir uppstigníngardag, giördi Jón biskup Arason, at Lögmannshlíd í Eyafyrdi, sáttmálsbréf vid Gissr biskup; vildi hann eiga gott vid hann, fyrir þá sök helst at Gissur biskup ætladi ut-

ann um sumarid, oc hugdi sèr mundi verda slíkt til formælis vid konúnginn, er hann þóttist vita at eigi væri sèr vinveittr, — þar sem hann hefdi tekid völd af öllum hinum fornu biskupum, nema hönum einum samann, oc var þat á þennan hátt: "vèr Jón "med guds nád biskup á Hólum, — giörum gódum mönnum "kúnnugt, at vèr höfum sett oc samanbundid bródrlegann kær- "leika, vinskap oc trygd, vid heidrlegann herra, herra Gissr yfir- "mann Skálholltsstiptis, med þeim skilmála, at hver ockar styrki "annann med magt oc manndómi, fylgi oc fiárlögum, til "allra rèttra mála, hádum ockr at skadalausu — kunni "nockr rógr borinn verda ockar í millum, viljum vèr þar engann "trúnad áleggia, fyrrenn þat er skiallega reynt, med skilvissra "manna yfirsýn. Skal þessi vor lofun ecki af oss rofinn, svo lengi "sem hún er af greindum herra Gissuri vel haldinn. Item um "hann ágreiníng sem ockar er á milli um Biarnarnes, oc þá pen- "ínga þar til heyra, þat viljum vid eiga undir VI eda XII manna "dómi, sem vid siálfir tilnefnum, jafnmarga hver, oc halda þat "þeir giöra þar um." þvílíka lofun hyggia menn einninn Gissr biskup giört hafi ámóti. Gissr biskup leifdi oc Jóni Grímssyni oc þórunni Helgadóttir hiónskap, var fiórmennínga mægd á med þeim, enn ádr var svo nákomnum bannad at tengiast; hann hèldt þó vid skriptum, oc tók Pèturs peninga enn hverjum hann galdt vita menn eigi. — Á því sumri kom út Otti Stigsson med hyrdstiórn. þá lèt Olafr bóndi Gudmundarson syslumadr í Isa- fyrdi dóm gánga um ákæru Gudrúnar Biarnardóttr Gudnasonar, til Fúsa (Sigurdarsonar) Brúmanssonar, um hval sem Brynjólfr tók fyrir hennar landi. Frammfóru oc giörníngar fleiri þau miss- iri. Eitt var vitnisburdr Kolbeins prests Andunnarsonar Sigurds- sonar, oc Teits prests um þat er Jón Skúlason festi Ingibiörgu Sigurdardóttir Finnbogasonar, systr Isleifs á Grund, oc VI presta dómr Jóns biskups um ákæru Olafs prests Gudmundarsonar til Biarnar prests Jónssonar, og higg biskupssonar, at hann hèldi hálfum Reykjum í Midfyrdi, sem Gudmundr Olafsson hafdi lagt í mála konu sinnar Bergliótar Sigmundardóttr módr Olafs prests, enn hun gaf honum jafnt vid Jón prest bródir hans. þorleifi Eigmanni dæmdu XII menn á alþíngi, um jardir vestr í Skálavík, er Sólveig módir hans hafdi gèfid hönum, enn Olafr bóndi Ey-

ríksson bródir Sæmundar í Asi oc Jóns prests í Vatnsfyrdi lengi haldid, oc Pantaleón prestr son Olafs vændist nú at hafa umbod yfir.

CIV Cap. Klaustramenn sídastir sydra.

Þessir voru ábótar oc múnkar er Gissr biskup tók vid Skálhollts umdæmi; í Vidoy Alexíus ábóti Pálsson, enn brædr Pétr, Þorleifr, Hallvardr, Jörundr klukkari, alls V, var því klaustrlífi nú lokid er hèr var komid. At Helgafelli var Halldór ábóti Tyrfíngsson, oc þrír brædr, — Olafr, Jón oc Gunnar. A Þyckvabæ Sigurdr ábóti, oc V brædr, Jón Arnason, Jón Oddsson, Magnús, Jón Grímsson oc Sæmundr. At Skriduklaustri Brandr prior Rafnsson, fadir Rafns lögmanns, oc fiórir brædr, Olafr, Brandr, Magnús oc Þorsteinn. At Kyrkiubæar klaustri Halldóra abbadys Sigvaldadóttir, födr systir Gissurar biskups, enn systr sex, Gudrídr, Oddny, Arnleif, Astrídr, Margrèt, Valgèrdr. Prestar voru alls í Skálhollti biskupsdæmi CL.

CV Cap. Frá Gissuri biskupi oc prestum.

Gissr biskup tók nú med alhuga at hefia hinn nya sidinn oc fylgia framm, bannadi páfa lærdóm í sínu umdæmi, messr, vigilíur, tída saungva oc lestra, talna saungva oc helgra manna ákallan, enn fylgdi fast tilskipun Christjáns konúngs um kyrkiusidina, stefndi hann til þess fiölmenna presta stefnu at Middal í Laugardal, at sunnann oc vestan, oc skildadi presta til at taka þar á móti tilskipun konúngs, oc fremja eptir henni þeirra embættisgiörd, kènníngu oc kyrkiusidi, sem lióst er af medkènníngu þeirra presta siálfra, oc var sú samkoma midvikudaginn nærstann fyrir Pèturs messu oc Páls, sambycktu þar XXIII klerkar kyrkju ordinantíuna, ef þeir fengi at halda fríheitum sínum oc kènnimanna rentu, oc hètu konúngi öllum trúnadi, hlídni oc hollustu, enn beiddust umbreitíngar á því sem ei fengi stadist í landi hèr,

eptir því sem Gissr biskup kynni segia, — settu þeir sín innsigli fyrir brèfid, oc voru þessir: Alexius ábóti Pálsson, Bryniúlfr prestr í Odda Halldórsson frá Túngufelli, Marteinn prestr Einarsson at Stad, Bárdr prestr Ejólfsson á Reinivöllum, Freysteinn prestr Grímsson at Stafhollti, Gudmundr prestr Jónson oc Eyríkr prestr Jónsson at Reykhollti oc Gilsbacka, Magnús prestr Jónsson, Jón prestr Biarnarson er sídar var at Breidabólstad, Sveinn prestr Þorbiarnarson í Hvammi, Eyríkr prestr Grímsson er sídar var at Gilsbacka, — bródir Freysteins prests, Biörn prestr Olafsson í Runa, Jón prestr Þorleifsson Gudmundarsonar Andréssonar, er sídann var í Hiardarhollti, Loptr prestr Narfason at Stadarhrauni, Jón prestr Einarsson, Arni prestr í Hytardal, Arnórsson frá Ökrum, Tumi prestr Gudmundarson, Stephán prestr Hallkèlsson í Laugardælum frændi Stephâns biskups, Jón prestr Jónsson, Asgeir prestr at Lundi son Hákonar Biörgólfssonar, Þórdr prestr Gíslason, Oddr prestr í Gaulverjabæ Halldórsson frá Túngufelli, Magnús prestr í Selárdal Ejólfsson Mókolls, Einar prestr Olafsson í Gördum á Alptanesi, Snorri prestr Hiálmsson at Hollti undir Eyafiöllum, Gísli prestr Nicólásson, Gísla prests Jónssonar Gíslasonar er opt er gètid ádr, oc Olafr prestr Jónsson; enn VI afsökudu sig med elli sinni oc veikleika frá nyum sidum, oc bádu kónúng ei þraungva þeim þartil, voru þat Sigurdr ábóti í Þykkvabæ, Bergr prestr Jónsson at Reinivöllum, Þorleifr prestr Eyríksson at Breidabólstad í Fliótshlíd, Jón prestr Hèdinsson í Runa, Olafr prestr Kolbeinsson í Saurbæ, oc Jón prestr Eyríksson í Vatnsfyrdi. Stephán prestr Hallkèllsson í Laugardælum sá er hèr var gètid, var fadir Hallkèlls prests á Feriubacka, hans son var Stephán prestr er átti Ulfhildi dóttr Jóns Oddssonar í Reykjavík, oc Þórdysar Henriksdóttr Gerkens, þeirra börn Hallkèll prestr á Hvalsnesi fadir Stephâns prests í Grindavík, oc Biörn prestr at Snæfokstödum módrfadir Einns biskups, oc Jónar tveir; þat er köllud Hallkèls ætt, oc voru þeir frændr allir sydra. Asgeir prestr Hákonarson at Lundi var athafnamadr mikill, þat er sagt hann kæmi þangad annarstadar frá, allfátækr, oc rydi í járnsödli forunum, enn hann græddi þar mikid fè; hann átti fyrri Jngibiörgu Gudmundardóttr frá Þíngnesi systr Þórdar er enn verdr gètid, enn sídann Gudrúnu Snorradóttr; þau voru börn hans, Astrídr er átti Gudmund son Halls, Olafssonar prests Kolbeinssonar Ragn-

hildr er átti Sigurd Einarsson, — þann er Einar ness ætt er frákominn, Tyrfingr, Biörgólfr er átti Sesseliu dóttr Halls Olafssonar, Sigurdr fadir Jóns í Alptartúngu, Snorri, Nicólás, Ingibiörg, Þóra, Þurídr er Helga átti Vígfússon Jónssonar í Kalmanstúngu Grímssonar í Sydumúla Jonssonar Gudmundarsonar, þeirra börn voru Vígfus prestr, er Sigurdur Vigfússon í Stóraskógi er frákominn, oc systkin hans Herdys er átti Laga Arnór í Liáskógum, son Lopts Gudlaugssonar Loptssonar Ormssonar Loptssonar hins ríka, þadann er Liáskóga ætt. Hákon oc Þórdr voru laungsynir Asgeirs prests. Einar prestr Olafsson í Gördum var fadir Egils, födr Jóns prests er ritad hefir annálin, oc Olafs prests er hertekinn var í Vestmannaeyum, oc brædra þeirra. Olafr prestr Kolbeinsson í Saurbæ var mikilsháttar, enn gamall í þennan tíma sem hèr seigir; Kolbeinn Sigurdarson hét fadir hans; enn son hans var Hallr er átti Gudrún dóttr Þorsteins í Hiörtsey Torfasonar frá Klofa, vid hann er kènnd Hállsætt; hans börn voru þau Ögmundr, fadir Torfa á Leirá, Sigurdar, Halls, Odds oc Snorra; Gudmundr er átti Astrídi Asgeirsdóttr, frá hönum er kominn Gudmundr prestr í Fliótshlíd, oc Halldór í Olafsvík, födrfadir Pètrs prests Einarssonar í Miklaholti, oc Gudmundr snickari, Þórdys er átti Tyrfing son Asgeirs prests Hákonarsonar hann bió í Hiörtsey, þeirra son einn var Þorsteinn prestr í Hvammi. Sesseli, hún àtti Biörgólf Asgeirsson; Bergliót atti Einar Eyríksson á Hvanneyri. Bergþór Hallsson var laungètinn; eru þetta allt ættir miklar.

CVI Cap. Frá imsu.

Eptir presta stefnu þessa ridu menn á alþíng; segir þá sumstadar at til kæmi deilurnar um Horn oc Biarnanes er fyrri er gètid, oc færi framm dómar med forsiá Pèturs Einarssonar. Þá kærdi Asdys systir Ögmundar biskups jardamissir sinn sem ádr er á vikid; var þat dæmt at hún skyldi eiga atgáng at fè Ögmundar biskups, hvar sem hittist, enn eigi nádi hún eda nockrir frændr Ögmundar biskups því fè. Um sumarid sannspurdist andlát Ögmundar biskups. Rafn hèt prestr er bió at Arnarbæli í Flóa, hann fór

med ödrum mönnum úr Þorlákshöfn á skipi, fluttu þeir miöl oc skreyd inná Oseyri, þeir voru X samann, bar þeim til á skipinu oc flugust á, oc steiptu skipinu, drukknudu þeir þar allir samann. Annar prestr drukknadi fyrir Osmunnanum í Skálhollti, þeir fleyttu triám eptir ósnum, lagdist hann til sunds med trè, oc batt um sig snæri, enn sem hann hafdi syndt um hríd, losnudu hosubönd hans, oc flettust nidr hosurnar, dróg hann vid þat nidr oc tyndist. I þann tíma bió at Stadarbacka Þorlákr prestr Hallgrímsson Barna-Sveinbjarnarsonar, hann hèldt þá vid Helgu dóttr Jons lögmanns Sigmundarsonar, hana hafdi ádr átta Krákr Hallvardsson á Audunarstödum, oc tyndist hann í Vídidalsflióti, oc Jón bródir hans, er þeir fóru til veidiskapar; þeirra börn voru Jón prestr Kráksson í Gördum, oc Biörg er átti Erlendr prestr son Páls Grímssonar Pálssonar, sumir nefna oc Olaf prest Kráksson. Jón Hallvardsson hafdi átta Gudrúnu dóttr Jóns lögmanns Sigmundarsonar, þeirra son var Jón fadir Arngríms prests hins lærda. Þorlákr prestr hafdi haldid fyrst Stad í Hrútafyrdi, hafdi hann þarmed Eyrarkyrkju í Bitru, oc var opt kominn fyrir dag í túngslysi á vetrum þángad til messugiördar. Þau Helga gátu son á þessum missirum, er nefndr var Gudbrandr, oc vard sídar hinn ágætasti; Þórdr bródir hans var tveimr vetrum yngri.

Cap. CVII Utanför oc bréf Gissurar biskups oc annad þar vid.

Gissr biskup baud prestum at qvængast, oc var þat miög lastad af mörgum sem fleiri sidaskipti; hann keypti um sumarid, enn sumir segia hann hafi einnin fastnad sèr til eginkonu Gudrunu, dóttr Gottskálks biskups Nicolássonar, systr Odds hins spaka, oc Christínar er ádr átti Þorvard Erlendsson, enn sídann Jón Einarsson at Skardi; enn at því framkomnu, oc er til þótti skipad sem þurfti, fór Gissr biskup utann, oc med hönum Pètr prestr Andrèsson, til Kaupmannahafnar; einnin menn af hendi Jóns biskups Arasonar: Sigurdr prestr at Grenjadarstad sonr hans, oc Isleifr mágr hans, oc Olafr prestr Hialltason, med bréf hans; bad Jón biskup

konúnginn audmjúklega hlífa sér vid utanferd, er aldr færdist á hann, enn hèt trú oc hollustu; unnu þeir Sigurdr prestr oc Olafr prestr oc Isleifr eyd á kniám bædi sin oc hans vegna, at sína konúngi trúleik oc holllustu, bædi um siduskiptinn oc kyrkiu tilskipunina; fèck Jón biskup einn-samann af öllum biskupum, þeim er páfa-trúnni fylgdu, í rikium Dana konúngs, at sitja at völdum sínum oc vyrdíngum á medann hann lifdi, því at konúngi var grunlaust um alla tálman síns vilja af hans hendi. I þeirri ferd fèck Gissr biskup mörg brèf af konúngi, ráda sumir af þeim, at Christófór Hvitfeldr hafi verid í landi hèr sumarid fyrir; eitt var qvittun fyrir afhendíngu *Clenodia* oc peninga Skálhollts kyrkiu til Hvitfeldts, DCC lóda silfrs, gull-kaleiks, LX Jóachims dala, oc XX engelotta. Pat var seint um haustid útgèfid; hafdi konúngr slegid hendi yfir klerkafèd allt. Annad var um þad, hvad prestar skyldu kénna alþídu til sáluhiálpar. Þridia var um uppeldi presta, med því *vigiliur*, oc ábati sá er af hiátrú reis aftókst, gaf hann hyrdstióranum oc biskupinum umbod at ransaka hvo prestar þyrfti med til framfæris, oc leggia þeim til af kyrknatyundum, þarmed skyldu heytollar haldast, oc prestum ei áþián veitast af konúngsvaldinu. Hid fiórda var til Halldórs ábóta at Helgafelli, oc conventubrædra í Videy, at þeir hèldu skóla á bádum þeim klaustrum; því var sídan spillt af ágyrni konúngsmanna. Hid fimta var til Sigurdar ábóta í Veri, Brands priórs á Skridu oc Halldóru abbadysar, at þau hèldu lestra-skóla á þeim klaustrum; voru þessi skólahöld skipud at forlagi oc rádum Gissurar biskups, oc gódvilia konúngs at öndverdu, enn þess vard ei audid, því at svo er sagt, at þegar hann var á heimleid oc kominn í Hamborg, hafi konúngr sendt þángad eptir brèfunum, fyrir því at Jóhann Friis, Cancelleri hafi sagt at ríkid eda krúnann stædist ecki ef öll klaustr gengi undann. Vard á þann hátt, þat sem vera skyldi landinu hinn mesti frami oc hagnadr, at forlagi Gissurar biskups oc vitra manna, at útdrætti einum, oc leiglendínga skyldu undir konúnginn, oc litlum mun þarfara enn fyrri hafdi verid. XVII vikr var Gissr biskup í Kaupmannahöfn, oc hafdi bord hiá Herra Christjáni Þorkèllssyni, þadann fór hann til Raudstocks, oc kom þar þridja sunnudag í Adventu, þadann til Hamborgar, oc var þar til hins VIta dag Aprílis mánadar um vorid eptir, voru med hönum Snorri prestr Hiálmsson, Gísli prestr Jónsson, oc Eggèrt son Hannesar

hyrdstjóra. Gísli prestr Jónsson er oc mælt at eint hafi heit sitt um þessar mundir, at egta Christínu Eyjólfsdóttr mókolls, fengid lausn fyrir hána af Christjáni konúngi, oc leifi til at fá hennar; hafi konúngr oc ríkisrád hans ógiörla vitad sakfelli þeirra systkina, þat hún væri krenkt oc þær bádar systr af bródr sínum, heldr at vandalaus mundi hafa verid karlmadrinn. Hyggium vèr at Gísli prestr hafi þá fyrst þessa leitad er prestum var leyft at qvongast, oc Gissr biskup siálfr hafdi keypt konu. Verdr sidann meira gètid Gísla prests oc Christínar. Á jóladaginn gaf Christján konúngr brèf út, er bannadi eptirliggiurum oc útlendum hèr kaupskap, oc laut þad til hinna þýsku manna.

Cap. CVIII Frá Gudrúnu Gottskálksdóttr. Tekid Helgafells klaustr.

Eysteinn hinn sterki Brandsson var í þennan tíma kyrkiu-prestr í Skálhollti, oc skorti þá vetr á sextugann; hann komst yfir Gudrúnu Gottskálksdóttr festarkonu Gissurar biskups, medan hann var utann. Enn um vorid er von var á útkomu Gissurar biskups, 1543 fór hún úr Skálhollti upp at Túngu, oc er hann kom út, vildi hún ei fara til fundar vid hann. Jón prestr yngri Einarsson bródir hans, sagdi hönum hvad í hafdi giörst; leid svo hin fyrsta nótt frá því biskup var heimkominn, enn um morguninn bannadi hann Eysteini at messa, því þar var þá messad hvern dag. Gudrún sendi oc Eysteini ord at hafa sig sem skiótast af stadnum, enn hann vildi ecki, oc gèck til máltídar; oc sem hann var setstr at bordum, komu þar inn brædr biskups, Jón prestr med taparexi í hendi, oc Þorlákr med kordaknif, allir voru þeir frændr miklir menn oc knáir sem þeir áttu kyn til. Þorlákr var bædi mikill oc sterkr, svo at hann hafdi vel tveggia megn, oc þó vel gyldra, enn Eysteinn var óvidbúinn oc hlióp upp undir hábordid, oc vafdi kápunni at höndum sèr oc bar svo af sèr högginn, enn knífr Þorláks beit svo at gèck í gegnum allt, oc vard Eysteinn miög sár, þá sá hann at hönum mundi ei duga svobúid, oc hlióp upp yfir bordid, oc framm á gólfid oc beid þeirra, dró út sleddu

mikla er hann hafdi á sèr, oc bar fyrir högginn; Þorlákr sókti fast at, enn Eysteinn rann þá á hann, oc rak hann þegar undir sig, oc setti sledduna fyrir brióst hönum, oc hlióp á ofann af öllu afli, enn hún bognadi í keng, því at Þorlakr var í pansara; Jón prestr hió þá Eystein miög í útlimuna med taparnum, þartil er hann mæddi blódrás, kom þá at Arni briti Olafsson bródir Einars prests í Gördum, oc skildi þá; enn er Eysteinn var kominn framm í dyrnar, vildi hann inn aptr at þeim enn fèck því ei rádid; hann hafdi XIII sár, oc var sídann græddr í Hólum. Þótti mönnum þetta giört Gissuri biskupi oc hinum nya sid til svívirdíngar, oc voru hönum dæmdar af Eysteini tyutígi merkr í fullrètti sitt, eptir fornum kyrkjulögum. Um sumarid ól Gudrún þríbura í Túngu, hlutu skyrn allir oc öndudust sídann. Þá mælti Gissr biskup: þat var hlaup oc hófmannshlaup, oc skal eg þó taka Gudrúnu mína aptr í sátt; enn Oddr Gottskálksson bródir hennar rèdi biskupi frá því fyrir hneigslis sakir, enda vildi hún eigi siálf, seigia sumir valdid hafi stórlyndi hennar, enn adrir blygdan oc ángrsemi; er oc eigi gètid Eysteins þadann af. Þá tók Pètr Einarsson Helgafells klaustr, var þar þá Halldór ábóti, oc brædr, Olafr, Jón oc Gunnar, er mælt þeir hafi naudugir farid, oc óskad berhöfdadir oc berfættir ills þeim er vidtæki. Var ábótanum bodid at kiósa svo margar jardir, sem hann mætti vel fæda prest á, enn hann ann þess illa þeim er vidtæki eptir sig, oc nefndi IV kot. Eru Helgafells jardir, nefndar Stapaumbod, oc Skógarsandar jardir, oc voru þær lèntar Dada Gudmundarsyni til umráda oc afgialda, vóx þá enn vid þat uppgángr hans oc audr, oc segia sumir menn at hann hafi tekid diarflega til sumra hluta er at Helgafelli voru. Dadi hafdi þá syslu fyrir vestann, gèck hann ríkt eptir sektum, því hann hafdi prófastsdæmi, oc efldist miög; enn svo er sagt at Pètr Einarsson hafi haldid Helgafells umbod, þá hann bjó at Arnarstapa.

Cap. CIX Byriad prentverk; mord eystra.

Þá heldt Jón prestr svenski Matthiasson Breidabólstad í Vestrhópi, var hann borinn í Svíþiód, hann var skickanlegr madr oc

vel sidadr; hafdi hann fyrstr hingad á land prentsmidju, oc hóf at prenta á Breidabolstad, handbók presta, sunnudaga gudspiöll, oc annad fleira. Var þat nockud at forlagi Jóns biskups. Jón svenski þótti nær ypparstr presta nordanlands i þann tíma; hans son var Jón er prentverks ydn lærdi af hönum, oc prentadi sídann at Núpufelli sem enn mun sagt verda. Þat vor eptir krossmessu, lèt Ari Jónsson biskups XII manna dóm gánga at Einarstödum í Kraklínga hlíd, um ránga tyundargiörd; voru þeir dæmdir til at tvígialda tyund, oc þriggja marka sekt í fyrsta sinni, sem ei giördi tyund nè gyldi af X aurum til V hundrada. Enn Stígr Höskuldsson lèt XII manna dóm gánga vid Vallalaug í Skagafyrdi, um ákiæru Herdísar Helgadóttr til Iclis, þísks manns, at hann hefdi naudgad henni, hann var förunautr Hans Benicks kaupmans, oc Hans Mejers skipara, oc lidsinnti Jón biskup hönum oc þeim útlendu mönnum, var Iclis dæmdr tylftareydr fyrir verknadinn enn ella frá fè oc fridi, enn líf hans þó til konúngs nádar, oc fyrir því at á hann söunudust vidburdir, var dæmdr af hönum hinn minnsti fíngr, oc tveir ef hönum fèllist eydr, oc tvöfaldt fullrètti Herdysi; var Stígr þá konúngs umbodsmadr í Skagafyrdi. Þorleifr prestr Biarnarson Þorleifssonar hèt Ragnhildi Jónsdóttr, at halda vid hana medann þau lifdi, enn giöra hiónaband þegar þat giördu fleiri prestar, oc almúginn samþyckti edr yfirmenn bydi svo skyldi vera, enn ella arfleida börninn. Jón Olafsson í Hiardardal lèt XII manna dóm gánga um ómegd, í umbodi Olafs Gudmundarsonar födr síns, er þá hafdi enn syslu í Isafyrdi. Vígfús oc Oddr Helgasynir, af Haga ætt, gáfu qvittun Andrèsi Arasyni at Saurbæ á Raudasandi; þann hygg eg verid hafa launson Ara Andrèssonar. Ormr son Sturlu Þórdarsonar at Stadarfelli, er átti Þorbjörgu dóttr Þorleifs Grímssonar at Mödruvöllum, saldi Ara Jónssyni Hleidargard. Þá arfleiddi oc Biörn prestr son Jóns biskups börn sín, Jón, Magnús, oc Ragnheidi, oc fleiri urdu giörníngar. Þá skèdi mordvíg eystra, drap sú kona er Sesselia Loptsdóttir hèt bónda sinn Steingrím Bödvarsson, oc myrdi hann, oc sá madr med henni er vid hana hafdi haldid; var Erlendi lögmanni Þorvardssyni bodid at gánga eptir því, var fyrir þá sök Steingrímr grafinn upp, oc fannst stíngr á þunnvömbinni, oc var svarid manna verk, sídann var Sesseliu dæmdr tylftareydr eptir líkindum, enn enginn var med henni á bænum þá Steingrímr dó, nema

fylgimadr hennar, fyrir því vildi enginn med henni sverja; var hún þá dæmd rètttæk af valdsmanni, ef eydr fèlli innan ásetts tíma, nema ef hún kæmist á adrahveria dómkyrkjuna, oc hálfir hennar peníngar undir konúng fastir oc lausir, var þar med jördinn Egilsstadir; komst Sesselia á Hólakyrkju. Þá dæmdi Þorbergr Bessason at Spialdhaga í Eyafyrdi med XII mönnum, um mála tilgiöf oc löggiafir Þórunnar á Grund, dóttr Jóns biskups.

CX Cap. Qvonfaung Einarssona.

Þá er Jón biskup spurdi útkomu Gissurar, ritadi hann hönum þackarbrèf vinsamlegt, fyri sínda mann - æru sendimönnum sínum, enn æskti at midlun mætti ú komast med þeim um Biarnanes, er hann hefdi keypt af Fridriki konúngi; lèzt hann heyrt hafa Gissr biskup vildi fara *visitatiu* ferd til vestfiarda, oc kalladi vel verda at þeir fyndust siálfir, taldi þat ómaksminnst verda meiga í Hrutafyrdi, oc bad hann rita sèr þar um aptr med Olafi Ormssyni er brèfid bar. Gissr biskup var þá kominn á *visitatiu* ferd sína, oc ritadi aptr Jóni biskupi, qvadst hafa fengid brèf hans med Olafi, oc lèt sèr skyldt at halda vináttumál þeirra, enn skilríki fyri Biarnanesi þóttist hann ei hafa svo nær hendi at sinni, at þau mætti fá ádr hann kæmist heimann; qvadst hann mundi svo giört hafa, at hitta Jón biskup í Hrútafyrdi, ef hann hefdi fyrri vitad, enn nú mætti þat bída hins nærsta alþíngis, ef Jóni biskupi sýndist, þá var Jón biskup sextugr at aldri; á ferd þessari trúlofadi Gissr biskup sèr Katrínu, dóttr Hannesar hyrdstióra Eggertssonar oc Gudrúnar Biarnardóttr Gudnasonar, enn at Helgafelli um vetrinn, hinn XIXda Januarii mánadar, gaf hann 1544 Dada bónda Gudmundarsyni stadfestíngar brèf uppá þær qvittanir, sem Ögmundr biskup oc svo siálfr hann, höfdu gèfid Dada fyrri, fyri brot hans vid Gud, biskupana oc heilaga Skálholtskyrkiu, þat framsat sem Gissr biskup mætti at lögum, hellst um hans qvennamál, oc barneignir med Ingvildi Arnadóttr eda hverri annari, er hann hefdi þar til mátt verda brotlegr med; enn Dadi hèt herra Gissuri oc dómkyrkiunni trúr oc hollr at vera, í öllu því er hann mætti; eptir þat fór Gissr biskup í Skálhollt, oc

hèldt brúdkaup til Katrínar; enn Gudrún módir hennar Biarnardóttir, oc Gudrún systir hennar, fylgdu henni austr þángad, oc voru þar um vetrinn; enn hinn fiórda sunnudag eptir Páskir, giördist hjónabands skilmáli, í stóru stofunni í Skálhollti, í millum Þorláks Einarssonar, bródr biskups, oc Gudrúnar Hannesdóttr systr Katrínar; med samþycki oc jáyrdi Gudrúnar módr hennar, oc brædra hennar Biarnar oc Biarna; voru hönum talinn L hundrud í frídum peníngum oc frídvyrdtum, enn Gudrúnu önnr L, oc í þeim tilskilinn jördinn Gestseyri í Dalskyrkjusókn, XI hundrud í silfri oc IX hundrud í frídum oc frídvyrdtum peníngum; tilskildi Gudrún, at Gissr biskup styrkti Þorlák, oc veitti hönum nockurt *beneficium*, edr annad slíkt; voru forsagnar vottar skilmálans: Brynjulfr prestr Halldórsson í Odda, Simon prestr Jónsson, Jón Biarnarson er syslu hafdi þar eystra, oc enn fleiri; enn þat hyggia menn at Eggert Hannesson hafi þá ei verid á landi hèr. Simon prestr sá er hèr var gétid, son Jóns raudkolls Hedinssonar, var fyrst kyrkjuprestr í Skálhollti, sídann at Kálfhollti oc í Runa, hans son var Sveinn prófastr í Hollti, fadir meistara Brynjúlfs biskups. Þorlákr Einarsson bió sídann at Nupi í Dyrafyrdi, oc hafdi seinna Isafiardarsyslu; hans son var Gissr at Núpi, er fyrr átti Ragnheidi Pálsdóttr frá Reikhólum enn Sveinn prestr Simonarson; sídann átti Þorlákr Vigdysi dóttr Þorólfs Ejólfssonar frá Engey, þeirra börn vòru Jón, Ingvildr, Gudrún, Margrèt, Gunnhildr.

CXI Cap. Frá Gísla Finnbogasyni.

Gísli hèt prestr oc var Finnbogason; Finnbogi fadir hans ætla eg hellst at verid hafi son Gisla Finnbogasonar hins gamla Jónssonar lángs. Gísli prestr var mikill oc sterkr, hann vo þann mann er Þorarinn hèt, í Bolstadarhlíd, oc var Steindórsson Bergssonar, enn Bergr var frá Dálki Einarssyni, er búid hafdi í Bolstadarhlíd fyrir pláguna fyrri; son Þórarins var Einar, hans synir voru þeir Gudmundr, Jón á Gunnsteinstödum, oc Skúli fadir Þorláks biskups. Jón biskup Arason hèldt prestastefnu at Vídimyri föstudaginn nærsta fyrir Jónsmessu baptistæ, oc rádgadist

þar vid presta, hvad þeim syndist giörandi vid Gísla, sagdi hann hafa audmjúklega, med allri hlídni oc sönnu ydrunar yfirbragdi, gengid undir þær skriptir sem hönum voru settar; fyrir því var þat bædi rád oc bón prestanna, at Jón biskup mætti af gódgyrni sinni oc biskuplegu valdi, dispensera oc ráda í þessu, svo at Gísli prestr kynni at fá aptr heidr sinn oc messusaung, Gudi til dyrdar, enn siálfum hönum oc hans fátæku fólki oc húsi til hiálpar oc atvinnu; vard biskup því samþyckr, oc veitti Gísla leifi til at fremia allt prestslegt embætti, jafnt oc ádr; gaf hann hönum þar uppá opinberliga hönd sína, oc biskuplega blessan; dóttir þess Gísla prests var Gudrún, vid henni gat Gudbrandr biskup Steinunni, enn hennar fèck Skúli son Einars, Þórarinssonar þess er Gísli prestr vo, Steindórsson, þeirra son var Þorlákr biskup.

CXII Cap. Biarnaness mál oc önnr.

Nú rída menn til alþingis, oc kom Gissr biskup ei á þing, þó ritadi hann þángad, oc taldi forföll; þar dæmdi Erlendr lögmadr Þorvardsson um rèttaryrdi; hann dæmdi oc at Nesi í Selvogi um ordid Þiófsbarn; þá hafdi farid framm sá giörníngr um vorid, at Magnús prestr Ejólfsson gaf upp arfs tilkall eptir Þorleif bródur sinn, ef hann arfleiddi syni sína Magnús oc Þorkel. Biskupar lögdu bádir undir giörd sex klerka þrætu þeirra um Biarnanes, vòru af Jóns biskups hendi Pètr Pálsson ábóti at Múnkaþverá, Helgi ábóti at þíngeyrum oc Thomas prestr Eyríksson, hann var þá radsmadr á Hólum; enn af hendi Gissurar biskups Marteinn prestr Einarsson at Stad, hann fylgdi þann tíd stödugliga framm lærdómi Lùthers, Bryniúlfr prestr Halldórsson í Odda, oc Jón prestr Biarnason; var sú ályktan þeirra, at öll brèf oc skilríki beggia biskupanna, skyldu á því ári flytiast framm fyrir konunginn, oc hans ríkisrád, oc þeir bádir skyldugir at halda þat sem þar yrdi áqvedid; sú ályktan var giör á þíngvelli, oc svo dómsbrèfit, næsta dag eptir Pètursmessu oc Páls, enn Jón biskup beid ecki þess konúngs-úrskurdar, oc reid um haustid austr í Hornafiörd, á laun vid Gissr biskup, oc tók at sèr Biarnanes, oc eignir þær. Sigurdr blindi var á austfiördum; hann qvad þetta vid biskup:

Margt snyst miög fort,
minnst tôn herra Jón!
Er því luckann ókyrr
um frón, herra Jón!
vildu kóngar vardhöld,
veik sión herra Jón!
skiljid svo mitt skírt mál,
skal bón, herra Jón!

Enn er Gissr biskup spurdi þetta, ritadi hann Jóni biskupi brèf alvarlegt, oc qvad sig undra miög, er hann hafi þannig giört, fyrri enn konúngs dómr oc ríkis rádsins væri til kominn, eptir því sem giördarmenn upp qvádu, oc þeir höfdu ásáttir ordid; lètst ei mundi sleppa þeim jördum dóm laust, oc tók nú heldr at grynnast á vináttu þeirra. Laugardaginn fyrstann í vetri, lèt Ari Jónsson dóm gánga at Spialdhaga í Eyafyrdi, um hysíngar fátækra manna, voru fremstir dómsmenn: Jón á Svalbardi Magnússon Þorkèllssonar, Einar Brynjúlfsson at Espihóli, Arni í Stóradal Pètrsson Loptssonar, Magnús Brynjúlfsson bródir Einars, þeir dæmdu at hysa skyldi innan-sveitar menn fiórum sinnum á ári, á hveriu bygdu bóli, enn utann-sveitarmenn tvisvar, enn sekir þeir er úthysa fiórum mörkum í dómrof, oc úthysíngar máli; var þá allt flutt eda geck siálft yfir þat er snaudt var. Sunnudaginn eptir seldi Sveinn Þorleifsson Olafi presti Hialltasyni siálfdæmi, fyrir svik er hann hefdi giört í sambúd vid Hallfrídi dóttr hans, enn þau bædi hètu hönum trú. Helga Gudnadóttir gaf Eyríki Torfasyni í Klofa qvittun um penínga skipti fyrir jólinn, voru þá meir enn XL vetra sídann Torfi bóndi hennar dó. I þann tíma krafdi Otti Stígsson höfudsmadr lögmenn báda, Erlend oc Þorleif Pálsson, til at dæma um fiskiskip útlendra kaupmanna, er þeir höfdu móti lögum, enn drógu landsmenn til at eiga hlut í, til hylmíngar sèr, dæmdu lögmenn at hvad skipa sem útlendir ætti þannin, skyldu falla hálft undir konúng enn hálft undir hyrdstiórann, enn Islendíngar haldi því er þeir eiga; þetta kölludu kaupmenn ójöfnud, oc báru fyrir konúng, enn hann skaut því til landslaga. 1545 Lauk svo þeim málum, at hyrdstjórinn lèt dæma konungi fiskiskip þeirra öll, hálfann fimta tug, enn banna þeim vetrarlegu at mestu; sagt er at Danir hafi haldit skipum þeirra í tvö ár eda þrjú.

Cap. CXIII Frá Gissuri biskupi oc ödru.

Jón biskup hafdi mikid jardakaupa brjál á Hólakyrkiujördum; seldi hann LXXXIII jardir, voru þær XV hundrud hundrada LIX hundrud, enn tók aptr í móti LXVI jardir, er voru XIV hundrud hundrada LIII hundrud; ætla menn þó at hann muni hafa viljad láta Hólakyrkiu hafa fullt fyrir, ef hann hefdi til endst. Gissr biskup hafdi visíterad Austfiördu um sumarid, því hann ugdi at trúleik austfyrdínga, reid hann vid X eda XII sveina, hrausta menn oc vel vopnada, lèt fióra halda vörd yfir sèr, oc fara ei af hertygium fyrri enn allir hinir heldri prestar á Austfiördum höfdu heitid hönum hollustu oc hlídni; enn hafdi ádr sendt undan sér brèf til þeirra oc allra austfyrdínga, oc bodat visítatiu sína, oc bodid þeim öllum at hitta sig á leid er eigi faung á at taka í móti sér, tilsagt einnin öllum at hafa kyrkju reikpínga til reidu. Gissr biskup var skörúngr mikill, enn átti þó miög mótdrægt oc erfidt, svo engin Skálhollts biskup hefir átt framar, nema Isleifr er fyrstr var, oc eingir meiru orkad. Fylgdi Gissr fast aftöku hinna fornu sida, oc fèck af því stóra óvild oc mótþróa, bædi af meiri oc minni háttar mönnum, er eigi vildu láta af fornum hindrvitnum, enn taka betri sid; vildu þeir sídst afleggia lángar latínu þulr er þeir skildu ecki, tídalestra, mariutídir, fóstr áqvednar, vökr oc hríngíngar, er þeir ætludu vera sèr til sáluhiálpar. Kölludu þeir umbreytíngu þessa hina mestu villu, oc þá alla bannsetta villumenn er med fóru, oc slíku framfylgdu, oc lögdu þá sumir hinir gömlu prestarnir af alla messugiörd; fylgdi almúgi allmargr þeirra fótsporum, svo hverugir vildu med nockru móti taka prests þiónustu af hinum lúthersku prestum, IV eda V ár eda lengr. Ei vildu þeir heldr láta læra sonu sína eda vígia til presta, var því hin mesta ekla á prestunum; því biskup fèck fáa er sig vildu þar gèfa til. Sumir höfdu leida á hinum nyu sidunum, enn sumir qvidu vid óvilja oc mótmælum alþídunnar oc árásum stórbocka er hèldu hinn forna sid; fengust nálega engir, nema þeir sem fáa eda enga adstodarmenn áttu; þá tók biskup hellst, oc hveria sem hann fèck oc sá hæfiliga til at síngia oc lesa Guds ord fyrir alþídu; neiddist hann til at vígia slíka, oc fá þeim bækr hagligar,

eda predikanir; urdu þeir margir í fyrstu at hafa þriár eda fleiri; hann vígdi oc til presta sidláta lögréttumenn oc gudhrædda, sem voru þórdr prestr at Steinsholltí í Hreppum, þorlákr prestr í Middal, Gudmundr prestr í Arnarbæli, oc enn fleiri. Gissr biskup tók oc at útleggia ritnínguna á íslendska túngu, var þat sem menn vita med vissu Syraks bók oc ordsqvidir Salómons. Gissr biskup hafdi skriptir miög líkar því er hinir fyrri biskupar höfdu; hann setti þorláki Arngrímssyni skript, er tvisvar barnadi brædrúngu sína, at gánga ecki í kyrkiu, rída ecki nema í naudsyn, vera í kárínu hvern föstudag oc hafa vatn oc braud, oc hardan mat hvern laugardag; vatnfasta fyri Mariumessu hveria oc lesa saltara, bera ei skófót eda vopn, samlagast ei konu, oc sitia kyrr heima; gánga ecki á samfundi eda dryckiur, taka ecki drottins líkama fyrri enn leift væri, oc slíkt annad. Enn fyrir því at Gissr biskup lagdi af barnafermíngar, chrisma oc vígslr er hinir fyrri biskupar höfdu framid, þá vildu margir ecki greida hönum biskups tyundir edr adrar skyldr; fyrir því nefndi hann XII menn í dóm at Reykium á Skeydum, midvikudaginn nærstan eptir þrettánda, um þessar tyundir, ógoldnar um noekr ár af sumum mönnum, sökum þörfnunar þess biskupslegs embættis, sem venjulegt hefir verid at fremia af hinum fyrrum. Dæmdu þeir þat oc úrskurdudu, at Gissr biskup væri löglegr oc fullkominn eignarmadr þessara biskups tyunda, oc at hann ætti fullkomna sök vid þá er þeim hafa rángliga án hans vilia haldid, eptir því sem hann fær sannad. Voru þeir dómsmenn, Brynjúlfr prestr Halldórsson er þá var rádsmadr í Skálhollti, Jón prestr Einarsson kyrkiu prestr þar, bródir biskups, Gudmundr prestr Jónsson, Jón prestr Biarnason, Símon prestr Jónsson, þorkéll prestr Gudmundarson, þórdr prestr Olafsson, Höskuldr prestr Kolgrímsson, Jón prestr Pétursson, oc þessir leikmenn, Páll Vígfússon at Hlídarenda, oc Magnúsar tveir Jónssynir, svarnir lögrèttumenn. þat var í þann tíma miög diúpt innrætt hiá mönnum, at prestum oc klerkum öllum væri hardlega bannad at qvongast, undir töpun embættis oc andliga frelsis, enn þó þeir hélldi fridlur, oc stundum hveria eptir adra berlega, oc öfludu barna med, var ei miög umtalad. Lögdu biskupar ad sins á þá nockrar fésektir oc skriptir vid hvert brot,

oc at lidnum fyrirmæltum útistödu tíma, leifdu þeir þeim at fremja alla prestslega þiónustu; höfdu biskupar opt mikinn fiárplóg med þessum hætti af hinum audugu prestunum; enn Gissr biskup útvegadi í móti slíkum síd bréf Christjáns konúngs, útgèfid á Koldíngshúsi, friádaginn nærstan fyrir *Dominicam oculi*, þar í leifdi konúngr öllum prestum oc klerkum á Islandi at qvongast, oc skyldu þau börn er þeir ætti med eginkonum sínum, vera þeirra löglegir erfingiar. Um vorid, midvikudaginn nærstann eptir krossmessu, lèt Ari Jónsson dóm gánga at Einarstödum í Kraklíngahlíd, um þiófnadar rygti Stígs Jonssonar oc Páls Brandssonar. Ei veit eg víst hvert at er hinn sami dómr sem hann lèt þar XII mann dæma, um XV menn er stórlega voru rygtadir um þiófnad á qviku oc daudu, þó hygg eg þat, oc voru þeir Einar oc Magnús Brynjúlfssynir fyrstir dómsmenn; var þeim dæmdr sjöttar eydr fyri nærstu fardaga, oc er mælt þeir hafi fállid á eydnum allir, oc fengid sumir lífstión enn sumir lima, edr adrar refsíngar. Þá var Eggèrt Hannesson syslumadr í Þorskafiardar þíngi; þar fóthinggu brædr tveir, Olafr oc Sigmundr Gunnarssynir, Brynjúlf Jónsson. Sumir mæla at gengi nautadandi undarlegr á Hömrum, — kunnum vèr eigi þar um lióst eda satt at seigia.

CXIV Cap. Utkoma Otta.

Otti Stígsson hyrdstióri kom út um sumarid med nockr brèf Christjáns konúngs til Jóns biskups, oc afhendi Byrni presti syni hans, þar var í medal annars konúngs úrskurdr um Biarnanes, útgèfinn á Koldíngshúss sloti mánadaginn eptir *dominicam oculi*, qvadst konúngr hafa sèd oc yfirlesid brèf oc dóma, er biskupar höfdu fyrir fiám Teits Þorleifssonar, oc med því at Jón biskup hafi goldid med gódri reidu Fridriki konúngi födr sínum CCC rínsk gyllini fyri þær jardir, þá skuli hann oc hans erfíngiar þeim halda, enn kaupbrèf Ögmundar biskups sè ógyldt um þat fè. Enn fyri því at konúngr fèck sídar at vita, at Jón biskup hefdi fengid fullt af fiám Teits fyrir gyllinin, oc þarmed opt farid í Biarnanes oc tekid þar upp ærid fè, þá veitti hann at níu Biarnanes Brynjúlfi Jónssyni, oc var kallad sem fallid væri undir kon-

ínginn med jördum Ögmundar biskups, enn Brynjúlfr kærdi þá fiárupptektir þær fyrir konúngi, er Jón biskup hefdi giört, svo at biskupi var gèfid þat at sök sídann. Þess gètr Olafr Thòmassen í vísum þeim er hann orkti um þá fedga:

Pillta-Brynki, oc prestr einn
píndir öfundar strìdi,
þá var Pètr hinn þridji Sveinn,
þessir sigldu um vídi, med ríkann rógin mest.

Þridjudaginn eptir Pétursmessu gaf Gissr biskup ùt á alþíngi, fyrir sig oc sína eptirkomendr, fullkomid qvittunarbréf Dada bónda Gudmundarsyni, fyri fimta barngétnad hans med Ingvildi Arnadóttr, í einföldum hórdómi, oc frændsemis spellum at ödrum oc þridja lid, qvadst hafa leist Dada, oc tekid fulla fésekt fyrir þau bædi, enn bodid presti sínum Byrni Össurarsyni at leisa Ingvildi, oc setia henni mögulegar skriptir, oc stadfesta med þeim hætti allar hinar fyrri qvittanir Dada. Þá var oc umrædt at prestastefnu þar, um naudsyn þá, at Oddr Gottskálksson, er þá bió at Kleifum í Ölvesi, færi um sumarid til Danmarkar, til at láta prenta þær bækr oc postillr, sem hann hafdi lagt ùt á íslendsku, af ödrum tùngum, til uppfrædíngar alþídu, oc lidsinnis ùngum prestum oc líttlærdum; oc þat vard at hann fór utann.

CXV Cap. Tilburdir.

At álidnu sumri um engiaslátt féll skrida mikil í Vatnsdal eina nótt, á þeim bæ er Skídastadir heita, þar urdu XIV menn undir, oc bóndinn, sá hét Sæmundr, oc var vel fiáreigandi; fannst ecki í Skridunni þó leitad væri, annad enn hönd Sæmundar bónda sù hin hægri, oc kèndist af því at silfrbaugur var á. Svo var metid sem sù hönd skyldi fá kyrkjuleg, fyrir ölmusugiafir er hùn var tilhöfd. Völlr hlióp lángt yfirframm á eyrar, oc er nù kallat at Hnausum, þar er nù bygd, oc heiskapr gódr; hafdi vatnshlaup komid ùr hrauninu oc hrundid framm tùni, enn þar vard stödnvatn á sléttlendinu er vatnid nam stadar. Þat er sagt at um vorid fyrir hafi þytr heirst ùr hveriu fialli í annad, frá Reykianesi til Kialarness, oc ætludu menn verid mundi hafa forbodi

sóttar þeirrar er mælt er gengid hafi um haustid, oc framm á vetrinn; oc at í þeirri sótt hafi dáid margt sydra, svo at L. líka kæmi til Gardakyrkiu á Álptanasi.

CXVI Cap. Frá ímsu.

1546 Þessunærst andadist Jón prior Finnbogason lögmanns, er Officialis hafdi verid fyrrum; hans son var Torfi prestr í Saurbæ, er mikil ætt er frákominn. Þá dó einnin Pétr Pálsson ábóti at Þverá er opt er gétid, enn Thómas prestr Eyríksson tók þar vid. Thómas prestr héllt einusinni Mælifoll, oc er sagt at á hans dögum hafi þar ordid bardagi nærri gardi. Um sumarid kom ùt Oddr Gottskálsson, med bækr sínar prentadar, oc ritadi Gissr biskup þat til officialis síns á Vestfiördum, at Gud hefdi géfid eyrindi Odds góda framqvæmd; oc hann hefdi ùtkomid med pòstillr sínar prentadar; þat hyggia menn *Corvini postillu*; sagdi biskup at flestir Prestar mætti ecki vera án þeirra, sem ej hefdi ádr skiallega Sermona edr Predikanir framm at bera, oc med því at Gud géfi slíka hiálp oc styrk til at predika sitt heilaga ord, mætti med engu móti lídast lengr papista þúlr oc æfintyri, er annadhvert væri mótstædileg gudsordi eda eigi à þvì bygd. Þà var samþyckt giör à alþingi um ómaga ósvarna; enn Gissr biskup fór um vestfiördu um sumarid, oc lagdi svo til vid Magnús prest Ejólfsson mókolls, at hann fèck stadinn Selàrdal er hann hafdi haldid, Gisla presti Jónssyni, þeim er opt er gètid, oc àtti Christínu systr hans, enn fór siálfr á jörd sína Haga à Bardaströnd; var þar brèf giört um í Haga nærsta dag fyrir Mariumessu sídari; þà skar Jón biskup úr àgreiníngi, föstudaginn eptir Michialsmessu à milli Olafs prests Hialltasonar, oc Magnúsar bónda Brynjúlfssonar, um Laufàskyrkiu ítak í hval à Làtra rekum, oc úrskurdadi þat undir kyrkiuna. Isleifr Sigurdarson tók þà Vadlàsyslu, hann gaf Eyvind Magnússon qvittann um sektir til konúngsins fyrir blök eda réttaryrdi vid Svein Jónsson, oc qvad hann svarid hafa fyrir sér at hann hefdi ecki vegíd Svein; þat var ritad at Hofi à Höfdaströnd sunnudagin eptir Marteinsmessu.

CXVII Cap. Frá Otta.

Eptir Jón Finnbogason setti Jón biskup yfir Mödruvallaklaustr 1547 Biörn son Gísla Hakonarsonar at Hafgrimstödum, kauplaust, oc var þar þá eingin Prior, stod svo medann Jón biskup lifdi. Fyrir midiann vetr leigdi Christián konúngr valdamönnum Kaupmannahafnar alla tolla oc tekjur af Islandi, gèck þá vid þat hyrdstjórninn frá Otta Stigssyni til Laurusar Múla, er var formadr einn í Kaupmannahöfn. Þó kom Otti Stigsson út um sumarit, þvf hann gaf handskrift sína Gissúri biskupi á Bessastödum, föstudaginn fyrir Jónsmessu baptistæ, at hann hefdi fèngid af hönum XXX Joachimsdali, fyrir kostnad uppá könúngsbrèf þat er leifdi prestum qvonfaung; hann hafdi II skip, oc CC manna vopnadra, oc kom öllum landsmönnum, úr þremr fiórdungum, þeim er undir Skálhollts stipti heyrdu, til at vinna eyda konúngi; eptir þat fór hann alfarinn hèdann. Gissr' biskup lèt VI presta dóm gánga þridjudaginn fyrir Pétursmessu oc Páls, um ákæru til Biarna Narfasonar fyrir kyrkiureikníng vestr á Myrum.

CXVIII Cap. Frá Jóni biskupi.

Jón biskup var þess nú vís ordinn, at konúngr hafdi lènt at nyu Brynjulfi Jónssyni Biarnanes; reid þá Jón biskup med fiölmenni frá Hólum nordr í visitatiu sína, oc þadan til austfiarda allt í Biarnanes, tók hann þar undir sig jardir þær er hann þóttist tilkall til eiga, oc þótti austfyrdíngum hann diarftækr um marga hluti, ef ei voru jafnskiótt látnir til, sem hann oc hans menn qváda á; hvatti hann oc heldr menn til at hafna hinum nyu sidum, enn halda fast vid hina fornu; um þær mundir reid hann oc í Vatnsfiörd vestr, þar hafdi lengi verid deilt um, hvert *beneficium* væri edr bóndaeign, þar til Stephán biskup nádi hönum til fulls undir kyrkjuna, oc veitti Jóni presti Eyríkssyni; Jón biskup hafdi fiölmenni er hann fór þángad, oc vildi vita hvad Skálhollts biskupar hefdi fyrir stadnum, oc hve fastr mundi fyrir liggia ef á væri leitad; enn Jón prestr Eyríksson var ecki varbúinn vid

hönum, hverki at mannafla nè ölfaungum; oc tók vel vid biskupi; enn er hann hafdi umskygnst, oc síndist ei árædilegt, qvad hann þetta þà er þeir sátu at dryckiu:

Vyrdist mêr Vatnsfiördr
vera svo sem sagdr er,
heidarlega húsadr
horfinn um med grænt torf;
Christín hefir byggt best
oc búit þar vel frú,
hann kalla eg heppinn
er hlotid fengi slíkt slot;

ecki bryddi hann þar á stórmensku sinni, oc skildu þeir Jón prestr vel. Jón biskup vôd ecki uppá presta sína edr adra menn med forbod oc stórsakir edr bannfæríngar, sem giört höfdu forveriar hans Olafr oc Gottskálk, heldr linadi opt oc vægdi til, jafnvel í þúngum sökum, þar sem hann átti ecki siálfr sakir, edà menn voru litils máttar oc leitudu vægdar til hans; enn þeir giördust hönum aptr á móti blídugir oc handgengnir; enn þeir sem beittu vid hann kappi eda stórmensku, reindu af hönum hina hördustu strídu, sem enn mun heyrast. Þann tíma var Snorri prestr Hiálmsson settr officialis Skálhollts kyrkiu af Gissuri biskupi; hann dæmdi í Lambey, um hiónaband.

CXIX Cap. Gissr biskup strídir vid hiátrú.

Þá var hêr á landi, oc hafdi lengi verid, oc hellst í Skalhollts biskupsdæmi, hinn mesti átrunadr á helgi Þorláks biskups, bædi med audgum oc snaudum; ef menn kendu nockra meins eda lidu tión nockud, var þegar heitid á Þorlák biskup, oc til stadar hans (Skálhollts) gaungum eda giöfum, messum eda tídasaungum; ef kyr eda hestr laskadist eda syktiz, var heitid kerti eda þvílíku til at loga fyri Þorláks skríni, ef því batnadi aptr; þá kú vantadi úr haga, var heitid at gefa Þorláki biskupi kálfinn ef hún fyndist aptr; þóttust siúkir menn fá fulla heilsu ef þeir máttu striúka lófum um Þorláks skrín, er í voru geimdir forkunnar vel príddir helgir dómar, eda bein hans, í Skálhollts kyrkiu; eda um siálfann líkamann, oc sídan um augu sèr, eda hvar hellst sem þeir

bârn â sèr meinsemdir; var Þorláks-messa á sumri, er haldinn var í minníngu beina upptöku Þorláks biskups, oc í lög tekinn sídan, talinn medal hinna stærstu hátída; safnadist þá mikill mannfiöldi úr ímsum hèrudum í Skálhollt, med stórum átrúnadi oc áheitum; var þá sem mest vid haft í því at bera Þorláks skrín út, oc í kríngum stadinn oc kyrkiugardinn, med mikilli *processione* og helgigaungu, hríngíngum, vaxliósum brennandi, oc kèrtum, oc fleirum slíkum atvikum; biskup oc allr kennilídr hafdi skrídst hinum bestu messuklædum, gèngu þeir á undann, enn allr mannfiöldi á eptir, med saungum oc talnalestrum, oc þótti þat hin mesta vyrdíng at fá at bera skrínid, oc var kallad ad stydia Þorláks hönd; töldu menn sèr þat fulla synda-qvittun at gánga undir skrínid; var þá hin mesta veitsla haldinn í Skálhollti, oc gáfust þángat stór fè; þótti ærinn naudsyn til at Skálhollts biskup væri þá heima, oc fremdi alla biskups þiónustu siálfr; var þat af því haldinn lögskylda, at biskup færi ei at heimann í visitatiu sína fyrri enn Þorláksmessa væri lidinn; þennan sid tók Gissr biskup af, oc setti Þorláks skrín afsídis í kyrkiu, bannadi mönnum slíkar samkomr, átrúnad oc tídahald, oc lèt ei ná til skrínisins, enn lærleggr var til framm á daga Jóns biskups Vídalíns, er sagt var at væri Þorláks biskups. Af þeim sid er nú var talinn, kom sá upp annar med alþídu, hellst á Austr-Sveitum, er kalladr var Smalabúsreid; var því svo háttad at sérhver smalamadr, karl eda kona, ef svo vel geymdi málnytu á búi, at eckert af henni misti máls framm til Þorláksmessu á sumri, þóttist eiga med siálfskyldu fríun frá allri þiónustu húsbónda síns á Þorláksmessu, oc þar at auki málsmjólk undan bestu kú á búi; giördu þar af osta, grauta eda vellínga, oc ridu sídann, drengir oc stúlkr, um sveitina med smalabú sín, hittust þau hópum saman í ímsum stödum, oc hèldu sèr veitslu, med ímsum ósidum oc íllum látum; þóttist sá rækilegast halda Þorláksmessu, er mest fèck látid; hèldst sá ósidr alla stund á daga Odds biskups Einarsonar. Eigi verdr þat med fám ordum greint, hve mikinn átrúnad menn höfdu í þann tíma á krossinum at Kaldadarnesi í Flóa, sókti þángad múgr oc margmenni, úr öllum sveitum fyrir sunnan land, á krossmessum bádum haust oc vor; var opt fyri því haft mikid ómak, enn stundum vard af manntión, sem þá er Bödvar prestr oc þeir XL samann tyndust af

D

ofhlöðnu skipi, á dögum Stephåns biskups; gáfast þángat stórfé, oc voru giörvar heitgaungr; enn þeir sumir sem voru fyri sunnan Hellisheidi, oc eigi máttu fyrir vanmætti eda forföllum komast lengra enn austr á kamba edr heidarbrún, þá þóttust þeir fá huggun oc heilsubót, ef þeir sáu til Kaldadarness þar er krossinn var. Þetta þótti Gissuri biskupi eigi lídandi, fyri því reid hann ofann at Kaldadarnesi oc tók ofann krossinn, oc setti afsídis, enn fyrirbaud alvarlega slík áheit, oc alla dyrdkun; enn þann kross er þar stód sídann, gaf Halldór prestr Jónsson at Stad í Grunnavik, þá hann var rádsmadr í Skálhóllti, at áfysíngu meistara Bryniulfs biskups; enn krossinn er Gissr biskup tók, stód í kórnum til þess er Gisli biskup Jónsson lèt kliúfa hann, oc brenna sídann til ösku, sóktu þó þá hinir gömlu menn eptir spónunum eda öskunni, bundu í knytilskauta, oc báru á sèr.

CXX Cap. Andlát Gissurar biskups.

1548 Gissr biskup tók sótt í þann tíd er hann fór úr Kaldadarnesi, eignudu menn þat því at Gud hefdi hefnt þess á hönum er hann tók ofann krossinn, oc lètu ei af átrúnadi sínum; hann lá lengi um vetrinn, oc andadist á lángaföstu í biskups badstofunni, þar Stephán biskup hafdi andast, fèck hann gott andlát, oc hafdi vit oc mál til hins sídasta; hann klæddist oc sat á biskupsstólnum á medann hann var þiónustadr; oc var jardadr í Skálhollti fyrir framann *studium* edr stúkuna; Gissr var VIII ár biskup í Skálhollti, oc var fertugr at aldri eda lítid meir edr minna er hann deidi; hann var hár madr vexti oc sterkr, á þann hátt sem födrfrændr hans voru, gladr oc gestrisinn, litilátr oc sídprúdr, hèldt sig vel at mat oc klædum, oc menn sína at vopnum oc tygium; hafdi hann þá opt allmarga med sèr fyrir vareygdarsakir, vard hönum af því kostnadarsamt, oc af utanförum sínum; brædr sína oc frændr hóf hann upp, ef hann sá þá hæfa til; hann var hagr madr oc ydinn, svo þá hann reit ecki, eda las eda útlagdi, eda gegndi málum manna, eda gladdi gesti sína eda vini, smídadi hann nockud; hefir Jón prestr Halldórsson, prófastr í Hytardal, er einna mest hefir samandregit um biskupa, sagt svo, at hann

hafi séd eptir hann trèflöskr tvær, líkar sleggiuflöskum er af glasi eru giörfar, med hálsi oc tinskrúfum, tók tvær merkr hver, oc med stètt at nedann á hveria hlid, mátti þar gánga hánki í gegnum lítill, svo bædi mátti reida þær oc hengia oc setia á bord. Var þat undr hve mikid Gissr biskup hafdi afrekad, oc var mikill mannskadi at hönum frændum hans oc vinum, oc svo öllum landslíd, því at ei vard af yfirgángi Jóns biskups medann Gissr sat uppi, var hann bædi röggsamligr oc hafdi konúngstraust mikid. Þau Katrín Hannesdóttir áttu tvö börn, dóu þau bædi skiótt, oc sögdu menn þau hefdi verid vansköpud; erfdu brædr hans hann, enn Katrín giptist aptr Jóni presti nockrum austr, áttu þó ei börn samann, gaf hún proventu sína Eggert lögmanni bródr sínum, oc lifdi nær *XXX* vetr eptir Gissr biskup; brædr Gissurar biskups voru Þorlàkr á Nupi er fyrri var gètid; Halldór prestr í Selárdal, hann átti fyrst Margrètu Hannesdóttr systr Katrinar oc Gudrúnar, þeirra son var Biarni prestr í Selárdal, fadir Halldórs prests er gaf upp stadinn vid Pál prófast Biarnarson, oc systkina hans; sídann àtti Halldór prestr Ingu dóttr Jóns prests i Gufudal Þorleifssonar Gudmundarsonar undir Felli Andrèssonar, þeirra börn Teitr prestr í Gufudal, Ingibiörg er átti Asmundr prestr Þormodsson, Margrét oc Halldóra, oc er ætt frá þeim öllum. Jón prestr Einarsson í Reykhollti var hinn þridji bródir Gissurar biskups, hann átti Gudrídi Sigurdardóttr, var þeirra son Bödvar prestr í Reykhollti, þadann er kominn Reykhollts ætt, Arni Einarsson hinn fiórdi, ólst upp med Halldóru abbadys á Kyrkiubæ, oc jók þar ætt sína eystra. Jón prestr Einarsson hinn eldri var laungetinn, hann sat at Stafafelli í Lóni, hans son var Gissr prestr, oc er þadann kyn komid. Oddny Einarsdóttir var systir á Kyrkiubæ. Svo segir Biörn at Skardsá, at Isleifr á Grund hafi dáid VI vetrum fyrri enn Gissr biskup, enn Jón prófastr Halldorsson þrem vetrum, enn rök eru tilleidd at hann hafdi lifat nockru meir enn einum missirum ádr hér var komid, hefir því þótt líklegt at hann muni á þessum vetri dáit hafa, oc þeir sem Jón prófastr Halldorsson hefir eptir ritad hafi talid fimm fyrir átta, sem miög fær skéd audveldlega; segir Jón prófastr svo at hann hafi tekid sótt á Skírdág, enn dáid annan dag páska; fèck Þórunn Grund eptir hann tyutygi hundrud, enn

Hof á Höfdaströnd tyutygi hundrud hafdi hùn fèngid eptir Rafn; er mælt Isleifr hafi géfid henni hálfa Grund, enn selt hálfa, kærdi til þess helmíngs Ingibjörg systir Isleifs, kona Biarna Torfasonar frá Klofa, formódir Stockseyrar-Biarna oc hennar erfíngiar, ennádu ecki at heldr.

CXXI Cap. Frá Jóni biskupi, oc kosníngu Marteins.

Eptir lát Gissurar biskup stód miög tæpt í landi hér hinn nyi sidrinn; var Jóni biskupi skadi at hans fráfalli eigi sídr enn ödrum, því hann dyrfdist vid þat sèr til óheilla; hvattiat hann til at hefia sig upp af áföllum þeim er Lùtherslærdómr hafdi fèngid hid fyrra vorid, eda þeir hann efldu, því at Karl keisari hinn ríki, er hinn fimti var med því nafni, oc eg nefni svo fyrir því at hann hefir ríkastr oc vídlendastr komid á Þískaland, hafdi sigrad í orustu höfdíngiana á Saxlandi oc Hessalandi, er þann lærdóm vördu, oc fángad þá, enn lagt undir lönd þeirra; enn á adra sídu af afla sínum oc ríki oc frændastyrk vildi Jón biskup nyta tækifærid til at eyda villu Lùthers, er hann kalladi, oc halda landinu undir Páfann; bió hann sig þá þegar til at rída sudr med fiölmenni, á bak páskum, oc kom til Kalmanstúngu, oc lysti því þar yfir, at hann ætladi at skipa öllu í Skálhollts umdæmi, oc fór um Borgarfiörd enn prestar þeir hinir Lùthersku í Skálhollts biskupsdæmi, oc nockrir leikmenn er þeim fylgdu, urdu varir hans fyrirætlana, oc vildu víst ecki verda seinni til at bragdi; hèldu þeir þá samkomu í Skálhollti, undir alþíng siálft, margir lærdir oc leikir, oc vildu kiósa biskup yfir sig, enn urdu ei á eitt sáttir, því þeir sem hnigu heldr til hins forna sidar, kusu Sigurd ábóta í Þyckvabæ; þá mælti Gísli prestr Jónsson í Selárdal, at enganu vildi hann þann at biskupi hafa, er eigi legdi af mytr oc bagal, þótti mönnum þat spakmæli þeim er þar voru, oc at hætt mundi flestum vid því at snúast aptr á hinn forna sidinn, ef nockr sá væri kosinn er færi at þeim vana er ádr var; kom þeim þat samann at kiósa Martein prest Einarsson at Stad; hann var frómlundadr madr, framadr vel oc audugr, oc settu hann á biskupsstolinn, var hann ell-naudugr, enn lèt þó leidast til; var þá giör XII presta dómr í Skálhollti, næsta dag eptir

Pètursmessu oc Páls, á milli Marteins' biskupsefnis, oc þriggia skilgetinna brædra Gissurar biskups, Jóns, Halldórs oc Þorláks, um hrörnan dómkyrkiannar oc nidrfall, sem ordid hefdi um þau VIII ár er Gissr biskup hèldt stadinn, oc svo þat fé kyrkiunnar, gull oc silfr, sem fargast hafdi um hans tíd; skodudu þeir kyrkiunna vandlega, oc leitst miög hafa hrörnad, af ágángi vatns oc fúa, oc söknudu margra hluta, í gulli, silfri oc ödru er þeir vissu at til var þá hann tók vid; giördu þeir þann sáttmála, at dómkyrkiann skyldi halda öllum ávöxtum þeim er ordid hefdi á qvikum peníngi, nema þat sem þeir brædr höfdu at sèr tèkid oc á brott haft, hvert sem væri í föstu eda lausu; enn af þeim peníngum öllum sem þar voru heima á Stadnum, oc Gissr biskup hafdi átt, gulli, silfri, klædum oc vadmálum, smiörum, lereptum, vopnum, tygium, oc ödrum hlutum, skyldi dómkyrkiann eignast tvo hluti, enn þeir brædr þridiúng, oc vera þarmed qvittir, oc ákærulausir, um reikníng dómkyrkiunnar, oc spiöll hennar á dögum Gissurar biskups; hètu þeir at vera kyrkiunni til styrks oc góda, oc biskupsefni þeim, setti electus Skálhollts kyrkiu herra Marteinn innsigli sitt fyrir brèfid, oc svo Giördarmenn; voru þat prestar þessir: Gudmundr Jónsson, Snorri Hiálmsson, Brynjúlfr Halldórsson, Einar Arnason, Magnús Ejólfsson, Gísli Jónsson, Arni Arnórsson í Hytardal, er Marteinn biskups efni skipadi officialem heilagrar Skálhollts kyrkiu medann hann færi utann, Jón Biarnsson er hann skipadi rádsmann, Finnr Þorláksson, Kodran Steingrímsson, Snorri Jónsson, oc Höskuldr Steingrímsson. Marteinn biskups-efni skipadi þeim Arna presti til adstodar, medann hann væri á brottu, Pètr Einarsson bródr sinn, oc Dada Gudmundarson mág sinn, fór hann svo utann, oc med hönum Þórdr prestr Marteinsson, vellærdr madr oc veltalandi, oc Þorvardr prestr sem var at Setbergi; vard hann vel reidfara, hitti konúnginn, oc sór hönum trú oc hollustu, oc at hindra oc aftaka páfalegann átrúnad, enn framfylgia tilskipun konúngs. Sigurdr ábóti fór oc utann, oc vildi fá biskups vígslu, þar tók hann hinn nya sid, oc lifdi tvo vetr sídann.

CXXII Cap. Upphaf Þórdar Gudmundarsonar.

Gudmundr hèt madr, hann bió í Þíngnesi, enn ádr at Deildartúngu í Borgarfyrdi; hann seigia sumir verid hafa í ætt vid

Stephán biskup, oc Erlendsson, enn adrir Gíslason, oc at fadir hans væri son Árnbjarnar Salomonssonar, bródir Gísla prests, födr Jóns prests, födr Gísla prests í Selárdal; Þórdr hèt son Gudmundar, hann var efnilegr madr, hann ólst upp med födr sínum til þess er hann komst í þiónustu ábótans at Helgafelli, eptir þat mannadist hann vel, oc vard rádsmadr þar, oc nú er hèr var komit, bió hann í Þíngnesi, oc var lögrettumadr; hann fèck Jórunnar dóttr Þórdar prests í Hytardal Einarssonar frá Hofstödum Þórólfssonar, oc Þurídar stóru Einarsdóttr, þeirra börn voru Gísli, Gudmundr, Einar oc Ragnhildr, oc verdr sídann gètid vid. Þau missiri er Marteinn biskups-efni fór utann, hafdi Eggert Hannesson syslu í Þorskafiardar þíngi, hann dæmdi at Mosvöllum í Önundarfyrdi um fóthögg Brynjúlfs Sigurdarsonar, oc vard Olafr Gunnarsson útlægr oc fridlaus, enn Sigmundr bródir hans til konúngs náda. Þeir Einarssynir hétu Katrínu eckiu Gissurar biskups fiórdúngs giöf, oc vidbæti í tilgiöf Gissurar biskups; þá giördist Þorbergr son Bessa Hroilfssonar Nicolássonar syslumadr í Vadlaþíngi; hann átti Helgu dóttr Sigurdar Finnbogasonar, systr Isleifs á Grund, þeirra börn voru Sigurdr, Isleifr oc Þorbjörg. Egill á Skardi son Jóns Einarssonar hyggia menn þá hefdi Hunavatns syslu, hann var hèradsríkr oc áseilinn.

CXXIII Cap. Frá Jóni biskupi oc Skálholltsför hans.

Þá var öndud Halldóra dóttir Þorleifs Grímssonar à Mödruvöllum, kona Ára er lögmadr hafdi verid, Jónssonar biskups, hún taldi hann jafnann af stórrædum, svo hann sneyddi hià fylgi vid födr sinn um hríd; enn Jón biskup þóttist nú mest þurfa fylgi sona sinna oc annara vandamanna, er hann tók fast at eldast; sagdi Ari biskup ætti eigi med hversu framm færi í Skálhollts umdæmi, enn biskup qvadst þó þar um sysla vilia til hollustu vid páfann, oc af hans valdi, lètst hönum hollr vera skyldi til dauda; slík ord oc önnr fóru milli þeirra fedga vid dryckiu at Hólum eitt qveld, oc skyldu þeir í styttíngi; enn um morguninn eptir kom Helga módir Ára til hans þar hann svaf, oc hèldt à qvenn-skanti; hann spurdi hvad þat skyldi? hún qvadst mundi skauta hönum sem dóttr sinni, þar sem hann taldist undann at

fylgia födr sínum til rèttra màla, med fleirum fríu-ordum. Ari létst fara meiga med hönum fyrir ord hennar, þótt hann vissi þat kostadi líf allra þeirra at lyktum; reid hann sídann nordr at Mödrufelli, þar hann bjó, oc var þúngt í skapi. Jón biskup reid til þings um sumarid med fiölmenni miklu, oc kom því til vegar med ríki sínu at hinir gömlu prestar sunnanlands, er annadhvert höfdu af yfirvarpi einu nidrlagt hinn forna sidinn, edr oc ecki, samþycktu þat med sumum veraldlegum oc alþídunni, at Jón biskup skyldi vera umsiónarmadr oc administrator Skálhollts biskupsdæmis, var hönum þat oc falid á hönd af Sigurdi ábóta, ádr hann fór utann; í þeirri ferd bördu biskupsmenn á nockrum mönnum Dada í Snóksdal, oc rændu fé hans; oc eptir því valdi er Jón biskup þóttist hafa, skipadi hann Officiales oc embættismenn hvervetna, oc giördi ímislega rádstöfun sem fullkominn umbódsmadr, stundadi hann at hindra utanför Marteins biskupsefnis, enn féck ei þar at giört, oc reid vid þat nordr aptr; þat hafdi verid kært fyrir konúngi, bædi af konúngs lénsmanni oc Islendíngum sumum, hid fyrra àrid, at Jón biskup hefdi yfirgàng í frammi haft bædi í Biarnaness reid, oc ödrum stórrædum; var þat borid framm at hann hefdi framit óspektir oc fiárupptektir í Biarnanesi, oc svo vid Indrida Kètilsson þeir Ari oc Sigurdr prestr synir Jóns biskup, oc fylgdarmenn þeirra, Olafr prestr Hialltason, Högni prestr, Illhugi prestr Gudmundarson, oc Kètill prestr Hallsson, Þorkéll Olafsson, oc Olafr Thomasson, hann var þá úngr sveinn; þótti Petri biskupi Palladio þat hinn mesti skadi er Olafr prestr Hialtason hefdi svo snúist í síd med Jóni biskupi, enn hann giördist þó allr annar sídann er hann vard siàlfràdr; fyrir þessar sakir sendi Christián konúngr þetta sumar bréf sitt, útgéfid à Koldíngs-hùss sloti, til Jóns biskups, oc tilsagdi hönum at koma á sinn fund á hinu sama sumri, oc mæla vid sig siálfr, oc afsaka sig frá þeim áburdi er hann var fyrir ordinn; oc svo at hann fordist eigi slíkt, edr óttist um ferd sina, gaf konúngr hönum traust leidibréf at koma til sín friálslega, oc svo hid sama heim at fara; jafnframmi sendi konúngr annad nádarbréf öllum undirsátum sínum á Islandi, andlegum oc veraldlegum, qvadst hann þarí þat heyrt hafa, at Jón biskup fremdi ferníngar, oc adrar óchristilegar athafnir, à móti hreinu Guds ordi oc Evangelio, oc sinni tilskipun, þarmed yfirfalli þiónnstumenn sína þar

á landinu, oc giöri þeim ófrid, á móti sínum vilia, segist konúngr nù hafa ritad hönum at koma á sinn fund à því sumri, oc afsaka sig, oc géfid hönum leidisbréf áleidis oc til baka, enn ef hann væri því ókliídugr, oc kæmi ecki á sinn fund, fyrirbaud konùngr hardlega öllum at veita hönum fylgi oc hiástod à nockurn hátt, enn hver sem reindr yrdi at því, skyldi taka hegníngu, oc fara útlægr af landi; eigi hlíddi Jón biskup þessu bodi konúngs, oc fór hvergi, oc ecki er þess gètid at hann hafi sendt nockra afsökun af sinni hendi, enn giördi heldr þverlega í móti bodi hans; hefir mörgum þòtt þat undarlegt, svo vel sem konùngr hafdi farid vid hann einan saman af biskupum, oc svo mikid ofrefli sem vid var at eiga, ef kappi skyldi etja vid svo ríkann konúng, er miklu var meir enn ófært fyrir alla Islendínga, þó eins hugar hefdi verid; ætladi nú Jón biskup at halda almennilega prestastefnu í Skálhollti, oc taka at sèr bædi biskupsdæmid oc stadinn; reid hann fyrir því um sumarid er áleid nordan frá Hólum, oc sudr Kialveg ofann í Biskupstúngr med C menn tygiada eda fleiri; þótti Túngnamönnum ferd þeirra ecki fridsamleg, tóku biskupsmenn hesta nockra fyrir bóndanum í Uthlíd, þordi hann hvergi nærri at koma, oc hèldt sig heima í kyrkjunni, enn sendi konu sína á biskupsfund til at nà aptr hestunum; tókst þà svo illa til at strákar nockrir illgiarnir af fylgdarmönnum biskups tóku hana afsídis, oc naudgudu henni hver at ödrum, svo henni lá vid vitfyrríngu, oc nádi hún ei biskupsfundi; frá því sagdi Andrès Magnússon óskreytinn madr, er heimamadr var þá í Skálhollti, oc sendr hafdi verid at niósna um ferd Jóns biskups, hann var seinna lögrèttumadr, oc bió í Ölvesi; Jón prestr Biarnason rádsmadr í Skálhollti hafdi féngid vitneskiu af ferdum Jóns biskups, oc at hann ætladi at rída á stadinn; hèldt hann niósnum fyrir í öllum áttum, oc frètti af hans ferd er hann kom í bygdina; hann var þá staddr nidri á Hömrum í Grímsnesi, oc giördi þegar ord stadar landsetum, at koma sem skiótast samann í Skálhollti med vopnum oc tygium enn álíkt áttu þá margir bændr í þann tíma; komu þar skiótt samann CCC menn eda fleiri lærdir oc leikir, voru þar oc fyrir Pètr Einarsson oc Dadi Gudmundarson med sveinum sínum adkomandi; Pètr hafdi verid í Danmörku oc Þískalandi þá hann var úngr, hann rédi til þess at giöra skansa oc varnir, eptir því formi sem hann

hafdi sèd erlendis, oc hlada vyrki í kyrkiugardinum fyrir nordan búdina, oc bera þángad byssurnar, oc var svo giört; sudr vid smidiu var cinnin til varnar búist med boga oc byssr oc annann búnad, oc svo lidinu skipt í þriá flocka, matadist C manna í senn, oc tók hvild eda svefn, eda var búid til varnar þar sem fyrir var mælt, stód svo í V daga. Jón biskup oc hans menn ridu fyrst heim at nordr-túni, oc tiöldudu á forna stödli, þar komu til móts vid hann, Freysteinn prestr í Stafhollti, oc Eyríkr prestr at Gilsbacka, brædr Grímssynir, þeir voru miklir vinir Jóns biskups; oc svo fleiri sunnan-prestar; enn er biskup sá mann-söfnudinn, oc vörn þá er fyrir var í Skálhollti, sendi hann Eyrík prest med bréf oc bod heim til stadarins, þau, at sunnlendíngar væri allir í banni nema þeir gæfi upp stadinn, oc hèldi allt þat er hann vildi á þá leggia; vid þad espudust sunnlendíngar, oc qvádust ei àt eins búnir at veita hönum oc hans mönnum mótstödu, heldr högg, sár oc bana ef þeir vildu at sækja; fór prestr med þeim bodum til biskups aptr; hann sendi þá Freystein prest til þeirra, med hinu sama eyrinde, ef sunnan menn vildu heldr skipast vid hans umrædu, því hann var talinn med hinum fremstu prestum fyrir sunnan land. Jón rádsmadr Biarnason svaradi máli hans; qvadst þess búinn at láta leida hann ofann at hrískèsti oc stríkia af húd alla, fyrir ótrúleik vid hans rèttann yfirmann Skálhollts biskup, þar sem hann fèll frá hönum í sid'med óvin hans Jóni biskupi; þótti Freisteini presti fótr sinn fegurstr at hann slapp ómeiddr oc óhrakinn, oc sagdi biskupi at engin væri annar enn at sunnlendíngar ætludu at veria stadinn, oc berjaz ef at þeim væri sókt, qvad þá hafa valid lid oc allskonar vopn oc varnir; þá þagnadi biskup oc setti dreyrraudan, oc engin mælti þá ord; enn er lítil stund leid, mælti hann at allir menn sínir skyldu tygiast, oc gánga heim sem hvatlegast; þeir giördu svo; enn er þeir komu yfir túngardinn, skutu sunnan menn úr vyrkinu oc kyrkiugardinum sem ákafast, svo biskupsmenn hörfudu aptr til tjalda sinna; enn er þeir höfdu verid þar þriá daga, reid Jón biskup med allt sitt lid á braut frá Skálhollti vid svo búid, oc framdi biskups embætti þar sem hann fór, oc lèt dóma gánga sem hönum sýndist.

CXXIV Cap. Vidbúnadr Jóns biskups.

Þetta sumar hafdi Jón biskup skipti mikil vid Hollendska oc Enska; var hann vanr at rita Påfanum til Hollands, oc þat hyggia menn at hann hafi þá ritad Karli keisara hinum ríka, oc viljad koma landi undir hann ef hann veitti sèr traust, þó sumir beri þat af hönum; enn brèfinn til páfans fóru med Ulfi Hanssyni, oc var þat á þeim, at med því at erkibiskup var þá engin í Nidarósi til at taka vid Rôma-skatti, beiddist Jón biskup at meiga vita hversu hann skyldi med fara, oc annad fleira; hin urdu tekinn á Þiskalandi vetri sídar, at því er Biörn at Skardsá segir; enn af því at Jón biskup vildi hverki mykia sig fyrir konúnginum nè láta af stórmensku, sá hann at eigi mundi svo búid duga, oc hugdi því at treysta sèr vináttu ríkra höfdíngia í ödrum londum; enn búa á medann sem best um sig siálfann, med yfirgángi innanlands, enn vörnum heima; tók hann þat rád at efla oc giöra vyrki upp frá kyrkiunni á Hólum, oc kalladi slot, þar lèt hann giöra diúpa gröf í kríngum, oc veita í vatni, færa sídann þángad stycki, byssr oc adrar varnir, oc skyldi vera kastali hans, voru þadann giör leynigaung á lopti, í múrinn oc kyrkiunna, oc önnr út af slotinu, svo komast mátti med leynd af stadnum.

CXXV Cap. Ovingan Jóns biskups oc sona hans vid menn.

Stadarhóll í Saurbæ fór í þann tíma litum, var optast haldinn bónda eign, enn stundum beneficium; er svo sagt at Thómas bóndi Oddsson, bródir Sigurdar í Budardal, enn födrfadir Biarna Oddssonar at Skardi, hafi selt hann Ögmundi biskupi fyrir XXXIV hundrud er hann átti at lúka í kyrkjureikníng, oc þarmed Gilsfiardarmúla med VI kugildum fyrir XXX hundrud, hafi sídann Ögmundr biskup giört Stadarhól beneficium, oc þat haldid sídast Þórdr prestr Olafsson módrfadir Pèturs Ormsonar í Tialdanesi; at hönum fór Biörn prestr son Jóns biskups med fiölmenni; hann hèldt Melstad, oc hafdi prófastsdæmi, enn fylgikona hans var Steinun dóttir Jóns Magnússonar á Svalbardi oc Ragnheidar, Pètrsdóttr Loptssonar, þess er átt hafdi Stadarhól; rak hann Þórd

prest frá Stadarhóli oc setti þar bú sitt, stód þat þar um II ár eda III; hann hafdi þat fyrir sér at Pétr Loptsson hefdi géfid Steinunni dóttr sinni tilkall til Stadarhóls; vitum vèr ei giörla hvert þetta var ádr enn hèr var tíma komid, edr þat sumar sem Jón biskup fór í Skàlhollti; enn af þessum tiltektum oc þvílíkum, urdu þeir Jón biskup oc synir hans óþockadir af mörgum, oc komu þadann frá ímsar ákærur fyrir konúnginn. Þorleifr Pálsson lögmadr bió þá at Skardi á Skàrdströnd, á hönum höfdu þeir Jón biskup oc synir hans hina mestu óvild; ætla menn þat til hafa borid, at hann hafdi verid kosinn til lögmanns í stad Ara, enn sumir segia þat oc hafa tilfallid, at Jón biskup hèfdi átt laundóttr er Þurídr hèt, er verid hefdi nunna at stad í Reininesi, enn vildi vera siálfrád, enda hafi Solveig abbadys Rafnsdóttir ei viljad halda hana, hafi hùn farid vestr til Þorleifs lögmanns, enn ei kann eg sann á því; eigi nennti Þorleifr at standa í ófridi vid þá fedga, var hann oc vid aldr, oc lèt af lögsögninni; tók þá aptr vid henni Ormr son Sturlu Þórdarsonar, hann lèt gánga XII manna dóm um jarda-kæru mál Biarna Narfasonar til Ögmundar biskups, oc dæmdu þeir þat til alþingis; þann tíma sendi Jón biskup Þorlák prest Hallgrímsson á Stadarbacka med XII menn vestr at Skardi, þó voru þeir XVI alls, oc bad þá handtaka Þorleif oc færa nordr til Hóla; prestr fór meir af yfirvarpi enn til stórræda, oc reid aptr svo búinn, enn Þorleifr hafdi þó ecki karla fyrir; Jóni biskupi þótti ill ferdinn, oc qvad þetta um:

Sendir voru sextàn menn,
sagann er þessi uppi enn;
ridu þeir heim á ríkann gard,
rausnar-litid eyrindid vard,
höldar segia höfudból þetta heiti Skard.
Einn fór heiman elli-raumr,
augnastyrdr, af gialdi naumr,
aldrei var í orustu frægr,
ítum þótti ráda-slægr,
sagt hefir jafnan sína vild í svörunum hægr.

Bissr voru á bænum þriár,
brögnum þótti kátligt fár,
karlmadr engin kom þar út sem kvædid gár.

* * *

Oddvitinn var ecki frekr,
engin þeirra giördist sekr,
hægt er þeim sem heilum vagni heim ad ekr.

Þorleifr qvad oc þetta um varnar lid sitt, oc nefndi þar fyrst til konu sína Steinunni Eyríksdóttir; voru þau þó allskialdan saman því þeim samdi lítt:

Steinun heitir stoltar qvendi,
stòra tel eg ecki Þóru,
Biörgin þórs oc bádar Siggr,
bendir vísann tveimr Dísum,
Gunnur fimm eg greini at sönnu,
gèfid er mèr at telia Olöfu,
Þurídi man eg enn Þorlaugu varla,
þagna bad mig píkann Ragna.

Nefnd er þar Þurídr þó önnr meigi vera enn dóttir Jóns biskups; enn þá hyggium vèr verid hafa hina sönnustu sök vid Þorleif at hann hafdi kosid til lögmanns eptir sig, hid fyrra árid, Dada Gudmundarson frænda sinn; er til efna kom, vildi Dadi ecki undirgánga, enn Jón biskup mikill fiandmadr Dada fyrir ímsar sakir, oc fann sèr til hórdóma hans, er sèr hæfdi at refsa, enn hellst sídann hann var einn lidsmanna foríngi í móti hönum í Skálhollti. Ari giördist óvinr Dada fyrir þá sök, at Ormr lögmadr Sturluson, er átti Þorbiörgu dóttr Þorleifs Grímssonar, systir Halldóru er Ari hafdi átta, hafdi vedsett þeim bádum Saudafell í í Middölum, — Ara oc Dada, því Ormr sagdi engum ney, oc var laus í öllum rádum, fyrir því söktu þeir fedgar meira á Saudafell enn önnr bú Dada. Hafdi oc fleira í milli farid, sem þat er Jón biskup oc menn hans höfdu ádr látid slá menn Dada, oc taka vopn oc fè af, oc VI hesta Dada oc þat er á var, er hann ætladi til þíngskostar sèr, oc var VI vodir vadmáls úr kyrkjunni á Þíngvelli, eptir því sem Dadi lysti siálfr seinna.

CXXVI Cap. Atfarir Jóns biskups vid Dada.

Jón biskup var heima eptir Skálhollts för um hríd, enn um haustid, nær Mikialsmessu, reid hann oc synir hans bàdir Ari oc Biörn vestr til Dala med fiölmenni, oc heim á þriá garda Dada, Snóksdal, Hvamm oc Saudafell; höfdu þeir þadan slíkt er þeir nádu, brutu upp hús oc spilltu því er þeir máttu eigi med sèr hafa; eigi fundu þeir Dada, enn budu hönum þó at svara til þeirra saka er þeir báru á hann, hræddu konu hans oc heima menn. Stefndi Jón biskup hönum fyrir sig í Hvamms sveit, mánadagenn eptir Michialsmessu, fyrir VII stórmæli, oc útnefndi XII presta dóm úr bádum biskupsdæmunum, enn ei kom Dadi þar. Sú var hin fyrsta sök at Dadi hefdi sett sig í Officialis vald oc prófasts embætti, veitt beneficia oc siálfr haldid, látid gánga dóm um hiónaskilnad oc önnr andleg mál, sem Jóni biskupi, umbodsmanni Skálhóllts biskupsdæmis, heyrdi at giöra oc veita, eptir því valdi sem hann hefdi af páfanum oc kyrkjunnar lögum, einnin samþycki oc útvalníngu hinna eldstu oc ædstu klerka Skálhollts biskupsdæmis, med styrk oc vilia almúgans á alþíngi; þar fyrir var Dadi fallinn í páfans bann, oc allir þeir sem hann hafa hèr til styrkt, oc allir hans dómar oc giörníngar ónytir, nema þeir sem hann hefdi giört med rádi Ögmundar biskups. I annan máta hefdi Dadi vísvitandi giört sitt hiónaband med Gudrúnu Einarsdóttr í opinberum mægdaspellum í þridia oc fiórda lid, oc haft sambúd vid hana í barneignum meir enn um XII ár, fyrir því voru þau bædi dæmd fallin í bann, skyldug at taka lausn oc skriptir, oc sek X mörkum hvert um sig, hálft konúngi enn hálft biskupi til handa, enn hvert þeirra sem med tylftareydi fær synjad at vitad hafi meininn þá hiúskapinn bundu, þá falli þar nidr fèsektinn. Þat var í þridiu grein at Dadi væri opinber at mörgum barneignum med Ingvildi Arnadóttr hálf systrúngu sinni í hórdómi, oc hefdi bædi verid ámyntr oc lofad at skilia vid þá konu oc sömu synd, enn sè þremsinnum oc þó optar ordinn heitrofi oc skriptrofi; fyri þat var hann dæmdr útlægr, skyldr at skilia vid þá konu, oc taka lausn af biskupi siálfum. I fiórda lagi þar sem Dadi var hermanna flocks foríngi í kyrkjugardinum í Skálhollti, oc hindradi þarmed biskupinn oc hans kènnimenn, frá at giöra á almennilegri prestastefnu Guds

embætti í kyrkiunni, vígia hana, börn at ferma, bannsmenn at leysa, christinn líd at leidrétta, oc adra biskups þiónustu at fremja, svo at Skálhollts kyrkia væri fyrir þá sök enn saurug; þarfyrir var Dadi dæmdr fallinn í páfans bann, skyldugr at taka lausn oc skript á þeim tíma oc stad sem Jón biskup tilsetr; allt hans fè fallid undir konúng oc kyrkiunnar vald, oc konúngr oc biskup meiga þat at sèr taka, enn Dadi siálfr sè rétt-tækr undir kyrkiunnar skriptir, ef þat verdr giört mannslagalaust, utann hann verdi fyrri gripinn af konúngsvaldinu, undir dóm oc refsíngu leikmanna. I fimta lagi hefdi Dadi þrifid brèf med hendi oc innsigli Jóns biskups, úr höndum Olafs prests Semíngssonar í kyrkiugardinum í Hvammi, oc rifid í marga hluti svo þat má ti ei lesast, enn þad brèf tilheirdi páfans valdi, oc ætladi biskup at innsenda þat til Rómakyrkiu; hèr fyrir var hann dæmdr í útlegdarmál fallinn, oc allt hans fè hálft undir konúng enn hálft undir kyrkiuna, oc hann engra brèfa niótandi verda meiga nema þeirra sem konúngr oc hans ríkisrád finna falslaus vera. I siötta máta kiærdi Jón biskup þat til Dada, at hann hefdi ránglega II hundrud hundrada, eda meira, sem tilheyrdi Skálhollts kyrkiu, var dæmt at þat skyldi skodast á almennilegri presta stefnu Skálhollts biskupsdæmis hinni nærstu, fyrir dómi Jóns biskups, enn um jördina Hvamm í Hvamms-sveit, oc þær jardir sem Jón biskup kærdi at Dadi hefdi undir sig dregid, kom framm prestadómr Skálhollts biskupsdæmis, at Jón biskup skyldi halda Hvammi til laga; var nú sá dómr dæmdr myndugr í öllum greinum; enn adrar jardir sem biskup kærdi at Dadi hefdi undir sig dregid, þá var dæmt at þær skyldi sækiast af Jóni biskupi eda löglegum umbodsmanni Skálhollts kyrkiu, í þeim þíngsóknum er þær jardir liggia. Hid siöunda kærdi biskup til Dada, at hann hefdi haldid jördu sinni Skarfstödum med IX málnytu kúgildum um IX ár eda lengr, á óleifi sínu, var þat dæmt at Dadi skyldi sína lagakaup fyrir þeirri jördu, eda vinna siöttar eyd at því at hann hugdi sèr hana heimila verid hafa; ella gialda biskupi jörd oc kúgildi aptr med landskuld oc laga ávöxtum oc LX merkr í fullrètti hans. Þat frambar Dadi sídar, at þeir fedgar Jón biskup oc Ari hefdi í ferd þessari brotid upp þriú hús í Hvammi, tekid mat oc annad úr, enn spillt sumu, oc er á þat vikid ádr. Ur hrískèstinum, þar menn hans vildu hyrda ímsa hluti, hafi þeir

tekid til XII hundrada, oc margt annad; sidann hafi Jón biskup bodid at leggia eld í hann oc brenna, oc mundi þat framm hafa farid, ef godir menn hefdi eigi lagt til ord sín.

CXXII Cap. Dómar Orms lögmanns.

Þessi tìdindi, oc svo dóminn, ritadi Dadi til Christjáns skrifara, umbodsmanns hyrdstiórans Laurusar Múla, því at hann var þá eigi í landi, oc bad hann koma sèr til verndar siálfann, eda fá þat af Erlendi lögmanni Þorvardssyni, oc hinum vitrustu lögrèttumönnum oc höfdíngium, at ónyta slìka dóma, enn at þridia kosti senda sèr þó verndarbrèf; Christján svaradi því, at eigi var þörf á hans ferd, enn Ormr lögmadr Sturluson ætti þat at annast at skipa lög í lögdæmi sínu medal manna; þá beiddist Dadi þíngs oc laga af Ormi lögmanni sèr til varnar, oc var útnefndr dómr í Hvammi föstudaginn eptir Marteinsmessu um haustid; þar framlagdi Dadi fyrst brèf Christjáns konúngs þridia, útgèfid af hönum á jóladaginn, fyrir VI árum sídann, med því tók konúngrinn Dada, konu hans, börn oc sveina, góds oc garda, undir nàd oc vernd sína, oc bannadi öllum lærdum oc leikum at ónáda hann, edr sína ójöfnud í nockru. Þvínærst brèf Ögmundar biskups, giört med rádi oc samþycki Gissurar biskups, med beggia þeirra innsiglum; stód þar í at þeir veittu hönum Hvamm á medann hann lifdi med öllum hans eignum, föstum oc lausum, er fylgt hafa at fornu oc nyu, oc fylgia eigu med rèttu; þar eptir qvittuna brèf biskupa beggia, Ögmundar oc Gissurar, kyrkjunnar vegna, uppá brot hans; eptir þeim brèfum dæmdi Ormr lögmadr Dada meiga rèttiliga halda alla sína penínga, med fridi oc frelsi fyri hverium manni, hann oc hans menn fridhelga er slíka hluti veria, enn hina ógylda er eptirsækia, oc þar med seka at lögum; enn fyrir sin fyrstu brot tvö med Ingvildi, hafdi Dadi ádr tekid lausn af Olafi prófasti Gudmundarsyni í Hiardarhollti, umbodsmanni biskups, oc Einari presti Snorrasyni á Stad Officiali; hina þridju qvittun sem hèr segir, af Ögmundi biskupi; oc hina fiórdu oc fimtu af Gissuri biskupi. Voru í þessum dómi med Ormi lögmanni, Sigurdr Oddsson í Búdardal bródir Thómasar, Biarni Sum-

arlidason á Fellsenda oc fiörir adrir. Þann dóm stadfesti Ormr lögmadr sídar at nyu, fimtudaginn fyrir Geisladag næst eptir, 1549 heima í Snóksdal, med brèfi, oc bannadi öllum at veita Dada nockra áreitíngu til nærsta alþíngis, enn skyldadi alla konúnga eydsvara til at styrkia hann. Slíka dóma bar Dadi á móti Hvammsdómi Jóns biskups, oc stód fast á því at Jón biskup hefdi eckert vald yfir sèr, eda mætti leggia á sig fèsektir.. Galdt hann því hvorki, nè fór á hans fund at taka lausn eda skriptir.

CXXVIII Cap. Jón biskup sendir til Skálhollts.

Jón biskup hafdi þat spurt at Jón prestr Biarnason, rádsmadr í Skálhollti, hefdi orkt hádvísr um veru hans á forna stödli um sumarid, oc kalladi hann af því stödla-skáld; sendi hann eptir Jól tvo menn af nordann, med brèf sín austr til klaustranna, oc til Ejólfs í Dal mágs síns, oc svo fleiri þeirra hinna eldri presta oc vina sinna, tóku sendimenn at hans forlagi, Eyrík prest Grímsson at Gilsbacka, sèr at foríngia; þeir fóru leiniliga sudr Tvídægru, oc svo austr yfir fiöll, oc komu hvergi til bæa, svo at nockr niósn færi fyrir þeim, fyrr enn í Hrossahaga fyrir ofan Skálhollt, þar ádu þeir hestum sínum, oc giördu rád fyrir at gista um nóttina í Brædratúngu, at Katrínar húsfreiu Torfadóttr frá Klofa; enn er þeir voru ridnir, fór bóndinn frá Hrosshaga ofann í Skálhollt, oc sagdi frá ferdum þeirra; Jón prestr Biarnarson rádsmadr var þá nidri í fialli er hann fèck bodinn, oc kom heim þegar um nóttina, oc sendi, er dagadi, VII menn karska í veg fyrir biskupsmenn, þeir bidu sendimannanna upp hiá Selium, var fundr þeirra þar á ísunum, oc vildu hinir nordlendsku ei verjast, enn Eyríkr prestr hafdi gódann hest vel vakrann; elltu þeir hann lengi, oc vard miög mikid fyrir at ná hönum, svo menn hugdu þá eigi mundi feingid hafa fàng á hönum, ef hann hefdi ridid beint sem horfdi; um sídir nádu þeir hönum, oc höfdu hann oc fylgdarmenn hans heim í Skálhollt, lèt Jón prestr fletta hann klædum, oc fundust brèfinn í barmi hans, hèldu þau öll eitt at Jón biskup bad láta ná stödlaskáldinu, oc senda sèr nordr. Jón prestr spurdi Eyrík prest

hvert hann hefdi eigi svarist undir Skálhollts biskup enn ecki Hóla, oc qvad maklegt hann væri híddr; fóru sendimenn þessir við þat tilbaka, oc þótti þeirra för all-ill.

CXXIX Cap. Bannfærdr Dadi.

Jón biskup forbodadi Dada þennan vetr, oc bannfærdi hann sídann, oc sendi presta sína út oc marga menn adra, bædi vestr í Dali, oc vídar um Skálhollts biskupsdæmi, til at lesa yfir hönum ef þeir mætti oc hans mönnum þau forbod oc bannsbréf, oc giöra sem flestum kunnug; Arni prestr Arnorsson í Hytardal Officialis, var brædrúngr vid Dada, oc var med þeim gód frændsemi oc samheldi í móti fyrirtektum Jóns biskups í Skálhollts biskupsdæmi; hann var farinn á kynnisför um vetrinn í Snóksdal, oc er hann oc Dadi sátu samann, oc mæltust vid, kom at Dada hygsti hardr, svo hann undradi, oc ætladi mundi slíta önd af sèr; hann mælti: nú em eg þar at ordi sem eg er þó ei at bordi; Arni prestr var haldinn margvís; hann mælti: satt vil eg ydr segia; þèr erud nú á ordi nordr á Hólum, oc er Jón biskup nú at bannsíngia ydr; Dadi mælti; þèr skulud eiga hiá mèr V hundrud, ef þèr síáid svo vid at bannsaungr sá hríni ecki á mèr; þat vinn ec ei fyrir nockra penínga at setja mig svo í ved, segir prestr, enn fyrir frændsemis sakir, oc vináttu þeirra, oc innilegrar bænar Dada, qvadst hann vilia giöra þat hann mætti, enn þó gruni sig at bagi nockr muni á eptir koma; sídann gèngu þeir bádir til kyrkiu; læsti Arni prestr Dada þar inni, enn var siálfr úti lèngi þar til er hann lauk upp aptr kyrkiunni, kalladi á Dada oc mælti: þar megid þèr siá Dadi bóndi! hvad ydr var ætlad; Dadi sá þar trippi vetrgamallt er hann átti, þat hlióp upp eda nidr med á oda læk er þar var, sem ært væri, enn stack sèr at lyktum ofann í pitt oc drapst. Dadi þackadi Arna presti, oc launadi; enn Jóni biskupi gramdist vid Arna prest er hann spurdi þetta, oc hugdi at launa þó seinna yrdi; hafdi Arni alíkt at sök, oc þat er hann fylgdi hinum nya síd, til þess at hann þoldi þær hrakníngar er sídar segir, af Joni biskupi oc sonum hans; þessi er sögn Jóns prests Egilssonar, er hann hefir þó af ödrum numid,

oc þeirra er hönum fylgia; mótmælum vér ecki því at Dadi oc Arni prestr, hafi haft geig af banni Jóns biskups, mest fyrir þá sök at Dadi vissi brot á höndum sèr med sèr siálfum, þótt hann væri qvittr at lögum, enn öld sú festi trúnad á mörg hindrvitni, oc Dadi siálfr ei laus vid Páfatrúna; enn bædi vitu menn at bannid var ómerkilegt í siálfu sèr, oc jafnóvitrlegt at fiölkyngi fángi afstyrt því, oc vitrir menn jafnvel í þá daga hræddust þat aldrei annars vegna enn fiárupptekta, oc annara veraldlegra ókosta er því fylgdu, enda kom þat aldrei nockrum sagnamanni í hug at segia frá því at nockru sinni hafi bannid ært eda deidt skyndilega nockurn þann er bannfærdr var; er oc þá því einfaldlegra at ætla þat hafi komid nidr á trippinu, oc þó rætst á Dada siálfum eptir fráfall Arna prests, sem Jón prestr Egilsson ætlar; vitu menn engin dæmi til slíks, oc eigi skrásett af Páfamönnum siálfum, þó réttr biskup hafi banni líct, enda er þat eigi skynsamlegt at ætla; enn þá er engu líkara at hann þetta hafi þvílíku orkat þar fyrir at Jón biskup var eigi formadr Dada, oc átti vid hann engar sakir, enn Dadi mikla meiri vid þá fedga, oc er undarlegt ef Jón prestr Egilsson hefir trúad slíku.

CXXX Cap. Jón biskup reid sudr.

Um vorid eptir Páskir spurdi Dadi, at Jón biskup ætlar af rída med fiölmenni vestr í Dali, oc sækia hann heim, oc flytia nordr til Hóla, undir tilhlídilegar skriptir eptir Hamms dómi; safnadi Dadi þá mönnum, oc heldt heima í Snoksdal, voru þar jafnan frá Páskum, oc framm yfir fardaga LX menn, enn stundum LXXX eda fleiri, röskvir oc tygiadir, á hans kostnad. Jón biskup reid vestr sem hann hafdi ætlad, enn er hann var á leid kominn, spurdi hann at Dadi hafdi vidrbúnad, oc vildi ei hætta á heimsókn vid hann; sneri þá sudr til Borgarfiardar, oc reid heim á Signyarstadi, jörd Dada í Reykhollts-Reykjadal; þar markadi hann sèr IX málnytu kúgildi, enn lysti sinni eign á öllum þeim peníngum er þar stódu samann, hvert sem Dadi átti edr adrir menn, þadan reid Jón biskup, oc hans menn nordr aptr; hyggia sumir menn hann þareptir ridid hafa í Biarnanes í þridja sinni, oc giört þar fiár upptektir, enn adrir ætla hann ei nema tveim sinnum þangad farid hafa.

CXXXI Cap. Vigdr Marteinn biskup; konúngsbréf.

Nú er at segia frá Marteini Einarssyni, at medan þessu fór framm, var hann vígdr til biskups í Kaupmannahöfn, af Doctor Petri Palladio, oc sem hann hafdi unnid eyd konúnginum, taldi hann fyrir hönum í hverium vanda prestar oc adrir menn á Islandi voru staddir, þeir er hans vilia vildu giöra; gaf þá konúngr þeim öllum ágætt verndarbréf, oc varnadi þeirra, þar med voru þá send út híngad fleiri bréf Christiáns konúngs, var eitt útgéfid á Koldíngshusa sloti mánadaginn eptir Scolasticæ virginis, þar í giördi konúngr Jón biskup fridlausann oc réttækann fyrir yfirgáng, oc óhlídni vid sig, enn annad var til Dada Gudmundarsonar, útgéfid á Vebiargasloti, at hann skyldi handtaka Jón biskup oc sonu hans med styrk vina sinna, svo konúngr þyrfti ei at senda her til landsins; vid þat dyrfdist Dadi til at veita þeim fedgum mótstödu, enn Jón biskup treistist þá ei til at rída til þíngs um sumarid. Þann tíma skédi dómr Þórbergs Bessasonar syslumanns í Eyafyrdi, um málagiöf Þórunnar á Grund, eptir Isleif, á Hallvardsmessu; oc annar um tyundar giöf, á Spialdhaga. Konúngr gaf þá Þórláki Einarssyni, oc Katrínu Hannesdóttr eckju Gissurar biskups, verndarbréf; oc Biörn prestr biskups son giördi féskipti milli barna sinna hinna arfleiddu, Jóns, Magnúsar oc Ragnheidar, enn gaf löggiafir Teiti oc Biarna er ei voru arfleiddir, oc fleiri urdu giörníngar.

CXXXII Cap. Frá Marteini biskupi.

Marteinn biskup kom út um sumarid undir Alþíng, spurdi hann þá giörla allar athæfnir Jóns biskups í Skálhollts biskupsdæmi, oc árásir hans vid vini sína oc vandamenn; hugdi oc Jón biskup at útvega Byrni syni sínum þat biskupsdæmi; þá stefndi Marteinn biskup prestastefnu fiölmenna á Þíngvelli, oc auglysti þar embættis bréf sitt, hafdi hann oc vitnisburdi ágæta, frá Pétri biskupi Palladio; nefndi hann XXIV presta í dóm, er voru þessir: Jón prestr Biarnason rádsmadr, Arni prestr Arnorsson í Hytardal Officialis, Einar prestr Arnason í Vallanesi, Bryniúlfr prestr Hall-

dórsson í Odda, Oddr prestr Halldórsson í Gaulveriabæ, Snorri prestr Hiálmsson í Hollti, Gudmundr prestr Jónsson, Gisli prestr Jónsson í Selárdal, Olafr prestr Sveinsson, Snorri prestr Jónsson, Loptr prestr Narfason er sídar var í Gördum oc Hytárdal, Jón prestr Halldórsson, Símon prestr Jónsson í Kállhollti, Jón prestr Einarsson bródir Gissurar biskups, Finnr prestr Þórláksson, Biörn prestr Olafsson í Runa, Jón prestr Þórleifsson í Hiardarhollti, Olafr prestr Kolbeinsson í Saurbæ, Einar prestr Olafsson í Gördum, Þórdr prestr Pálsson, Stephán prestr Hallkelsson í Laugardælum, Þórdr prestr annar Pálsson, Greipr prestr Jónsson; voru þeir beiddir úr at skèra hve gylda skyldu dómar oc giörníngar Jóns Hólabiskups í Skálhollts stipti, í umreidum hans oc adtektum á kyrkiunnar peníngum, valdsmanna skipun, bannfæríngum, forbodum oc ödru slíku; dæmdu prestar þessir med fullu dóms atqvædi, alla dóma, brèf oc giörnínga Jóns biskups í Skálhollts umdæmi, ónyta oc at engu haldandi, fyrr oc sídar, fyrir utann þat sem hann hefdi mátt vera löglega til bodinn (qvaddr) af rèttum Skálhollts kyrkiu umbodsmanni; enn til þessa dyrfdu Martein biskup konúngsbréf þau er ádr er gétid, oc svo huggunarbrèf er biskupinn Pètr Palladius skrifadi prestum þeim er Guds ordi vildu frammfylgia, oc gódum sidum, oc vera konúnginum trúir.

CXXXIII Cap. Jón biskup fær Páfabrèf.

Nú sá Jón biskup at eigi mundi duga svo búid; hann fèck þúnga óvild til Marteins biskups, bædi fyrir sakir hins nya sidar, oc hellst fyrir þat er hann hafdi utann farid eptir biskups vígslu, enn aptrad þar med koeníngu Biarnar prests, oc þar at auki látid ónyta dóma oc giördir Jóns biskups í Skálhollts biskupsdæmi; oc þessar sakir er hönum var eigi hægt hiá at sneyda, fundu biskupssynir hönum til, enn þat aldreigi er sumir hafa sagt, at hann hafi hlífst vid at straffa Dada, því þar til hafdi hann hverki vald, fyri þeim qvittunum er Dadi hafdi ádr tèkid, ei hèldr tómstund, sem enn mun greint verda, oc ei gáfu þeir frændr Marteini biskupi þat at sök; Marteinn biskup fór af Þíngvelli í Skálhollt, oc skipadi ímsum hlutum sem þurfti, þar oc í syslu

sínni sídann, hvar sem hann fór því nærst yfir; þá fór hann til Stadar á Ölduhrygg, oc settist þar at búi sínu, var hann alls ugglaus, oc treysti konúngsbrèfum þeim er hann hafdi, oc hylli gódra manna; Jón biskup dyrfdist í annan stad vid brèf eitt, er hann fèck frá Páli páfa hinum þridia med því nafni, útgèfit IXda Martii mánadar um vorid; var þat svar uppá hitt er hann hafdi rítid hid fyrra sumarid, oc hafdi komid út med Ulfi oc Lodvik Hamborgar kaupmönnum; sagdi Páfinn svo at hann þackadi hönum allann trúnad, oc hèt hönum sínu trausti oc vináttu, bad hann skipta Pèturs penîngi med fátækum mönnum; enn hin brèfinn er sagt er hann hafi ritad Karli keisara, oc á hafi stadid at hann vildi af ást til fóstrlands síns oc eptirkomenda, koma landinu undan yfirgángi oc ágyrni Dana, oc undir keisarann, kalla menn at tekinn hafi verid á Þískalandi; enn þó vinir Jóns biskups hafi borid þetta af hönum, þá hefir hann at vísu ætlad sèr til nockrs öflugs trausts, svo mikid sem hann tókst á hendr; þó þat væri ecki vænlega rádid, því at Karl keisari hafdi helldr margt at annast til þess at hann fèngi ordid jafnskiótr at géfa sig vid Islendíngum sem Christián konúngr. Þar er Jón biskup fèck páfabrèfid, stefndi hann prestum sínum saman í Hólakyrkiu, oc bióst hinum besta biskups skrúda, setti upp mytr oc tók bagal í hönd, géck fyrir há-alltari, oc hóf hendr oc augu til himins, lèt sídann lesa brèfid fyrir klerkunum öllum, er þar stódu umhverfis hann, sem best skryddir, oc er þeim lestri var lokid, oc klerkarnir höfdu gladt sig med hönum, yfir þeirri vyrdíngu er hönum var veitt, giördi hann þackir Gudi oc Páfanum, oc hèt at láta fyrri lífid enn trúnad sinn vid Páfann; lèt sídan skrifa út brèfid, oc votta bera um at rètt væri ritad eptir, oc senda hvervetna til vina sinna, enn snúa á íslendska túngu fyrir almúgann, byrta sídann hvar sem samfundir voru; hann lèt litid á bera um sumarid, hvad hann hafdi í hyggiu, enn er haustadi, fór hann til Húnávatns syslu at visitera, oc var þat sídst grunad, enn þadann er skèmst sudr í landit; oc med því at vída skiptist folkid í sveitir, svo at nockrir heldu med hinum nya sidnum um sumt, giördi hann sèr þat at eyrindi til prestafundar, er hann stefndi at Þíngeyra klaustri, þó ei miög margmennan, svo sídr skyldi grunad verda; lèt hann dæma um villumenn, er af leggia oleum, vigslr oc bannfæríngar, oc vanrækia slíka hluti, enn útbreida villr oc nyúngar, hvad vid

þá skuli giöra; enn svo lèt hann haga orda tiltækinu, at ei mátti skilia hveria hann meinti hèllst; þótti hönum þat varloga at hafa dóm fyrir sèr, um þat stórrædi er hann hafdi í hyggiu; var á pvedid sem hann vildi, at slíkir allir væri rètt sekir, oc hafdir í höptum, þartil er tèkid hefdi fulla ydran; enn hann samþyckti siálfr, oc Biörn prestr sonr hans, er prófastr var þar í syslunni, oc officialis.

CXXXIV Cap. Tekinn Marteinn biskup oc Arni prestr.

I þessari ferd fèck Jón biskup þann qvitt af niósnar-mönnum sínum, at Marteinn biskup var farinn at visitera í Þórness þingi, sendi hann þá sonu sína Biörn prest oc Ara med hundrad menn tygiada, at handtaka Martein biskup, Dada í Snóksdal, Arna prest Arnórsson, oc fleiri menn fyrir sunnan land er þeir fedgar höfdu óvild á, oc færa nordr til Hóla; um þá sendiför qvad hann þetta:

Bóndi nockr bar sig ad, biskups veldi styra
því dyra;
enn hönum fór illa þad,
öllu var hönum betra á Stad, heima at hyra
Bóndi einn Skálhollts bar sig at biskupsstólnum styra
þeim dyra;
villu marga oc vantrú baud,
vox hönum af því sárleg naud, sem skáldinn skyra.
Skyrnar oleum skipar hann af, oc skaparans módr at bidja,
þat þridja,
vatnit bannar vígt at sè
verdr því at spotti oc spè hans aumlig ydia.
Stendr á móti stafkarl einn, styrdr í öllum hætti
oc mætti;
sendi hann sína sonu tvo
at sækia hann, oc fánga svo, nema bóndinn hætti.

Þeir brædr ridu nordan fiöll hit beinasta oc hradasta, oc vissi enginn um ferd þeirra, fyrri enn þeir komu í Hytardal; lètu eigi

fridsamlega, leitudu at Arna presti, enn hann var ei heima; fengu þeir þá nióen af ferdum hans, enn hann enga af þeim, oc kómu þeir at hönum í Stackhamarsfiörum, hafdi hann ridid frá Stad, oc var nískilinn vid Martein biskup; þar tóku þeir hann í tialdi sínu, nakinn eda fáklæddann, oc léku hann hardt; er mælt þeir hafi reidt hann um þvert bak, sem torfu ór flagi, med mörgu spotti, því hann var þeim baldinn, oc óvæginn í ordum, blótadi þeim oc hardmælti. Þadan ridu þeir til Stadar med flockinn, oc var Marteinn biskup óbúinn at öllu vid slíku ofrefli. Sveinar hans oc heimamenn tóku miöltunnr, kistr, oc hvad sem fá mátti, oc báru fyrir bæar hurdu til at veria þeim inngangu, enn þat vann ecki, móti afla þeirra brædra; giördu þeir þar Martein biskup handtekinn, oc höfdu í vardhaldi sterku; tók Ari af hönum silfrbúna knífa; biskup sagdi hann skyldi nióta þeirra manna best, qvadst enginn óþocki heita vilja fyrir þá; þeir biuggu þar búi biskups, oc héldu sig ríkmannliga, oc tóku þeim ósparlega er á þeirra fund komu. Þeir höfdu nióen af Dada, at hann mundi vestr í Rifi, oc ei fiölmennr, hugdu þá at grípa hann sem sand í qví, oc fóru þángat sem skiótast; vard Dadi naudulega staddr, enn féck þó nockrn pata af för þeirra, hann reid brúnum hesti er Markúsar-brúnn var kalladr, allra hesta bestum, þat var lífhestr hans, oc höfdu þeir hans ei; var þá sagt: þar var Dadi enn á brún sínum. Biskups synir snéru aptr at Stad, oc slóu upp veitslu; oc er þeir sátu at dryckiu oc giördust ölvadir, ræddu Nordlendíngar margt um fyriraetlan sína, oc spurdu at hvad frétt-ist til Dada, oc hvad hann mundi þá hafast at. Jón rebbi var þá sveinn Dada, són Sigurdar bónda Oddssonar í Búdardal, hann var haldinn kiænn, áræðinn oc hardfengr, var hann giör til nióssnar um fyrirætlan biskupssona, oc reid Markusar-brún; kom hann til dryckiu at Stad, oc torkéndi sig at búníngi, enn gaf sig lítt framm í almenníng; hann batt hestinn í sundi nockru at húsabaki, géck til dryckiustofunnar, oc settist ytst vid dyrnar, sem væri sveitarmadr þar; hlíddi hann á tal oc rádagiördir þeirra brædra um hríd, þartil er qvölda tók, enn þá læddist hann út oc til hests síns. - Sá var nockr af hofdíngium er saknadi hans skiótt, oc spurdi hver sá mundi vera er setid hafdi vid dyr um daginn; menn qvádust hann ei þeckt hafa; voru þá nockrir sendir ut eptir hönum; þeir komu skiótt aptr oc sögdu hann ei finnast,

ast, enn madr rídr vakrt ofann eptir holltinu; biskupsynir qvádu vera mundi niósnar mann Dada, oc sendu þegar fióra menn at rída eptir hönum. Stórstraums flód var í Stadará, reid Jón hana á sund, þar sem hann kom at henni í flóanum, var djúpt sudr vid backann, sló hann þá keyrinu um eyru hestinum, enn hann stöck med hann upp á; hinir voru þá komnir at ánni, enn Jón qvaddi þá med kalsi, oc reid veg sinn upp at Hofstödum, sídann inn Kèrlíngarskard oc Skógarströnd oc heim í Snókadal, fann Dada, oc sagdi hönum þad er hann vissi, enn þeir sneru aptr undir Hafursfelli er hann elltu. Jón bió sídar í Búdardal eptir födr sinn, hans son var Olafr, fadir Halldórs lögmanns. Dadi safnadi þá at sèr hinum hraustustu mönnum, úr öllum Breidafiardardölum, oc ödrum sveitum er hann nádi til, urdu tvennir áttatygi, voru þeir vel búnir at vopnum, oc höfdu sverd oc handska, lagvopn oc axir lángskèptar, bysar oc boga; átti Dadi vopn oc tygi á XXX menn siálfr. Biskups synir ridu Raudamelsheidi, oc höfdu med sèr Martein biskup oc Arna prest illa leikinn, oc vildu hitta Dada; hann var heima, oc stódu menn hans vid veggi oc skansa kríngum bæinn í Snókadal er þeir komu at; þótti þeim ecki árennilegt, enda rédi Dadi ei heldr á Nordan-menn; þeir tjölldudu skamt frá Snóksdalstúni, oc sendu Dada heim fríunar brèf, bádu hann sækja Martein biskup oc Arna prest vini sína oc tengdamenn í hendr þeim, qvádu þeim nú meira á liggia, enn þegar hann hefdi verid fyrir hermanna flocki í Skálhollti, oc varid þar dómkyrkiuna fyrir födr sínum hid fyrra sumarid. Gudrún Einarsdóttir kona Dada gèck at tjaldi þeirra brædra biskupssona, oc fèck at mæla vid þá, hún bad þá med mörgum fögrum ordum, oc fyrir Jèsú Christi V píslarsár at gèfa Martein biskup brodr sinn lausann, oc á hennar vald, enn þeir tóku því med glensi oc qvádu hana hafa barnaskap. Þadann fóru þeir nordr med Martein biskup oc Arna prest, enn Dadamenn viku eigi fyrri úr stödu sinni, enn þeir voru á brott; þeir komu til Hóla, oc voru Marteinn biskup oc Arni geimdir í sterku vardhaldi, þó Arni prestr miklu hardlegar, því hann var þverbrotinn, oc ei ordvar; þrengdu þeir hönum nidr undir smiörpall, oc beigdu í kufúng, oc fóru vid hann miög óvyrduglega, svo sem segir í vísu Jóns biskups:

Hann vard sídann haldinn midr, heldr tók at kárna
fyrir Arna,
þrengdr undir þverpall nidr,
þá nam bædi briòst oc qvidr, med sídum sárna:

oc enn þetta:

þeir festu uppá hann fúlann kopp, sem fyrr var hafdr à
bordum, hiá skordum

Var þar med enn fleira spott oc hrakníngar er hann leid; var hann í því haldi fióra mánadi eda lengr, lá Jón Gíslason til fóta hönum, kalladr hinn Mariulausi; til þess er kona hans kom nordr til Hóla, oc fèck hönum lausn med fylgi gódra manna, oc lagdi þó ádr ærid út fyrir hann í silfri oc gripum; hlaut hann oc ádr at vinna þeim fedgum eyd sterkan, at vera aldrei á móti þeim sídann, oc þat endti hann. Má þat eigi vera, sem sumir hafa sagt, at hönum hafi mest þraungvad verid fyrir þá sök, at hann hafi eigi viljad vera med er Jón biskup krafdiz hans þiónustu til at bannfæra Dada, því at þat var skèd nær tveimr missirum ádr enn Arni prestr var tekinn, oc hann eigi í Nordrlandi.

CXXXV Cap. Hald Marteins biskup.

Marteinn biskup var í haldi á Hólum framm eptir Vetrinum, oc var fenginn til gætslu þeim manni er Steinn hèt, lèt Jón biskup hann mála innan sal einn er hann lèt byggia; hann komst eittsinn leinilega af stadnum yfir Hialltadalsá, stefndi sídann uppá Vindárdál, oc vildi komast framm í Skagafiörd; enn er vard vart vid brottför hans, var ridid eptir hönum, nádist hann á dalnum, því hann var illa útbúin at klædum oc skófötum; var fluttr heim aptr sídann, oc hafdr í fastara haldi enn ádr; þar um qvad Jón biskup þetta:

Biskup Marteinn brá sitt tal,
burt hlióp hann frá Steini,
vasadi framm á Vindárdal,
vard hönum þat at meini.

Nockru sídar var Marteinn biskup látinn fara nordr at Mödrufelli til Ara, hann fór vel vid hann, oc hafdi opt med sèr vid öldryckiu, er hann veitti vinum sínum oc gèstum; einhverjusinni þá er Ari var ölgladr, oc Marteinn biskup sat vid bordid, drack Ari hönum til, oc qvad stöku þessa hina fornu:

Svo er mér gott oc gledisamt, því veldr þú;
mig lángar út í lundinn med þá jungfrú.

Biskup tók vid bikarnum, oc qvad aptr hina sömu, enn sneri nockrum ordum:

Svo er mèr íllt oc ángrsamt, því veldr þú,
mig lángar ecki í lundinn med þá jungfrú.

Ari þycktist vid þat, oc mælti: burt, burt í seckinn, þetta giördu Eyfyrdíngar ádr; géck Marteinn biskup þá undann bordunum, oc var Ari færri til hans sídann; sat hann í vardhaldi þeirra fedga framm á sumar.

CXXXVI Cap. Hrakníng oc utanför Olafs prestar.

Olafr prestr Hialtsson hafdi jafnann verid í hinni kærustu vináttu vid Jón biskup, hèldt hann þá enn Laufás; hann tók til at banna imsa pápiska hiátrú, áköllun helgra manna, krossagaungr, liósa qveikíngar fyrir líkneskium, oc slíka hluti, kom þetta fyrir Jón biskup, oc vard hann vid þat afarreidr Olafi presti, oc stefndi hönum fyrir sig til prestastefnu. Olafr prestr hafdi fengid nockra skilvísa menn til afsökunar sèr, báru þeir hann undan sökum, oc sögdu hvern mann meiga halda trù fedra sinna, oc fornum sidum fyrir hönum, trúdi Jón biskup þeim mönnum, oc tók ofann höfudklædi sitt, oc þackadi Gudi þat slíkr madr var ei fallinn frá sid forfedra þeirra, skildu þeir þá enn gódir vinir; enn litlu sídar spurdi Jón biskup at Olafr prestr væri sannr at sök, svo at hann fyrirbiódi at ákalla Mariu, Pètr, Pál oc adra helga menn, kalladi þat villu oc hiátrú, oc fleira annat kendi hann slíkt; gramdist nú biskupi vid hann miklu meira enn ádr, oc stefndi

hönum aptr til prestastefnu at Hrafnagili, géck þar málid á Olaf prest, oc var dæmdr af hönum Laufás stadr, oc prests þiónusta, enn hönum siálfum hrundid út úr kyrkiu svo hardt, at fótr hans festist í gátt, oc laskadist illa, bar hann þat mein til grafar; sídan flúdi hann vid annan mann á fiöll sudr, þar beid hann Þorleifs bónda Grímssonar á Mödruvöllum, er hann reid sudr, oc fór í skióli hans med hönum; hafdi skip stadid uppi um vetrinn í Straumi á Vatnsleysuströnd, oc var þá búid til brottfarar, med því tók Olafr prestr sèr far, oc fór til Danmarker, fyrstr Islendskra manna á því sumri, kærdi hann fyrir konúnginum hrakníngu sína, fyrir sakir Guds ords oc boda konúngs; hann sagdi oc at Marteinn biskup sæti fánginn, oc engum væri vært á landinu þeim er mótfèlli Jóni biskupi.

CXXXVII Cap. Giörníngar.

Mánadaginn eptir krossmessu um vorid, hèldt Jón biskup prestastefnu á Eyrarlandi; þar giördi hann med samþycki presta, umbreytingu þá um Núpufell oc Glaumbæ; Núpufell hafdi Gottskálk biskup skipad fyrir beneficium, því hann hèldt þat fallid undir kyrkiuna fyrir forn kyrkiufè, enn Jón biskup tók Núpufell frá kyrkiunni, oc seldi Ara syni sínum fyrir adrar jardir, enn skipadi Glaumbæ fyrir beneficium, oc lagdi til jardir er hann tók fyrir Núpufèll, eda verd þeirra, er var Sydriey LX hundrud, oc Ytriey XXX hundrud, bádar í Höskuldstadasókn, Vatnskard XX hundrud, oc XX málnytu kúgildi; hefir Glaumbær verid beneficium sídann, enn Núpufell fèll undir konúnginn, eptir Ara Jónsson. A þeim Missirum var Þormódr son Ara Gudnasonar, bródrson Biarnar í Ögri, syslumadr í Húnavatns þíngi, enn Gudmundr Nicolásson umbodsmadr Þorbergs Bessasonar í Eyafyrdi; hann lèt gánga VI manna dóm at Launguhlíd, um umbod hins óda manns Gríms Jónssonar tvídauda, hann var son Jóns Sturlusonar í Dunhaga, oc Gudnyar Grímsdóttr Pálssonar, enn Magnús son Jóns Magnússonar á Svalbardi átti Elínu systr hans, var því Grímr dæmdr undir umsiá þeirra fedga Jóns oc Magnúsar, skyldi Magnús annast hann, oc hafa VII hundrud, enn Grímr fyrir ættarsakir

oc fær V hundrud til ársmötu, tvö hundrud til gángklæda, oc eitt hundrad til sængrklæda, þat eru XV hundrud á ári; tvo menn skyldi Magnus láta gæta hans, oc hafa stock á höndum hans umnætr enn handariárn um daga. Helgi ábóti lèt þá af Þíngeyra klaustri sakir elli oc kránkleika, enn Biörn prestr biskups son annadist þat; hönum hèt þá Ormr lögmadr vináttu sinni, oc at styrkia hann til at koma lögum yfir Dada, enn þat loford vard eigi miög stödugt.

CXXXVIII Cap. Yfirgángr Jóns biskups oc sona hans.

I þann tíma fiölgudu miög ákærur í móti Jóni biskupi þær er komu fyrir Christián konúng þridia; baud hann þá höfudsmanninum Laurusi Mula at taka Jón biskup; hann ritadi einnin Dada Gudmundarsyni, oc Petri Einarssyni, oc bad þá styrkia hyrdstiórenn til slíkra hluta, svo konúngr þyrfti ei at senda her í landid, er ei fengi skèd án þyngsla oc þráungvunar fyrir landsmenn; var brèf þetta útgèfid á Nyuborgar sloti mánadaginn nærstann eptir Pálsmessu. Doctor Pétr Palladius á Siálandi ritadi þá einnin ágætt brèf til Jóns biskups Arasonar, voru þarí mörg merkileg heilrædi oc vidvaranir, vændist hann í því þess, at Jón biskup mætti enn þá nockra líkn fá af konúnginum, ef hann skipti um háttu sína, taldi hönum dæmi Páls postula, er hann ofsókti christna menn af rángri vandlætíngu fyrir Mósislög, oc hafdi þó meiri grundvöll fyrir sèr, enn Páfadomrinn vár, sem mest var fólginn í messum oc reglum, enn eigi í kærleika, trú eda sannarlegri myskun; sagdi hönum at Sigurdr ábóti væri horfinn til hinna nyu sidanna, enn Páfinn væri daudr, oc bad Jón biskup eigi hönum treysta; qvad hann siálfann mundi verda undir lok lidinn, ádr þrætu væri lokid um Páfakosníngune; var þat brèf ritad dominica lætare; ecki hyrdti Jón biskup þessum rádum at fylgia; fèck hann þat at vita at Laurusi Múla, Petri Einarssyni oc Dada, væri bodid af konúngi at taka sig, hugdi hann þà heldr med fullkominni stórmensku at stöckva öllum sínum óvinum, oc þraungva þeirra kosti; reid nú til alþíngis med II hundrud manna eda fleiri, oc synir hans Ari oc Biörn prestr vid hundrad manna hver, höfdu þeir med sèr Martein biskup í þraungu vardhaldi; enn er þeir

komu á þíng, gèck Ari til lögrèttu, hún stód þá í Öxárhólma, oc taldi hyrdstióranum syslu giald nockurt, at mælt er, í peníngum eda dölum; kastadi þeim at sídustu í nasir hönum, oc bad hann eta; enn þótt hyrdstiórinn væri ecki óbúinn vid, oc hefdi med sèr nockra menn, búna knífum, þá vard hann ei vidlátinn at gegna slíku ofrefli, því Ari hafdi þar á eyrinni fyrir ofann lögrèttuna IV hundrud menn vopnada, edr á fiórda hundradi, sem Olafr Thomasson segir í qvædi sínu, var hann þar med frændum sínum, oc færir þeim þat til ágætis:

Til alþíngis enn þá reid
eydir blárra skialda,
í lögrèttu lagdi leid,
lètst þar mundi gialda, dalina danskri drótt;
kastadi silfri kappin dyr, kom þat í nasir fliótt
hyrdstiórans, sá hríngatyr hvergi fór þá ódt.

Et þú þat nú örfa þundr!
Ari nam hátt at greina,
hinn rèd skèlfast hríngalundr
þó hefdi marga sveina, oc bèldi hnífum á;
engin þordi ordit eitt aptr gialda þá,
annars hefdi lífid leidt látid búkum frá.

Hundrud þriú og þarmed hálft
höldar stódu í kransi,
á eyrinni fyrir ofan siálft;
öllum var búinn vansi Ara óvinum þá;
búnir allir biörtum geir ef bryddi illu á,
skyldu allir skatnar þeir skeynu í hausinn fá.

Var þá svo mikill yfirgángr Jóns biskups at hann settist í veraldlegt vald; afsetti Orm lögmann, enn skipadi Ara syni sínum lögsögn aptr; treystist þá enginn at mæla móti bodi hans eda banni, sakir mannafla þess er hann hafdi; qvad hann þetta um ferd sína:

Þessi karl á þíngid reid
þá med marga þegna, svo gegna,
öllum þótti hann ellidiarfr
Islandi nærsta þarfr, og mikid megna.

þadann reid Jón biskup í Skálhollt med allann flockinn, oc hafdi med sèr Martein biskup, lèt hann tialda á forna stödli sem fyrrum; Jón prestr Biarnason rádsmadr, oc þeir er med hönum voru, biuggust til varnar, oc vildu ei uppgèfast; sendi þá Jón biskup þeim brèf sín, oc lèt þat fylgia at hann mundi heim at rída, oc láta Martein biskup vera fremstann í flocki til at mæta skotum, ef heimamenn vildu veriast, þeir sinntu því ecki, þartil er Marteinn biskup ritadi þeim heim, bad þá láta lausann stadinn fyrir sína skuld, því hann vissi ei hvad þeir fedgar mundu giöra vid sig, oc med þeim hætti fengu þeir stadinn; svo segir Jón prestr Egilsson, at þískr madr nockr hafi verid í Skálholtti, sá hafi bodid sig til at skióta Jón biskup er hann ridi heim, ef þeir sýndu hönum hvar hann var í flockinum, enn þeir qvádu hann þat ei meiga; hann lètst mundi sína þeim, oc skaut Maríuerluna er sat á kyrkiunni, oc lodnuna á bífukollunni nordr á vidarmannahúsi; enn fyrirmennirnir leifdu hönum þat ei at heldr, þó Jón biskup væri óvinr þeirra; enn er Jón biskup oc synir hans voru komnir heim, oc setstir undir bord, fleigdi Jón prestr Biarnason kyrkiu oc stadar lyklum á bordid, oc qvad Martein biskup nú meiga vidtaka oc siá fyrir öllu siálfann, enn þó rèdist þat af um sídir at Jón prestr var samt rádsmadr; Jón biskup var viku í Skálhollti eda meir, oc framdi þar vígslr oc saunga, barnafermíngar oc lestra, hann vígdi upp aptr Skálhollts kyrkiu alla, taldi hana saurgada oc óhreina af hinum nya sid, oc lèt grafa upp Gissur biskup, oc jarda fyrir utann kyrkiugard, kalladi hann hverki kyrkiuhæfann nè græfann; sídann kalladi hann presta til prestastefnu, oc gèngu hinir eldri prestar margir þegar í sid med hönum, oc töldu hann rèttann umbodsmann Skálhollts biskupsdæmis; dæmdu XII prestar hönum þar Biarnaness eignir, fyrir því at ecki hefdi Teitr mátt afsala sèr þær til annara, þármed hefdi konúngr úrskurdad Jóni biskupi þær, oc Marteinn biskup afhendt Ara; voru sumir þessir dómsmenn hræddir þar til, því at þeir vissu giörla, at þeir sem í móti skyldu mæla voru óstefndir; voru þar þessir prestar: Bryniólfr Halldórsson, Snorri Hiálmsson, Arni Arnórsson, Freysteinn Grimsson, er allir höfdu verid Officiales, Jón Biarnason rádsmadr, Ejólfr Grimsson dómkyrkiu prestr, Oddr Halldorsson, Gudmundr Jónsson, Eyríkr Grimsson, Þórdr Palsson, Stephán Hallkèlsson oc Olafr Semíngsson; hafdi Jón biskup laga-

form á þessu, er hann lèt Skálhollts umdæmis presta hina göfugustu dæma um slíkt, enn ei Nordlendska. Þorleifr prestr Eyríksson á Melum var Officialis hans þar sydra, enn eigi Marteinn biskup, sem sumir hafa ætlad; enn þar lèt hann Martein biskup eptir í vardhaldi, oc ráda engu. Jón biskup vígdi þar fióra presta á stadnum, alla lítt lærda oc lét þar eptir, var einn Jón Gislason hinn Mariulausi er fyrri gètr, hann var fatabúrs pilltr á Hólum ádr; enn er Jón biskup hafdi slíkt syslad sem hann vildi, sagdi hann svo: at hann hefdi þá allt Island í valdi sèr, fyrir utan hálfann annan Kotúngsson; hyggia menn hann hafi nefnt heilann Kotúngsson Þorleif Pálsson á Skardi, eda Pál Vígfússon á Hlídarenda, eda þó helldst Petr Einarsson, enn hálfann Kotúngsson kalladi hann Dada, því hönum þótti hann smáættadr; ridu þeir fedgar frá Skálhollti med yfirlæti miklu, sudr til Videyar klaustrs, er Danir höfdu þá undir sig tekid fyrir nockrum árum; þadan rak biskup hyrdstiórann Laurus Mula, oc alla hina dönsku menn á skip út, enn skipadi öllu sem fyrr hafdi verid á dögum ábótanna, oc setti Alexius ábóta yfir klaustrid af nyu, enn vígdi kyrkiuna oc klaustrid; þar um qvad hann þetta:

Víkr hann sèr í Videyarklaustr,
vída trui' eg hann svamli, hinn gamli,
vid danska var hann diarfr oc hraustr
dreifdi hann þeim á flædar flaustr med brauki oc bramli.

Þadann reid hann um Kialarnes oc Borgarfiörd, oc framdi vígslr, fermíngar oc biskupanir; hann kom í Þíngnes til Þordar Gudmundarsonar, hann átti Jórunni dóttr Þordar prests í Hytardal Einarssonar frá Hofstödum Þorólfssonar oc Þurídar stóru Einarsdóttr, oc biskupadi börn hans Gisla, oc Ragnheidi er sídar átti Vígfús Jónsson á Kalastödum; þadan reid hann vestr yfir Hvítá oc út sveitir; þá bió at Snorrastödum í Kolbeinstadahrepp Brandr Einarsson, bródir Marteins biskups, hann var hóglátr, oc skipti sèr lítt um deilr biskupanna, átti hann börn mörg, oc hísti vel iörd sína; var hann at húsastarfi er þeir ridu vestr, oc lèt flytia hnaus úr flagi; ferd biskups oc hans manna bar skiótara at enn Brand vardi, sá hann sèr þá ei færi undann at komast, enn vænti lítils góds af biskups mönnum, sakir frændsemis oc mægda vid

Martein biskup oc Dada; veggia smidrinn rèdi hönum at hafa verka skipti oc klæda vid þann sem flutti ùr flaginu, oc svo giördi hann; í því komu biskupsmenn, voru þeir gèmsmiklir, oc spurdu miög at Brandi, sögdu hann maklegann til hrakninga nockurra edr kúgunar; var þeim sagt hann væri ecki heima, enn þeir tortrygdu, oc vildu giöra þar óspektir. Kona Brands fèck nád fundi biskups, oc bad hann fagrlega grátandi at vægia manni sínum, oc barnahóp; biskup spurdi hana at Brandi, enn hún qvad hann ei heima, oc lètst ei vita hvar hann var; í annan stad kalladi veggia smidrinn hastúdlega at þeim er torfid flutti, svo biskup oc menn hans heyrdu á, bad hann hrada sér, oc láta ei skorta hledslu hnausinn, Brandr fór ei sídr seint oc letilega at verkinu, þar til er hinn hlióp at hönum reiduglega, oc sagdi at sá letíngi svikist hellst um verkid er húsbondi hans væri fiærri staddr, sem hann væri vanr, oc laust hann med moldarvöttunum sáurugum gyldann snoppúng á bádar kinnar, med fleirum atvikum samahàttar; Brandr þagdi, oc þoldi þà umvöndun, enn biskups menn hlóu at, oc grunadi ecki; biskup bad þá rída, oc mælti: látid hann vera hann Moldar-Brand; — var hann svo kalladr sídann. Biskup reid til Helgafells, oc giördi þar vígslr, oc setti þar inn ábóta gamlann, Narfa, er verid hafdi fyrir Halldór Tyrfingsson, oc baud hvervetna at halda hinn forna sid; hann bodadi þángad til sín Orm lögmann Sturluson, oc kom hönum til at setia sèr dag, til at dæma um þrætr þeirra Dada um Saudafell, oc stadfesta Hvammsdóm, er Ormr hafdi siálfr rengdann ádr; konúngr hafdi veitt Ormi Mûnkaþverár klaustr, enn hann naut þess ecki fyrir ríki Jóns biskups, því hann hèldt þar vid Thomasi ábóta Eyríkssyni; hafdi oc biskup haft allþúngann hug á Ormi, sakir þess er hann var lögmadr; höfdu menn fyrrum, ádr Ari tæki lögsögn, viliad kiósa Þorleif Pálsson, enn Jón biskup unnid þat á er Ari vard lögmadr; enn sídann er Christófor Hvítfeldr hafdi tekid Ögmund biskup, oc Ari treystist ei lögsögn at halda, kusu menn Þorleif; því næst er vóga yfirgángr Jóns biskups, lèt Þorleifr af, oc vildi kiósa Dada í sinn stad; hönum var liúft í fyrstu, enn sá sig þó um hönd, oc tók Ormr lögsöguna, oc dæmdi í móti Hvammsdómi Jóns biskups; um þær þrætr lètst biskup vilia semia vid Orm, enn Ari kærdi þat til hans, at hann hefdi selt Dada Saudafell þat er hann vedsetti sèr; þeir settu Orm af

lögsögn á þíngi, enn Ara í hana aptr, enn þó nefndi Ari sig eigi lögmann; vildi nú Jón biskup at Ormr, er þá hafdi syslu í Þornessþíngi, rengdi lögmannsdóm sinn sialfs, því hann hefdi eigi verid til lögmanns fallinn, enn stadfesti Hvammsdóm, oc allar sektir Dada, oc neytti þartil hiól-lyndis Orms; sìdann reid hann frá Helgafelli oc nordr um; er ei gétid þess hvad til hafi borid, er hann rèdist ei á Saudafell, þar sem þat var í vegi hans; kom hann svo til Hóla; þar um qvad hann þetta:

Nú er hann kominn til Hóla heim
hægr í sínu sinni, eg inni;
ordinn er hann af elli mæddr;
aldrei trúi' eg hann verdi hræddr; þó liódinn lini.

Ari mælti þat opt, at þat vissi hann, at fadir hans giördi eigi rètt, enn qvadst þó ei vilia vid hann skilia í elli hans.

CXXXIV Cap. Frá biskupssonum oc Gisla presti.

Eptir þetta lèt Jón biskup sonu sína Ara oc Biörn prest rita Joanni Friis Cancellera konúngsins; þat rit var giört at Hólum á Laurentii messudag; töldu þeir þar cancelleranum at þeir væri rægdir oc affluttir, qvádust rèttilega hafa fángat Martein biskup eptir dómi, fyrir þat hann hafi logid um biskups kosníngu sína, þar sem hann hafi þó ecki verid kosinn nema af VI eda VIII prestum, þar med hafi hann ónytt dóma oc giörnínga Jóns biskups; Laurus Múla qvádu þeir fara framm órádvandlega, oc hafa notid konúngsins eins at í því, at Islendíngar hefdi ecki drepid hann. Petr Einarsson, Bryniúlf Jónsson í Biarnanesi, Gunnlaug Arnason Múnk, oc Olaf Hialltason, kölludu þeir hlaupid hafa af landinu, fyrir vond ord, þiófnad oc gudlöstun; Gunnlaugr hafdi verid at Helgafelli, oc óskad af konúngi, at þar yrdi skóli settr í stad klaustursins; ritadi konúngr þar um Laurusi Múla oc Marteini biskupi, enn þat vard þó ei framgèngt; lètust þeir vilia halda öll bod konúngs, oc fylgia hans tilskipan, enn beiddust at sá væri til biskups tekinn í Skálhollti, er allr almúgi samþycktist á al-

þíngi; enn bréf þar uppá skyldi verda leyst med svo miklum peníngum af þeirra hendi, sem Cancelleranum vel hugnadi; var þetta fyrir þá sök þannin lagad, at Jón biskup treysti sér til med ríki sínu, ef hann fengi unnid Cancellerann, at koma Byrni syni sínum til biskupsdóms í Skálhollti; enn í ödru lagi voru þeir þess vísir ordnir, at Christián konúngr hafdi med öllu afsett Jón biskup, oc bodid at kiósa Gísla prest Jónsson í Selárdal, eda nockurn annan er hans bodum vildi framfylgia, oc senda til Kaupmannahafnar, til at vinna konúngi eyd, oc taka biskupsvígslu, fyrir þá sök hafdi Jón biskup þúngann hug á Gísla presti, oc svo þat er hann hafdi kosid Martein til biskups, enn ecki Biörn biskupsson, eda nockurn af hinum forna sid, oc þarmed lagst í móti giörníngum Jóns biskups fyrir sunnan; lét hann nú Jón prest Matthíasson hinn svenska, á Breidabolstad, dikta oc samsetia eptir sinni fyrirsögn, bannfæríngar-bréf yfir Gísla presti, fyrir hiónaband hans med Christínu Eiólfsdóttr, oc fylgi vid hinn nya sid, oc sendi Gísla presti; hann rédist þá um vid konu sína, oc spurdi hvert hún vildi heldr vita sig hér á landi, undir ánaud oc yfirgángi Jóns biskups oc sona hans, edr utanlands í frelsi med gódum vinum; hún bad hann fara utann í Drottins nafni, hveran sem um sig yrdi, oc þat giördi hann; enn litlu sídar sendi Jón biskup Biörn prest son sinn vestr á sveitir, med menn marga; hann kom til Selárdals viku eptir utsiglíngu Gísla prests; oc stefndi prestum samann, oc lét dæma af Gísla prestskap, stad, oc alla aleigu hans. Sídann rak hann Christínu á brott frá Selárdal, snauda, med börnum þeirra; fóru þau til Magnúsar prests bródr hennar í Haga, oc voru þar medann Gísli prestr var utann.

CXL Cap. Sandafells för.

Nú hugdi Jón biskup at eiga Dada Gudmundarson ei lengr yfir höfdi sér, þar sem konúngr hefdi umbodid hönum at taka sig, enn hann hefdi þó ærnar sakir; vildi hann verda fyrri til at bragdi at taka hann, oc láta lög yfir hann gánga; fyrir því reid hann at nordann nær Michialsmessu, oc synir hans Ari oc Biörn med hönum, þeir höfdu XC manna; hugdist hann meiga auka lid sitt á sudrlandi, oc sendi ord Borgfyrdíngum. Helga fylgikona

hans afrêdi hönum þeirri för, qvad hann enga hamíngiu sækia mundi vestr þángat at því sinni, enn hann lèt sem hann heyrdi eigi slíkt, oc treysti afla sínum; hann qvad um þá ferd, oc sneyddi til Dada oc fylgikonu hans:

> Geitar hvanna grunn rót
> galar hátt í Snókodal
> heyrdust hennar heimsk-ord
> hörd allt í Eyafiörd;
> þoldu ecki þegnar vel
> þetta hrópid Dala-glóp,
> fóru af stad med fiölda her
> oc fengu med sèr margann dreng.

Var þat nú fyriræilan þeirra fedga, at giöra upptæka alla penínga Dada, qvika oc dauda, fasta oc lausa, til handa konúngi oc kyrkiu, enn Ari þóttist eiga Saudafell; rídu þeir nú vestr at Saudafelli; þar komu til lids vid þá Borgfyrdíngar, vinir Jóns biskups, Freysteinn prestr Grímsson í Stafholti oc Jón Jónsson í Bæ syslumadr, med XXX eda XL manna, þó var för þeirra giör, meir til fylgdar enn stórræda; segir Biörn at Skardsá, at Dadi hafi komid til fundar vid þá þángad med LXXX manna, oc bodid sættir, sagt svo at þeir skyldu eiga qvittar allar fiárupptektir fyrir sèr, oc þarmed eitt hundrad hundrada, ef þeir færi á braut oc lètu eigi aukast vandrædi; hafi Ari þá mælt: nú er vel bodid fadir minn! enn biskup svarad: ertu nú hræddr? frændi! Nei, herra! sagdi hann, enn um fleira er at hugsa enn ákèfd eina; þá hafi Dadi svo sagt: ef þèr viljid ei þessum bodum taka, skulud þèr siá mig oc pillta mína hèr á Saudafelli innann skams, oc ridid sídann; þá hafi Ari mælt at sèr þætti lid þeirra eigi margt af þeirra siálfra mönnum, oc lítt duganlegt, oc kallat rád at snúa frá at svostöddu, eda senda sem skiótast nordr eptir fleirum mönnum, enn biskup eigi viliad hlída því, oc kallad at Borgfyrdíngar sínir mundu duga lengi vel; svo at af hverugu vard.

CXLI Cap. Frásögn Magnúsar Biarnarsonar oc Orms.

Svo segir Magnus Biarnarson í æfi Jóns biskups födrfödr síns, at Ormr Sturluson hafi sett þíng í Snókadal milli þeirra Jóns

biskups oc Dada, enn gètr þess ei hvert til dóma hafi komid; eigi gat Dadi þess þíngs edr adrir í frammburdi sínum seinna; þó hefir Ormr siálfr svoleidis ritat, at Jón biskup oc synir hans Biörn prestr oc Ari, hafi kært fyrir sèr, þat Dadi Gudmundarson hafi med ofríki sett sig inn í kyrkiunnar vald, oc þeir eigi komit lögum yfir hann, hafi svo kyrkiann oc konúngrinn mist rèttar síns; því þeir hafi fyrir sèr lyst, at konúngr ætti hálfa penínga hans, enn kyrkiann hálfa, eptír Hvammsdómi sem Dadi vildi eigi halda; sagdi hann þá fedga hafa krafid sig at Helgafelli, konúngdómsins vegna, at láta lög þar um gánga, oc setia þíng at Saudafelli, oc heitid siálfir, med hendi oc munni, at svara þar þeim sem vid þá vildu lög eiga; qvadst hann fyrir því hafa látid bod upp skèra, oc þíng stefna at Saudafelli, oc skyldu þar hverutveggi koma med öll próf sín oc skiöl, enn er þeir voru at Saudafelli, oc hann vildi þar lögum fara framm, hafi sèr þat eigi gagnast, því Dadi Gudmundarson hafi í allann stad afsagt, at þar skyldi nockurt þíng framm fara á þeim degi; hafi þá Jón biskup gengid til sín oc sagt sig leggia lög oc dóm fyri sig oc sína menn, oc lyst sig undir konúngsins nád oc fridi, enn bedid Orm lögmann gèfa sèr oc sínum mönnum grid konúngsins vegna, þartil er lög gengi um mál þeirra; hann qvedst svo giört hafa sem hann hefdi framast mátt at lögum, oc bannadi öllum mönnum at vekja þar víg eda vandrædi, enn Dadi eigi viliad hlída því, heldr skipad sèr frá kyrkiudyrum, gengid at kyrkiunni med hermönnum, þar Jón biskup oc synir hans voru, sèr til fridar oc grida, oc bodid at slá oc skióta á þá, oc sídann hafi þeir oc hann svo giört, á móti kyrkiu fridi oc landsins lögum; med því fleiru er hann hefir þar um talid. Enn af slíkri frásögn er audsèd, at þíng hefir átt at halda, at forlagi biskups, eptir því sem þeir Ormr höfdu samid med sér, oc þó at Saudafelli, enn ecki í Snóksdal, því biskup ætladi at láta Orm lögmann taka upp hálft fè Dada konúngsins vegna, — enn taka siálfr vegna kyrkjunnar; sá Dadi at því mundi Ormr þá fylgia, oc þótti því einsætt at veria aleigu sína, oc þarmed frelsi sitt oc sinna, er þá átti at svipta hann.

CXLII Cap. Bardagi at Saudafelli.

Þat er at seigia frá Dada, at hann safnadi at sèr hinum röskvastu mönnum er hann mátti fá, oc hann ætladi sèr tryggvasta

til fylgdar, voru þeir LXXX samann, vel búnir at vopnum oc tygium, enn sumir seigia C, þar voru med skyttr nockrar; hann giördi þat samband vid þá, at hann hèt at annast börn þeirra oc ómegd sem bana fengi, enn græda þá á sinn kost er sárir yrdi, oc veita þeim öllum oc þeirra þá lidsemd er hann mætti, oc þeir þyrfti vid á medann þeir lifdi. Hann sendi einnin undan sèr til Saudafells, oc lèt þar lesa brèf þetta: "Gud gèfi ydr «góda oc christilega stadfestu, í öllum naudsynium, erlegir dánd«ismenn, lærdir oc leikir! sem nú erud samann komnir at Sauda«felli, í Breidafiardardölum, oc heimilisfastir erud hèr í Skálhollts «stipti; ydr vil eg kunnugt sè, at eg berst fyrir at rída á mína «eign Saudafell í dag, at forfallalausu, med Guds tilsiá, því er «þat mín bón oc rád, at þèr sláid ydr ei til nockurs fylgis edr «lidsinnis, med biskupi Jóni Arasyni oc hans fylgiurum, því full«komliga skal eg þángad minna húsa oc heimiliskynna vitia, «med öllum þeim styrk oc manndómi sem minn skapari vill mèr «þartil veita; þurfid þèr hèr eigi í at efast; oc fyrir því at ydr «megi mín skrásett ord trúlig vyrdast, þrycki eg mitt innsigli á «þetta pappírsblad, skritad í Snóksdal nú í morgun; hèr med ydr «Guds nád befalandi." Sídann reid Dadi frá Snóksdal med allann flock sinn, fimtudaginn nærstann eptir Michialsmessu, sem var annar Octobris mánadar, oc stefndi til Saudafells; þoka var á oc dimmvidri, oc lèt hann mènn sína hafa sídhempr gráar oc illa litar, samlitar þokunnni, svo margar sem fengust, oc tvímenna sem flesta, svo þeir syndust færri, enn frá Saudafelli er at siá framann á fáng manni, er frá Snóksdal rídr; enn er þeir komu upp á teiginn fyrir nedann Hamraenda, tók Dadi at reina lid sitt af nyu, oc bad þà eina fylgia sér sem fullhuga væri, oc búnir vid öllu því er at kæmi, enn hina aptr hverfa; snèri þá einn aptr, landseti hanns Jón á Hördubóli, er kalladr var hinn sterki, oc var allra manna sterkastr, laungsonr Olafs prófasts Gudmundarsonar í Hiardarhollti, enn hálfbródir Jóns á Svarfhóli systrsönar Dada; hann var fadir Steingríms prests at Raudamel, oc þreifst aldrei sídann vel, oc var óþockadr af mörgum, oc eigi voru nidjar hans hamíngiusamir, þó þeir væri drengilegir synum, svo sem voru synir Steingríms prests, Jón er atgiörfismadr var mikill, oc Petr manna sterkastr, enn þó veselir miög. Dadi reid med flockinn upp at Tungu-á, vard litt vart vid ferd hans fyrri enn

hann kom fyrir fellsendann, at hænum á Saudafelli, oc reid diarflega heim; biskups synir Ari oc Biörn prestr gengu med sina menn á móti hönum, enn snern þó aptr, er þeir sáu eckert vard hikat, reid hann þá med sina menn heim á túnid, oc tók þar stödu á hóli einum litlum er Kötluhóll heitir, þar lèt hann þá suma stinga hnausa oc hlada gard undir bissr sinar; biskupsmenn voru oc útbúnir med bissr, sverd oc handska, oc stódu sumir vid stadinn hiá sydri bæardyrum; Ari oc nockrir menn med hönum fóru uppá húsinn, oc settu byssr á Dada oc hans menn; Biörn prestr kalladi þá til Dada oc mælti: þèr er best at fara heim aptr oc binda inn nautinn; Dadi mælti; yckr er best, Jón biskup oc Sira Biörn, at hafa yckr braut hèdann, því eg vil fullkomlega hafa minn stad, hús oc heimili, hèr at Saudafelli, friálslega fyrir mig oc menn mína, ádr dagrinn sè úti; Biörn prestr svarar: svei þèr, oc far þú heim aptr, eckert áttu í Saudafelli, oc aldrei skalt þú at því eigandi verda. Þá mælti Dadi til Orms Sturlusonar, er þar var vid staddr; at hann skyldi þá, ef hann væri dugandi madr, segia uppá sannindi sín hreinlega, hvert hann hefdi nockrum manni selt eda vedsett Saudafell ödrum enn sèr; oc ef hann hefdi selt þat þeim brædrum. Ormr neytadi því þverlega at þeim hefdi selt, enn medkèndist kaupgiörning sinn vid Dada. Biörn prestr kalladi þá aptr til Dada, oc qvad hann aldrei skyldi Saudafells niótandi verda; sveiadi hönum þremsinnum, oc mælti sídann; veitstu ecki fiandans strákrinn! hversu þú ert gètinn? Þá mælti Ari; þèr er best Dadi! at fara heim aptr, því annars verda hèr æfintyri med os í dag; Dadi mælti: ydr er best Ari bóndi! at hafa ydr brott af stadnum, oc skulud þèr fara meiga friálsir oc óhindradir fyrir mèr oc mínum mönnum, hvert þèr viljid, oc þeir dándismenn allir oc dugandi sveinar sem hèr eru med Jóni biskupi oc yckr brædrum. Taladi Dadi þá opinberlega til allra, at hann vildi enga óhlutvendni edr árás giöra nockrum þeim sem frá gengi, oc ei fyllti flock þann, at ræna sig fè sínu oc faungum; bad menn hugsa um hvad eptir kæmi, oc lètst fullkomlega hafa vilia stadinn ádr dagr þryti; enn Jón biskup oc Biörn prestr skyldu ei fara þadann óhindradir, nema þeir gángi at þeim bodum hans, at fara viliuglega á brott, oc gèfa sèr oc sínum mönnum dag, oc svo hverir ödrum, til næsta alþingis at sumri, oc ættist þeir þá lög vid, um allt, er hverir meigu til annars kæra,

Hefir Dadi svo sagt, at hann hafi bodid þau bod þrisvar eda optar. þá kalladi Biörn prestr aptr oc mælti: svei þèr Dadi! ôþóckastrákrinn! ecki ertu þess verdugr at þèr sè dagr gèfinn. Sumir seigia Dadi hafi kallad af hólmum til Ara, oc bodid þeim fedgum I hundrad hundrada fyrir allt fè sitt, ef þat mætti í fridi vera; hafi Ari borid þau bod födr sínum, enn hann ei viliad taka þeim; þá hafi Dadi bodid II hundrud hundrada, oc Ari þá sagt at því bodi skyldi hann taka, ef hann mætti ráda, enn Biörn prestr svarad, at eigi mætti minna koma fyrir fridkaupid, enn III hundrud hundrada, svo at sitt hundrad hundrada hafi hverr þeirra fedga; enn þat mun vera sannara sem Dadi hefir frágreint siálfr, os sannar hann eigi þessa sögn. þá veik Dadi oc þeir sem med hönum voru, bak vid þá sem hlódu gardinn undir bissr hans, oc bad þá verda búna sem skiótast; komu þar Borgfyrdíngar til tals vid hann, oc fleiri menn er fylltu flock Jóns biskups, enn eigi voru rádnir til at beriast. Sá þá Jón biskup oc synir hans, oc menn þeirra, at þeir höfdu eigi jafnlidad, er Sunnlendíngar XXX eda XL vildi eigi fylgia þeim til stórræda; geck biskup til kyrkiu oc synir hans oc fleiri menn þeirra, oc færdu bysser sínar oc varnir á kyrkiugardinn, oc tópt litla þar hiá, oc bruggust fyrir í gardinum, enn hann var vidr, oc illr til vígis. Stódu þeir þètt saman fyrir kyrkiudyrunum med lagvopn, axir lángskèftar, sverd brugdinn, oc hanska. Gísli prestr Finnbogason er fyrri er gètid at vegid hafdi þórarinn Steindórsson, var þar med Jóni biskupi, hann setti byssr á Dada oc hans menn, oc fleiri med hönum, ádr þeir Dadi viku á bak vid gardinn, segia sumir menn hann hafi bodid Jóni biskupi at skióta Dada, lètst kènna hann, med rauda fiödr í hatti, oc hafi biskup ei viliad; enn þat er eigi miög samqvæmt því er Gísli mælti vid Dada; því þá er gardrinn var upphladinn, kom Dadi aptr heim á hólinn, setti Gísli prestr oc nordanmenn á þá byssurnar aptr; Dadi kalladi til hans, oc spurdi hvad hann hèti, hann qvadst Gísli heita oc vera Finnbogason, oc giöra slíkt at skipan Jóns biskups húsbónda síns, lèt ei Dada mundi vita sig fyrir þat; Dadi mælti: þat er vel fyrst þat er hans skipan. Hann lèt þá eptir hiá byssunum nær XXX sinna er ótygiadir voru, enn gèck heim med hinum örugguztu, er best voru búnir; fór hann siálfr vid nockra menn fyrir sunnan kyrkiuna, enn hinir fyrir nordann kyrkiugardinn. Hlupu

þeir yfir hann med skyndíngu inn á biskupsmenn, svo þeir hrucku undann framm fyrir kyrkinna; enn er Dadi kom framm fyrir vegginn sunnan stód Ari fyrir kyrkiudyrum med steytta byssu oc setti á Dada, þótti mestr veidr í hönum; þat sá einn af mönnum Dada, hliop framm oc laust undir byssuna med spióti lángsképtu, svo hun hlióp af fyrir ofann höfud Dada, enn Ari fèck skeynu á bökuna, svo sprack fyrir; hann mælti þá: þat hefir lengi verid mark mitt sylt. Í því skaut þískr madr til Dada, oc flaug kúlann hjá kinn hönum; Dada vard skapbrádt, oc bad menn sína gánga at í fiandans nafni. Bárust þá miög sár oc áverkar á biskupsmenn, svo þeir hrucku undan, enn Ari stód einna lengst, oc bardist ákaflega. Biörn prestr stód í kyrkiudyrum med kordahnif nakinn, oc er hann sá Dada, bad hann fiandann eiga hann, oc sagdi þeir skyldu fundnir enn ei skyldir. Þá reiddi þraungina svó fast er biskups menn tródust inn í kyrkjuna, at Ara vard hrundid inn; enn um sídir læstu þeir kyrkiunni, oc báru kistr fyrir oc hvad sem þeir fundu; menn Dada skutu þá inn um þilid, oc var Biörn prestr skotinn í handlegginn, lagdist hann þá fyrir í kyrkjunni, oc var breyddr yfir hann þófi; enn biskups menn sem úti voru, fengu högg oc skeynr, fèll þó engin. Olafr Thómasson hálf-systr son þeirra brædra, enn fóstri Jóns biskups, fèck mörg sár, var höggvinn í andlitid, flett ofaun mest allri vángafyllunni oc vard hann snemma ólígr; enn Gudmundr Gíslason sveinn Biarnar prests var lagdr í lærid; þeir voru bádir XVIII vetra; lèt Dadi bera þá inn oc græda, oc fleiri af Nordlendíngum sem sárir urdu, þartil er þeir voru siálffærir at komast heim. Olafr átti Halgrímsstadi í Skagafyrdi, oc bió þar sídann. Er nú mælt, sem fyrr greinir at Ormr lögmadr bar, at Jón biskup hafi viljad hióda lögbod fyrir sig, er hann sá í hvert efni var komid, enn Dadi trúdi ei Ormi, oc vyrdti ei hans tillögr, Jón Jónsson í Bæ, bad þá Dada leifis, at ná mætti syni sínum Sturlu úr kyrkiunni, því hann hafdi verid í kyrkjugardinum med biskups mönnum; þat leifdi Dadi; enn hversu sem Jón bad þá er inni voru at leyfa syni sínum útgaungu, gáfu þeir engan gaum at. Lèt þá Dadi fyrir audmjúka bón hans, slá fialir eina eda tvær úr biórþili kyrkiunnar at framan, oc leifdi Sturlu þar út at fara, oc nockrum fleiri sunnanmönnum; sídann lèt Dadi rifa þilgaflinn á kórnum, var þar Jón biskup fyrir altarinu alskríddr, oc hèldt á

brandi helgadu í annari hendi, enn Maríu bílæti í annari; lögdu Dada menn þar hendur á biskup oc sonu hans, oc þeirra fylgdarmenn, oc lètu þá leggia af öll vopn. Markús hèt madr, er var med Dada, kalladr Dala Markús, bædi mikill oc sterkr, hann dró biskup óþyrmsamlega út um biórinn á kórgaflinum, oc er hann streyttist í móti, laust Markús hann svo hardt, at úr fóru tvær tennurnar; þá kalladi Jón biskup til Dada, oc mælti: gefdu grid, Dadi! hann geck at, oc rètti hönum höndina, oc mælti: kysstu þá á handska minn; Dadi geck at Markúsi, oc sló hann, oc vítti miög fyri medferd á biskupi; sídan lèt hann flytia þá fedga, oc hina hellstu menn þeirra, lærda oc leika, ofan í Snóksdal, oc hafdi þar í haldi til þess á föstudags qvöldid; lèt hann þá alla menn þeirra fara hvert þeir vildu, enn heita sèr trygdum ádr; enn þá fedga þriá saman hafdi hann í vardhaldi þraungu í Snóksdal, alls um þriár vikur, oc tvo daga; medkendi þá Jón biskup, at nú hefdi Helga kona sín haft sannara, er hún taldi hann af þeirri ferd.

CXLIII Cap. Frá Sigurdi presti.

Sigurd prest son Jóns biskups grunadi þat, at fadir sinn mundi lids þurfa, enn hann var heldr fiærstaddr; þó reid hann eptir hönum, er hann spurdi um ferd hans, med XXX manna, allt í Hrútafiörd; þar mættu hönum fylgdarmenn þeirra fedga, er komu frá Saudafells fundi, oc sögdu hönum tídindin, fór hann þá ei áframm lengra, enn sendi Gottskálk prest í Glaumbæ, son Jóns Einarssonar á Geitaskardi, oc Christínar Gottskálksdóttur biskups, med XII menn vestr til Snóksdals, at bióda sættir, oc leita fridar þeim fedgum. Gottskálk prestr fèck at mæla vid þá Jón biskup, þó svo at Dadi var vidstaddr; enn ei fèck hann þeim lausn, hvad sem í bodi var; enn vopn oc tygi þeirra fedga, oc manna þeirra, sem tekin voru af þeim á Saudafelli, oc svo hesta, köstudu sumir Dada menn á eign sinni, oc kölludu herfáng sitt, sem Oddr handi qvad:

> Reckar giördu at ræna
> röskva drengi oc væna,

höfudbúníng oc hnífa,
hver sem nádi at þrífa:
völdu um voldug klædi,
vopn oc tygin bædi,
þat eru þungleg gædi.

Hvarf Gottskálk prestr aptr, oc þeir Sigurdr prestr bádir.

CXLIV Cap. Hald þeirra fedga oc sakargiftir.

Nú sendi Dadi þegar sudr at Bessastödum, til Christiáns skrifara, umbodsmanns Laurusar Múla hirdstióra, oc ritadi hönum hvar komid væri; lèt þat um mælt at Christián vissi vel bod konúngs til höfudsmannsins, at taka Jón biskup, enn nú byrji hönum hans eyrindum at gegna, þar hann sè eigi í landi, oc taka vid þessum mönnum, er nú sèu hiá sèr í vardhaldi, bad hann koma sem skiótast á sinn fund. Christián brá vid skiótt, oc voru giör ord Marteini biskupi, er þá var hid fyrsta fullkomlega friáls madr; ridu þeir til Snóksdals, oc fleiri adrir vitrir menn, til rádagiördar um þat vandrædi; vard þat af eptir ósk Dada, at Ormr lögmadr Sturluson setti þíng um þat hvad giöra skyldi af þeim fedgum, oc var dæmdr dómr, sá er Snóksdalsdómr er kalladr, fimtudaginn nærstann fyrir Simonsmessu, dæmdust þeir fedgar rèttiliga fángadir at konúngsbodi, enn Dadi oc hans fylgdarmenn saklausir, þar med Dadi vid þá skilinn, enn Christián skrifari skyldr þá at vardveita til nærstá Öxarár þíngs, med styrk lögmanna beggia, Erlendar Þorvardssonar oc Orms Sturlusonar, einnin Marteins biskups; enn skiöl þeirra oc skilríki skyldu koma til nærsta alþíngis at sumri, oc þeirra fyrirsvarsmenn; enn ef nockrir at nordan koma med hernadi fyrir þeirra sakir, þá skyldu þeir vera landrádamenn; voru dómsmenn Þorleifr á Hofstödum Einarsson Þórólfssonar, Oddr son Thómasar bónda Oddssonar, Gudmundr Gíslason, Jón Grímsson, lögrèttu menn; Brandr Einarsson á Snorrastödum bródir Marteins biskups, Steindór Finnsson Arnorssonar á Ökrum, Erlendr á Hvoli Jónsson Hallssonar, Jón Olafsson, Egill á Skardi Jónsson Einarssonar, Illhugi Sveinsson, Þorvaldr Einarsson, Þorsteinn Oddsson; enn Ormr lögmadr oc Christián skrifari samþycktu; þann dóm sagdi Ari sèr líka fyrir

sig oc sín börn; oc eptir hönum sagdi Dadi þá fedga úr sinni ábyrgd, enn Christián skrifari tók vid umsión þeirra, svo aldrei komu þeir undir vardveitslu Dada edr hans manna frá því þeir ridu úr hladi í Snóksdal; enn á medan þeir voru þar, mæltu þeir þat eitt sinn, at fögr væri veröldin ef þeir fengi þá einusinni at siá hana um stund; þá Dadi heyrdi þat, geck hann til þeirra, oc spurdi hvert þeir vildu vera dyggvir oc tryggir, ef hann leyfdi þeim samsæti med ödrum gódum mönnum í dag; bad og Marteinn biskup fyrir þá, oc hellst fyrir Ara, at hann mætti laus vera þann dag oc í sæti med þeim; þeir hètu trú oc dygd, oc var þeim leyft þat; enn í samsætinu nádi Ari knífi eda daggardi, oc seildist er minst vardi yfir Marteinn biskup, oc ætladi at leggia Dada; vard tilrædid hindrad, enn þeir voru þegar leiddir í vardhaldid aptr, oc geymdir fastlegar enn ádr. Reid nú Christián skrifari med þá fedga áleidis í Skálhollt, oc med hönum Marteinn biskup, Dadi oc adrir, til at rádgast um vardhald á þeim um vetrinn; þeir höfdu gistíngu at Reykhollti, oc segir Magnús Biarnarson at Ari hafi þá sèd tækifæri nockurt at komast úr vardhaldinu, oc keypt af hestamanni Christiáns, at vísa sèr at hinum besta hesti þeirra, oc láta hann vera í vísum stad til reidu, oc at hann hafi svo giört; enn er Ari sá sèr færi, komst hann at hestinum, oc á bak, oc ætladi at rída á braut; var hestrinn þá svo stadr at hann geck hvergi, oc vard ei af brottför hans; hyggia menn þetta heldr sannara enn hitt, at Ari hafi ætlad at komast á hest sinn siálfs í Skálhollti seinast, oc hafi þá ei af stad komist fyrir því at á var heptíngrinn. Þá þeir komu í Skálhollt, afleysti Marteinn biskup Dada oc alla hans fylgdarmenn í Saudafellsför, af þeirri kyrkiu saurgun edr kyrkiugards at Saudafelli, sem verda hefdi mátt eptir fornri venju, þá er þeir fedgar voru teknir, oc gaf þeim qvittunar brèf, med rádi oc samþycki prælata oc presta, oc Skálhollts kyrkju-rádsmanna, föstudagin fyrir allraheilagra messu; settu þeir innsigli sín fyrir þat, hann oc Jón prestr Biarnason rádsmadr, Arni prestr Arnórsson officialis, Snorri prestr Jónsson, Jón prestr Halldórsson, Loptr prestr Narfason, oc Pètr prestr Einarsson. Voru því næst þángat kalladir margir hinir vitrari menn úr Arnessþíngi, oc nálægum sveitum til rádagiördar, oc til at heyra á konúngsbrèf oc sakargiftir, er á þá fedga voru

bornar; flutti Christián þar fram: fyrst þá at Jón biskup hefdi látid handtaka Martein biskup á siálfs hans heimili, beria menn hans, brióta hús, oc halda hönum fángnum um heilt ár, X dögum fátt í; þarnærst at þeir fedgar hefdi tekid öll giöld af öllum syslum í Nordrlandi, oc svo Flatey, þau er konúngr átti, oc sagt sig eckert vilja vid konúng eiga; þat þridja at þeir hefdi forsmád konúngsbod um klaustrin oc beneficia; þat hid fiórda at þeir hefdi tekid eignir klaustra, oc beneficia, Biarnanes, Odda, Hóla, oc hellst Fiardarhorn, er þorsteinn þórdarson systrson Ögmundar biskups var skyldugr um hálft til konúngs fyrir sakir hans, oc at þeir hefdi þraungvad undir sig hálfu Islandi; í fimta lagi hefdi leikir oc lærdir ordid at flya fyrir þeirra ofríki; í siöttu grein þat er þeir hefdi med öllu afli stadit í móti Guds ordi; í siöunda máta hrædist þá allir, þó þeir séu fángnir ordnir, því þeir hafi heitast um, ef þeir losni, at vera tíu hlutum verri enn ádr vid innlenda oc útlenda, þarmed hafi þeir þat ritad sér um sumarid, at hann oc allir Danir, skyldu fá refsíng at norrænum lögum, ef þeir kæmist í hendr Jóni biskupi; hid áttunda at biskup hafi heitid því Hamborgar kaupmönnum, at siá svo um, hvad sem á eptir kæmi, at enginn af Dönum skyldi verda eptir med lífi hèr vid land hid nærsta vor; þat hid níunda at þeir kalli konúngsbrèfin ósönn vera, þó innsigli hans sè undir, oc login út, enn strokumenn þá sem þau bera; þat tíunda at Jón biskup hafi hótad því opinberlega (auglioslega) at hann oc Laurus Múle, skyldu ecki vera hirdstiórar bádir jafnframt á hinu nærsta vori; þat ellefta, sem mörg vitni hafi sannad, at Jón biskup hafi sagt, at hann oc villumadrinn skyldu ecki annad vor vera biskupar bádir, hvert konúngi líkadi betr eda verr; oc þat í tólfta máta, at hann hafi á nærstlidnum föstudegi heitast um, svo at almenníngr hafi áheyrt, at halda ecki þá naudúngar lofan er hann giöri nú, nær sem hann yrdi laus, heldr hefna sem fyrst hann mætti, þótt allr heimr bidji fyrir óvini hans.

CXLV Cap. Aftaka Jóns biskups oc sona hans.

Nú var þat rád giört af flestum, at Marteinn biskup oc Christián skrifari skyldi vardveita þá Jón biskup eptir Snóksdalsdómi; oc

sem þar var rædt um; oc mest af Christiáni, haudst Dadi til at geyma einhvern þeirra, enn enkum Ara, því hönum var til hans hugþeckast, oc þó hvern sem þeir vildu; var þá talat um at Jón biskup væri vardveittr í Skálhollti, enn Biörn prestr at Bessastöd-um; Marteinn biskup var fúsastr til at geyma Ara, því hann hafdi hönum miúkastr verid um vetrinn fyrir; Christián skrifari oc hinir dönsku töldust undan, oc treystust ecki til at geyma neinn þeirra fedga á Bessastödum, sakir útródrarmanna nord-lendskra á sudrnesjum, þar sem Bessastadir eru í leid þeirra; stód svo þessi tvídrægni nockra daga; enn einn morgun er fyrir-menn tóku ábit í biskups badstofunni, oc ræddu um geymslu þessa; mælti Jón prestr Biarnason rádsmadr: eg em fávísastr allra ydar, oc sè eg þó rád til at geyma þá; þeir hinir qvádust þat heyra vilia; hann svaradi at exin oc jördin geymdi þá best; enn þótt þar væri nockud umtalad, þá samþyckstist Christián skrifari því fyrstr, enn þadan af var eigi lengi, ádr Marteinn biskup fèllst á hid sama. Dadi var lengi tregr oc Jón Biarnason syslumadr í Arness þíngi, qvádu þat eigi hæfa á móti konúngs úrskurdi oc lögmannsdómi, enn enginn dómr væri fyrir á adra sídu; þó kom svo at Dadi vildi eigi móti mæla, qvadst vera skilinn vid þat mál. Enn er þetta var borid fyrir fleiri menn, mæltu margir í móti því, enn Christián skrifari þaggadi þá nidr med stórum ordum oc illum, oc lá vid hann lèti beria á sumum. Sögdu þeir þat einardlega Magnús bóndi at Núpi, oc Arnór í Arnarbæli, er eg hygg vera Laga-Arnór son Lopts Gudlaugssonar Loptssonar Ormssonar Loptssonar hins ríka, enn hefir þó þá verid allúngr, at slíkt væri hverki tilheyrilegt nè mannlegt, heldr hefnda-vænlegt, at aflífa þá menn án dóms oc laga; enn þat tiádi ecki, oc lá nærri at Christián skrifari lèti grípa þá, oc hellst Arnór; þó segia sumir Christián hafi beiskastr ordid vid Jón Biarnason. Var nú þeim fedgum sagt hvad af var rádid, enn þángat til voru þeir lengi gódrar vonar, at þeir mundu lausir látnir, oc mælti Jón biskup þat opt: á jólum verdum vèr á Hól-um: enn nú tók hann at kannast vid hve lángt hann hefdi fram-farid í slíkum stórrædum, oc qvad þetta:

Vendsliga hefir oss veröldin bleckt,
vèlad og tælt oss nógu frekt,

ef eg skal dæmdr af danskri slekt;
oc deya svo fyrir kóngsins mekt.

Biörn barst áf aumlega, enn Ari vard hreystilega vid. Eigi geck dómr um slíkt stórvirki, oc reiddi því illa at flasad var at, sem enn mun sagt verda. Var nú sendt eptir Jóni Olafssyni Bessastada bödli, dreng líttnytum. Þeir fedgar höfdu geymdir verid allir saman í biskups badstofunni í Skálhollti, þar til er þetta var ordid, enn nú voru þeir adskildir, var biskup í hinni sömu badstofu, enn Biörn prestr var látinn í Asmundar stofu, hún stód þar sem sídar var gengid inní herbergin, á vinstri hönd úr nordrgaungunum; enn Ari var í presta badstofunni, þar stód sídan skólinn; var sérhverium þeirra fenginn prestr, til at hafa fyrir þeim christilegar fortölur, biuggust þeir oc vel vid dauda sínum, þat á var at siá; þeir höfdu messu hvern dag, medan þeir voru í Skálhollti, oc gaf biskup sèr oc þeim Guds líkama at því er þeir kölludu, oc eins hinn sídasta daginn upp í kyrkju. Var hellz ord á giört hve karlmannlega Ari hefdi vid ordid; þá hina sídurstu nótt geck hann um gólf med saungum oc lestrum, enn fèll stundum á knè til bænar; þar var hiá hönum Jón Olafsson systrson Dada, oc er þat sannara enn verid hafi Jón Halldórsson stiúpsonr hans; þeir voru þó bádir í Skálhollti, oc var hverutveggi hinn hraustasti madr; Ari bad hann höggva sig, oc baud hönum til hinn besta klædnad sinn, oc þann kostgrip úr eigu sinni sem hann vildi, sagdi at mannleysi þat megnadi því ei er þat skyldi vinna; Jón vildi þat ecki, qvadst ei hafa mátt þá hann vildi, enn þat var á Saudafellsfundi. Vindustockr forn frá kyrkjunni var fluttr fyrst austr á klettana, oc ætladr fyrir höggstock, enn skard höggvid í fyrir hökunni; hann stód fyrir austan túnid siálft, fyrir ofan Þorlákssæti. Mælt er Ari hafi á föstudags morguninn, þann er var hinn VIIdi Decembris mánadar, oc nærstr eptir þá nótt er nú var getid, bedid Ingibiörgu konu Marteins biskups, at láta sig fá hreina skyrtu, enn hún hafi synjad, oc kallad at hann hefdi nú ei fyrir ödrum at skarta enn meldinni: þat þótti ódrengilega vid ordid, var oc litid afsagt viti hennar oc mannkostum. Um sólar uppkomu þá er þeir fedgar höfdu tekid ádr Guds líkama sem fyrr segir, var Ari leiddr fyrst út af presta stofunni, hann mælti þá: hèdan mun margr göfugr

útgánga; þat þykir ordid háfa, at spá; oc er hann geck lengra fram, mælti hann: naudugr geck eg til þessa leiks, enn þó skal eg nú viljugr útgánga, vildi æg at kálfs hiartad úr Sira Sigurdi bródur mínum væri komid í mig, enn mitt í hann aptr; enn sem hann kom á höggstockinn mælti hann: skal hèr nú stadar nema, minn herra! já, sagdi Christián skrifari. Ari mælti: svei þèr, þinn prackari, aldrei kalladi eg þig minn herra, heldr taladi eg til míns drottins. Svo er sagt hönum hafi þá verid bodid líf, ef hann hèti því at hefna aldrei þessa, enn því hafi hann ei viliad heita; hann geck til fyrirmannanna flestra, qvaddi þá oc mælti; gef mèr til, Marteinn; gef mèr til, Dadi! oc svo til fleiri; vid Jón Halldórsson mælti hann, (höfdu þeir verid vinir,) ecki þenkti eg þú mundir standa yfir höfudsvirdum mínum; Jón qvadst þess nú ei siálfrádr. Margir hörmudu hann, oc qvádu mikinn skada í af-töku slíks manns, oc vildu eigi vera þar vidstaddir. Eigi vildi hann láta binda fyrir augu sèr, oc er hann kraup á höggstockinn, mælti hann at bödullinn skyldi eiga hatt sinn, ef hann höggvi sig hreinlega, stód svo á kniánum, oc las bænir sínar, oc seinast: in manus túas domine cominendo spíritum meum. Sídann setti hann hökuna í skardid á stocknum, oc teigdi hálsinn, svo sá til allra siná oc æda, tók höfudid af í einu höggi. Biörn prestr hafdi mest ámæli af mörgum manni af tillögum sínum oc tiltektum medan hamíngian lèt hönum, enn nú var hann fullr trega, oc bar sig hörmulega, skaut hellst vid um börn sín; hann bad um líf, oc hèt at hefna aldrei þess er þá var ordid, enn þat fèckst eigi, því hann var þeim óþockadr miög, enn sá þótti ágætari er látinn var. Höggstockrinn var þá fluttr upp med túninu, á adra kletta nockru ofar; var Biörn prestr leiddr þángad, oc var miög aumlegt at siá til hans oc heyra; hann mælti opt: æ! æ! börn-in mín úng oc smá; enn er hann lagdist á höggstockinn kreppti hann hálsinn af harmi oc qvída, svo ei tók af höfudid fyrrenn í fiórda höggi Enn svo sögdu ættmenn Jóns biskups, at bödullinn hefdi höggvid í fyrstu mikid sár, oc Biörn þá enn bedid um líf sakir barna sinna úngra, oc giört formála fagrann, svo stans hafi ordid á um líflát hans, þar til Dádi hafi gengit at, oc skipad bödlinum at höggva sem skiótast; enn þeir sem kunnugast var um geta þess ecki. Nú var Jóni biskupi sagt líflát sona hans, oc hönum þá bodid líf, enn hann qvad þá sèr svo fylgt hafa, at hann

vildi nú fylgia þeim; oc er hann geck framm úr kórnum í kyrkjunni, oc hafdi krossmark í hendi, vildi hann kriúpa framm fyrir Maríu líkneski, er þar var nærri, enn prestr sá er hönum fylgdi, oc hafdi christilegar fortölur fyrir hönum, er Sveinn hèt, bad hann láta af slíkri hèrvillu, oc mælti þat medal annars: líf er eptir þetta líf, herra. Biskup snerist vid hönum snögglega oc mælti: veit eg þat, Sveinki! Höggstockrinn var þá fluttr upp undir klettana hiá almenníngs götu, oc er biskup var leiddr þángat stódu þeir skamt þadann á þúfu einni Marteinn biskup, Christián oc Dadi; biskup geck at Dada, oc baud hönum at leysa hann úr banninu; Dadi mælti: þú sèr nú ecki meira bann á mèr enn þèr; vid þat geck biskup hryggr at höggstocknum, oc fól sig Gudi; kraup framm oc mælti: in manus túas, domine! commendo spíritum meum. Var hann ordinn boginn miög á herdarnar, svo höfudid var nær framm úr bríngunni, komu axarhöggin miög á axlirnar, svo ecki tók af fyrri enn í fimta höggi eda siötta; lágu svo líkamir þeirra fedga þar framm eptir deginum, oc var lítt umhirdt, þartil er þeir fengu kyrkjuleg fyrir tillögur gódra manna, oc voru jardadir skamt fyrir aptan kórinn; skedi þessi tilburdr á föstudag hinn siöunda Novembris mánadar, þá Jón Arason hafdi biskup verid í sex vetr oc tuttugu, enn skorti IIII vetr á siötugann; sannadist spá hans, at med skyndíngu mundi biskups tign hans nidrfalla.

CXLVI Cap. Ætt frá Jóni biskupi.

Jón biskup hafdi sendt úr Skálhollti med trunadar manni sínum gull-innsigli sitt til Sigurdar prests sonar síns, oc Helgu fylgikonu sinnar, at þau skyldu láta skipta upp LX hundrudum, eptir sig oc sonu sína, med snaudum mönnum; var fyrir þá sök skipt á Hólum LX vættum smiörs, oc XII hundrudum fiska, XVIII staupum flots, XVI vodum vadmáls, X húdarskinnum, oc þartil gángandi fè; fór Sigurdr prestr heim til Hóla, oc hèldt stadinn med módur sinni um vetrinn; ádr hafdi Helga fylgt Olafi presti, var þeirra dóttir Þóra, fylgikona Thómasar prests Eyríkssonar, þeirra börn Biörn prestr, oc Olafr á Hafgrímstödum, oc Þóra er átti Jón á Ökrum Grímsson lögmanns, módir Gudnyar er Sigurdr

Jónsson at Reinistad átti. Helga var enn Thomasdóttir, vid henni er sagt at Arni son Gisla Hákonarsonar ætti Gudrúnu laundóttr sína, konu Jóns á Svarfhóli; sidann telst at Helga ætti Svein bónda í Malmey er kalladr var Drumba-Sveinn, fyrir þat hann fór í land á spítunum, er skip var ei til. Jón biskup átti öll börn sín med Helgu Sigurdardóttr, oc vard hann miög kynsæll; hann hafdi dreymt þad í Skálhollti skömmu fyrir andlát sitt, at hann legdi glófa sinn á altarid í Skálholltskyrkju oc skildi þar eptir, þat rèdi prestr nockur skynsamr þannin, at V biskupar mundu frá hönum koma eptir fingratölunni, oc eigi ólíkt allir í Skálhollti, eru oc frá hönum komnir þar, Gisli Oddsson, oc meistari Brynjólfr í fiórda lid, meistari þórdr í siötta lid, oc meistari Jón Arnason í fimta lid, enn Doctor Hannes í áttunda lid, enn þrír biskupar á Hólum, Assessor Arni, oc margir lögmenn oc annad stórmenni. Ari Jónsson átti Halldóru dóttr þorleifs Grímssonar, þeirra börn voru mörg, enn lifdu tvær dætr, Helga er ólst upp á Grund, oc þóra er sídar átti Sigurd son þorbergs Bessasonar oc Helgu Sigurdardóttr Finnbogasonar lögmanns, hún vard miög varhluta í skiptum vid Helgu. Páll son Jóns Magnússonar á Svalbardi var þá XVII vetra, oc er mælt hann hafi qvedid vísr þessar, oc sendt Helgu Aradóttr, oc mun haft eptir Brynjulfi biskupi dóttrsyni Páls:

Víst hefir vordid næsta
vandinn hèr á landi,
fyrdum heldr hardann
hygg eg þeim er byggia;
öll ódæmi at kalla
unna þeir fyrir sunnan,
mynnist þegnar þannin,
þetta trui eg gud rètti.

Oc enn: Gaman er sagt at fyrdar fremji
falslega med nógu kallsi,
ángr er þat liótast laungum,
leidist mèr slíkt, fyri þornareidi.

Karl mun vera gott at gylla
glotta margir at hönum skotta,

mist hefr sveinnin fingr flestar;
fær hann aldrei slíka æru.

Hæla jafnan mest (minst) í málum
manni þeim er heitir þannin.

Magnús prestr at Grenjadarstad, son Jóns biskups, hafdi haldid vid Christinu dóttr Vígfúsar lögmanns Erlendssonar, þeirra dóttir var Gudrún. Biörn prestr héldt vid Steinunni dóttr Jóns Magnússonar á Svalbardi, hún var skörúngr mikill, þeirra börn voru Magnús oc Jón er ættleiddir voru, Teitr, Biarni, Arni, Ragnhildr Halldóra. Magnús átti Halldóru dóttr Eyríks bónda Snióllssonar at Asi oc Þurídar Þorleifsdóttr Grímssonar. Jón Bjarnarson bjó lengi at Holltastödum, enn seinast at Grund í Eyafyrdi, hann átti Gudrúnu dóttr Arna Gislasonar, oc þótti ágætr madr, er frá hönum komid hid mesta mannval. Teitr Biarnarson átti Þurídi dóttr Erlendar prests at Breidabólstad Pálssonar Grímssonar, oc Bjargar Kráksdóttr, er oc frá þeim ætt. Ari átti Önnu Biarnar dóttr Hannessonar, oc Þórunnar Dadadóttr frá Snókadal, þau bioggu at Saudafelli, oc jóku þar ætt sina. Biarni bió at Briámslæk, hann átti Sesseliu, dóttrdóttr Þorleifs prests, Biarnarsónar frá Reykhólum Þorleifssonar, þeirra dóttir var Þórunn í Sælingsdal. Ragnhildr giptist Sigurdi, syni Biarna Torfasonar frá Klófa, oc Ingibjargar Sigurdardóttr Finnbogasonar lögmanns, þeirra son var Biarni gamli á Stockseyri; sidar fèck hennar Markus Olafsson í Hèradsdal. Halldóra giptist Biarna syni Páls Grímssonar, þeirra börn voru Hallr hardi oc hans systkin. Sigurdr prestr son Jóns biskups var ágætr madr, hann hèldt Grenjadarstad í LX vetr, oc var mikill höfdíngi, enn sneyddi hià stórrædum, fylgdi hann hinum nya sid, enn hèldt optast prest annan til at þióna sóknunum; hann var eginqvæntr, oc átti Sesseliu dóttr Pètrs Loptssonar hins göfugasta manns, oc Sigrídar Þorsteinsdóttr Helgasonar lögmanns, voru börn þeirra Pètr oc Halldóra, hún var trúlofud Jóni murta Eggertssyni, enn dó þá úr sótt; laundóttir Sigurdar prests var Þurídr, hennar feck Magnús í Stóradal Arnason Petursonar Loptssonar, oc er þadan mikill ætthríngr. Helga dóttir Jóns biskups átti Ejólf son Einars Ejólfssonar oc Holmfrídar Erlendsdóttr, þau bioggu í Dal undir Eyafiöllum; þeirra börn voru Eyríkr í Eyvindarmúla, Anna er átti Vígfús son Þorsteins Finnbogasonar,

Einar, Magnús oc Isleifr. Þórunn dóttir Jóns biskups bió at Grund í Eyafyrdi; hún átti fyrst Rafn lögmann, þá Isleif Sigurdarson, oc eigi börn; enn eptir þat er hèr var komid, giptiz hún Þorsteini, er hún hafdi fyrrum kynni af, syni Gudmundar Andréssonar, áttu þau oc eigi börn; enn tvisvar var hún fífld í milli manna; hún lifdi menn sína alla, oc sagdi svo um þá: Rafn minn var höfdíngsmadr mestr, Isleifr minn skartsmadr mestr enn Þorsteinn minn heimsmadr mestr; hún var hardlynd, oc æ föst vid hinn forna sid allann, enn gaf ölmusr stórar, oc skipti med fátækum jafnan á liflátsdegi þeirra fedga, oc á Laurentius messu dag, því hann var patronus þeirra á Grund, oc vard hún gömul miög.

CXLVII Cap. Hefndir Nordanmanna.

Christián umbodsmadr á Bessástödum, var kalladr skrifari fyrir þá sök, at sumir segia hann hafi verid rádstofu skrifari fyrrum; hann reid þegar eptir aftöku þeirra fedga sudr at Bessastödum, oc sendi jafnskiótt eptir Einari presti Olafssyni í Gördum, oc sagdi hönum tídindinn. Einar prestr spurdi hví hann hefdi hrapad svo miög at slíku, oc qvad vissulega mundi illt á eptir koma. Christián samsinnti því, oc qvadst vita at bædi mundi hann oc adrir þess þúnglega gjalda, ádr sá vetr lidi, kalladi þó Martein biskup oc rádsmann hans Jón prest Biarnason valdid hafa; lidu nú af jólinn, oc komu vermenn eptir venju at nordann til útrar-rar á sudrnesjum, nær þremr hundrudum, oc voru í þeirra flocki nockrir menn, er ætladir voru af frændum Jóns biskups til at leita á hefndir eptir þá fedga; þeir þóttust vída í sveitum þar sem þeir fóru yfir, heyra skapraunarord mörg oc fríanir, at aptr færi nú Nordlendíngum, þar sem þeir lèti enga hefnd koma framm, eptir slíka menn sem þeir fedgar hefdi verid; drógust þeir þá því fleiri samann sem lengra kom sudr, þartil er þeir voru XXX, at því er Biörn at Skardsá segir, enn Jón prestr Egilsson segir LX; nærri Pálsmessu fór Christian skrifari, sem hann var vanr, sudr á Nes til at skipa þar fyrir, oc hafdi fylgdarmenn fleiri enn ella, oc þá tygiada, því hann grunadi um Nordlendinga; hann reid

1552

um í Gördum, oc fann Egil són Einars presta, oc spurdi hvad hann vissi til nordann-manna, oc hvert þeir væri farnir sudr um? hann lètst ei vita til þeirra, enn qvad þá þó umfarna, oc rádlegra hann færi hvergi lengra; Christián reid þó, þartil er hann kom at kyrkjubóli á Midnesi, oc tók þar gistíngu; komu þángad nordann menn med hettum nidrflettum, oc hökustöllum fyrir andliti, svo þeir yrdi sídr kendir, oc tóku hús á hönum; gèck einn at baardyrum oc spurdi hvert þar væri sá madr er Jón hèti oc væri Bárdarson, bad hann útgánga, svo hönum yrdi ei meint; hann giördi svo; þá geck annar at dyrum, úngr madr um tvítugt, þrekinn oc knálegr, oc spurdi hvert þar var sá madr inni er Sveinn hèt, vel hagr á skurd oc látún, hefdi ordid manni at skada fyrir nordann, oc af því flúid til Bessastada, bad hann skrída út, ef hann vildi lífi halda. Sveinn geck seinlega fram í dyrinn, enn hinn seildist til hans, kippti hönum út, oc fleigdi framm á hladid, oc bad hann liggia þar þat skarn, segir at hann nyti þess at hann væri skyldr hönum, ella skyldi hann drepinn; þeir bádu bóndann á Kyrkjubóli at leifa sèr at riúfa húsinn, hann hèt Jón Kenichs son, oc qvad svo vera mætti ef þeir bætti aptr; lèt Páll Hvítfeldr sumarid eptir höggva hann fyrir þat í Straumi, oc hiáleigumann hans, oc setia höfud þeirra á stengr enn búka á hiól, oc sá þess merki um XX ár; sídann veittu þeir Christiáni oc hans mönnum atgaungu harda, oc drápu VII eda VIII menn danska, oc fíngann son Christiáns er Baldvin hèt; Christián komst út nockud sár eda lítt, því hann var í treyu er ei bitu járn á, kom þá madr at hönum XVIII vetra, sveinn Þórunnar á Grund, oc hafdi lensu í hendi, oc mælti: ec skal finna á hönum lagid; hann lagdi undir treyuna oc upp í smáþarmana, enn Christián æpti vid, oc lysti hann banamann sinn; madr þessi leit skamt frá sèr hest gráann, er Ari biskups son hafdi átt, oc hlióp á bak hönum, oc reid á þremr dögum, at því er mælt er, nordr í Eyafiörd. Þat segia sumir menn at þeir hafi hellt blyi heitu ofann í Jón Olafsson bödul, enn adrir herma at Christián hafi siálfr kallat hann óverdugann at bera hatt Ara, oc hrakmælt hönum fyrir þat hve illa hann hafi unnid at þeim fedgum, oc drepid hann siálfr, ádr hinir komu at nordann; í Mársbudum voru tveir fylgdarmenn Christiáns, þar drápu þeir annan; hinn er Pètr hèt, oc kalladr sídann Mársbuda Pètr, lèt hann fyrir byssu sína, oc

skaut med einn af nordann-mönnum, oc komst sídann undann í Skálhollt. Nordann menn fóru um sudrnes öll, oc drápu alla eptirlegu menn danska sem þeir fundu XIV at tölu, enn tóku altr þat er þeir áttu; einn þeirra átti bú oc börn at Búrstödum, þa tóku þeir upp, oc vildu drepa börninn, þó vard ei af því; þá sem þeir drápu á Kyrkiubóli dysiudu þeir fyrir nordann gard; þeim þótti þar reymt, foru því til aptr, grófu þá upp oc hiuggu af höfudinn, oc settu nefin milli þióanna; þat gramdist Dönskum mest er þeir frèttu, sumarid eptir, oc þótti nídst á líkunum.

CXLVIII Cap. Þeir fedgar jardsettir at Hólum.

Á annan dag páska sendi Sigurdr prestr biskupsson XXX menn karska sudr í Skálhollt, voru þrír prestar fyrirlidar þeirra, Grettir pestr Þorvardsson af Siglunesi, Jón prestr frá Bardi í Fliótum, oc Magnús klerkr; sumir hafa nefnt í þeim flocki Halfdán er seinna var prestr at Felli, oc óvitrir menn hafa samid margar fiölkyngis sögr um, oc sagt samtída Sæmundi fróda er meir var enn fiórum hundrudum ára fyrri. Þeir höfdu med sèr líkkistr oc allan útbúnad, oc flestir hettr med höku-stöllum fyrir andliti. Þá er þeir komu nærri Skálhollti, sendu þeir menn heim med því eyrindi, at þeir beiddu leifis at meiga grafa upp líkama þeirra fedga, lèt Marteinn biskup þat til reidu; töfdu þeir eigi lengr, enn á medann þeir grófu upp likinn, oc lögdu moldug í kisturnar, enn fyrir grafarstædinu vottar enn, því þat var óbyrgt; voru festar biöllr nedann í kistunum, ein í kistu Ara, tvær í kistu Biarnar prests, enn þriár í kistu Jóns biskups, oc hríngdust þær er kisturnar hrærdust; fóru þeir til Tortústada um qveldid, enn annan dag at Laugarvatni Mársbúda-Pètr hafdi viljad skióta at þeim er þeir störfudu at gröfinni, enn Marteinn biskup bannadi; var Pètr seinna víntappari í Kaupmannahöfn hiá rádhúsinu, oc giördi Islendíngum meira gott enn illt; á Laugarvatni tjöldudu Nordlendíngar yfir líkunum, þvodu þau, oc biuggu um sem best máttu, oc fluttu nordr til Hóla sídann. Jökulsá, er kallast Hèradsvötn, var í leysingu, komust þeir yfir um á ís-brú einni, enn þegar er þeir vóru yfir komnir, rak af spöngina; hvar sem þeir komu nærri kyrkium í Hóla biskupsdæmi, var hríngt kluckum

öllum, oc er fyrst sá til líkfararinnar frá Hólum, hiá Laufskála-hollti, var öllum klukkum hríngt þartil er líkinn voru í kyrkiu borinn, enn kennimenn oc allr lídr gengu út yfir tröd í móti líkunum med saungum oc harmi; voru þau jördud í Hólakyrkiu fyrir framann kór-dyr, þvert yfir frá kapellunni, vyrduglega, eptir fyrirsögn Sigurdar prests, oc þeir tregadir miög af mörgum nordan lands; enn siónlitlir menn, oc vanfærir med ímsum hætti kepptust vid at snerta kistr þeirra, oc þóttust fá af heilsubót, kölludu þá heilaga menn oc guds píslarvotta, oc var þat á diúpum rótum sett miög lengi í nordrlandi sídann, oc svo hatr þat hid mikla er menn höfdu á öllum mótstödumönnum þeirra. Var þá Biörn prestr Gislason kiörinn til at vera officialis; hann kalladi saman alla lærda menn heim at Hólum, mánadaginn næstann fyrir tveggia postula messu, oc nefndi í dóm Thómas ábóta at þverá, Jón prest Matthiasson á Breidabolstad, Gottskálk prest Jónsson í Glaumbæ, oc alls XX presta, um peninga Jóns biskups, dæmdu þeir at hann mætti erfast, er hann hefdi hverki verid vígdr bródir nè ábóti, sögdu þeir Sigurd prest biskups son hafa stadid reikníng kyrkiu, oc at auk inventarii væri reiknad XII hundrud hundrada, oc þarmed talinn ornamenta kyrkiunnar er aukist höfdu á dögum Jóns biskups, af því mætti erfíngiar hans eignast fiórda hlut, enn annad standi fyrir skuldum, med fleirum greinum, er þó gengu aptr med Oddeyrar dómi; var Sigurdr prestr til biskups kosinn af XX oc fiórum prestum, oc kosníngar brèfid af þeim innsiglad, þó þat gengi ecki framm.

CXLIX Cap. Utkoma herskipa.

Christián konúngr hefdi nú sannspurt þann yfirgáng er Jón biskup oc synir hans veittu í Skálhollts umdæmi, oc at þeir hefdi þrenngvad öllum mönnum, enn landflæmt suma; kærdu þeir Olafr prestr Hialltason oc Gisli prestr Jónsson vandrædi sín þar fyrir konúngi, oc svo hyrdstiórinn oc hans menn er flúid höfdu af landinu; hugdi konúngr at þeir fedgar mundu nú þegar hafa giört sèr landid allt frá horfid; fyrir því sendi hann um vorid þriú skip med hermönnum; kom eitt fyrir sunnan land, oc rèdi fyrir því Otti Stigsson er fyrri var hyrdstióri, oc hafdi CC manna,

hánn kom út í Straumi, oc med hönum Gísli prestr Jónsson í Selárdal, oc fór vestr til bús síns; enn fyrir nordan komu tvö skip, oc á D menn, rèdu fyrir þeim herramenn tveir, Christófór Trondsen af Ebeltoft oc Axel Juul af Vildstrup; þeir skyldu taka Jón biskup oc sonu hans, oc flytia til Danmarkar, enn leysa Martein biskup úr vardhaldi, oc innsetia aptr í biskupsdæmid; enn ef hann væri látinn, at skipa annan skickanlegann mann er kèndi guds ord rèttilega; þeir skyldu oc taka hollustu eyda af landsmönnum, med spekt í fyrstu, enn med hördu ef eigi mætti á annann hátt, med ödrum eyrindum er þeim voru skipud. Þá ritadi konúngr einnin brèf Dada Gudmundarsyni, oc taldi þar sakir á Jón biskup, enn bad Dada fyrir trúleika þann er hann hefdi sèr sínt, at vera fylgisamr höfudsmönnunum, oc hèt hönum vináttu sinni; var þat útgèfid í Flensborg fimtudaginn eptir qvasi modo geniti sunnudag; einnin ritadi konúngr hinum hellstu mönnum á landi hèr, Erlendi lögmanni Þorvardssyni á Strönd, Páli Vígfússyni at Hlídarenda, Eyólfi Einarssyni í Dal mági Jóns biskups, Þorleifi Grímssyni á Mödruvöllum, Biarna Erlendssyni á Kètilstödum, Byrni Jónssyni at Eyvindará, Þorsteini Finnbogasyni í Hafrafellstúngu, Jóni Magnússyni at Svalbardi, Ormi Jónssyni á Draflastödum, Egli Jónssyni at Geitaskardi, þackadi þeim at þeir hefdi allt þartil verid hönum hollir oc trúir undirsátar, oc hlídugir hans tilsögn á móti Jóni biskupi, oc hèt at þat skyldi þeim med allri nád vidrkennt. Otti Stígsson sendi bod oc konúngs eyrindi Marteini biskupi, enn hann ritadi þegar öllum prestum í Skálhollts biskupsdæmi, einnin lögmennirnir syslumönnum, lögrèttumönnum oc allri alþídu, fyrir sunnan oc austann land, oc búdu þeim at koma til alþíngis; vann þar Marteinn biskup eyd, oc lögmenn bádir, lögrèttumenn oc öll alþída er þángad mátti komast, oc sóru Christiáni konúngi hollustu, oc Fridriki syni hans, midvikudaginn eptir Pètrs messu oc Páls; eptir þat fór Otti Stígsson utann aptr. Þau missiri á Galli dag confessoris, útgaf Christián konúngr brèf sitt um þat í Kaupmannahöfn, at allir prestar á Islandi mætti qvongast, oc börn þeirra væri arfgeng eptir hverutveggia foreldri sitt.

CL. Cap. Syslanir herramanna fyrir nordan.

Christófor Trondsen oc Axel Juul komu skipum sínum inná Eyafiörd, oc spurdu þar aftöku Jóns biskups; eyrdi þar herfolkid miög illa vid, er þat mátti eigi giöra hernad í landinu; enn edalmennirnir stefndu hinum hellstu oc ríkustu mönnum samann fyrir nordan land, lærdum oc leikum til Oddeyrar, Ormi lögmanni oc mörgum ödrum, oc allri alþídu er komast mátti, til at taka af þeim hollustu eyda; var Olafr prestr Hialltason þar med þeim, oc átti at setiast í kall sitt. Sigurdr prestr biskupsson treystist ei at gèfa sig framm med biskups-kosníngu sína, er hann vissi um herskipinn, enn Danir höfdu óvild á Jóni biskupi oc hans ættmönnum; fyri því giördu edalmennirnar kosníngu hans ónytá, ugdu at hönum mundi kippa í kyn oc fallast á sid forfedra sinna, enn þess urdu menn þó aldrei varir, sídann hann vann konúngi eydinn fyrrum; skipudu þeir Olafi presti Hialltasyni biskupsdæmid, oc treystust Nordlendíngar ei ödru, enn samþyckiast því at svo væri; var hönum þá fenginn Hólastadr af herramönnum; segir Biörn at Skardsá þeir hafi fengid hönum ritníngu danska útlagda eptir ritníngu Luthers, skyldi sá henni framfylgia ef konúngi likadi, er biskup yrdi at Hólum. Helga fylgikona Jóns biskups flúdi frá Hólum er hún spurdi til herskipanna, oc konr flestar med henni, var hún oc Gudrún Magnúsdóttir sonardóttir hennar, med leynd í fialli nærri Ökrum er Glóafeykir heitir, oc höfdu tiáld mosalitad, medann herramennirnir dvöldu hèr vid land um sumarid, oc var fært þángad þad sem þær þurftu; höfdu þær tekid med sèr þat fémætt í silfri, er flytia mátti; enn þat er at segia frá herramönnum, a þeir tóku hollustu-eydana á Oddeyri, af leikum oc lærdum oc allri alþídu í Hóla biskupsdæmi; var Olafr Hialltason, útvalinn superintendens, fyrirlidi þeirra höfdíngia er alþída gaf sitt umbod til at vinna eydana sín vegna, Thómas Eyríksson ábóti at þverá, Sigurdr prestr Jónsson at Greniadarstad officialis, Torfi prestr Jónsson í Saurbæ, son Jóns priórs Finnbogasonar lögmanns, hann var þó æ jafnan sídann fastr vid hinn forna sid, oc vildi ei vera vid prestskap, Jón prestr Matthiasson svenski, Loptr prestr Pètursson Loptssonar, Högni prestr Petursson, Gudmundr prestr Biarnarson oc Sturla prestr Einarsson. Ormr Sturluson lögmadr nord-

ann oc vestann, Þorsteinn Finnbogason, Þorleifr Grímsson, Þormódr Arason syslumenn; (Þorsteinn hafdi þá Þíngeyar þíng, oc var ellstr, enn Þorleifr Grímsson Vadlaþíng, oc hafdi látid dóm gánga um vorid, er dæmdi Örn lögmann rèttann umbodsmann Múnkaþverár klaustrs eptir konúngsbréfi. Þormódr var bródrson Biarnar Gudnasonar, oc hafdi þá Húnavatns þíng); Jón á Svalbardi Magnússon Þorkèlssonar, Ormr á Drafllastödum Jónsson Oddssonar, Einar Bryniúlfsson at Espihóli, Magnus Biarnarson at Reykium, Gísli Hákonarson á Hafgrímstödum, Gísli Jónsson, Þorbergr Bessason er syslumadr hafdi verid, Eyvindr Gunnarsson, Hallr Egilsson lögrettumenn; Nicolás son Þorsteins Finnbogasonar, Grímr son Þorleifs Grímssonar, Magnús son Jóns Magnússonar, Brynjúlfr Jónsson, Pètr Einarsson, Þórdr Pètursson, Þorgrímr Gudmundarson oc Tumi Þorgrímsson er seinna bió at Skídastödum, oc adrir hinir bestu menn fyrir nordann oc vestann land; er ecki frá því sagt þó sumum oc hellst klerkunum, hafi nockr naudúng í verid; var þat inntak eydsins, at med því gud hefdi nidrslöckt allri ókyrrd blódsúthellíngarlaust, enn Christián konúngr þyrmi landsmönnum vid hegníngu af herlidi sínu, oc land þetta jafnann legid undir Noregs krúnu lánga æfi, þá sóru þeir allir fyrir edalmönnunum sín oc allra landsmanna vegna, borinna oc óborinna, æfinlegan trúleik Christiáni konúngi oc Fridriki syni hans, svo sterkann sem verda mátti frekast at ordi qvedid; undir þat ritudu þeir nöfn sín oc settu innsigli á Oddeyri í Eyafyrdi, Mánadaginn nærstann eptir Barnabæ messu. Þá lètu einnin herramennirnir dóm gánga um þær sakir er þeir kærdu til Jóns biskups oc sona hans, enn beiddust varna oc forsvárs í móti, ef nockr vildi eda fengi haldid uppi svörum barna Ara oc Biarnar prests, enn hellst af Þorleifi Grímssyni eda Jóni Magnússyni módrfedrum þeirra, svo at fè þeirra fèlli ei undan þeim oc undir konúnginn fyrir lögbrot fedra þeirra, enn hverki Þorleifr eda Jón eda nockr annara treystist at taka til varna, bádu heldr nádar oc vægdar fyrir barnanna hönd, at eigi væri þau svipt öllu, oc fengi fè til sæmiligs uppeldis, oc lögdu herramennirnir þat ríflega til; í því brèfi er þar var um giört, settu þeir Petr Einarsson fyrir umbodsmann sinn, oc svo giördi Otti Stigsson fyrir sunnan; var hverutveggia at Nordlendíngum hafdi miög

hiarta í stall drepid, enda verdr svo jafnan þá er menn ætla sèr ei hóf; var þó meirr hamíngia enn forsiá þeirra, er Jón biskup sát ei uppi oc synir hans, hefdi þá verr farid; syndist þar hugrecki þeirra manna, er höfdíngiar hafa verid þá í öld, oc svo sídann, at hid fyrra árid þordi enginn at mæla í móti einu ordi Jóns biskups, enn nú eckí lögvarnir framm at færa fyrir frændr sína þó þeim væri þat bodid; oc fer svo jafnann óvidbúnum oc fyrirhyggiulitlum er fènu treysta, oc egíngiarnir eru; var nú dómr saminn sá er Oddeyrardómr er nefndr, þridjúdaginn nærstann eptir Barnabæ messu; voru þeir fedgar dæmdir sannir landrádamenn, oc allt þeirra fè fast oc laust fallid undir konúnginn, at frátekpum lögmætum skuldum oc giöfum, oc þat er menn skyldu hafa fyrir skemdir af þeim; var fyrir dóminum Ormr Sturluson lögmadr, oc dómsmenn Þorsteinn Finnbogason, Ormr Jónsson, Gísli Jónsson, Vígfús son Þorsteins Finnbogasonar, Nicolás bródir hans, Einar Brynjúlfsson, Þormódr Arason, Þorsteinn Simonsson, Biörn Þorvaldsson á Æsustödum, Jón Grímsson á Ökrum, Asgrímr Jónsson, Brynjúlfr Jónsson, Hallr Egilsson, Þorsteinn Jónsson, Tumi Þorgrímsson, Jón Gíslason, Einar Sigurdarson, Ejólfr Árngrímsson, Eyvindr Gunnarsson, Jón Einarsson Brynjúlfssonar, Magnús Biarnason á Reykium, Oddr Asmundarson Sturlusonar frændi Orms lögmanns, oc Þórdr Þorgrímsson; er svo sagt at Biörn prestr Gíslason hafi stadid upp úr Oddeyrardómi, hann hafdi verid sveinn Jóns biskups; enn klerkar eru þó ei nefndir med dómsmönnum; sídann ridu herramennirnir vestr til Hóla, oc margir Danir med þeim, var þar miög fámennt fyrir, enn þeir ransökudu uppi oc nidri, oc tóku á brótt med sèr gullkaleikinn mikla, oc marga dyrgripi kyrkiunnar adra; fèll þá oc mikid í jördum undir konúnginn, eptir þá fedga, átti Biörn prestr þessar jardir á vestfiördum, oc fyrir nordann land, er svo hètu: Kaldadarnes oc Biarnanes, Backi, Reykiavík, Eyapartr, Kjós, Kèblavík, Kambr, Kèrsvogar, Finnbogastadir, Bær, Eyri, Ingólfsfiördr, Naust, Reykir halfir, Krákustadir, Torfustadir, Biarg, Biarghóll, Uppsalir, Túnga, Kollúfoss, Svertíngstadir, Kálfstadir, Syrar, sydsti Hvammr, Gröf, Hlíd, Tannstadir, litla Hvalsá, Saurbær, As, Egilstadir, Skard í Skagafyrdi, Forsæludalr, Brecka, Litlihamar, stóra Borg, litla Borg, Vatnsendi, Höll, Myri, Kressanes, Refsteinstadir, Titlíngstadir, efri Múli, Skaravík; þat voru

VII jardir hins fimtá tugar, oc á hundrad kugildi, enn landskuld XLVI hundrud oc XL álnir; hafdi Biörn prestr alla stund verid fengsamr oc hneigdr til jardakaupa, oc var því svo audugr ordinn; enn eptir Ara fèllu þessar jardir undir konúng: Þverá, Hrafnstadir, Hollt, Gardshorn, Steindyr, Backi, Skáldalækr, Andresstadir, Halldórstadir, Vidir, Laugar, Dadastadir, Breidamyri, Hallbiarnarstadir, Gautlönd, Mödrufell, Hús, Núpufell, Skutr, Moldhaugar, Kjarni, Hraungerdi, Gilsbacki, Ingvildarstadir, Dadastadir; eru þær jardir hálfr þridji túgr, enn kúgildi med þeim voru I hundrad oc XL, landskuld var XXX oc IIII hundrud oc LX álnir; þarad auki voru jardir allar eptir Jón biskup, Biarnaness eignir oc adrar fleiri.

CLI Cap. Utanför herramanna.

Enn er herramenn höfdu lokid störfum sínum, fóru þeir utan um sumarid, var Nordlendíngum kærri qvedia þeirra enn koma, oc hellst fyrir þá sök at þeir óttudust óspektir af hernum, enn Helga Sigurdardóttir fór þá heim til Hóla, oc var henni leift at taka þát er hún átti þar; hún fór sídann at Ökrum til Gunnars Gíslasonar, er átti Gudrúnu sonardóttr hennar, oc var þar medann hún lífdi, höfdu herramenn látid stefna henni, þann mann er Þorsteinn Jónsson hèt, því þeir vildu ná til alls fiár hennar, oc Jóns oc Gottskálks fylgdarmanna hennar; þar um lèt Ormr lögmadr dóm gánga vid Vallalaug, föstudaginn fyrir Þórláksmessu, oc var dæmt málid undir hina skynsömustu menn, midvikudaginn eptir Michialsmessu; voru dómsmenn Magnús Biarnason á Reykinum, Þorsteinn Gudmundarson Andressonar, Sæmundr Símonarson, Oddr Philippusson, Þorgrímr Gudmundarson oc Magnús Jónsson; enn ógiörla vitum vèr hvad hinir seinni dómsmenn dæmt hafa eda hverir voru, enn líkast at fallid hafi sakargiftir oc þótt ómerkar, er herramenn voru á brottu, enda konúngr eigi kallad eptir sídann jafnt sem þeir. Olafr biskupsefni Hiálltason fór utann med edalmönnum; afhendu þeir konúngi mörg dyrindi, gull-kaleikin, oc ærid gull oc silfr, bagla silfrslegna at rostúngstönnum oc margt annad, oc gaf þó konúngr þeim herra-

mönnum sumt at auki; í þann tíma var uppgrafid at konúngsbodi lík Gissurar biskups, þar sem Jón biskup hafdi látid þat nidrsetia, oc fært í hina fyrri gröf sína innann kyrkiu; þá komu oc út brèf Doctors Pètrs biskups Palladii til presta, bannadi hann þeim öllum þiónustu at fremia sem hèldu vid hinn forna sidinn, oc síndi í því ríki mikid er konúngr veitti hönum, þó hann væri ecki kalladr erkibiskup.

CLII Cap. Dómar.

Þorsteinn bóndi Finnbogason lèt VI manna dóm gánga at Presthólum laugardaginn fyrir krossmessu um haustid; voru hönum þar dæmdar jardir nockrar, som hann skyldi meiga helga sèr eptir Oddeyrardómi, oc giöf Finnboga lögmanns födr síns fiögr hundrud; enn Midvikudaginn eptir Michialsmessu, lèt Ormr lögmadr dóm gánga vid Vallalaug, um Kaupmálabrèf Þórunnar á Grund, oc um samkaup Isleifs bónda oc Þórunnar; hann dæmdi oc at Múnkaþverá um landamerki milli Baldrsheims oc Grænavatns; Erlendr lögmadr lèt dóm gánga at Backárhollti í Ölvesi, um þá menn er heitast vid adra, þá var enn dæmdr dómr um efaskatta; oc enn at Hólum af Byrni presti Gislasyni er Officialis var, um sydri Ey á Skagaströnd, er Gottskálk prestr Jónsson í Glaumbæ kærdi til, vegna Christínar Gottskálksdóttr módr sinnar.

CLIII Cap. Frá Klaustra mönnum.

Þessi missiri lagdi Helgi ábóti Höskuldsson af Þíngeyraklaustr med öllu, því fylgdi hálfr siöundi tugr jarda er fèll undir konúnginn, enn Helgi átti þá X vetr eptir ólifada, oc vard hann gamall miög; þar var Þíngaprestr þá um átta vetr Þorlákr Hallgrímsson frá Stadarbacka, oc var þar Gudbrandr sonr hans med hönum, enn Helga var á búi þeirra á Torfalæk oc Þórdr son þeirra; þá lèt oc Thómas abóti Eyríksson af Múnkaþverár klaustri, af því at hann hafdi svarid konúnginum, enn Ormr lögmadr hèldt klaustrid, fylgdu því VII jardir hins VIta tugar, er mælt þar hafi verit brèfa safn mikit, oc sá málsháttr þar af kominn, at nockud

sè eptir gömlum Múnkaþverár bréfum. Þyckvabæar klaustri fylgdu VII oc XL jardir, þar hafdi enginn ábóti verid eptir Sigurd; enn Helgafells klaustri, er fyrir laungu var tekid af Petri oc Dada, fylgdu X tygi jardir; II oc XL jardir fylgdu Kyrkiubæ, enn hundrad oc XVI Videy; þat klaustr tóku Danir fyrir laungu, oc fyrst allra, enn Alexius ábóti fór til Klaustrhóls í Arnessþíngi, oc hafdi Grímsness jardir, hönum var óleidr hinn nyi sidrinn; þar éru hellr undir kyrkiunni eda bænum er ábóta hellr eru kalladar, þær er mælt hann hafi flutt þángad einn samann, oc var þá gamladr, enn ólíkindi eru til þess fyrir vaxtar sakir þeirra, VII jardir hins VIta tugar fylgdu Mödruvallaklaustri, enn VI oc XL Reinistad; þar var Solveig Abbadys Rafnsdóttir, systir Brands priórs, oc sá konúngr henni farborda sem ödrum klaustramönnum, lifdi hún eptir þat XI vetr oc vard gömul miög. Brandr priór bródir hennar var seinastr at Skridduklaustri, hann var þar XVII vetr, enn ádr miög lengi prestr at Hofi í Vopnafyrdi, oc fadir þeirra Rafns lögmanns er Þórunn Jónsdóttir átti fyrrum, Arna oc Sniólfs; hálfr þridji tugr jarda fylgdi Skridduklaustri siálfu, enn XII nefnast austfiardajardir þar at auki.

CLIV Cap. Leitat hefnda eptir Christián.

Þessu nærst giördi vetr hardann, oc kom á Magnúsmessu fyrir jól, þat ér hinn XIIIdi Decembris mánadar, med blotum oc miklum fannfergium, linadi eigi fyrri enn á páskadaginn, enn þat var fiórdi dagr Aprilis, féll þá mikill qvikfénadr, oc hellst fyrir Skálholltsstad, svo at Votmúli í Flóa er þá var eydiból, var sekdr undann dómkyrkiunni um vorid fyrir qvikfé, oc L kúgyldi lét Marteinn biskup færa heim til sín úr Biskupstúngum, giördi þá oc landskiálfta mikinn. Þá gèck domr at Krossholltí í Eyahrepp af Dada Gudmundarsyni, því hann hafdi þá syslu í Þórnessþíngi, um hreppstióra skipan; gaf Christián konúngr Torfa Syni Sigtúsar (Sigurdarsonar) Brumanssonar, grid fyrir víg Hálfdánar Þórarinssonar, er hann hafdi bættann XL hundrudum, sá Torfi bió sídann at Hrauni; enn Þorleifr Grímsson sættist vid Þorstein Gudmundarson um legord frændkonu sinnar; þeir Þorsteinn Finnbogason oc Sigurdr prestr Jónsson sömdu oc med sèr um jarda

skipti oc brennisteinsburd Sigurdar prests er hann hafdi hafa látid, oc fleiri urdu giörníngar; er gètid vid þá Jóns Magnússonar oc Magnúsar sonar hans, einnin Halldórs prests Benedictssonar, Grímssonar Pálssonar, hann pantsetti Brynjólfi Jónsyni Einarsstadi í Kraklíngahlíd fyrir kugilda leigu; um sumarid kom út Páll Hvítfeldr med hyrdstiórn af konúngshendi, hann var reyndr at framqvæmd, oc hafdi ímislig eyrindi, var hönum þat fastlega umbodid, at láta uppleita oc handtaka þá menn, oc refsa med lögum, sem stadid hefdi at vígi Christiáns skrifara oc hans fylgdarmanna, oc alla þá er í atvist hefdi verid med þeim; lá konúngi þat í þúngu rúmi, oc vildi hardlega refsa láta, bad hann Dada Gudmundarson þar til styrkia, oc þackadi hönum trúleika hans oc framqvæmd á móti Jóni biskupi oc sonum hans; var þat brêf útgêfid á Gregorii páfa dag. Eggert son Hannesar hyrdstióra Eggertssonar var umbodsmadr Páls Hvítfelds, því hann hafdi konúngsbrêf fyrir at taka hann til umbodsmanns, oc hann útvegadi Torfa brêf þat er gètid var; gengu þeir bádir jafnhardlega eptir bodi konúngs, oc lèt Eggert dæmá þá alla fridlausa óbótamenn, rètt tæka oc dræpa, er vid víg Christiáns voru ridnir, hvar sem þeir nædist; flúdu þá margir í önnur lönd, oc komust XVI til Englands, hefir mælt verid at Christián konúngr hafi ritad Englakonúngi, Játvardi, hinum siötta med því nafni, oc bedid hann láta taka þá, oc færa til Danmarkar, enn Englakonúngr hafi því svarad, at hann mætti eigi svo giöra þeim mönnum er komnir væri á sínar nádir, mætti Dana konúngr komast yfir þá med hverium hætti sem hönum yrdi audid; einn vard gripinn, oc höggvinn sídann, sá hèt Biörn; ei er þess gètid at fleiri væri líflátnir. Gudmundar tveir urdu teknir, var annar Andresson, enn annar Magnússon, voru þeir látnir í badstofuna á Bessastödum oc geymdir þar; enn qvöldid ádr enn átti at höggva þá, kom þar inn bödullinn, oc bryndi exi sína, vissu þeir þá hvad ætlad var; þeir fengu losad sig af fiötrunum um nóttina, oc gráfu sig sídann út um ónshúsid, oc komust vid þat á braut, var þeirra leitad um morguninn bædi med mönnum oc sporhundum, fól sig annar undir árbacka, enn annar fór í torfgröf diúpa, oc var jafnann í kafi, þá hundrinn stöck framm á backann oc gó, enn hafdi þess á medal nasirnar uppi, oc urdu þeir ecki fundnir, vid þat komust þeir nordr bádir; enn hvar sem þeir fóru um Borg-

arfiörd, var matr settr framm; enn þeim þó bannad at eta, oc neyttu þeir ei at sídr; enn á dögum hinna sídari höfudsmanna, var eigi miög ríkt gengit eptir þessu, oc urdu þeir formenn Dana fyrir sunnan á vetrum, enn qvæntust fyrir nordann, oc biuggu þar, oc urdu bádir fiádir vel; bió Gudmundr Andresson lengi at Örlygstödum, oc lèt börn eptir; margir leystu sig út vid höfudsmanninn, med ærnu skreydargialdi oc peníngum, oc qvedst Jón prófastr Halldórsson, er liósast hefir um þetta skrád oc margt annad, hafa sèd útskriftir af tveimr sáttabrèfum, er þar um voru giör; annad á sunnudaginn næstann fyrir Barnabæ messu, þessi hin sömu missiri, at Bessastödum; í því hèt höfudsmadrinn fyrir bœnastad gódra manna, at Jörundr Pálsson mætti leysa höfud sitt vid konúngdóminn, med V lestum skreydar, oc svo silfri, sem gialdast skyldi á tveimr árum hinum nærstu, fyrir því at þat sannprófadist, at Jörundr hefdi hverki slegid Christián skrifara fógeta konúngs nè hans fylgdarmenn, oc eckert þegid af hans peníngum; enn annad brèf var um Einar Petursson; hann hèt höfudsmanninum at leysa höfud sitt med V lestum fiska í V sumr; þat var stílat med sama hætti, oc hitt, oc ritad at Bessastödum þridjudaginn fyrir Margretar messu.

CLV Cap. Frá hyrdstiòra oc Olafi biskupi.

Olafr Hialltason hafdi verid vígdr um vetrinn til biskups at Hólum, af Doctor Petri Palladio; er þat mælt hann hafi í nockurri almennilegri Disputatiu á Auditorio vid Kaupmannahafnar háskóla verid innbodinn, oc átt at finna nockud til upplysíngar því efni er um var rædt, enn þá hafi hann talist undann oc mælt þetta: *non possum loqvere propter non usum*; hafi hönum þá svarad verit: *excusatum habemus dominum episcopum Islandiæ*, oc hann ansad aptr med lotníngu: *gratius ago propter*; ráda menn af því, ef satt er, at hann muni miög fákunnndi verid hafa í látinu máli; enn þó er þess at gèta at fylgismenn Jóns biskups oc hins forna sidar, er lengi voru í Nordrlandi, hafa fundit hönum allt er þeir máttu til framaleysis, enn þótt Jón biskup oc margir adrir hefdi vyrdt hann einn fremstann klerka þartil; hann kom út um sumarid til stólsins, oc tók sèr þá þegar fyrir at koma

hinum nya sid á, oc fylgia framm hreinni kenníngu Guds orda, oc sídann alla stund medann hann var biskup; hann galdt þá Halldóri Sigurdarsyni nockrar jardir í þiónustulaun, sem hönum höfdu dæmdar verid fyrir bót á Laufás-stad, oc til skildi at Halldór gæfi Bergliótu Oddsdóttr Neslönd í tilgiöf, ef rádahagr þeirra tækist. Þat var eitt af eyrindum Páls Hvítfelds höfudsmanns, at konúngr baud hönum at skipa hèr tvo latinu skóla til læríngar úngum mönnum, sinn á hverium biskups stól, oc skyldi setiast gudhræddr oc vellærdr rector eda meistari yfir hvern, oc svo heyrari; þar med skyldi Páll Hvítfeldr med rádi biskupa beggia, taka svo mörg kúgyldi oc hundrud eptir landsvísu, af dómkyrknanna fè sem þörf syndist oc leggia til launa skólameisturum oc heyrurum, oc svo skólasveinum til klædnadar oc fædis, oc skipa þessu öllu svo fastlega, at enginn fègiarn biskup, ef sá yrdi nockr, kynni at spilla á nockrn hátt þeirri rentu skólanna, til þess er konúngr giördi þará vissa skipan siálfr, oc verdr sagt frá því seinna, hversu þat gèck; enn þó at sumar þær atferdir Dana vid landit er nú hafa verid taldar, þætti nockud harddræggar, eptir því sem þeim mönnum var varid, er þeim skyldu framfylgia, oc þarmed midudu þá í brád til at mínka ríki biskupanna, enn einnin annara valdamanna sídar, þat er haldist hafdi sídann höfdíngia stiórninn var í landinu, oc yrdi fyrir þá sök óvinsælar, svo at þær gáfu Jóni biskupi Arasyni oc ödrum stóreflismönnum tilefni til at leggiast í móti konúngsvaldinu, oc telia sèr þat fyrir födrlands hollustu, þó straumbrot þau væri stofnud af órádi á móti sínilegu ofrefli; þá giördist þessi umhyggia Christiáns konúngs, oc annara hans kynsmanna sídann, at hinum mesta hagnadi alþídunni er stundir lídu, því at svo tókst happsamlega til at konúngarnir voru mildir oc giörhugulir, oc fóru vel med yfirrádum sínum.

IVdi Hluti

tekr yfir ofanverda XVIdu Auld, framm yfir harda vetr; í saugu-formi.

Hèr segir frá Höfdíngia tölu vid sidaskiptin, oc sonum Jóns Magnússonar á Svalbardi; skòli er skipadr, oc frá sidabreytni; frá Oddi Gottskálkssyni oc ödrum höfdíngium, oc utanför Marteins biskups; fráfall Odds; oc frá ímsu er vidbar; vígist Gísli Jónsson til Skálholts, oc frá höfdíngia dauda oc lyktum Vatnsfiardamála; frá Gísla oc Olafi biskupum, oc fráfalli Dada í Snóksdal; um Pètr Einarsson, Orm Sturluson, oc adra hluti er þá skèdu; andlát Olafs biskups oc höfdíngiaskipti á landi, Gudbrandr Þorláksson vígdr til Hóla; segir frá Arna Gíslasyni oc hans frændlidi, ydn Gudbrands biskups; aftekin vopn, oc frá

M

ímsu því er sídann skèdi; rændr Eggert Hannesson á Raudasandi, enn frá biskupum, Gudbrandi oc Gísla; Gudbrandr óvingast vid Jón lögmann. Magnús Jónsson dæmir vopnadôm; fráfall Arna Gíslasonar, oc Gísla biskups, enn Oddr Einarsson kemr í hans stad; taka til mál Gudbrands biskups oc Jóns lögmans, oc segir jafnframt frá mörgu ödru; enn Páll á Stadarhóli vill fá Halldóru biskupsdóttr, at Helgu Aradóttr konu sinni lifandi. Mál Gudbrands biskups oc annara manna; einnin frá máli Biarnar Magnússonar; enn eptir þat kemr hardi vetr, oc mörg umskipti; segir medal annars frá vidtali Odds biskups Einarssonar, oc Ragnheidar Pálsdóttr at Hollti í Önundarfyrdi.

I Cap. Imsir höfdíngiar taldir, oc fleiri menn.

I þann tíma er Islendíngar unnu eyda Kristiáni þridia Dana konúngi oc Fridriki syni hans, oc páfatrú var fyrirbodinn á öllu landi, var Otti Stigsson hyrdstióri eda höfudsmadr, enn biskupar, Marteinn Einarsson í Skálholti, oc Olafr Hialltason at Hólum; Erlendr Þorvardsson á Strönd í Selvogi, hafdi lögsögn sunnan oc austann, enn Ormr Sturluson nordann oc vestann; Ormr hafdi farid utann, er hann var úngr, oc sein hann var í Danmörku, í húsi nockurs tígins manns vid dryckiu, hafdi hann hengt hvaltannar lúdr sinn silfrbúinn á nagla einn; þar kom inn Fridrikr son Christiáns konúngs med hofmeistara sínum oc ödrum sveinum, enn Ormr kenndi hann ei. Konúngs son leit á lúdrinn, oc skodadi hann, oc spurdi hverr ætti? Ormr svaradi at hann heyrdi hinum únga herra til ef hann vildi eiga. Konúngs son leit til hofmeistarans, oc vildi láta hann launa fè, enn þess er ei gètit hvert af því vard; er mælt at konúngsson hafi heitid því, at reinast Ormi nádugr herra, þegar hann fengi meiri rád enn þá voru, oc neyta hónum aldrei um þat er hönum væri gagn í, oc þess naut Ormr opt sídann; Ormr setti saman sakargiptir um Þorleif lögmann Pálsson, Petr Einarsson, oc Dada, er þeir kölludu róg, er þó ei gètid at til skada kæmi. Ormr fèck Þorbiargar dóttr Þorleifs Grímssonar á Mödruvöllum, oc Sigrídar Sturludóttr, er þau voru bædi XIX vetra, þau bioggu undir Felli á Fellsströnd, hafdi Ormr talid sèr VI hundrud hundrada, hálft í föstu enn hálft í lausu, enn sumir segia XII hundrud hundrada; enn Þorbjörgu vóru gefinn III hundrud hundrada, adrir segia VI; Ormr tók vid lögsögn eptir Þorleif Pálsson, oc hèllt Múnkaþverár klaustr, hann seldi Dada í Snóksdal Saudafell, er þeir Jón biskup oc synir hans ákærdu, oc fleiri jardir; hann var eptirlátr vid of í lögsögn sinni, oc neytadi engum, var þat máltak hans vid hvern mann: þat skaltu fá, þat skaltu fá; var opt hver hans úrskurdr í móti ödrum, svo at dómar hans voru nærsta haldnir ómyndugir, fèck hann af slíkum undarlegum framferdum óvild höfdíngia, oc kom svo at þeir klögudu hann; var oc eckert hóf á örleika hans, oc hèt hann því mörgu er hann hafdi eigi til,

fyrir því endtist hönum lítt, þó hann tæki erfdir miklar, oc hefdi inntektir stórar. Asmundr er sagt hafi heitid bródir hans Sturluson, oc hefir hann annad tveggia eldri verid miklu oc ecki sammædra, edr hann hefir verit bródir Orms at móderni einu, því at Gudlaug dóttir Finnboga lögmanns, módir Orms, var fyrri gipt Oddi lögmanni Asmundarsyni; son Asmundar Oddr var þá roskinn er hèr var komid, hann var fadir Rafns í Skördum; enn þeir voru synir Rafns, Petr hinn sterki, oc Jón fadir Rafns á Ketilsstödum, oc Eyrikr. Erlendr lögmadr var vígamadr sem sagt hefir verid, oc kom sèr framm med því hann fylgdi vel Gissuri biskupi móti páfasid, hann var forn í háttum, enn þó vitr oc forsiáll, hann var haldinn qvenna madr oc margkunnugr. Sigurdr í Búdardal átti Steinunni systr Orms lögmanns, þeirra son var Jón rebbi er niósnadi til Stadar fyrir Dada; Eggert son Hannesar hyrdstjóra Eggertssonar, oc Gudrúnar Biarnardóttr Gudnasonar, bió at Bæ á Raudasandi, hann var edalmadr ríkr, oc óvildarmadr Orms, hafdi hann hyrdstjóra umbod nockra hríd; Biörn hèt bródir hans, er mægdist vid Dada; fleiri voru nidiar Biarnar Gudnasonar ríkismenn vestra, Torfi son Sigfúsar Brúmannssonar, oc Jón Olafsson í Hiardardal, hann hafdi syslu í Dölum medan Olafr fadir hans í þernuvík lifdi, sá er hafdi syslu í Isafyrdi um hríd; Jón átti þóru dóttr Biarnar Gudnasonar, oc höfdu þau samann verid XVII vetr er aftaka Jóns biskups skèdi; Torfi á Kyrkiubóli í Lángadal var son þeirra, er sídann fèck þorkötlu dóttr Snæbiarnar Halldórssonar austann frá Keldum, hún var mikil skartskona, þeirra son var Snæbjörn prestr á Kyrkiubóli; Olafr í Hiardardal oc Biarni í Önundarfyrdi fadir Brynjólfs prests í Hiardarhollti, oc Brynjólfr er átti Brigidu dóttr Pantaleons prests, voru seinni konu synir Jóns Olafssonar, þá bió í Snóksdal Dadi Gudmundarson, oc var ríkr oc audugr, oc hafdi konúngstraust mikit; hann hafdi ímist syslr, stundum Stranda eda Dala eda Bardastrandar, stundum allt þórnessþíng eda Borgarfiörd, oc þarmed Prófastsdæmi. Ingvildr Arnadóttir var lengi fylgikona hans, enn önnr Evphemia Petursdóttir, hún var heima í Snóksdal, oc vyrdi hann hana sem eginkonu sína, enn þó gipti hann hana Biarna Sumarlidasyni á Fellsenda, oc gaf henni Bæ i Hrútafyrdi L hundrud, skyldi sú jörd aptrhverfa í ætt Dada, ef hún ætti ei börn, oc vard þat. Dadi átti Gudrúnu Einarsdóttr systr Marteins

biskups, þeirra son var Einar; Þórun hèt dóttir Dada, hennar fèck Biörn Hannesson bródir Eggerts, oc er margt folk frá þeim; margt er oc komid frá systkinum Dada í Dölum oc vídar. Petr Einarsson bródir Marteins biskups hafdi þá einn mestann uppgáng í landi hèr; Jón Jónsson í Bæ hafdi Borgarfiardar syslu, Jón Biarnarson Arness-syslu, Páll Vígfússon at Hlídarenda Rángárþíng; Jón Hallsson skáld at Næfrhollti, oc at Eyvindará, hafdi haft þar syslu, oc átt þá Holmfrídi Erlendsdóttr, veit eg ógiörla hvert hann lifdi er hèr var komid; Biarni Erlendsson á Ketilstödum hafdi Múlaþíng. Þorsteinn Finnbogason lögmanns þíngeyar þíng, hann var þá gamall, enn synir hans nefndarmenn, Nicolaus oc Vígfús; Þorleifr Grímsson bió at Mödruvöllum í Eyáfyrdi, oc hafdi Vadlasyslu er hèr var komid, hann var audugr miög, Grímr hèt son hans, enn dætr Halldóra, er Ari lögmadr hafdi átta, Þurídr, hún var gipt Eyriki syni Sniólfs undir Asi Rafnssonar lögmanns; Þorbjörg átti Orm Sturluson, Sigrídr Eggert Hannesson. Hallótta var lengi ógèfinn heima. Þormódr Arason hafdi Húnavatnsþíng, bródrson Biarnar í Ögri. Gísli Hákonarson bió at Hafgrímstödum í Skagafyrdi, enn adra stund at Leiníngi í Eyafiardardal, hann var þá gamall, enn synir hans voru mannadir; Biörn prestr var officialis; Gunnar er sagt búid hafi at Ökrum í Skagafyrdi, enn þat var þó eign Jóns Grímssonar, oc seinna bió hann at Vídivöllum; Arni hèt einn, hann giördist seinna mikill höfdíngi, oc med því bragdi voru Gíslasynir allir; margir voru þá uppi fleiri nefndarmenn, þótt eg kunni fáa at nefna, enn þessara má gèta. Jón Magnússon bió at Svalbardi vid Eyafiörd, Þorlákr Einarsson bródir Gissurar biskups at Núpi í Dyrafyrdi, Þórdr Gudmundarson at Þíngnesi í Borgarfyrdi, Brynjólfr Jónsson í Biarnanesi austr, Biörn Þorvaldsson at Æsustödum í Eyafyrdi, Ormr Jónsson at Drablastödum nordr, Einar Brynjólfsson at Espihóli, Magnus Biarnarson at Reykium í Túngusveit; þá voru enn Jón Grímsson, Stígr Höskuldarson, oc synir Torfa í Klofa oc sonasynir; Torfi Sigfússon at Hrauni í Dyrafyrdi, Egill Jónsson at Skardi í Lángadal Einarssonar, hann var yfirgángsmikill, Oddr Gottskálksson at Reykiahollti, Snæbiörn Halldórsson at Keldum, Arni Petrsson í Storadal í Eyafyrdi, Þorbergr Bessason, Biarni Skúlason voru enn uppi. Þessir voru fremstir af Klerkum er þá voru: Sigurdr prestr Jónsson at Grenj-

jadarstad nordr, Biörn prestr Gíslason, hann hèllt þá Mödruvalla klaustr, Jón prestr Matthiasson at Breidabólstad, Loptr prestr Petursson í Vídidalstúngu, Gottskálk prestr Jónsson í Glaumbæ bródir Egils at Skardi, Torfi prestr í Saurbæ, son Jóns priors Finnbogasonar lögmanns, hann var svo fastheldinn vid hinn forna sid, at hann misti prestskapar sídann, hans dóttir var Malmfrídr milda; fleiri voru mikilsháttar fyrir nordann land, enn fyrir sunnann, oc svo vestra oc eystra; Snorri Hiálmsson í Hollti prófastr, Brynjólfr Halldórsson í Odda, Oddr Halldórsson í Gaulveriabæ, Simon Jónsson í Kálfhollti, son Jóns raudkolls Hédinssonar, Biörn Olafsson í Hruna, Loptr Narfason í Gördum á Alptanesi, þar lifdi þó Einar prestr Olafsson, oc svo miög lengi þar eptir, var hann gamall heldr enn þótti jafnan mikilmenni; Olafr Kolbeinsson var at Saurbæ á Hvalfiardarströnd; Jón Einarsson yngri bródir Gissurar biskups at Mosfelli í Grímsnesi, Asgeir Hákonarson at Lundi, Eyrikr Jónsson at Reykiahollti, Loptr Þorkelsson at Husafelli, hann segia menn verid hafi son Þorkels Vellíngs í Skorradal, oc födrfödrbródr Asgeirs prests at Lundi, hefir hann verid yngri miklu brædra ef svo er, oc þó gamall er hèr var komid, hann var fadir Skapta prests at Setbergi, oc Ingibiargar módr Arngríms lærda, oc þiónadi Reykhollts kyrkiu þá Oddr Gottskálksson hèldt stadinn. Eyrikr Grímsson var at Gilsbacka, Freysteinn Grímsson í Stafhollti, Arni Arnórsson í Hytardal, sá er mest var hraktr, Finnr bródir hans var oc prestr, hann átti Jófridi, þeirra son var Steinþór er syslu hafdi á ströndum, oc Akramenn eru frákomnir. Þorleifr son Biarnar Þorleifssonar var at Stad á Reykianesi, Gísli Jónsson í Selárdal, Jón Þorleifsson í Vatnsfyrdi, Einar Arnason eystra.

II Cap. Frá sonum Jóns Magnússonar, oc Helgu.

Jón Magnússon at Svalbardi átti Ragnheidi Petrsdóttr Loptssonar, þeirra synir voru Magnús, Jón, Páll oc Sigurdr, þeir voru allir mannvænlegir at siá oc vel viti bornir, oc launson átti Jón Magnússon er Kolbeinn hèt, sem Magnús segir í visunni:

Sigurdr, Jón oc Kolbeinn Klackr,
kenni eg giörla hann Mánga,
oc þó hann Páll sè augnaskackr,
allir meiga þeir gánga.

Magnús bió í þann tíma oc var qvæntr; dætr Jóns Magnússonar voru: Þórdys er gipt var Þorgrími Þorleifssyni í Lögmannshlíd, Steinun er fylgt hafdi Byrni presti biskupssyni, oc Solveig er átti Philippus er veginn var at Svínavatni. Ragnheidr kona Jóns Magnússonar var öndud, oc hafdi hann fengid Gudnyar dóttr Gríms Pálssonar, hún hafdi ádr verit gipt Jóni Sturlusyni, oc var þeirra son Grímr tvídaudi, hinn ódi madr, enn dóttir hennar var kóna Magnúsar; ecki áttu þau Jón Magnússon oc Gudny börn samann, voru þau gömul bædi, enn Jón hafdi umbod Gríms í fyrstu, því Grímr átti LXVII hundrud, enn Magnús tók vid sídann, oc hafdi umbodid í VI ár; var þeim fedgum dæmt at gæta Gríms, oc lagt fyrir hann forlag, enn þareptir erfdi Gudny Grím. Jón Magnússon var sár lengi, því at sú sótt var þá tíd, enn nú veit engin víst hve hún var, vildi hann ei láta græda sig. Þórunn dóttir Jóns biskups Arasonar bió at Grund í Eyafyrdi, oc var köllud húsfrú, hún var hardsinna oc ríklundud, þar ólst upp med henni Helga dóttir Ara lögmanns, henni var miög haldid framm, oc hafdi mikid yfirlæti. Þat var einn dag at Þorleifr á Mödruvöllum módrfadir hennar reid í Kaupstad, oc Solveig kona hans; þá fór Helga at heimann, oc reid vid fimta mann til Mödruvalla, allt at túngardínum, oc lèt þá þar aptr hverfa, enn hún fór heim; Hallótta var heima oc nockr úngmenni. Helga var allann dag í Kyrkjunni, oc leitadi lykla Þorleifs, faun hún þá um sídir undir þilgólfinu, oc lauk upp kistum þeirra Solveigar, skodadi hún öll brèf þeirra, oc tók sitt brèf úr hverri kistu Þorleifs, þau voru III, var eitt med þremr innsiglum, annad med tóf, hid þridia var pappírsblad, þat reif hún í sundr, oc trad ofann í gólfþilsholurnar med knífi; Hallótta gèck framm oc aptr um kyrkiuna og gatti ecki ad, enn bad hiartans systr sína ad taka ecki brèfinn. Helga svaradi: Gud láti þat satt vera systir mín god! eg svíki þig ecki; hún var þar allan dag til náttmála, komu þá aptr menn hennar og reiddu hana heim. Þorleifr fèck aldrei at vita þennan atburd, enn saknadi þó brèfanna, fèck Sol-

veig svo ùmstillt at Helga skîladi þeim aptr þremr vetrum seinna, er hún hafdi látid eptir þeim jita, var þeim komid í kistu Þorleifs, oc fann hann þau þar ófyrirsyniu; mælti hann þá sem hann var vanr þá hönum gèck nockud í vil: Gud oc hinn mildi Martinus sè lofadr, hann gefr oss nógu gott. Þó var spillt brèfum Þorleifs af ættmönnum Jóns biskups, oc leiddi af ágreiníngu sídann. Páll son Jóns Magnússonar á Svalbardi, setti miög hug sinn eptir Helgu, hann var brotamikill, oc undarlega látadr enn þó vel viti borinn.

III Cap. Skólaskipan oc önnr breytní.

1552 Páll Hvítfeldr höfudsmadr skipadi tvö Latínuskóla at konúngsbodi, annan í Skálhollti enn annann at Hólum, skyldi at Hólum vera einn skólameistari oc einn heyrari, oc XXIV ölmususveinar á stólsins kost, enn til launa skólameistaranum oc heyraranum, skyldi Páll Hvítfeldr taka af Dómkyrkiupeníngunum, svo margar jardir oc kúgildi sem þörf syndist; fyri því kom út med Olafi biskupi til Hóla skólameistari danskr, sá er Laurentius hèt; enn í Skálhollti skyldi vera einn Rector, tveir heyrarar oc XL skólasveinar, var ætlad í laun skólameistarans afgiald af Þerney, oc VI jördum ödrum er Skálhollts kyrkia átti þá sudr med sundum; oc svo at þvílík skipan konúngs hindradist sídar, fyrir lærdómsleysi manna í landi hèr, var sendr út til Skálhollts danskr skólameistari er Olafr hèt; enn Christián konúngr gaf út nádarbrèf sitt 1553 sunnudaginn Oculi þar eptir, í Nyuborg, fyrir medalgaungu Doctors Petrs Palladii, oc lagdi Skólameistaranum á Hólum Krossanes med tveggia hundrada landskuld oc V kúgildum, Hól med hundrads landskuld V kúgildum, Asláksstadi med hundrads landskuld, V kúgildum, Steinstadi med II hundrada landskuld, V kúgildum, Engimyri med hundrads landskuld, V kúgildum, Búdarnes med hundrads landskuld, V kúgildum, Efstaland med hundrads landskuld, V kúgildum, oc Myrkárdal med hundrads landskuld V kúgildum; enn heyraranum lagdi hann Gardshorn med hundrads landskuld oc V kúgildum, Litla Arskóg med tveggia hundrada landskuld VI kúgildum, oc Halland med tveggia hundrada landskuld V kúgildum; skyldu þær landskuldir oc kúgildi haldast vid

af fè stiptisins svo at eigi fèlli af; fóru í þann tíma þángad med ódrum í skolann Gudbrandr son Þorláks prests Hallgrímssonar, hann var þá XI vetra, oc Einar son Sigurdar prests Þorsteinssonar oc Gudrúnar Finnbogadóttr, hann var þremr vetrum eldri; lagdi nú Olafr alla stund á er mátti, at burttaka oc brióta krossa oc líkneskiur, þar sem hann ætladi til vantrúar oc áheita haft vera; hann braut kross á Stad, oc annan at Bardi er mestr átrúnadr var á hafdr; enn ei hafdi hann miög at fagna biskupstigninni, heldr vard hann at mæta margskonar mædu oc mótgángi, óvild oc fyrirlitníngu af sumum, er fast fylgdu hinum forna sid, enn hötudu hinn nya; þótti þeim hann smáættadr, oc rausnarminni enn þeir er fyrir hann voru, oc mundu þó þat framar auglyst hafa, nema hrædsla fyrir konúnginum oc eydum þeim hinum sterku, er þeir höfdu hlotid at vinna, hefdi í móti stadit; var enginn erfidari enn Þorunn á Grund dóttir Jóns biskups, vildi hún enganveginn afleggia hinn forna átrúnadinn, oc ecki gialda skyldr sóknarpresti þeim er biskup skipadi þángad; bækr voru þó þá útkomnar fáeinar í landi, prentadar, hafdi Oddr Gottskálksson lagt út nya Testament oc Corvinusar postillu, einnin píníngar historiu, hinn LIII Capitula Esajæ spámanns med nockurri útskyríngu, oc um eydíngu Jorsalaborgar, enn þat þrennt eptir þat er Olafr biskup kom út. Miög var þat á annan hátt enn fyrr hafdi verid, um fèdrátt undir kyrkiur, á dögum Olafs biskups, því hann giördi brèf oc samníng um kyrkiuskuld at Asi í Kelduhverfi, þridjudaginn fyrir Ægidiusmessu, vid Vígfús bónda Þorsteinsson er Þíngeyar syslu tók eptir födr sinn; gètr hann þar þess, at Vígfús bóndi sagdi kyrkiuna eiga XX hundrud í heimalandi at skipan biskupa, enn kyrkiur eigi ecki, at Guds lögum fornum, oc tilætlan þeirra er þær lètu smída af ást vid Gud, at eiga neina fasteign, hèldr uppheldi þeirra er þeim þiónudu, fyri því skyldi Vígfús bóndi laus vera af þeirri áþian er hinir fyrir biskupar hefdi ránglega innleidt, oc greida kyrkiunni at eins XX hundrud í frídum peníngi, taka þar uppi kyrkiu uppgiördina fyrir XII hundrud oc þat hann galdt henni merkr kaleik fyrir IV hundrud, messubók fyrir þriú hundrud, oc tvo koparhiálma fyrir I hundrad, oc giöra uppkórinn, enn leysa til sín lögglega undandregid heimaland, fyrir þetta hèt Vígfús biskupi

fylgi sínu, oc svo þeir hverr ödrum, oc má þat ætla at eigi hafi minnst studt rád hinna fyrstu biskupa er fylgdu hinum nyu sidinn, þá er þeir fengu fylgi leikmanna ríkra, er leidr var hinn forni ágángr.

IV Cap. Frá Marteini biskupi.

Marteinn biskup í Skálhollti lèt þessi missiri reka heim XIV kúgildi frá Hofi, hann átti oc vid at strída margfalda þverúd oc þrályndi flestra hinna eldri manna, er ei vildu láta hinn forna sidinn, oc svo fáfrædi hinna úngu presta, er hann hlaut at vígia hveria þá sem hann fèck, oc fá þeim bækr er þeir þurftu at hafa, ef þeir máttu lesa á bók, hafdi oc hatr oc óvild af vinum oc vandamönnum Jóns biskups Arasonar, einnin í embættisferdum sínum; hann visiteradi þetta sumar er nú hefir verid gètid. Þar qvedr svo at í visitatiu hans um Rángarvalla syslu: kyrkiann at Eyvindarmúla á prestskyldu í heimalandi eptir gömlum máldaga, oc liggia til tveir bæir, þar fæ eg eckert svar. Kyrkiunni í Dal hafdi Ejólfr lögmadr gèfid hálfa sydstu Mörk, oc Saudahússvöll hálfann undir Ejafiöllum, átti kyrkiann ádr bádar þessar jardir hálfar fullkomlega, þar fæ eg hiá Ejólfi engann reikníng, segir Marteinn biskup; enn Ejólfr var mágr Jóns biskups sem menn vita, oc sonarsonr Ejólfs lögmanns; oc svo var vídar; seinna var oc fleira þat er tilbar, Marteini biskupi til mótfalls, oc mun þat enn greint verda.

V Cap. Frá ríkismönnum.

Um sumarid kom út Páll Hvítfeldr hyrdstióri, oc med hönum konúngsmadr Danskr Jacob Hvíti, oc Jón Símonarson lögmadr í Noregi, nafnkunnr madr; Páll Hvítfeldr lèt Eggert Hannesson halda umbodi því er hann hafdi; hönum höfdu fyrst verid fengnir Bessastadir oc Gullbríngusysla, enn þat ár er Jón biskup lètst, hafdi hann halldit Isafiardarsyslu, oc látid þá dóm gánga um Olaf Gunnarsson oc brædr hans, er fóthiuggu Brynjólf Sigurdarson; Þadann hafdi hann farid til Flensborgar, enn komid út aptr vetri

sidar; Páll Hvítfeldr var bródir Kristofors Hvítfelds, oc hraustr madr, hann flutti út vid til Dómkyrknanna; hann útgaf þetta sumar medkenníngarbréf sitt konúngsins vegna, fyrir hálfu lausa fè Jóns biskups oc sona hans, er konúngi hafdi dæmt verid Pètr Einarsson hèldt þá Reinistadar klaustr eitt ár, oc skyldi gialda eptir XV Joachimsdali, oc uppheldi abbadysarinnar oc systranna; hann vildi ecki gialda, oc því tók hyrdstiórinn þat af hönum med brèfi at bodi konúngs, tók þá fyrst at þverra vinátta Dana vid hann; ímsir ríkismenn hèldu konúngsjardir í fyrstu fyrir lítil afgiöld, vídar enn þeir sátu siálfir á. Páll Vígfússon at Hlídarenda segia menn um nockr ár hafi goldid XIV dali eptir XIII jardir í Kiósar oc Arnesssyslum, oc V í Rángarvallasyslu; enn Dadi eptir alla þá syslu er hann hèldt, III tunnr smiörs, oc tveggia edr þriggia manna útgiörd sudr á Nes um vertíd; Dadi hafdi oc haft fyrir nockrum árum af Marteini biskupi prófastsdæmi milli Geirhólms oc Lánganess, enn prófastar tóku þá sakeyri oc giafstolla; þessi missiri fóru fram dómar nockrir; einn af Jóni bónda Jónssyni syslumanni í Þverárþíngi um ólöglega jarda ábúd; annar at Storólfshvoli, lèt Páll Vigfússon dæma um vinnufolk siúkt, enn Dadi Gudmundarson XII manna dóm um lausa menn; hyrdstjórinn hafdi tekid af Ormi Sturlusyni lögdæmi oc Múnkaþverár klaustr, oc veitt klaustrid Grími syni Þorleifs Grímssonar, hann hafdi þá umbod födr sins í syslunni; hann lèt dóm gánga at Spialdhaga á þriggia hreppaþíngi um klögun Þorleifs, at Grímr fadir hans hefdi fengid Vigfúsi Erlendssyni jardir, í samníng uppá rèttarbót Hákonar konúngs, er Þorleifr þóttist eiga oc systkin hans, med því rèttarbót sú hefdi ónytt verit, oc dæmdust Þorleifi oc hans systkinum jardirnar. Konúngr veitti Ormi aptr lögsögu oc klaustrid, enn þó skyldi hann eigi lög seigia fyrrenn goldit hefdi konúngi skuldir sínir. Þorsteinn bóndi Finnbogason gaf Byrni presti Gíslasyni, þá hann lifdi, brennistein í fremri námum, því hann átti brennistein allann; ætla eg hann andast hafi á þeim missirum í Hafrafellstúngu, oc þótti verid hafa höfdíngi mikill, því þá fèck Nicolás Þorsteinsson Vígfúsi brodr sínum brennistein í fremri námum oc Hlídarnámum. Vigfús hafdi lengi haft syslu í Þíngeyarþíngi med födr sínum, edr til skipta vid hann, hann bió at Asi í Keldnhverfi, oc átti Önnu Ejólfsdóttr frá Dal, oc Hólm-

frídar Erlendsdôttr, voru þeirra börn Þorsteinn, Jón oc Þorbjörg. Þau missiri hafdi Ormr Sturluson Húnavatns syslu, því konúngr hafdi veitt hönum hana ásamt lögdæmi, oc skyldi hann hafa afgiöld hennar í lögmannslaun, enn þat vard eigi lengi. Þá festi Þorsteinn Gudmundarson Þorunni á Grund, unnustu sína forna, med rádi Sigurdar prests bródr hennar, oc taldi sèr III hundrud hundrada, enn Þorunni VII hundrud hundrada, voru þrímenníngs mægdir á, enn Olafr biskup oc Ormr lögmadr leifdu þat hiónaband eptir rèttum Gudslögum; gètit er oc fleiri giörnínga Orms, oc svo annara manna, medal þess var at Jón bóndi Magnússon á Svalbardi oc Gudny kona hans, seldu Gunnari Gíslasyni Mannskadahól, í umbodi Magnúsar sonar Jóns, oc Jón Olafsson keypti tilkall í Hiardardölum bádum, er Gudmundr Gudmundarson oc Sigrídr kona hans mætti eiga.

VI Cap. Tregleiki ❦ Sidabreytni.

Ecki var þat svo audveldt sem menn kynni hyggia verid hafa, þar sem svo mikill ótti hafdi verit syndr landsmönnum, at koma hinum nya síd á, enn aftaka forn hindrvitni; hèldu þar til margar orsakir; lènsmenn þeir er af konúngs hendi voru skipadir, höfdu byriad sidaskiptinn med ágyrni oc áseilni, oc urdu þau því framar óvinsæl, enn af hinum nfskipudu biskupum leitudust þeir vid at draga valdid med öllum hætti, þar sem andlegir voru nú jafnt sem veraldlegir komnir undir konúnginn, þurfti sá afdráttr at vera um sumt er offrekt var ádr, enn hvergi nær um allt. Þverrudu oc inntektir biskupa stórum þegar aflögdust vökr, messr, sálumessr, osttollr, skædatollr, lambatollr, fiskatollr, oc annad er ískylda var köllud, oc fylgdi hinum forna síd, oc renadi álit þeirra med mínkun inntektar; enn vid þat er slíkt vald gèck frá biskupum sem ádr var, at refsa stórbrotamönnum, voxu ósídir oc siálfrædi, er folk allt var þeckíngarlaust, oc hafdi ei enn med röksemdum kènnt ordit at hinn nyi sidrinn væri betri, nè hafdi vit eda vilja til at sjá slíkt; mönnum var at eins naudgat til at fylgia hönum; ætludu þá sumir at lausir mundu vera vid allt lögmál, oc alla kyrkiusidi, enn tilbádu þó ei at sídr helga menn, bylæti oc krossa; prestar fengu ei at halda hinum fornu tekium

sinum sem þeim var heitid, oc vildu þá ecki briótast í at framfylgia nyum síd í móti svo margra vild annara; fengust engir til þeirrar þiónustu, nema þeir sem nálega áttu ei annars úrkosti, úngir oc líttlærdir, oc óstyrkvir í trúnni, oo vildi engin þeim hlída; prófastar höfdu fyrrum sókt sakeyri biskups af hverium manni, enn til þess at menn þyrftu ei at standa undir ákærum þeirra fyrir hveria smámuni, vár þeim lagdr giaftollr af hverium manni, þat embætti tóku nú lögmenn oc syslumenn; ríkismenn framfylgdu mest hinum nya sid, oc þó meir af yfirvarpi enn enn alvoru, því þeim var leidt biskupaříkid, oc fengu nú sum þau völd er klerkar höfdu fyrri, oc gèck þat til meira enn trú, enn hiátrú oc ósidir hèldust sem ádr; voru sumir sem sáu, at raung var tilbeidsla helgra manna oc líkneskia oc slík dyrkan, höfdu þó vyrdíngu á því, oc fengu eigi skiótt upprætt med sèr ímsar hegomlegar meiníngar; adrir löstudu oc svívyrdtu allt þat er helgir dómar voru kalladir, oc höfdu þat í saur, oc til alls þess er verst var, voru þeir menn opt þeckíngarminstir, oc hneigsludu hina fyrri, enn hugdu mest á siálfrædi oc ósid; hinir þridiu voru med öllu papiskir, oc fullir hiátrúar, oc hötudu allann hinn nya sidinn, þó þeir þyrdi er berlega upp at qveda, vildu eigi hlída kenníngum nè tídagiörd hinni nyu, oc fengu sèr allt til undanbragda, giördist þá mikil óstjórn í landinu, oc hefdi meiri ordit ef menn hefdi ei brostit árædi oc færi til berlegrar uppreistar.

VII Cap. Frá Oddi Gottskálkssyni.

Þá bió í Reykiaholti Oddr Gottskálksson; hann hafdi fyrst alist upp í Noregi med Guttormi Nicolássyni fodrbródr sínum, lögmanni í Gulaþíngslögum, oc gengit í skóla í Biorgvin hiá meistara Gebelius Peturssyni, er þar var sídann biskup, oc hinn fyrsti Lútherskr, þar hlaut hann fyrst kynníngu ins nya sídar, oc styrktist í hönum med þeim hætti sem fyrri er sagt; þadann hyggia menn hann farit hafa til Þískalands, oc svo til Islands frá Hamborg eda Biörgvin, oc var med Ögmundi biskupi, þar lagdi hann út nya Testamentid, oc setti þvínærst bú at Reykium í Ölvesi; fór hann þadann útann, oc lèt prenta útleggíngu sína í

Róiskeldu; hann bió þá enn at Reykium nockra vetr, þartil hann fór útann á Vta ári biskupsdóms Gissurar, oc lèt prenta Corvinus-Postillu, hann útlagdi oc fleiri bækr, oc var ágætr madr oc nytsamr; þadann för hann til Reykiaholłts, oc hèldt þat af Gissuri biskupi, enn prestr þiónadi sóknunum; hann var oc prófastr í Borgarfyrdi, sumir seigia hann hafi oc haldid Mela, enn ei vildi hann vígslu taka, þó Petr biskup Palladius oc Gissr biskup beiddi hann þess; mælt er hann hafi ritat oc lagt út fiölda bóka, oc hafi átt af þeim kistu fulla sem taka mundi XX fættir smiörs; hann var stórvitr madr oc haldinn miög forspár. Þá er þeir Gissr biskup höfdu verit bádir samann í Kaupmannahöfn, oc eitt qveld úti staddir, sagdi hann at þeir hefdi mist á þeirri stundu, biskup afqvæmi sitt enn Oddr ætterni, ritudu upp stundina oc daginn, oc báru samann, reindist þat barn Gissrar biskups; annat sinn þá hann var utann med Gísla presti Jónssyni, á dögum Marteins biskups, er mælt hann hafi bodist til at sína Gísla Selárdal enn hann tók því, oc at Oddr tæki þá stein, oc hèlldi hönum í þá átt sem Island var, oc sæi hann þá Selárdal, oc Kristínu oc börninn, oc hvern mann sitia oc vera þar sem vera átti, enn slikt er ei audveldt at sanna; svo sagdi Gudmundr Þórisson er sveinn var Odds í Reykiaholłti, at einhveriusinni var Oddr staddr úti í kyrkiu, oc vinnumadr hans einn, þar kom hrafn, settist á skemmu oc gall miög; madrinn mælti: vita vildi eg nú hvad hrafninn segir; Oddr mælti: hvern góda hefir þú þaraf; enn ef þèr er mikil forvitni á þá mun eg segia þér; hann segist kroppa úr þèr augun á morgun um þetta mund, oc þad annad at ostr sè í glugganum á skemmunni oc fái hann ei nád, enn sè ostrinn ei þar, þá ligr hann allt. Ostrinn var þar, enn madrinn reid um morguninn til Snældubeinsstada at sækia hest oc teimdi hann, enn hann tók í tauminn, oc kippti hönum af baki ofann í ána, rak hann þar ofann á eyri eina, oc fannst þá hrafninn hió úr hönum augunn, oc er þar sídann köllud Hrafnseyri; af þessu hugdu menn at Oddr skildi fuglsrodd, enn þó er þat líkara at forspá hans hafi em valdit; hann sagdi oc fyrir dauda sinn, oc med hverium atburdum skè mundi; Oddr var hár madr vexti oc þreklinn, fridr sinum, þat lítti hann þó, at hann hafdi verit stánginn í kinnina, þá hann var úngr sveinn med födr sinum, af Olafi í Dal föur Markúsar; hönum var veitt Reinistadar klaustr

þá er hèr var komit, þat er tekid var af Petri Einarssyni, oc fór hann þángad nordr, hann tók oc vid syslu í Skagafyrdi þadann af, enn Tumi Þorgrímssón á Skídastödum var umbodsmadr hans. Oddr fèck oc brádt Húnavatnsþing siálfr, eda hèldt þat ella í umbodi Orms lögmanns, enn Petr fór til Arnarstapa, oc sat þar med rausn um hríd, hafdi hann þar byst miög ríkmannlega; hann átti Ingirídi systr Dada í Snóksdal er ádr hafdi at lagi verit med Olafi presti Gudmundarsyni, enn hún áskildi þat at Pètr tæki vígslu.

VIII Cap. Tilburdir.

Skriptir voru þá enn brúkadar þegar menn fèllu í stórmæli, bar þat til stundum at þær voru skipadar med ímislegum hætti, svo sem þá giördi Marteinn biskup Biarna nockrum fyrir austann; enn þat bar svo til um þann Biarna, at kona hans var málgífr mikil, oc hafdi vond ord fyri börnum þeirra, svo þar af orsakadist at hinn eldri sveinnin lagdi hinn yngra nidr, er hún var ei vid, oc skar af hönum kynsliminn, svo hann dó, enn konann bardi þann til bana er hún kom at, oc svo Biarni konuna, því hönum vard heldr til skapbrádt er hann vissi tveggia sveinanna bana af henni stadid hafa; var þeim Biarna bodid at gánga kringum Island, oc á hveria kyrkiu, oc berfættr þá er hann þyldi, enn hann þótti ecki fær at fara útlægr af landi fyrir ángrsemi, er þat mælt at Biarni hafi gèngid þrem sinnum kríngum allt land, oc numid stadar í Skagafyrdi, oc qvænst þar oc buid, enn verit jafnan sem syrgiandi; hann bió at Etranesi á Skaga, oc hèt Arndys kona hans, enn Jón sonr þeirra, sá er ætlad var at Gudmundr Ottarsson oc synir hans heldi myrdann í Keblavík á sió; ecki vard þat þó sannad, þó málit væri frammi haft; — Þat bar enn vid nær þeim tídum, at menn ridu adfángadag fyrir jól til tída úr grafníngi upp yfir Þíngvallavatn X samann, fèll ísinn miög undir þeim á vatninu, svo menn oc hestar sucku, þeir komust allir upp, enn einn vantadi, sídann drógu þeir upp hestana alla, enn sáu ecki til mannsins, oc bidu hryggvir meir enn hálfa eykt, ef hönum kynni skióta upp, ridu á brott sídann; enn er þeir voru eigi miög lángt komnir, oc eyktinn var af

mestu lidinn frá því er hann féll í vatnid, heyrdu þeir kall á eptir sèr, oc snèru þegar aptr at vökinni, hafdi hann þá komid upp hökunni, oc fest á skörinni, oc hèldt sèr svo, enn þeir drógu hann upp oc færdu í þurrklædi, var hann óskèmdr, oc reid eptir þeim til Þíngvalla, oc qvad sèr svo verit hafa, sem vatninu hefdi verit haldit frá vitum sèr.

IX. Cap. Frá höfdingium.

Vetr sá hinn nærsti var fellivetr mikill, oc giördi öskufall, kom upp eldr í fiöllunum fyrir framann Heklu milli krossmessu oc fardaga oc var uppi VI vikr, hann var döckraudr at siá, oc vóru þrír á qvöldinn, stódu þeir rètt í lopt upp, hátt miög, oc voru þá landskiálftar miklir í hálfann mánud, svo enginn þordi inni at vera, oc lágu menn í tiöldum; þá kom út med hyrdstiórn Knútr Steinsson, oc med hönum Páll Hvitfeldr, hann var á þíngi um sumarit, enn fór sídann útann, oc hafdi þar hin mestu völd; hann nádadi þá Odd prest, launson Þorsteins Gudmundarssonar á Grund, Oddr átti Geirdysi Torfadóttr frá Saurbæ, enn naudgadi systr hennar er Arnfrídr hèt, hún var á barnsaldri, oc var sídann gipt Halli Magnússyni; Oddr fèck at halda lífi, enn var þó dæmdr ádr til limaláts, oc vard hann prestr aptr seinna í Tungu í Steingrímsfyrdi, hans börn voru skilgetinn, Nicolás, Jón, Þorsteinn prestr, Sigrídr oc Gudrún. Þeir voru bodadir útann um sumarit á konúngsfund, Marteinn biskup oc Jón prestr Biarnason þá kom oc út brèf konúngs er dæmdi erfíngium Lopts Ormssonar Stadarhól; Einar prestr Arnason fèck Skrídu klaustr med XXX dala afgialdi, oc Kyrkiubæar klaustr fyrir XL; madr var veginn í Tungurèttum, oc annar andlitsklófinn í Grafarrèttum; hyrdstjórinn tók klaustr af Ormi Sturlusyni, því hann fèck ei eptir goldit, oc hafdi þó seldt eina konúngsjörd í óheimild, oc þar med lögsögnina; er mælt at konúngi hafi þat mislìkad, enn höfudsmadrinn þó rádit, enda fèck Ormr þúng mótmæli; giördist Oddr Gottskálksson lögmadr í stad Orms; Erlendr lögmadr Þorvardsson var þá blindr af elli, oc lèt af lögsögn fyrir sunnan, tók þar vid henni Eggert Hannesson, hann bió þá at Nesi vid Seltiörn, oc fèck forrád yfir Bessastödum, þar misti hann konu sinnar Sigrídar

Þorleifsdóttr, oc sídann barns þeirra, oc erfdi bædi; hann hèldt oc bú í Vídey, oc var Cecilia Jónsdóttir rádakona hans fyrir því, hún var fylgikona hans, oc jafnvel medann Sigrídr lifdi, voru þeirra börn Jón murtr oc Ragnheidr. Í þann tíma var mikill uppgángr sona Gísla Hákonarsonar á Hafgrímstödum, Biörn prestr fyrir nordann var fyrir þeim, oc Arni, hann átti Gudrúnu dóttr Sæmundar Eyríkssonar í Asi í Holltum oc Gudrídar Vígfússonar lögmanns Erlendssonar; Sæmundr var bródir Jóns prests í Vatnsfyrdi, oc erfdi Jón prest bródr sinn, enn Arni Sæmund, því Gudrún var einberni hans. Arni var vel viti borinn, einardr oc hamíngiusamr, á lèttasta skeydi, hann hèldt Vatnsfiardarstad nockr ár fyrir Jón prest, oc tók upp mál hans fyrir Oddi lögmanni á alþíngi, taldi heimsóknir oc fiár upptektir mága Biarnar Gudnasonar fyrir Jóni presti er þá var andadr, oc las upp lánga rollu lióta med brèfum oc sannindum, um margar hardar heitíngar, stórlát oc ill ord oc verk þeirra vid Jón prest, oc menn hans oc landseta, hellst þat er Sigfús Brúmannsson hefdi tvisvar eda optar gripit penínga í Hörgshlíd, oc Botni í Miófafyrdi, jördum Jóns prests, brotit upp hús med reiddri öxi, hótad ábúandanum sjúkum liggianda í rúmi sínu bana, med stórum heitíngum, oc kallad af hönum í landskuldar skyni hvad sem hann vildi hafa; einnin af konum þeirra manna er þær voru einmana heima, hafi hann hrædt oc kúgad hvad er hann vildi; einnin hafi Eggert Hannesson ridit heim í Vatnsfiörd med flock manna, oc giört þar miklar árásir Jóni presti, oc hversu mörg gód ord oc fridsamleg lágabod sem hann hafi fyrir sig bodit, hafi þat alls ecki stodad, enn Eggert lyst sektum yfir mönnum Jóns prests, oc útlegd, fyrir þat þeir vildu fylgia húsbónda sínum; fyrir því hafi jardir hans legit í eydi *X* eda XI ár, er enginn treystist at taka þær til leigu af hönum, enn þessir arfar Biarnar Gudnasonar tóku kúgildinn; enn er Jón prestr var siónlitill ordinn oc nær áttrædr, qvad hann Eggert hafa tekit skip af mönnum hans í Bolúngarvík oc Furufyrdi, hrædt af landsetum hans landskuld oc kúgildi, svo hann hafi neydst at sídustu til at fridkaupa sig med því at fá Eggerti farmaskip mikit fyrir engann pening; þar med þá mága Eggerts, Biarna Narfason oc Sigfús Brúmannsson farit hafa at Sæbóli í Adalvik, borit þar út úr bænhúsinu skrcyd Jóns prests,

oc flutt á brott at hönum í siáanda oc mönnum hans, oc þótt hann bydi þeim lög fyrir sig, oc sína menn oc peninga, afsögdu þeir slík bod med mörgum ovyrdíngar ordum; lysti Arni Gislason fyrir dómi fullum sökum oc sektum vegna konúngs oc karls, þessum mönnum á hendr, fyrir allar adtektir í því máli; dæmdi þá Oddr lögmadr um eitt gripdeildamál á þeim jördum, í millum Arna, oc Torfa sonar Sígfúsar Brúmannssonar, oc vard Torfi skyldugr því aptr at skila sem hann hefdi ránglega gripit, oc svara lagasektum; enn af því at hveritveggi frambáru at nyu konúngabréf oc lögmannadóma fyrir sínu máli, þá voru hverstveggia bréf oc skilríki dæmd framm fyrir konúnginn oc hans ríkisrád, oc hveritveggi skyldugir at vera til andsvara á hinu nærsta sumri; þau missiri lèt Oddr lögmadr dóm gánga í Bólstadahlíd med VI mönnum, um grip á hesti fyrir Þórdi Gudmundarsyni, er Gunnlaugr prestr hafdi fengit Eggerti bartskèra, oc hann selt sudr í Ölvesi, voru dómsmenn Gísli Jónsson, Jón Gíslason, Gudmundr Skúlason oc þrír adrir, urdu dæmdar sektir til konúngs oc karls, presti; annan dóm lèt hann gánga á Spialdhaga, eptir höfudsmannsbodi, um Odd prest Þorsteinsson er fyrri gèir; þeir voru þá at eins lögrèttumenn, er ádr voru syslumenn í Húnavatnsþíngi, Þórmódr Arason, oc Páll Grímsson, ásamt Oddi Asmundarsyni, Gudmundi Skúlasyni, er eg hygg son Skúla Gudmundarsonar Skúlasonar Loptssonar, oc ödrum. Oddr lögmadr dæmdi oc á alþíngi um arf eptir Halldór Brandsson, er Tumi Þorgrímsson á Skídastödum deildi um vegna Jóns Finnbogasonar, vid Einar prest Magnússon; sá Einar var son Magnusár á Reykjum Biarnarsonar, oc fór austr sídann, hann var óeyrinn, oc verdr enn nefndr; gétit er oc fleiri dóma oc giörnínga, oc þess at Jón prestr Þorleifsson Gudmundarsonar Andressonar, var þá officialis Skálhollts kyrkiu, oc prófastr milli Gilsfiardar oc Audna, oc gaf menn qvitta um sakfelli.

X Cap. Frá Sturlu Smid, Sagnir.

Þann tíma var uppi sá madr er Smída-Sturla var kalladr; svo segia sumir menn, enn eigi veit eg sann á því, at Vilhiálmr hèti fadir hans, oc hafi verit biskupssveinn, manna frídastr oc

gervimadr mikill, oc kalladr af því barna Vilhiálmr at hann afladi á einni för med biskupi margra barna. Sturla var knálegr madr, oc hinn mesti smídr, er mælt hann færi úngr útann, oc kæmi sèr svo framm, at hann fengi heit fyrir greifadóttr einni, ef hönum misynnist eigi smída-þraut sú er fyrir hann var lögd, hafi hún setit á stóli fyrir hönum í skarti, medann hann vann verkid, oc þat hafi glapt hann svo, at nockut misvannst ádr lauk, hafi hann þá ei viliad nióta hennar, oc átt þó enn kost, oc þat verit illa vyrdt fyrir hönum; sídann færi hann til Islands, oc hefdi lítit yfirlæti. Þat er enn sagt hann kæmi á Strandir á bæ einn er bóndi var ei heima, oc bædi húsfreyu gistíngar ókenndr; þar eru smídud kerhöld, oc tæki hann gyrdi oc giördi bönd af, enn smídadi sídann stafina, lèti svo liggia þá er hann fór á brott; enn er húsfreya síndi bónda bæri hann samann, oc væri allt til hæfis; hafi hann þá svo mælt: þar hefir þú hystann Smída Sturlu, oc engann mann annann; son Sturlu var Biarni, hann var þá á úngum aldri er hèr var komit, mikill madr oc knár, oc giördist sveinn Olafs biskups Hiálltasonar á Hólum.

XI Cap. Utanför Marteins biskups, oc frá bólu.

Nú er at segia frá því fyrir hveriar sakir Marteini biskupi var utanstefnt; enn þat reis af því at engar mannhefndir komu eptir Christián skrifara svo at konúngi líkadi; báru þá ei at eins frændr oc vinir Jóns biskups töll á Martein biskup, heldr einnin hid Danska vald á Bessastödum, oc qvádu hann oc Jón prest Biarnason rádsmann hafa því rádit, at Snóksdalsdómr Orms lögmanns um þá fedga, oc geimslu á þeim var ei haldinn, oc þeir svo drepnir án dóms oc laga, oc Nordlendíngar sídann snúit hefndum á Christián skrifara; fyrir því voru þeir biskup oc Jón prestr bádir bodadir utann, enn var þó í konúngsbrèfinu siálfu áqvedit, at tala skyldi um trúar efni; fóru þeir utann um sumarit, var med biskupi Biörn prestr Olafsson í Runa, oc sveinn hans Arni Oddsson, er sídar bjó í Midgördum oc átti Dóróthen þísku; þeir fundu Christián konúng miög illa haldinn í fæti, oc var um þat kènnt galdrakonu nockurri; tjádu þeir mál sitt, oc er Marteins

biskup hafdi talid hrakníngar sínar, oc mælt þat hann væri eigi madr til at standa í slíku, oc vildi láta af biskupsdæminu ádr hinar bestu eignir dómkyrkiunnar gengi undann henni, þá var ei mikit giört úr sökum; oc dvöldust þeir þar um vetrinn; lèt Marteinn biskup prenta þar handbók presta, þar í var sá einn sidr at madr skyldi kyssa konu sína er þau voru vígd samann; oc svo nockra messu-sálma Lúthers, er hann hafdi snúit á Islendsk liód, at því er Jón prestr Þorsteinsson í Vestmannaeyum hefir vottad. Um þær mundir fèll til Jóni presti Biarnasyni tásinna, er hann kèndi alla æfi sídann; þeir Marteinn biskup komu út um sumarit eptir, oc úrdu þá enn fleiri tídindi; kom híngad í land bólusótt sú er köllud var bólann mikla, oc andadist hinn mesti mannfiöldi; Einar son Dada í Snóksdal andadist þá, oc allr fiöldi úngra manna milli tvítugs oc fertugs, giördi þá oc peníngafellir á Nordrlandi, oc mannfall af hallæri; þá lèt Oddr lögmadr Gottskálksson dæma at Saudá í Sæmundarhlíd um rekaþiófa, enn þeir bádir Olafr biskup oc hann á alþíngi, um Núp oc Núpsdal; Dadi Gudmundarson lèt dæma um lausamenn at Gördum í Stadarsveit, enn Vígfús Jónsson um hagabeit á Kialarnesi, hygg eg vera Vígfús á Kalastödum, oc hefir hann þá verit all-úngr; þá var oc dæmt um stráks nafn á alþíngi; gètit er oc enn fleiri giörnínga, oc var þat eitt at Olafr biskup hèldt Þorláki presti Hallgrímssyni til at fastna Helgu barnamódr sína, Jónsdóttr Sigmundarsonar, oc þat giördi hann; var þá Gudbrandr sonr þeirra XIII vetra.

1555

XII Cap. Konúngs Eyrindi oc annat.

Knútr Steinsson höfudmadr kom þá enn út med eyrinda-giördir konúngs, hann lèt stefna samann höfdíngium á alþíngi, enn þá vard þó ecki af eyrindum hans; fyrir því stefndi hann þeim þegar eptir þíngit til Bessastada at konúngsbodi, oc eru þessir tilnefndir, biskupar bádir Marteinn oc Olafr, lögmenn bádir Eggert Hannesson oc Oddr Gottskálksson, Jón prestr Biarnason oc Biörn prestr Olafsson at sunnan, Biörn prestr Gíslason oc Jón Matthiasson svenski at nordann; Páll Vígfússon at Hlídarenda, Dadi Gudmundarson í Snóksdal leikmenn at sunnan, enn Þor-

módr Arason oc Philippus Runólfsson at nordann; skyldu þessir allir géta svör sín um þessi naudsynja efni; í fyrsta máta um bænhús oc hálfkyrkiur ónaudsynlegar er aftakast skyldi, enn kúgildi þeirra oc lausafè skiptast í tvo hluti, leggiast annar prestum til uppheldis, oc til spítala er vera skyldi fyrir likþráa menn fátæka einn í hverium landsfiórdúngi, var tilnefnt Biarnanes í Hornafyrdi fyrir austann, Kaldadarnes í Flóa fyrir sunnan, Gufudalr vestra, oc Glaumbær nyrdra; enn annar helmíngr oc svo rekar oc ítök slíkra hálfkyrkna oc bænhúsa, leggist til alkyrkna þeirra er þau heira undir, oc messuskrúdi til þeirra kyrkna er hellst þurfa í því hèradi; í annan máta at fiársóknir presta skyldi sækjast fyrir syslumanni oc lögmanni; í þridiu grein at jardir allar tyundist fiórum tyundum, hvert sem væri krúnunnar, skóla, kyrkna eda bænda eignir, nema heimaland sem hver kyrkia á, med eginligri innstædu sinni, oc sá partr sem kyrkiur eiga í heima landi á bænda eignum med þeirra ítökum öllum; í fiórda lagi um skólann, skyldi standa eptir konúngsbrèfinu án öls fyrir skólasveinana, skyldi þeim nægiast almennilegr dryckr á landsvísu, sem hèr gèngr milli manna; í fimta máta um Beneficia oc prestasetr skyldi haldast eptir konúngsbrèfi, þegar fengist lærdir prestar oc velmentadir, þó frómir leikmenn hèldi þau þángat til, oc úngan predikara er biskup fengi til; í siötta lagi at biskup skyldi fara í visitatiu sína med VIII menn, enn syslumadr hvör med V menn, oc skyldi hver í sinni syslu veita biskupi fylgi í visitatiu hans, óhlífdugum mönnum til skelfíngar; skyldi konúngs umbodsmadr skipa þá til syslumanna er væri gudhræddir dánumenn, rèttvísir oc líknsamir almuganum; var þessi samþyckt köllud Bessastada samþyckt, bádu þeir konúnginn stadfesta hana med nádarbrèfi hans, oc verdr enn frá því sagt sídar. Svo segir Biörn at Skardsá, at um þennan tíma, edr á dögum Marteins biskups, hafi Ögmundr briti uppvís ordit at barngetnadi med stiupmódr sinni Christínu Sveinsdóttr, hálfsystr Gísla Sveinssonar er var at Midfelli; Sveinn fadir Gísla var Hólmfastsson, enn Gudlaug hèt módir hennar, oc var dóttir Jóns Erlendssonar, er brodir var Þorvards lögmanns oc Vígfúsar; Grímr oc Laga-Þórarinn voru brædr Gísla.

XIII Cap. Frá Arna Gíslasyni.

Þetta sumar fór Arni Gíslason utan vegna Vatnsfiardarmála sem til var skilit, oc med hönum sveinn hans Benedict, son Halldórs prests hins ríka, Benedictssonar, Grímssonar á Mödruvöllum, fèck hann þá svo mikla vidrèttíngu, at hann hlífdist ei vid at ákæra Eggert lögmann, þá í uppgángi hans hinum mesta, svo Eggert qvartadi sídann þar yfir hve hardt tiltal hann mætti lída, jafnvel á mannfundum, í lögrèttu á alþíngi, af Arna, svo hann hefdi eigi mátt segia lög oc gánga dóma medal manna, oc baud sig til andsvara á móti hönum, fyrir þeim sem rètt hefdi at dæma yfir sèr oc sínum málum, hvert sem væri lènsmadr konúngs edr lögmadr, oc stód nú svo í þessu þófi med þeim um stund; þau Arni oc Gudrún Sæmundardóttir áttu börn miög mörg, voru þessi sem til menníngar komu, Sæmundr, Hákon, Gísli, Halldóra, Gudrún, Sigrídr, Holmfrídr, Ingibiörg, Solveig, Anna; Gudrún hèt laundóttir Arna er Jón Olafsson á Svarfhóli átti; allt mannadist kyn Arna vel, oc var þat þá í þann tíma mestr ættbogi er frá Grími Pálssyni var komit; Arni hafdi þá Rángárþíng, oc lèt dóm gánga at Hollti undir Eyafiöllum um fátækra hysíngar; giördist hann höfdíngi mikill, oc bió sídar at Hlídarenda; Eggert fór frá Nesi í þann tíma, enn Biörn bródir hans ætladi at flytia sig þángat, dóttrmadr Dada í Snóksdal, í þeirri ferd drucknadi Biörn.

XIV Cap. Mísfarir; oc frá biskupum.

Þau missiri er Bessastada samþyckt var giör, bar þat til at Olafr danski skólameistari reid yfir ána á Bemódstadavadi, fèll hann í ána oc tyndist í henni, enn lík hans fanst sídar, og var grafit hiá Gissuri biskupi. Jacob hèt heyrari hans, sá er fyrrum var smásveinn med Didrik af Mynden þá hann var veginn í Skálhollti, oc máladi ásynd Jóns refs; var þá tekinn fyrir skólann, svo hann væri ei forstödulaus, Jón prestr Loptsson frá Mosfelli, hann þótti mikilsháttar madr, oc med hinum lærdari, enn var þó eigi vel fær at siá fyrir skólanum, oc hèldust ei hans forrád lengi; á þeim tíma forgèck ferjann eda skútann er Skál-

hollts stadr átti, oc lagdist þá af sigling þadann til Noregs, oc kaupferd, enn greni-skógar ítakid gèck undann stadnum, þat er í Noregi var. Marteinn biskup fèck oc grun af því, at Danír mundu vilia draga undann Skálhollti Nesia jardir á sudr-nesium, nær XXX at tölu, er bestar voru til útvegs, oc annar fótr undann Skálhollts stad, voru landskuldir af þeim goldnar í skreyd oc miöli, eitt hundrad oc XVI vættir fiska, enn smiör-leigr fluttar í Grindavik oc önnr útver, í mötr stadar vinnumanna oc önnr giöld; hèldt Einar prestr Olafsson í Gördum þat umbod í XII ár; enn vid þennan oc allann annann mótgáng mæddist Marteinn biskup miög, oc þarmed þá vanheilsu er hönum fèll til, oc hann kèndi æ sídann; var hann oc madr einfaldr, spaklyndr oc hógvær, enn eigi jafnmikill skörúngr at skynsemd, skarpleika edr hugdyrfd, er slíkr madr þurfti at vera á svo mikilli styrjaldar tíd, til at dempa nidr þverúd oc þrályndi, ofsa oc yfirgáng margra manna; hafdi hann naudugr undir gengist þann vanda í öndverdu, enn vildi nú fúslega vid skilia, er hann hafdi átt vid sifeldt mótkast at eiga; fyrir þessar sakir beiddist hann af konúngi at meiga skiliast vid slíkt; tóku þeir sem á hinn forna sid voru trúadir, þat fyrir hegníngu aftöku Jóns biskups oc sona hans, er Marteini biskupi oc Jóni presti Biarnasyni fèll til vanheilsa. Olafr biskup hafdi briálkaup á nockrum jördum Hólakyrkiu, sem hinum pápisku biskupum var altídt ádr, oc lèt summar í burt fyrir ónaudsynlegt andvyrdi, þó ætla menn uppdiktad hönum til óhródurs af óvinum hans oc mótstödu mönnum, at verit hafi fyrir bönd, þrádarleggi oc annan óþarfa; fóru þessar jardir á hans dögum frá Hólakyrkiu, Mannskadahóll LX hundrud, ytra Vatn XXX hundr, ytra Vallhollt XX hundrud, Þórisstadir L hundr., Audunnarstadir LX hundr., Núpr LX hundr., Harrastadir XL hundr., Túngufell XL hundrud, í Einarstödum L hundr., Saurar X hundr., Stafn hálft X hundr., Stóridalr XL hundr., Eydar XII hundr, enn Christián konúngr gaf út brèf sitt, at þær jardir mætti aptr leggiast án lagasóknar, oc var eptir því bréfi gengit seinna.

XV Cap. Frá ímsu.

Þau missiri arfleiddi Jón í Flatey, son Biarnar Þorleifssonar á Reykhólum, dætr sínar Margrètu oc Gróu, med samþycki Þorleifs

presta brôdr sins; þá lèt Þorbergr Bessason dóm gánga at Hofi um skattgiald ómaga í umbodi Odds Gottskálkssonar, oc dœmdist þeim at gialda sem skattfè átti; enn Vigfús bóndi Þorsteinsson syslumadr í Þíngeyarþíngi er oc hafdi prófastsvald, lèt dæma sektir Starkadi Valtyrssyni á Öndóttstödum fyrir hald á tyund, heytolli oc líksaungseyri um II ár, IX merkr oc III aura, auk gialdanna siálfra; voru dómsmenn Illhugi prestr Gudmundarson er Illhuga ætt er frákominn, sá er í Múla var, oc Olafr prestr Arnason, Jón son Orms Jónssonar á Draflastödum, hann bió at Einarstödum seinna, Þorgrímr Þorleifsson er sídann bió í Lögmannshlíd, Þorsteinn Vígfússon, oc Magnús Biarnarson. Arni Oddsson er í Midgördum bió er þá sagt haft hafi syslu í Þornessþíngi, oc látit dóm gánga at Stadarhóli í Saurbæ um utansveitarmenn þá er jardir eru bygdar, oc enn fleira. Knútr Steinsson höfudsmadr kom út um sumarit, oc hafdi konúngs eyrindi allmörg, var eitt konúngsbrèf um Bessastada samþyckt, var sumt í henni stadfest, sumt aftekit, enn sumu gengit framm hiá med þögn; eigi vildi oc konúngr þá láta setia spitala; annad var þat at konúngr vildi siálfr undir sig taka fiórda part af tyundunum, þær sem biskupum höfdu verid goldnar, enn Olafr biskup Hialltason beiddist þar vægdar á, sem sídar segir.

XVI Cap. Fráfall Odds lögmanns.

Oddr lögmadr Gottskálksson reid at nordann til alþíngis, oc er mælt hann hafi qvadt menn, oc bedit marga láta heita eptir sèr, enn er hann kom í Borgarfiörd, vildi hann sigla þadann til Bessastada, med syslugiald sitt, á skipi miklu er hann átti; hönum gaf ei, enn beid þó í hálfann mánud, reid sídann landveg; enn er hann reid eptir ödrum framm í Laxá í Kiós, fèll hestrinn undir hönum aptann, svo hann hraut úr södlinum, oc rak þegar at eyri einni, komst þar á knè oc hendr, enn kápunni sló þá um höfud hönum, oc rak svo lengra ofann at nockru atkasti; þar nádu menn hans hönum lifandi, þat voru þeir Einar kyrkiuprestr hans, son Hallgríms Sveinbiarnarsonar, er seinna var at Utskálum, Þorsteinn Einarsson búsveinn hans, oc Petr son hans, oc hestamenn; um midnætti vaknadi hann, oc qvadst allr lerkadr;

menn hans qvádu þat eigi kyniandi, þarsem hann hefdi fallit í ána; litlu sídar taladi hann aptr til þeirra, oc baud at flytia sig í Skálhollt, oc bad menn sína segia fyrir sig öllum vinum sinum gódar nætr, oc andadist sídann, oc var grafinn í Skálhollti hiá Gissuri biskupi oc Olafi skólameistara; hann hafdi átt utann at fara at konúngsbodi á því sumri; Þuríðr lifdi V vetrum lengr, oc var Petr einberni þeirra; Petr var eigi fulltída, oc tók Þórdr Gudmundarson umbod hans. Petr qvæntist hèr í landi, oc fór til Noregs med konu sína, oc er ei manna hèr frá hönum komit; Eggert Hannesson giördist lögmadr nordann eptir Odd andadann, enn Páll Vigfússon at Hlídarenda sunnann oc austann í hans stad aptr; hann dæmdi á alþingi um umbod; þá var oc dæmt um konr þúngadar, oc vinnumenn sem liggia siúkir um heyannir, oc at Hvoli um sama. Þá var uppi sá madr er Pètr hèt, oc var Oddason, hann átti Helgu dóttr Arna þess er brædrúngr var vid Teit hinn ríka, oc vog Hans Ethen; fyrir þat kærdi Pètr uppá fè Teits, giördi Olafr biskup samníng vid hann um þat af því fè sem til Hólakyrkiu var inn rúnnit, enn Þorvardr son Pètrs hafdi ádr kært fyrir herramönnunum eptir asiöku Jóns biskups, oc höfdu þeir tilsagt hönum Asgeirsá. Einar Oddsson hèt madr er átti Olufu dóttr Þorvards, oc fèck hann úrskurd Orms lögmanns.

XVII Cap. Marteinn lætr af biskupsdómi.

Marteinn biskup fèck konúngsbrèf med Knúti Steinssyni höfudsmanni, um þat, at hann mætti leggia af biskups embætti oc Skálhollts stad, var þat auglyst á alþíngi; þángat var þá kominn Gísli prestr Jónsson frá Selárdal, oc var hann þá officialis yfir vestfiördu; sagdi Marteinn biskup þar af sèr vanda oc þúnga embættis, oc var Gísli prestr Jónsson kosinn aptr; kom hönum þat miög á óvart, oc fór því ecki utann um sumarit, enn reid vestr þegar, at sækia konu sína, börn oc heimamenn; jafnskiótt tók höfudsmadrinn þegar, at konúngsbodi, Nesiaiardir VIII samann frá Skálhollts kyrkiu, oc lagdi undir krúnuna, Nes, Skildíngenes, Eydi, Lambastadi, Eyvindarstadi, Svidhollt, Skogtiörn oc Breckn, eptir því sem Marteinn biskup hafdi ætlad, enn fèck þá

aptr dómkyrkiunni iardir austr í Hornafyrdi, er fyrir skömmu voru fallnar undir könúnginn, Biarnanes, Hornfyrdi tvo, Hafnarnes, Hollta, Borg, Krossbæ, Keldnhollt, Hólma oc Dilknes, oc lagdi þartil X kúgildi í frídu, er vera skyldu í kaupbætir fyrir fiærlægd oc óhægdir; þar var kaupbréf giört um í Skálhollti, föstudaginn nærstann eptir vitiunardag Maríu, oc mátti Gísli biskupsefni ecki ord í móti mæla; var höfudsmanninum kènnt um þat konúngsbod; þá er Gísli biskupsefni var kominn til Skálhollts, afhendi Marteinn biskup hönum stadinn um haustid, oc alla hans penninga qvika oc dauda, var þá Pètr Einarsson rádsmadr, enn ei vitum vèr þó med sönnu at hann hafi skilinn verid vid Arnarstapa, hann var óvígdr, enn ádr höfdu prestar einir verit rádsmenn; er til skilmáli sá er Marteinn biskup hefir annadtveggia samsett oc þeir Pètr bádir, at semia vid stadarfolk, oc skapa sektir oc víti þeim er óhlídnudust, edr þeir hafa haft frá hinum fyrrum biskupum, oc hagad eptir sinni tíd, oc kalladr Pètrs-orda; enn fyrrum hafdi þat dæmt verit at enginn prestr mætti synia þess biskupi at vera rádsmadr, sá er hann vildi til nefna, mælt er at Pètr hafi þá afhendt fyrir hönd Marteins biskups, svo margt af frídum peníngum, geldum nautum, saudum oc hrossum med Skálhollts stad, at sú tala þeirra sem var um vetrinn, eptir alla förgun oc lógun til búsins, hafi verit upphæd þeirrar innstædu sem stadnum fylgdi sídann, fyrir utann leigu kúgildi med stólsjördum oc á stadarbúnm, enn þat var eptir Gísla, geld naut IIIIa vetra oc eldri XLVIII, þrevetr I oc LXX, tvævetr CXII, vetrgömul hálfr tyundi tugr, landnaut eda landkálfar stórt hundrad oc V, geldsaudir tvævetrir oc eldri III hundrud tólfræd oc III, vetrgamlir III hundrud tólfræd CXIII, hestar rosknir XCVI, þrevetrir III, tvævetrir II, vetrgamlir IV, hest-folöld V, hross roskinn XLVI, þrevetr IIII, tvævetr VIII, vetrgömul VIII, merfolöld V; þar eptir fór Marteinn biskup á Michaelsmessu frá Skálhollti upp at Haukadal á bú sitt, oc sat þar um vetrinn í kyrrd, at eignum sínum, oc sísladi sídann aldrei um biskupsdæmit; hann hèldt þat um VIII ár, enn þiónadi VII, oc þoldi í því meira mein oc mótgáng enn flestir biskupar adrir, oc hefir einn samann hèr á landi þat embætti frá sèr lagt á midium aldri; hann hèldt Stad á Öldubrygg alla stund med biskupsdóminum, oc svo sídann; oc flutti um vorit bygd sína til Alptaness á Myrum, oc bid

þar; var hann sídann officialis, oc mest vyrdr af öllum kènnidóminum. Þorleifr prestr á Melum, Eyríksson þess er vog Pál Jónsson, Halldórssonar ábóta at Helgafelli, oc Kristínar Þorleifsdóttr Biarnarsonar hins ríka, átti Alptanes í módrarf sinn; voru synir hans Eyríkr, Sigurdr oc Þórdr, enn Kristín hèt systir þeirra, þau seldu þá jörd Marteini biskupi fyrir Alptarós oc Midhús, enn nidiar Marteins biskups seldu hana fyrir smájardarparta; þessi voru börn Marteins biskups oc Ingibiargar, oc kallat at þau enn oc þeirra ættmenn hafi miög líkst í módrkyn: Halldór á Alptanesi, hann átti Herdísi dóttr Nicolásar Biarnarsonar frá Selialandi austr, frá þeim er komit mikit fólk á Myrum, oc heitir Alptaness ætt; Gudrún átti Einar prest á Melum son Þórdar Gudmundarsonar, þau áttu III dætr, var ein módir Einars biskups; Ingirídr, hun var gipt Olafi Jónssyni Bagga dönskum manni, er verit hafdi sveinn Páls-Stígssonar höfudsmann, enn sídann fógeti Kristophors Valkendorfs, þau áttu ecki barn sem lifdi; launsynir Marteins biskups voru: Jón er átti Gudbiörgu dóttr Erlendar lögmanns Þorvardssonar, oc fyrri konu hans Þórunnar Sturludóttr, systr Orms, þeirra dóttir var Solveig er gipt var Hákoni í Nesi, syni Biarnar prófasts Gíslasonar, er þadann mikil ætt, oc verdr sagt frá Jóni sídar; annar var Einar prestr er Stad tók eptir födr sinn, einfaldr madr oc hneigdr til qvenna-vinnu, hann átti Þórunni dóttr Olafs prófasts Gudmundarsonar í Hiardarholti, þeirra dóttir var Gudrún er Jón lögmadr átti, enn Steindór Gíslason seinna; Þórdr er enn sagt at heitit hafi launsonr Marteins biskups.

XVIII Cap. Frá ímsu.

Páll, sonr Jóns Magnússonar á Svalbardi, tók þá í þann tíma at kæra til Stadarhóls, því hann var tilenkadr erfingium Pèturs Loptssonar módrfödr hans; höfum vèr eigi heyrt hversu hann leiddi Arna Petrsson í Stóradal af, edr hans erfíngia, edr systkin sín, enn Lopt prest í Vídidalstúngu annan módrbródr sinn, er mælt hann hafi fengit til at gèfa sèr hans rètt fyrir adra jörd, enn sú var hvarki ámótand nè útgoldinn, því Loptr prestr var miög

órádinn í öllu, oc sem sinnulaus, svo hann gaf hid sama sitt hverium; enn med því at Dadi Gudmundarson hèldt Stadarhóli í þann tíma, var þar nockud fastara fyrir, oc vard Páll at fá brèf Kristiáns konúngs til höfudsmannsins Knúts Steinssonar, at hann efldi hann med styrk lögrèttunnar at sækia Stadarhól í hendr Dada; vildi höfudsmadrinn dæma í þrætu þeirri á alþíngi, enn er þó ei þess getit at af því hafi ordit; Páll bad Helgu dóttr Ara lögmanns, enn hún var ríkilát, oc svo Þórunn á Grúnd fóstrmódir hennar fyrir hennar hönd, er mælt at Páll hafi látit dæma sig iafnrædi Helgu fyrrenn hann fengi hennar, enn sumir bæta því vid at Jón Magnússon fádir hans hafi beitt þar til nockurri kunnáttu sinni, því hann var haldinn margvís; þau biuggu fyrst at Eyrarlandi, enn er þau fóru þadann urdu margir fegnir brottför Helgu, voru þau sídann í Reykiadal at Helgastödum eda Einarstödum, þar er sagt at Páll hafi látit ala XII kálfa einn vetr, sumir segia XIX, oc lèti þá út til leiks einn dag um vorit, enn sæti á húsmæni oc horfdi á, hafi þeir hlaupit allir í ána oc drepist, enn Páli þá ordit at munni: fú þig spú þig Reykiadalr, rotinn hunda hnúta; þat er sagt at þeir brædr Jóns synir hafi òrvænt sèr at fá metord nyrdra, fyrir uppgángi Jóns Marteinssonar, oc þeirra Nicolásar oc Vígfúsar Þorsteinssona, oc farit því vestr er Páll hafdi fengit rád yfir Stadarhóli, því þá var Dadi frá; Gunnar bóndi Gíslason tók þá Reinistadar klaustr eptir Odd, oc hèldt XII ár sídann, gallt hann eptir XXX dali á ari, oc hafdi sysluna edr var umbodsmadr þau missiri, því þá lèt hann dóm gánga fyrir fardaga um kaupmála-brèf, milli Þórdar, sonar Þorleifs Grímssonar á Mödruvöllum, oc Steinunnar dóttr Olafs bónda Ormssonar; Þórdr var eigi skilgetinn; Olafr Thomasson á Hafgrímstödum, oc Tumi Þorgrímsson á Skídastödum voru þar fyrstir dómsmenn; Gunnar atti Gudrunu Magnúsdóttr Jónssonar biskups, eitt þeirra barn var Solveig er haldit hafdi undir skyrn Solveig abbadys Brandsdóttir, oc gefit nafn sitt, oc qvedit þá þetta:

> Sèrtu af gudi gædd oc vís, hann giörir þig nógu ríka
> sú hin unga abbádys allvel skal mèr líka.

Þorbergr Bessason hafdi haft syslu um ein missiri nærst eptir Odd, í Skagafyrdi, enn Húnavatns syslu hyggia menn um þessar

mundir tekit hafa Arna Gíslason, oc voru þeir brædr þá nærstir í sinni syslu hverr, Biörn prestr, Gunnar oc Arni. Þann tíma dæmdi Olafr biskup um framfæri presta fátækra, at þeir heldi sig á egin fè þó uppgefnir væri; hann veitti oc Jóni presti syni Lopts prests Peturssonar Skinnastadi, at bón Sigurdar prests at Greniadarstad biskupssonar, því hann átti dóttr Petrs Loptssonar födrsystr Jóns prests. Þorbergr Bessason dæmdi oc um haustit at Ökrum med VI prestum oc IIIr bændum, at biskup væri ei skyldr at fá nockrum presti jardir leigulausar, þar sem hann skipadi þeim II eda III þínghár er þeir mætti vidhiálpast, er af því at siá sem Þorbergr hafi þá heldr syslunna haft enn Gunnar. Þorleifr prestr Biarnarson Þorleifssonar, arfleiddi þá börn sín Greip, Herdysi, Pál oc Gudrúnu, med samþycki Jóns bónda í Flatey bródr síns, oc galdt hönum Berufiörd XVI hundrud, fyrir upplag á árfi, enn Benedict son Halldórs prests Benedictssonar Grímssonar, er utan hafdi farit med Arna Gíslasyni, oc Valgerdr Biarnardóttir frá Æ.ustödum, giördu kaupmála sinn, sunnudaginn fyrstann í vetri, at Mödruvöllum í Hörgárdal, voru vottar Olafr biskup, oc V prestar oc IV leikmenn. Olafr biskup beiddist vægdar á at tyundinn væri med öllu tekinn frá Hólastól sem ádr greinir, oc med hönum XII hinir hellstu prestar, Sigurdr Jónsson at Grenjadarstad, Biörn Gíslason, Illhugi Gudmundarson í Múla, Gottskálk Jónsson í Glaumbæ, Þorsteinn Hallsson, Thómas Eyríksson at Mælifelli, Þorsteinn Gunnason Hólaskálds, Jón Matthiasson Svenski á Breidabólstad, Þorgils Sigurdarson, Þorkell Olafsson, Oddr Jónsson oc Jón Kráksson, undirskrifudu þeir þat bréf oc innsigludu at Hólum hinn XVIda dag Júnii mánadar, oc báru framm stórhardindi þau er þá voru í Hólabiskupsdæmi á þeim árum, svo margir farist af hungri oc klædleysi, enn sumir fái eigi lokit gjöld sín; hinn fátæki Superintendens Olafr Hialltason, er konúngr hefdi sitt yfir þá, hafi fylgt framm eptir megni hreinum Evangelii lærdómi um allt biskupsdæmit, betrad dómkyrkiuna oc stadinn, oc skólahúsinn uppbyggt af nyu, at því er hann hafi mátt, enn þurfi sem fyrri at klæda alla menn á stadnum, skólasveina, oc fátækt oc nakid folk, kaupa pappír, skóledr til skólans, vín, vid til dómkyrkiunnar oc annad; enn þat allt falli hönum yfrid þúngt, oc hann muni naumlega fá stadist, ef tyundirnar séu fráteknar, sem frá upphafi Kristindómsins hafi til biskupsins

lagdar verit; bádu þeir því fyrir Guds skuld konúnginn slíkt eptir at gèfa, svo naudþurftugum mætti útbíta at gódum oc fornum lands vana, oc standast annan kostnad; bænheyrdi konúngr þetta oc eptir-lèt Hólabiskupi tyundir af Skagafiardar oc Ejafiardar syslum. þá var Einar son Sigurdar prests Þorsteinssonar vígdr af Olafi biskupi til kyrkiuprests at Mödruvöllum, at Biarnar prests Gíslesonar, hèldt Biörn prestr Klaustrid XVIII vetr, enn Einar var XVIII vetra þá er hann vígdist, oc fèck þegar rádskonunnar á klaustrinu, Margretar dóttr Helga Eiolfssonar, bónda eins úr Hörgárdal, enn þat vard mikid afsprings efni; þat hyggia menn at Þórdr launsonr Marteins biskups hafi verid eptir Jón prest Loptsson fyrir skólanum í Skálhollti, enn nu var Hans Lollich útlendr þar skólameistari.

XIX Cap. Vígdr Gísli biskup.

A alþíngi um sumarit hafdi Jón prestr Biarnason ordid ofsterkr, svo hann var vafinn í vadmálum, enn er Gísli biskupsefni kom til hans oc prestarnir, oc bádu fyrir hönum med knèfalli, batnadi hönum nockud, svo hann komst heim á vikufresti; Gísli biskupsefni fór þvínærst utann eptir vígslu, enn Snorri prestr Hiálmsson var officialis í Skálhollti; lèt Gísli prenta um vetrinn píníngar historiu er Oddr Gottskálksson hafdi útlagt, med nockurri útskyríngu oc formála Doctors Peturs Palladii, oc þar aptann vid Jorsalaborgar eydíleggíngu; var hann þar vígdr af Doctor Petri Palladio, oc kom út aptr med þessar bækr, oc Margaritam, oc nockra sálma; hann skyldi hafa biskupstyundir af fiórum syslum, tveimr fyrir umreid sína, enn tveimr fyrir skólahald, oc hafdi fengit þat af konúngi, enn ölmusu sveinum skólans skyldi tilleggiast pappír, liós, klædi oc skædi þaraf, fèck hvörr þeirra VII edr VIII álnir vadmáls árlega, enn ainir audgari í hempu oc buxr, at því er sagt hefir Jón prestr Egilsson er þá gèck í skóla; þá hóf Ari son Þorvards Petrssonar at kæra Teits eignir oc kærdi sídann hvert ár. Knútr Stenason höfudsmadr gaf Eggerti lögmanni þá bréf fyrir Snæfell oc Isafiardar syslum; þá var í Gördum Loptr prestr Narfason, vid hann skipti höfudsmadrinn oc vid kyrkiuna, lét Vífilstadi fyrir Hlíd, oc hèt

1558

malt-tunnu hvert ár í kaupbætir, hellst þat til þess er höfudsmönnum oc Gardaprestum bar á milli; svo segia menn at Knútr Steinssen hafi leigt öll klaustrinn, oc fært framm eptirgialdit; hafdi Arni Gíslason þá Húnavatnsþíng, oc lèt VI manna dóm gánga um fardagana, um umbod barna Biarnar prests Jónssonar biskups, var Jón Biarnarson tvítugr fyrit dómi, oc beiddist úrskurdar á hvört hann skvldi hafa umbod systkina sinna, var hönum dæmt þat eptir Herjólfs rèttarbót, at því leiti sem hann hefdi vördalr fyrir. Giörníngar foru framm fleiri er eg hyrdi ei at telia. Grímr son Þorleifs á Mödruvöllum hafdi þá Múnkaþverár klaustr sídann Ormr misti; hafdi Ormr ridid ádr med XVIII sveina, enn nú fór hann fyrst milli frænda sinna, oc giördist sídann lestreki Nicolásar bónda Þorsteinssonar, var þat svo um nockra hríd at hann fèck enga uppreisn. Erlendi Þorvardssyni höfdu þá verit gefnar sakir fyrir forn illvyrki, enn hann var þá til enkis fær, oc gallt D dali, oc fèck vid þat uppgiöf af konúngi.

XX Cap. Konúngaskipti oc annat.

A nyársdag um vetr þann hinn næsta andadist Kristián konúngr í Kolding, oc sögdu menn at engill hefdi advarat hann ádr; þá andadist oc litlu sídar Kristián konúngr Hansson er lengi hafdi fánginn verit, oc fyrrum rádit löndum; tók þá ríki í Danmörku Fridrikr son Kristiáns konúngs þridia; hann veitti Arna Gíslasyni Þíngeyraklaustr ofannverdann vetr, med hundrad Joachimsdala afgialdi; Arni hafdi um vetrinn dæmt helmíngadóm med Þorsteini prófasti Gunnarssyni oc sundrad hiónaband eitt; þá lèt Gísli biskup gánga XII manna dóm á Nedri Reykium á Skeydum, laugardaginn nærstann fyrir Þorláksmessu um sumarit, þat var helmíngadómr, qvádust dómsmenn vita fyrir full sannindi, at sumir menn hefdi tekid sèr til eginqvenna hórkonr sínar, sem þeir hefdi ádr haft frammhiá eginkonum, adrir hafi giört hiónaband sitt á þann hátt, at þeir hafi keypt sèr konr at morgni dags, fastnad þær at qveldi, enn samreckt þeim nóttina eptir; hinir þridiu hafi qvænt sig í berlegum frændsemis oc mægda meinum, enn sumir hlaupit úr ödrum landsfiórdúngum oc ókunnum sveitum, qvænt sig þars þeir stadnæmdust, oc reinst sídann

1559

eginqvæntir ádr; afdæmdu þeir slíkt allt med öllu, enn settu refsíngu at áqveda til hinna ædstu landstiórnenda, voru þeir dómsmenn, prestar, Biörn Olafsson í Runa, Einar Olafsson, rádsmenn bádir, Gudmundr Olafsson, Þórdr Jónsson, Símon Jónsson í Kálfhollti, oc Oddr Halldórsson at Gaulveriabæ, enn leikmenn, Magnúsar tveir Jónssynir, annar at Núpi, Magnús Petursson, Olafr Asbiarnarson, Gísli Sveinsson at Midfelli, oc Jón Gíslason, svarnir lögrèttumenn; þá kom Knútr Steinsson hyrdstióri seinast út híngad med nytt umbod, oc tók hollustu eyda til handa Fridríki konúngi er kalladr var hinn annar med því nafni; enn Páll Stígsson er umbod hafdi tekit á Bessastödum nærst eptir Eggert, þá fyrir V árum sídann, fèck hyrdstiórnina, því hann qvittadi þat sumar Magnús son Jóns á Svalbardi um afgiald Þíngeyarsyslu, oc Eggert lögmann um afgiald Helgafells klaustrs, hann giördist brádt stiórnsamr, oc rètti lærdóm oc sidu manna; þá dæmdi Eggert lögmadr Hannesson á alþíngi, um Hof á Höfdaströnd med XII mönnum, enn Gísli biskup gaf Þorleifi presti Biarnarsyni Þorleifssonar qvittun, Skálhollts kyrkiu vegna, um misfelli hans med Ragnhildi Jónsdóttr, oc prestskap hans aptr, um haustit; á því sumri var borinn í Mödruvalla seli Oddr son Einars prests Sigurdarsonar oc Margretar Helgadóttr, nær viku fyrir Mariumessu sídari, var þá Einar prestr fadir hans XX vetra, hann var sídann Þíngaprestr vid Myvötn, enn þar eptir at Nesi í Adalreykjadal, oc var þat laungu seinna.

XXI Cap. Höfdíngiadaudi.

1560 Eptír þessa atburdi andadist Egill á Geitaskardi son Jóns Einarssonar, oc Kristínar Gottskálksdóttr biskups, ágangsmadr mikill, einnin Þorleifr Pálsson at Skardi á Skardströnd er lögmadr hafdi verit; hans son var Biörn at Keldum, fadir Eyrí s er þar bió, oc átti Þórunni Snæbiarnardóttr frá Keldum Hall órssona, oc margt barna; Gudrún hèt dóttir Þorleifs, hún fáll stór legordsmál, enn Arni Gíslason útvegadi henni qvittan af konúngi, seldi hún hönum þá Hól í Bolúngarvík fyrir Stóruborg, giptist sídann Egli at Skardi sem nú var getit, oc voru þeirra bö n, Jón, Eyríkar tveir, Gudrúnar tvær, Rannveig, Ragnhildr, Gudrídr Þor-

valdr á Reykium var son Jóns Egilssonar, fadir Steinunnar er Eggert á Ökrum átti, Egill, Jónar tveir oc Gunnlaugr á Gullbrecku. Sigrídr var önnr dóttir Þorleifs lögmanns, hún gat einnin barn ógèfinn, hennar fèck Biarni at Skardi son Odds Thomassonar Oddssonar frá Búdardal, Dadi fylgdi at því at hann fèck hennar, oc gaf hönum LX hundrada jörd, því hann hafdi verit sveinn hans, þeirra börn voru Dadi at Skardi er átti Arnfrídi dóttr Benedicts Halldórssonar frá Mödruvöllum, fadir Sigrídar, módr Eggerts ríka, oc Þorleifr í Búdardal, fadir Bergs, Odds á Borg, oc Benedicts í Búdardal. Asmundr var launsonr Þorleifs lögmanns, hann var fadir Erlendar at Hvoli oc hans systkina; Sigmundr oc Olafr voru enn launsynir Þorleifs lögmanns; það missiri deidi oc Pètr Palladius Siálands biskup; þá andadist einnin Þorleifr bóndi Grímsson at Mödruvöllum, oc Grímr sonr hans, hann var fadir Einars födr Gríms í Teigi; lèt þá Ormr Jónsson dóm gánga at Spialdhaga, í umbodi Páls Stígssonar höfudsmanns, oc hans nærveru, midvikudaginn eptir Bartholomæus-messu um sumarit, um þat hvert afl hafa skyldi giöf Þorleifs til Gríms, oc var hún dæmd gyld, þar Þorleifr átti XVI hundrud hundrada. Jón Marteinsson leitadi eptir giöfinni seinna, vegna Einars Grímssonar stiúpsonar síns, oc sonarsonar Þorleifs; settust þeir á Mödruvöllu bádir, Ormr Sturluson oc Páll Jónsson, oc sóktu eptir arfi Þorleifs vegna qvenna sinna, enn ráku á brott Gudbiörgu Erlendsdóttr konu Gríms, er Jón Marteinsson átti sídar, fór hún til Hóla í Eyafyrdi, oc þar giptist hún Jóni, enn lèt halda þángat til XXX menn, adrir segia C, um þriár vikr framm yfir alþíng, medann þeir Páll oc Ormr sóktu á; þeir vildu láta Grím, oc öll börn Solveigar Hallsdóttr seinni konu Þorleifs vera óarfgeng; enn á alþíngi var dæmt af þrennum tylftum manna, at öll börn Þorleifs væri arfgèng, oc keypti Jón Marteinsson af höfudsmanni fyrir LXX Jóakimsdali, at fá stadfestann þann dóm af konúngi; þeir Ormr oc Páll skeyttu því lítt, oc var Solveig Hallsdóttir naudugloga stödd; hún sendi V menn í brennisteins-nám þeirra Þorsteinssona Vígfúsar oc Nicolásar vid Myvötn, oc fèck LX tunnr, reid til Eyrar oc seldi siálf; þeir Ormr oc Páll sátu í fènu oc eyddu öllu, stód þat svo á tvennum missirum, þeim

samdi miög illa, því Ormr var prúdlyndr oc þótti íllt at eiga vid hióllyndi Páls; þar um qvad Hallr Magnússon þetta:

A Mödruvöllum mynkar gull,
mest er af stadnum vyrdíng full
Páll oc Ormr med penínga krúll
plocka þann gard oc halda;
hvad skal eg grundum gialda, fyrir góda skemtan víns?

XXII Cap. Lyktir á Vatnsfiardar málum.

Eggert lögmadr Hannesson hafdi átt þrætr vid Arna Gíslason til þess er hèr var komit, þá er þat ætlan manna, at hann hafi hlotit odd at brióta af oflæti, svo at Páll Stígsson höfudsmadr, biskupar bádir Olafr oc Gísli, oc Páll Vígfússon lögmadr, fóru med sáttabodum á millí þeirra í Vatnsfiardar málum, oc fleiri hinir betri menn, oc bádu Arna medtaka oc halda þat sáttmál er þeir vildu giöra med þeim; Arni qvadst þat giöra vilia fyrir ord þeirra, ef hann fengi þá sæmd af málunum sem hönum líkadi, ella þyrfti þeir ei um slíkt at ræda nema med dómi oc lögum, handsöludu þá þeir fiórir höfdíngiar, höfudsmadrinn, biskupar bádir, oc Páll lögmadr, fyrir hönd Eggerts *XL* hundrud í gódum oc gyldum peníngum; þat líkadi Arna at medtaka, oc skyldi hverr þeirra hafa goldit hönum X hundrud fyrir sig í nærstu fardögum; enn þat afsagdi Arni at refiast eptir þessum peníngum, oc qvad sáttinni vera skyldi af sèr med ölln uppbrugdit, ef ei væri rétt goldit í tiltekinn gialddaga, lètst hverki vilia nè vera tilfær at sækia þá med lögum fyrir þetta fè, oc eiga þá heldr um vid Eggert; einnin tilskildi hann at Eggert hèti því, at kæra aldrei, medann hann lifdi, upp á þá penínga sem Jón prestr Eyríksson hefdi keypt af Byrni Þorleifssyni, oc med því skilyrdi gaf Arni Eggert lögmann qvittann fyrir sig oc sína erfíngia um fè Jóns prests Eyríkssonar, oc allar hrakníngar sem hönum voru giörfar af Eggerti oc hans fylgiurum; fór þetta framm í alþíngi mánadaginn eptir Pètrs messu oc Páls um sumarit, oc var þat nockr lykt á Vatnsfiardarmálum, milli Biarnar Gudnasonar oc Biarnar Þorleifssonar, oc þeirra nidia, er þau

höfdu yfirstadit nær um LXXX ár; oc voru þá vída komnar jardir þær hinar mörgu er Biörn Þorleifsson hinn ríki hafdi átt oc samandregit; þá er mælt at Eggert hafi arfleidt börn sín. Fridrikr konúngr annar hafdi spurt þat, at hèr á landi vidgengist miög hórdómar, blódskammir oc ímisligt saurlífi, oc væri skialdann hegnt af veraldlegu yfirvaldi, heldr hefdi biskupar hinir fornu dæmt öll slík mál eptir kristnumrètti, oc lagt ímsar skriptir á slíka menn, fèpínr, útlegd oc peníngasektir sem þeim líkadi, enn skialdann líflát; fyrir því hafdi hann sendann híngad Pál Stígsson höfudsmann, bródrson Otta, oc mann miklu betri, oc ritadi biskupum bádum, Olafi Hialltasyni oc Gísla Jónssyni, oc baud þeim at taka samann af Guds ordi oc konúngslögum tilskipan um refsíngu á þeim brotum, oc senda sèr til yfirskodunar oc endrbótar, enn þeir ritudu hönum aptr, oc töldu á fáfrædi sína, oc bádu hann vægia sèr vid slíkum vanda, oc leggia heldr á lærda menn í Kaupmannahöfn; þat vard þá enn til tídinda, at Arni prestr Arnórsson í Hytardal var staddr á Arnarstapa, hann gèck óvarlega út um nótt, oc fèll í Stapa-læk, oc tyndist þar; tók eptir hann vid Hytardal Loptr prestr Narfason; enn um þær mundir eda nockru fyrri, tók Dadi Gudmundarson at krenkiast af átumeini í andlíti, fyrir því drógu óvitrir menn þat samann, at bann Jóns biskups hefdi ei á hönum hrinid medann Arni prestr lifdi, oc hafa sett samann kyniasögr um siúkleik hans; oc ei at eins trúdu því frændr oc vinir Jóns biskups, at bannit hefdi bitit Dada, heldr einnin allr fiöldi manna, sem liósт er af meiníngu Jóns prests Egilssonar í riti hans, er í þennan tíma var uppvaxandi madr, enn þá voru lidinn X ár er hèr var komit, frá aftöku Jóns biskups oc sona hans; gátu oc Dalamenn til, er vinir voru Dada, enn litlir vinir Jóns biskups, at heldr mundi verit hafa af húfu töfradri er hann hefdi tekit eptir biskup, oc var nockru nær at halda, er Arni prestr var haldinn margvís, at hann hefdi aptrad fiölkíngi medann hann lifdi heldr enn banni, enn hverugt er þó sannlegt. Þá giördist Gudbrandr Þorláksson heyrari í Hólaskóla, oc var hann þá XVIII vetra gamall.

XXIII Cap. Frá Gísla biskupi Iónssyni.

Gísli biskup Jónsson í Skálhollti átti lengi mótdrægt í biskups syslu sinni, á líkann hátt oc þeir er fyrir hann voru; þat var eitt at inntekt stólsins mynkadi hvad eptir annad, oc þat þó hellst frátekit er mest var stod oc styrkr at; tók Fridrikr konúngr eptir undirvísan höfudsmanna, til sín, allar eignir Skálhollts stadar á Sudrnesium, hinar bestu plógs oc útvegs jardir, Hvalnes med Hvalness-hverfi eitt hundrad hundrada, Lambastadi XX hundrud, Garda XII hundr., Skeggiastadi X hundr., Kothús X hundr., Gufuskálir XX hundr., Hólm L hundr., Niardvík X hundr., Hvassahraun hálft X hundr., Helgafell VIII hundr., Þerneyu LX hundr., Ofridarstadi X hundr., Audnukot VIII hundr., Helliskot VIII hundr., oc Kópávog til byggíngar oc umsiónar, enn um landskuld skyldi fara sem ádr hafdi verit; voru med þessum jördum kúgildi, hálfr þridji tugr; voru dómkyrkiunni aptr fengnar jardir Videyarklaustrs í Borgarfyrdi, oc eignir þær er Ögmundr biskup hafdi þar átt fyrir sunnan Hvítá, Uppsalir XXIII hundr., Búrfell XXIIII hundr., Raudsgil XXIV hundr., Ulfstadir XX hundrad, Kleppjárnsreykir XII hundr., Hurdarbak hálft XII hundr., Litli Kroppr XX hundr., Heggstadir XL hundr., Hvítárvellir LX hundr., Brautartúnga XI hundr., Hóll XXIIII hundr., Snartastadir XVI hundr., Brecka XL hundr., Hestr XL hundr., Hálsar XVI hundr., Galltarhollt XII hundr., oc Hrisakot VIII hundr., med iafnmörgum kúgildum oc hinum fylgdu, oc þartil Vælngerdi á Asum í Flóa austr. Gísli biskup átti oc erfidt at aftaka forna páfatrú. oc sidu, áheit, liósa qveikíngar fyrir líkneskium, talna saungva, Mariutídir oc önnr hindrvitni, enn þó miklu erfidara at koma á aptr gódum sidum, oc christilegum kyrkiuháttum, hiá fávísum almúga oc þverlyndum, hellst medann hid gamla stórlundada fólk lifdi, er traudlega vildi láta hinn forna sid; enkum til þess er Páll Stígsson giördist höfudsmadr, er fastlega fylgdi biskupum at slíku; mundi torveldara hafa gengit um alla sidbót, nema sá ótti hefdi stadit af konúngsvaldinu; Gísli biskup lagdi þó allt kapp á at fárád alþída fræddist í trúargreinum sínum, oc giördi hann þat siálfr munnlega, þá hann visiteradi, oc svo brèflega, þar sem hönum þótti umbóta vant, sem lióst er af sendibrèfum hans til safnadanna undir Eja-

fiöllum; þar taldi hann þeim fastlega trú um at Christr einn væri medalgángari, enn engir helgir menn; var eitt hid heldsta útgefit tveimr árum ádr enn Páll Stígsson kom út oc hèr var komit; einnin til Jóns bónda Magnússonar fyrir austann, oc fleiri þeirra er hann fann miög fastheldna vid ákallan Mariu oc annara helgra manna, afrèdi þeim slíku med hógværum ordum, enn syndi med skyrum ritníngar greinum þat er sannara var; hann lèt oc höggva nidr oc brenna Kaldadarness krossinn, enn veikir menn oc vanfærir sóktu þó eptir spónunum oc öskunni á medann þeir máttu; hann skipadi Lækjarbug í Hraunhrepp, er annad ár lá til Krossholllts, enn annad at Stadarhrauni, til Stadarhrauns árlega, því kyrkia lá nidri í Krossholllti, oc hèldst þat sídann; einnin giördi hann skipun á milli Akra oc Krossholllts kyrkiu, sóknarmönnum til hægdar; hann skipadi oc Leysíngiastadi oc Magnúss-skoga til Asgards kyrkiu henni til betra vidhalds; miög var hönum erfidt vid at eiga lærdómsleysi oc fáfrædi presta, vildu hinir eldri eigi láta sonu sína til presta læra, hlaut hann því at vígia hvern er hann fèck til, sem Gissr biskup oc Marteinn höfdu hlotit, einnin únglínga úr skólanum, oc fá þeim hentugar bækr oc predikanir, hellst á hinum fyrrum árum biskupsdómsins; oc fyrir því at slíkir úngir prestsmenn voru eigi færir um at hafa umsión oc ábyrgd á kyrkium oc kyrkiufiám, voru þeir haldnir sem heimilisprestar med audugum bændum oc forsiónarsömum er stadina hèldu med biskups leifi, oc voru prófastar sumir; Dadi Gudmundarson hèldt Hvamm í Hvamms sveit, enn Jón Grímsson Hvamm í Nordrárdal, son Gríms Jónssonar í Sydumúla, hann bió í Kalmanstúngu. Þórdr Gudmundarson frá Þíngnesi hèldt Reykhollt eptir Odd lögmann Gottskálksson, oc sídann Mela, oc var prófastr í Borgarfyrdi oc enn voru svo fleiri; enn prestana hina úngu oc líttlærdu vyrdu þrályndir menn lítils, sem vita má. Kènnendr til skólans vard Gísli biskup at útvega danska; Hans Lollich er sídarst var nefndr, hann var undarlegr í skapi, oc hafdi verit IIII ár; eptir hann kom Erasmus Villadtsson, Jótskr at ætt, oc hinn nytasti madr, sá er sídann var prestr at Odda; 1561 fóru gódra manna synir í þann tíma margir utann er námgiarnir voru, til Kaupmannahafnar, Raudstocks, Bríma oc vídar; Stephán launsonr Gunnars Gíslasonar, Sigurdr Jónsson at nordann, Gísli Gudbrandsson er seinna hèldt Hvamm vestr, oc Jón Gudmundar-

son er seinast var prestr í Mýrdal; Gudmundr Jónsson fadir hans bió á Hvoli, oc var vitr madr, son Jóns Þórdarsonar systrsonar Ögmundar biskups; tók Gísli biskup þá at sèr alla oc efldi til frama er hann sá at námgiarnir voru.

XXIV Cap. Frá ímsu.

Nú andast Helgi er verit hafdi ábóti á Þíngeyrum; þá lèt Þórdr Gudmundarson dæma um ósvarinn frillubörn at Lundi í sydra Reykiadal, hann hafdi þá syslu fyrir sunnann Hvitá. Mánadaginn eptir páskavikn, lèt oc Vigfús bóndi Þorsteinsson syslumadr í Þíngeyar þíngi dóm gánga, um hardrædi Halldórs prests (ins ríka) Benedictssonar, vid Helgu konu sína, dóttr Illhuga prests Gudmundarsonar í Múla, oc at hún mætti víkia frá hönum til syslumanns, edr födr síns, ef henni væri ei vært ella. Magnús Jónsson frá Svalbardi var þó þá enn kalladr þar syslumadr iafnframt, bió hann at Skridu; má vera hann hafi haft hálfa syslu; gètit er enn fleiri giörnínga oc dóma, oc jarda sölu Olafs biskups til Illhuga prests Gudmundarsonar, oc Hrólfs bónda, sonar Biarna Skúlasonar, sem Hrólfs ætt er frákominn, hann bió í Skagafyrdi á ímsum jördum; var oc dæmt um qvenna legord á alþíngi. Þá gaf Páll Stígsson höfudsmadr brèf út til lærdra oc leikra á landi hèr, at Múnkaþverá þann XXXIta dag Julii mánadar, oc lagdi sekt vid at halda þær helgar sem bannadar voru, einnin um ljósaqveikíngar fyrir líkneskium, skyldi slíkt varda konúngsbrèfa brót VIII merkr, oc med því menn máttu þá ei berlega slíkt æfa, var þat giört á laun; stadfesti hann brèfit aptr at Midgördum í Stadarsveit um haustit; þann tíma bar þat til at Oddr prestr Halldórsson í Gaulveriabæ gèck nordr á tún eitt qvöld, oc vard þá máttlaus, oc lá sídann í IIII ár; Dadi Gudmundarson í Snóksdal krenktist þá miög, svo hann lagdist í kör, enn lengi hafdi hann kránkr verit á fótum, var enginn látinn til hans koma nema kona hans oc smásveinn, oc Gísli biskup þá hann visiteradi, var lengi bedit fyrir hönum í Skálhollti, enn iafnann var hann med heilli rænu; giördi hann um þessar mundir Testamentum sitt, oc kaus sèr legstad at Snóksdals kyrkiu, enn gaf mörgum manni stórmiklar giafir í því, oc sumum jardir LXXX eda hundrad hundrada;

XXV Cap. Frá biskupi.

Olafr biskup Hialltason at Hólum átti allerfidt vid Nordlendínga sem fyrr segir, vyrdu þeir hann lítils oc hinn nya sid, var hönum einna mest mótfallinn Þórunn á Grund, dóttir Jóns biskups, hún vildi ei afleggia pápiskann átrúnad, oc eigi gialda rèttar skyldr soknarpresti þeim er biskup hafdi þángat skipad, oc taldi adra marga med sèr til slíkra hluta; lèt biskup þá til kalla góda menn, oc yfirskoda allar máldagabækr Hóla kyrkiu, allt til Gottskálks biskups hins seinna, sögdu þeir fiórir máldagar eitt, at kyrkiann á Grund í Eyafyrdi ætti tveggia presta heimilis-skyldu at jáfnadi, oc diáknans med; frammbar biskup at húsfrú Þorunn hefdi at engu metit sína skipann, svo prestr sá er hann hafdi þángad sett um tvö ár, fèck ecki nema hálfa skyldu-veru, hverki fyrir skipanir nè audmjúka bón; hann átti oc vid at strída fákunnáttu oc lærdómsleysi prestanna, hellst á medann hinir úngu skólamenn voxu ei upp, enn þó kom hann smámsamann sálmasaung oc skickanlegum Ceremonium í gott lag, enkum med fylgi Páls Stígssonar höfudsmanns; hverki var Olafr biskup stolltr nè stórmenskusamr, nè áseilinn til fèdráttar; ei var hann mikill spekíngr kalladr, nè skörúngr, heldr fridsamr, einfaldr oc óáleitinn, oc vel látinn af gódum mönnum oc fridsömum; var hann gagnsamr eptir mætti eda framar von í biskupsdómi sínum; hann skipadi visitatiubók í V hlutum; var einn um þann sid er prestar skyldu halda, bænir oc heyrn guds orda, sacramentisbrúkun, skriptamál oc sálmasaung, oc svo ölmusugiördir; annar um prestinn oc diáknann, oc alla þeirra embættis skyldu oc tekiur; þridji um helgihöld, pílagrímsferdir oc föstr; fiórdi um ölmusugiafir; fimti um bækr sem kyrkiubændr skyldu kaupa, forbodan, fiölkíngi, hiónabands mál, veitslur, prestafundi oc prófasta, oc sídast um visitatiu hversu framm skyldi fylgia; ritadi hann eina bók fyrir presta oc adra fyrir prófasta til eptirbreytnis, oc var þat allt vel samit at meiníngu oc tilætlan, svo at ei má hönum ámæla med sönnu fyrir nockrsháttar hyrduleysi; hann lèt giöra til Hóla kyrkiu kluckuna miklu er ástódu þessi ord:

Herra Olaf heidrsmann
er Hólakyrkiu styrir rann
stóra klucku á stadarins torg
steypa lèt í Hamborg.

Sigrídr Sigurdardóttir hèt fylgikona hans, er hann tók til eginkonu sèr þá hann var biskup ordinn, Sigurdr fadir hennar var son Jóns priórs, Finnbogasonar lögmanns; hún launadi hönum eigi betr trúfesti enn svo, at hún tók undir hann svein hans, Biarna son Sturlu smids, segia menn at Biarni hefi lyst því siálfr vid biskup á þíngi, enn flúit sídann land fyrir þá sök, oc komist á Brimaraholm, hafi konúngr sídann gefit hönum upp sakir fyrir karlmennsku hans, oc tekit hann í lífher sinn; kom hann út sídann, oc var lengi lögrèttumadr, oc fèck Ingibiargar dóttr Páls syslumanns, Grímssonar á Mödruvöllum, þeirra son var Oddr hinn sterki á Melum í Svarfadardal, er Mela menn eru frákomnir; enn biskupi var þetta bædi til hugraunar oc vanvyrdu, því Sigrídr qvad hann ecki verda sèr at manni; var þat mælt, er hann var ádr í hrakníngum sínum oc utanförum, at hann heídi komist í kunnleik vid eckiu nockra í Noregi, oc heitit henni eginordi, enn efnt ecki, oc hún fengit sídann af Finni nockrum eda fiölkunnugum manni, at giöra hönum glettíngar þær, er hann yrdi sídr til qvenna, oc hafi hann fengit af því lífsíki; enn þat eitt vitu menn med sanni, at hann vard aldrei heill, sídann Jón biskup lèt hrinda hönum á prestafundinum, hvert sem hann hefir hlotit af því fótlamann einann edr adra vanheilsu jafnframt; var hann oc madr gamall er hèr var komit.

XXVI Cap. Frá ímsu.

Þá var vetr medallagi, enn kom á nordann hríd á skírdag, oc fellir mikill; í þann tíma lèt Olafr biskup Jón prest Matthiasson prenta nya sálma, Gudspiallabók, handbók presta, oc Lúthers frædi at Breidabolstad; hann lèt oc stadfesta heitdag Olafs biskups Rögnvaldssonar oc betra atferdina; þá deidi Solveig Rafnsdóttir er Abbadys hafdi verit at Stad í Reininesi, oc var þá gömlud miög, enn Gunnar bóndi Gíslason hèldt stadinn, oc lifdu þar þá enn systr nockrar; þá fór Gudbrandr Þorláksson frá Hólum utann á Patriksfyrdi, oc fèck fríann kost hiá Siálands biskupi; þau missiri dæmdi Eyríkr í Asgardi son Gudmundar Andréssonar um ved í jördu at Stadarfelli; hann hafdi umbod Pètrs bónda Einarssonar syslumanns í Þórness þíngi, oc hefir þá

1562

Pètr haldit þeim völdum enn; Jón Marteinsson hafdi þá Vadlaþíng, enn Tumi Þorgrímsson Skagafiardarsyslu, hann lèt dæma um framfæri barna Dada Steinþórssonar, oc Helgu Þorláksdóttr at Vallalaug.

XXVII Cap. Frá Stepháni presti oc ödru, enkum Gísla biskupi.

Stephán hèt prestr einn, oc var Olafsson; hann oc Erlendr Þórdarson höfdu qveikt þann róg, oc borit brèf um þat Páli Stígssyni höfudsmanni, er hann lagdi framm á þíngi, at Stephán prestr hefdi séd Pál Vígfússon lögmann, þá fyrir meira enn XX vetrum sídann, rída á spiótskapt Ejólfs heitins Kolgrímssonar at hönum óvörum, oc hefdi Ejólfr fengit af því bana er spiótid hefdi gengit í qvid hönum, oc lyst Pál banamann sinn fyrir Stepháni; nefndi höfudsmadrinn þarum XXIV menn í dóm í Ölvesi, var Stephán fyrir dómi, oc medkendist at hafa ritat brèfit oc innsiglad; Páll lögmadr beiddist undanfæris, oc dæmdu þeir hönum tylftareyd; þann eyd vann hann þar, med þeim formála, at Ejólfr Kolgrímsson hefdi ecki bana fengit af sínum verkum nè vilia, hverki leinilega nè opinberlega oc hverki viliandi nè óviliandi; medkendi Stephán þá, at hann hefdi fyrir þær sakir ritat brèfit, at sèr hefdi misþóknast ord lögmanns, er hann kom heim til hans at Hlídarenda, enn þau vyrdust þó dómendum sönn, oc skyldug umvöndunar ord, oc dæmdu þetta rètt banarád, oc Páli lögmanni LX hundrud af Stepháni í bætr; oc í annari grein eptir rógs capitula, at sá skuli slíku sekr, sem rægir vid konúng, biskup, jarl edr syslumann, oc svo ef madr lysir ecki vígi; dæmdu þeir landsvist oc líf Stepháns til konúngsnáda, á hvern hátt sem hönum synist vid hann at giöra, fyrir slíkt óheirilegt verk. Eggert lögmadr útnefndi þá oc dóm á Öxarár þíngi, um þá menn sem lofa med vottum oc handsölum meiar eda konu at fá, oc leggiast sídann med, láta lysa, enn vilia ei sídann festa, edr þær vilia þá ei samhyllast til löglegrar festíngar; vyrdtist dómsmönnum slíkt ólöglegt oc óleifilegt at guds bodum oc manna, oc dæmdu þá skylduga þær konr at festa; enn ef þeir vilia ei at lidnum lys-

íngum, skyldi þíngaprestr giöra þeim ámynníngu næsta sunnudag eptir, at festa þær, ella gialda giptíngarmanni fullrètti; enn á ödrum sunnudegi med samri ámynníngu, at gialda giptíngarmanni tvöfaldann rètt; oc á þridia sunnudegi med hinni sömu, tvöfaldann rètt giptíngarmanni, enn konúngi IIII merkr í dómrof; enn lídr sídann mánudr upp frá því, oc festir hann eigi, þá sè fángadr af konúngsvaldi, undir þá refsíngu sem XII menn dæma; um sumarit kom út híngad brèf Fridriks konúngs, at hyrdstiórinn mætti med XXIIIIr hinum skilvísustu mönnum dæma yfir lögmanna dómum ef þeir væri rángir; veikti sú tilskipun nockut svo höfdíngia stjórn Islendínga, oc hneigdist til einvalds-stjórnarinnar, oc mátti þó vera þörf at nockru, enn var bodi meiri umskipta seinna af tilstilli landstióra. Þat haust hinn XXta dag Septembris mánadar, giördi höfudsmadrinn brèf oc giörníng vid Gísla biskup Jónsson um þau jardaskipti er fyrr er gètit; mátti hann ei þar í móti mæla, ella voru hönum vís svör, oc brugdit hiónabandi hans vid Kristinu, því annad reindist sannara enn þat er hann hafdi tilsagt um sakir hennar; var í stad afgialds af þerneyu, oc þeim jördum sem skólameisturum voru lagdar til, oc nú á konúngsvaldi, biskupi bodit at gialda skólameistara hvört ár af sinni inntekt LX dali, oc naut gott í kost, IIII saudi gamla, VI tunnr mallts, III tunnr miöls, eina tunnu sallts, eina tunnu smiörs, II hundrud fiska tólfræd, oc þar til miólk oc skyr sem hann þyrfti, enn heyraranum XX dali, oc kost tilbærilegann;
1563 leid nú svo af hinn næsti vetr.

XXVIII Cap. Fráfall Dada oc Ætt.

Þessu nærst andadist Dadi í Snóksdal er hann hafdi legit tvo vetr; Gudrún Einarsdóttir kona hans var þá nær hálf áttræd, oc lifdu ei börn þeirra; enn erfíngi vár Hannes son Biarnar Hannessonar, dóttrson Dada, oc var hann í ómegd, vildu Danir taka upp allt fè Dada fyrir sakfelli hans, enn Eggert lögmadr samdi vid Pál Stígsson höfudsmann, vegna Hannesar bródrsonar síns, því hönum var dæmt umbod hans í Snóksdal, oc jafnframt þat, at Dadi hefdi ei átt þeim sökum at svara medann lifdi at fè hans væri upptækt, því hann hefdi tekid fulla qvittun fyrir brot sín;

hafdi höfudsmadrinn sendt Andrès Hoffmann umbodsmann sinn á þíngit; Eggert lögmadr galdt höfudsmanni D dali, oc leysti med því fèn, enn Hannes skyldi svara hönum fyrir þat er hann kæmi til lögaldrs, Sæbóli á Ingialdssandi LX hundrudum; þat gèck sídann til Ragnheidar Eggertsdóttr, oc eptir hana til Elínar Magnúsdóttr dóttr hennar; frá Hannesi er kominn mikil ætt er Snóksdals ætt heitir; Eggert var sonr hans er var í Snóksdal, oc átti Halldóru dóttr Hákonar Biarnarsonar í Nesi, fadir Jóna tveggia, oc Hannesar í Snóksdal, oc Ragnheidar sem fyrr átti Sigurd prest Olafsson, Brandssonar bródr Marteins biskups, Einarssonar, enn sídar Þorvard Runólfsson; Olafr var annar son Hannesar, fadir Gísla, födr Sigurdar Dalaskálds; Steinun Hannesdóttir átti Arna son Gísla Þórdarsonar, þeirra börn Þórdr smidr mikill oc námsmadr, Hannes oc fleiri; Þórun Hannesdóttir átti Gísla Biarnarson prests bródr Arna, Gíslasonar, þeirra son var Biörn fadir Sigurdar lögmanns, var sú ætt fiölmenn oc gódmenn; Ragnheidr Hannesdóttir átti Jón Sigurdarson í Einarsnesi, þeirra son var Sigurdr lögmadr, þat er Einarsness ætt. Hallbiörg oc Anna voru systr Hannesar. Biarni Gudmundarson bródir Dada bió á Dúnki í Hördadal, hans synir voru Gudmundr á Dúnki, oc Biarni í Bæ í Króksfyrdi, Jón á Hrodnyarstödum, oc Hallgerdr dóttir; Sigurdr var launsonr Biarna, eru þadan oc ættir komnar; Halldór Gudmundarson var annar bródir Dada, hans börn voru Þórdr í Tungu, Gudmundr í Hlíd oc Ingibiörg, frá þeim öllum eru ættir; frá Ingirídi systr Dada er ádr talit, hún var módir Jóns á Svarfhóli; Þorbiörg oc Gudrún voru enn systr Dada; Háldán Gudmundarson bródir Dada var fadir Jóns, födr Skúla sem margt fólk er frá komit, Halldórs oc Jóns; flestum hafdi Dadi gèfit frændum sínum giafir stórar.

XXIX Cap. Imsar Tilskipanir, oc annad.

Nú kom út bréf Fridriks konúngs, er orsakadist af svari biskupa til hans um hórdóma, oc adra ósidu oc þverúd, at þeir treystust ei um slíkt lög at semia; baud hann at flockadrættir, hórdómar oc blódskammir skyldu med lífláti refsast, oc þótti þat heldr ad-

greiníngarlaust; fyrir því vildi Páll Stígsson áqveda láta, hverir af slíkum sakamönnum skyldu lifi halda, oc hverir eigi, oc var þat tilefni til dóms þess er þar um var dæmdr sídar; enn á alþíngi áqvad hyrdstiórinn á þessu sumri, ásamt med biskupum bádum, af hveria prestar uppgefnir skyldu alast, því at Spitali sá er Arni biskup Helgason hafdi sett fordum, oc duga mátti prestum sem óqvæntir voru, dugdi nú ei lengr er þeir höfdu konr oc börn; voru þeim tilnefndir stadir er þeim skyldi veitast uppheldi af; í Austfiördum Hof í Vopnafyrdi, Kyrkiubær, Valþiófstadr, Vallanes, Heydalir, Stafafell í Lóni; fyrir sunnann Hollt undir Eyafiöllum, Breidabólstadr í Fliótshlíd, Oddi, Runi, Gaulveriabær, Gardar á Alptanesi, Melar, Reykiahollt; í Vestfyrdínga fiórdúngi, Stafhollt, Hytardalr, Setberg í Eyrar sveit, Selárdalr, Hollt í Önundarfyrdi, Vatnsfiördr, Stadr í Steingrímsfyrdi, Stadr í Grunnavík; enn miög þótti misiafnt nidrskipad á þessa stadi presta uppheldinu lengi, eptir vild oc vináttu biskupa; eitt konúngs brèf baud at klerkar tæki collation af lènsmanni, oc gengi eptir ordinantiunni, þvarr vid þat köllunar rettr eigenda kyrknanna; var stefnt utann Páli Vígfússyni. Höfudsmadrinn lèt oc á því alþíngi XII manna dóm ganga um ordrygti; annar dómr gèck at forlagi höfudsmanns oc Gísla biskups, um tregleika úngra skólamanna til prestavígslu, var dæmt at þeir sem rèdi sèr siálfir, oc ei vildi prestvígiast, skyldu aptr gialda edr af sèr vinna vid dómkyrkiuna, klædi oc fædi er þeir nutu í skólanum; höfudsmadr baud at gialda sèr oc sínum umbodsmönnum prófaststoll eda giaftoll af þeim syslum er Gíslá biskupi voru léntar tyundir af; þau missiri giördi Þorleifr prestr Biarnarson Testamentum sitt, oc fól Eggerti lögmanni Hannessyni konu sína oc börn, hann hafdi fengit Páli Jónssyni frá Svalbardi Reykhóla; Eggert gaf Gudmundi Helgasyni á Eyri vid Arnarfiörd qvittan konúngdómsins vegna um misfelli hans vid Jón Guttormsson. Eptir alþíng reid Páll Stígsson hyrdstióri nordr í Eyafiörd at konúngsbodi, oc Niels Olafsson fógeti, oc Jón prestr Lopts son í Gördum skriptafadir hans, oc margir adrir; þar kom samann vid þá Olafr biskup Hialltason, Vígfús Þorsteinsson syslumadr úr Þíngeyarþíngi oc Nicolás bródir hans, oc Jón Marteinsson syslumadr í Eyafyrdi, enn kaupmenn konúngs voru fyrir, Hans Nansen er sídann vard borgmeistari, oc Frantz Lauritzson; á þeim fundi keypti höfudsmadrinn konúngi til handa

brennisteins-námurnar nyrdra af þeim Þorsteinssonum, oc skyldi Nicolás hafa Múnkaþverár klaustr afgialdslaust um IIII ár, enn afgiald var LXXX dalir, oc var þó frestrinn lengdr sídar um tvenn missiri; enn Vígfús bóndi Þíngeyarþíng um VI sumr afgialdslaust, oc Mödrufell med Gilsbacka jafnlengi, enn sídann skyldi hann gialda eptir sysluna XXX dali freka edr sem hefir verit; hönum voru oc fenginn öll VI marka mál oc minni til eignar; um haustit hinn XXVIIda dag Septembris mánadar komu samann at Bessastödum, at forlagi höfudsmanns, Gísli biskup oc Marteinn biskup, Loptr prestr Narfason í Hytardal, Olafr prestr Sveinsson, Jón Halldórsson á Fródá stiúpsonr Dada, Brandr bródir Marteins biskups, oc Arni Oddsson í Midgördum, oc giördu skipun um kyrkiur oc kyrkiusóknir í Snæfellsness syslu, prestum oc sóknarmönnum til hagnadar, lögdu þeir alla bæi á Skógarströnd frá Holmlátri at Örlygstödum, er ádr lágu til Narfeyrar kyrkiu, til Breidabólstadar, þar alkyrkia skyldi byggiast; enn þá sem voru fyrir utann Háls oc Ulfarsfell til Eyrar kyrkiu, oc skyldi einn prestr þióna þeim kyrkium bádum; Eyrarsveit öll, nær XXX bæa, lá ádr til Eyrarkyrkiu, er þá var köllud Öndverdeyri, enn var nú lögd til Setbergs kyrkiu oc skyldi enginn kyrkia vera á Eyri; Hollt oc Tunga lágu fyrr undir Máfahlídar kyrkiu, hún skyldi nú aftakast, oc allir bæir milli Ennis oc Búlandshöfda liggia til Frodár kyrkiu; alkyrkia hafdi verit at Saxahóli, oc lá þángat Beruvík oc Öndverdtnes, hún skyldi aftakast, oc Saxahóll oc Öndverdtnes sækia at Ingialdshóli, enn alkyrkia byggiast í Lóni, oc þángat liggia Beruvík öll, Hólar oc Dritvík; skyldu gèfa búdarmenn allir oc útródrarmenn í Lóni oc Dritvík hvert ár einn fisk til kyrkiunnar, oc syslumadr hafa fulla magt at taka þann fisk af hlutum þeirra, ef þeir vildu eigi gialda; at Laugarbreckn skyldi vera sóknarkyrkia, oc þángat liggia bæir fyrir utann Sleggiubeinsá; X eda XI bæir í Eyarhrepp lágu ádr til Hafrsfiardareyar kyrkiu, hún skyldi nú med öllu aftakast, því sóknarmönnum hafdi fyrir stuttu borist þar á, oc drucknad í Hafrsfiardareyar sundi, er þeir fóru til jóla tída, enn af henni skyldi giörast lítil kyrkia í Krosshollti, svo prestr sá er þènti Kolbeinstada kyrkiu mætti tvær nætr samt hvílast þá hann fremr þar þiónustu, vegna fólksins naudsynia, oc skyldu liggia til Kolbeinstada kyrkiu til sóknar oc rentu allir bæir í Eyarhrepp

fyrir sunnan Nupá, enn þeir fyrir sunnan hana, Hafrsfiardarey oc Hausthús, at Miklahollti; aftakast skyldi kyrkia at Raudamel sydra, enn þeir sem giördu þessu í móti skyldu svara IIII mörkum sem í dómróf; þá tók Einar prestr son Marteins biskups vid Reykiahollti af Þórdi Gudmundarsyni, enn hann tók Mela, oc hèldt prófastsdæmit.

XXX Cap. Krísivíkr mál.

Krísivík var Beneficium, oc lá þar undir Herdysarvík; Gísli biskup fór til Krísivíkr þetta haust, hèldt stadinn prestr sá er Biörn hèt, oc bad biskup dóttr hans til handa mági sínum einum er Biarni er nefndr; prestr neitadi; enn biskup þycktist vid, oc qvadst mundi verda presti vid iafnmikla muni; sídann reid hann til Bessastada, oc kærdi fyrir höfudsmanninum naud oc þraung Skálhollts stadar, oc at skólinn verdi eigi haldinn fyrir því at skreidargialdit af sudrnesia jördum sè allt frá tekit; fyrir því bad hann höfudsmanninn um nockra ásiá, sagdi enga naudsyn til at Krísivík væri Beneficium, mætti heldr vera stólnum nockrt gagn ef hann fengi Krísivík oc Herdysarvík; kom biskup svo sínu máli at höfudsmadrinn dæmdi bádar þær jardir af prestinum undir Skálhollts stad, oc VIII kúgildi Krísivíkr kyrkiu til Strandar kyrkiu í Selvogi, oc var þat eignarmanni Strandar til þúnga; enn IV kyrkiu kúgildi oc XV aurar skyldu þó vera í Krísivík; var þetta dæmt at Bessastödum, mánadaginn nærstann fyrir Michaelsmessu, énn biskup reid til baka, oc fann Biörn prest at Strönd í Selvogi, oc tiádi hönum dóminn, oc lèt hann nú leggia skyldi frá sèr Krísivík; fylgdu þær iardir Skálhollts stad sídann, oc fèck biskup af því ámæli mikit; litlu sídar ritadi hann til presta í Höfnum sudr, at þeir mætti eigi þiónustu veita ímislegum óskila mönnum, er útreru oc ókèndir voru, sumir papistar, enn sumir hórdómsmenn, eda adrir glæpamenn; þat var ritat á IIIIda dag iòla.

XXXI Cap. Frá Petri Einarssyni, oc fleiru.

Þat er at segia frá Petri bónda Einarssyni, at hann komst í svo mikla óvild vid hyrdstiórann, at hann var rekinn frá Arnar-

stapa, oc þarmed var hönum gefit at sök at hann hefdi logit til um svo ríkann gard, oc keypt af konúngi fyrir miklu minni enn verdr var, oc dregit dul at hönum; átti at færa hann til Danmarkar, oc hafdi þetta ordit ádr enn Dadi lagdist, því hann bad fyrir hann oc adrir fleiri; fèck hann at halda Ellidaey, oc var þar til þess er hèr var komit; enn aldrei var hönum óhætt, þángat til hann tók þat til ráds, at hann lèt vígia sig til prests, oc fèck Hiardarhollt í Laxárdal; hann var þá sextugr at aldri, oc tók at daprast syn, enda hafdi hann gleymt andlègum frædum er hann hafdi lært úngr, því hann hafdi haft annad at sýsla, oc hlaut því at lesa á bók vid gleraugu, þau voru hér þá fátíd, oc var hann sídann kalladr Gleraugna-Pètr; Brandr bródir þeirra Marteins biskups er kalladr var Moldar-Brandr, var fadir Olafs prests á Kvennabrecku hins sídara, oc Þórdar prests í Hiardarhollti, er frá hönum ætt mikil; dóttir Olafs prests var Sigrídr er átti Biarni Sveinsson at Jörva, þeirra son var Þorgils fadir Sigurdar á Jörva, födr Þorsteins er syslumadr var í Mulaþíngi; frá Brandi er oc Pètr í Tialdanesi; þá var sela-vorit mikla, því at ísar lágu vid land, oc voru teknir selar á þeim nær óteliandi fyrir nordann land, fór almenníngr úr sveitum útá ísana, oc báru selana löstum samann, eda drógu oc óku til bygda framm; þá tók Gísli biskup Vatnsfiardar stad af Jóni presti Þorleifssyni Gudmundarsonar, oc vard hann at víkia at Gufudal, enn fèck hann Jóni presti Loptssyni, var hann officialis, oc þótti biskupi hann betr tilfallinn enn hinn. Jón prestr Þorleifsson var sonarson Gudmundar Andrèssonar undir Felli, hann var fadir Þorleifs, oc Gudmundar prests, oc Orms födr Jóns prests at Kvennabrecku, födr Leirulækiar-Fúsa, oc Magnúsar prests födr Arna Assessors oc Jóns syslumanns. Jón prestr Loptsson átti Gudrídi dóttr Jóns prests á Öndverdrieyri, er útgèck á Grundarmöl vid skiparana, Asmundarsonar betra bródr Stepháns biskups, hún var systir Stepháns hins sterka í Lá, er í riskínguin á sió týndi hásetum sínum oc komst einn á land, oc fyrir þat gèck Lá undir konúnginn; synir þeirra Jóns prests voru Gunnlaugr prestr í Hruna oc Jón prestr í Steinshollti; var Jón prestr Loptsson þá í vyrdíngu; vildi Gísli biskup hellst hafa þá officiales fiærst sèr, er vitrastir voru oc rögsamlegastir, oc lèt þá dæma öll hin smærri

1564

mál; var fyrir austann Einar prestr Arnason í Vallanesi til þess er hèr var komit.

XXXII Cap. Dómar.

Þetta sumar var dæmt um jardakaup qvenna í Nordfyrdí; getit er oc hyrdstióra leifis at Þorleifr prestr Biarnarson fengi Ragnhildar Jónsdóttr barnamódr sinnar, oc hefir hún þá ei verit eginkona hans ádr; einnin Olafs Hallssonar er átti Sigrídi dóttr Lopts prestr Pètrssonar í Vídidalstúngu, oc seldi Sælíngsdalslaugar Jóni Biarnarsyni, er eg hygg bródr Þorleifs prests, þann er í Flatey bió; Olafr Hallsson oc þau Sigrídr biuggu á Enni í Bitru, oc er ætt frá þeim; fleiri voru giörníngar; á alþíngi var dæmt, fyrir því at ádr var undirlagt, um stórbrot þau er Fridrikr konúngr hafdi svo hardlega refsa viliad, oc sektir á þeim; sá dómr þótti mörgum hardr, oc var af því kalladr stóri dómr, er þó miög vant at vita at konúngr mundi stadfest hafa hefdi hann vægri verit, því at menn vitu mörg dæmi þess at Danir gengu þá miög hardt eptir slíku, oc lá vid stundum at hardara yrdi refsad enn sá dómr qvad á, vildu Íslendíngar allt heldr vægia þeim sökum oc fengu ei, sem enn mun synast; er því höfdíngium þeim er dóminn sömdu ámælt ófyrirsyniu, oc því vidaukid at þeim hafi flestum viliat til slis eda brot þar eptir siálfum; má þat oc vel vera fyrir því at satt sè, at þeir dæmdu ei allshendis at sínu skapi; miklu meira höfdu fyrirmenn hèr þángat til gèfit sig vid kvenna ást enn at svo mætti vera; hafdi oc enginn skipan á verit sídann skriptirnar tókust heldr af, oc menn máttu fara taumlaust framm. Dómsmenn voru lögmenn bádir Páll Vígfússon oc Eggert Hannesson, Arni Gíslason syslumadr úr Húnavatnsþíngi, Gísli Sveinsson at Midfelli Hólmfastssonar, Gudmundur Jónsson at Hvoli Þórdarsonar systrsonar Ögmundar biskups, Þorlákr Einarsson at Núpi vestra, Gunnar Gíslason frá Reinistad bródir Arna, Halldór Einarsson, Biörn Þorleifsson, eg hygg son Þorleifs lögmanns, sá er á Kèldum bió, Jón Olafsson á Svarfholi, Brandr Einarsson bródir Marteins biskups, Þórdr Gudmundarson syslumadr úr Borgarfyrdi, Þorsteinn Oddsson, Hallr Olafsson prests Kolbeinssonar, Þórvaldr Biarnason frá Æsustödum, Þórir Sveins-

son, Einar Gíslason, Jón Sigurdarson, og ætla Jón rebba í Búdardal, Magnús Kètilsson, Pètr Þorleifsson, Ari Magnússon austann frá Núpi bródir Jóns, Magnúsar Jónssynir tveir, Oddr Thomasson Oddssonar í Búdardal fadir Biarna á Skardi; var dómrinn sendr konúngi til stadfestíngar, fór höfudsmadrinn siálfr med, oc kom hún út ári sídar, lèt konúngrinn þat eptir at erfíngiar þeirra XVII manna er dræpir yrdu fyrir slíkar sakir, hèldi jördum þeirra, enn lausafè fèlli undir konúnginn; var þó eigi dæmt eptir hönum á landi hèr þat fólk er brotlegt vard eptir hann, fyrir þær sakir er þat hafdi brotit ádr oc tekit qvittan fyrir. 1565

XXXIII Cap. Imisligt.

Vor þetta var lángt oc hardt framm yfir fardaga; þá gèngu dómar, einn at Vallalaug í Skagafyrdi af Gottskálki Magnússyni frá Reykium, er þá hafdi þar konúngsumbod, um fátæka menn, med XII mönnum; annar at Sveinstödum í Vatnsdal af Þormódi Arasyni, hafdi hann þá aptr syslu í Húnavatnsþíngi, eda var umbodsmadr Arna; þridji at Helgastödum um hiónaband Halldórs prests Benedictssonar oc Helgu Illhugadóttr, oc hardídgi hans vid hana, nema sè sá allr hinn sami er fyrri gètr af Vígfúsi bónda Þorsteinssyni; tók þá oc Olafr biskup reikníng af Halldóri presti fyrir Múnkaþverár klaustrs peníuga; Vigfús bóndi lèt oc dóm gánga um prestslambs eldi, oc hafdi hann þá prófastsdæmi í Þíngeyarþíngi ásamt syslunni, oc höfdíngi allmikill. Nicolás bródir hans átti Sigrídi dóttr Einars Bryniólfssonar at Espihóli, börn þeirra voru Einar oc Hallgrímr, Þorsteinn oc Katrín. Einar bió at Hèdinshöfda, oc fèck dóttr Jóns prests á Skinnastödum Loptssonar prests Petrssonar, er frá hönum mikil ætt; enn voru börn Nicolásar, Solveig oc Ingirídr, Gudmundr á Laxamyri, Ingibiörg oc Oluf. Þat var áqvedit í dómi Þormódar Arasonar, at flytia skyldi fátæka menn eptir rèttum bodburdi um alla syslu, oc hysa á hverium bygdu bóli, skyldi svo einvyrki flytia sem bóndi, enn utan-sveitarmenn fara sem dagr endist, oc sè beint nockru á hverium bæ, enn veri burt úr syslu á vetr-nóttum, oc var þat hinn sami sidr sem verit hafdi, því at þá var eigi sett á sveitir; Gudni í Hraun-

höfn oc Ari voru synir Þormóðar; Gottskálk á Reykium, sá er getit var, sonr Magnúsar Biarnasonar, var bródir Einars prests, þess er nefndr hefir verit, oc fèck sídar Valþiófstad, oc var óreyrinn, födr Rögnvalds prests í Hólmum, födr Marteins syslumanns; Gottskálk átti Gudrúnu dóttr Gottskálks prests í Glaumbæ oc margt barna; einn hans son var Sölvi prestr í Möd-rudal fadir Gunnlaugs prests, er Skiöldólfstada brædr voru frákomnir; hid fyrra árit hafdi dómr gengit at Backarhollti í Ölvesi af Niels Olafssyni, umbodsmanni höfudsmannsins, um reka á Þorlákshafnar skeidi; hann nefndi sig umbodsmann yfir þremr landsfiórdúngum; enn Henrik Krag frændi höfudsmannsins, er þá hèldt Stapasyslu oc umbod eptir Pètr, var yfir einum, hann lèt gánga dóm í Midgördum þessi missiri; ecki kom skip fyrir nordann um sumarit; Gudbrandr Þorláksson kom út í Seilunni á konúngs skipinu, oc var med Páli Stígssyni höfudsmanni á Bessastödum, fór hann med hönum til alþíngis, oc þadann í Skálhollt, oc var þar skólameistari fyrstr Islendskra manna; hafdi hann konúngstraust oc hylli höfudsmannsins; hann var mikill hagleiksmadr, oc hafdi smidiuhús lítit í Skálhollti austr á hladi, þar smídadi hann látun, oc gróf; sumir segia hann kæmi út hid fyrra sumarit; þá gaf Páll Stígsson tvö brèf út til presta, at þeir ámynni þá sem vanrækia Guds ord, oc ef þeir vilia samt ei hlída, straffist þeir af valdsmanni; hann setti fyrstr giald á klaustr oc veitíngar konúngs, oc lèt setia borgun fyrir afgialdit; þá var haust gott, oc vetr öndverdr.

XXXIV Cap. Frá ímsum atburdum, Höfudsmanna skipti.

1566 Þessu nærst giördi mikinn snió oc felli-vetr, enn kom bati á páskadaginn, oc var hálfa adra viku, þar eptir komu hafísar oc vor-kuldar miklir, fèll þá margt af fátækum mönnum; lágu hafísar fyrir nordann land til midsumars, oc fèll svo mikill sniór seinast í Júnio eda Júlio at tók í qvid hesti; þá voru dæmdir margir dómar; Olafr biskup nefndi XII presta í dóm, at prestastefnu á Vídivöllum, mánadaginn nærstann fyrir hvítasunnu, oc var dæmt at preststyundir oc lióstollar, heytollar oc legkaup oc líksaungseyrir, skyldu gialdast kyrkium oc prestum í þann ein-

daga, oc eptir því sem at fornu hefdi verit, fyrir þá sök at menn voru í slíku miög þverir sídann skipt var um sidinn, enn þeir skyldu sekir eptir kyrkiulögum sem í móti mæla, nema konúngr oc ríkisráð hans giöri adra rádstöfun; enn Þórdr Gudmundarson syslumadr í Borgarfyrdi lèt dæma at Heggstödum at forlagi Gísla biskups um kyrknafè, oc annan dóm at Heggstödum med VI mönnum; Arni bóndi Olafsson dæmdi um utansveitarmenn at Stadarhóli í Saurbæ, oc annar Arni Jónsson, er syslu hafdi milli Gilsfiardar oc Gliúfrár, um hina sömu er byggt væri inn í hreppa, nema sá sè hinn sami madr oc dómr; Henrik Krag hèldt þá Snæfells syslu oc umbodit, hann lèt XV manna dóm gánga í Midgördum, um giaftolla, tyundir oc þíngsóknir; þá tók Jón prestr Svenski Matthiasson á Breidabólstad at giörast gamall miög oc hrumr af elli, vildu margir fá stadinn, enn Páll Stígsson höfudsmadr veitti hann Gudbrandi Þorlákssyni, oc var hann þá vígdr, enn þó fór hann ei þángat medan Jón prestr lifdi oc gat haldit hann. Páll Stígsson setti skipalög fyrir sunnan, þau er sídann hèldust; hann deidi hinn 1ta dag Maii mánadar, oc var jardadr at Bessastödum, oc legsteinn mikill af marmara settr yfir hann, svo ej hafdi slíkr komit á Island; voru þar á grafinn vers þessi:

Paulus Stigotti Danorum ex sanguine clarus
justus, castus, amans relligionis erat.

Var Henrik Krag kosinn til höfudsmanns eptir hann á alþíngi, oc er mælt þeir hafi verit brædr at móderni, oc fór hann utann; giörnínga þá er urdu á þeim missirum tel eg ei; þá var fiski-ár, oc haust gott, enn viku fyrir vetr giördi fiúk mikit, svo bædi drap fè oc naut; á jóladaginn giördi oc fiúk, oc urdu menn vída úti; kom nú aptr vetr á snemma, oc fèllu sumstadar peníngar, enn batnadi med sumri, oc giördi sumar grasgott oc þerrasamt; þá dó Jón Svenski, oc tók Gudbrandr Þorláksson vid Breidabólstad, fóru foreldrar hans til hans, Þorlákr prestr oc Helga; Alexius Pálsson í Klaustrhólum er fyrr var ábóti í Vídey deidi þá einnin, oc urdu manntapar. Kristián Villadtsson vard skólameistari í Skálholti eptir Gudbrand, bródir Erasmusar er þar var fyrri, hann hefir ritat lækníngabók þá er Kristiáns-bók er kölluð; sumir segia Henrik Krag væri þá fyrst kosinn til höfudsmanns oc

1567

færi utann, oc ætti at qvitta erfingia Dada af konúngshendi; oc hann gaf qvittun fyrir tvær barngetnadar sektir Hiallta Vígfússyni oc Önnu systr Páls lögmanns, þær voru taldar eptir stóra dómi, enn þau voru þó opinber VI sinnum ádr at barngetnadi sín á milli, oc stód þat ei fyrir at þau giördi sídann hiónaband sitt; þá gèck Spialdhagadómr, at hverr bóndi sè skyldr at hísa oc flytia fátæka menn eptir bodleid, oc færa til allra þeirra er í skiptityund eru, enn hverr búfastr madr skyldr at hysa, oc fylgia vanfærum at hreppstióra rádi; tveim aurum skyldi svara fyrir hvern fátækann, er hús vill þyggia oc fær eigi; þá gèck enn Húsatopta dómr oc Gísli biskup lèt endrbæta Skálhollts kyrkiu, Sigurdr prestr Jónsson, at Greniadarstad, gaf þá Magnúsi bródrsyni sínum Biarnarsyni LX hundrud í jördum, enn Jón Marteinsson átti skipti vid Magnús at Mödruvöllum um haustit; Vígfús Þorsteinsson lèt dóm gánga at Helgastödum, oc dæma Sigurdi presti Jónssyni atgáng at Meyarhóli.

Íslands Árbækur

í sögu-formi.

Af

Jóni Espolin,

Syslumanni í Skagafiardar Syslu.

V. Deild.

Kaupmannahöfn, 1826.

Prentud á kostnad ens Islendska Bókmentafélags
í sál. Þ. E. Rangels eptirlátna prentverki.

Íslands Árbækur.

V. Deild.

Formáli.

I Formála þeim er settr var fyrir framann IVda hlut árbóka minna, oc prentadr er fyri framan IVdu deild, og eginlega hlídir til eptir daga Jóns Arasonar, edr yfir sagnirnar frá 1552 til 1605 (hvörsvegna oc þessi hlídir fyrra parti XVIIdu aldar, hversu sem tilheyrilegt þyckir at skipta tèdum árbókum vid prentunina) mynntist eg þess, at því meir sem lídr á aldirnar, er líklegt at eitt oc annat kunni til, at vera uppskrifad, edr máskè vissara, framyfir þat eg hefi gètad komist yfir, oc þurfi samtyckingr minn þess vægari dóms sem heldr nálgast sá tími at mögulegt verdi at uppgötva fleira enn einn madr fær í hendr fengit, m. m. Þetta vil eg nú þessheldr ámálga, eittsinn fyrir öll, at slíkr tími nálægist jafnan meira í frásögninni, oc hefi eg því eckert á móti, at hverr sem betr kann, færi til þat hönum er liósara hedann af; edr, med því hid loflega fèlag vill at eg enn nú framhaldi tèdum samtyníngi mínum, útgèfi sidann frá þeim tíma sem synist, nyar árbækr undir sínu nafni, þó svo, at mynnst verdi jafnframt þess er eg hefi fyrirgreidt. Enn um auld þá er þessi árbók frá 1605 til 1657 yfirfer, er þat at segia, at mèr vyrdist hún med sínum undarlega litlu breytíngum, svo hèr á landi sem annarstadar, hafa þó vakit á ny nockrskonar endrlífgun hiá Íslendíngum, þó lítil sè, oc tel eg hellst þar til kynníngu guds ords er þá jókst, kynníngu nockra í fornfrædum er biskuparnir Þorlákr oc Brynjúlfr komu á lopt, oc einskonar endrlífgun skáldskapar anda Islendínga; — at ödru var hún lík nærstu L árum fyrirfarandi, enn syndi þeirri tíd framar veikleika sinn (at hann hafi í þeirri grein meiri verit í raun segi eg ecki) at hindrvitni galdratrúar voru meiri, oc eins

Fortale.

Den Fortale, som blev sat foran den 4de trykte Del af disse mine Aarböger, skulde ledsage deres 4de Part, og henhörer egentlig til det Tidslöb som fulgte paa Biskop Jon Aresens Död eller til Begivenhederne fra 1552 til 1605, hvorfor nærværende Fortale ogsaa angaar det 17de Aarhundredes förste Hælvte, i hvordan man end maatte finde det passende at afdele Haandskriftet ved Trykningen i visse Hefter. Paa förstnævnte Sted bemærkede jeg, at jo længere Tiderne glide frem, jo rimeligere er det, at adskilligt mere eller sikkrere kan haves optegnet, end de Efterretninger medföre som jeg har kunnet tilvejebringe, hvorfor mine Samlinger og behöve et des mildere Omdömme, som de mere nærme sig til de Tider, der gjöre det muelig for Forskjellige at opdage flere historiske Mærkværdigheder, end en Forfatter kan overkomme, o. s. v. Dette vil jeg her des snarere erindre engang for alle, som et saadant Tidslöb nu virkelig möder os, hvorfor jeg aldeles intet kan have derimod, at de, som bedre ere istand dertil, herefter meddele de Tillæg, hvilke de have kunnet erhverve, eller (da det hæderlige Selskab önsker at jeg endnu fortsætter disse historiske Samlinger) udgive under eget Navn andre (islandske) Aarböger, dog saaledes, at mine Forarbeider derved erindres. — Tidsrummet fra 1605 til 1657, som omhandles i den fölgende Part af nærværende Værk, var vel underkastet saare faa Forandringer, saavel i dette Land som paa flere Steder, men det forekommer mig dog ikke desmindre, at det har paa ny, skjönt i en ringe Grad, oplivet Islænderne, især ved Gudsords da forögede Udbredelse, den Oldgrandskningslyst, som Biskopperne Thorlak Skulesen og Brynjulf Svendsen opmuntrede, samt endelig ved etslags Gjenoplivelse af Islændernes Digteraand. I andre Henseender lignede det de næst foregaaende 50 Aar. Dets Svaghed (om i Grunden större end det forlöbnes, kan jeg ikke sige) syntes at forværres ved Hexetroens

óvidrqvæmlegleiki atferlis vid hneckíngu fiölkíngis; samt kauphöndlunni enn þá verri oc bundnari. Ei verdr því neytad, at lærdómr jókst mikid á tèdum L ára tíma, enn þó ecki þánkafrelsi edr almenn upplysíng; meiri mentamenn urdu þessvegna til enn ádr, enn ecki nema fáir. Landstjórnin synist allvel til hafa gengit, enn var þó of greinarlaus oc straung um sumt, enkum í sakamálum, enn þótt hún væri betri hvad suma innanlandshætti snerti, enn seinna, allrahellst nærst eptir stórar breytíngar, sem jafnan er hætt vid margr misbrúki. Frelsisandi þióðarinnar synist ei á þessu tímabíli hafa tapad sèr svo mikit sem líkindi væri til, vid svo sterklega takmarkada kauphöndlun oc straung lög, edr sem á hinu nærsta fyrir (frá 1552 til 1605) oc yfirhöfud vyrdist þjódarandinn mikid hafa vidhaldit sèr frá gamalli tíd, þó at vonum sá manndómr sem nidrlagdist í oc eptir Sturlúnga-auld, oc enkum eptir fyrri pláguna, ei hafi gètad vidrètt sig aptr, oc vanafestinn væri ofmikil ordinn. Veraldarinnar, oc sèrilagi þessara nordrlendsku ríkja tilburdir, gáfu oc eigi í þann tíma efni til nyrra uppvakníngu; enn af því sem til batnadar hafdi snúist eptir sidaskiptinn hefir þat þó leidt, at fyrirmenn í landi voru á því nærsædda tímabili, mikla rádsvinnari, enn fyrrum hafdi verit, oc er líklegt at sidferdi alþídunnar vída hvar hafi farit þar eptir, hversu sem var um hleypidóma oc hindrvitni, oc varla hefir spakara verít med almenníngi hèr, enn þá oc á inum nærsta mannsaldri eptir. Þess vil eg gèta, at eina uppsprettu til framhalds árbóka minna hefir mig vantad med öllu, sem er Vatnsfiardar-Annáll hinn seinni, oc fleiri kunnu vera.

Frostastödum, þann 16 Júlii 1825.

Jón Espolin.

Tilvæxt, samt utilbörlig Fremfærd ved Troldfolks Forfölgelse. Handelens Frihed og Gavnlighed aftog ligeledes. Vel kan man ikke nægte, at Lærdommen tiltog i dette halve Aarhundrede, men det samme kan ikke siges om Tænkefrihed eller almeen Oplysning; Landet fik vel lærdere Mænd end forhen, men deres Tal var kun ringe. Islands Bestyrelse synes at have havt en god Gang, skjönt dens Forholdsregler i nogle Poster vare altfor utydelige og strænge; dog var den, hvad visse indenlandske Indretninger angik, bedre end længer hen i Tiden, især efter store Forandringer, hvilke mange saa let kunne misbruge. Folkets Frihedsaand synes ikke i det omhandlede Tidslöb at være bleven svækket i den Grad, som i det næstforegaaende (fra 1552 til 1605) skjönt man vel kunde formode det af Handelsfrihedens Indskrænkning og Lovenes Strænghed. Ligeledes synes det gamle nationale Sindelag at have holdt sig temmelig vedlige, skjönt den Kjekhed og Raskhed, som nedtryktes i og efter Sturlungernes Tidsalder, samt især efter den förste af de to Pestsyger, ikke kunde reise sig paa ny; og Tilböjeligheden til indgroete Vaner var bleven altfor rodfæstet. Verdens, og mindst disse nordiske Rigers Begivenheder, gave ej heller i denne Tid Anledning til nye Opmuntringer, men de Forbedringer, som vare blevne indförte ved Reformationen, var det dog vist at takke, at Landets Övrighedspersoner nu viste et meget anstændigere Forhold end forhen, og det er sandsynligt, at Almuens Sædelighed paa de fleste Steder har rettet sig derefter, hvorledes det end gik til med Fordomme og Overtro. Neppe har her i Landet nogensinde hersket saadan almindelig Rolighed, som i det omhandlede Tidsrum og den næstpaafölgende Menneskealder. — Endelig maa jeg bemærke, at jeg ved disse Aarbögers Fortsættelse har maattet savne en vigtig Kilde, nemlig de senere *Vatnsfiords-Annaler*, og saaledes kan det vel være Tilfældet med flere slige.

Frostastade, den 16 Julii 1825.

John Espolin.

Prentfeil fundinn í IV^da^ Deild Arbóka.

Pag		lín.	
Pag	IV	lín. 6	giörit l. giörist.
—	VII	— 15	ængere l. længere.
—	4	— 5	af því l. á því.
—	5	— 15	Bianarnes l. Biarnanes. lín. 26 um jardir l. jardir.
—	7	— 19	Gísla prests Jónssonar, l. Gísli prestr Jónsson. lín. 31 l. Finns.
—	8	— 1	Einarson l. Gudmundarson.
—	9	— 18	l. Túngls. lín. 24 l. qvongast.
—	12	— 24	Skógarsandar l. Skógarstrandar
—	16	— 13	l. Steindórsson.
—	19	— 21	l. hinum fyrrum biskupum.
—	37	— 9	í Hvamms sveit l. til Hvamms í Hvamms sveit.
—	42	— 23	Hvammsd. l. Hvammsdómi.
—	46	— 4	l. áqvedit.
—	49	— 11	*in Marg.* 1550.
—	53	— 1	l. Öxarár
—	56	— 27	l. því (óskírt)
—	63	— 36	l. sinna manna.
—	64	— 36	l. biórþili.
—	69	— 17	l. Jón Biarnarson *et pcst.*
—	71	— 13	l. höfudsverdum.
—	74	— 16	Ari l. Arni
—	77	— 13	l. prestr.
—	97	— 5	l. Olafr biskup.
—	104	— 8	*in Marg.* l. 1554.
—	111	— 32	*in Marg.* l. 1556.
—	114	— 8	am l. um. lín. 38 *in Marg.* l. 1557.
—	118	— 33	l. Snæfells. lín. 34 l. vid.
—	120	— 30	l. Halldórssonar.
—	124	— 36	fárád l. fáfród.
—	125	— 20	l. biskupdóms síns.
—	127	— 1	l. Olafi biskupi.
—	135	— 2	l. minna.

Frammhald 4da Þáttar.

XXXV Cap. Frá Ormi Sturlusyni oc utanferdum.

Jón Marteinsson hafdi nú haldid Mödruvöllum oc Vadlasyslu, sídann þeir Ormr Sturluson, oc Páll Jónsson fóru á brott, var þá svo mikit yfirlæti hans, at hann lèt bændr vyrda sig med hesti oc reidtygium á Eiafiardarböckum, fyrir III hundrud hundrada; enn Páll fór vestr, oc þeir Magnús bródir hans bádir, er mælt þeir hafi haft bádir syslu í þíngeyarþíngi, ádr Vígfús þorsteinsson vard þeim þar at ofrefli. Ormr Sturluson hafdi verit lángar stundir á rekníngi, oc var þat seinast at hann var lestreki Nicolásar bónda þorsteinssonar; hann geymdi hesta hans í Hvammi, oc tók saud á Naustum sèr til fædis; þó opinberlega; enn kona hans hafdi verit á Aungulstödum þá Helga Aradóttir var þar, enn þat hefir verit ádr Páll fór vestr, oc borit út sorp oc hreinsad bæ. Ormr hafdi verit qvennsamr miög, oc svallad med ímsum konum fè sínu, giptum oc ógiptum; hann var þrisvar í haldi á Bessastödum, oc hafdi þá þorbiörg kona hans ordit at leysa hann út med stór-fè; Eggert Hannesson hafdi á hönum óvild mikla, oc ugdi hann mundi rægia sig ef hann kæmist utan, oc fyrirbaud því öllum at flytia hann; fyrir þá sök hafdi Ormr ei utan komist, at í alla kaupstadi kom þat forbod; hafdist Ormr þá vid í austfiördum med Biarna bónda Erlendssyni á Kètilstödum, oc Gudrídi þorsteinsdóttr Finnbogasonar, systr Vígfúsar, þau

voru systkina börn, oc hiálp hún Ormi, reid í kaupstadinn oc gaf þískum mönnum er þar voru uxa gamlann til at flytia hann, þeir hètu því med þeim hætti, at þeir mætti setia hann á land hvar sem þeim væri hægast, í löndum Danakonúngs; fór Ormr med þeim utann þetta sumar er fyrr var gètit, oc lètu þeir hann á skipi nordarlega vid Noreg, fór hann þá vid vonarvöl, til þess er hann hitti Fridrik konúng af hendíngu einni, oc gèck á veg fyrir hann í vadmáls hempu grárri, fèll á knè oc bad um nád; konúngr spurdi hvad hann skadadi, oc hvad hann væri at manni; Ormr sagdi til sín, oc taldi hönum eymdar hag sinn; konúngr kannadist þá vid hann, oc spurdi hvert hann væri sá er sèr hefdi gefit lúdrinn fordum, laungu ádr enn hann tôk konúngdóm? Ormr játadi því; þá baud konúngr at gèfa hönum klædi ny, oc skipadi hönum aptr lögmannsdæmit, oc Bardastrandarsyslu fyrir utann XXX marka sakir, fór hann vid þat út til Islands, oc lèt þegar er hann kom út tvo menn sveria á Vallalaugarþíngi, at med Þorleifi Grímssyni á Mödruvöllum oc Solveigu Hallsdóttr hefdi verit fiórmenníngsmægdir, oc dæma sèr Silfrastadi af Brandi Ormssyni er þar bió þá oc átti Hallóttu dóttr Þorleifs, þótti audveldara at ráda á þau enn á Jón Marteinsson; sídan setti hann alþíng at bodi Henriks Krags höfudsmanns, enn ecki var at því farit, því at Eggert Hannesson mótmælti hönum oc brá brigslum á þíngi, enn höfudsmadrinn dó, oc vard ecki af neinum dómum; stefndi Ormr Eggerti þá utann, enn Jón Marteinsson stefndi Ormi oc fór utann á Akreyrarskipi, oc med hönum sveinn hans Jón Jónsson frá Svalbardi, bródir Magnúsar oc Páls; hann bió þá á Vindheimum á Þelamörk oc var af því kalladr Vindheima Jón, enn smásveinn hans var Thómas launsonr Gríms Þorleifssonar. Marteinn biskup fadir hans hafdi sendt hönum kedin er metinn var fyrir XII hundrud í fasteign, oc þótti þó kedian betri, hana hafdi Jón gefit höfudsmanninum til fylgis. Ormr Sturluson oc Páll Jónsson tóku sig þá einnin samann, oc fóru utann á Hialltaeyri, ætladi Páll at ákæra erfingia Dada Gudmundarsonar um Stadarhól. Arni Gíslason fór oc utann; Jón prestr Kráksson halfbródir Gudbrands prests Þorlákssonar hafdi til Danmarkar farit, at átelia um jardir þær oc fè er Gottskálk biskup Nicolásson hafdi dæmt af módrforeldrum hans Jóni Sigmundarsyni oc Biörgu Þorvaldsdóttr, oc Einari módrbródr hans, hafdi kon-

úngr þá bodit Páli Stígssyni höfudsmanni at láta Jón prest fá rétt af slíku máli; hönum þótti þat erfidt því málit var fornt ordit oc flókit, oc hafdi viliad semia med Jóni presti oc mótstödumönnum hans, enn í því andadist hann, oc leiddist Jóni presti þá at eiga í þeirri þrætu; tók nú Gudbrandr prestr Þorláksson vid málinu, því hann var jafnt tilkominn, oc fór þetta sumar utann til at kæra þat fyrir konúngi, komu öll málinn at hid sama sumar. Jón Jónsson frá Vindheimum átti Helgu systr Arna oc Gunnars Gíslasona, hann afflutti þar miög Gunnar mág sinn, oc vildi ná frá hönum Reinistadar klaustri; enn med Ormi oc Páli oc Jóni Marteinssyni urdu þær lyktir á, at ríkisrádit dæmdi hálft fè Þorleifs Grímssonar börnum hans oc Solveigar, enn hálft Þorbiörgu konu Orms, nema Mödruvelli er Páll sókti heldst eptir vegna Helgu Aradóttr konu sinnar, dóttrdóttr Þorleifs, sagdi Þorleif hafa gèfit Halldóru dóttr sinni Mödruvelli í heimanmund á brúdkaupsdegi þeirra Ara, þat hafdi þó Þorleifr aldrei medkennt, enn brèf hans oc innsigli fannst þar fyrir, oc var eignad brögdum Jóns biskups oc hans ættmanna; fèck nú hverr VI hundrud hundrada, oc Páll Mödruvöllu at auki, enn Jón Marteinsson nádi þeim aldrei sídann, hèldt þó rentu allri af Mödruvöllum oc öllu fènu þángat til, hvörsu sem þeir Páll oc Ormr ákærdu, oc olli því kediann þó hún fengi ei meira adgiört; enn Kristophor Valchendorf var sá höfudsmadr er hans hlaut, því hann tók vid eptir Henrik Krag, oc verdr enn getit um útkomu þessara manna; fèck þá Ormr Mödruvalla klaustr at auki þess er ádr segir, oc verndarbrèf konúngs; hafdi hann dæmt ádr hann fór utann Henrik Gerken Hannessyni þískum manni á landi hèr oc qvæntum, hálft Svignaskard oc hálft Sigmundarnes vegna konu hans.

XXXVI Cap. Tilburdir, oc frá kyrkium.

Þá er þess getit at Gísli Sveinsson í Midfelli hafdi Arnessyslu; þá deidi oc Biörn prestr Olafsson í Runa med þeim hætti, at hann hafdi fallit af hestsbaki hid fyrra árit, oc túngann ordit í milli tanna hönum oc marist svo þar kom ber í; gróf úr hön-

um túnguna oc túngurætrnar, oc lá hann svo meir enn ár oc andadist í föstu inngang, sáust þá allir lidir oc sinar í hans líkama, oc jafnvel hriggiarlidirnir innan á hriggnum at framannverdú á qvidnum, svo var hann inndreginn; einnin deidi Freysteinn prestr Grímsson í Stafhollti er opt hefir verit getit ádr; þá tók Húsafell Grímr Jónsson í Sídumula, fadir Jóns er Hvamm hèldt í Nordrardal, oc um hríd bió í Kalmanstúngu, hèldt hann þat fyrstr leikmanna. Um þær mundir qvartadi sóknarfólk í Eyarhrepp fyrir sunnan Gnúpá yfir því, at opt væri ófært at sækia til Kolbeinsstada kyrkiu, yfir Hafrsfiardará oc adrar torfærur, eda ná til þíngaprests í naudsynium; var þá Marteinn Erasmusson umbodsmadr á Arnarstapa, oc afsagdi hann at taka kyrkiuna á nockra konúngsins jörd í Eyarhrepp, edr hafa af veg oc vanda; enn Einar prestr Marteinsson biskups, er Stad tók á Ölduhrygg í þann tíma, átti þá hálfann ytra Raudamel, oc baud at kyrkiann mætti smídast á sinni lód, ef hún fengi aptr allar eignir oc itök sem átt hafdi Hafrsfiardareyar kyrkia; vard þat oc sídann á dögum Johans Bucholts at Hafrsfiardarey oc Hömluhollt med kúgildum þeirra, oc allir sóknarbæir í Eyarhrepp fyrir utann Höfda lögdust til Raudamels sóknar, því lest fiska mikti mál Einars prests, þó sóknarmönnum væri óhægd í, enn annad af Hafrsfiardareyar kyrkiu fiám fèck Raudamels kyrkia ecki, því rekinn fyrir Haffiardarey, er ádr var Beneficium, var lagdr til Breidabólstadar kyrkiu, kluckann hin mesta til Bessastada, enn þriár minni til Hytardals, messu klædi til Lóns kyrkiu, IIII málnytu kúgildi til Stadarhrauns, hundrads hestr oc hundrad í daudu, enn til Feriubacka hálfkyrkiu eitt málnytu kúgildi, tveir hundrads hestar, naut VI vetra, oc XII saudir þrèvetrir, eptir því sem Gísli biskup skipti því þá Hafrsfiardareyar kyrkia lagdist af til fulls, oc var þat á því ári er nærst var talit; Marteinn biskup hafdi giört skipti milli kyrkna í Miklahollti oc Hafrsfiardarey sakir nálægdar, lagdist Hömluhollt til Hafrsfiardareyar kyrkin í stad Hólslands er fylgdi Hafrsfiardarey oc fèll sídann til Miklahollts, þiónadi þadann af hinn sami prestr Kolbeinstödum oc Raudamel, oc var þar um þessar mundir Steingrímr son Jóns sterka á Hörduhóli, sá er einnin var í Breiduvík, oc at Ingialdshóli sídar.

XXXVII Cap. Andlát Olafs biskups oc enn fleira.

Olafr biskup Hialltason var vanr at halda vinaveitslu annan sunnudag eptir þrettánda í jólum, þá gudspiall er um brúdkaupid í Cana, oc hèldt miög til þess dags jafnan, bar oc svo til er hann hafdi ádr qvilladr verit at ödru hveriu um vetr, enn legit sídann þriár vikr, at hann andadist þann dag heima at Hólum medann Gudspiallit var lesit; var hann biskup í XVII vetr, enn frá því hann vard prestr, voru eigi færri enn L vetr, sumir ætla fleiri enn LX, oc var hann madr gamall; hann hafdi saman tekit nyann Kristinrètt med Arna Gíslasyni, oc vard sá eigi lögleiddr, oc þó meira vid tímann enn sá er ádr var eptir Arna biskup; vid hann eru kendir vardar þeir er standa fyrir sunnan sand, oc heita Olafsvardar eda biskups vardar, er mælt at hann oc sveinar hans hafi hladit þá einhveriusinni er þeir voru nær villtir; son hans var Hiallti prestr at Fagranesi á Reykiaströnd, enn Sigrídr, Snorri oc Ingibiörg vitu menn ei hvört voru systkin Hiallta edr börn, oc er hid seinna þó líkara; Snorri bió á Reykiaströnd oc hèt Þorun kona hans; enn Ingibiörg giptist Jóni Jónssyni er Gudbrandr biskup ól upp, þau biuggu at Biarnastödum í Kolbeinsdal, voru synir þeirra Þorleifr, oc Hiallti, hann var í skóla oc fór utann, kom sídann aptr, oc fór vístum í austfiördu. Um vorit eptir andlát Olafs biskups, var fundr lærdra manna oc leikra at Flugumyri enn sumir segia at Hólum, var þá Sigurdr prestr Jónsson á Greniadarstad kosinn Officialis yfir stólinn oc biskupsdæmit; hann var oc i annad sinn kiörinn til biskups, oc kosníngarbrèfit innsiglad af XXIV prestum, enn sumir vildu til biskups kiósa Biörn prest Gíslason, er þá var í Saurbæ; kom engum þá í hug um Gudbrand prest Þorláksson, er úngr var í prestskap oc þá utanfarinn; fór Sigurdr prestr til stólsins, oc var at því sinni giört Sigurdar registr er kallad er; þar var þá skólameistari sá er Marteinn hèt; Erasmus Villadtsson giördist þann tíd prestr í Odda; Sigurdr Þormódsson er tók vid syslu í Húnavatns þíngi eptir Þormód födr sinn, lèt XII manna dóm gánga at Torfustödum í Midfyrdi, midvikudaginn eptir Trinitatis sunnudag, um bygdar rygti, hèt sá Erlendr Thómasson er fyrir var hafdr; oc aptr um vid í fiskhelgi fyrir Myrum í Hrutafyrdi; þó veit eg ei hvert Sigurdr var nema umbodsmadr, því at Jón

1569

Biarnarson Jónssonar biskups tók þá vid syslunni, oc bió hann at Holltastödum, enn sumir segia Þíngeyrum um hríd; Þorbergr Bessason hafdi þá haft umbod yfir Miklagardi, oc giördi Officiali reikníng fyrir; Benedict son Halldórs prests hins ríka Benedictssonar Grímssonar á Mödruvöllum, tók nú Vadlaþing, oc fyrst í umbodi Jóns Marteinssonar, oc hèldt þat lengi sídann, hann bió at Mödruvöllum í Hörgárdal, oc var kalladr hinn ríki, hann lèt gánga dóm á Spialdhaga um refsíng stráka oc stelpna; Valgerdr hèt kona hans, dóttir Biarnar Þorvaldssonar frá Æsustödum, og Herdysar frilludóttr Gísla Hákonarsonar, börn þeirra voru Biörn, Elín, Arnfrídr oc Þórunnar tvær; Benedict var medalmadr vexti, medallagi frídr sínum; þá tók vid Reykiahollti eptir Einar prest Marteinsson er hann var farinn til Stadar, Jón prestr Einarsson, bródir Gissurar biskups, oc Halldórs prests í Selárdal, oc Þorláks á Núpi, oc hèldt þann stad lengi sídann, oc hans ættmenn eptir hann; hann átti Gudrídi Sigurdardóttur af ætt Slítandastada manna, er búrkona hafdi verit í Skálhollti, Bödvar prestr var sonr þeirra ádr þau komu samann, enn sídann voru dætr Gudrún oc Margret; Bödvar var nær frumvaxta er hèr var komit.

XXXVIII Cap. Frá Höfdíngium.

Nú kom út um sumarit höfudsmadrinn Kristófór Valkendorf af Glorup, mikilsháttar herramadr í Danmörku, oc skyldi prófa ákærur þær er fyrir konúng voru komnar, höfdu þeir Ormr oc Páll miög rægt Eggert Hannesson, oc heitit höfudsmanni störum veitíngum á sínum gördum, þar svo vid at skipit rak á Vestfiördu nálægt Bæ á Raudasandi þar Eggert bió, tók hann miög vel höfudsmanninum, lagdi hönum til hesta oc annan fararbeina allann, oc reid med hönum siálfr sudr um land undir alþíng, oc fèck allvel túlkat mál sitt, oc Hannesar bródrsonar síns. Páli var eignad at vilia koma fè Dada undir konúnginn, oc er þeir ridu um Saurbæ vildi höfudsmadrinn sækia Pál heim, oc siá gard hans á Stadarhóli, því hann var útkominn ádr, oc hafdi verndarbrèf konúngs, enn þó ei allskostar eyrindum feginn, þar var myrótt heimreidar, oc fèck Eggert kunnugann mann til fylgdar, oc bad hann fara hvert fen at ödru; hann giördi svo oc velltust menn

oc hestar um, oc er heim kom var Páll hverki heima nè vidbú-inn, spyr þá höfudsmadrinn at stofu hanns, enn Eggert lètst ei af vita, nema topt einni er hann kynni máskè at byggia í stofu seinna, fèck hann svo til hagad at höfudsmadrinn vyrdi Páli flest fyrir skrum oc raup; enn er hann kom á alþíng, tafdi hann þar vel hálfann dag, oc baud höfdíngium at bera allt fyrir sig á Bessastödum, kærdi höfudsmadrinn í fyrstu til alls fiár Dada, enn Eggert komst af med þá D dali, sem ádr er gètit, oc dæmdi Ormr lögmadr þar um hinn VIIda dag Julii; voru borinn sáttamál af Gísla biskupi oc ödrum höfdíngium, milli Orms og Eggerts, oc annara erfíngia Þorleifs Grímssonar, oc skiptabrèf giört, enn annad at Skridu í Hörgardal, oc fèck Ormr sakir konúngsbrèfsins V hundrud hundrada oc XII hundrud, enn sóadist þó brádt. Gudbrandr prestr Þorláksson var útkominn, oc hafdi konúngr bodit at giöra hönum rètt um eignir Jóns Sigmundarsonar, lèt þá Ormr lögmadr med Eggerti oc ödrum, dóm gánga at Bessastödum, oc dæmdu þeir at Gottskálk biskup hefdi raungum meinum upplostit millum Jóns Sigmundarsonar oc Biargar Þorvaldsdóttr, ónýttust þá allir hans dómar oc giörníngar um eignir Jóns oc Biargar, oc svo þær jardir, er Einar Jónsson hafdi látit, dæmdust Gudbrandi presti oc hans samörfum; enn þótt Ormr hefdi fengit lögdæmit undann Eggerti, endrnýadi höfudsmadrinn syslu veitíngu Eggerts í Isafiardarsyslu, oc skipadi hönum einnin prófastdæmi, oc baud hon-um at dæma hiónabandsmál med VI mönnum, þremr klerkum oc þremr leikmönnum; oc öllum skipadi hann málunum at Bessastödum, oc fór utann sídann, enn skipadi Olaf Bagga umbodsmann sinn, bió hann at Nesi vid Seltiörn. Eggert fór vestr til Bæar, oc leisti út fè Hannesar frænda sins, oc bió Hannes í Snóksdal sídann. Páll bió at Stadarhóli oc at Reykhólum, oc var optast kalladr Stadarhóls Páll, hann var stórhugá oc nýnæmr, enn lagamadr gódr, eru um hann frásagnir margar kátlegar, svo sem þat hann hefdi stefnt konúngi oc lotit á annad knè á medann, oc sagt sig láta tigninni enn standa á rèttinum; sú er önnr at hann hafi siglt skipi sínu nýu á skèr, oc qvedit þetta:

Itar sigli austr um sió öldujórnum káta,
skipit er nytt enn skerit hró, skal því undan láta.

XL Cap. Fráfall Marteins biskups oc Jóns prests.

Marteinn biskup var þá í þann tíma í Midhúsum hiá Alptanesi, því Halldór sonr hans bægdi hönum þar frá; þar andadist Marteinn biskup, XIV vetrum eptir þat er hann hafdi aflagt biskupsdóm, enn Halldór bió at Alptanesi sídann; segir Biörn at Skardsá, oc eptir hönum Jón prófastr Halldórsson, at Marteinn biskup hafi lifad VI árum lengr, enn þetta hygg eg þó sannara. Loptr prestr Narfason í Hytardal var officialis Gísla biskups eptir Martein; hans son var Greipr prestr, er þessi missiri dó af dryckiu. Um þær mundir deidi oc Jón prestr Biarnason, er fyrr var í Skálhollti.

XLI Cap. Frá Vígslu Gudbrands biskups, oc ímsu ödru.

1571 Um vetrinn eptir var Gudbrandr Þorláksson vigdr í Kaupmannahöfn til biskups at Hólum, af Doctor Páli Matthiassyni Siálands biskupi, hafdi hann miög fylgt at vígslu hans, enda var þá eigi völ á lærdara manni hèr lendum, skorti þá Gudbrand vetr á þrítugann; þeir biskupar bádir Gísli oc Gudbrandr tiádu konúngi audmjúklega skort oc uppheldisleysi presta hèr á landi, oc bádu þeim hiálpar; hèt þá Fridrikr konúngr þeim tveim hundrudum dala í Skálhollts biskupsdæmi, enn einu hundradi í Hóla, árlega af rentu sinni, kjöri Gísli biskup í þat jardir prestunum til friálslegs ábylis, þóttu þær vissari enn at sækia peninga hvert ár í hendr konúngs umbodsmanni, oc tók sídann til skodunar hveriar liklegastar væri; enn Gudbrandr biskup kaus peninga, þótti hægra at skipta þeim, áttu þeir at gialdast af Mödruvalla klausters inntekt, oc þóttist hann seint fá þá stundum af Johanni Bucholt höfudsmanni; höfudsmadr kærdi um vorit, hinn XIta dag Maji mánadar, sakir á Pètr skraddara, fyrir dómi Bertels Olafssonar syslumanns í Gullbríngusyslu, á Kópavogi, fyrst at Gabríel drengr einn, hefdi ordit úti á fialli um vetr, af völdum Peturs, er þeir voru sendir í Skálhollt; oc annad at hann hafi ætlad at slá sig med staf, þá hann hafi verit lagstr á sæng sína; höfudsmanninum var þá alvarlega umbodit af konúngi at refsa hordómum, blódskömmum oc þvílíku; þá er Arni Gíslason kominn til Hlídarenda, enn Jón Biarnarson Jónssonar biskups dóttrmadr hans

hèldt Húnavatnssyslu; Sigurdr prestr Jónsson hafdi enn öll forrád Hóla; hann skipadi kyrkiusókn frá Vikrlöndum á Skaga til Hvamms kyrkiu, at bón Jóns bónda Grímssonar á Ökrum, oc Biörn prest Thómasson bródr Olafs á Hafgrímstödum fyrir rádsmann oc umbodsmann Hólakyrkiu um Svarfadardal, hann hèldt Velli. Johann Bucholt lèt lögmenn Orm oc Þórd útnefna XII manna dóm á alþíngi, oc dæma Nicolási oc Jóni, sonum Odds prests Þorsteinssonar, arf eptir Þorstein Gudmundarson á Grund födrfödr þeirra, enn undan Eyríki Gudmundarsyni í Asgardi, hafdi Oddr prestr fengit qvittan af Knúti Steinssyni höfudsmanni fyrir brot sitt med Arnfrídi Torfadóttr. Gudbrandr biskup kom út hid sama sumar, átti hann þá dóttr er Steinunn hèt vid Gudrúnu dóttr Gísla prests Finnbogasonar, oc kom sídar frá henni kyn mikit er heitir Steinunnar ætt. Þá vard víg í Sídumúla, var lagdr undir bordi vid dryckiu Jón Grímsson í Kalmanstúngu, af Jóni murta syni Eggerts lögmanns Hannessonar; Jón fór utann, oc kom ei út aptr; þar um dæmdi Þordr lögmadr, oc annann dóm um Hofstadi á Myrum, segir Jón prófastr Halldórsson at þat mál yrdi ei útgiört fyrrenn þremr vetrum sídar enn hèr var komit, oc at Sigurdi dæmdust þá Hofstadir; son Jóns Grímssonar var Grímr prestr at Húsafelli, fadir Helga prests er fór í Þórisdal med Byrni presti Stephánssyni; launsonr Jóns, oc eldri, var Vígfús, er átti Margretu Helgadóttr systr Gudmundar á Eyri í Arnarfyrdi, þeirra son var Helgi er bió á ímsum jördum í Borgarfyrdi, fadir Vígfúsar prests vid Hellna oc hans systkina; Helgi var son Vígfúsar prests, fadir Helga, födr Vígfúsar á Eyri í Eyrarsveit; annar son Vígfúsar prests var Arni á Heydalsá, fadir Vígfúsar á Eyri, födr Sigurdar. Þetta sumar dæmdi Ormr lögmadr um Túngufell á Spialdhaga, þótti Jóni Marteinssyni hann hlutsamr í sinni syslu; enn Johann Bucholt höfudsmadr lèt útnefna dóm at Indridastödum í Skorradal, um illvirki Katrínar Magnúsdóttr, er hún hèldt Þórdi Gudmundarssyni, medann Jón Ejólfsson veitti hönum áverka. Gudbrandr biskup giördi amynníngu Halldóri presti Benedictssyni, um kaupverslan hans mikla, oc adra hluti, því at Halldór prestr var fèdrattarmadr mikill. Þá fór Kristián Villadtsson frá Skálhollts-skóla, oc tók Helgafells

stad, hann var þar prestr um hríd oc hinn mesti læknir er þá var hèr út, enn krenktist þó, oc fór til Biarnarhafnar ádr hann deidi.

XLII Cap. Imislegt er framm fór.

1572 Vetr hinn nærsti var gódr, fór Sigurdr prestr um þann tíma heim til Greniadarstadar; þá var almennilega qveinad yfir at sökum hardinda fengi fullríkir menn traudlega keypt messuvín til kyrkna, enn sídr þeir sem fátækir voru; var þá útnefndr helmíngadómr á alþíngi af XXIV mönnum leikum oc lærdum, Johann Bucholt höfudsmanni, biskupum bádum Gísla oc Gudbrandi, oc lögmönnum Þórdi Gudmundarsyni oc Ormi Sturlusyni, dæmdu dómsmenn presta oc kyrkiubændr skylduga, at láta aldrei vanta braud nè vín á kyrkum, oc skyldu hinar audgari kyrkiur stoda hinar fátækari í slíkri naudsyn; oc svo at ei skorti med öllu vín í landinu, dæmdu þeir dómkyrkiurnar bádar skyldugar at láta braud oc vín hönum til reidu keypt, oc reis þat þadan af, at fylgia skyldi inventario Skálhollts kyrkiu hálf önnr tunna víns; eigi mátti þó Ormr lögmadr þá allskostar útnefna dóma á alþíngi, því at hönum var brugdit mörgum þúngum sökum er snertu æru hans, oc fèck hann ei af sèr borit; enn Þórdr lögmadr ætla menn dæmt hafi öll mál; Ormr dæmdi þó i Berufyrdi þat sumar, um Einar Jónsson er syniadi hönum greida í yfirreid hans, því hönum þótti hann ei rèttr lögmadr, oc kalladi Ormr sig þá lögmann nordann oc vestann. Jón Marteinsson ákærdi hann einn, um þat hann hefdi hlaupit inní syslumanns embætti; þá er getit seinast Tuma Þorgrímssonar í vitnisburdi nockrum. Jón bóndi Biarnarson lèt VI manna dóm gánga at Bólstadahlíd, um jardaeignar ágreiníng Arna Einarssonar oc Gudmundar Gíslasonar, enn Þórdr lögmadr lèt ónytt dæma at Smidjuhóli tilkall Ara Ormssonar, sonarsonar eins Gudmundar Andrèssonar undir Felli, vegna konu hans, til Herseyar á Myrum, eptir Þorstein Torfason í Hiörtsey er þá var dáinn; Stóri Gardr í Dyrafyrdi var oc á alþíngi dæmdr erfingium Þorsteins Torfasonar, oc fleiri urdu jarda tilköll, vitnisburdir oc giörníngar; Gísli biskup seldi jardir undan dómkyrkjunni, sem adrir fleiri biskupar á þeim tímum, sumar fyrir laus-

afè, var þó optast yfir helgad at væri med höfudsmanns rádi. Biörk í Flóa, X hundrud, seldi hann fyri lausafè med höfudsmanns vitund, þó med því skilyrdi at dómkyrkiann ætti kaup á henni aptr fyri lausafè þá föl yrdi. Eyri í Kiós seldi hann einnin Olafi Jónssyni hinn IXda dag Augusti þessa sumars, med þridiúngi laxveidar í laxfossi í Laxá, oc medkendist at hafa fengit af Olafi jafngóda jörd, at dyrleika oc landskuldar hæd.

XLIII Cap. Frá börnum Arna Gíslasonar, Gudbrandi biskupi oc fleiru.

Johann Bucholt fór utan um sumarit, oc lèt eptir Benedict Peturssson umbodsmann sinn; þá hafdi Arni Gíslason at Hlídarenda Skaptafells syslu, oc var höfdíngi mikill, svo at ei voru í þann tíma adrir taldir fremri jafnbornir. Gudbrandur biskup bad Halldóru dóttr hans, oc fèck hennar, sóktu menn brúdkaupit at Hlídarenda austr, oc var þar veitsla mikil, gaf Arni giafir öllum nordan mönnum er voru med biskupi. Gudbrandr biskup gaf Halldóru qvennhatt dyrann enskann, oc qvennsödul ágætann útlendskann, oc lèt hana hafa á heimleid; var hverigt ádr til í landi hèr, at því er gamlir menn sögdu gömlum mönnum á öndverdri XVIIIdu öld; öll mönnudust börn Arna vel. Hákon átti Þorbiörgu dóttr Vígfúsar bónda Þorsteinssonar úr Þíngeyarþíngi, þeirra synir voru Gísli lögmadr, Einar oc Biarni, Sæmundr átti Elínu dóttr Magnúsar bónda Jónssonar at vestann seinna, oc margt barna. Gísli átti dóttr Gudmundar Helgasonar vestann frá Eyri. Gísli son Þórdar lögmanns átti Ingibiörgu Arnadóttr, enn Jón bóndi Biarnarson Jónssonar biskups Gudrúnu. Þorsteinn prestr í Múla son Illhuga prests Gudmundarsonar Sigrídi, oc eru frá þessum mönnum öllum ættir komnar. Arni prestr í Hollti undir Ejafiöllum, son Gísla biskups Jónssonar fèck Hólmfrídar dóttr Arna, vetri sídar enn Gudbrandr biskup Halldóru; 1573 þá var svo mikit hita sumar at eldr qviknadi vída í skógum, oc brendi þá; urdu manntapar miklir af skipum í Hornafyrdi austr. Þá kom út brèf Fridriks konúngs, at Islendíngar færi útann til læríngar frama, oc at prestar hefdi prófastdæmi heldr enn syslumenn, oc stórbrotamenn afleistist á dómkyrkium; þat konúngsbrèf

um utanmför lærdra manna útvegadi Gudbrandr biskup, var þat útgèfit â Skanderborgar sloti hinn XXVIta dag Martii mánadar, á móti þeirri alþíngis samþyckt er ádr var giör, at enginn mátti fara af landi hèr án leifis höfdíngia; annad hinn XXta sama mánadar út af því at hönum þótti Johann Bucholt höfudsmadr gialda seint presta peníngana, fèck höfudsmadrinn af þeim prætum óvild mikla ádr lángt leid um til Gudbrands biskups oc presta hans, enn þótt þat dygdi ecki medann Fridrikr konúngr annar var á dögum; hann reyndist svo Islendíngum, at hann var hinn strángasti vid ósidamenn, enn trúlyndr oc hègómalaus. Gudbrandr biskup lèt taka samann á prestafundi, at prestar skyldu messu fremia í kyrkium oc ecki kapellum, patronusdagar skyldu fyrirbiódast, þverbrotnir syndarar skyldu ámynnast þremsinnum, fyrst einslega, sídann vid vitni, oc svo fyrir söfnudinum, enn þar eptir tilkynnast um þá biskupi; prestum skuli kennast rètt at skyra, enn leikmenn giöri þat ei nema í naudsyn; menn sèu kalladir samann á heimilum vid barna skyrn oc þiónustu tekiu, svo þeir heyrá guds ord, prestar skulu ei taka til alltaris þá er ei kunna frædinn, edr þiónusta ei menn fyrr enn í dandanum siálfum, sem óvenja hefir verit hingad til; eigi skulu þeir syngia sacramentis messu þá enginn er til altaris. Gudbrandr biskup fèck Asgeirsá í skiptum, lèt þá Pètr Þorvardsson af at kæra til þeirrar jardar, oc dó sídann at því er mælt er af vesöld, enn Ari sonr hans kalladi þadann af hvört ár til Teits fiár. Þá gèck dómr yfir Orm Sturlusyni, oc dæmt af hönum lögmanns embætti; kom oc Gudbiörg Sveinsdóttir fyrir lögmanna dóm, hún hafdi fallit þrisvar í hordómi fyrir stóra dóm, oc var ei at því farit, enn sídann hafdi hún fallit med jöfnum hætti tveim sinnum, oc þarmed hlaupit frá manni sínum, fyrir þat var hún dæmd frá lífi; þau missiri lèt Vígfús bóndi Þorsteinsson dóm gánga at Liósavatni um fiölmæli oc blök, oc adra heimsku er Loptr Jónsson syndi fátækri konu, oc sekt hans fyrir slíkt; oc var vitnisburdr Hrólfs Biarnasonar oc Magnúsar Jónssonar um höfudsmannsbrèf til Gudbrands biskups, at hann lèti dæma ákæru Jóns Jónssonar á Reinistad um Bard í Fliótum, oc tvær jardir adrar; má þó vera þetta sè nockru fyrri talit enn skèdi; enn byriad hafdi þá hèr var komit um tal þetta med Gudbrandi biskupi oc Jóni; Sigurdr Jónsson giördist þá skólameistari á Hólum, hann var

halltr frá öndverdu, oc hafdi lengi verit utann í Kaupmannahöfn oc Raudstock, oc lært hebreska túngu fyrstr Islendínga, var hann Nordlendskr, oc hardr í refsíngum vid skólamenn.

XLIV Cap. Frændlíd Arna Gíslasonar oc Gísla biskups.

Svo er sagt at Vilborg dóttir Gísla biskups hafi nær því trúlofud verit Gudbrandi biskupi, enn hafi neitad þá hún skyldi játa, oc giptist hún sídann Þórvardi Þórólfssyni á Sudr-Reykium, oc jók þar kyn sitt; hún var opt med fásinnu svo hann vard athuga, hellst tveim edá þremsinnum, enn Gísli sonr hennar hvarf; er mælt sú fásinna væri kynfylgia Mókolls ættar; Stephán var son Gísli biskups er sídann var prestr í Odda, hann átti Þorgerdi dóttr Odds prests í Gaulverjabæ Halldórssonar bónda í Túngufelli Brynjólfssonar. Arni prestr í Hollti var annar son Gísla biskups, hann átti Hólmfrídi Arnadóttr sem fyrr segir. Helga Gísladóttir átti Erasmus prest Villadtsson; Gudrún átti Gísla bónda Sveinsson í Midfelli, enn sídar Stephán Gunnarsson Gíslasonar; Gísli biskup lifdi Kristinu, oc fèck sídann Þórdysar Jónsdóttr eckiu Odds prests Halldórssonar, þau áttu ecki börn svo um sè gètid. Stephán Gunnarson var launsonr Gunnars; enn börn Gunnars Gíslasonar oc Gudrúnar dóttr Magnúsar prests, Jónssonar biskups Arasonar, voru Biörn á Asbrandstödum oc á Bustarfelli, er Múla syslu hafdi, oc druknadi af feriu hiá Kyrkiubæ í Utmannasveit, fadir Jóns er hèldt Skriduklaustr, oc Þórunnar er gipt var Biarna Oddsyni at Asi í Fellum, oc Páls. Gísli var annar Gunnarsson, hann þiónadi lengi tignum mönnum oc dó útanlands. Páll Gunnarsson druknadi á Hamborgar elfi. Pètr son Gunnars átti Halldóru dóttr Gunnlaugs í Leiníngi Ormssonar lögmanns, einn hans son var Magnús prófastr á Hörgslandi. Ingibiörg Gunnarsdóttir átti Isleif yngra Þórbergsson á Hofi. Solveig Gunnarsdóttir átti Arngrím prest lærda, hún var hverri konu frídari sínum; Gudrún Gunnarsdóttir var laungetinn, hún var gipt Halldóri syni Odds Arnfinnssonar oc átti margt afqvæmi. Gudrún dóttir Páls Biarnarsonar Gunnarssonar, átti fyrst Olaf í Gilhaga Markússon af Stóradalsætt, þeirra son einn var Markus á Breid; sídann fèck hennar Sigurdr prestr í Presthólum Jónsson prests Biarnasonar,

skáld mikit. Biörn prestr Gíslason bródir Gunnars, oc Arna at Hlídarenda, var oc höfdíngi mikill, hann hèldt þá Saurbæ í Eyafyrdi, oc átti Malmfrídi hina mildu dóttr Torfa prests er þar var ádr, Jónssonar priors, Finnbogasonar lögmanns, þeirra börn voru Hákon, Gísli, Ingibiörg, Elin. Hákon bió at Nesi vid Selstiörn oc var merkilegr madr, hann átti Solveigu dóttr Jóns Marteinssonar, þeirra son einn var Gudmundr á Þíngeyrum. Gísli átti Jórunni dóttr Hannesar í Snóksdal Biarnarsonar Hannessonar, þau áttu margt barna, eitt var Biörn fadir Sigurdar lögmanns. Ingibiörg var gipt Jóni syni Vígfúsar bónda Þorsteinssonar, er sídann hafdi syslu nyrdra eptir födr sinn, oc var audugr miög, þeirra dóttir var Þórunn ríka á Skútustödum. Elin átti Pètr Magnússon frá Stóradal Arnasonar Pètrssonar Loptssonar, bródr Þórsteins í Þyckvabæ, oc Biarnar á Laxamyri, eru frá þeim öllum ættir komnar.

XLV Cap. Dómar ímsir.

Þau hin nærstu missiri fór bóla um land; þá kom út Johan 1574 Bucholt höfudsmadr oc var á alþíngi; þar voru sett nidr III hundrud hundrada til eins hundr. hundrada í tyund, oc rèdu lögmenn því, þat var leikmönnum gagnsamt, enn klerkum ógagn; var þá Jón Jónsson frá Reinistad lögmadr ordinn med Þórdi, oc er hann æ sídann kalladr Jón lögmadr; hann hafdi Skagafiardarsyslu, oc lètu þeir Gudbrandr biskup dóm gánga um fèlausa frillulífismenn at Bólstadahlíd; dæmdist þeim at setja borgun, edr leggia sig undir refsíng þá er gódum mönnum þætti sæma; Henrik Gerken Hannesson hafdi þá umbod þar í syslunni, enn þessir voru dómsmenn, prestar Erlendr at Breidabólstad Pálsson Grímssonar, Þorsteinn Gunnason Hólaskálds; Stígr, hann var frilluson Biarnar prests Gíslasonar; Brynjólfr Arnason hann vat á Bergstödum, oc hinn mesti rostumadr í háttum, Styrkár Hallsson, Gamli Hallgrímsson Sveinbiarnarsonar födrbródir biskups, oc leikmenn, Olafr Thómasson á Hafgrímstödum, Gottskálk Magnússon á Reykjum, Einar Magnússon, er eg hygg bródr hans þann er sídann var prestr eystra, Biarni Sturluson smids, Jón Grímsson á Ökrum, Einar í Bólstadahlíd Þórarinnsson Steindórssonar. Henrik Gerken

hèldt Þíngeyraklaustr, enn Jón lögmadr nádi því undann hönum med fylgi Jóhans Bucholts, er hann fèck sèr jafnann at vin, þó hinn hefdi höfudsmanns brèf fyrir; hann nádi oc sídann Húnavatnssyslu oc Vatnsdalsjördum, Strandajördum oc Midfiardarjördum, Snæfellsness syslu oc Stapa umbodi, oc hèldt þeim öllum lènum; var hann hinn mesti uppgángsmadr, hèradsríkr oc fègiarn, túngumiúkr vid höfdíngia oc stórlátr, oc hinn mesti óvin óvina sinna. Gudbrandr biskup lèt annann helmíngadóm gánga á Spialdhaga, med Benedict Halldórssyni, er þá hafdi tekit siálfr syslu í Eyafyrdi, um trúlofan. Nicolás Biarnarson, syslumadr í Rángárþíngi, lèt dóm gánga at Hollti undir Eyafiöllum, um qvedskap; oc þeir Gudbrandr biskup oc Vígfús bóndi Þorsteinsson enn helmíngadóm at Grítubacka um haustit, um samvistir oc hiónaband Magna Jónssonar oc Kötlu Þorsteinsdóttr, er keypt hafdi verit af ödrum manni med eginn vilia oc módr sinnar, enn ecki giptíngarmanns, dæmdu þeir þeim Magna oc Kötlu hórdómssekt, enn settu til biskups oc lögmanns um hiónabandit. Þar voru dómsmenn Sigurdr prestr á Grenjadarstad Jónsson oc V prestar adrir, enn leikmenn, Sigurdr Jónsson, hygg eg son Jóns á Svalbardi Magnússonar, Magnús Biarnarson, Jón Ormsson á Einarstödum, Gudmundr á Laxamyri Nicolásson Þorsteinssonar, oc Oddr Ásmundarson Sturlusonar; lögmenn samþycktu at lènsmenn konúngs skyldu hafa þá hèradsstjórn alla, sem brèf standa uppá, orsakadist þat af því, at Vígfús bóndi Þorsteinsson hafdi borit sig upp um ríki Gudbrands biskups, þótti hann ei svo eptirlátr sèr sem Olafr biskup Hialltason. Þá var borinn Halldóra dóttir Gudbrands biskups. Um sumarit stadfesti Johan Bucholt höfudsmadr sölu Gísla biskups á jördinni Eyri í Kiós til Olafs Jónssonar. Ormr Sturluson fór þá utann, oc vildi hitta Fridrik konúng, oc leita sèr þar trausts.

XLVI Cap. Frá Gudbrandi biskupi oc prentsmidiu.

Þat er nú at segia frá Gudbrandi biskupi, at hönum þótti stórum ábóta-vant um uppfrædíngu manna oc adra háttsemi, hafdi hann frá því er hann kom út, lagt alla stund á at framm-fylgia

því er Olafr biskup Hialltason hafdi upphafit, oc þó med því meiri rausn sem hann var skörúngr meiri oc lærdari. Fann hann þat med siálfum sèr af vitru sinni, at einfaldr almúgi hafdi meiri nytsemd af einum gódum bæklíngi, þar er lióslega væri útlagdar í módrmáli höfudgreinir kristilegs lærdóms, enn af mörgum óskilmerkilegum sermonum oc laungum predikunar-þulum líttlærdra presta, nykominna úr páfadóms villu, ef bæklíngr sá gengi út á prenti oc bærist um land til allra þeirra er nockud gott vildu nema. Fyrir því tókst hann á hendr at uppreisa prentsmidju algiörfa heima á Hólum, oc gafst hönum tilefni af því, at Jón prestr Svenski Matthiasson, er fyrr var á Breidabólstad, hafdi haft hèr prentverk lítit, svo hann prentadi gudspiallabók í fiögra blada broti fyrir Jón biskup Arason, oc bæklínga nockra fyrir Olaf biskup; fèck hann af því numit atferli, þó slíkt sínishorn prentsmidju kæmist í engan samjöfnud vid fyrirtæki hans; fyrir því áfísti hann Jón son Jóns prests Matthiassonar, til at fara utann, oc nema til fullnustu prentverk, oc sídann bædi fremja þat hèr oc kenna ödrum, svo land vort vantadi ecki bókþryckjara; fèck Gudbrandr biskup af Fridriki konúngi jördina Núpufell í Eyafirdi til ábylis oc alls ágóda. Jón var fadir Brands prentara, födr Jóns prests í Hytarnesi, födr annars Jóns prests, er í Stocksmálit kom. Var prentsmidjann algiör í þann tíma er fyrr var fráhorfit tilburdum. Þá lèt oc Gudbrandr biskup samtaka á prestastefnu, at ei skuli prestar at óleifdu útdeila sacramentum annara presta sóknarmönnum, eigi heldr úngir menn takast til altaris óspurdir um þeckíngu sína; prestar skuli gèfa biskupi til kynna hversu á standi hórdóms sökum, ádr til laga komi, oc at born megi grafa í kyrkiugardi þó deyi óskyrd, enn þó saunglaust; enginn börn skuli skyra fyrr enn þau sèu fædd med öllu; hann ritadi Jóni lögmanni um uppheldi presta nockurra, oc hafdi þat verit um vorit, oc þá þegar tekit til at falla illa á med þeim um ímsar greinir.

XLVII Cap. Upphaf Biarnar at Skardsá.

Jón hèt madr, hann bió at Ingvildarstödum á Reykiaströnd, hann var marga vetr formadr í Höfnum sudr fyrir konúngs skipi, oc hafdi Ingvildarstadi oc þær jardir lengi, voru VIII eda IX hundr-

ada hlutir eda lestar hlutir þá opt sydra, oc fèck Jón lestarhlut marga vetr; hann var Jónsson Ormssonar skipara Runólfssonar; systir Orms var Gudrún, hún átti tvo sonu vid Sæmundi Simonarsyni, Jón prestr er lengi hèldt Kvíabeck oc átti margt barna, oc Kár, hann átti XVI börn, er úr barnæsku komust, eitt var Sæmundr prestr er lengi hèldt Glaumbæ. Módir Jóns á Ingvildarstödum var Þórun Gisladóttir, Arnasonar, Þorbiarnarsonar, Arnasonar Gulls, hann var því svo kalladr at hann hafdi komit út med gull mikit frá Englandi. Arni hèt bródir Þórunnar, hann átti dætr margar, Kimbastadi átti hann í Sæmundarhlíd, oc bjó þar lengi, kona hans var Kristín Jónsdóttir, frá Geitakardi, Einarssonar Oddssonar, systir Egils. Gróa hèt módir Þórunnar Asgrímsdóttir Sigmundarsonar; Asgrímr hafdi komit úr Steingrímsfyrdi vestann, oc Sigrídr kona hans eptir pláguna seinni. Jón var lágr madr, þreklegr, gæfr í skapi, óreidinn optast, hann misti födr síns úngr oc hlióp einn vetr sudr med vermönnum, þeir skildu hann eptir sudr vid Ellidaár, oc komst hann ei eptir þeim; hvarfladi hann þá framm á Seltjarnarnes, þar bió Gudrún Ormsdóttir födrsystir hans, hún var eckia, oc tók vid hönum, ólst hann þar upp oc mannadist, fór nordr sídann oc qvæntist, tók Ingvildarstadi oc græddi mikit lausafè; hann hafdi opt mikinn byr hiá dönskum á Bessastödum; einhverjusinni kom hann þángat þá þar var umbodsmadr sá er Eyríkr Jacobsson hèt, þeir drucku samann oc gèck Jón út, oc er hann kom inn aptr, mælti Eyrikr: sit nú enn hjá mèr um stund Jón Titlíngr; Jón gèck at hönum, oc laust hann kinnhest all-óþeckilegann, oc mælti: sè eg titlíngr, skaltu fá titlíngs slag; tveir menn Nordlenskir voru med Jóni í stofunni, oc hliópu til hans, enn V voru útlendir; Eyríkr sat oc þagdi um hríd, mælti sídann á dönsku: þorir þú Jón at slá fógeta konúngs hèr í hans stofu? Jón mælti: þú hefir sèd at titlíngrinn flígr opt svo hátt sem örninn. Eyríkr bad hann þá drecka, oc sættust þeir svo at Jón kom hægum bótum fyrir síg, svo at lítt edr ecki vard þó hliódbært. Jón fèck Gudrúnar dóttr Kètils Ingimundarsonar á Ketu þess er biörninn vann fordum, oc fór Kètill til þeirra, var hann þá gamall miög. Biörn var son þeirra, sá er sídann bió at Skardsá, oc var lögrèttumadr, oc frædimadr; hann var borinn þau missiri er Gudbrandr biskup kom upp prentsmidjunni.

XLVIII Cap. Aftekinn vopn.

I þann tíma voru landsmenn hèr geigadir af konúngsvaldinu meir enn fyrr hafdi verit, oc færdist þat í vöxt sídann biskuparnir voru bugadir, oc hinn forni sidrinn aftekinn oc bannadr; var þat vel fyrir sumra hluta sakir, því þar vid aftókst margr ójöfnudr, vígaferli oc rán,, þó hindrvitni oc hiátrú hèldist enn vída vid sem í mörgum ödrum löndum í þann tíma; enn þó tóku þá sumir egingiarnir menn oc sèrgódir er völd höfdu, sèr þar af tilefni til at þraungva kosti landsmanna, at því er vyrdist, oc lètust giöra þat til trygda vid konúnginn; því svo sagdi Magnús bóndi Jónsson í dómi sínum, at á þessum árum hafi nockrir óforsiálir fógetar oc syslumenn, ei at eins afskipad, heldr oc med heypt oc valdi fyrir mörgum dugandismönnum brióta látit vopn oc verjur, oc öll þau afdæmt, svo at ei hafi fundist edr varla, um allt land, sá madr er lagvopn hafi átt eda þorat at hafa, til at reina ís eda vötn, eda reka frá sèr hund grimmann. Má þat ætla, at ei hafi margir syslumenn jafnsnemma þessu framfylgt, nema þeir hafi haft nockrn oddvita; voru þá einir til þess líklegir Johann Bucholt, eda Jón lögmadr, því þeir höfdu hèr þá mest völd; er þat þeim mun líkara oc trúlegra, sem Jón lögmadr tradkadi þeim dómi er þar um var dæmdr sídar. Þó er þat annarskostar undarligt, at skial finnst eckert fyrir afdæmíngu vopna, oc hitt hve greidt hefir gengit at uppræta þau giörsamlega, ef almenníngr hefir átt þau ádr; voru oc enn sumir menn sídann sem áttu nockr vopn, oc er at siá sem hverki vopn eda víg hafi svo miög aflagst í einu; hitt er oc á at líta, at Islendíngar höfdu lítit þarft med vopnum unnit innanlands, oc haft mest hverir vid adra, því ei var annars kostr, þó hafdi þat borit til stundum vid útlenda; spiltist þar lítit vid, þó þeim væri eydt, medann konúngdómr oc lög hèldu vörn yfir landinu, nema í sumum stödum þar ófridr kom at seinna; enn hvert er þat var meira þarft edr óþarft fyrir flestra hluta sakir, oc hverir sem þess voru valdir, er þau tókust af, þá vard sem jafnan verdr vid hverr umskipti, oc þó hin þarflegustu sè, at æ fer þar samann vid nockud íllt eda óþarft, á annan hátt enn ádr var; jókst vid alltsamann ódugnadr oc hugleysi í landsmönnum, svo nálega lögdust allar íþróttir oc frammqvæmdir fyrir ódal, oc kom svo at landsfólkit giördi hrygglyndt, oc óliúft á at freysta nockra hlut-

ar, vitu menn þat af því sem lengi var sídann tídt, at nálega var mest víti vidlagt af hiátrúargiörnum, ef nockr manndómr var stundadr, oc af qvedlíngum oc frásögnum úr öndverdri XVIIdu öld, er lióslega sindu ótta einann oc hrygglyndi. Þó þvarr eigi vid slíkt mótvilji sumra þverbrotinna manna, er nockud þóttust eiga undir fiármagni sínu eda karlmensku, í öllu því er hlídni skyldi heita vid lög oc yfirmenn, enda var í þann tíma nockr sök hiá yfirmönnum siálfum, er lítt betrudu sidu sína, því þeir einir voru áleitnir er fiármagn oc frændafla höfdu til at þraungva kosti annara, oc egndu svo þá alþídu menn til mótþróa er nockru treystust, enn hinum drap nidr at meira er lítils máttar voru eda óhardlyndir; enn at telia slíkt greinilega er þó mikit vandhæfi á, því blindni sú hin mikla oc rángar ætlanir, sem ædri oc lægri menn höfdu í verit medan páfatrúinn stód, hefir seint ordit upprætt, oc sídann margt annad vardat þeckíngu manna oc sidabetrun; fer oc eigi betr at gánga til annars óhófs enn ádr var, enn hóf er vandhitt, oc stendr eigi lengi um sinn hvert um sig.

XLIX Cap. Tilburdir ímsir, oc frá biskupum.

Ormr Sturluson var í þennan tíma utann, oc vitum vèr eigi hvert hann nádi konúngsfundi; hann var í húsi Johans Schougaards, þar höfdu Islendíngar kynni; þar andadist Ormr, oc var þá enn snaudr ordinn; son Orms var Sturla, hann fór utann, oc framadist ecki, því hann var allheimskr. Helga dóttir Orms dó í bólu, enn Gudlaug giptist vestr oc var gód kona. Gunnlaugr Ormsson bió í Leiníngi, hans dóttir Halldóra var gift Petri syni Gunnars Gíslasonar. Liótun systir Orms var módir Ceciliu er Hallr átti son Olafs prests Kolbeinssonar, þadann er Halls ætt. Steinun systir Orms var módir Jóns rebba í Búdardal. Þá var þat er Þórun Jónsdóttir biskups seldi Sigurdi presti á Grenjadarstad bródr sínum Grund, enn skildi sèr til ábúd, var hún þá eckia í þridia sinni; samþycktu þat Helga Sigurdardóttir Finnbogasonar, oc synir hennar Sigurdr oc Isleifr; má ætla Þórbergr Bessason, bóndi Helgu, hafi þá dáinn verit. Fridrikr konúngr sendi út híngad brèf sín um sumarit; var ætt um stadi er leikmenn höfdu haldit, at þeir skipist prestum, ef þeir fást er þá

1575

vilia taka; annad at prestar skyldu hafa öll giöld sem fyrr hefdi verit; þridia at þeim skyldi tyund gialdast af öllum jördum nema klaustrum; hid fiórda um þat at sóknarprestr oc djákn skyldi haldast á klaustri hveriu, hafa III hundrud í kaup enn tolla oc tyundir at auki, enn ef prestr er eginqvæntr, skal hann hafa klaustrs jörd til ábylis, enn diákninn mat oc dryck af klaustrinu; þá er sagt at hin fyrsta bók hafi prentud verit í Hóla prentsmidju, lífsins vegr Hemmíngii med tveimr sálmum, at beidni Arna Gíslasonar at Hlídarenda, oc tileignud hönum, enn Gudbrandr biskup hafdi útlagt; var þá borinn Páll son Gudbrands biskups, oc hafdi nafn Páls Vígfússonar at Hlídarenda, ætla eg þat sannara enn þat er sumir segia, at hann væri borinn tveim vetrum fyrri; Gudbrandr biskup lèt samtaka þat á prestastefnu, at ef prestr ber á leikmanni naudveriu-laust, skal hann missa embættis til þess er hann hefir bætt, prestar væri oc skyldugir til til at kenna börnum sínum at lesa oc Catechismus, bænir oc bordsálma; eigi skulu þeir hafa raud klædi, gul eda græn, oc eigi felda undir stacki, oc stuttvídar buxur, enn af því má ráda at þá hafi eigi prestar hempr borit; sá prestr skuli afsetiast er haldi forbodnar helgar, því Páfadómr sè ei þolandi; allir skuli prestar vardveita kall sitt eda setia borgun fyrir; þennan tíma andadist Einar prestr Olafsson í Gördum, födrfadir þeirra Egilssona, oc var þá gamall miög; þat sumar segir Jón prófastr Halldórsson at dæmdir hafi verit Hofstadir Sigurdi þorleifssyni, enn Gísla biskupi eyrdi þat illa, oc hafdi umbrot mikil fyrir at halda jördinni med lögfestum oc stefnum oc ödrum umsvifum, einnin eptir dóminn, oc vann þá ei á, oc vard Sigurdr fyrir þúngri óvild af hönum. Gísli biskup veitti Bödvari presti syni Jóns prests Einarssonar í Reykiahollti Stad í Grunnavík, oc bad miög Johan Bucholt höfudsmann stadfesta þá veitíngu, qvad miklu meiri þörf á slíkum prestum á útkiálkum heldr enn nær sèr í midiu biskupsdæmi, oc svo giördi hann vídar; rád vildi hann oc hafa yfir prestum at færa þá úr einum stad í annann, enn þeim var þat opt óliúft, fyrir því kærdi hann nú fyrir höfudsmanni slíka óhlídni þeirra, oc beiddist dóms á, hvert ei væri þeir skyldir upp at standa frá stad eda sókn er biskup bídr, oc fara til annarar; þar um nefndi þórdr lögmadr Gudmundarson út helmíngadóm, med þremr prestum oc þremr lögrèttumönnum, at Melum

í Borgarfýrdi hinn XVIIIda Augusti mánadar, at skipan höfudsmanns, dæmdu þeir prestum at vísu byria eptir eydi sínum at audsyna biskupi hlídni í því sem þeir mætti, enn margt mætti hindra þá, oc giöra þeim ófært at víkia til fiærlægra stada, oc væri farandi at kyrkiu-ordinantiu konúngs, er ávíkr at hverr sókn skuli velia sèr þíngaprest siálf, fyrir því dæmdu þeir málit til alþíngis á nærsta sumri; voru þeir dómsmenn Jón prestr Egilsson Einarssonar prests Olafssonar, Þorvardr prestr Einarsson oc Jón prestr Magnússon, enn leikmenn Einar Eyríksson á Hvanneyri, er lögvitr var, oc sagt er verit hafi rádgiafi Þórdar lögmanns, Vígfús Jónsson á Kalastödum, oc Ögmundr Hallsson Olafssonar prests Kolbeinssonar; lèt þá biskup af at ákæra slíkt er hönum gèck eigi greidara; þat sumar skipadi hann hálfkyrkiu at Dúnki í Hördudal med gódra manna rádi; tók oc prestskap af mörgum, er annadtveggia voru blandnir páfadómi edr ódugandligir; var einn Indridi er Páll Jónsson á Stadarhóli vildi láta þióna Kaldadarness kyrkiu, því hann hafdi selt hönum Kálfanes; vard kaldt af því oc ödru med Gísla biskupi oc Páli; oc svo tók hann embætti af Þórleifi presti á Reykhólum Biarnarsyni Þorleifssonar, því at sannad var fyrir biskupi at menn fóru jafnnær frá kenníngu hans, sökum hans ásmælgi, enn hann seldi Páli Jónssyni Reykhóla, oc er hans opt ádr gètit; son hans var Greipr prestr á Snæfiöllum, fadir Jóns, födr Greips födr Jóns; enn Jón í Flatey var bródir hans, fadir Finns, födr Torfa prests, födr Jóns í Flatey. A slíkann hátt lagdi Gísli biskup alla stund á uppfrædíngu alþídunnar, oc einnin á at halda rètti kyrknanna, því at ei höfdu þær í Skálholts umdæmi slíkar menjar eptir nockurn biskup sídann Vilchin var; samdi Gísli biskup Máldagabók þat ár sem fyrr er gètit, yfir allar þeirra eignir, qvikar oc daudar, fastar oc lausar, er ella mundu hafa undangengit, oc var sú lögtekinn sídar, þó ei sè hvervetna samsaga, hvar sem ecki kæmi önnr skilríki liósari í móti.

L. Cap. Frá Höfdíngium.

Önnr missiri endrnyadi Johan Bucholt skipan Páls Hvitfelds um þá er eigi sæki sóknarkyrkiur, einnin at prestar hlídi biskupi, oc 1576

hiálpi til at taka samann tyundir hans; þá giördist Þorvardr prestr Magnússon í Vallanesi prófastr oc officialis Gísla biskups í Austfiördum í sted Einars Arnasonar; Gudbrandr biskup lagdi þá út oc lèt prenta Cathechismum Palladii, bók um rèttlætíng oc gódverk, Avenarii bænir oc Calendarium; Jóns bók var þar oc prentut; var nú borinn Kristin dóttir hans; þá fèck hann brèf frá Fridriki konúngi er leifdi hönum at hafa skip í förum, oc taka hina bestu menn í syslunni til at útreida þat; keypti þá Gudbrandr bisku skipit af Hamborgurum, LX lesta far; enn lögmenn bádir oc lögrèttann, lögdust á móti slíku fyrirtæki biskups, oc kærdu fyrir konúngi, qvádu mikinn óþarfa oc hættu at landsmenn ætti siálfir kaupfar, enn því var ecki svarad; tókst þó svo illa til at þeim vard þat til vilia, at skipit tyndist nockru sídar á útsiglíngu, svo ei hefir tilspurst, var á því Arngrímr prestr Jónsson vellærdr madr, er fram átti at bera eyrindi biskups, hann var fadir Jóns prests at Bardi í Fliótum, oc Laurentii prests at Upsum; freistudu oc eigi innlendir höfdíngiar, þó allríkir væri, slíks fyrirtækis sídann. Johann Bucholt höfudsmadr fór utann um sumarit; þá andadist Erlendr Þórvardsson á Strönd er lögmadr hafdi verit, oc var þá ærid gamall. Matthias fór utann, skólameistari í Skálhollti, oc prestvígdist þó ádr; hann var gódlyndr madr, tók vid af hönum Stephán son Gunnars Gíslasonar; enn af Sigurdi Jónssyni á Hólum tók vid Biarni son Gamla prests Hallgrímssonar Barna-Sveinbiarnarsonar, brædrúngr Gudbrands biskups, oc var allt á einum missirum.

LI Cap. Frá ímsu.

1577 Vetrinn eptir sat Johan Bucholt í Kaupmannahöfn, oc medtók hinn þridia dag Aprilis mánadar heit Eyríks Arnasonar, at hann skyldi gialda honum CCC Joachims dali fyrir brot sín ádr kæmi Michaelsmessa; þat hygg ec væri Eyríkr sá er hèldt Skridu klaustr, son Arna Brandssonar priors, Rafnssonar lögmanns; hann var kalladr prestahatari, fyrir því at hann setti presta í hald oc giördi þeim margt íllt; hann átti Gudrúnu Arnadóttr Petrssonar Loptssonar, oc eigi börn, enn hún var gód kona oc bætti rád hans, oc hèllst hann eigi vid hèr á landi er hún var dáinn, oc

fór til Hamborgar, eptir þat kom höfudsmadrinn út aptr híngad oc gaf út amynníngarbrèf til presta, hellst á hinum audgari Beneficiis fyrir sunnann, at þeir sèu hlídnir Gísla biskupi; úngir oc heilbrygdir sem haldi ríka stadi, taki sèr ei Capellana, enn leggist í leti siálfir, oc vilji eigi kenna úngum sveinum sem biskup á skilji til eflíngar Kristninni; enn hann lofadi miög Freystein prest Grímsson í Stafhollti er þá var dáinn fyrir IX vetrum, fyrir þat at hann hefdi svo giört; hann kærdi á alþíngi til Benedicts Petrssonar, er þá var daudr, at hann hefdi eigi goldit tyundir oc haft tvær konr; þá fór framm vitnisburdr Páls prests Brandssonar at Bardi í Fljótum, at hann medkendist ei at hafa selt Jóni lögmanni Jónssyni Bard, enn hann hefdi tælt sig til at gèfa sèr proventu, oc eckert haldit af heitum vid sig, fyrir því væri giörníngr sá ólöglegr; med því oc at Páll prestr hefdi V eda VI vetr um áttrædann, oc hefdi verit VIII vetra í plágunni seinni; qvad hann oc mundi skrád hafa oc innsiglad uppá sig mörg giörníngsbrèf, er hann hefdi eigi fengit at siá nè heyra, nè vissi hvad innihèldi; þá lèt Gudbrandr biskup prenta bók er hann hafdi lagt út eptir Nicolási Palladius, um kristilegann afgáng manns, kristilegann riddaraskap oc svo papiskann, rèttlætíngu mannsins, oc dóma dag; enn því innfæri ec hveriar skipanir voru giörfar, eda bækr útkomu, at mèr þykir þat merkilegra fyrir allann landslíd, enn óvenjulegr daudi eins eda annars ómerkilegs manns, sem ærit er af í árabókum; enn himin-teikn oc loptsjónir, myrkva á sólu edr mána edr slíka hluti er menn hræddust í þá daga, færum vèr nálegá aldrei í frásögr, oc þykir þat allt einna merkilegast þó litilvægt synist, sem auglysir hverir fremri menn hafa uppi verit í hverium stad þann eda hinn tíma, eda hver trú eda áhyggia mest hefir verit hiá alþídu, oc hvad skapfeldast, eda hverr landstiórnar háttr var oc sidir einn tíma eda annan. Þessi missiri lèt Arni Gíslason at Hlídarenda dóm gánga at Leidvelli í Skaptafells syslu, um manndrápsrygti, annan dag Septembris; enn Nicolás Biarnarson syslumadr í Arnessþíngi um hald á hesti, at Krossi.

LII Cap. Frá Ormi Þorleifssyni.

Ormr hèt madr oc var Þorleifsson Einarssonar frá Hofstödum Þórólfssonar, hann bió á Knerri í Breiduvik; módir hans var

Kristin dóttir Torfa í Klofa; hann var audugr at jördum oc lausafè, mikilmenni oc hardlyndr; þat var máltak hans er talat var til hardlyndra manna: enginn er verri enn Ormr á Knerri. Alexius Þorvardsson hèt annar madr sá er deildi vid hann, sá giördi sig á veg fyrir hann oc hió uppá hann, vardist Ormr, enn þó hió Alexius um sídir hægri hönd af hönum í úlflid, því Jón sonr hans var med, oc veitti adbeina; mál þat kom til alþíngis um sumarit, oc nefndu lögmenn Þórdr oc Jón XII menn í dóm, þeir dæmdu Alexius útlægann, oc at eiga aldrei aptrqvæmt, nema bæri hersögu sanna, sem landsmenn vissu ei ádr; gialdist Ormi XX hundrud af fè hans, enn konúngi IIII merkr, ef fè væri svo mikit, fátækum erfíngium ef meira væri þá eptir; enn um áverka þann sem Ormr bóndi bar Jóni, oc qvad hann sèr veitt hafa á handlegginn, dæmdu þeir Jóni lyrittar eyd frá því í hèrad kæmi innan mánadar, enn sekann konúngi tveim mörkum oc Ormi þriú hundrud ef eydrinn fèlle; enn fyrir steinshögg er Ormr bar Jóni var konúngi dæmd mörk, enn Ormi X aurar, oc skyldi Jón rækr úr sveit fyrir atvist sína; Ormr átti dóttr eina laungetna, enn ei annat barna, þó segia sumir hann ætti einninn frilluson, vildu hennar nidjar erfa hann er skilgetnir voru, enn adrir vildu rengia faderni hennar, oc urdu af því deilr miklar seinna.

LIII Cap. Frá Gudbrandi biskupi oc ímsu ödru.

Gudbrandr biskup hafdi brèfagiördir vid Doctor Pál Matthiasson biskup í Siálandi, oc adra mikilsháttar menn, oc bar af sèr í þeim brèfum sakir þær er sumir óvildarmenn hans fengu hönum, svo sem var um óþarfar breytíngar oc slíkt annad; lagdist þúngt á med þeim Johanni Bucholt höfudmanni, oc voru vidsiár; þótti leikmönnum sumum vid of, at stórbrotamenn væri leystir á dómkyrkiu af biskupinum, oc fengu konúngsbrèf uppá at þat mætti skè af prófasti; á þeim missirum var Jónsbók prentud í Núpufèlli, enn antidotum animæ eda sálar lækníng at Hólum, útlögd af Gudbrandi biskupi, oc líkrædr nockrar Johans Spangenbergs; Gudbrandr biskup lagdi oc alla stund á at koma mönnum til at læra börn sín; geck þat miög tregt at því yrdi á komit at mönnum væri ei gefit sacrament þó eckert kynni eda vissi, oc samdi hann

1578

um þat fermíngar bók oc spurníngar nockrar, oc var þat lengi ádr hann fengi því hvervetna á komid; voru prestar hyrdulausir oc lauslátir, margir fávísir oc fátækir, enn alþýdann þverlynd oc treg at láta hinn forna sidinn, oc átrúnad helgra dóma; þá var prentverkid flutt at Núpufelli, oc var þar um hríd, því Jón prentari fèck þá lènsbréf Fridriks konúngs fyrir jördinni; giörnínga er nockurra gètit; þá gèck dómr á alþíngi um konr þúngadar, er ei vildu segia til fadernis barna þeirra, oc þat skèdi optar, enn í einhverium dómi var þeim áqvedinn hídíng hvert ár, til þess er þær kæmist af landi; lèt oc Jón Jónsson lögmadr oc Magnús Magnússon prófastr helmíngadóm gánga um hiónaband, at Sveinstödum í Vatnsdal, því at Jón lögmadr hafdi þá allar syslr nærhendis. Jacob Meyer hafdi komit út um sumarit, hann hafdi brèf Kristófors Valkendorfs er fyrr var höfudsmadr, hins ríkasta edalmanns, var þar í bodit at flytia arf Benedicts Peturssonar til Kaupmannahafnar, enn þat var dæmt, at svo mikit af því fè skyldi eptir verda, sem þyrfti til skuldalukníngar, ödru skyldi þeir halda er konúngr vildi, enn sakeyrir fèlli nidr, fyrir þat er hann hafdi tvær konr. Um þær mundir skèdi Ulfhildarbrènna; hún bió í Arnarhollti í Túngum, oc qveikti ófyrirsynia í þíngvallaskógi, oc brendi mikit skógaland; þá kom upp eldr um haustit í Heklu, oc giördi landskiálfta, svo margir bæir hrundu í Ölvesi; hús hristust hálfa stund, oc var þat eptir allra heilagra messu; fèll þá fè sumstadar; nockru sídar var þat at Kristin andadist, dóttir Gottskálks biskups Nicolássonar, at Gottskálks prests sonar síns í Glsumbæ; þeir voru þrír synir hennar oc Jóns Einarssonar: Gottskálk prestr, oc Egill er bió at Skardi í Langadal, eptir födr sinn, oc átt hafdi Gudrúnu dóttr þorleifs lögmanns Pálssonar, oc fyrir laungu var dáinn er hèr var komid, oc mikil ætt er frá; Olafr hét hinn þridji, hann átti Steinunni dóttr Jóns Magnússonar á Svalbardi, er fyrri fylgdi Byrni presti Jóns biskups Arasonar, þeirra dóttir var Gudrún er gipt var Hannesi Biarnarsyni er þá bió í Snóksdal, dóttrsyni Dada; hún var gód kona. Nú fèck Sigurdr Jónsson, bródir þeirra Jóns lögmanns, Páls oc Magnúsar Reinistadar klaustr, oc bió þar, því Jón lögmadr bió at þíngeyrum; Magnús bródir þeirra hafdi þorskafiardarþíng, hann bió í Ögri, enn seinna í Bæ á Raudasandi eptir

1579

Eggert Hannessen; Sigurdr Jónssón átti Gudnyu Jónsdóttr frá Ökrum Grímssonar lögmanns Jónssonar, þeirra börn voru Jón, Elin, Halldóra, Gudlaugr, Ragnheidr.

LIV Cap. Imislegt.

Um sumarit komu út brèf Fridriks konúngs, er Gudbrandur biskup hafdi sum útvegad; var eitt um þat at hann mætti útgèfa ritnínguna á íslendska túngu, oc hvör kyrkia skyldi þar leggia til einn dal; annad sama efnis, oc at hvör kyrkia skyldi kaupa eina bibliu; þridja at dómkyrkiu jardir væri eigi seldar; fiórda at saminn væri tilskipan um hversu tillags peníngum skyldi skipta med prestum; hafdi þá Gudbrandr biskup fullgiört útleggíngu ritníngarinnar, enn lèt prenta Huberini bók um guds nád oc reidi er Olafr biskup Hialltason hafdi lagt út; hann lèt þá skipa Erlendi presti Pálssyni Breidabólstad aptr, er leikmenn vildu taka frá hönum, fyrir þat er hann hafdi gengit í þíngdeild fyrir bródr sinn um Narfastadi, er Páll Jónsson á Stadarhóli vildi taka af hönum; oc svo Jóni presti Fell, hann höfdu leikmenn sakad um hórdóm, enn fengu ei sannad; tóku þá heldr at skèrast í greinir med Gudbrandi biskupi oc Jóni lögmanni, oc báru þar til margir hlutir, fyrst þat tvennt er margir hafa fundit, annad þat er bádir voru stórlyndir, biskup fègjöggr oc keppinn, enn lögmadr ágengr, uppödslumikill oc undirförull í senn; oc annad hitt, at þeir urdu svo yfrit margt samann at eiga; enn þat var hid þridia er fáir hafa getit, oc eg ætla mest hafa umspillt, at leikmenn allir drógu fúslega taum med Jóni lögmanni oc löttu hann ecki, því hatr var innkomit milli þeirra oc klerkdómsins at fornu, oc vildu nú giarnan vinna þat upp er þeir þóttust aflaga bornir af hinum fyrri biskupum, enn vissu at biskup var í engri velsemd vid höfudsmanninn, oc fundu þó at hann keppti vid þá; er svo æ jafnann þegar umskiptir háttu, eda meiníngar, at ei er haft hóf vid oc þykir engu nytt þat er ádr þótti merkilegast, enn menn gialda stèttar sinnar ef hún var höfud ádr, þegar þeim þykir rúmt um sig sem undir hafa ordit; var vid kapp biskups, oc metnad Jóns lögmanns, oc öfund á framqvæmdum þeim er biskup hafdi, oc allar samann þessar orsakir, med ríki lögmanns oc fylgi höfudsmanns oc allra leikmanna, engin von á

at þeir mætti sáttir eiga margt oc lengi samann; biskup lèt banna prestum at taka heimuglegar skriptir, þá þeir fóru at skyra börn eda gráfa menn, oc at bidia fyrir daudum. Um vorit var þriggia hreppa þíng at Helgastödum í Reykiadal, oc lèt Vigfús Þorsteinsson VI manna dóm gánga um leigu kúgildi er ei höfdu bætt verit upp um XXXII ár, hafdi Starkadr Valtyrsson drepit þau óleift, enn Sigurdr Jónsson, er konúngs umbod hafdi, kalladi eptir; oc dæmdist Starkadi at svara þeim jafngódum í fardögum, nema at aldri, enn Sigurdr hafi atgáng at þeim er ádr hèldt umbodit; hygg eg þat sè Sigurdr á Reinistad, oc hafi hann haft umbod þar nyrdra til þessa; þá voru teknir margir vitnisburdir at forlagi Gudbrands biskups oc annara, um Hólakyrkiu jardir eptir Jón biskup, sölu hans oc skipti á þeim oc margt annad; eru þeir í þeim vitnisburdum taldir medal annara, Arngrímr Jónsson, oc Stígr Biarnarson Gíslasonar, prestar, Kolbeinn prestr Audunnarson Sigurdarsonar, Halldór prestr Brandsson, Illhugi prestr Gudmundarson í Múla, Sigurdr prestr Jónsson at Greniadarstad, Oddr Asmundarson lögrèttumadr, hann var áttrædr, oc bar þat framm at Grund í Eyafyrdi ætti allann reka fyrir Hallbiarnarstödum á Tjornesi nema álnar-kefli, enn hálfann í Sandhólum móts vid Múnkaþverár klaustr. Þorsteinn prestr Gunnason var einn þar nefndr, hann hafdi þá einn um áttrædann; þá var fiúk svo mikit á Jónsmessu at margir peníngar dóu; sendu Islendíngar bænarbrèf sitt framm fyrir Fridrik konúng med Olafi Bagga, þar qvedr svo at: «um þá miklu vetrarneyd oc hardindi, med snió oc «frostum, oc sumstadar med eldi, sem þetta land er undir orpit, «oc æ meir oc meir foreydist, svo þar fyrir mínkar vor atvinna, «oc penínga afli, á vorum qvikfènadi, sem allr almúgi hefir mest «til klæda, fædis oc lífsnæríngar, sömuleidis hversu fiskirfid hverfr «frá landinu, þarmed eru oc vída konúngdómsins jardir oc gardar «slètt eydilagdir, sem annara manna, oc litlar eda engar leigr «edr afgift goldnar, fyrir fátæktar sakir landsins oc hardinda; oss «þvíngar hèrmed vor fátækdómr, eymd oc armæda, ydar mildi«liga nád at bidia, tilsión at hafa um vort hiálprædi oc lífsnær«íngu, svo at þessi ydar fátæki lídr oc ydar nádar skattland, «fyrirfarist ei, af því húngr oc klædleysi þiáir oc þvíngar þessa «lands almúga mest» þá var giör reikníngr yfir þær jardir er þengit höfdu undann Hólastól medann Olafr biskup lifdi, oc fyrr er

getit. Kom þá oc brèf Fridriks konúngs híngad í land, er spurdi eptir hveriuin prófasts-giaftollrinn heyrdi til med rèttu, hvert heldr konúngi edr andlegum kyrkiunnar vegna; þarum nefndu lögmenn bádir Þórdr Gudmundarson oc Jón Jónsson XII hina vitrustu menn í dóm á alþíngi, alla þó veraldlega, voru þeir Arni Gíslason at Hlídarenda, Magnús oc Sigurdr Jónssynir Magnússonar, Benedict Halldórsson frá Mödruvöllum, Þorlákr Einarsson at Núpi, Olafr Jónsson, Nicolás Biarnarson syslumadr í Arnessþíngi, Vígfús Þorsteinsson frá Asi nordann, Markús Olafsson í Hèradsdal, Jón Olafsson, Tyrfíngr Halldórsson, oc Gísli Þórdarson lögmanns; qvádust þeir dómsmenn vita at giaftollr sá hafi at undanförnu haldinn verit fyrir uppgiöf eda vægd á sektum, enn nú sèu allar sektir fallnar til konúngsins, fyrir því leitst þeim at giaftollrinn heyrdi til þeim er sektirnar ætti at taka; gèck hann þadan af til fulls frá prófóstum til syslumanna. Dómr gèck enn af Sigurdi Jónssyni at Egilstödum í Fliótsdals hèradi, um skattgiald þeirra er missa fè sitt um vetr; þá tók Sigurdr Jónsson skólameistara starf í Skálhollti, sá er fyrri hafdi at Hólum, oc var hann qvæntr fyrstr þeirra, enn Stephán Gunnarsson giördist rádsmadr.

LV Cap. Eggert ræntr, oc utanför hans.

Þetta sumar komu víkíngar Enskir frá Hollandi á Vestfiördu, þeir ræntu kyrkiur, enn drápu suma menn, oc naudgudu konum, oc giördu annad íllt; þar er sagt at verit hafi á skipi med þeim fálkafángari einn, er óvild hafdi á Eggerti Hannessyni; þeir komu til Bæar í Raudasandi þar hann bió, oc tóku hann, oc ræntu öllu því er þeir komu höndum á; hefir hann svo sagt siálfr at ecki hafi skort á VIII þúsundir marka Lybskra; þeir fluttu Eggert á skip oc hèldu hönum í mánud, vard hann þá leystr út med svo miklu qvennsilfri at Ragnheidr dóttir hans sagdi verit hafa uppá XIII konr oc lètu þeir hann vinna eyd at því, at klaga þá ecki fyrir konúngi, oc þar med heita meiru fè, oc fá borgunarmann fyrir sig utannlands, skipara einn frá Stadi, fóru sídann á brott med herfángi sínu; Eggert hèldt ecki naudúngar eydinn, oc fór utann eptir þeim, oc ritadi konúngi sögu af því

ráni oc þjöfnudi; enn Fridrikr konúngr ritadi höfdíngium í Stadi um vetrinn skömmu fyrir iól, oc bad þá komast eptir hvar víkíngarnir væri, urdu þeir teknir í Flissíng á Hollandi, oc hengdir, enn Fridrikr konúngr gaf til Islands VI bissr í hveria syslu oc VIII spiót, svo menn mætti veria sig heldr, svo fiærri var þat hans vilia, er fyrir skömmu hafdi giört verit at aftaka vopn öll, enn svo var þá frammqvæmdarlaust, at menn gáfu sig ei vid slíku, oc er all-undarlegt ef almenníngr átti vopn fyrir skèmstu. Eggert kom út aptr, hafdi þá Magnús Jónsson í Ógri dóttrmadr hans Bardastrandarsyslu, enn er at siá sem tekit hafi Isafiardar syslu er Eggert var alfarinn hèdann, sem litlu var sídar. Eggert hafdi lengi safnad fè oc sendt utann, einnin skreid, smiör oc vadmál, oc látit setia á ávöxtu í Hamborg, svo þat var kallad þríkleift vid jardir oc lausafè þat er hann lèt hèr eptir Ragnheidi dóttr sinni, konu Magnúsar. Eggert fór til skips á Vatneyri oc var þar dryckia mikil, enn er hann steig á skip, qvaddi hann vini sína oc qvad þetta: 1580

Eitt sinn kèmr hvert endadægr, allra lída um sídir,
svo finnst enginn siklíng frægr, sínum dauda ei qvídir.

Jón murti sonr hans var utann farinn ádr, sem fyrri segir, er hann vog Jón Grímsson, oc qvæntust þeir bádir fedgar í Hamborg, þó Eggert væri þá vid elli, oc komu aldrei út aptr; hètu Eggert oc Arni synir Jóns Eggertssonar; qvæntist Arni í Hamborg oc átti dætr tvær, oc þykir Eggert Hannesson hid mesta ríkmenni verit hafa.

LVI Cap. Oáran.

Í þann tíma gèck Krefdubólann, oc var kallat krefdu sumar, einninn engingarsótt at því er Biörn at Skardsá segir, oc dóu margir af; hlióp þá framm Myrdals jökull med eldgángi, sudr hiá Þyckvabæar klaustri, eiddust bæir, enn menn sakadi ecki, þá dó Þorsteinn prestr Gunnason, oc hafdi lengi vid klerkdóm verit, sídann hann var heimamadr Jóns biskups Arasonar þá hann var í biskups kosníngu; svo segia sumir at Látra-Clemens hafi þá siglt med enskum í Gunnbiárnareyar, oc at þær siáist úr hellu-

gati á fiallinu Rít vid Isafierdarmynni, oc at sá Clemens hafi seinna verit svikinn af Þórdi þiónustumanni sínum, er þadann af var kalladr Trygdrofi; þar veit eg engann sann á; mælt er oc at verit hafi nautadaudi í Kálfhollti oc slátrit banvænt; grasleysi var þá mikit, svo mælt er at allt samtalit er fèll af tödu í hveriumm Hreppanna í Arnessyslu, hafi verit nær einu hundradi hesta; jafnlítit í Biskupstúngum, oc stórt hundrad eitt á Landi oc er lítt skiljanlegt, oc var þó verra sídar, oc mátti kalla at landinu hnignadi miög árferdit um þennan tíma, frá því er nockra hríd hafdi verit; er oc svo at siá sem fleiri slags manndóm hafi dregit til þurdar med alþídunni, þótt áþiánin væri heldr minni enn þá er hinir papisku biskupar rèdu öllu fyrrum; skipaninn var nockut med ödrum hætti enn ádr, oc þó þeim er landsfólkit var óvanara, enn mikit var þá enn höfdíngiaríki yfir alþídunni, oc miklu meira enn á vorum dögum hefir verit.

LVII Cap. Jarda afhendíng til Gísla biskups.

Johan Bucholt höfudsmadr afhendi Gísli biskupi Jónssyni þennan tíma, at konungsbódi, hinn þridja dag Octobris mánadar, jardir þær er biskup hafdi kosit prestum til handa, med landskuld oc leigum, er hliópu til tveggia hundrada Joachimsdala, voru þær Straumr í Austfiördum med IIIIum kúgildum oc hundrads landskuld, Steinar í Hornafyrdi med jafnmiklu, hálfr Foss á Sídu med hundrads landskuld, Backi á Sídu med IIIIum kúgildum oc tveggia hundrada landskuld, þær þriár til Kyrkiubæar klausturs prests; Asar meiri med VIII kúgildum, smiörvætt oc vadmálsvod oc vetrgömlu nauti í landskuld, presti í Skaptártúngu. Myrar med IIIIm kúgildum, smiörvætt, vod vodmáls oc kálfi í landskuld, presti í Þyckvabæ; Gata med IIIIm kúgildum, smiörvætt, vetrgömlu nauti oc hundradi fiska í landskuld, presti at Dyrhólum oc Sólheimum; Heidi med IIIIm kúgildum oc hinni sömu landskuld, presti at Reini oc Höfdabrecku. Skógar eystri med hundrads oc XX alna landskuld, presti í Medallandi. Midmörk med hundrads oc XL alna landskuld presti í Dalsþíngum. Torfastadir í Fliótshlíd med tveggia hundrada landskuld Fliótshlídar presti. Bolahollt med hundrads landskuld, oc Saurbær med C álna landskuld Hvols

oc Skúmstada prestum; Stærri Borg í Grímsnesi med V kúgildum, oc hundrads landskuld, oc Hóll í Ölvesi med IIIIum kúgildum oc iafnri landskuld, þær tvær presti í Grindavík; Breidhóll med IIIIum kúgildum oc hundrads landskuld, oc Háls í Kiós med VII kúgildum, tveggia hundrada landskuld, bádir presti á Seltjarnarnesi; Skrauthólar med V kúgildum oc hundrads landskuld Kialarness presti. Mógilsâ med VI kúgildum, hundrads landskuld, oc Mosfell med IVum kúgildum oc samri landskuld, presti í Mosfellssveit bádar; Haukagil oc Brúarreykir med VI kúgildum oc hundrads landskuld hvert, Húsafells presti. Litli Kambr med sömum leigumála presti í Breiduvik. Þæfusteinn med II kúgildum oc hundrads landskuld presti í Neshrepp. Skorravík med VI kúgildum oc hundrads landskuld Skardsstrandar presti. Múli med IVum kúgildum oc LX álna landskuld presti í Saurbæ. Fiardarhorn oc Gröf med IVum kúgildum oc LXXX álna landskuld hvert Bitru presti, Midanes med IVum kùgildum oc hundrads landskuld presti í Flatey. Ingunnarstadir med hundrads landskuld oc VI kúgildum presti í Garpsdal, oc Svarfhóll med VI kúgildum, oc XXX álna landskuld. Þar lagdi Gísli biskup til af dómkyrkiu jördum prestum til uppheldis oc ábylis: Utskála í Gardi, Arnarbæli í Ölvesi, Villíngaholt í Flóa, Guttormshaga í Holltum, Fellsmúla á Landi, oc Andakylspresti í Borgarfyrdi fyrst Bæ, sídann Hvítárvelli, enn seinast Hest, oc hefir þat haldist. Húsafell taldi hann oc adrir biskupar, eptir Grím Jónsson, med leigujördum Skálhollts stadar, þó sumir lèti presta nióta jardarinnar eptirgialds-laust, því skógr var þar gagnsamr lengi; þá var kyrkiuprestr til Skálhollts Sveinn son Simonar prests Jónssonar í Kálfhollti, hafdi Gísli biskup vígt hann XVIII vetra gamlann, þá fyrir þremr árum.

LVIII Cap. Frá Gudbrandi biskupi.

Gudbrandr biskup lèt þessi missiri prenta Salomons ordsqvidu oc Syrachs bók; hann skyldi skipta þeim peníngum er prestum voru lagdir vid syslumanns rád í Skagafyrdi, lagdi hann oc prestum til ábylis edr afgialds jardir þessar, Ríp, Myrká, Audkúlu, Eyadalsá,

oc útvegadi þeim Arnarvatn vid Myvötn undan Múnkaþverár klaustri, enn undan Þíngeyraklaustri Hialltabacka, oc Reinistadar klaustri, Hof á Hofdaströnd, oc hafdi fengit þar um stadfestíngu Fridriks konúngs, undir eins oc um presta tyundirnar; ritníngar útleggíngu hans höfdu þeir greidt ádr fyrir, Oddr Gottskálksson, er ut hafdi lagt nya Testamentit, oc Gissr biskup med útleggíngu Salomons ordsqvida oc Syrachs bókar; Gísli biskup hafdi lagt út spámanna bækr flestar, oc Olafr biskup Hialltason nockud, enn þó þurfti hann flest at laga, svo hann vardi ei þar til miklu minna ómaki enn þótt hann hefdi lagt út; hafdi þó ærit margt annad til lærdóms oc sidbóta hvert ár fyrir stafni, sem sagt hefir verit af; þó færdu öfundarmenn hans hönum þat til ámælis, at hann eignadi sèr þat er adrir höfdu giört, þar sem hann bar þó allt samann vid útleggíngu Luthers siálfs, oc þurfti þó at gegna mörgum störfum ödrum, enn fáir svo lærdir at hann mætti rádast um vid; valdi hann oc gagnorda, audskilda oc hreina islendska túngu; hann hlaut einnin siálfr at hyggia at prentverkinu oc stílnum, dró siálfr upp oc gróf hina miklu stafi oc brotaknúta á biblíu sinni af hagleik sínum; vandadi hann sem mest pappírinn oc svo bandit, oc fèck til frá Hamborg myndir til liósara skilníngs oc prídis, vitnisburdar tialdbúdarinnar oc verkfæra hennar, skrúda Aarons, sáttmáls arkarinnar, Salomons musteris oc fleiri hluta; gèck hönum verkit furdu skiótt oc lidlega, enda studdi Fridrikr konúngr hann med skipan sinni um tillög af kyrkium sem ádr segir; enn útgáfa sú er frá hönum kom, er nú á vorum dögum, þar sem svo lángt er um lidit, ordinn torfeng, enn þótt hún væri allvaranleg; mun hún bera sèr liósast vitni siálf medann til verdr; miöc brautst Gudbrandr biskup fyrir at innkalla undir Hólakyrkiu jardir þær er hönum þóttu ránglega undann hafa gèngit, af völdum Gottskálks biskups Nicolássonar, eda þeirra Jóns oc Olafs biskupa; þar med adrar til sín oc sinna samarfa; átti hann af því laungum í lagadeilum vid ímsa menn er þær jardir hèldu, oc eigi vildu láta, því andvyrdi voru þeim ei vís; þótti hann miög kappsamr í þeim málasóknum, oc er mælt hann hafi nád med þeim hætti þremr hundrudum hundrada, eda meira í jördum undir Hólakyrkiu er undann henni höfdu gengit, oc jafnmiklu undir sig oc samarfa sína; af því vard hann fyrir óvild mikilli oc hatri af mörgum, hellst valdamönnum, er kölludu hann

deyrinn, oc qvádu hann hefia eina jarda ákæru er annari lètti. Gudbrandr biskup var fésæll oc audugr, oc fyrirhyggiumadr mikill; svo er sagt at hann hafi viljad ná til gagns af Kolbeinseyu, oc fengid til brædr þriá, sonu Thomasar á Hvanndölum, Biarna, Jón oc Einar, at finna eyuna, enn hún er meir enn XVIII vikr siáfar í hafi; þeir tveir voru yngri enn tvítugir, enn allir voru þeir knálegir menn, oc kunnu vel til á sjó, sterkir oc hugadir vel; fóru þeir til Kolbeinseyar þrír á skipi áttæru, oc rákust í hafi í hinni fyrstu ferd, enn nádu þó landi at tveggia dægra fresti; í annad sinn nádu þeir eyunni med hinum sama útbunadi, oc var hún full af fugli, þeir mistu skipit út, enn fengu kastad steini undir stafnlokit, oc dregit sídann at sèr; hina þridju ferd fóru þeir svo at ei barst á; svo sem segir í qvædi því er þar um er orkt; þar segir svo um þá brædr:

Kunnir voru at karlmanns hörku
kompánlegir á æsku stund,
ecki fiærri eydimörku
uppólust vid síldar grund,
vantadi hverki afl nè orku
ofrhuga í sinni lund.

Eru þar taldir upp í allir þeir tilburdir sem hèr er gètit, oc mikit sagt af háska þeim er þeir voru vidkomnir. Gudbrandr biskup var vel á sig kominn um allt atgiörfi; vel í vexti, oc gyldr at karlmensku, oc at öllu mikill höfdíngi.

LIX Cap. Gudbrandi biskupi oc Jóni lögmanni bar til.

Jón Jónsson lögmadr hafdi þá í þann tíma mikinn uppgáng; hann var syslunarsamr oc fèdrögull, oc hafdi gengi af höfudsmanni jafnann; vingott var med þeim biskupi í fyrstu, enn hafdi spillst brádt, med því at bádir voru kappsfullir, oc svo því ödru er til bar og gètit er, oc snerist at lyktum í óvild oc hatr svo eigi dugdi til hlítar, þó þeir væri sættir; þótti biskupi at hann nædi illa rètti hiá Jóni lögmanni, oc at þeir Johan Bucholt höfudsmadr legdist bádir í móti sèr, enn vildi eigi vægia fyrir þeim;

voru þeir nærstir hverr ödrum til þess at þeim bæri samann þegar í öndverdu er Jón hafdi Skagafiardar syslu; þat var vani biskups at halda vina veitslu hvert ár heima á Hólum átta dag jóla, oc bióda þar til hinum helstu mönnum í nálægum herudum; baud hann Jóni lögmanni til þess bods medann vel var med þeim; bar svo vid einhverju sinni at lögmadr kom ecki qvöldit fyrir veitslunna, fyrr enn lidit var á nótt framm, oc voru fyrirmenn komnir í hvílu; lèt þó biskup vera herbergi tilreidt, oc sæng oc hvad annad er lögmadr þurfti at hafa; um morguninn spurdi hann at lögmadr var kominn, oc hafdi tekit svefn oc hvild, gèck í herbergit, oc heilsadi hönum, bad hann vera velkominn, oc fór allt vel med þeim þá enn; þar var kakalofn í húsinu kyndtr oc vel heitr ordinn; fèll samræda þeirra um nockra þá hlúti er á milli báru, oc kom í kapp med bádum, tók lögmadr at klædast, oc því nærst tók hann handlaug, oc var þá ei varfærinn er hönum var í skapi, oc hristi vatnit af höndum sèr ádr hann þerrdi þær, svo droparnir hrutu á kakalofninn brennheitann, enn hann sprack í sundr med brestum stórum; segia þó adrir hann hafi fyrir kappssakir í rædunni, kastad bikarnum er vatnit var í, oc sprengt med kakalofninn, enn spillt bikarnum, oc hafi þó sá bikar verit lengi til sídann; biskup mælti þá at Jón lögmadr skyldi hefnast heldr á sèr enn kakalofninum saklausum, oc fór þar um nockrum ordum; er svo sagt at þetta væri upphaf at óvináttu þeirra, oc hafi aldrei um heilt gróit sídann.

LX Cap. Nafnkunnugir menn þá í landi.

Nú vil ec til fródleiks gèta þeirra manna nockurra er nafnkendastir voru þá samtídis uppi edr nær þeim tíma; siá menn af því hverir samann áttu, enn sumir fá rakit at þeim ættir sínar; er fyrst at telja nærst biskupum oc Jóni lögmanni, Þórd lögmann Gudmundarson; Sigurdr Jónsson á Reinistad tók um þessar mundir eda litlu sídar syslu í Skagafyrdi. Magnús bródir þeirra bjó at Bæ á Raudasandi, oc var höfdíngi mikill, oc vel á sig kominn, hann hafdi þá Bardastrandar syslu, enn Páll annar bródir þeirra, bió at Stadarhóli, oc hafdi Isafiardarsyslu nockra stund eptir Eggert, er frá hönum nockut sagt ádr, oc brotum hans, enn þó var

hann vel á sig kominn; allir voru þeir brædr miklir vexti, vænir at áliti, oc gyldir til karlmensku. Páll átti Helgu Aradóttr, hún var strídlynd miög; voru þeirra börn Petr, Elín oc Ragnheidr. Þeim Páli oc Helgu samdi illa, oc áttust jafnan málasoknir vid, enn hèldu þó samvistir, hefir Páll qvedit um Helgu:

Ecki skal greyid gánga, gefa skal henni hest etc.

oc enn þetta:

Allskjaldann verdr á ángri bót
illa konu eg eiga hlaut,
verra dyr eg véit ei snart,
enn vonda konu af illri art,
þó madrinn deyi er mannord eptir mikinn part.

Þóttu mörgum þá af dáleikar hinir miklu er Páll hafdi lagt á Helgu. Arni Gislason at Hlídarenda hafdi Skaptafells syslu, Nicolás Biarnarson Arness eda Rángarvalla syslu. Gísli Sveinsson at Midfelli hafdi haft Arness syslu um hríd; hann átti Gudrúnu dóttr Gísla biskups oc margt afqvæmi; einn hans son var Biarni prestr fadir Gísla prests at Stad í Grindavík, födr Olafs prests, födr Gísla, födr Olafs biskups. Þorlákr Einarsson bródir Gissurar biskups bjó at Núpi í Dyrafirdi, má þat ætla at hann hafi syslu haft um hríd; hann átti fyrri Gudrunu systr Eggerts Hannessonar, þeirra son var Gisar fadir Magnúsar bartskèra, Jóns á Núpi oc Torfa; sídan átti hann Vígdysi dóttr Þórólfs Ejólfssonar oc Margretar Erlendsdóttr, oc börn. Sigurdr Jónsson hafdi syslu í Múlaþíngi Vígfús bóndi Þorsteinsson í Þíngeyar þíngi; Nicolás bródir hans hèldt Múnkaþverár klaustr, frá hönum er mikil ætt. Benedict ríki Halldórsson á Mödruvöllum hafdi Vadlaþíng; Þórun bió at Grund dóttir Jóns biskups, oc átti ecki börn, var Þorsteinn madr hennar andadr; þeir voru sonarsynir Þorsteins, Nicolás oc Jón undir Felli í Kollafyrdi, oc Þorsteinn prestr í Túngu Oddssynir, oc slisnir sem fadir þeirra. Asmundr var enn launsonr Þorsteins, fadir Þorbergs prests oc Þorsteins prests. Þorsteinn prestr átti Margretu dóttr Biarna í Skridu Pálssonar Grímssonar á Mödruvöllum, þeirra son var Biarni prestr í Vestrhópshólum. Gunnar Gíslason bjó at Vídivöllum oc hafdi þá enginn völd, Markús Olafsson í Hèradsdal, Jón Jónsson at Ingvildarstödum. Hrólfr Biarnason at Vídimyri oc Geldíngahollti, hann var manna sterkastr í Skagafyrdi; hans synir voru þeir Sigurdr oc Þorbergr, Biarnar tveir, Bessi oc enn

fleiri; þeir frændr vóru knálegir menn; þat var kölluð Hrólfs ætt. Eigi veit eg giörla hvar Biarni Sturluson bjó. Kár hèt son Sæmundar Simonarsonar sá er Kárs ætt er vidkènd. Grímr son Jóns Grímssonar bió at Ökrum, Gudmundr son Hallgríms Sveinbiarnarsonar at Gröf á Höfdaströnd, Gottskálk Magnússon at Reykium í Túngusveit. Jón Biarnarson Jónssonar biskups bjó at Holltastödum í Lángadal oc hafdi syslu, hann var vinsæll madr. Halldóru systr hans átti Biarni í Skridu son Páls Grímssonar, oc margt afqvæmi. Teitr bródir Jóns átti Þurídi dóttr Erlendar prests Pálssonar, bródr Biarna; Magnús annar bródir Jóns átti Halldóru dóttr Eyríks Sniólfssonar undir Asi, Rafnssonar lögmanns; þeirra synir vóru Biörn, er sídann verdr getit, Eyríkr oc Jón. Arni var enn bródir Jóns á Holltastödum, hann átti Önnu dóttr Hannesar í Snóksdal, oc Biarni var enn á Briámslæk, fadir Þórunnar sem Loptr átti í Sælíngsdalstúngu. Ragnheidi systr Jóns átti Sigurdr Biarnason Torfasonar frá Klofa. Jón Jónsson Hallvardssonar bjó at Audunnarstödum í Vídidal, fadir Arngríms prests lærda. Biarni son Páls Grímssonar at Skridu í Hörgardal; synir Illhuga prests Gudmundarsonar biuggu í Þíngeyar þíngi; at Einarstödum í Reykiadal bjó Jón son Orms á Draflastödum Jónssonar Kolls Oddssonar, hann átti margt afqvæmi oc stórmannlegt. Gudmundr son Nicolásar Þorsteinssonar bjó at Laxamyri, hann var fadir Jóns födr Þórdar, födr Sigurdar prests á Briámslæk; Einar son Nicolásar Þorsteinssonar bjó at Hedinshöfda oc átti margt afqvæmi; Gudni son Eyriks Torfasonar bjó í Klofa á Landi, enn Jón bródir hans í Skardi, fadir Brynjólfs; Sigurdr son Biarna Torfasonar, at Stockseyri, hans son var Biarni gamli er þar bjó. Teitr hinn Sterki Ögmundarson hafdi búit í Audshollti, enn ei veit eg hvört hann lifdi þá. Magnús Arnason Petrssonar Loptssonar bjó nordr í Stóradal á frændleifd sinni, frá hönum er mikit kyn oc mannvænt, oc verdr enn gètit. Þormódr bjó í Brædratúngu, er sagt hefir frá Oddi Gottskálksyni, Asmundarson Lytíngssonar, hann var fadir Asmundar prests í Hvammi. Einar at Hvanneyri lagamadr mikill oc aldvin Þórdar lögmanns, Eyríksson Jónssonar hins ríka Þórdarsonar á Borg. Vígfús Jónsson at Kalastödum; synir Asgeirs prests at Lundi, í Borgarfyrdi, var einn Tyrfíngr í Hiörtsey. Ögmundr Hallssonar Olafssonar prests Kolbeinssonar bjó at Leirá; Þorsteinn Sighvatsson mágr Einars á Hvanneyri var oc nefndar

madr þar í sveit, sá er Þorsteins ætt er vidkénd. Sigurdr Gudmundarson í Einarsnesi, hann átti Þorlaugu dóttr Olafs prests Kolbeinssonar, þeirra son var Jón syslumadr í Einarsnesi hinn fyrri. Halldór var í Skaptafells syslu Skúlason, Gudmundarsonar Sigvaldasonar Langalífs, hann var fadir Sigvalda á Búlandi. Biörn son Þorleifs lögmanns Pálssonar bjó at Keldum; Halldór Marteinsson biskups í Alptanesi; Arni Oddsson í Midgördum fadir Dada; Jón Halldórsson á Fródá, stiúpsonr Dada í Snóksdal. Gudmundr son Þorleifs Gudmundarsonar Andressonar, hafdi búit í Stóraskógi enn var dáinn er hèr var komit, hans son var Biörn fadir Gudmundar oc Jóns, oc mikil ætt er frá hönum. Teitr son Eyríks Gudmundarsonar Andressonar bjó í Asgardi, hann átti Katrínu dóttr Petrs prests Einarssonar, er þá hèldt Hiardarhollt, oc var kalladr Asgards Teitr, oc er þadann Asgards ætt. Jón rebbi bió í Búdardal, hans son var Olafr fadir Halldórs lögmanns; Biarni Oddsson á Skardi frændi hans. Steindór son Finns Arnórssonar mágr Einars á Hvanneyri, bjó at Ökrum á Myrum, oc er sagt hafi haft syslu á Ströndum, hans synir voru Finnr oc Eyríkr, oc er þadann Akra ætt. Hannes Biarnarson dóttrson Dada bió í Snóksdal, oc var mikils háttar oc audugr. Jón Olafsson prests Gudmundarsonar Andressonar, systrson Dada bjó at Svarfhóli í Laxárdal oc í Galltardalstúngu, hann átti Gudrúnu laundóttr Arna Gíslasonar, þeirra börn voru Gísli, er ólst upp at Hlídarenda, Dadi silfrsmidr, Olafr, Ingibiörg, er átti Ejólf prest Arnþórsson, Elin, er átti Arna Magnússon Vígfússonar syslumanns Þorsteinssonar; Jón var mikill oc svo sterkr madr at óvída man sá fást er lengra komist enn til hálfs vid hann, oc allir voru þeir frændr mannvænlegir at siá, bjó Gísli sonr hans at Stadarfelli, enn Olafr at Svarfhóli oc var kalladr illi Láfi; Jón páski var launsonr Jóns er einnsaman komst til jafns vid hann at afli. Arnór Loptsson bjó í Liáskógum, lögvitr madr oc vel at sèr, hans son var Asgeir fadir Arnórs, þat heitir Liáskóga ætt. Gudmundr son Jóns Þórdarsonar oc Elinar systr Ögmundar biskups bió at Hvoli í Saurbæ, hann var spakr madr oc forspár, oc hafdi lengi umbod Gísla biskups á Vestfiördum, hans son einn var Jón prestr í Hytardal. Gudmundr Helgason bió á Eyri í Arnarfyrdi, Torfi Sigfússon Brúmannssonar at Hrauni í Dyrafyrdi. Torfi Jónsson Olafssonar Gudmundarsonar at Kyrkiubóli í Lángadal, hann átti Þorkötlu Snæ-

biarnardóttr austan frá Keldum Halldórsonar í Túngufelli, hún var skartskona mikil, oc er þadan Kyrkiubólsætt. Jón Biarnarson Þorleifssonar bjó í Flatey oc synir hans, oc fleira stórmenni var vestra. Þá eru enn ótaldir Eyríkr Sniolfsson austr í Asi, Hrafn í Skördum son Odds Asmundarsonar, Gunnlaugr í Leiníngi Ormsson Sturlusonar, oc synir Einars Þórarinssonar í Bólstadahlíd, Jón á Gunnsteinstödum, Gudmundr sá er átti Liótunni dóttr Páls Grímssonar, oc Skúli í Svartárdal, er sídann mægdist vid Gudbrand biskup, oc svo þeir synir Egils á Skardi; mætti oc enn fleiri telia, enn eg læt standa svobúit.

LXI Cap. Taldir hellstu klerkar.

Prestar voru þá þessir uppi nafnkendastir: Sigurdr prestr son Jóns biskups hèldt Greniadarstad; hann var fyrir ödrum um ætterni oc rísnu, oc allann höfdíngskap; hann átti Ceciliu dóttr Petrs Loptssonar; þeirra börn voru Petr oc Halldóra. Petr hafdi andast fulltída barnlaus, oc svo Halldóra, þá hún hafdi heitinn verit Jóni murta Eggertssyni. Þurídr hèt laundóttir Sigurdar prestr, hafdi hann arfleidt hana, oc er hann las brefit, hafdi Halldóra dóttir hans þrifit til oc mælt: ei skal sonr ambáttarinnar erfa med syni hinnar friálsu. Hann mælti: láttu svo vera dóttir mín, þú fær nóg sem ádr. Þá mælti Þurídr: Gud eigi hana módr mína hún valdi mèr svo gódann födrinn. Þurídr fèck Magnús Arnason í Stóradal, bródrson Ceciliu; þeirra börn voru Arni á Grítubacka sá er átti Sigrídi dóttr Arna Gíslasonar at Hlídarenda fyrri, Petr í Vík á Svalbardströnd; Þrúdr, hennar fèck Einar son Gríms Þorleifssonar frá Mödruvöllum; þeirra son var Grímr í Teigi; Biörn á Laxamyri; Þorsteinn í Þyckvabæ; þeir urdu miklir menn, oc eru frá þeim öllum ættir stórar. Illhugi prestr Gudmundarson hèldt Múla, oc lifdi þá enn; um hann var þetta qvedit:

> Þá í Múla fellr hin mikla eyk munu þat flestir sanna
> seint mun önnr komast á kreyk, svo kær sè gèdi manna.

Jón prestr Loptsson Petrssonar Loptssonar hèldt Skinnastadi, Biarni prestr Finnbogason Hof í Vopnafyrdi, Þorvardr prestr Magnússon Vallanes, hann var prófastr oc officialis; Erasmus prestr Villadtsson

Breidabólstad í Fljótshlíd, oc var prófastr; Stephán prestr son Gísla biskups Jónssonar Odda, Ormr Ofeigsson Þíngvelli, hann var rostumadr mikill, oc spillti þar veidi í vík einni í vatninu med griótvelltu adr hann fór þadann. Einar prestr son Hallgríms Sveinbjarnarsonar hèldt Utskálar, Ormr prestr Egilsson Kálfatjörn, hann var prófastr; Jón prestr Kráksson Hallvardssonar Garda á Alptanesi; Jón prestr Magnússon Hvanneyrarþíng; Sigurdr Lund, oc misti prestskap; Jón prestr Einarsson Reykhollt, hann var prófastr; Eyríkr Grímsson Húsafell, bródir Freysteins prests, sá er Jón biskup sendi í Skálhollt fyrrum, var hann þá gamall er hèr var komit. Salomon prestr Gudmundarson Hvamm í Nordrárdal; Jón prestr Egilsson Stafhollt; Loptr prestr Narfason Hytardal, hann var prófastr oc officialis. Einar prestr son Marteins biskups hèldt Stad á Ölduhrygg, Skapti prestr son Lopts prests á Húsafelli Þorkelssonar Setberg, hann var prófastr, oc mikilhæfr; Kristián prestr Villadtsson Helgafell. Olafr Olafsson hèllt Kvennabrecku, hann er sagt at hafi verit bródrson Jóns prests Eyríkssonar oc Sæmundar í Ási, oc er kalladr Olafr prestr hinn fyrri; hans synir voru þeir Eyríkr oc Geirmundr sem ættir eru frákomnar. Þórdr prestr son Brands Einarssonar hèldt þá Hiardarholt, því Pètr Einarsson fødrbródir hans var uppgefinn, hann átti Þóru dóttr Gudmundar Þorleifssonar í stóra Skógi, oc eru þadann ættir. Gudmundr Jónsson hèldt Stad á Reykjanesi, Halldór Einarsson Selárdal, bródir Gissurar biskups; Jón prestr Loptsson Vatnsfiörd, hann var prófastr oc officialis Gísla biskups, oc er ádr gètit; Sveinn prestr Simonarson giördist officialis er Jón prestr tók at rínglast, oc hafdi þat starf á vestfiördum, enn Jón prestr Þorleifsson á Bardaströnd; hann var son Þorleifs í Þyckvaskógi Gudmundarsonar Andréssonar. Greipr Þorleifsson prests Biarnarsonar frá Reykhólum héldt Stad á Snæfiallaströnd, sá ættlidr úrkyniadist miög at öllu; Bödvar prestr son Jóns prests Einarssonar í Reykiahollti Stad í Grunnavík, Erlendr Þórdarson prófastr Stad í Steingrimsfyrdi. Gamli prestr Hallgrímsson Stadarbacka, frændi Gudbrands biskups, hönum er sagt at verit hafi íllt at siá vel rád fyrir svo hönum farnadist. Erlendr prestr Pálsson hèldt Breidabolstad í Vestrhopi, oc var med hinum fremstu, Gottskálk prestr Jónsson Glaumbæ, Hálfdán prestr Fell, Jón prestr Gudmundarson

Prinni Siglunes, Biörn Thomasson Velli í Svarfadardal bródir Olafs á Hafgrímstödum, Biörn prófastr Gíslason Saurbæ í Eyafyrdi, hann var annar mestr höfdíngi af prestum enn Sigurdr á Grenjadarstad. Vígfús prestr Gudmundarson hèldt Stad í Kinn, oc Olafr prestr bródir hans Saudanes, þeir voru skáld bádir, oc gyldir at mörgu. Einar prestr son Sigurdar prests Þorsteinssonar oc Gudrúnar Finnbogadóttir hèldt Nes í Adal-Reykiadal, hann hafdi ádr verit vid Myvatn vid fátæki oc elian, oc var þó meir fyrir qvedskap enn búskap, enn átti börn mörg; er svo sagt at Oddr sonr hans hafi verit þar smalasveinn oc lítt hyrdr, oc at þar hafi verit einn bóndi læs er bió at Gautlöndum, af hönum lærdi Oddr af lesa á laun; oc eitt sinn er hann kom heim, deildi fadir hans á hann, oc laust til hans, hraut þá qverit er hann hafdi á sèr, oc fèck hann vid þat hardara enn ádr; oc med því Oddr var svo námgiarn, hafdi Biörn prestr Gíslason komit hönum í skóla, enn sídann utann; var Oddr vid Kaupmannahafnar háskóla, oc framadist þar af kostgæfni sinni, oc nam einnin af Tycho Brahe stiörnumeistara, svo hann vard fródr í þeirri lyst; bió Tycho Brahe á eynni Hven, oc spádi Oddi frama; um sídir vard Oddr Baccalaureus, oc vice-prófastr á klaustri svo kölludu; þat var sú tilskipan er konúngr hafdi giört fyri námsmenn; víkr nú aptr þángat til, er frá var horfit tilburdum.

LXII Cap. Vopnadómr, oc annad.

1581 Nærstu missiri eptir þat er Gísli biskup tók vid prestajördunum, er sagt at eldr hafi verit í Heklu oc Kötlugiá, oc hrunit bæir á Rángarvöllum, oc í Hvolhrepp af landskiálftum; þá lèt Gudbrandr biskup prenta Dominicale. Benedict Halldórsson lèt þá dóm gánga um fátæka menn at Spialdhaga hinn XVIIda dag Januarii; var þar samþycktr hísínga oc flutníngadómr Ara lögmanns; enn Gísli biskup skipadi hálfkyrkiu at Múla í Kollafyrdi; hönum gaf Johan Bucholt leifi til at hafa skóga þá til byggínga er Beneficia áttu, þeir voru jafnan vinir, enn Gudbrandr biskup kærdi á Johan Bucholt um hald á peníngum presta. Þá lèt Magnús bóndi Jónsson dóm gánga í Ögri, um ósid þann hinn mikla, er hann oc dómsmenn kölludu, skada krúnunnar, oc fyrirlítníngu

konúngsins, er af sumum valdamönnum var orsökud fyrir nockrum árum, þá þeir tóku af med hardindum vopn oc veriur manna, oc töldu dómsmenn forn dæmi til, um ófrid þann er á hefdi gengit af útlendum, lètust ei verda vilia ætthlerar edr fordiarfendr sins födrlands, oc þarmed landrádamenn vid konúnginn, at setia svo siálfa sig oc sína oc allt landit í ved, med ónytiúngskap; qvádu Johan Bucholt samþyckt hafa, at hèr um mætti fullnadar dómr gánga, enn konúnginn siálfann sendt hafa VI byssr oc VIII spiót í hveria syslu, til at koma mönnum til at hafa varnir fyrir sèr; oc þó þeir sèu ófærir lög at semia um slíkt vandamál, qvádust þeir vilia giöra þat at er þeir mætti; dæmdu þeir alla skylduga til at halda frid vid útlenda menn, medann svo mætti vera, oc semia um þrætr. sínar vid þá med lögum, enn ella skyldu allir veria fóstrland sitt, oc konúngs umbodsmadr vera þeirra foríngi, enn hönum allir hlída; hverr skyldi kosta sig oc sína menn medann hernadr stædi, oc hreppstjórar skyldir menn at kalla, oc qveikia eld á hærstu hædum, fyrir nærstu krossmessu, þar siá mætti reyki í bygdir, enn þeir skyldu vita kynda, oc vörd halda sem hreppstiórum syndist líklegastir, oc giöra syslumann sem fyrst varann vid; syslumenn skyldu oc rádast um vid skynsama menn, hvar best væri vyrki at hafa, svo gamalmenni, börn oc búsmála mætti þángat færa í naud; enn þeir sem vopnfærir væri vördudu órádvöndum mönnum stigu oc eptirfarir; hreppstiórar skyldu telia vopnfæra menn oc tilkynna syslumanni; hverium manni skyldi skyldt at eiga lúdr til at vara med adra, enn sumum sem þat mætti, kláfa eda vögr, til at láta í varnad sinn, þar sem ei kæmi skipum vid, oc svo axir, pála oc rekr til gyrdínga smídar, læra at giöra fylkíng med viti, hvert er kyrru skyldi fyrir halda, snúast eda eptir renna, oc skylda at fylgia þeirra rádum er til slíkra hluta kynni; því nærst viku þeir til laga um vopna eign, oc dæmdu þeim skyldugt at eiga flest vopn sem mest metord höfdu af konúngi, svo sem skutulsveinum var fyrrum bodit, at eiga spandylar vopn, treyu, bryniu, brynkolla oc brynglófa, brynhosr, hiálm, stálhúfu, skiöld oc sverd, plátu, spiót oc búklara, handboga med tvennum tylftum brodda; enn nú dæmdu þeir alla skattbændr skylda til at kaupa oc eiga luntabyssu oc III merkr púdurs, oc atgeir edr annat lagvopn; enn

hvörn einhleypann, sem á X aura skuldlausa, lagvopn oc stíngknif, oc bera ei nema móti útlendskum ránsmönnum, enn alla adra XV vetra menn eitt lagvopn; sá sem ætti XX hundrud skyldi kaupa byssu, boga oc lángspiót, hverr vígfær, oc adrar verjur eptir efnum, þar sem menn væri hèr fryir fyrir öllum útbodum; dæmdu þeir dóminn fyrst undir lögmannanna yfirsyn til at auka edr vana; oc veit eg eigi hvört meiri furda er at enginn madr skyldi taka slíkt upp aptr eptir Magnúsi, oc at konúngs vilia, er svo fyrir skömmu var af lagt, edr hitt at lögmenn Jón oc Þórdr hafa hleypt hiá sèr dómi þessum, oc miög undrast Biörn at Skardsá yfir at sá dómr gèck ei framm, oc lofar Magnús; enn til þessa er at siá sem Magnús hafi dregit med siálfs hans stórhuga, rán þat er fyrir skömmu gèck yfir Eggert Hannesson mág hans oc adra, var oc eigi all-lángt til þess er slíkt kom at á vestfiördum, oc er þá svo at siá sem allmargir menn hafi vopn haft í Isafyrdi. Magnús var oc ágætr höfdíngi, hann reid jafnann svo á alþíng at fylgd hans var audkend, því þeir höfdu allir lagvopn XL menn eda fleiri, oc setti hverr vopninn upp fyrst er heim reid á Þíngvöll; var þat svo hvert sumar medann hann sat uppi, oc vildu sem flestir vera í hans för; hann var miög vitr madr, oc skáld gott, hefir hann qvedit Pontusrímr oc fleira; hann kunni oc vel þíska túngu; hann átti Ragnheidi dóttr Eggerts Hannessonar, þeirra börn voru Jónar tveir, Ari, Biörn, Þorleifr, Elin, Cecelia, Gudrún, Katrin, Ragnheidr, Kristín; þeim Arna bónda Gislasyni at Hlídarenda, oc Magnúsi, bar einhveriusinni til á alþíngi, oc senntu í ordum; er svo sagt at verit hafi ríkisrígr med þeim; þá mælti Magnús, at ei þyrftu þeir at vera at slíku, mestar mundu tengdir verda á Islandi millum þeirra oc þeirra nidia; hefir þat þótt miög eptirgánga. Jón Magnússon var syslumadr í Dölum, vitr madr oc vel at sèr, hann átti Astrídi dóttr Gísla Þordarsonar lögmanns, oc börn mörg. Ari var lengi syslumadr í Isafyrdi, oc á Ströndum, oc verdr hans enn gètit. Jón annar Magnússon var kalladr Dan, hann átti Ingvildi dóttr Gudmundar Helgasonar at Eyri í Arnarfyrdi, oc hafdi ecki syslr. Biörn Magnússon hafdi Bardastrandarsyslu, oc átti Sigrídi dóttr Dada frá Skardi, Biarnasonar Oddssonar, oc Arnfrídar dóttr Benedicts ríka á Mödruvöllum Halldórssonar; þeirra son var Eggert ríki; sídann átti Biörn Helgu dóttr Arngríms prests hins lærda,

þeirra börn voru Páll prestr í Selárdal, oc Sigrídr í Odda. Þorleifr Magnússon bió at Hlídarenda, oc hafdi Skaptafells syslu; hann átti Gróu dóttr Gísla Arnasonar frá Hlídarenda Gíslasonar, oc eina dóttr; enn sídar Ceciliu dóttr Biarnar at Laxamyri Magnússonar Arnasonar Pètrssonar Loptssonar, þeirra son var Þorsteinn. Þorleifr var vitr madr, en sumir hèldu hann fiölkunnugann. Elin Magnúsdóttir var gipt Sæmundi syni Arna Gíslasonar at Hlídarenda, þau áttu margt barna. Cecilia Magnúsdóttir átti Ejólf Isleifsson oc börn mörg. Gudrúnar Magnúsdóttr fèck Henrik Gíslason Þórdarsonar lögmanns, dóttrson Arna Gíslasonar; þeir fedgar höfdu Borgarfiardar syslu. Ragnheidr Magnúsdóttir átti Einar Hákonarson Arnasonar Gíslasonar. Katrin átti Biarna bródr hans. Margar urdu enn fleiri tengdir med sídari nidium Arna oc Magnúsar.

LXIII Cap. Frá ímsu.

Vetri eptir vopnadóm dó Jón á Ingvildarstödum; var þá Biörn sonr hans VIII vetra; hann var í nordrför um vorit eptir vertíd; fór þá til Ingvildarstada Jón Jónsson lögmadr frá Þíngeyrum, oc qvad Jón sig bedit hafa um vetrinn, at taka at sèr konu hans oc börn oc peninga, ef hann kæmi ei aptr at sunnann; hann tók þar fò allt lítt vyrdt, fyrst XX hundrud er Gudrún skyldi eiga, oc enginn XXX betri; hann tók oc IIII börninn, voru VI brædr oc III systr; fèck hvör brædranna XIV hundrud, enn sumt fè kom ei framm; fór Biörn til Sigurdar á Reinistad. Margir dómar gèngu þá er menn hafa. Jón lögmadr lèt dæma drumbadóm á Seilu, um rekavidar þiófnad; enn Arni Gíslason um fátæklínga at Hollti undir Eyafiöllum hinn XVda Maii, var þat dæmt at fátækt fólk sem sveit á, flytiest bodburd rèttann, oc sè hyst oc tært á hverju bygdu bóli; enn utansveitar fólk fari sem dagr hröckr, oc sè tært nockut á hverju bygdu bóli, var þá mikill húsgángr. Vigfús bóndi Þorsteinsson lèt dóm gánga med XII mönnum at Helgastödum í Reykiadal, hinn XVda dag Julii, um tyundargiald, er menn þóttust ei lokit gèta í vadmálum, því at vída var saudlaust; enn syslumenn vildu ei taka eyrir silfrs fyri meira enn X álnir, hann vildi alþida láta gánga fyrir V aura; syslumenn vildu

1582

oc ei fríða aura nè prestar sumir, enn II eða III hundrud fátækir gèngu yfir í Þíngeyar þíngi; var eyrir silfrs dæmdr fyrir XIV álnir oc VIII þumlúnga þar til málit kæmi til lögrèttunnar. Jón Illhugason prests Gudmundarsonar umbodsmadr hans, lèt gánga dóm um vistarfólk; hann var fadir Gudmundar at Laugum, oc Illhuga Hóla rádsmanns, oc Halldóru módr Þorgríms prests Olafssonar; hann gèck oc helmíngadóm med Þorsteini prófasti bródr sínum, dæmdi Arnarvatn undir Hólakyrkiu, er Olafr biskup Hialltason hafdi sett Jóni presti Sigurdarsyni í Laufási mági sínum, oc kallar sig þá konúngs umbodsmann. Þorsteinn hèt son Vígfúsar Þorsteinssonar, er druknadi á Hamborgarelfi seinna, annar Jón, hann átti fyrst Ingibjörgu dóttr Biarnar prófasts Gíslasonar oc Malmfridar mildu; enn sídann tvær konr adrar oc var hinn audugasti madr. Þridia barn Vígfúsar var Þorbjörg, er gipt var Hákoni syni Arna Gíslasonar; fiórda Ingibjörg, er átti Biarni prestr Finnbogason at Hofi austr, þeirra dóttir Þorbjörg er Pètr Pálsson átti at Stadarhóli. Bènedict Halldórsson lèt gánga dóm eptir ákæru Halls Magnussonar, um sölu Jóns Marteinssonar á Nesi í Eyafyrdi, oc vard hún ógyld, er þess eigi gètit hvad rak fyrir Jóni Marteinssyni siálfum um þessar tídir, sídann Benedict tók algiörlega syslu í Eyafyrdi. Þá stefndi konúngr Johanni Bucholt oc bádum biskupum utan um prestapenínga mál.

LXIV Cap. Dómar.

1583 Önnr missiri urdu stórir manntapar af skipum í veidistödum; þá seldi Þórun Jónsdóttir á Grund Magnúsi bródrsyni sínum Vetrlidastadi. Andadist þá Halldór prestr Einarsson í Selárdal bródir Gissurar biskups. Sigurdr at Reinistad hèldt nú Hegraness þíng, enn dómr hans nockr var ákærdr, oc dæmdi Jón lögmadr hann ógyldann at Ökrum oc dómsmenn hans Gottskálk Magnússon á Reykium, Gunnar Gíslason at Vídivöllum, Jón Jónsson, Biarni Sturluson, Jón Einarsson oc Ari Gudmundarson. Gudbrandr biskup lèt oc lesa upp skrá í XI greinum vid Vallalaug til utskyríngar skrifi sínu til Markúsar bónda Olafssonar í Hèradsdal, um dóm Sigurdar syslumans er biskupi þótti ránglega hafa skilit á sig ómaga framfæri. Jón lögmadr lèt VI manna dóm gánga at Sveinstödum

í Vatnsdal um lambatolla af Kúluheidi er Eyríkr prestr Magnússon á Audkúlu ákærdi, oc Forsæludalsheidi, er Loptr Liótsson í Forsæludal ákærdi, var Vatnsdælum oc Asamönnum dæmt at reka á þær heidar oc gialda afrèttartoll, enn ella IIII merkr í dómrof. Eyríkr prestr sá er getit var, var födrfadir Jóns prestr Magnússonar í Laufási, skálds, oc Sigurdar prests á Audkúlu, hann var vel fiáreigandi, oc qvad þessa vísu um bú sitt:

Nyu á eg börn, enn nytián kyr, nær fimm hundrud saudi,
Sex oc tuttugu södladyr, svo er háttad audi.

Þórdr lögmadr lèt dóm gánga at Byaskerium um utansveitarmenn, XXIIan dag Aprilis; var oc dæmt á alþíngi um nefndarmanna kaup; enn sumstadar segir at Byaskeriadómr væri dæmdr ári seinna, 1584 oc þá um kaupskap útlendskra med VI mönnum á alþíngi, oc um aflausn sakamanna, af Gudbrandi biskupi oc Jóni lögmanni at Bólstadahlíd; at Sandatorfu í Borgarfyrdi gèck dómr á leidarþíngi, um nautarekstr í Skorradalskóg, því Vígfús Jónsson á Kalastödum ákærdi, at þar vid lidi skada jardir hans tvær, Vatnshorn oc Kálfastadir; var Þórdr lögmadr fyrir dóminum, því hann hafdi iafnann Borgarfiardarsyslu. Þá kom út biblia Gudbrands biskups prentud at öllu; á þeim missirum var landskiálfti mikill; önnr missiri 1585 kom út konúngsbrèf um hórdóma oc slíkar sakir, oc annad gefit út á Fridriksborg hinn XXXta Aprilis mánadar, er Gudbrandr biskup hafdi útvegad, at mönnum mætti leifast í landi hèr, sem annarstadar í ríkium konúngs, at giptast samann í þridia oc fiórda lid, því valdamenn sumir vildu at enginn giptist fyrir innan fiórmenníng; þá hefir Markús Olafsson tekit lögsögn í Skagafiardarsyslu, eda jafnvel hid fyrra árit, því um vetrinn lét hann XII manna dóm gánga at Seilu, um ákæru Thomasar prests Þorsteinssonar til Stígs Þorkelssonar, voru þar Gunnar Gíslason, Gottskálk Magnússon, Jón bródir Markúsar, Biarni Sturluson lögrettumenn, Isleifr Þorbergsson á Hofi, Arni Biarnarson Jónssonar biskups, Oddr Thomasson, Ari Gudmundarson Einarssonar, oc enn fleiri; annann dóm lèt hann gánga í Vidvík um fátæka menn, þar eru fyrstir dómsmenn Olafr Thómasson á Hafgrímstödum, Gottskálk Magnússon á Reykium, oc Gudmundr í Gröf Hallgrímsson Sveinbiarnarsonar födrbródir Gudbrands biskups. Arni Gíslason á Hlíd-

arenda lèt dæma um hysíngar á hiáleigum oc tvíbylum, at Hollti undir Eyafiöllum; enn á alþíngi giördu lögmenn Þórdr oc Jón samþyckt, var oc dæmt um skipti-tyund oc skattgiald. Gísli biskup sendi sonu sína í Austfiördu med umbod sitt at visitera, Stephán prest oc Arna prest, oc lètu þeir, med Byrni syni Gunnars Gíslasonar, er þá hafdi syslu á öllum Austfiördum, XII manna helmíngadóm gánga, um fátæka presta eginqvænta, er falla frá, oc ei eigu fyri kyrkiufè oc konumála, hvert heldr skyldi missa kyrkiann eda konann; dæmdu þeir konunni heimanfylgiu tilgiafarlausa, enn kyrkian hefdi afgáng, enn eigi sídann adgáng at þeim er hyggia eiga um fè hennar. Biörn Gunnarsson bjó þá at Asbrandstödum í Vopnafyrdi, oc er sagt hann hafi tyundad C hundrud lausafiár.

LXV Cap. Frá Gudbrandi biskupi, missir háns, oc tilburdum.

Halldóra Arnadóttir kona Gudbrands biskups var merkileg at öllu, fríd sínum, oc at því at kostum, hún var þennann tíma ei einsamann; bar þá til um haustit, mánadags qveld fyrir Michaelsmessu, at hún fèck þrengsl í qverkarnar, enn lá á midvikudaginn, oc hafdi eckert mál, oc ritadi med krít þat er hún vildi vera láta; sídann ól hún barn á fimtudags qveldit, þat hèt Sigrídr, eptir Sigrídi Einarsdóttr á Munkaþverá konu Nicolásar bonda Þorsteinssonar; Halldóra hafdi mál ímillum hrídanna, enn sem barnit var fædt, dróg af henni, oc andadist um morguninn, stód líkit uppi í þriár nætr, oc á hinni sídurstu andadist barnit, svo þær fóru í eina gröf bádar. Halldóru skorti II vetr á fertugann, enn Gudbrandr biskup var V vetrum eldri; hvarf hönum þá heilsann þadann af alla stund medann hann lifdi, enn ydni hans oc ástundan þreyttist ei at heldr. Þat bar til einhveriu sinni um vetrinn, 1586 at Gudbrandr biskup gèck í kyrkiu at giöra bæn sína, sem hann var vanr qveld oc morgna, þá fann hann á bak vid altarit, enn innan múrinn, at Vígfús uppvaxtar-sveinn er í skóla hafdi verit, son Jóns prests Gudmundarsonar prinna á Sígluneái, hafdi hengt sig yfir um þverbita í snæri, oc hugdi biskup hann ei med öllu örendann, oc lèt dreipa á hann, enn þat dugdi ei; menn

sögdu hann hefdi verit ónæmr í skóla oc skilníngslítill, oc hefdi fyrir því bundit fèlag vid Satan, oc voru þar um sagnir all-hègómlegar. Þá vard víg undir Jökli; Arnór Arnason oc Gudmundr Sturluson vogu Ingimund Jónsson; þat kom til Alþíngis í XII manna dóm, oc vildi Gudmundr ei vidkannast um atvist, enn Arnór medkendist at hafa veitt Ingimundi ákomr nockrar, oc var hann dæmdr útlægr til konúngsnádar, oc flytiandi med rádi lögmanns oc syslumanns; enn ef hann yrdi ílendr, skyldi hann svara fullum bótum erfíngium hins vegna, nema Gudmundr fèlli á eydi, þá skyldi hverr þeirra svara hálfum. Þá dæmdi oc Þórdr lögmadr Gudmundarson um Jón letíngia at Dyrastödum í Nordrárdal. Jón lögmadr seldi Benedict bónda Halldórssyni Audbrecku, fyrir sex hundrud dala verd. Þá fór sótt yfir land; kom eldr í Þíngvallaskóg oc brann mikit af; hann qviknadi um fardaga, enn hîfdi framm yfir þíng. Biörn son Benedicts ríka á Mödruvöllum, fèck þá Elínar dóttr Páls á Stadarhóli, hönum töldust IIII hundrud hundrada í föstu, Mödruvellir í Eyafyrdi fyrir annad, enn Reykhólar fyrir annad; jafnmikit fèck Petr Pálsson í módrarf sinn, oc kyrkiueign í föstu LX hundrud, enn aflafè Páls var eitt hundrud hundrada LII hundrud. Þat sumar kom Oddr út, son Einars prests Sigurdarsonar, oc giördist skólameistari at Hólum, því Biarni Gamlason, er skólameistari var fyrri, var þá ordinn prestr. Fyrir nockrum vetrum var út kominn Jón son Gudmundar Þórdarsonar á Hvoli, hann hafdi verit í Brimum oc Kaupmannahöfn, oc framast vel, oc hafdi frammhaldsbrèf af Páli biskupi Matthiassyni á Siálandi, oc konúngsbrèf fyrir Hytardal, þá Loptr prestr Narfason fèlli frá; enn Loptr prestr var þá enn í fullum burdum, oc hèldt Jón til med Gísla biskupi í Skálhollti; biskup hafdi skipat fyrir skólameistara, þá er Sigurdr Jónsson skildi vid, Gísla nockrn; enn er hann giördist prestr í Hvammi, tveim vetrum ádr enn hèr var komit, giördist Jón skólameistari í Skálhollti oc hafdi þar vid alla stundan, oc svo var nú er Oddr var ordinn skólameistari á Hólum, enn Sigurdr Jónsson hafdi farit nordr oc bjó búi sínu. Gísli prestr í Hvammi sá er vid skóla var fyrir Jón, var Gudbrandsson bródrson Biarna á Fellsenda, oc atgervimadr mikill. Gudbrandr biskup vildi afnema þann sid, er lengi hafdi verit í páfadómi, oc svo sídann, at kyrkiur voru frelsisstadir fyrir óbótamenn; útvegadi

1587 hann uppá þat brèf Fridriks konúngs, at slíkt var aftekit; þá voru oc sendir hjónabands-articular til Islands, er eptir skyldi dæma, oc leifi til Gudbrands biskups at láta prenta sálmasafn; gètit er þess, at þá hafi enn svo stadit vinátta Gudbrands biskup oc Jóns lögmanns, at ei hafi stórum áskyad. Johan Bucholt veitti þeim manni Skriduklaustr er Jón hèt, Einarsson frá Espihóli Brynjólfssonar, oc er þess seinast gètit um höfudsmanns embætti hans at því sinni; lagdi hann þat af, oc skipadi konúngr Pètr Thómasson í hans stad hinn XXXta Maii, var Bucholt bodit at afnenda hönum höfudsmanns inventarium í vidrvist lögmanna beggia, oc Islendíngum at halda hann fyrir rèttann höfudsmann. Manntapar urdu á skírdag af tveimr áttæríngum, oc dóu XX menn, voru sumir í skipunum, enn fiórir komust upp, ráfadi einn þeirra á brottu, svo hann fannst ei aptr.

LXVI Cap. Skipti eptir Arna.

Nú andadist Arni Gíslason at Hlídarenda, oc fóru framm skipti eptir hann, hinn IVda dag Julii, á X hundrudum hundrada LIII hundrudum, milli Gudrúnar Sæmundardóttr oc barna hennar; fèck Hákon Arnason Reini I hundrud hundrada, oc Völl oc Arngeirstadi LXXX hundrud; Sæmundr Hól í Bolúngarvík LX hundrud, Meirihlíd XXIV hundrud, Minnihlíd VIII hundrud, Túngu XII h. Myrardal XII hundrud, Os XXIV hundrud, Meiribacka XII hundrud, Hanahól XII hundrud, Meirahraun VIII hundrud, Grundarhól VIII hundrud, Këldu V hundrud, Minnahraun III hundrud, Gil XII hundrud. Gísli fèck Hlídarenda oc Þverá XC hundrud, Gálmatjörn oc Kyrkiuhöfn L hundrud, Vindás XX hundrud, Stad í Adalvík XXIV hundrud, Þverdal XVI hundrud, Berustadi X hundrud. Jón bóndi Biarnarson hafdi fengit ádr vegna Gudrúnar konu sinnar, Steiná XXXVI hundrud, Hlíd undir fiöllum XX hundrud, Gard XII hundrud, Skálardal VI hundrud, Steig VI hundrud, í Adalvík XX hundrud. Anna Arnadóttir var þá enn ógèfinn, hún fèck Reykiarfiörd XXX hundrud, Arngerdareyri XXIV hundrud, Furufiörd XII hundrud, Hallstadi VIII hundrud, Eyri VIII hundrud, Biarnastadi XII hundrud, Kroppstadi VI hundrud. Arni prestr Gíslason biskups hafdi ádr fengit vegna konu sinnar,

í Asi *LX* hundrud; enn nú Midbæli *XXX* hundrud, í Ey VII hundrud, Sæból *XII* hundrud. Ejólfr hafdi fengit í jördum *LX* hundrud, enn nú fèck hann *XXXV* hundrud í Rángárfelli, oc *X* hundrud í Þyckvabæ. Arni Magnússon á Grítubacka hafdi ádr fengit *LXV* hundrud, enn nú fèck hann í Ey *XL* hundrud. Ei er gètit um arf barna Gudbrands biskups, nema þat sè meint til hans er brefit segir, at einn erfíngi hafi fengit *LX* hundrud, oc var bætt vid Gellti XIII hundrudrum, minni Backa VIII hundrudrum, Breidabóli *XXIV* hundrudum, oc Keblavík VIII hundrudum; enn hvad dyrra hverr dóttrmadr hafdi enn C hundrud, skyldi leggiast ofann á gædi jardanna, oc svo fyrir sonunum, hvert sem er lakara eda frekara. Er hèr oc vànt enn fleiri erfíngia, því at brèfit fæst ei fullkomit er giört var.

LXVII Cap. Frá Helga Ulfhèdinssyni.

Helgi hèt madr oc var Ulfhèdinsson, hann bjó í Grindavík, hann var mágr Biarnar Sturlusonar, Biörn var vel vyrdr madr oc skáld gott; Helgi átti nockud vid þann mann er Ingimundr Hákonarson hèt, oc um haustit er Helgi var í kyrkiu oc Jón prestr at Stad í Grindavík med hönum, kom Ingimundr oc manadi hann út at sèr; Helgi þoldi þat ei, oc hlióp út, oc hafdi ecki í höndum, enn prestr vildi halda hönum, oc fèck ei atgiört, því Helgi var bædi mikill oc sterkr; Ingimundr hafdi sett kordaknif sinn fyrir utann kyrkiugardinn, enn Biörn Sturluson var hlaupinn inn í bæ; enn er Helgi kom út, hjó Ingimundr til hans í höfudit, oc vard mikill áverki; annad högg hjó hann á höndina, þridia á handlegginn; þá fèck Helgi tekit hönd hans, oc kèndi svo miög aflsmunar, at hann fèck af hönum knífinn, oc hjó hann eitt högg í höfudit, svo hann fèll á knè; kom þá Biörn at, oc sögdu menn hann mundi hafa bætt á; Ingimundr lifdi tvær nætr eda þriár, enn Helgi vard aldrei örkumslalaus; hann lysti á sig vígi. Biörn fór utann fyrir þat mál. Helgi átti Margretu Kètilsdóttr, hennar módir var Valdys systir Gísla biskups; þeirra synir voru Jacob á Þorkötlustödum, oc Þorsteinn, Jón oc Kètill fadir Helga í Grindavík. Anna Helgadóttir átti Biörn Sturluson, enn Gunnhildr var módir Hèdins á Ofridarstödum.

LXVIII Cap. Fráfall Gísla biskups oc afqvæmi.

Gísli biskup hafdi veitt Gunnari presti Þorgeirssyne Arnes í Trèkyllisvík, fyrir bæn Ara Magnússonar; hann giördi hönum skarpa ámynníngu í brèfinu, at stunda alvarlega prests embætti sitt, oc fara varliga vid fátækann oc einfaldann almúga, leida hann til sáluhiálpligrar kynníngar med hógværd, enn ei strídlyndi oc hardindum. Þetta haust var Gísli biskup á visitatiu sinni um sudrnes; hann var þá lasinn miög af elli, enn þó ósjúkr, oc hafdi dagleidir sem hann hafdi ætlad. Enn er hann kom at Gördum á Alptanesi til Jóns prests Krákssonar, var hann heill oc ósjúkr at vana um qveldit, oc þá heim á leid aptr til Skálholts, lèt hann í kyrkiunni halda qveldsaung sem vant var, oc lesa fyrir sèr fyrsta Johannis pistil; enn er lokit var bæn, gèck hann til borda, oc sat lengi um qveldit, med gódu tali oc kristilegu, sem venia hans var til yfir bordum, gèck sídann til sængr. A Midvikudagsmorguninn, er var hinn XXXti dagr Augusti, vakti hann upp alla fylgdarmenn sína, oc baud þeim at klædast, oc er hann var klæddr siálfr, las hann fyrst cathechismum, sídann heilags andabænir, þá krosstídir, þá einn octonarium af Davids saltara, sem hann var vanr, þareptir capitula af Salomons lofqvædi, oc sídast eina bæn Johannis Avenarii. Því nærst lèt hann prest sinn Asmund Þormódsson rita tvö brèf, annad Pètri Thomassyni umbodsmanni á Bessastödum, enn annad Gudbrandi biskupi; þar eptir var gèngit til kyrkiu, oc lèt hann lesa Páls pistil til Titum, oc síngia eptir veniulegt: heidrum gud födr himnum á. Þar var kominn sakamadr einn frá Bessastödum er Gudlaugr hèt, oc leitadiráda til biskups, oc er hann vissi eyrindi hans, veitti hann hönum vidtal, oc las qvittunarbrèf hans; giördi hönum áminníngu kristilega med allri hógværd til alvarlegrar ydrunar, med svo náqvæmum ordum, at hönum oc ödrum mönnum voru vel mynnis-stæd; enn sem hann lengdi ræduna, sló at hönum kulda, er hann var med öllu fastandi, svo gamall madr; hönum var þá fylgt inní stofuna, er hann hafdi talad út, þángat sem hann hafdi setit qvöldinu fyrri, oc er hann skyldi taka til matar, vard hann miög siúkr vid bordit, var hönum þá borit varmt vín, oc drack hann þat, enn sídann seig at hönum ómeigi; oc er hann raknadi vid aptr, var hönum fylgt til sængr med studníngi, lá hann svo um qvöldit í sænginni

í klædum sínum öllum, enn menn hans stódu hiá, oc heyrdu giörla at hann var at ákalla gud med inniligri bæn. Þá stund lítil var lidinn, leit hann upp til manna sinna, oc mælti: pilltar mínir! sem nú standid hèr hiá mèr, farid þèr heim í Skálhollt, oc segid kæra qvediu mína konu minni oc börnum mínum, oc öllum kunníngium, oc segid þeim öllum góda nótt frá mèr, bidjid fyrir mèr til guds oc fyrirgèfid mèr; enn sídast mælti hann: fadir í þínar hendr fel eg minn anda, oc andadist þareptir; þat var hinn XXXta dag Augusti mánadar, er hann hafdi biskup verit XXX vetr, enn einum vetri betr sídann hann var kosinn; hann skorti oc einn vetr á hálf-áttrædann, oc var borinn á því ári sem Þorvardr lögmadr Erlendsson dó, fimm vetrum fyrir fráfall Stephàns biskups; voru þar vidstaddir Jón prestr Kráksson, Teitr prestr Helgason, Hákon Asgeirsson frá Lundi, Asmundr prestr Þormóds-son frá Brædratúngu, Þórarinn Stephánsson oc Þorleikr Jónsson; var lík hans flutt eptir II nætr fyrstu dagleid til Sudr-Reykia, adra á Þíngvöll, þridiu í Skálhollt, med miklu fiölmenni vina hans oc náunga, oc þar jardad innan kyrkiu fyrir framan predikunarstólinn, enn adrir segia fyrir framann nordr stúkudyr. Margt fólk er komit frá Gísla biskupi oc Kristínu Eyólfsdóttr; Stephán prestr Gíslason hèldt Odda, oc átti Þorgèrdi dóttr Odds prests frá Gaulveriabæ, Halldórssonar frá Túngufelli; þeirra börn voru Sigurdr skólameistari, oc Oddr prestr í Gaulveriabæ fadir Sigurdar prests í Arnarbæli oc Vígfúsar prests í Gaulveriabæ, oc Snæbiörn prestr í Odda, fadir Markúsar syslumanns í Vestmannaeyum, oc Ragnheidar er Hákon átti, son Biarna Hákonarsonar. Kristín Stephánsdóttir var gipt Olafi presti Einarssyni at Kyrkiubæ, þeirra son var Stephán prestr í Vallanesi. Helga Stephánsdóttir átti Eyrík Jónsson, oc miög margt afqvæmi á Rángárvöllum. Þurídr Stephánsdóttir átti Þorleif í Myrdal. Jónar tveir voru Stephánssynir, annar var prestr oc hèldt Kálfholt, oc átti margt barna. Salvör Stephánsdóttir átti Jón skólameistara, son Einars Eyríkssonar á Hvanneyri, enn sídann Erlendr Asmundarson í Hvoli, þeirra dóttir Katrín, módir Jóns biskups Vígfússonar, oc er margt manna komit frá Salvöru. Arni son Gísla biskups var prestr at Hollti undir Eyafiöllum, oc átti Hólmfrídi dóttr Arna Gíslasonar; hún ól XXIV börn, komust þessi á fót: Gíslar tveir, annar var prestr, oc fèck Margrètar dóttr Sigurdar prests Einarssonar á Breidabólstad, hann

var fadir Jóns á Velli í Hvolhrepp oc Gísla tveggia. Olafr hèt hinn þridji Arnason, hann átti Solveigu dóttr Einars Grímssonar í Teigi; þeirra son var Jón prestr. Þorleifr, Eyríkr oc Páll voru enn Arnasynir; Gudrídr Arnadóttir átti Orm í Eyum son Vígfúsar á Kalastödum Jónssonar; frá þeim er miög margt afqvæmi. Gudrídr önnur átti Þorsteinn bónda í Þyckvabæ austr, syslumann eystra, Magnússon frá Stóradal, Arnasonar Pètrssonar Loptssonar, bródr Biarnar á Laxamyri, oc afqvæmi margt. Cecilia Arnadóttir átti Illhuga Vígfússon bródr Orms, hún var svarkr mikill, enn hann gæfr í skapi; þeirra börn voru Vígfús prestr á Setbergi, fadir Illhuga prests, Einar prestr á Reinivöllum fadir Einars prests í Gördum oc Snæbiarnar prests at Reinivöllum, annar Einar oc Þórarinn, Jón oc Nicolás, Þórdr, Jórun er átti Gudmund prest á Þæfusteini, Gudrídr, Ingibiörg; miög er margt manna komit frá Ceciliu oc Illhuga. Kristín Arnadóttir átti Magnús son Eyríks Ejólfssonar frá Kyrkiubæ, oc afqvæmi. Helga dóttir Gísla biskups átti Erasmus prest Villadtston at Odda oc Breidabólstad; þeirra son var Páll prestr í Hólum fadir Erasmusar prests oc Gudlaugar er átti Kètill prestr Jörundarson fadir Páls prests. Gísli hèt annar Erasmusson er einnin er ætt frá. Marin Erasmusdóttir átti Snorra prest Asgeirsson frá Lundi, födr Sigurdar prests á Hrafnseyri, oc Erasmusar prests, oc Helgu er Einar prestr Sigurdarson átti prófastr í Stranda syslu, oc er margt manna frá þeim komit. Þórdys Erasmusdóttir átti Þorleif Asmundarson oc börn. Gudrídr Erasmusdóttir átti Biörn son Gudmundar Ejólfssonar á Flagvelltu; launsonr Biarnar var Adam, oc arfleiddi Biörn hann. Gudlaug Erasmusdóttir átti ecki barn. Kristín átti Pál son Sigmundar Þorólfssonar. Helga Erasmusdóttir átti Ögmund bródr Páls. Margrèt átti Arna Ejólfsson frá Saurbæ. Gudrún dóttir Gísla biskups var gipt Gísla Sveinssyni í Midfelli, oc var þadan fiölmenn ætt. Vilborg dóttir Gísla biskups átti Þorvard á Sudr-Reykinum Þórólfsson, bródrson Sigmundar biskups; þeirra börn voru Erlendr, oc Magnús er margt manna er frákomit, oc Gísli sem hvarf, oc Kristín er átti Jón í Galltalæk, son Vígfúsar bónda Þorsteinssonar, hún krenktist, oc átti ei börn, Þórdr. Margt stórmenni er komit frá Gísla biskupi. Þórdys kona Gísla biskups fór til Odda eptir andlát hans, oc var þar med dóttr sinni oc dóttrmanni medann hún lífdi, hún vard gömul, oc svo elli-óra at hún mundi ecki þat hún

hefdi komit í Skálhollt. Var þá Erasmus prestr Villadtsson skipadr Officialis, oc hönum afhendr stadrinn af Stepháni presti oc Arna presti, sonum Gísla biskups, var hann lengstum í Skálhollti.

LXIX Cap. Konúngaskipti; Oddr vard biskup.

Um vetrinn útgaf Fridrikr konúngr brèf um húsgángsmenn; hann andadist hinn IVda dag Aprílis, á Antvorskógs sloti á Sælandi, oc var Kristián sonr hans úngr, er kalladr hefir verit hinn IVdi, voru þá skipadir fiórir forustumenn yfir ríkit, oc var Kristophor Valkendorf einn af þeim, er verit hafdi höfudsmadr út hèr; hann leifdi mönnum at giptast hèr í þridia oc fiórda lid. Þá voru dæmdir margir dómar. Jón lögmadr lèt XII manna dóm gánga um Jón Jónsson, er legit hafdi med konu húsbónda síns Gísla Höskuldssonar, dæmdust Gísla XX hundrud, eda Jón fari útlægr, voru dómsmenn fyrstir Jón bóndi Biarnarson, oc Einar Þórarinsson; annann XII manna dóm lètu þeir Gudbrandr biskup oc Jón lögmadr gánga um framfæri uppgèfinna presta, þat var helmíngadómr. Vermenn dóu XIII á Tvídægra, enn margir fengu örkumsl. Klerkar urdu ei á eitt sáttir hverr biskup skyldi vera í Skálhollti, vildu sumir hafa Erasmus prest Villadtsson, enn adrir Jón Gudmundarson skólameistara, grunadi þó suma um hinn fyrra, er hann var danskr, at biskupsdómr mundi þadann af komast undir útlenda menn oc ókunna, enn þat hafdi ecki vel reynst; enn um hinn sídara var þat mælt, at hann mundi hneigiast í sumum greinum eptir lærdómi Calvinista er hann hafdi umgengist utanlands, þóttu þó bádir at öllu ödru vel til fallnir; var þá ritad Pètri Thomassyni höfudsmanni, oc sókt rád hans, enn hann ritadi Gudbrandi biskupi, oc bad hann koma til alþíngis til gódra ráda oc tillaga, um biskups kosníngu; hann þóttist vant vidkominn, oc kom ecki, enn ritadi höfudsmanninum meiníngu sína, oc svo prestunum í ödru brèfi, þó nockud ólióssara, oc sendi Odd skólameistara Einarsson, med brèfinn til þings, var hann öllum mönnum ókendr þar sydra, enn mátti þó ráda at Gudbrandr biskup dró framm hans taum þótt hann nefndi engann; gat þess í brèfinu at óhagr mætti at verda, ef biskupar yrdi útlendir, oc svo hinu, ef fylgdu meiníngum Calvinista, enn qvad miklu mest á

1588

rida at så væri lærdr er til væri kosinn, oc meira enn á audi, eda ætterni, edr hvers fiórdúngs madr væri, lètst hafa völ á þeim manni er lærdastr væri allra Islendskra manna, er þá væri uppi; var brèfit giört laugardaginn fyrir Jónsmessu Baptistæ; hann ritadi einum hinum hellstu prófeöstum oc prestum sunnanlands um hid sama, var einn Bödvar prestr í Reykiahollti son Jóns prests Einarssonar, hann var þá sudr kominn fyrir VI vetrum, því Jón prestr hans tók at veikiast af elli, þeir fedgar voru prófastar bádir; voru þær tillögr teknar svo gyldar, at Sunnlendíngar kusu Odd Einarsson fyrir biskup sinn, oc fór hann utann eptir vígslu um sumarit, oc hóf svo upp ætt sína, sem Einar prestr fadir hans segir í æfiqvædi sínu:

Um ætt Finnboga
einn karl spádi
at frábæra mundi
fátækt lida,
þá eyk sú hin gamla
Einars felli
enn í fiórda lid
öll vid rèttast.
Einar Sigurdsson
sannar þetta,
sá var dóttrson
fróms Finnboga
úr berri fátækt
best vid rèttr
af sannri guds mildi,
sem hèr vottar.
Fedgin þessi tvö
Finnboga ættar
eptir fornri spá
fátækt lidu,
enn Oddr fyrstr
í fiórda lid kominn,
af guds rádi
ætt þá vidrètti.

Þá var grasvöxtr lítill, svo dóu XL kyr í Eystrahrepp; enn um haustit, annan dag Septembris mánadar, var Lauritz Kruse Thygason af Svenstrup edalmadr danskr, oc í vináttu fyrrum vid Fridrik konúng, oc hafdi verit höfudsmadr í Vardhúsum, skipadr höfudsmadr híngad í land, oc gèfnar eptir allar tekiur af Islandi fyrir þriár þúsundir oc CC dali, med þeim skilmála at hann lèti fátæka presta hafa þat er þeim bæri, oc svaradi sakeyri öllum, enn nyti þridiúngs af hönum til launa, gætti lærdóms oc lifnadar klerka, oc hefdi engann kaupskap, tæki samann greinilega jardabók yfir jardir allar, oc dæmdi menn at landslögum. Þá druknadi Hiallti prestr á Fagranesi á Reykiaströnd, son Olafs biskups, med fiórum mönnum, á Þorláksdag fyrir Jól.

LXX Cap. Frá biskupum.

Oddr Einarsson var vígdr til biskups af Doctor Páli Matthiassyni Siálands biskupi, á Maríumessu á lángaföstu, oc bjó sig sídann til Islandsfarar. Þá dæmdi Nicolás Biarnarson hinn IVda dag Aprilis um leigulida ábúd á jördu; enn Magnús Jónsson konúngs umbodsmadr í Bardastrandar syslu hinn XXta Maii mánadar um löggiöf. Þá lèt Gudbrandr biskup prenta sálmabókina, oc *Summaria Bibliorum*, er hann hafdi lagt út. Um sumarit undir Alþíng, kom út hyrdstiórinn í Seilunni, oc Oddr biskup med hönum; fóru þeir uppá þíng; þar var giör samþyckt um aflausn stórglæpamanna, af biskupi oc prestum; komu þá oc út konúngsbrèf nockr; eitt var um Sigurd Jónsson er skólameistari hafdi verit at höfudsmadrinn skyldi siá hönum fyrir braudi nockru, enn Sigurdr vard líkþrár, oc dó á jördu sinni Hóli í Kinn. Arngrímr Jónsson Jónssonar Hallvardssonar, frændi Gudbrands biskups, hinn lærdasti madr, tók þá vid Hólaskóla. Jón Sigmundarson var födrmódrfadir hans, enn módir hans var Ingibiörg dóttir Lopts prests Þorkelssonar, systir Skapta prests; deilr voru þá med Gudbrandi biskupi oc þeim Stóradals (Hèradsdals) brædrum Markúsi Olafssyni oc Jóni, oc svo deila þeirra Jóns lögmanns um Bard. Hyrdstiórinn ætladi nordr af þíngi, oc vitum vèr ei hvad af því vard, enn Oddr biskup fór til Skálhollts, oc tók vid stadnum oc hans inventario, af Erasmusi presti Villadtssyni officiali, afhendi hann med þeim hætti hann tók vid, öll leigu-kúgildi afnámslaus, eptir tölu enn eigi vyrdíngu; Gèldnaut stadarins fiögra vetra eda eldri voru reiknud fyri gömul, oc saudir tvævetrir oc eldri fyrir gamla; eckert var vyrdt nema stadar skipinn eptir fornri venju, oc var því registri fylgt sídann. Stephán Gunnarsson var þá rádsmadr, oc svo alla stund medan Oddr biskup sat at stólnum; reid þá Oddr biskup þvínærst nordr til Hóla, oc hitti Gudbrand biskup, hann tók hönum forkunnar vel, oc hèldt hönum veitslu ágæta, bundu þeir þá at nyu trygd oc vináttu med sèr, oc hèldst þat medann þeir lífdu bádir. Þar var kominn til Hóla Einar prestr Sigurdarsson fadir Odds biskups, oc ridu þeir bádir nordr at Nesi í Adalreikiadal; baud biskup hönum til sín, oc svo Sigurdi presti albródr sínum, hann hafdi fengit þeirrar konu er Ingun hèt,

1589

dóttir Jóns Ormssonar á Einarsstödum, oc áttu eitt barn. Þadann hóf Oddr biskup visitatiuför sína hina fyrstu um Austfiördu, oc samdi tvo dóma at Vallanesi hinn XIIta dag Augusti mánadar, annar var um skyldr presta, af hálfkyrkium oc bænhúsum, er þá voru at því er dómsmenn kölludu, vída nidrfallnar, af vild alþídu oc vanrækt yfirmanna; dæmdist prestum uppheldi af öllum bænhúsa kúgildum, vikuvist af kúgildi hveriu, oc þarmed kaupgiald af bænhúsum oc hálfkyrkium eptir máldögum; enn þar sem kúgildinn væri fallinn, skyldi þau aptr leggiast af kyrkiubændum edr erfingium þeirra, enn þriár álnir skyldi prestr hafa fyrir hveria messu þar enginn kúgildi væri. Annar dómr var um Beneficia, dæmdist at biskup mætti taka stadi af þeim prestum, er hverki ætti fyrir innstædunni nè gæti sett borgun, oc fá þeim annad uppheldi; oc at þar sem vant væri kyrkiupenínga, skyldu erfíngiar gialda, enn ef þeir hefdi ecki, þá sá sem athuga átti, oc þat vanrækti. Þat sumar var oc dæmt á Leidvelli, um þá sem gánga leifislaust af skipum; oc Magnús bóndi Jónsson dæmdi at Torflaukshaugum í Túngu um tvítugt barn ættfært, hinn IXda dag Octobris mánadar. Einar prestr kom þá at nordann, er Oddr biskup var heimkominn, hann fór Vatnahialla, oc Oluf Þórarinsdóttir kona hans, oc öll börn þeirra, Sigurdr prestr oc Ingun oc þeirra barn, oc bródir Ingunnar, þau voru öll XVI samann, oc sátu í Skalhollti um vetrinn, enn sum lengr, medann biskup fèck ei rádstafad þeim á annann hátt. Þann vetr brunnu hei öll í 1590 Skálhollti LXXX kúafódr; á þeim missirum gèck bóla, oc þá andadist Markús bóndi Olafsson í Hèradsdal, syslumadr í Skagafyrdi, hann hafdi þá nídæmda jörd undir Hóla kyrkiu er Olafr biskup hafdi selt, í helmíngadómi med Gudbrandi biskupi at Vidvík; hann hafdi VI vetr um fertugann, oc hèldt VI ár sysluna; kona hans var Ragnheidr dóttir Biarnar prests Jónssonar biskups, þeirra börn voru Rannveig sem gipt var Egli syni Jóns Egilssonar á Skardi, Sigurdr í Hèradsdal, Margret er Snæbiörn prestr átti Stephánsson Gíslasonar biskups, oc Olafr fadir Markúsar á Breyd. Þá lèt Gudbrandr biskup oc Jón lögmadr helmíngadóm gánga at Ökrum, um hiónaband Helga Einarssonar oc Agnesar Olafsdóttr, enn sumir segia væri þrem vetrum sídar, voru prestar í dómi Arngrímr Jónsson hinn lærdi, Biarni Gamlason oc Jón Arngrímsson, enn lögrèttumenn Jón oc Grímr Jónssynir frá Ökrum Gríms-

sonar, oc Jón Þórdarson; var þá þó eigi gott med biskupi oc lögmanni. Gètit er penínga sem Magnús Biarnarson galdt Grundarkyrkiu í umbodi Þórunnar födrsystr sinnar, fyrir XXIX ára portion, oc at Biörn Gíslason hafi þá enn prófastr verit, oc vyrdt þá at bodi Gudbrands biskups; einnin eru nefndir vid giörnínga Jón bóndi Biarnarson í Flatey oc synir hans vestra, Hannes Biarnarson í Snóksdal, oc enn fleiri menn. Konúngsbrèf nockr voru útgèfinn um ímsa þíngaháttu, oc Bardsmál voru þá uppi.

LXXI Cap. Mál Gudbrands biskups.

Rafn lögmadr Brandsson er deildi vid Olaf biskup Rögnvaldsson hafdi átt Bard, enn biskup tók þat af erfíngium hans, oc giördi at eign Hólakyrkiu, fengu sídann leikmenn eigi vald yfir því, enn Jón lögmadr treysti afla sínum oc ríki, oc keypti af erfíngium tilkallit, eptir svo lángann tíma, hèt sá Pètr er hann fèck af; vildi þá ei Gudbrandr biskup sleppa því er kyrkiann hafdi svo lengi haldit, lèt svo vera medann vinátta þeirra Jóns lögmanns stód, enn ákærdi sídann er á henni grynnti, kom hann engu áleidis um þat medann Jóhann Bucholt var höfudsmadr, enn Lauritz Kruse kom lögmanni til at láta stadinn; enn á Alþíngi þetta sumar kom málit í dóm, var þá enn gèngit ímilli af Lauritz Kruse hyrdstjóra, Þórdi lögmanni Gudmundarsyni, Benedict ríka Halldórssyni frá Mödruvöllum, oc Byrni syni hans, oc ödrum gódum mönnum; vard komit á sáttum, svo at sundrlyndi allt oc misklíd milli Jóns lögmanns oc biskups skyldi vera nidrslegit, daudt oc magtarlaust; tilskildi hverutveggi at hinn væri ödrum til gagns oc góda í sínu embætti, oc hèldi hverr trúlega vinsemd vid annann, leynt oc lióst; lagdi Jón lögmadr í vald höfudsmannsins jördina Bard undir kyrkiuna, med öllu því er henni fylgdi, oc hèt at endrbæta fall kyrkiunnar, er hún hefdi fengit medann hann hèldt stadinn, svo hún væri eigi midr enn þá hann tók vid; enn eigi vard sætt þessi lánggæd, sem enn mun heyrast. A því þíngi kærdu þeir frændr Gudbrandr biskup oc Arngrímr prestr Jónsson uppá tvær jardir Hól oc Bessastadi í Sæmundarhlíd. Arngrímr var vel framadr at lærdómi utanlands oc innan; hafdi Jón

Sigmundarson átt þær jardir, enn Gottskálk biskup tekit þær af hönum, þá fyrir LXXXVI árum, höfdu þeir Markús oc Jón Olafssynir haldit þær. Kom málit undir dóm höfudsmansins Laurusar Krusa, enn mótmælendr biskups vildu enginn skjöl edr brèf leggia framm fyrir þeim jördum, oc vard eckert atgiört; Arngrímr prestr skaut þá máli beggia þeirra til konúngs, oc qvadst enga rèttíngu á hafa fengit. Þar samdi höfudsmadrinn oc lögmenn bádir at gialda skyldi manntalsfiska, hverr útródrarmadr í Gullbríngu syslu er fengi XXX í hlut, tvo fiska hverr, enn sekr IIIIm mörkum ella. Lauk svo því þíngi, oc fór höfudsmadrinn utann, oc hafdi ádr hlut í Reykiavík undann Ormi Narfasyni med ójöfnudi, fór Ormr þadann grátandi. Þat ár lèt Gudbrandr biskup prenta stuttu bibliu, er Arngrímr prestr hafdi lagt út, oc bænabók Musculi, hana hafdi hann útlagt siálfr, oc enn harmaklögun fordæmdra.

LXXII Cap. Frá Oddi biskupi.

Þetta sumar setti Oddr biskup Einar prest födr sinn á Hvamm í Nordrárdal, því eckert audgara beneficium var þá laust; Salomon prestr Gudmundarson er þann stad hafdi haldit um XXX ár, vard naudugr upp at standa fyrir hönum, oc var hönum fengit Húsafell, fór hann grátandi þángat, oc er ei þess gètit at hönum væri til saka fundit, enn Einar prestr var eitt ár í Hvammi. Oddr biskup tók þá þegar til at umbæta lærdóm oc lifnad líttlærdra presta, oc sidferdi í embætti þeirra, oc setti þeim fyrir þarflegar reglr; hèldt hann prestastefnu í Skálhollti, oc lagdi þar fyrst fyrir um barna skyrn, at hún skyldi fremiast einfaldlega eptir handbók Luthers, einasta í kyrkiunni, oc skyldi allt heimilisfólk vidstadt vera til uppfrædíngar sèr; prestar skyldu oc meiga skyra börn sín siálfir, oc veita konum sínum aflausn oc sacrament; heima skyldu oc skynsamir menn oc yfirsetu-konr meiga börn skyra, oc fylgia til prests til yfirheyrslu, enn ecki fáfród úngmenni, ambáttir edr órádvandir menn; til yfirsetuqvenna skyldu takast skynsamar konr, enn prestar kènna sem flestum konum skickanlegar bænir þartil þènanlegar. I annann máta um opinberar aflausnir, þá skyldi þeir sem brotlegir yrdu í þridia sinni í frillulífi, oc allir er stærra brióta, leysast, sökum kunnáttuleysis presta, á dómkyrk-

junni; enn um þá sem gèngu at eiga frillr sínar, setti hann í vald skynsömum prestum, hvert vildu afleysa þá fyrir brúdkaupit, edr áhræra brot þeirra af predikunarstól á brúdkaupsdegi þeirra, med kristiligri ámynníngu, þó svo at eigi sturladi samvitskr þeirra sèm med ydran oc betran vildu byria hiónaband sitt. Þridia lagi at allir stórbrotamenn skyldu vera utann kyrkiu nema prestr leifdi, enn þar med hafa ámynníngu um eilífa útilokun hræsnara oc ydrunarleysíngia frá gudi oc allri gledivon. Þat fiórda at prestar sem sína prófôstum sínum óhlídni í andlegum efnum, skyldu siálfsettir af embætti, til þess er þeir fyndi biskup til yfirbótar. Í fimta máta um frillulífi presta; þar kom prestum ei siálfum samann, vildu sumir at fyrir fyrsta barngètnad skyldu prestar vera þiónustulausir í þriá sunnudaga, svo sem var í hinum forna sid, enn adrir hèldu tilheyrilegt at þat væri um III mánadi, fyrir annann barngètnad VI mánudi, fyrir þridia XII mánudi, sem var fyrir hórdóm fyrrum; þá skyldi oc prestr fyrir hórdóm bædi missa kalls oc embættis, nema yfirvaldit giöri meiri myskun á; enn höfudsmadrinn ályktadi at prestar skyldu missa hverstveggia fyrir fyrsta hórdóm, oc aldrei eiga von aptr kallsins, enn nádast mætti þeir til embættis aptr eptir III ár, oc samþycktu þat bædi biskupar oc lögmenn; enn Oddr biskup tók eigi miög hardt á slíku í þann tíma, því þá var borinn Bergliót laundóttir hans, hana gat hann vid vinnukonu í Skálholti atqvædalausri, sú hèt Hallfridr Bergsteinsdóttir, oc köllud sídann biskups Frída; segia menn at módir Bergsteins hèti Agnes, oc væri hiágètinn dóttir Halldórs Skulasonar á Þyckvabæ; enn ádr hafdi biskup átt adra laundóttr er Kristín hèt; hann galdt sekt höfudsmanninum fyrir karl gamlann í Biskupstúngum, er Oddr hèt oc var Einarsson.

LXXIII Cap. Frá biskupi, oc börnum Þórdar lögmanns.

Hyrdstiórinn hafdi enn ádr hann fór utann, fyrirbodid Oddi biskupi at hafa þat mark sem lengst hafdi verit á nautum oc saudum stadarins, enn þat var styft á bádum eyrum, kom þat svo lángt med þeim, at lagt var undir dóm Gísla, sonar Þórdar lögmanns, hann hafdi þá syslu í Arness þíngi, sló þá biskup undann oc lèt breyta af stadarmarkinu hinu forna, oc hafa sylt í stúf á bádum

eyrum. Gísli Þórdarson átti Ingibiörgu dóttr Arna Gíslasonar at Hlídarenda; þeirra börn voru Arni, Henrik, Steindór, Gudrídr, Astrídr, Páll, Gudrún, Sigurdr, Halldóra, Jórun; þau mönnudust flest vel, oc voru miög á legg kominn í þennan tíma. Gudmundr son Þórdar lögmanns átti Önnu dóttr Arna Gíslasonar, þeirra son, er uppkomst var Arni, er átti Þorgèrdi Tyrfíngsdóttr Asgeirssonar, hann var fadir Hákonar á Vatnshorni. Ragnhildr dóttir Þórdar lögmanns átti Vígfús Jónsson á Kalastödum, þeirra synir voru Ormr í Eyum í Kjós oc Illhugi. Einar prestr son Þórdar lögmanns hèldt Mela, hann átti Gudrúnu dóttr Marteins biskups; enn er hèr var komit, gaf Loptr prestr Narfason frá sèr Hytardal, enn Jón Gudmundarson skólameistari vígdist þángad, oc gèck hann sídann at eiga Gudrídi dóttr Gísla Þórdarsonar; vard þá aptr skólameistari í Skálhollti Jón son Einars Eyríkssonar á Hvanneyri, er þá var mestr lagamadr. Þá er oc þess gètit, at Snæbiörn var prestr at Kyrkiubóli í Lángadal, son Torfa syslumanns, Jónssonar í Hiardardal Olafssonar, oc Þorkötlu Snæbiarnardóttr frá Kèldum, Halldórssonar frá Túngufelli, oc er þadann Kyrkiubóls ætt.

LXXIV Cap. Qvonfáng Odds biskups, oc höfdíngiaskipti.

Næstu missiri hófst nautadaudi, hesta oc hunda um allt Island, oc svo refa, sögdu menn þat hlotist hefdi af enskum hundi er drepinn var vestra, oc hefir sá hègómi helst til lengi haldist med alþídu, at hyggia slíkt af fiölkíngi útlendra manna; voru oc mörg hindrvitni oc ósidir, oc vox heldr enn þvarr fiölkíngistrúinn, eptir þat er átrúnadr helgra dóma oc helgra manna mínkadi, jafnframt því er undir lok lidu þeir menn, er úngir höfdu inndruckit páfadóm. Þat sumar var haldit brúdkaup Odds biskups Einarssonar, oc Helgu dóttr Jóns bónda frá Hølltastödum, Biarnarsonar Jónssonar biskups; tók Jón bóndi um þær mundir Skagafiardar syslu. Gudbrandr biskup var svaramadr Odds, oc þar vid staddr, oc Einar prestr fadir Odds biskups, oc margir hinir hellstu menn. Módir Helgu var Gudrún, dóttir Arna Gíslasonar at Hlídarenda; þessi voru börn þeirra Odds biskups, Arni, Gísli, Sigurdar tveir, Eyríkr, Margrèt. Þau missiri andadist Magnús bóndi Jónsson í Bæ á Raudasandi, syslumadr í Bardastrandar syslu. Þá giördist

Henrik Krag höfudsmadr at nyu, med hinum sömu skilmálum oc formadr hans, hann hafdi konúngsbrèf þat er kærdi miög þverúd Islendínga í at gialda kyrkium tyundir oc skyldir; hann giördi á Alþíngi um sumarit skipan um heilbrygda húsgángsmenn oc letíngia, oc hèt þeim hegníngu; var oc dæmt af lögmönnum Þórdi oc Jóni hinn 1ta dag Junii um ölmusumenn. Þá var oc dæmt um fátækra oc öreiga skuldir, oc ef annara peníngr deyr hjá þeim, af Eyólfi Halldórssyni, at Reidarvatni, hann hafdi þá syslu á Rángárvöllum. Vígfús bóndi Þorsteinsson lèt gánga tvo helmíngadóma med Þorsteini prófasti Illhugasyni, annann um kyrkiupenínga á Draflastödum, er Jón bóndi Ormsson skyldi svara; annan helmíngadóm lèt Þorsteinn prófastr oc Jón Illhugason gánga, eptir ákæru Gudbrands biskups, um jörd er Olafr biskup hafdi selda. Jón bóndi Biarnarson dæmdi hálft Osland undir Hólakyrkiu. Þrútnadi þá miög óvild med Gudbrandi biskupi oc Jóni lögmanni. A Alþíngi var dæmt med XII mönnum um kaupskap Enskra í Vestmannaeyum; oc Magnúsi Biarnarsyni reki fyrir Hallbiarnarstödum eptir Grundar máldaga. Einar Asmundarson oc Malmfrídr Biarnadóttir frá Kètilstödum Erlendssonar, er ádr átti Jón Einarsson frá Espihóli, fengu Biarna syni sínum hálfan Espihól oc Merkigil, oc fleiri urdu giörníngar. Þan missiri lèt Gudbrandr biskup prenta lækníngu sálarinnar, oc summaria bibliorum af nyu. Þá kom út konúngsbrèf til Henriks Krags höfudsmanns, um at láta Arngrím prest fá lög oc rètt af erfíngium Góttskálks biskups.

LXXV Cap. Afqvæmi Einars prests Sigurdarsonar.

Oddr biskup veitti þá Einari presti födr sínum Heydali í Breiddal, oc lagdi hönum inntekt oc leigr af Biarnaness umbodi, fór hann austr þángat um vetrnætr oc var prófastr í Mulasyslu, var hann þar æ sídann medann hann lífdi; hann var skáld oc meira hneygdr til qvedskapar enn búskapar, orkti hann optast eitthvad hvern dag, hellst andlegt, sem vísnabókinn vottar hinn prentada, hefir hann qvedit mestann hinn fyrri hlutinn; synir hans voru einnin skáld, Oddr biskup þó hann qvædi skialdann, oc Olafr prestr í Kyrkiubæ fadir Stephans prests í Vallanesi. Einar prestr var heilsugódr madr oc styrkr; hann átti fyrri Margrètu Helga-

dóttr, þeirra börn voru Oddr biskup, oc Sigurdr prestr at Breidabólstad í Fliótshlíd, fadir Einars prests at Stad í Steingrímsfyrdi, er margt fólk er frákomit; Jóns prests at Breidabólstad; Elinar er átti Biörn son Páls Magnússonar í Teigi; Þórarins prests at Stad í Steingrímsfyrdi; Margrètar er átti Gísli prestr Arnason Gíslasonar biskups; oc Þórunnar er giptist Eyríki á Búlandi Sigvaldasyni, Halldórssonar, Skúlasonar; enn med Olufu dóttr Laga-Þórarins úr Húnavatnsþingi, seinni konu sinni, gat Einar prestr Gísla oc Olaf, Höskuld oc Eyrík, Ceciliu, Margrètu, Önnu, Sigrídi, Gudrúnu. Margt var afqvæmi hans heilsugott oc styrkt, oc margt skáld. Gísli var seinna prestr í Vatnsfyrdi, hann átti Þórnyu dóttr Narfa Ormssonar, sudr í Reykiavík, oc Gudrúnar Magnúsdóttr, systr Halls skálds, sem qvad Hallsdrápu, voru þeirra börn mörg. Olafr Einarsson var prestr í Kyrkiubæ oc prófastr, hann var skáld mikit, oc verdr opt vidgètit, hann átti Kristínu Stephánsdóttr frá Odda Gíslasonar biskups; þeirra synir Eyríkr prestr, oc Stephán prestr í Vallanesi skáld, oc Jón, enn dætur Margrèt, Þórdys, Þorgèrdr, Gudrún. Jón Einarsson var prestr at Hálsi í Alptafyrdi, hann átti Gudrúnu dóttr Arna á Eydum Magnússonar Vígfússonar bónda Þorsteinssonar, þeirra son var Jón Búrmann. Höskuldr Einarsson hèldt Heydali, oc var prestr eptir födr sinn, hann átti Ulfhildi Þorvardsdóttr, þeirra börn voru Eyríkr prestr at Hálsi, Biörn prestr at Reidarvatni, Jón prestr at Hálsi, oc enn fleiri. Eyríkr dó úngr. Cecilia Einarsdóttir var gipt Halli presti í Biarnanesi Hávardssyni, VI voru börn þeirra. Margrèt Einarsdóttir var kona Arna prests Þorvardarsonar er seinast var í Vallanesi. Anna Einarsdóttir átti Kètil prest, son Olafs prests at Saudanesi Gudmundarsonar, hann hèldt Kálfafell, þeirra synir voru Eyríkr, Halldór, Olafr, Gudmundr, Jón. Eyríkr prestr hèldt Vallanes, lærdr vel oc málsnotr, hann átti mörg börn, eitt var Kétill prestr á Svalbardi. Halldór prestr hèldt Kalfafell, hann átti Gudrúnu dóttr Orms í Eyum, oc margt afqvæmi; einn hans son var Arni fadir Halldórs prests at Húsafelli födr Biarna oc brædra hans. Olafr prestr Ketilsson átti Ceciliu dóttr Torfa á Hafrsá. Gudmundr prestr Ketilsson hèldt Refstad oc átti eigi börn. Jón Ketilsson bió í Hornafyrdi, hans son var Eyríkr fadir Gísla, födr Gísla prests hins gamla á Desjarmyri. Oluf Kètilsdóttir systir þeirra átti Þorvard prest Arnason. Sigrídr Einarsdóttir var gipt Biarna silfr-

smid á Berunesi, þeirra börn voru prestar eystra, oc verdr enn gètit. Gudrún Einarsdóttir átti Gissr prest Gíslason í Þíngmúla, þeirra son var Biarni prestr skáld gott. Margt sá Einar prestr af þessum afkomendum sínum, oc svo öll börn Odds biskups, vard hann madr kynsæll. Oddr biskup var manna lærdastr oc stiörnufródr, skáld oc forspár, hann var mikill oc sterkr, oc manna hædstr, sem þá voru á Islandi, enn annar var Ari Magnússon í Ögri, hann bar einnin nálega höfud yfir þíngheim allann, enn þó var Oddr biskup hærri, er þat med sannindum sagt at hann hafi skort eitt qvarter á IIII álnir eptir Hamborgarmáli, enn þat eru LXXXIV þumlúngar danskir.

LXXVI Cap. Frá ímsu.

Um vorit eptir er gètit dóma Ejólfs bónda Halldórssonar syslumanns í Rángárþíngi, at Fíflhollti IXda dag Maii mánadar, um fiörugeimslu fyrir annara landi; hann var son Halldórs, Ormssonar bónda, þess er Erlendr Þorvardsson vog í Videy, Einarssonar frá Hofstödum, Þórólfssonar, oc átti Solveigu dóttr Arna Gíslasonar, voru þeirra synir Isleifr oc Þórdr. Isleifr átti þau börn, Magnús, Solveigu, Ejólf er fèck Agathu dóttr Helga Vígfússonar, Þórd, Arna, Elizabethu, Solveigu er átti Þorstein son Jóns prests í Vestmannaeyum Þorsteinssonar Sighvatssonar, Sigrídi er átti Joseph Loptsson prest á Olafsvöllum, Valgerdi er átti Þorvard prest son Olafs prests Erlendssonar á Breidabólstad í Vestrhópi; enn börn Þórdar voru Sturla strídsmadr, Arni er átti Margretu Erasmusdóttr, oc var fadir Högna prests í Eyvindarhólum, Þórdys, oc Gudrídr er gipt var Biarna presti syni Orms prests at Kálfatjörn Egilssonar, þeirra son var Ejólfr prestr, þeir hèldu Kolfreyustad. Sagt er at í þann tíma lèti Þorsteinn son Vígfúsar bónda Þorsteinssonar XII manna dóm gánga at Helgastödum í Reykiadal um ránglega adtekt á jördu; enn þó var þá Jón Illhugason umbodsmadr, oc lèt helmíngadóm gánga med Þorsteini prófasti bródr sínum; tók Vígfús bóndi Þorsteinsson fast at eldast. Dæmt var oc um fátæka hreppsmenn, at þeir rádi engum kaupum, oc um mál Þorsteins Jónssonar á alþíngi med XII mönnum,

1592

Jón bóndi Biarnarson gèck dóma í Skagafyrdi. Jón prestr Loptsson vestra lysti skilgètnadi barna sinna med Sigrídi Grímsdóttr, oc at þau ætti Þernuvík í módrarf; enn húsfrú Gudbiörg Erlendsdóttir seldi med samþycki Jóns Marteinssonar, bónda síns, dóttrmanni sínum Hákoni í Nesi, syni Biarnar prófasts Gíslásonar, Götu í Selvogi; þau Jón Marteinsson voru þá fyrir sunnann, oc hefir þeirra eigi lengi getit verit, er svo sagt hann hafi einhveria stund haft Arness syslu, enn tók nú at giörast skuldugr, oc fór at selia konúngi brennistein úr jördu sinni. Þau missiri gèck faraldr mikit yfir land á qvikfènadi, hellst nautum, oc svo hundum. Þá lèt Gudbrandr biskup prenta Commentarium Arngríms prests Jónssonar um Island. Oddr biskup hèldt prestastefnu fiölmenna, at Kyraugastödum á Lundi, oc lagdi þá enn leidrèttingar reglr fyrir presta sína; fyrst um sakafólk ydrunarlaust, at þat sè eigi tekit til heimuglegrar aflausnar, þó syslumenn skrifi med því; þarnærst um þá sem fara med rúnir, ristíngar, særíngar, qveisublöd, oc slíka hluti, at þeir sèu settir af sacramenti, ef ei atgiöra fyrir áminníngu; í þridialagi at prestar fyrirbiódi hestaþíng, smalabús reidir, oc vöku-nætr á helgum dögum; í fiórda máta, at á ári hveriu haldist III bænadagar í hverri sókn, hinn fyrsti á Pálsmessu siálfa, annar midvikudaginn fyrir vor-krossmessu, þridji midvikudaginn fyrir krossmessu á hausti, oc fysi þá prestar bændr til ölmusugiörda; í fimta lagi at hiónum þolist ecki at setia [illegible]ört ödru ólöglegar fiærvistir, oc enn IX greinir adrar er til sidbóta horfdu. Höfudsmadrinn var í landi hèr; var þá blódsótt mannskæd.

LXXVII Cap. Sóknir Gudbrands biskups oc Jóns lögmanns.

A alþíngi um sumarit bar höfudsmadrinn þat fremm til lögmanna úrskurdar, hveriu þeir skyldi sekir vera, sem settu sik ímóti konúngs umbodsmanni ólöglega, svo sem giört hefdi Biarni Hrólfsson Skagfyrdíngr, hefdi hann vardat sèr oc sínum mönnum at hepta þann mann, sem bædi var reindr at óhlutvendi at austann oc nordann. Þat er í sögnum at Biarni hafi giört hark eda barsmídi sökum manntalsfiska gialds, oc hafi verit tekinn sydra oc luktr inn, enn Hrólfr fadir hans hafi þá farit at nordann tvadr, oc brotit upp hús at hönum, oc tekit hann út. Veit eg ei hvad

sannast er, at Biarni hafi verit tekinn fyrir harkit um manntals-
listana, eda þetta er hann tók vid óreidumanni, nema svo sè at
villt sè sögninn, oc Biarni hafi brotit upp at manni þessum, enn
aldrei verit tekinn siálfr, oc þat eignad Hrólfi födr hans er hann
giördi, fyrir því at á hönum lèk ord meira um afl oc þrekvyrki.
Þá tók höfudsmadrinn mál þeirra Arngríms, er þá var prestr ord-
inn at Miklabæ, enn ádr hafdi búit at Ökrum á jördu sinni,
undir dóm XXIVra manna, voru þá lögd framm af mótmælendum
forn brèf nockr, var eitt um Hól oc Bessastadi, at Biörg Þorvalds-
dóttir kona Jóns Sigmundarsonar, enn módrmódir Gudbrands bisk-
ups, hefdi fengit þær Gottskálki biskupi fyrir þat er hún hefdi
eydt fè fyrir stólnum; annad um Jón Sigmundarson, at hann
hefdi ófyrirsyniu drepit Asgrím bródr sinn í kyrkiugardinum í
Vididalstúngu, oc dreckt barni sínu tvævetru í sodkatli, enn ödru
í Gliúfrá, med enn fleiru. Voru þau stílud á dögum Gottskálks
biskups, oc sum undir hans nafni; enn Gudbrandr biskup qvad
þau sett samann af öfundarmönnum sínum, oc login sèr til
ófrægdar, svo sem væri hann kominn frá óbótamönnum, oc óbætt-
um íllvyrkium, oc lèt mundi eiga at hræda sig frá jarda ákærun-
um med slíku, oc hrinda sèr oc samörfum sínum frá öllum þeim
eignum, er hann oc þeir hefdi aptr fengit, eda mætti fá. Hugdu
margir hann mundi þá yfirbugast, at standa lengr í slíku; enn
hann feck ei þolat þá svívyrdu giörfa módrfödr sínum framlidn-
úm, oc beiddist þegar á því þíngi dóms á þeim brèfum, oc at
færa framm svör í móti þeim; útnefndi þá Henrik Krag menn
þessa til at giöra grein á þeim málum öllum, enn þeir vildu eng-
ann urskurd á leggia, oc skutu undir konúngsdóm, enn greindu
þó ecki neinar þær varnir er Gudbrandr biskup bar framm. Þat
syndist honum giört til at tradka málum sínum, oc í vil vid Jón
lögmann, oc adra óvini sína, giördist þá med þeim Jóni lögmanni
fullr fiandskapr, oc stefndi hverr ödrum framm fyrir konúnginn
oc hans ríkisrád, oc fundu til ímsar sakir. Var þá kallad at margt
færi óskipulega framm í landi hèr, oc var þat satt, enn þó var
þat færra enn fyrri hafdi verit. Lètst Jón lögmadr vilia takast á
hendr at koma slíku til leidrèttíngar ásamt sínum málum, oc
fèck af Þórdi lögmanni at fela sèr á hendr landsins eyrindi, því
hann var hönum miög fylgisamr; svo fèck hann oc af ödrum

hinum heldri mönnum, er margir voru tengdir oc vingadir Jóni lögmanni; var játadr af lögmönnum oc öllum lögrèttumönnum á alþíngi, V álna tollr af hverium skattbónda, þeim manni í kost oc tæríngu sem utan færi med slíkar naudsyniar. Reid Gudbrandr biskup nordr af þíngi, oo var svo siúkr, at hann ætladi hann mundi þá skiótt andast, enn hafdi þarmed ærna skapraun af þeim sökum er bornar voru á módrforeldra hans saklausa, oc at svör hans þar ímóti voru eigi heyrd; geymdi hann í huga sèr þat er hann mundi af þeim afsökunum, oc þóttist eigi meiga samsinna med þögn óvinum sínum; fyrir því ritadi hann samann í litla bók þat er hann hafdi munad, þeirra ástædum til eydíngar, oc lèt prenta, oc var sú bók hóflega skrád, oc var hin fyrsta afsökun hans fyrir Jón Sigmundarson. Jón lögmadr reid oc nordr, oc fór sídann utann í Höfda á Skagaströnd, oc med hönum Jón Sigurdarson frá Reinistad brédrsonr hans, hann skorti þá III vetr á þrítugann, hann ritadi brèf hans; oc Jón á Siáfarborg Jónsson Grímssonar frá Ökrum, hann var námægdr Jóni lögmanni oc mikill vin hans, oc merkilegr madr; hann bjó sídann at Draflastödum eignar-jördu sinni; enn af hendi Gudbrands biskups fór utann Arngrímr prestr Jónsson frændi hans, oc Gudmundr son Einars prests at Útskálum, Hallgrímssonar Sveinbiarnarsonar, brædrúngr vid biskup, enn yngri miklu. Bar þá Jón lögmadr, er hann kom utann, mikinn róg framm fyrir Kristián konúng hinn únga, um biskupa báda, oc allann klerkdóminn, qvad þá vera þrætugiarna, oc hefia eina ákæru er annari væri lokit vid ímsa menn, oc kaupa sakir af mönnum, oc þraungva mönnum med miklum oc fornum kyrkiureikníngum, til at ná fè þeirra oc jördum, líkt sem hinir pápísku biskupar fordum, med því fleiru er hann tyndi. Arngrímr prestr bar þar ímóti þat er hann mátti; var þar þá Jóhan Bucholt, vinr Jóns lögmanns, er hèr hafdi verit höfudsmadr, oc var hönum bodit af stiórnar-herrunum at vitna um þessar sakir; bar hann þá framm brèf fyrir konúnginn oc stiórnarherrana, fullt ófrægdar um Gudbrand biskup oc presta hans, enn þeim vyrdust þær ástædr sumar heldr öfundsamar, oc segir enn frá því sídar.

LXXVIII Cap. Imislegt.

Þá var skólameistari at Hólum Jón, sá er nærst var í Skálhollti, Einarsson Eyríkssonar; enn í Skálhollti Oddr Stephánsson Gíslasonar biskups; þeir voru mágar. Þá var laugardaginn nærstann eptir Michaelsmessu, samtekit af öllum almúga í Heyness-hrepp í Borgarfyrdi, at bidia af alvöru med hreinu hiarta gud almáttugann, at afstyra því fári oc faraldri sem yfir gèck, oc hètu allir med lófataki at gèfa fátækum mönnum alinn af hveriu hundradi sem áttu, oc skyldi goldit í nærstu fardögum med hreppstjóra vitund. Þá andadist Jón prestr Einarsson í Reykiahollti; voru þau börn hans, önnr enn Bödvar prestr, Halldóra, Gudrún oc Margrèt. Halldóru átti Styr Þorvaldsson Styrssonar frá Varmalæk, oc afqvæmi; Margrètu átti Jón Pètrsson, Snorri á Geldíngaá var einn son þeirra, enn Margrèt dóttir, hennar fèck Jón prestr í Vetmannaeyum, son Þorsteins Sighvatssonar, oc áttu þau margt afqvæmi. Oddny var ein dóttir Snorra á Geldíngaá, hana átti Þorsteinn í Höfn Þorgeirsson, dóttrson Illhuga, bródr Þórdar lögmanns, hann var afburdamadr þar í sveit um afl, þeirra son var Biörn, fadir Snorra prests at Húsafelli. Gudrún Jónsdóttir átti Rafn prest Þorvaldsson at Saurbæ vid Hvalfiörd, þeirra son einn var Halldór prestr á Skardströnd. Þat er köllud Reykhollts ætt, er frá Jóni presti Einarssyni er komit, oc er þó mest frá Bödvari presti syni hans, oc verdr enn gètit. Vetri eptir lát Jóns prests Einarssonar, lèt Hákon son Arna Gíslasonar dóm gánga at Lambey hinn XXXta dag Maii, um ordbragd íllt, í umbodi Ejólfs Halldórssonar syslumanns, mágs síns. Ejólfr lèt þar einnin gánga dóm um fátæka menn, enn Jón bóndi Biarnarson syslumadr í Skagafyrdi vid Vallalaug, um þat er Þorsteinn Jónsson sló Skúla Hákonarson tvisvar í höfud á helgum degi, var hönum dæmt hálft annad hundrad í fullrètti, konúngi IIII merkr, oc VI aurar í helgidagsbrot, Olafr Thomasson var fyrstr dómsmanna, Arni Biarnarson Jónssonar biskups, Ari son Olafs Thomassonar, Jón Olafsson í Hèradsdal bródir Markúsar, Sturla Sigurdarson, Gísli Gottskálksson, Jón Jónsson frá Sjáfarborg, oc er ei at siá sem hann hafi þá verit utann, nema villt sè um, Bessi son Hrólfs Biarnasonar, Einar Grímsson, Biarni Sturluson oc Oddr Thómasson. Annann dóm lèt hann gánga í Vidvík um Stafshól, er Olafr biskup Hiallta-

1593

son hafdi tekid af Biarna Sturlusyni; í þeim dómi voru Magnús Biarnarson oc Isleifr at Hofi son Þórbergs Bessasonar; Jón var vinsæll höfdíngi, oc var Isleifr þá umbodsmadr hans. Þá gèck oc Kleifadómr um vistarrád; oc gaf húsfrú Anna Ejólfsdóttir Jóni syni sínum úr erfdafè sínu tyundargiöf XXXI hundrad, enn fiórdúngsgiöf úr aflafè, med samþycki bónda síns, Vigfúsar Þorsteinssonar syslumanns.

LXXIX Cap. Brèf Páls Jónssonar.

Þá var lítil vinátta med þeim brædrum Jóni lögmanni, oc Páli at Stadarhóli, enn Páll þóttist hvorfinn til Gudbrands biskups, oc ritadi hönum brèf til at bidia Halldóru dóttr' hans; tók þó Páll at eldast, enn alsagt at Helga kona hans hafi verit enn á lífi, þó er líkara Páll hafi þá haft í rádi at skiliast vid hana; enn brèfit skyrir skapferli þess er ritar, oc þarmed nockud um adra þá hluti, er ei mætti vita ella, oc fyrir því vil eg ei fella þat undann, enn þat er á þessa leid: Almáttugr gud gèfi ydr heill, lucku oc velferd, lífs oc sálar; ydr þacka eg allt gott; sendi eg ydr nú þat brèf er eg skrifadi í haust, oc hiá mèr hefir legit, sömuleidis þat brèf sem skrifad hefir verit fyrir fiórum árum, oc hjá mèr hefir hèr til af sèrdeilis forhugsan geymt verit; it. útskrift af brèfi í vetr; eg þenkti ydr at skrifa oc senda, hefdi mig ecki forfallad snióar oc ófærd; þessi öll brèf hafa eitt innihald, hvad eg bid ydr af ydar gódvild, mèr til hins besta at yyrda, oc megid merkia sama gódann vilia minn til ydar oc ydvarra. Syndinn ástrídir alltíd guds verk. Laungu fyrri enn þèr vorud skapadr, hafdi gud fyrirhugad ydr biskup verda á Hólum; hvert meinid þèr ei, at gud hafi oc sèd fyrir hvert Helga skyldi víkia? nei, þó gud sè gladr, þá er hann þó engin gárúngr; hver var Þórdr, Benedict, eda fleiri? gud hæckar, gud læckar; himin, stiörnr oc heljarkóng, hvergi gèt eg komit á gáng, andi mannsins einna mest, ætla eg heldr verki flest. Hugleidit þessa vísu:

Þó hardr einn hafi ordit, útaf leysi eg hnútinn
meiri hættu hverri, hnútinn leysi eg útaf,
víll gud unna elli, útaf leysi eg hnútinn,
bundinn hardt at hendi, hnútinn leysi eg útaf.

þèr vitid ej nema sá gódi gud hafi fyrir hugad mig, aumann jardarmadk — því svo er eg fyrir gudi — ydr oc ydrum til styrktar oc adstodar; sömuleidis vitid þèr ei hverr ætthríngr bak vid þessa stúlku standa kann. Hverr hefdi svo undarlega þenkt! Magnús heitinn mundi verda svo fiölmennr, nema gud; nærst gudi hiálpadi ek hönum þar til; Stúlkann var ádr handlögd þorleifi Jónssyni. — Jón Jónsson sigldi med Jóni Marteinssyni móti mèr, svo hiálpadi eg hönum í Danmörk hjá Schougaard heitnum, svo hann feck Reinines oc Skagafiardar syslu; hverneginn launudu þeir brædr mèr? utann ofsóktu mig leynt oc lióst, sem Ismael Isaac, Esau Jacob, Patriarchar Joseph. A Stadarhóli, í Flatey, á Berufiardarþíngi, síndi sá lögmann (gud hönum fyrirgèfi) sig, líka vel lagda eg Ara gott til at hann hèldt sinni syslu. At eg sendi til ydar um þetta efni, er eg fyrir guds oc hans anda drift tilknúinn, meir enn af siálfum mèr. Gud sè vitni! Meinid þèr eg viti ei hverr vandi, kostnadr, frammistada, stát oc vyrdíngar (fyrir utann þetta skadlega ófall) þèr Nordlendíngar viljid hafa, þar sem eg veit mèr nálægra, ef fást mætti; enn hvad skrifa eg rádleysu! raun miög eru þau rádinn ill, at ræna því sem hamíngiann vill. þetta allt finnid þèr at leidarlengd í þeim bæklíngi er ec sendi Halldóru ydvarri minni; med guds orlofi oc ydar, ætla eg hèdann af svo at skrifa, treystandi gudi oc ydr hún megi ecki úr fángi briótast. Gud almáttugr gèfi þat, at eg meigi alla mína lífdaga, ef þat er guds, ydar oc hennar vilji, svo vera henni til gledi oc yndis, ydr til heidrs oc sæmdar, oc hennar systkinum, ydar börnum, til adstodar oc gódra ráda. Ydar objecta oc mótkast í greindum bæklíngi med gódum grundvelli aptr lagt; hefi eg svo þar yfirhlaupit ydvart mál; bid eg ydr oc Halldóru mína, at láta ei þann bæklíng neina siá nema systr sína. Er þar fyrst af gódri oc illri túngu, náttúrlegri vörn, eyktardiktr, hiónadans, af náttúrunni, neydinni, vitskunni, útlagníng Halldóru minnar, mótkast, aptrlagníng, míns siálfs practica leinileg; nockr stycki af nyrri kynníngu Doctors Nicolai Machiavelli Florentini, hvers heila practicam eg hefi fyrir fáum árum oc med vísum begripit. It. ydar vísr, eitt lítit qvædi Halldóru, af kristilegri Oeconomia stycki, bodit til brullaups. Hyggit mitt sinni; bindist ei mikils til í sumar; eg leiddi ydr ei þá eg baud ydr til brullaupsins; forlátid fyrir guds skuld eg giöri svo lángann Catalogum. Nú heyrdud þèr mig ei í dag; sè nockud nytsamlegt,

svo er þat af gudi; gódar bækr eru oc, þenki eg, med húsum þessa arfs:

Má eg hverki mas nè raup mæla úngum svanna,
Þó muni lodit lifrar kaup leggia fátt til manna.

Mèr er sagt þær bádar Halldóra oc Kristín kunni at skrifa, oc skilja Þísku; þat prísa eg; bid eg ydr at leggia til ydar góð orđ, Halldóra skrifi, at siái hennar handskrift, þó ei framar enn yckr lyndi vid mig at byta frammvegis. Bid eg ydr at vyrda vel fyrir mèr mín friálsyrdi, svo sem þeim frá barnæsku oc allt hèr til hefir med stórherrum, oc mikils háttar mönnum umgèngist, sem raun skal á verda med guds hiálp ef þörf krefr; betra mikils til hefda eg forsèd mig til ydar, ydvarra; óhræddr er eg vid Eyfyrdínga, Hunvetnínga, vanr er eg slíkum smáherrum. Item: lángt hefir mèr þótt í vetr, sídann eg settest at; opt hefi eg óskad at koma til ydar, eda þèr værud komnir til mín; vid munum oc skulum med guds hiálp bestir vinir verda. Item: gud gèfi ydr oc ydar börnum at gánga vel um lángann veg æfinlega, Gudbrandr minn! hefi eg gódann vilia til ydar haft, oc enn hefi eg. Item: ecki er eg ills verdr, þótt eg ynnti ydr oc ydrum minna gótsa fyrir alla adra eptir mig, edr hvert ætlid þèr mig svo atburda lítinn at ek fái ei minn líka; svo er hverr hlutr sem reinist. It. er sú mín ljúfleg ámynníng, þèr varist allt stórlæti oc stollt, því þat er án efa fallsins vísasti oc varlegasti undanfari; forsmáid engann, farid sem spakast, oc munid hvad ödrum hefir ordit; talid vel um afheyrandi menn. Er þess nú ecki gètit at brèfi þessu hafi ansad verit.

LXXX Cap. Frá skyríngargrein.

Svo er á at siá sem brèf þetta sè frammhald af ödru, eda fleirum er Páll hafi bedit Halldóru í, oc med því þat má vera at ei skilji allir hvar um þat hliódar sumstadar, eda hvad þat upplysir, þá vil eg víkia nokrum ordum til at skyra þat. Víkr hann fyrst til fyrirhyggiu guds, oc gètr Helgu konu sinnar, at því er eg hygg; upphefdar Þórdar lögmanns, oc Benedicts ríka, oc snyr því til sín; oc svo um Magnús bródr sinn, oc lætr þat mæla framm med ser, at hann hafi studt hann til qvonfángs, oc Jón lögmann til at

fá Reinistad oc Skagafiardar syslu, enn hann hafi launad sèr íllu einu; syo er oc at sjá sem hann telji sèr at hafa styrkt Ara son Magnúsar til at halda syslu, eptir fráfall födr síns; víkr þá til konumálanna, oc lætst leita þeirra af ást einni, enn ei fyrir hagsmuna sakir svo mikilla, enn sídann talar hann um bækling sinn, oc önnr vinmæli. Þá talar hann svo um Eyfyrdínga oc Húnvetnínga sem öfundarmenn sína ef mægdir takist, oc meinar þat til hinna ædstu manna í þeim sveitum, var þat Jón lögmadr í Húnavatnsþíngi; enn at lyktum er at ráda, sem hann uggi biskup muni vyrda sig all-lítt, oc snyr því til heilræda. Enn þat annad sem brèfit hermir er flest audveldt at skilia, enn nockud má vera ókunnugt þat er í því er. Vandt er fleira á at ætla í því efni, oc mest fyrir þá sök, at bædi er ólióst hversu stód hagr Páls, oc svo hitt hvert nockr svör hafa veitt verid nockuru sinni, af biskups hendi eda Halldóru, eda nockr kostr á verit eda enginn.

LXXXI Cap. Mál Gudbrands biskups.

Jón lögmadr fèck þat svar af konúngi um ákærur sínar, at hann mundi vita biskupum, oc banna þeim at sysla um þat, er ei var þeirra embætti, oc er hann hafdi borit framm önnr eyrindi þau er hönum þótti þurfa, lèt hann í haf, oc fór út til Islands; baud konúngr oc rádaneyti hans höfudsmanninum at sætta Gudbrand biskup oc Jón lögmann edr láta XXIV menn dæma málinn ella. Kom Jón lögmadr á alþíng, oc svo Henrik Krag höfudsmadr oc Gudbrandr biskup, enn Arngrímr prestr kom ei fyrr enn eptir þíng; lèt höfudsmadrinn brèfinn koma fyrir XX oc fiögra manna dóm, þau er Gudbrandr biskup vildi hneckja, oc köllud voru mordbrèf, voru þau dæmd uppdigtud falsbrèf, ónyt oc at engu vyrdandi, oc skorinn í sundr, enn þó geymd til synis; voru þeir sumir í þeim dómi er ei þóttust fá yfirtekid hid fyrra árit. Var á einu brèfinu fyrst hálf önnr lína, er innihèldt nafn vottanna, ritad med fornum bókstöfum oc bleki, oc innsiglinn samhlióda þeim nöfnum, enn hitt annad af brèfinu er var pergament fornt, var nylega skafit upp, med nyum stíl oc stafagiörd, voru oc ordtök ny sumstadar; má af slíku siá hve umskipt hefir slíkt í XVIdu öld. Vard ei heldr komit samann stödum oc tímum í hinum

ödrum, oc mátti Gudbrandr biskup vel vid una úr því sem ráda var; voru þeir fyrstir í dóminum, Þórdr lögmadr oc Benedict Halldórsson, oc þessir adrir, Hákon Arnason Gíslasonar, Nicolás Biarnarson syslumenn sydra; Vígfús Þorsteinsson úr Þíngeyarþíngi, Biörn Benedictsson Halldórssonar at Múnkaþverá, Arni Oddsson í Midgördum, Vígfús Jónsson á Kalastödum, Magnús Hialltason Pálssonar, Gudmundr Þórdarson lögmanns, Ejólfr Halldórsson syslumadr, Einar Eyríksson á Hvanneyri, Sæmundr Arnason Gíslasonar, Þorvardr á Sudr-Reykium Þórólfsson Ejólfssonar, Skúli Jónsson, Jón Einarsson, Sigurdr Jónsson, Þormódr Asmundarson í Brædratúngu, hann var þá gamall, Jón Jónsson, Dadi Arnason Oddssonar, Hallr Jónsson, Arni Geirmundarson, Ari Olafsson Thómassonar at nordann, oc Gísli Þórdarson lögmanns. Eckert gátu þeir Hóls oc Bessastada, oc líkadi biskupi þat illa. Þá urdu þeir oc sættir Gudbrandr biskup oc Jón lögmadr, oc sterkr formáli hafdr fyrir, vard þó biskup heldr til at vægia, því hann hafdi ritad sumt heldr freklega um Jón lögmann, oc um fiölkíngi Jóns Magnússonar á Svalbardi födr hans, er hann fèck eigi sannad, var hann því skyldadr til at ná aptr því brèfi oc ónyta þat. Voru þeir nú sáttir at kalla, enn þó grèri aldrei um heilt med þeim. Urdu þar þó margra manna bænir til at koma med höfudsmanninum, ádr hverugr vildi í nockru vægia; enn ecki var biskup í þíngdeildum þadann af, oc var þar eitt efni til konúngsbrèf þat, er bannadi klerkum þrætr; hefdi þat vel verit, ef hann hefdi ei á bækr sett fleira enn þá var ordit til afsökunar sèr oc frændum sínum, enn þat vard nockud á annann veg, fyrir því at hann var kappsmadr mikill, enn þóttist fyrir rángindum ordit hafa. Þau missiri lèt hann prenta eintal sálarinnar, er Arngrímr prestr hafdi útlagt.

LXXXII Cap. Brèf Jóns lögmanns.

Mörg konúngsbrèf komu út med Jóni lögmanni, oc voru lesinn upp á alþíngi þessu; eitt um innsigli Islands; annad um at Islendíngar hefdi þíngskrifara; var til þess kosinn Gudmundr son Þórdar lögmanns, oc var hann eigi lengi; tóku lögmenn sèr sinn ritara hverr, valinkunna menn, oc jafnan sá sem dóma lèt gánga,

oc báru svo samann þíngbækr sínar at bádar hèlldu eitt; var Jón Jónsson frá Siáfarborg ritari Jóns lögmanns, oc ritadi vel; hann átti Sigrídi dóttr Þorgríms Þorleifssonar í Lögmannshlíd, oc Þórdysar Jónsdóttr, systr Jóns lögmanns. — Eitt var um Supplicatiu Odds biskups til konúngs; hann hafdi kært þraung oc lítil laun presta, er þeir höfdu mist þeirra inntekta, er fyrrum voru af messum oc vökum, oc slíkum hlutum, oc voru þá einhleypir, enn áttu nú at ala konu oc börn; var höfudsmanninum bodit þat at ransaka. Tvö voru um Magnús Jónsson at hann hefdi brennistein í landi sínu; eitt var verndarbrèf Ragnheidar Eggertsdóttr, oc svo þau er ádr er gètit, oc til biskupa um kaupverslan. Jón lögmadr fór at sækia þessi brèf siálfr: eitt um Spitala; annad um innsigli Islands, þridja um þíngskrifara; fiórda at hann beiddist eptir skynsömum höfudsmanni; Vta um afgiöld af lènum; VIta um passabrèf þyskra manna oc vöru þeirra; VIIda um andlega oc klerka, at þeir lèti sèr nægia þat er þeir hafa af kyrkiunni; áttunda at alþíng standi VIII daga ef þörf krefr, oc enn hid nyunda um alþíng. Oddr biskup þóttist lítinn góda fengit hafa af utannför hans, oc fyrirbaud fyrir því landsetum Skálholltsstadar at gialda hönum tollinn, nema bestu menn í landinu dæmdu þat, oc hèt at vera í fullu svari fyrir bændr, þó þeir hèldi hönum þángad til; hvervetna var tollrinn heimtr, oc goldinn Jóni lögmanni sumstadar. Oddr biskup visiteradi þá Sudrnes, oc gaf út brèf at Mosfelli, oc baud prestum fastlega at yfirheira menn, oc halda þeim til kyrkiugaungu, eptir því sem Páll Stígsson hefdi bodit, oc fara um alla hluti at kyrkiuordinantiunni oc ödrum konúngsbodum; enn svo þeim yrdi heldr ágèngt, rèdi hann þeim til at hittast opt, oc ræda um slíkar naudsyniar; enn prófastar skyldu einusinni á ári hveriu safna prestum í einn stad, oc yfirheyra þá, rita sídann biskupi þat er þyrfti, oc rádast um vid hann.

LXXXIII Cap. Frá Henriki Krag.

Henrik Krag hyrdstióri ætladi utann um haustit, oc vildi leysa vel af hendi syslan sína, fyri því spurdi hann at opinberlega, hvert hönum var þat borit, at hafa á burtu selt nockrar konúngs-

jardir, eda hafa skipat nockrn syslumann, er óhæfilegr var? enn ef konúngsbréf nockr væri hiá nockrum dulinn eda geymd, bad hann at hann mætti fá þau til at rita eptir, ef þau væri almennilegri naudsyn vidkomandi, oc geymdist á Bessastödum. Lögmenn bad hann taka þíngskrifara þann at eins er vel væri tilfallinn, oc leifdi at kaupa mætti vid þann er konúngr hafdi ætlad til Skálholltskyrkiu oc annara hluta; enn ef nockr vildi bera naudsyniar sínar fyrir konúng, baud hann þartil lidsinni sitt, oc at sídustu, at þínglausnum, bad hann Odd biskup setia presta nockra aptr af því, at locka eda þraungva jardir frá bændum; sídann setti hann Erasmus Michaelsson fyrir umbodsmann sinn, oc fór utann vid allgódann ordstyr.

LXXXIV Cap. Imsir tilburdir.

1594 Þareptir giördi fellivetr mikinn fyrir nordann land allstadar, svo at jólum fèll í ófeiti bædi fè oc færleikar, kom [illegible]ldrei bati edr jörd fyrrenn á fiórda dag páska; madr einn rei[illegible]á Odda sudr, oc þóttist siá dreka fliúga nedarlega í lopti, sem lindorm, oc syndist allt í loga, fór hann beint í austr, vard madrinn aptr at snúa, því hestrinn vildi hvergi gánga, sakadi þó ecki. Þá útnefndi Þórdr lögmadr hinn IXda dag Februarii, XII manna dóm at Eskiholti í Borgarfyrdi, oc dæmdi alla skattbændr skylda at gialda Jóni lögmanni utannfarartollinn, eptir samþyckt þeirri er fyrr var giör, oc höfdu lögmenn svo framm sitt mál; hvergi þeirra var fylgisamr klerkum. Gudbrandr biskup lèt þá prenta Graduale, oc Lyseri bók um gódverkinn, oc um dómsdag, ámynníngar bækling Pètrs Vinstrups, oc lítla Cathechismus, oc Confirmationarbók úngra manna, oc enn daglega ydkun er Arngrímr prestr hafdi samit. Þeir Oddr biskup innleiddu bádir messusaungsbókina þat ár; oc þá gipti Gudbrandr biskup Kristínu dóttr sína Ara syni Magnúsar Jónssonar, hann bjó í Ögri, oc hafdi Isafiardarsyslu lánga æfi. Gudmundr Einarsson frændi Gudbrands biskups var utann farinn, enn Olafr Jónsson hafdi verit skólameistari eptir Arngrím prest. Sigurdr Stephánsson, skólameistari í Skálhollti, hafdi druknad í Brúará, sofnad á backanum medann ferianmanninum dvaldist, oc velltst í ána, hafdi hann verit á leid frá Mosfelli; hann var lærdr

madr oc skáld gott, saungmadr oc málari. Oddr biskup hafdi skipad aptr Gísla Einarsson hálfbródr sinn, hann var eigi tilfær, enn hèldt þó út vetrinn. Þá var þat í áttundu viku sumars, at Jón bóndi Biarnarson lèt dóm gánga at Vídvík, med Isleifi Þorbergssyni, Biarna Sturlusyni oc ödrum, um ákæru Bessa Gudmundarsonar móti Gudbrandi biskupi um hálfann Stafshól, oc vann biskup málit. Þat ár var Isleifr umbodsmadr Jóns.

LXXXV Cap. Frá höfudsmanni oc dómum.

Henrik Krag höfudsmadr kom út um sumarit, oc bad lögmenn giöra úrskurd á hve mikit kostudu LXIV kúgildi, oc annad er fylgdi Múnkaþverár klaustri, er Nicolás bóndi Þorsteinsson var fráfallinn, oc erfíngiar hans fengu eigi greidt, eda vildu ei. Lögmenn dæmdu med XII mönnum hvad miklu þeir skyldu sekir, er tæki at sèr eignir oc ódöl manna, án dóms oc laga; oc Jón Biarnarson vid Vallalaug um Sigmund Olafsson þióf af sudrlandi, einnin um hrossakiöts át í Flókadal í Fliótum, oc var því skotit til lögmanna; Þórdr lögmadr lèt dæma at Lundi í syslu sinni um bónda oc vinnumann med VI mönnum; enn á alþíngi var dæmt um arf eptir Gudrúnu dóttr Jóns Hallssonar gamla á Rángárvöllum, var skilgètinni dóttr Katrínar laundóttr Jóns Hallssonar dæmdr arfr, enn Holmfrídr dæmdist frá, skilgètinn dóttir Erlendar, sem var sonr Jóns í hórdómi med húsfrú Holmfrídi. Þeir Oddr biskup oc lögmadr lètu gánga helmíngadóm XXIVa manna um hjónaband, oc þvílíkt lèt biskup dæma á prestastefnu. Þórun andadist þá á Grund Jónsdóttir biskups, tveim vetrum meir enn áttræd, oc átti eigi börn eptir, urdu því deilr um arf eptir hana; hafdi konúngr lènt henni Grund í Svarfadardal oc Liósavatn medann hún lífdi, at forlagi Kristophors Trondsens oc Axels Júls, oc kalladi höfudsmadrinn þær jardir oc fèck þær; hann lèt einnin samankalla biskupa báda, oc lögmenn báda med XXIIIIum mönnum, til at skoda hver bót yrdi rádinn á inntektaleysi presta, er Oddr biskup hafdi borit fyrir konúnginn; enn med því þeir menn margir voru hlutadeigandi, er áttu kyrkiujardirnar, þá neytudu þeir at vísu ei, at prestar hefdi ádr haft meira af kyrkiufiánum, enn qvádu eigi jafnt á öllum standa, oc at biskup þyrfti í visitatiu sinni,

med hverjum syslumanni er þar hefdi lögsögn, at meta hvad prestar ætti at hafa af hverri kyrkiu. Oddr biskup lèt sèr þat lynda, enn lögmenn eyddu at því sinni hans máli, því þat var reyndar at sumir kyrkiueigendr vildu eigi láta presta hafa neitt. Höfudsmadrinn ritadi oc áminníngu skarpa kyrkiu-eigendum oc kyrkiubændum í Nordrlandi, at hlída konúngsskipun, ella skyldu syslumenn stefna þeim oc sekta. Leifdi einnin at sóknir nockrar smáar væri lagdar samann í Skagafyrdi, at forlagi Gudbrands biskups. Hann bad oc biskupa báda, sem þeir höfdu æskt eptir at þeir mætti, at hafa tekit saman nya kyrkiu ordinantiu fyrir annad alþíng, oc hèt at bera hana fyrir konúng; oc at sídustu bannadi hann Enskum mönnum at fiska vid Island, enn lagdi syslumönnum fyrir at taka þá oc hegna ella, oc bad adra vera þar til styrkiandi. Þetta sumar kom út þat brèf frá Kristiáni konúng fiórda, er Jón lögmadr hafdi afrekad, at sèrhverr skyldi leysast af presti sínum einum samann; eptir þat fór höfudsmadrinn utann, oc kom ei aptr. Þá þvarr Hvítá í tveim stödum, nær þvert yfir um, oc þótti mönnum undarlegt, því áinn var mikil oc rauk af vedri annarstadar, enn brimgángr hinn mesti, sáu menn þar þá skrímsl á Eyrarbacka, Háeyri oc Skumstödum; vídar þóttust menn siá ókunnugt dyr. Þórdr lögmadr hafdi konúngstyund af prestum í Borgarfyrdi, enn Bödvar prófastr Jónsson í Reykiahollti hafdi í móti mælt, oc kallat þat ólög, kom þó eigi sínu máli framm at því sinni, enn þó þat væri hvergi annarstadar enn þar at prestar gyldi konúngi; þó heimti Hákon Arnason giaftoll af þeim í Arness þíngi, enn fèck ecki. Þá lèt Benedict Halldórsson dóm gánga at Spialdhaga hinn Vta dag Octobris um giafir Þórunnar á Grund, oc dæmdust hennar löggiafir úr föstu oc lausu LXXI hundrad, því hún hafdi aldrei tyundad meira enn II hundrud hundrada oc LXX hundrud, enn þeir Jón oc Magnús bródrsynir hennar höfdu verit skyldadir til at svara skuldum hennar. Þeir deildu um arf eptir Þórunni, Pètr, son Páls á Stadarhóli, oc Helgu Aradóttr, oc þeir brædr Jón oc Magnús Biarnarsynir; Pètr átti Þorbiörgu, dóttr Biarna prests Finnbogasonar at Hofi, oc Ingibjargar Vígfúsdóttr Þorsteinssonar Finnbogasonar lögmanns, þeirra son var Biarni á Stadarhóli.

LXXXVI Cap. Tilburdir, dómar, mannalát.

I þann tíma giördist ærinn trú á siónum oc fyrirburdum, þvíat svo var þá í Þiskalandi oc Danmörku, trúdu menn at hvad eina mundi merkia heimsendir edr sèrlegar hegníngar, þvíat allir fornir tilburdir, er meiri voru enn þá skèdu daglega, voru nálega öllum mönnum ókunnir, oc undir lok lidnir, vissu menn eigi þat er fyrr hafdi verit hèr í landi, oc miklu sídr annarstadar, nema af einum samann sögnum, oc miög fáeinir menn sem sögrnar áttu, lásu þær, voru þá ei adrar lesnar enn riddarasögr einar, því þær lögdu allir menn trúnad á; þó mun eg nú fátt nefna af siónum þeim er þá voru sènar. Þat ætludu menn þá, er hardt var í ári, oc sumt þótti fara óskipulega at aldrei mundi jafnill öld verid hafa. Giördi þá gódann bata hinn nærsta vetr eptir þá tilburdi 1595 seinast voru taldir. Var sá vetr afbragdsgódr, þurfti aldrei at gèfa geldum nautum hey; þó gèck nautadaudi. Þá andadist Sigurdr prestr at Grenjadarstad, oc eru nú dáinn öll börn Jóns biskups, tók vid stadnum Biarni prestr Gamlason, er skólameistari hafdi verit at Hólum. Olafr Thómasson á Hafgrímsstödum andadist einnin, oc er frá hönum margt fólk í Skagafyrdi. Mikla kind skjöldótta sáu menn þá í Hvítá, er þeir fóru til tída í Skálholt austr yfir ána, þat var á feriustadnum, oc hugdu menn hún ætti þar heima. — Mánadaginn eptir krossmessu lèt Bènedict Halldórsson VI manna dóm gánga at Spialdhaga, merkilegann; um þeirra manna sekt er vitandi keyptu þiófstolit, oc at hinir skyldu undannfærast er óvitandi keyptu; at öreigakaup skuli aptr gánga, oc upptækt þat fè skuldamanni er öreigi selr, enn kaupandi sektist fyrir dómrof; um þá er skèra innstædr oc sekt á því, um hysíngar fátækra manna oc flutníng, þar stadfestu þeir hinn fyrra Spialdhaga dóm, því at um slíkt vard engu ödru ákomit; um þiófnadar rygti, at þess sè syniad med siettareidi; at öreigar vinni fyrst þeim sem þeir eru skyldugir, fyrir skuld sinni; um utansveitar oc óskilamenn. Þá tók oc Gudmundr Illhugason eptir skipan Biarnar Benedictssonar húsbónda síns, eyd af Gudrúnu Arnadóttr, fyrir alla menn, nema Jón Biarnarson bónda sinn, oc af Kristínu dóttr hennar fyrir alla adra enn Biörn son Magnúsar Biarnarsonar at Grund, því at med hönum hafdi Kristín getit barn ógèfinn, í frændsemi, svo at konúngs líknar vard at leita. At Hrafnagili

lèt Bènedict dæma um höfudhögg, hárreitíngu oc illyrdi, voru þá höfd lófatök at dómum, oc lengi sídann. Spialdhagadómr Benedicts var samþycktr sídar á alþíngi, oc vard þá sem landslög. Þeir Gudbrandr biskup oc Benedict lètu helmíngadóm gánga á þeim missirum, er skyldadi Jón Biarnarson til at svara kyrkiupeníngum á Grund, hygg eg þá at Jón væri kominn til Grundar, því þar bjó hann einnin, enn aldrei í Skagafyrdi, þar hann hafdi syslu. Gudbrandr biskup oc Jón lètu oc álíta um hálfkyrkiur í Skagafyrdi, oc þat ætla menn, at Jón hafi þá skipt ámilli dætra sinna sjö, bjó hann á Grund eptir þat. Gudbrandr biskup tók þá at prenta forsvar Jóns Sigmundarsonar módrfödr síns í ödru sinni, oc var þat hardordara enn hid fyrra; giördist Gudmundr Einarsson skólameistari at Hólum. — Þau missiri andadist Loptr prestr Narfason at Hytardal, oc tveim dögum sídar Gudmundr á Hvoli Þórdarson, hafdi hann sagt fyrir andlát beggia þeirra, oc giört rádstöfun á öllu húsi sínu, oc gèfit giafir mörgum. Jón lögmadr bad skoda þessar greinir, at Ökrum í Skagafyrdi; fyrst um þat leigufè sem deir fyrir fátækum mönnum, er svo missa at ecki hafa til skulda, hversu fara skal med giöld þess fiár, oc hver leiga gialdast, oc svo um jardabyggíngu þeirra manna, er adrir byggia þeim edr hafa þeirra þiónustu, enn þeir ádr áttu peninga at þeim fá ecki parit, oc dregst í óvenju at hverr kaupir vid annars skuldamenn. Þarnærst um þau vanqvædi, er hinn fátæki deir af kulda fyrir klædleysis sakir; í þridja lagi um yfirferd, er enginn þykist skyldugr framfæri at veita nema hann eigi forlagseyri eptir bók; í fiórda lagi at hreppar megu ecki þola þat ómagi komi á þá, því at enginn hiálp verdr veitt í þeim sökum örfátæktar. Fimta um þau þrot, sem svo eru vanfær oc þíngd at eigi verda flutt, edr þær fiölskyldr sem engann eiga færleik á at flytia, oc þó margir búandi í sveitunum, sem hverki gèta flutt nè fædt. VIta um þat utansveitar fólk sem kæfir nidr sveitirnar á vetrum, oc sveitarmenn gánga hiálprædis á mis er hverutveggia verdr eigi geymt. I siöunda lagi um þær jardir er eigi byggiast, oc eigi verdr eptirgoldit, ei heldr gialdast leigr edr landskyldir, oc eigi verda til nema óskilamenn, drepa innstædu, oc segia eigi til húsbændum fyrrenn daudt er oc eydt. VIIIda um okr oc leigufè er misferst fyrir fátækum mönnum er eigi hafa borgun. IXda at vadmál verda eigi goldinn, má oc vera at af þeim litlum ullum,

sem til eru hiá fátæku fólki, tækist í priónasaum, oc seljist þískum fyrir óþarflega hluti, sem strútsfiadrir, bordabönd, þunnflókahatta, konupúnga, oc annann óþarfa; þar med sama hætti seljast vadmál, naut, saudir, lömb, smjör, fiskr oc lysi, edr önnr slík lífsbjörg, í þvílíku hallæri, hvar eg held, sagdi hann, stóra naudsyn at gá at í slíkri fátækt, bædi med útlenskum oc íslenskum; í tyundalagi um þá menn oc konr, sem hlaupa úr syslum frá börnum sínum, oc í adra fiærlæga stadi, oc giptast þar, hvert um sig; þar næst um verkamannakaup, lausamennsku, lagaslætti, þótt þetta sè allt ádr dæmt, heldst at engu, því hverki er skeytt lögum eda lögdómum þeim er gengit hafa, hverr vill vera siálfrádr at selia lög þau líkar, enn fylgi þeirra sem at eiga at siá oc umvanda, giörist hèldr lidfátt oc framqvæmdar-lítit. I ellefta máta um vidaleysi, at jördum verdr ecki uppi haldit. XIIti um matgiafir oc manneldi, oc at eigi takist barnamenn inní sveitirnar; einnin hversu fara skal med þær jardir er eigi verda bygdar, eda tyundir afgoldnar, eda fyrirsvarat. Af slíku siá menn yfrinn þúnga hefir álagt í hardindum, er eigi var oc undarligt vid þann leigumála sem þá var á kotúnginum, tvígyldr vid þat er á vorum dögum er enn sumstadar meiri, oc svo at margt hefir annad öfuglega gengit þá eigi midr enn sídann, oc hitt ásamt, at Jón lögmadr hefir þá látit sèr hugat um hèradsstjórn.

LXXXVII Cap. Frá hyrdstióra oc alþíngi.

Um sumarit kom út Brostrup Giedde af Tommerup, danskr edalmadr, oc var höfudsmadr hèr, hann lèt dæma um þat á alþíngi hverjum Enskt skip átti til at heyra, er laskast hafdi í Stödvarfyrdi, oc Erlendr Magnússon syslumadr, fadir Torfa, hafdi tekid til sín, enn Hákon Arnason hafdi dæmt mál þat undir lögrèttuna; komst Erlendr af því í vandrædi, oc fór sídann utann, oc dó í Hamborg. Hann lèt oc taka ákæru þeirra Gudbrands biskups oc Arngríms prests, um Hól oc Bessastadi, undir dóm XXIIIIa manna, þar bar Jón framm Olafsson, brèf þat er hann hafdi vænst ádr, um samþycki Biargar Þorvaldsdóttr, þat þótti dómsmönnum sem eigi væri ónytt giört, oc mætti vel standast; sættust

þá hveritveggi, oc gáfu hverir adra qvitta oc ákærulausa um allt þat er þeim hefdi í milli farit þángat til; dróg þat til, at biskup hafdi miög stúngit at Jóni Olafssyni í riti sínu hinu nya um falsbrèfinn, oc kallad hann ærulausann; hèt Gudbrandr biskup oc Arngrímr prestr, at kalla aldrei eptir þeim jördum sídann, fyrir sig oc svo erfingia sína. Konúngsbrèf byrti höfudsmadr þar, um at leggia samann sóknir smáar, oc um þriá bænadaga, oc enn önnr fleiri. Var eitt um Pètr Pálsson, at hönum væri rètt giört, annad um vogrek oc medferd á þeim, þat kom eigi samann vid íslendsk lög. Samþyckt var oc á alþíngi, at forlagi Odds biskups af leikum oc lærdum, enn þó eigi fyllilega dæmt, at prestasynir nyti kallanna fremr ödrum eptir fedr sína, oc at presta efni úr Skálhollts biskupsdæmi fengi eigi stadi fyrir nordann, nè at nordann sydra, ei heldr skólasveinar væri teknir úr ödru stipti í annad; var þat eptirleif af fornum kala er í milli þeirra landshluta var. Margt fór framm á því alþíngi annad. Þar var dæmt um hiónaband Páls á Stadarhóli oc Helgu Aradóttr, hafdi Páll stefnt Helgu fyrir fiórum árum, enn voru þó enn ei skilinn, þarí dæmdu biskupar bádir Gudbrandr oc Oddr, oc Þórdr oc Jón lögmenn; dæmt var oc um hiónabandslofun oc fleiri dómar. Magnús son Hiallta Pálssonar í Teigi sókti sök vegna barna Einars Grímssonar Þorleifssonar frá Mödruvöllum, á hendr Jóni Marteinssyni, oc lèt Oddr biskup oc lögmenn bádir dóm gánga þarum, oc dæmdu Jóni skyldugt at gialda fè Hólakyrkiu í Eyafyrdi, þat er hann var kærdr um. Höfudsmadrinn lèt dæma um laxveidi í Nicolásarkeri; sídann fór hann utann, oc med hönum Ormr son Vígfúsar Jónssonar á Kalastödum, hann var þá XVIII vetra. Veidiskapr hèldst þá í vötnum framm á jól; þau missiri andadist Vígfús á Kalastödum, voru þeir brædr hans, Asmundr prestr oc Páll rádsmadr í Vídey. Þar eptir giördi snióavetr mikinn, oc lá allt fólk 1596 úti á heidum í verferd.

LXXXVIII Cap. Málaferli ímisleg.

Þorlákr Einarsson á Núpi vestra, andadist hálfum mánadi fyrir fardaga, var hann þá gamall miög, oc eru nú andadir allir brædr Gissurar biskups. Þá var Jón prestr Loptsson í Vatnsfyrdi tekinn

at rínglast svo miög, at hann framdi alla prests þiónustu siálfr, þá er hann qvæntist í þridia sinni, oc meddeildi siálfum sèr blessan, fyrir því tók Oddr biskup af hönum stadinn, oc vígdi þángat Gísla Einarsson bródr sinn; Jón prestr fór naudugr, oc bad þeim ills er vidtæki; fór hann til Páls sonar síns í Þernuvík, enn Gísli prestr þángat oc var þar lengi, enn gèck þó eigi vel. Þá lèt Gudbrandr biskup prenta Confirmatiónarbók í ödrusinni, oc bók um lyklavaldit, pinýngar oc upprisu historiu Christs, oc um Jorsalaborgarbrot, aldingard sálarinnar, oc ámynníngu til presta, oc Antidotum Hemmíngii, er Gudmundr Einarsson hafdi útlagt; opt lèt hann prenta fræði Luthers, oc postillr fyrir fáfroda presta; hann vard nú at fá sèr Arngrím prest Jónsson til adstodar, sökum heilsu-brests hans. Þat sumar kom út aptr höfudsmadrinn Brostrup Giedde, oc bad lögmenn láta gánga dóm um Grænavatn, enn fyrirband leikmönnum at kaupa sakir á hendr klerkum, oc prófföstum á leikmenn edr klerka. Einnin baud hann at prestar þeir er eigi vilji prófastar vera, þá er biskup bydr, skuli missa prestskapar; lögmenn oc syslumenn skyldu eigi dæma um landamerki konúngsjarda oc kyrkna, nema höfudsmadr eda biskup væri vid. Þeir sem hèldi beneficia skyldu missa þau ef níddi miög, oc hefdi verit þremsinnum varadir vid af biskupi. Gudmundi Helgasyni á Eyri í Arnarfyrdi, gaf höfudsmadr upp lífssakir til nærsta þíngs oc konúngs úrskurdar, hann hafdi fallit í hórdómi þremsinnum, enn mágar hans studdu hann, átti hann Arndysi dóttr Sigfúsar Brúmannssonar; konúngr gaf hönum oc sídann líf oc landsvist. Þá var Oddr son Stepháns prests Gíslasonar, skólameistari í Skálhollti, bródir Sigurdar, hann var oc vel at sèr. Þessir dómar gengu þá: Gudbrandr biskup oc Jón Biarnarson syslumadr í Skagafyrdi, nefndu Arngrím prest Jónsson oc þriá leikmenn í dóm at Vidvík, þeir dæmdu Magnúsi Biarnarsyni, bródr Jóns, eignarmanni Hofs á Höfdaströnd at vera þar sóknari kyrkiutyunda, sídann Jón seldi Rafni lögmanni, oc Þórunni dóttr sinni jördina. Þá seldi oc Einar bóndi at Hèdinshöfda Nicolásson Þorsteinssonar, med samþycki Kristínar konu sinnar, Gudmundi Illhugasyni Rúgstadi. Gudmundar er fyrri gètit, hann var son Illhuga prests Gudmundarsonar í Múla, enn bródir Jóns Illhugasonar oc Þorsteins prófasts, oc Ingialds at Reykium í Midfyrdi, er sumir kalla

hinn sterka, enn frá Einari Nicolássyni er mikit kyn komit nyrdra. Benedict Halldórsson lèt dóm gánga á Spialdhaga um Erlend Oddason, er tekit hafdi undir sig Audbreckù í Hörgárdal jörd hans, oc rofit tvo hèradsdóma oc vísudu þeir til Öxarárþíngs. Gísli bóndi Þórdarson lögmanns, dæmdi um kauparád hreppsmanna, hann hafdi þá fyrir vetri sídann gipt Gudrídi dóttr sína Jóni presti Gudmundarsyni í Hytardal; enn á alþíngi var dæmt um mála qvenna, oc um hrossakjöts átit úr Fliótum, oc tekit heldr hardt á þó hardindi væri i landi, hèt þó svo at þeir einir sektudust er at naudsyniulausu átu, enn sektinn var III merkr, oc húdlát med. I annan stad um vergáng, oc var þar minna vidlagt, skyldi enginn meiga dæmast á fè eda frændr, er siálfr væri fær um at flytia sig, eda foreldrar hans, á hrossi edr annann veg, um allar sveitir, enn ef vant er færleiks, skulu nánustu náúngar til frammfærslunnar skyldir at liá hönum þángat í sveitir, sem hann veit sèr hellst biargarvon. Fyrir þessa skuld þyrptust snaudir menn oc vanfærir svo lengi til hinna betri sveitanna, at þær urdu ofþíngdar, fèllu þeir siálfir unnvörpum er hardnadi, enn frændr þeirra audugir lidu af þeim engann þúnga. Um sumarit fór höfudsmadrinn aptr utann, oc lèt eptir Erasmus Nicolásson umbodsmann sinn, hann fór vestr í Vatnsfiörd at beidni Isfyrdínga, oc þíngadi þar um lagaleysi Páls á Stadarhóli er þá hafdi Isafiardarsyslu; gèck þar Oddr biskup á milli, enn Páll hèt umbót, oc sefadist med því.

LXXXIX Cap. Frá Axlar-Birni.

Biörn hèt madr oc var Pètrsson, hann bió at Öxl í Breiduvík; til hans kom einn sveinn med systr sinni um qveld, oc er þau voru adskilinn, heyrdi sveinninn emjan til hennar, vildi hann þá komast út oc forda sèr, enn fèck því eigi orkad; í því fann hann fyrir sèr ræsi er lá í fiósit oc duldist þar; var hans leitad med med liósi, oc komst hann þó á brott, enn stulkann var drepinn. Kom þetta fyrir Jón lögmann, er þá syslu hafdi med fleirum ödrum, oc Stapa umbod, oc lèt hann taka Biörn; medkèndist hann þá at hafa drepit oc myrdt IX menn, suma til fiár, enn adra fátæka er í nánd voru þá er hann myrdi hina, enn ef hönum vard afkostr, þá veitti kona hans hönum lid, brá snæri um hals

þeim, oc rotadi med sleggiu; gróf hann þá í fiósi oc heygardi, oc fundust fleiri manna bein enn hann medkèndi at hafa myrda, qvadst hann hafa fundit þá dauda, oc nennt ei at flytia til kyrkiu, enn þaraf hafa menn dregit líkindi, at hann hafi myrda XIV enn sumir segia XVIII menn; lèt Jón lögmadr dæma hann á Laugarbrecku-þíngi, oc var hann beinbrotinn fyrst á útlimum med sleggiunn, oc afhöfdadr sídann, enn þar eptir hlutadr, oc sett styckinn á stengr. Er þat mælt, hann gengi hardmannlega at dauda sínum, oc viknadi ecki. Kona hans var þúngud, oc var því ei drepinn, fór hún nordr at Skottastödum í Svartárdal, oc ól þar barn, þat hèt Sveinn, oc var kalladr sídan skotti, oc vard hinn mesti ónytiúngr oc óreidumadr.

XC Cap. Tilburdir um vetrinn.

Þetta haust var kórónadr Kristián konúngr fiórdi; þá var þat um vetrinn hinn Xda dag jóla, um qveldit eptir dagsetr, at giördi dunr miklar med þórbrestum sem fallbyssuskot væri, svo heyrdist nordr í land, nær um XII dægr; vedr voru optast kyrr med frostum miklum oc dimmu, oc gèck þat vetrinn allann framm at einmánadi; kom slíkt úr Heklufialli med eldgángi miklum oc landskiálftum; svo at XVIII eldar sáust í fiallinu af sumum bæum; fólk var miög hrædt, enn hverki sakadi menn nè penínga, kom askann í Borgarfiörd, oc í Lón austr, oc allt nordr í Bárdardal, enn í Myrdal var hún í skóvarp eda meira; stód reikrinn úr fiallinu framm um alþíng. Þann vetr á þorra seint, fór Gissr, son Þorláks Einarssonar, med tveimr mönnum frá Rafnseyri, þeir urdu fyrir snióflódi, oc fundust nockru sídar, voru lík þeirra flutt út undir Nup, oc þar jardad lík Gissurar hiá födr sínum, fyrir framan kyrkiudyr. Gissr hafdi verit XII vetr eda meir samann vid Ragnheidi Pálsdóttr frá Stadarhóli konu sína, börn þeirra dóu flest úng, nema tveir synir Jón oc Magnús. Jón átti sídar Þóru Olafsdóttr, oc bió at Núpi í Dyrafyrdi, hann fór utann úngr, oc framadist vel í þískri túngu, oc hagleik í gullsmídi, oc vard svo mikill bókritari, at fáir störfudu eins í slíku á hans dögum, ritadi postillr oc helgar bækr, oc margar frædibækr af fornum sögum ímisligra þióda, landnámum oc annálum, rímnaflockum, oc allskonar qvedl-

1597

íngum, svo nálega mátti í hans rit leita allrar fornar frædi. Sonr hans var Torfi prestr, er fadir hans hèldt til skóla, enn sídann framadist hann í Danmörku um IIII vetr, oc var eitt ár conrector í Skálhollti, enn hèldt sídann Gaulverjabæ, oc verdr seinna getit. Magnús Gissurarson átti Þorkötlu Snæbjarnardóttr frá Kyrkiubóli Torfasonar, Jónssonar í Hiardardal Olafssonar, oc bjó sídann á Lokinhömrum, er sumir kalla Lodkinnuhamra, vitr madr, oc málsnjallr, oc skáld gott.

XCI Cap. Imislegt.

Um vorit var kránkleikr á sudrnesium, blódsótt, oc dó margt manna; þá var landskiálfti, svo at hrundu bæir í Ölvesi, hrapadi bærinn á Hialla í grunn, oc hvarf hverinn mikli Geysir í Hveragerdi, fyrir sunnann Reyki, oc kom upp annar fyrir ofann túnit, sá gaus miög, enn þó ei sem hinn fyrri, því ei var óhætt at fara um veginn hiá hönum; þar er nú áinn í milli þess sem nú er oc hins fyrra. Oddr biskup hafdi bodit at halda III bænadaga, til at afbidia verdskuldad syndastraff, þegar Hekla gaus. Gudbrandr biskup lèt þá prenta bænabók Andreæ Músculi, spegil hins synduga, er Gudmundr prestr Einarsson útlagdi, oc ágrip Davids saltara, er Arngrímr prestr tók samann, einnin postillu yfir gudspiöllinn, er hann hafdi siálfr samantekit. Þá brann bær at Miklahóli í Vidvíkrsveit, oc margt fólk inni. Jón bóndi Biarnarson lèt dóm gánga um kyr, er Hólastóls landsetar guldu stólnum med leinandi löstum, at Vídvík; Arni Biarnarson bródir Jóns, Isleifr Þorbergsson oc Dadi Arnason voru fyrstir dómsmanna. Fór framm vitnisburdr um brèf, sem Jón Pálmason hafdi frammborit í dóm á alþíngi, þá Gudbrandr biskup oc Jón lögmadr deildu um Osland, at þat var álitit ærulaust, oc innsigli Tuma Þorgrímssonar var ei fyrir því. Gudbrandr biskup oc Jón lögmadr lètu gánga helmíngadóm med XII mönnum, um kærumál Arngríms prests oc Jóns prests Gíslasonar; enn Hákon Arnason um hestsborgun vinnumanns til húsbónda síns. Johan Bucholt kom út þat sumar, oc var höfudsmadr af nyu; hann beiddist á alþíngi dóms á, um Jón Jónsson fánga, er slapp af Arnarstapa fyrir Kristiáni Reeb. Þar dæmdi Þórdr lögmadr um Kolgrímastadi, oc um rángann eyd

svarinn; ecki er þess gètit at öfundarmenn Gudbrands biskups, er verit höfdu, hafi neytt höfudsmanna skiptanna til neinna yfínga vid hann. Þá hafdi hann gipt Steinunni laúndóttr sína Skúla bónda á Eyríkstödum í Svartárdal, Einarssyni, Þórarinssonar, Steindórssonar; þau gátu son í þessum missirum er Þorlákr hèt. Þá andadist Helga á Þíngeyrum Gísladóttr kona Jóns lögmanns, þau höfdu lengi samann verit, oc vard þó ei barna audit svo lifdi, enn Gunnar, bródir Helgu, bjó alla stund at Vídivöllum, sídann Jón lögmadr nádi Reinistad. Biörn Gunnarsson hèldt Múlasyslu oc misti hana, þess gètr Einar prestr Sigurdarson í Heydölum í æfiqvædi sínu, því þeir voru vinir miklir:

Biörn Gunnarsson
Guds vinr sannr
festi vid Einar
fullar ástir;

sá var tekinn
af syslu rádum,
umskipti þau
Einar sturludu.

Þá dó einnin Eyríkr prestr Grímsson bródir Freysteins prests, er gètit er opt ádr, oc mest í æfi Jóns biskups, oc var hann gamall miög.

XCII Cap. Tilburdir.

Vorit eptir var hey-ekla, oc dæmdi Hákon Arnason at Dyrhólum í Myrdal um hey-sölu. 1598 Þá druknudu X menn af skipi at Hópi í Grindavík. Gudbrandr biskup lèt prenta píníngar historiuna, oc um krossgaungu Christs, oc brunn lífsins, er hann hafdi lagt út siálfr, einnin Galli bók um sacramentit. Gètit er þá vitnisburdar um Hálfdan prest Narfason, at hann hafi at Felli verit um XX vetr í fyrra sinni; hann var veitslumadr at Hólum med Gudbrandi biskupi, oc dó þar; oc er allólíkligt at biskup hefdi viljad annast þann mann, er sannprófadr hefdi verit at hinu mesta fiölkíngi, því minni afgudadyrkan var hiátrú á steinum, oc setti Gudbrandr biskup útaf kyrkiu fyrir þat ef ei var adgiört; oc minna var þat er hann lèt ámynna hardlega um Jón, bónda einn í Túngusveit, er trú hafdi á álfum, minna var oc ordrygti þat er lá á Jóni Magnússyni á Svalbardi um fiölkyngi, oc biskup kastadi þó framm vid Jón lögmann, enn fiölkíngis-sagnir þær hinar miklu um Hálf-

dán prest; má oc vera jafnmikil sè missögn um galdra Hálfdánar sem Sæmundar fróda, oc eigi ólíkara at þar skacki um sannindi, enn í þeirri sögn at þeir Sæmundr hafi skólabrædr verit, þar sem nær fimm hundrud ára eru á milli þess er þeir voru á dögum. Erlíngr hèt son Hálfdánar prests, fra hönum voru komnir Jón oc Sigurdr Ivarssynir, er á Hólum voru á dögum Steins biskups oc knálegir menn. Páll Jónsson á Stadarhóli andadist, nær viku fyrir páskir, hann hafdi IX sinnum utan farit, stundum í málum vid Helgu konu sína, enn stundum í ödrum eyrindum, oc var þrem vetrum betr enn sextugr. Kalladi þá Biörn Benedictsson til Reykhóla, vegna Elínar konu sinnar Pálsdóttr, þar um dæmdu lögmenn Þórdr oc Jón, gètit er oc dóms Gísla Þórdarsonar. Jón lögmadr var vetri yngri enn Páll. Jóhann Bucholt höfudsmadr nefndi biskupa báda í dóm Gudbrand oc Odd, lögmenn báda oc XII lögrèttumenn, þeir qvádust ei vita til at konúngr hefdi stadfest Bessastada samþyckt, þó þat sè hèr ádr synt at svo hafi verit, fyrir því skyldu allar hálfkyrkiur standa med allri þeirra rentu eptir máldögum; skyldu prestar fremia í þeim alla þiónustu á rúmhelgum dögum þegar þyrfti, oc jardá eigendr vidhalda, einnin leggia til braud oc vín, enn taka í stadinn tyundir, lióstolla oc heytolla, er annarstadar guldust presti. Ecki gátu biskupar oc lögmenn samit med sèr kyrkiu-ordinantiuna þó konúngr bydi, því þeim kom ei samann, oc hèldu hverir sínu svari, var þat orsök til at Kristián konúngr fiórdi gaf hana út siálfr sídar. Þá var Jacob Hildibrandsson Vinoch syslumadr í Múlaþíngi, ætla menn hann verit hafi Hamborgari, oc ei miög þockadr þar, hann vildi kaupa af prestum bænhúsa oc hálfkyrknaleigr, oc íllt áttust þeir vid Einar prestr Magnússon frá Reykium Biarnarsonar, hann hèldt þá Valþiófstad, enda var Einar prestr óeyrinn, oc íllt átti hann, ákærur oc ryskíngar vid prófast sinn Einar prest Sigurdarson í Heydölum, oc marga adra. Þeir Gudbrandr biskup oc Jón lögmadr hèldu þá samkomu at Giliá um uppheldi fátækra presta uppgefinna, af hinum ríkustu beneficiis. Jón lögmadr bad þá Gudrúnar dóttr Einars prests at Stad á Ölduhrygg, Marteinssonar biskups, hún var treg í fyrstu, þótti madrinn gamall, er sagt at Einar prestr hafi látit búa hana sem best, leidt hana fyrir lögmann, oc þrifit af henni faldinn; gèck samann med þeim, oc tókst þat rád, áttu þau eigi börn sem lifdu. Þá qvæntist oc Arngrímr prestr

Jónsson at Hólum, hann fèck Solveigar dóttr Gunnars Gíslasonar oc Gudrúnar Magnúsdóttr Jónssonar biskups, hún var allra qvenna frídust. I þann tíma var prestr í Túngu í Steingrímsfyrdi Þorsteinn son Odds prests Þorsteinssonar á Grund, hönum fór líkt oc födr hans, fèll í hórdómi med ómaga stúlku, er veiktist af vidskiptum þeirra, misti hann tvisvar prestskapar, enn fèck þó af konúngi uppgiöf saka sinna. Þá skèdi uppgröftr Gvöndar Loka, hann var karl einn illordr oc leidinlegr, oc vildi ná hreppsvist í í Hialltadal er hann var gamall ordinn, enn Þorkell Gamlason Hallgrímssonar rádsmadr á Hólum, oc hreppstiórar, bægdu hönum frá, hètst hann þá vid Þorkel edr hans nidja, oc dó sídann framm í Skagafiardardölum, oc var grafinn at Goddölum. Þorkell átti dóttr únga er Sigrídr hèt, hún fèck atsókn oc ónádir miklar, oc var foreldrum hennar mein at. Enn eina nótt vakti Arngrímr prestr Jónsson hjá henni um stund, oc hafdi hana í fángi sèr med guds orda lestri oc gódum bænum, qvadst hann þess vænta at vondr andi mundi henni enga ónád veita, medann hún væri sèr í höndúm, vard þat oc eigi þann tíma, oc þótti brugdit venju; litlu sídar reid Arngrímr prestr leid sína nordr trödina frá stadnum, fèll þá undir hönum hestrinn, oc svo hann siálfr, enn hann feck áverka af steini í andlitit, oc bar örid alla æfi sídann. Þóttust menn nockrir sèd hafa Loka hrinda hestinum; var þat rád tekit sem haft var í fyrri öld vid þá er heitast höfdu, at Loki var grafinn upp, oc afhöfdadr, oc gengit milli bols oc höfuds; batnadi stúlkunni þó hún væri veikleg, oc lifdi eigi lengi. Enn óvinir Hólamanna lögdu þeim þetta mjög til lita, ei sídr Gudbrandi biskupi enn Þorkeli, oc ætla menn þó at biskup hafi engu um valdit, oc ei hafi verit um rádist vid hann, enn kyr var sagt at Loki hefdi drepit fyrir biskupi, oc keypti hann adrar, oc qvadst kaupa mundi medann nockr fengit í Skagafyrdi, lètti þá oc kúadaudanum.

XCIII Cap. Frá Grími Jónssyni oc ödru.

I þann tíma var Grímr son Jóns Grímssonar á Ökrum fallinn í útlegdarmál, oc sat á Hólum; hann átti Þorbjörgu systr Þorbergs

Bessasonar, oc voru þeirra börn Jón oc Olafr, Kristín oc Margrét. Grímr átti oc launson er Gunnlaugr hèt, hann var fadir Þorvalds í Hrísey. Þann vetr er Grímr var seinna á Hólum ritadi Gud-1599 brandr biskup til Bessastada um þarveru hans, enn höfudsmadrinn ritadi til Sigurdar Jónssonar á Reinistad, er þá var syslumadr, at taka hann, vildu engir til verda, er syslumadr var mágr hans, enn Grímr frændmargr, drógst þat svó undann til þess er Grímr fèck landsvist. Þau missiri var dæmt um vígs undanfærlu, oc um vinnufólk, af Gísla Brandssyni, at Stórólfshvoli, enn at Spialdhaga í Eyafyrdi af Byrni Benedictssyni, er þá var umbodsmadr födr síns, um ordinn sveitarskömm oc hvelpa-þiófr; oc af Jóni Illhugasyni nyrdra, umbodsmanni Vígfúsar Þorsteinssonar, um jardir er Olafr biskup hafdi seldar undann Hóla kyrkiu, einnin um kyrkiustuld, at Sandatorfu, af Þórdi lögmanni Gudmundarsyni syslumanni í Þverárþíngi, oc konu dreckt at Backárhollti í Ölvesi, er barn gat vid tveimr brædrum. Biörn Benedictsson keypti hálfa Mödruvelli í Eyafyrdi C hundrud fyrir jardir adrar. A alþíngi dæmdi Oddr biskup oc Jón lögmadr, med XII prestum oc XII leikmönnum, um konur sem ei vilja fedra börn sín; oc samþyckt var þar, at XV vetra gamall madr mætti vitni bera, oc enn um þegngyldi oc þínggiald. Gudbrandr biskup lèt þá prenta eintal sálarinnar at nyu, lífsins veg oc Dominicale, enn í fyrsta sinn leikmanna bibliu, oc þar á bak vid um qvöldmáltidina oc særínguna.

XCIV Cap. Mál Biarnar Magnússonar,

Biörn sonr Magnúsar Biarnarsonar Jónssonar biskups, hafdi sókt Oddnyu dóttr Jóns Einarssonar frá Bólstadahlíd, heim á heimili hans, Gunnsteinsstadi í Lángadal, oc haft hana ofann til Hollta-stada til Teits Biarnarsonar födrbródr síns; Eyríkr bródir Biarnar var med hönum, oc hafdi sett hana á bak med Byrni, enn Jón fadir hennar var ei heima; hafdi bedit Oddnyar Jón Dan af Vest-fiördum, son Magnúsar Jónssonar, oc var hún hönum heitinn, enn kunnleiki var kalladr med þeim Byrni oc Oddnyu; var mál um þetta hátt reist af Jóni Einarssyni födr hennar, oc svo af þeim Magnússonum Jóni Dan oc brædrum hans. Hafdi Jóhan Bucholt höfudsmadr ridit nordr um land um sumarit fyrir at þínga um

þat at Sveinstödum, oc voru þar Magnússynir nockrir, med Jóni lögmanni födrbródr þeirra, oc þeir brædr Biörn oc Eyríkr, oc Teitr Biarnarson, hafdi þar gengit dómr oc þótti hardmæltr uppá Biörn oc hans fylgiara, oc var mannhelgisgrein sett í dóminn til ályktunar, er hlídir uppá þá menn er hlaupa á braut med eginkonr eda frændkonr manna, at þeir sèu óbotamenn, oc svo þeir sem veita þeim lid; fóru þeir þá utann brædr Biörn oc Eyríkr, oc Teitr födrbródir þeirra, oc komu út aptr þetta sumar, er nú var ádr talit, var málit skodad á alþíngi, oc nefndi Þórdr lögmadr Gudmundarson XII menn í dóm um þau óbótamál er þeir kölludu, er Biörn Magnússon oc hans fylgiarar væri klagadir um. I fyrstu töldu þeir Jóhan Búcholt byrt hafa kónúngsbréf, þat, er baud at ransaka mál þessi á Islandi, lètust oc sèd hafa þá súpplicatiu, er þeir brædr höfdu borit fyrir konúnginn, oc þyki þeim egi rètt í þeirri grein at þar segir Oddny hafi trúlofast Byrni, enn sídr at hún hafi verit hans festarmey, oc töldu sèr litist þat ránglega fyrir konúnginn borit. I þridju grein qvádu þeir fyrir sig borit hafa dóm Jóhans Búcholts, er hann hafi dæma látit med innsetníngu þeirrar lögmáls greinar, at hverir sem at slíkum óknyttum verda kenndir, at hlaupa ábrott med eginkonr oc frændkonr manna, sèu óbótamenn, oc svo hverir sem veita þeim lid til þess. Enn sídarst hafi verit ályktad, at Eyríkr oc Biörn, oc Teitr Biarnarson skyldu sekir eptir þeirri lögmálsgrein, þar sem þeir sóktu oc fluttu Oddnyu Jónsdóttr frá hennar födrs heimili, enn hafi þó eigi nefnt þá útlaga nè óbótamenn. Nú qvádu þessir dómsmenn þat koma framm, at stúlkann hefdi ecki verit flutt naudug, heldr med liúfum vilia hennar, enn þat standi lióslega í lögum, at þeir sèu óbótamenn, sem taki konr naudugar med ráni oc herfángi, hvert sem eru frændkonr manna eda dætr, fyrir utann vilia þeirra manna, er forrædi eigu á þeim at lögum, oc svo siálfra þeirra fyri því leitst þeim ei þetta óbótamál, nè heldr útlegdarverk fyrir Biörn Magnússon; enn vegna þess Biörn hafi rángt mál borit fyrir konúnginn, leitst þeim hann forgèfins utann farit hafa, oc skyldi hann því nú vera útlægr til náda konúngs, undir slíka myskun oc fridkaup, sem konúngr vill giört hafa, enn Eyríkr haldi landsvist, oc gialdi konúngi X merkr, oc Jóni Einarssyni fullrètti, einkum fyrir þá grein: hefdi hann ecki arfborinn verit. Eptir þat

fór Biörn utann, oc fèck qvittan þessara mála utanlands oc innann; fèck hann þá Oddnyar, oc unntust þau vel. Gunnar prestr at Hofi var son þeirra, oc annar Benedict, er átti Gudrúnu dóttr Þorsteins prests Tyrfíngssonar, þeirra son var Þorsteinn í Bólstadahlíd, fadir Benedicts lögmanns, enn dætr þeirra Biarnar voru Rannveig, er gipt var Einari, syni Pètrs Gunnarssonar, oc Solveig, hennar fèck Þorlákr, son Þórdar á Mardarnúpi bródr Gudbrands biskups; þeirra börn voru Þórdr prestr, oc Halldóra, Biörn oc Philippía módr Páls prests Biarnasonar at Upsum. Eyríkr Magnússon, bródir Biarnar, átti Gudfinnu, dóttr Isleifs yngra at Hofi á Höfdaströnd, Þorbergssonar syslumanns Bessasonar, þau gátu mörg börn, eitt var Magnús, er átti Gudrúnu dóttr Jóns Oddssonar í Reykiavík, þeirra synir voru Eyríkr, oc Jón fadir Odds, födr Jóns Hialtalíns, oc var þadann fiölmenn ætt. Teitr Biarnarson födrbródir þeirra Biarnar, átti Þurídi, dóttr Erlendar prests Pálssonar oc Biargar Kráksdóttr, þeirra synir voru Gunnlaugr í Bæ í Borgarfyrdi, Arni fadir Þurídar, er Sæmundr Eggertsson átti, oc födrfadir Þóru konu Páls prests í Selárdal. Jón var hinn þridji Teitsson, hans son var Sigurdr á Backa, oc margt afqvæmi átti hann oc gyldlegt, enn þó fleiri alþídumenn. Þennan tíma band konúngr at reka mál innan VI vikna.

XCV Cap. Frá ímsu.

1600 Nærstu missiri lèt Gudbrandr biskup prenta Hemmíngii Antidotum ödru sinni, enn af nyu huggunarbæklíng, oc Passiu-prèdikanir, er Gudmundr prestr Einarsson hafdi útlagt, oc svo handbók um trúargreinir, er hann tók samann úr annari bók siálfr. Jón Magnússon, syslumadr í Dölum, dæmdi um misgrun skatts oc tyundar hinn VIIIda dag Maii, enn VI dögum sídar Jón Einarsson á Gunnsteinstödum í umbodi Jóns lögmanns, um landamerki at Bólstadahlíd med VI mönnum. Gudbrandr biskup lèt XII presta dóm gánga at Flugumyri hinn IVda dag Júnii, oc dæma Jón prest Magnússon rèttilega afsettann prestskap, fyrir falsbrèfagiörd med Grími Þórdarsyni, uppá V menn í Flióttum, er þeir sóru fyrir, í nærveru Isleifs Þorbergssonar, umbodsmanns Sigurdar syslumanns at Reinistad; hann setti oc frá prestskap Biarna Olafs-

son í Blöndudalshólum, fyrir vondann lífnad med stelpu. Á þeim tíma var miög fátídt í landi; þóttust menn siá orma í vötnum; þat sumar fór utann Páll sonr Gudbrands biskups, til frömunar sèr í lærdómi. Um sumarit nefndi Oddr biskup oc Þórdr lögmadr út helmíngadóm, hinn XVIda dag Augusti, VI presta oc VI leikmenn at Saurbæ á Hvalfiardarströnd, um hálfkyrkiur í Þverárþíngi, eptir þeim dómi er fyrir tveim vetrum var saminn á alþíngi, oc dæmdu þessir vera naudsynlegar, eina á Alptanesi, adra at Lángárfossi, þridju á Ferjubacka, fiórdu at Eskihollti, Vtu at Svignaskardi, VItu at Stóru Gröf, siöundu at Skardshömrum, áttundu á Sámstödum, IXdu á Hæli, Xdu í Deildartúngu, elleftu at Hesti, tólftu á Indridastödum, XIIIdu at Höfn, fiórtándu í Kialardal; skyldu þær allar haldast med sínum rètti oc rentu, oc sama skilyrdi er alþíngisdómrinn qvad á. Hinn XIVda dag Septembris mánadar þar eptir, var haldit brudkaup Ragnheidar Pálsdóttr, er hún giptist í ödru sinni, med rádi Ara Magnússonar í Ögri frænda síns, hafdi hún kiörit hann fyrir giptíngarmann; fècк hennar Sveinn prestr Símonarson í Hollti, oc fór brúdkaupit framm at Núpi í Dyrafyrdi. Þá var Joachim Solke umbodsmadr á Bessastödum.

XCVI Cap. Hardi vetr; ímsir dómar oc atburdir.

Á Magnúsmessu fyrir jól, dróg myrqva á alla sólina, oc skipti med þeim degi til hardinda; var sá vetr aftaka hardr frá jólum um allt Island, oc kalladr Lurkr, enn sumir kölludu Þióf; þá hefi eg heyrt at nordann-menn margir er sudr fóru, hafi ordit úti á Tvídægru, oc er brugdit vid karlmennsku sumra; þeirra hestar frusu þá til bana med dægri, oc engir menn mundu þvílíkann vetr; giördi peninga fellir almennann, var grasleysi, oc lágu hafísar vid land lángt framm á sumar. Saudgródr var fyrst á Jónsmessu, enn fisk tók frá fyri nordann; var þá kallat kynia-ár. Þá var oc kallad í Noregi harda árit mikla, oc alvída voru hardindi. Sýslumenn ridu nordann Holltavörduheidi til þíngs um sumarit; Benedict bóndi hinn ríki frá Mödruvöllum úr Vadlaþíngi; Sigurdr Jónsson frá Reinistad oc Jón sonr hans at nordann úr Þíngeyarþíngi, hann hafdi þar ummbod Vígfúsar bónda Þorsteinssonar, er

1601

þá var svó gamall, at Arni Magnússon sonarson hans hafdi tekit vid Múlaþíngi. Jón lögmadr kom at vestann frá Arnarstapa. Þá fór framm vitnisburdr at Jón bóndi Biarnarson hefdi selt, fyrir VI árum þá, Magnúsi bródr sínum hálfa Grund á Eyafyrdi, med rekum oc ítökum á Tiörn-nesi, þann tíd misfelli nockrt vard med þeim. Jacob Vinoch lèt dóm gánga at Heydölum í Breiddal um rèttaryrdi, ádr Arni tók þar vid syslu; enn Gísli Arnason Gíslasonar í Rángárþíngi, um óskilamenn vid húsbændr. Lögmenn dæmdu á alþíngi um arfleidslu Olafs prests Kolbeinssonar, oc hórdóm Bessa Arnasonar, hygg eg son Arna er veginn var í Sveinstadareid; einnin um fátæka presta oc beneficia var þar dæmt, oc um fiska skuldir er Islendskir menn ætti þískum at gialda fyrir sunnann, oc væri ei fiskr til; skyldi gialda fyrir tólfrædt hundrud fiska VI fiórdúnga smiörs, eda XX álnir vadmáls, naut tvævett, eda II saudi gamla, eda XX pör socka; enn fiögra vetra uxi skyldi vera fyrir tvö hundrud fiska tólfræd; sex vetra fyrir þriú hundrud; skyldi svo vera fyrir þá sök at varann þiska var lakari enn fyrir XX árum hafdi verit; mælt er at konúngr hafi þá med brèfi bodit lögmönnum, at hafa dóma endilega í öllum löglegum málum. Þat hafdi ordit, at Johann Búcholt höfudsmadr hafdi tekit skip fyrir einum bónda á sudrnesium, enn Þórdr lögmadr dæmdi bóndanum skipit, þrútnadi þá óvild milli höfudsmanns oc Þórdar lögmanns oc Gísla sonar hans, oc sendi Þórdr lögmadr dóttrson sinn Jón yngra Vígfússon frá Kalastödum, med brèf oc eyrindi fyrir konúng. Jón hafdi verit fióra vetr í þiónustu herra Henriks Rantzows, hins tígnasta manns, oc fengit gódann vitnisburd af hönum oc þat formæli, at börn sín oc nidjar skyldu stoda hann ef hann þyrfti vid, kunni hann oc at haga sèr vel oc var skynsamr oc einardr jafnan. Höfudsmadr sendi bod í allar hafnir vestra oc sydra, oc fyrirbaud at flytia Jón af landi, enn forbodit var ei komit í Vestmannaeyar, oc kaupfarit búit til byriar. Ormr bródir Jóns var þá í Hollti undir Eyafiöllum nyqvæntr, hann tók vid hönum, oc vildi feria hann í eyarnar, oc bad Orm prest Ofeigsson er verit hafdi á Þíngvelli, oc þar var þá, um far, qvad naudsyn vera bráda, prestr synjadi, oc var hann laungum erfidr vidfángs; enn Ormr var svo mikill fyrir sèr, at hann bardi á presti miög svo, tók skipit, oc kom Jóni í farit til Kaupmannahafnar. Jón hitti þar einn sona Henriks Rantzows, því hann var dáinn

siálfr, var sá miög vyrdr af konúngi, oc tiádi hann hönum eyrindi sitt, oc bad um rád oc adstod; sá taldi hann af þeirri ætlan, enn Jón lèt ecki letjast, til þess er hann flutti mál hans vid konúnginn, svo at sakirnar komu aptr undir ransókn; þær þóttu þá ófagrar, enn Johan Búcholt dó ádr þeim lauk; hafdi Jón af þessu nafn mikit, allt til þess er hann eldtist, oc synir hans Jón skön oc Bödvar tóku at brydda á refium sínum, er menn hugdu af hans toga spunnit; enn Ormr bródir hans flúdi austann, undann sonum Orms prests Ofeigssonar, oc bjó sídann at Eyum í Kjós, oc átti mikit afqvæmi.

XCVII Cap. Skadar.

Þat vard enn til tídinda á þeim missirum, at Hallr Magnússon skáld dó af brennivíns-dryckju; oc skip týndist á Hópi í Grindavík; enn Jón bóndi á Járngerdarstödum, son Teits prests Helgasonar at Reinivöllum, brendi sig til bana á eldi er kom í tjöru, er hann var at skipabrædslu. Gudbrandr biskup lèt prenta bækling um ódaudleik sálarinnar, hreinsunar-eldinn, bænir til heilagra, endir veraldar, upprisu framm̄lidinna, sídarsta dóm, helvíti oc eilíft líf; oc svo spurníngaqvor af trúargreinum; enn þar nærst eptir registr yfir ritníngana, oc rit Lúthers um andleg hervopn 1602 Sá var annar vetr í hardindunum, oc var hann gódr at vedrátt í fyrstu, enn þó giördi mannfall mikit af sótt oc hallæri, oc var kalladr píníngsvetr; saudfellir vard þá ógrlegr. Þá tyndist á fyrsta föstudag í þorra, farmaskip Skálholltsstadar hid mikla, fyri framann Þorkötlustadi í Grindavík, því ofgrunnt vard fyrir landi enn geck at fiúk oc myrkr, svo þat nádi ecki Járngèrdarstada sundi; var formadr Þórarinn Stephánsson Hallkèlssonar, bródir Jóns prests í Laugardælum, oc Hallkèls prests á Ferjubacka; þeir höfdu lagt út af Eyrarbacka, enn gèck upp landnyrdíngr, oc tyndust fiórir menn hins þridia tugar, oc ein stúlka; þeir voru flestir grafnir at bænhúsinu at Hrauni í Grindavík; oc hefir eigi Skálholltsstadr átt farmaskip sídann. Fiöldi manna flosnadi þá upp, oc er þess gètit at mikil atsókn vard at Skálhollts stad; hugdi britinn at henni mundi lètta, ef brúinn sú hin siálfgiörfa, eda steinboginn á Brúará, sá er hún hefir nafn af tekit, væri brotinn; fór hann þá

til med vitund eda rádi Helgu Jónsdóttr biskups-frúvar, enn án vitundar biskups, oc braut brúna med mannafla. Biskúpi líkadi illa er hann fèck slíkt at vita, oc qvad hverki sèr nè hönum happ mundi af verda. Druknadi britinn litlu sídar í Brúará; enn mönnum þótti bindíng á hinum yngri börnum biskups, at Eyríkr hafdi vitsmuna brest mikinn, enn Margrèt var qvenna frídust ödrumeginn á andliti, svo at kinninn var fagrrióð oc blómleg, enn önnr hvít oc visinn. Þá var Oddr Stephánsson skólameistari í Skálholti prestr ordinn í Gaulverjabæ fyrir einum vetri, er Gudmundr prestr Gíslason hafdi uppgèfit, enn Olafr Einarsson hálfbródir biskups hafdi vidtekit skólanum; hann var hinn lærdasti madr oc skáld gott.

XCVIII Cap. Hyrdstióraskipti oc sakir.

Jóhan Búcholt höfudsmadr andadist á álidnu vori, oc var þá utanstefnt umbodsmanni hans er þá var, Jóhanni Sodecke, at svara málum hans vegna; enn Enwolt Kruse af Wingegardi var höfudsmadr giör, oc kom út; var hann á alþíngi, oc lèt dæma Papey undir konúnginn, fyrir þat er ei voru goldnar þadann tyundir um III ár. Oddr biskup hafdi keypt hana af Jóni á Skridu Biarnarsyni Gunnarssonar, oc var hann afsakadr. Biörn Benedictsson hafdi þá tekit yid Vadlaþíngi af födr sínum, oc hèldt Munkaþverár-klaustr; enn Jón Sigurdarson lèt dæma at Helgastödum í Reykiadal um frammfærslu; sídann sleppti hann umbodi í Þíngeyarþíngi, oc tók syslu í Skagafyrdi eptir födr sinn, oc lèt gánga dóm at Ökrum um utann-sveitarfólk úr Eyafyrdi, at því vísist tilbaka; enn annann at Lytíngstödum um sveitarmenn fátæka í hrepp at þeir hysist á hverjum bæ. Jón sonr Vigfúsar Þorsteinssonar tók nú vid Þíngeyarþíngi af födr sínum. Madr var tekinn af á alþíngi fyrir qvennamál oc svall, sá hèt Biörn Þorleifsson, biskup ámynnti hann siálfr, oc bióst hann vel vid dauda sínum, qvaddi menn med handabandi ádr hann lagdist nidr, oc baud öllum góda nótt, var hann laus med öllu. Jón bödull er höggva skyldi var gamall oc slæmr oc krassadi miög, enn Biörn lá kyrr fyrir, enn er sex voru kominn högginn leit hann vid oc mælti: högg þú betr madr! lág hann svo kyrr, oc urdu högginn XXX

ádr af fór höfudit. Þat þótti mönnum ángr er á horfdu, oc voru þá valdamenn ámynntir at hafa til slíks starfa örugga menn, svo at landit yrdi ei at undri fyrir þá sök. Þetta sumar vard Gudmundr Helgason á Eyri uppvís at hinum fiórda hórdómi, enn þeir borgudu hann út dætramenn hans, Gísli Arnason Gíslasonar oc Jón Magnússon Dan, med hálfu fiórda hundradi dala; hann hafdi legit sídann fyrir jól, enn andadist í hugsyki eptir alþíng. Helgi Vígfússon Jónssonar Grímssonar frá Sydumúla systrson hans, var lengi kalladr fadir at einu barni hans; hann var fadir Vígfúsar Hellnaprests, födr Arna, födr Vígfúsar, födr Sigurdar skólameistara, er sídann hafdi Dalasyslu, oc bjó í Stóraskógi.

XCIX Cap. Kauphöndlunar skipti.

Þá kom fyrst dönsk siglíng hingad til lands, er hafdi fengit hafnir allar af konúngi, þvíat Kristián konúngr fiórdi lagdi allann hug á at Danir einir nyti sem mestra kaupfara; urdu þá mikil oc vond umskipti á kaupskap med ödru því er at þraungdi, þó konúngr hefdi allvel fyrir kaupmenn lagt; skyldi svo standa um XIV ár, oc þriár borgir hafa landit, Kaupmannahöfn, Helsíngiaeyri oc Málmey, oc sigla á *XX* hafnir umhverfis land, oc koma þá í hverja höfn er pass-bréf þeirra endudu er ádr höfdu haft, hvert er voru Hamborgarar, Bremskir eda Lybskir eda hvadann sem voru; gat konúngr þess at hann þóttist án efa hyggia at slíkir kaupmenn hefdi ei haft all-lítit gagn af landinu, enn hann sæi giarnann at hans ríkis undirsátar yrdi þess heldr niótandi, því þeir væri svo meigandi at skipum oc vöru, at slíkt fengi at sèr tekit, væri þeir því skyldir at flytia Islendíngum góda oc ófalsada kaupmannsvöru, heldst miöl, bjór, mallt oc vín, brennivín, klædi oc lèrept, oc hvad sem vidþarf, oc alþídann mætti fá med möglulegu verdi oc kristilegu; enn ef þat væri ei haldit, skyldi sá borgari er móti bryti, svara konúngi; ei skyldu þeir annad flytja enn kaupmanns-vöru, enn eckert sem ónytt væri; ei heldr hæcka verd á vöru sinni, heldr selja sem fyrri hefdi verit eptir fornum landsvana; ei skyldu þeir hafa adra alin, mælir eda vigt enn á Islandi var haft. Þadann var þat at Hamborgar alinn geck hèr lengi

sídann; enn ef ágreiníngr verdr milli nockrs kaupmanns oc landsmanna um slíka vigt edr mælir, skyldi kaupmadr skyldr at selja framm pundara sinn eda stiku, eda hvad sem leidrèttíngar kynni þurfa, fyrir lögmann oc lögrèttuna, í þeirri syslu sem höfninn væri, oc skyldi fara at dómi; því þá voru eigi konúngsmadar hjá syslumönnum. Kaupmenn sæki sakir sínar skickanlega fyrir dómum, enn ei med herfángi, ógnan eda hrifsi, oc skal ei kaupmönnum tregdan giörast á málum þeirra. Þvínærst baud hann þeim at hafa lènsmenn landsins í vyrdíngu í öllum málaferlum, oc umgángast vinsamlega vid landsmenn andlega oc veraldlega, svo enginn mætti á þá kæra; bjór ímislegann, er hinir fyrri kaupmenn höfdu fluttann, afskipadi konúngr med öllu, oc baud at flytia ei annad enn danskt öl vel bruggad, svo at óskemt mætti geyma allann vetr fyrir þá er þat fengi keypt; er svo at sjá sem ölheitr hafi miög aflagst med hinum heldri mönnum hèr ádr þetta var, oc mest sídann; hann bannadi þeim at láta undirmenn sína marga liggia hèr eptir í landinu á vetrum, svo at landsmenn fengi sókt þá heim med vöru sína, mætti þat gèfa efni til dryckiuskapar edr annara ónandsynlegra hluta, enn hafa lèt hann þá meiga tvo þènara í hverri höfn til at sysla í eyrindum sínum, enn verda landsmönnum til hagnadar þar sem þeir lægi, eda þó til minna tións; XX skip skyldi hvert ár koma út, oc hver borg hafa áqvednar hafnir at annast, enn því at eins fleiri, at naudsyn drægi til, oc konúngr vildi svo. XVI Joachims dali skyldu þeir gialda fyrir hveria höfn, oc afhenda lènsmanninum ádr hann færi hèdann, oc taka medkenníngu hans fyrir; enn ella missa veitingar þessar. Þau missiri útvegadi Oddr biskup jardir presta í Vestmannaeyum.

C Cap. Andlát oc afqvæmi Sigurdar Jónssonar.

Þetta haust hinn XVIda dag Septembris mánadar, er var fimtudagr í ymbru-viku, andadist Sigurdr bóndi Jónsson at Reinistad, at qveldi fyrir dagsetr, hafdi hann haldit klaustrit XXV vetr; tók Jón sonr hans klaustrid eptir hann med syslunni. Jón lögmadr lifdi þá, einn eptir af þeim brædrum. Jón Sigurdarson var eigi líkr födrfrændum sínum at áliti stórmannligu, var módrkyn hans

ei miög fridt sínum. Jón átti Þorbjörgu Magnúsdóttr austann frá Dal Vígfússonar Þorsteinssonar, systr Arna á Eydum, þeirra börn voru Vígfús, fadir Jóns í Lögmannshlíd, Jón fadir Sigurdar á Svalbardi er Gudmundr at Ingialdshóli oc Þorgrímr at Hiardarhollti, syslumenn, eru frákomnir; Oluf er fyrst var gipt Sigurdi presti Jónssyni, sídann Jóni Arngrímssyni prests hins lærda, enn seinast Hallgrími Halldórssyni; oc Kristín, hennar fèck Þorlákr son Páls Gudbrandssonar, þadann er Páll Vidalín. Elín systir Jóns Sigurdarsonar var kona Gudmundar prests at Stadarstad, Einarssonar prests Hallgrímssonar, eru þadann ættir komnar. Önnr systir Jóns Halldóra var gipt Þorbergi á Seilu, syni Hrólfs Biarnasonar, sem Hrólfs ætt er vidkend. Ragnheidr hèt hin þridja, hennar fèck Sæmundr prestr í Glaumbæ Kársson Sæmundarsonar Simonarsonar, þeirra börn voru Kár, Olafr, Sigurdr, Bergþór, Gudrún, Bergþóra. Kár bjó í Vatnshlíd, oc er kyn frá hönum; Olafr var fadir Skúla á Seilu, födr Biarnar prests, födr Jóns prests, oc Stepháns. Bergþór átti Biörgu, dóttr Skúla Einarssonar oc Steinunnar Gudbrandsdóttr biskups, þeirra son var Kár, fadir Olafs, födr Jóns, födr Olafs á Frostastödum, födr Olafs Lectors. Gudrún átti Sigurd son Hrólfs Biarnasonar, gètr seinna afqvæmis þeirra. Bergþórù fèck Arni son Biarnar á Laxamyri, Magnussonar frá Stóradal, Arnasonar Pètrssonar Loptssonar, þeirra börn voru mörg, einn son þeirra var Olafr syslumadr í Vestmannaeyum, annar Jón í Keldunesi, sá er úti vard á Reykiaheidi, módrfadir þeirra Magnússona, Skúla landfogeta oc Jóns prófasts at Stadarstad.

CI Cap. Hardindi, oc dómar þar útaf.

Nú kèmr hinn þridji vetr í hardindum; vard þá mannfall mikit af fátæku fólki af sullti um allt Island. Þar um komust þeir á þá leid at ordi, Einar prófastr Sigurdarson í Heydölum fadir Odds biskups, oc Hákon syslumadr Arnason Gíslasonar, merkir menn bádir, í dómi þeim er þeir dæmdu at Egilstödum á Völlum, hinn IIIda Maii, um tyundarhald á jördu. "Sakir mannfalls, húngrs »oc hallæris, falls fátækra, ráns oc dyrtídar, er nú allavega at 1603

»landinu oc landsins innbyggiurum þrengir, hvad lifandi gud betri!"
þá var oc fiskleysi, oc blódsott sú er menn dóu af mörgum tugum samann, í kyrkiusókn hverri, oc eiddust bæir. Ari son Gudmundar Einarssonar lèt um vetrinn XII manna dóm gánga, í umbodi Jóns Sigurdarsonar á Stad, um hve fara skyldi med fátækt flackandi fólk nordann oc vestann ad, er í Skagafyrdi lendir; Isleifr Þorbergsson var fyrstr dómsmanna, oc Arni Biarnarson, Thomas son Olafs Thomassonar, Grímr Jónsson Grímssonar, Sigurdr Markússon frá Hèradsdal Olafssonar, Skúli Einarsson Þórarinssonar; enn Jón Sigurdarson sídar siálfr at Ökrum um þá er drepa innstædr manna; var oc slíkt eigi undarlegt, því at fiöldi manna fèll í Skagafyrdi. Gísli Þórdarson lèt oc dóm gánga um utansveitar menn at Byaskerjum annann dag Maii; enn Jón Marteinsson, er þá er enn sagt at haft hafi Arness þíng, VII dögum sídar at Vatnsleysu, um þá er skèra nidr annara manna peníng; Þórdr lögmadr um sveitar tiltölu ómaga, at Heggstödum; Gísli Arnason at Reidarvatni VIIda dag Maii, um þá er eigi flytia lík til kyrkju; oc hinn sama dag at Eskihollti Hans umbodsmadr son Hannesar Gerkens, um öreiga sem jardir eru bygdar án hreppstjóra ráds. Jón Sigurdarson lèt enn dóm gánga at Vallalaug, um hysíngu á flutníngsmönnum, oc orsökudust slíkir allir dómar af hardindunum, er þá voru miög mikil; enn voru dæmdir fleiri dómar um adra hluti. Jón Sigurdarson dæmdi at Ríp um rèttaryrdi, enn at Lækjarbug var dæmd IVra marka sekt á at sleppa þiófi med þyfi. Danir komu þá í allar hafnir, oc var ecki haldit konúngsbrèf, giördust ágreiníngar med landsmönnum oc kaupmönnum. Jacob Winoch hèt kaupmadr í Hofsós, hann drap kock sinn; lèt þá Jón Sigurdarson syslumadr taka hann, oc var þíngat vid Vallalaug, var hann dæmdr utann oc mál hans. Þá deidi Gudrún Arnadóttir á Grund í Eyafyrdi, kona Jóns Biarnarsonar; enn Magnús Vígfússon Þorsteinssonar fèck Sigurdi presti Olafssyni, er átti Ciciliu dóttr hans, oc þeim bádum, Fell í Vopnafyrdi, eru frá þeim ættir, oc því er þessa hèr gètit. Barna prèdikanir voru prentadar á Hólum, er Gudbrandr biskup hafdi útlagt. Þat sumar á alþíngi bad Enwold Krúse höfudsmadr lögmenn dæma um hverjum vogrek skyldi til heyra; ætla menn at þeir hafi ecki grein viljad giöra án konúngs atqvæda, qvádu á

hans valdi þau er voru, á konúngs oc kyrkna jördum, enn dæmdu ei at heldr um önnr at landslögum þó þeir væri beiddir.

CII Cap. Sama.

Þau hin nærstu missiri, er var hid fiórda hardindis-árit, gèck enn blódsóttinn, oc fèllu yfirferdamenn, komu þá hafísar, oc var kallad Eymdar ár; var svo tölu á orpit, at þau þriú ár hefdi fallit í Hegraness þíngi af yfirferdamönnum snaudum VIII hundrud manna, enn yfir allt land IX þúsúndir; voru þó hlutir hinir bestu fyrir sunnann oc vestann. Komu þá qvartanir sárar til konúngsins oc svo höfudsmannsins, oc slíkt hid sama ritadi Þórdr lögmadr til valdamanna í landinu; gengu þá enn dómar margir er af slíku orsökudust. Gísli Arnason dæmdi at Hvoli í Hvolhrepp um fátæka menn sem hnupla oc stela; enn Jón Sigurdarson af Ökrum um vetrinn um óskil leigulida, þar beiddist Þorkèll Gamlason dóms á. Oddr biskup oc Hákon Arnason dæmdu med VI prestum oc VI leikmönnum at Borg í Grímsnesi hinn XIIta dag Maii um fátækra frammfæri; enn Jón Magnússon í Dölum um öreiga oc innstædr manna. A alþíngi var dæmt um eydijardir oc prests-tyundir, oc hve hjón skyldi á framfæri dæma, oc enn fleiri dómar. Jón Sigurdarson er sagt þá hafi enn haft, edr aptr fengit Þíngeyarsyslu, oc Olafr Jónsson hafdi þar umbod oc lèt dóma gánga, er sumir hyggia væri Olafr Bugge, enn adrir ætla Olaf son Jóns rebba Sigurdarsonar í Búdardal, þann er átti Þórunni dóttr Benedicts ríka, oc var fadir þeirra Halldórs lögmanns, Þorvalds oc Sigfúsar; sá Olafr ætla eg oc at væri umbodsmadr Biarnar Benedictssonar mágs síns í Vadlaþíngi, oc hann lèt þar gánga dóm. Þat er þó ei sídr víst at Sigurdr Markússon frá Hèradsdal var fyrir dómum bædi í Skagafyrdi oc Þíngeyarþíngi þessi missiri, oc ætla sumir hann umbodsmann Jóns Sigurdarsonar í hverutveggia stad, enn adrir at hafi þá fengit Þíngeyarþíng. Gudbrandr biskup lèt XII presta dóm gánga at Flugumyri, á almennilegri prestastefnu, hinn XIIIda dag Júnii, oc dæma Jón prest Gottskálksson frá öllu prestsembætti, fyrir þat hann vildi ei synia fyrir dauda tveggia ómaga sinna í húngri, oc svo fyrir óhreinann eyd, brèfa giörd, oc heitbrygdi hans um betran, sídann er hann misti prestskapar í fyrra sinni

1604

fyrir órádvanda medferd á fèmunum Reinistadar kyrkju, er Jón lögmadr hafdi hönum sök gèfit á. Þá fór oc framm sáttargiörd sú vestra, er Ragnheidr Eggertsdóttir í Bæ á Raudasandi, gaf upp Magnúsi presti Jónssyni sakir um ordmælgi oc brígsli vid hana oc fólk hennar, fyrir medalgaungu gódra manna. Getit er oc vid giörnínga, Jóns í Skridu austr, sonar Biarnar Gunnarssonar er þá var andadr, oc Ara Gudmundarsonar í Skagafyrdi. Þá skadadist kona á Skinnastödum í Asum á liáum til bana; oc var prentud útleggíng Selnecceri yfir Esaiam er Gudbrandr biskup hafdi giört. Enwoldt Kráse höfudsmadr kom út um sumarit, oc á alþíng; þó segia adrir hann hafi ei þat sumar út komit. Báru landsmenn fyrir hann naudsyniar sínar, oc bádu hann flytia konúngi allar slíkar þrengíngar er þeir lidu; oc hèt hann því. Bar hann þat framm af konúngs hendi, at prestar skyldu ei tyund gialda konúngi; krafdi þá Oddr biskup at lögmenn oc lögrèttann dæmdi eptir því konúngsbodi, oc var þat giört, oc hefir haldist sídann. Gudmundr prestr Einarsson kom þá út, oc hafdi fengit Stad á Öldu-hrygg, oc eigi fyrri, enn Einar prestr Marteinsson var nydáinn. Þá var Hákon Arnason stadfestr af höfudsmanninum, oc hafdi fyrri skipadr verit eptir konúngsbrefi, til at vera giptíngarmadr Helgu Eyríksdóttr danska Jacobssonar. Snæbjörn son Stepháns prests Gíslasonar biskups bad hennar, enn módir hennar Gudrún Biarnardóttir stód í móti, enn Hákon samþyckti, oc allir frændr hennar adrir, oc voru þau gefinn samann at Klofa þar Hákon bjó, annan dag Augusti um sumarit; þau áttu eitt barn er Eyríkr hèt, oc lifdi þat módr sína, enn dó sídann, oc erfdi þá fadirinn; þó taladi Biörn Grímsson málari uppá þat hiónaband oc arf eptir Helgu seinna.

CIII Cap. Dómar oc syslanir.

1605 Vetr sá er þar giördi nærstann, var enn hardr, oc hlutir í útverum litlir, enn engir fyrir nordann land; kom ís mikill fyrir austann, oc rak umhverfis landit, oc sunnan fyrir Grindavík um vertídarlok; rak undann tvö vertídar skip undir jökli. Þá andadist Benedict bóndi Halldórsson hinn ríki í Eyafyrdi, oc þótti verit hafa merkilegr höfdíngi; hèldt Olafr mágr hans Mödruvalla klaustr

eptir hann. Gengu dómar þessir er hellst eru teljandi: Biörn Benedictsson oc Sigurdr prófastr Einarsson lètu helmíngadóm gánga um hiónaband á Spialdhaga, var hann þó óendilegr, oc skotit til biskups. Sigurdr bóndi Markússon syslumadr í Þíngeyarþíngi dæmdi VI manna dóm at Keldunesi, um ómaga, eptir ákæru Jóns Vígfússonar syslumanns; þeir voru fiórir, oc dæmdust þeir at meira hlut á Magnús Vígfússon bródr hans; annann at Grítubacka um Fagrabæ, er Jón prestr Sigurdarson hafdi fengit Olafi syni sínum, at Gudmundr Illhugason mætti þá jörd af Olafi heimta, enn Olafr eiga tilkall til andvyrdis Arnarvatns, er þeir brædr Jón oc Þorsteinn prófastr Illhugasynir, höfdu fyrir III árum oc XX dæmt Hólakyrkiu-eign; var Olafr illa sáttr vid þann dóm oc ákærdi sídar. Jón Illhugason lèt enn VI manna dóm gánga í umbodi Sigurdar Markússonar, oc Sigurdr Markússon enn, um selaveidi Múla kyrkiu, oc nótalög á Beneficii lód. Jón Sigurdarson dæmdi at Lytíngstödum um kvedskap; er oc getit dóms Hákonar Arnasonar; tel eg því þetta at menn viti hverir þá höfdu syslr, oc hversu lög gengu. Þiófar tveir voru hengdir á Svarthamri vid Blöndu, Jón oc Gunnar. Þau missiri deidi Gunnar bóndi Gíslason at Vídivöllum, er margt fólk frá hönum komit, oc barnabörn öll voru þá frumvaxta. Mikil var þá enn qvörtun um hardíndi þau hin miklu, oc þat er af þeim leiddi, bædi vid konúng oc höfudsmann, enda var mikil þraung á fyrir mönnum, ei sídst fyrir klædleysis sakir, þvíad kvikfènadr var svo miög fallinn. Höfudsmadr var á þíngi um sumarit, oc bad lögmenn dæma, hvert konúngr, eda hann, eda syslumadr, skal skada hljóta af því er prestar svara ei tyundum, enn þeir sögdu svo, at med því þær voru rángloga af þeim heimtar í fyrstu, þá væntu menn at konúngr gæfi þeim eptir jafnmikit í stadinn, oc þat vard. Þar lèt höfudsmadrinn dæma Ara Þorvardsson rèttann erfíngia at Teits fè, þar til annar löglegri reindist. Sídann fór hann utann, oc lèt eptir Enwoldt Kristiánsson umbodsmann sinn, syslumann í Gullbríngu syslu, enn vard siálfr lögmadr á Jótlandi; fèll þá nidr ákæra Ara vid höfudsmanna-skiptinn. Þá fèck enn Oddr biskup af lögmönnum oc lögrèttu, at þeir dæmdu tyundir skyldu giadast af öllum konúnga oc kyrkiu-jördum til prests oc kyrkiu. Þetta sumar kom út Páll Gudbrandsson, var þat mælt at hann hefdi utanlands eigi midr stundad krúsina enn lærdóminn, oc var födr hans þat harmr;

hann fèck þá Sigrídar, dóttr Biarnar bónda Benedictssonar frá Múnkaþverá, oc Elínar Pálsdóttr, taldi Gudbrandr biskup hönum til qvonarmundar IIII hundrad hundrada, enn Biörn dóttr sinni hálft slíkt; giördist Páll sídann vinsæll madr, enn afbragdsmadr var hann enginn um lærdóm eda adra hluti, oc af veitslum konúngs vid hann segir sídar, voru synir þeirra Sigrídar, Biörn, Þorlákr, Benedict, Páll oc Hákon. Þat sumar baud konúngr at flytia XV lestir brennisteins til Hafnarfiardar, undir umsión Hákonar Arnasonar syslumanns.

CIV Cap. Frá Oddi biskupi oc Ragnheidi.

Þat bar vid einhvern tíma um sumarit, er Oddr biskup visiteradi Vestfiördu, at hann kom í Hollt í Önundarfyrdi, oc var Sveinn prestr Símonarson farinn í kaupstad, hann var þá prófastr í Vestrsyslunni vid Isafiörd: tók Ragnheidr Pálsdóttir biskupi oc sveinum hans vel oc höfdínglega; sátu þau bædi til samans, oc töludu ímsa hluti at gamni sèr; oc sem biskup var ordinn nockud ölgladr, qvad hann sig þat gruna at einhverr sona Sveins prests mundi verda biskup eptir sig í Skálhollti, oc lètst vilja siá þá. Hún tók því ólíklega, bædi sakir fiölskyldu Sveins prests, oc fleiri annara hluta er hún fann til; voru þá stjúpsynir hennar leiddir framm, synir Sveins prests; biskup leit á þá, oc blessadi, oc er þeir voru frágengnir, qvad hann engann þeirra mundi biskup verda; sídann lèt hún framm leida Gissr son Sveins prests oc hennar tvævetrann, leit biskup á sveininn oc blessadi, oc qvad hann ei heldr mundi biskup verda; Ragnheidr mælti þá: svo er sem ec sagda, at ydr ætlar nú at skiótast herra! hún var þúngud, oc lagdi biskup hönd sína fyrir nedann brióst henni, oc mælti: ecki mun mèr skiótast svo mikit ef sá verdr biskup eptir mig, sem nú ber þú undir þínu brióstí; hún mælti: satt mun þat herra! annadhvert mun hann verda biskup eda meistari, oc felldu þau svo talit. Ragnheidr vard lèttari um haustit, hinn XIVda dag Septembris mánadàr, á föstudag um midjann aptan, oc ól svein, oc var sá nefndr Brynjúlfr. Ragnheidr var mikill qvennskörúngr,

vitr, örlát oc höfdíngiadiörf. Sveinn prestr var oc hinn mesti merkismadr í allri hegdan, hvert sem hann var ódruckinn edr eigi, at því er í frædibókum segir.

CV Cap. Alyktar ord.

Nú er talit hvad til hefir borit á XVIdu öld í landi hèr, eptir því sem eg vissi framast, oc byriud hin XVIIda, vitum vèr þat med sanni at enginn hardindi hafa jafnmikil gengit yfir land þetta, frá því í XIVdu öld, oc til þess er hèr var komit, sem þau er nú eru talinn, oc nærst hefir verit frásagt. Draup vid þat nidr landit, meir enn á hinum nærstu mannsöldrum hafdi verit, oc fyrntist æ meir allr manndómr oc upphressíngar hugr, svo sem merkja má af mörgum qvedlíngum er í þennann tíma oc þar eptir hafa qvednir verit; þó auka þeir meir enn vana þá eymd oc volædi er margir menn reyndu, sem jafnann verdr þegar skiptir til verra; oc er þar um til dæma eitt med mörgu ödru, qvædi er um þennan tíma var orkt, enn nockru seinna prentad í vísnabókinni, oc kallast samanburdr þessarar aldar er nú er vid hina fyrri; þar segir svo:

Frost oc kuldi kvelia þiód,
koma nú skialdann árinn gód,
ecki er nærri öld svo fród
í guds ordi kláru,
sem var hún á villu-árum.

Má þat hèr heyra at aukit er þat sem segir í hinum seinni hendíngunum; má þó til sanns færa, er menn ræktí midr at skilja eda stunda rèttann kristindóm, enn giört var ádr vid páfadóm, oc festu færra í mynni, eptir tiltölu, sem laungum hefir þó samfara ordit tækifæri upplysíngar. Enn þó var hleypidóma-samt, oc ecki þess vant, þó hvorfnir væri flestir vidburdir hinna fyrri manna, at margir hèldi fast vid allann óvana fornann oc hindrvitni í öllu því er þeir máttu eda þórdu. Verdr slíkt oc jafnan,

O

at dæmi eru tekinn til eptirbreytnis af fornum mönnum, edr af ödrum þeim er menn vyrda mikils, um þat er eigi skyldi, enn ecki at manndómi eda dád. Enn svo mikil fávitska var þá med mörgum almúga um andlega hluti, oc þánkaleysi um annad enn vanann einann, at eigi mundu menn eda varla trúa á vorum dögum. Voru þeir oc allfærstir til þess er hèr var komit, sem frædi stundudu, eda vissu hvad ádr hafdi til borit, enn hèdann af tók heldr skyn þat nockut at lysa.

V$^{\underline{ti}}$ Hluti

tekr yfir öndverda XVII$^{\underline{du}}$ öld, til dauda Þorláks biskups.

Hèr segir frá fyrirmönnum þeim er uppi voru voru eptir harda vetr; Gudbrandi biskupi, oc fráfalli Jóns lögmanns, er hann var at bodi med Herluff Daae; ritadr mordbrèfa bæklíngr; daudi Þórdar lögmanns oc ímisleg tídindi. Rán Gascona á Vestfiördum, oc Enskra í Vestmanna-eyum. Gasconar afrádnir. Frá Oddi biskupi, oc óvild þeirra Herluffs Daae, oc því ödru er vidbar til þess Commissarii komu út. Mál Gudbrands biskups oc mótgángr, oc lögmanna scipti; andlát Páls Gudbrandssonar, oc frá forspá Odds biskups; sagt frá hestavígi oc ödrum tilburdum, siúkleika Gudbrands biskups, oc herförum Kristiáns konúngs; hefst

at brenna galdramenn. Þar eptir segir frá ímsum hlutum oc fráfalli merkismanna; enn Algiers Tyrkiar koma hèr vid land, heria oc ræna Vestmanna eyar; vörn á móti þeim í Seilunni. Gudbrandr biskup deir; Arngrímr lærdi stendr fyrir stiptinu, enn Þorlákr verdr biskup. Segir frá Gísla Hákonarsyni oc Oddi biskupi oc sonum hans; qvonfáng Þorláks biskups, oc daudi Odds, oc Gísla lögmanns; Gísli Oddsson tekr vid stóli, oc segir frá ímsum fyrirmönnum, enkum Bryniúlfi Sveinssyni; frá Jóni lærda; kemr Hvítivetr oc Pros Mundt verdr höfudsmadr. Segir sídann frá ímsum mönnum til þess er Gísli biskup oc Halldór lögmadr deja; enn í þeirra stad koma meistari Brynjúlfr oc Magnús Biarnarson; batnar sídann árferdit, oc segir frá ímsu því er til bar, oc byggíngum Brynjúlfs biskups; gètr medal annars um mál Gudmundar Andressonar, oc Hospitala setningu; er þó stórtídinda lítit í landi, oc allgott, undir stiórn Henriks Bielka höfudsmanns; fer svo framm partil er Þorlákr biskup deir.

I Cap. Höfdíngiar oc heldri menn taldir.

Fiórum vetrum eptir Lurk, er einn hefir mestr vetr komit á landi 1605 hèr, var þraung mikil medal manna. Þá voru þessir uppi höfdíngiar í landi, svo at vèr kunnum frá at segia: höfudsmadr var Enwold Kruse, Gudbrandr oc Oddr biskupar, Gudbrandr var þeirra miklu eldri; Þórdr oc Jón voru lögmenn, þeir voru miög gamladir bádir, Jón VI vetrum èldri enn Gudbrandr biskup, enn þó var Þórdr eldri, því börn hans voru biskupud fordum, af Jóni biskupi Arasyni, oc skorti fátt í sextygi vetr sídann. Ari son Magnúsar Jónssonar, bródrson Jóns lögmanns, bjó í Ögri oc hafdi Isafiardar syslu, hann var manna mestr oc göfuglegastr at siá, rausnarmadr mikill oc audugr, hann átti Kristínu dóttr Gudbrands biskups, þeirra börn voru Magnús á Reykhólum, er átti Þórunni ríku dóttr Jóns á Galtalæk, Vígfússonar Þorsteinssonar; Jón prestr í Vatnsfyrdi er sídann átti Hólmfrídi Sigurdardóttr Oddssonar biskups; Þorlákr er átti Málmfrídi dóttr Gísla Biarnarsonar prófasts Gíslasonar, oc Þórunnar Hannesdóttr frá Snoksdal. Helga, hún ólst upp at Hólum med Gudbrandi biskupi módrfödr sínum, oc fèck hennar sídar Gudmundr Hákonarson. Halldóra, hún var giörfugleg miög, enn giptist ecki. Jón eldri Magnússon bródir Ara bjó at Reykhólum, oc átti Astrídi dóttr Gísla, Þórdarsonar lögmanns, oc börn mörg, oc margt stórmenni er frá hönum; hann var vitr madr, oc hèldt Dala syslu. Jón yngri Magnússon Dan hafdi ecki syslu, hann átti Ingvildi dóttr Gudmundar Helgasonar á Eyri í Arnarfyrdi; Biarni var einn son þeirra, fadir Biarna, födr Ingvildar, módr Boga Benedictssonar. Biörn Magnússon bjó á Raudasandi, oc hèldt Bardastrandar syslu, hann var fadir Eggerts á Skardi oc Páls prests í Selárdal. Snæfellsness syslu oc Stapa umbod, oc svo Húnavatns syslu, hèldt Jón lögmadr oc sat at Þíngeyrum, oc hafdi klaustr umbod, enn stundum var hann á Arnarstapa, enn Borgarfiardar syslu alla hèldt Þórdr lögmadr Gudmundarson. Gísli son hans bjó at ytra Hólmi, oc hafdi haldit eda hèldt þá enn syslr sydra, voru börn hans öll roskinn. Steindór son hans var utanlands oc á hendi tignum mönnum. Arni annar son Gísla átti Stèinunni, dóttr Hannesar í Snóksdal Biarnarsonar. Henrik átti Gudrúnu Magnúsdóttr systr Ara í Ögri; Gudrídr var gipt

Jóni presti Gudmundarsyni í Hytardal, hann var prófastr; Astrídr Jóni Magnússyni, enn sum voru enn ógipt. Hákon Arnason Gíslasonar hafdi Arness syslu oc bjó í Klofa á Landi; Gísli bródir hans Rángárvalla syslu; Arni á Eydum Magnússon, Vigfússonar Þorsteinssonar, Múla syslu; Sigurdr Markússon Þíngeyar syslu, enn Jón Vigfússon lifdi þá embættislaus; Jón var álitlegr ásyndum, oc hinn audugasti madr, enn lítill skörúngr hafdi hann verit í ödru enn sèsyslan sinni; Biörn Benedictsson á Múnkaþverá hafdi Vadlaþíng; Jón Sigurdarson á Reinistad Hegraness syslu; enn voru þessir menn þá uppi þeir er mannsmót var at, oc ættir eru tilraknar: Finnr son Jóns í Flatey, Biarnarsonar Þorleifssonar oc synir hans; Hannes Biarnarson í Snóksdal; Einar Þorleifsson frá Múla á Skálmarnesi Jónssonar, fadir Þórólfs oc brædra hans; Ormr Jónsson prests Þorleifssonar Gudmundarsonar Andressonar, hann var fadir Jóns prests á Kvennabrecku, födr Magnúsar prests, födr Arna Assessors oc hans systkina; Gudmundr oc Jón Biarnarsynir frá Stóraskógi Gudmundarsonar Þorleifssonar; Einar Teitsson frá Asgardi Eyrikssonar Gudmundarsonar Andressonar. Pètr hèt madr er bjó í Vestfiördum, son hans var Jón er hann kom utan til Englands, oc bjó sídann í Brokey, oc var Fálkafángari, oc kalladr Brokeyar Jón; synir Jóns Olafssonar á Svarfhóli oc í Galltardalstúngu, Dadi silfrsmidr at Felli á Fellsströnd, hann var fadir Halldórs prófasts í Hruna, oc Gísli, oc Olafr á Svarfhóli, er kalladr var illi Lási, hann var mikill fyrir sèr oc audugr at fè, oc fadir Jóns prests er sídann var í Hvammi í Nordrárdal; Þorleifr á Fellsenda oc Jón synir Biarna Sumarlidasonar; Arnór Loptsson í Liáskógum oc Asgeir son hans; Arni í Sælíngsdal son Lopts prests Pètrssonar Loptssonar, hans son hèt Loptr; Skúli Hálfdánarson Gudmundarsonar bródrson Dada, oc synir hans; Dadi á Skardi oc Þorleifr í Búdardal synir Biarna Oddssonar; Gísli bjó í Galltardalstúngu son Jóns Olafssonar á Svarfhóli, hann var fadir Jóns bartskèra oc hans systkina oc Sigmundar, módrfödr Jóns biskups Arnasonar. Pètr Pálsson bjó at Stadarhóli, segia sumir hann hefdi syslu nockra hríd, hann vard snemma blindr; Jón Egilsson at Skardi í Lángadal oc Eyríkr bródir hans; Jón Einarsson Þórarinssonar í Bólstadahlíd bjó at Gunnsteinstödum, Gudmundr bródir hans oc hans son Ari voru í Skagafyrdi, Skúli Einarsson bródir þeirra bjó at Eyríksstödum í Svartárdal, oc átti Steinunni dóttr

Gudbrands biskups, oc börn mörg, hann var kalladr Sauda-Skúli. Ari Gudmundarson sá er gètit var, var fadir Gudmundar í Flatatúngu, sem Flatatúngu ætt er frá kominn. Synir Olafs Thomassonar á Hafgrímsstödum bjuggu í Skagafyrdi, Jón Jónsson Grímssonar frá Ökrum, var annadtveggia á Sjáfarborg eda farinn nordr, hann var fadir Magnúsar á Sjáfarborg, oc Þórdysar er Arni Oddsson átti; uppi voru allir synir Biarnar prests Jónssonar biskups, eda flestir, Jón bóndi á Grund í Eyafyrdi, er syslumadr hafdi verit, Arni í Skagafyrdi, Teitr á Holltastödum, oc Biarni vestr á Briámslæk, oc sonarsynir hans, Biörn oc Eyríkr Magnússynir, Isleifr á Hofi Þorbergsson oc Sigurdr bródir hans; Gudmundr í Gröf Hallgrímsson Sveinbjarnarsonar, hans son var Hallgrímr í Gröf, enn annar Pètr oc var skynsemdarlítill, enn þó frómr, oc tók Gudbrandr biskup hann fyrir hríngiara á Hólum sakir frændsemi. Hrólfr Biarnason bjó í Skagafyrdi fyri vestan Jökulsá, oc synir hans sumir, Sigurdr var mest kunnugr oc Þorbergr, Biarni oc Bessi, þeir voru menn knálegir oc sterkir, enn þó ei á þann hátt, sem fadir þeirra hafdi verit, enn hann var gamall mjög er hèr var komit. Biörn Jónsson bjó at Skardsá; Ingialdr á Reykjum í Midfyrdi son Illhuga prests Gudmundarsonar í Múla, oc hafdi Midfiardar jardir; Gudmundr Illhugason bródir hans í Eyafyrdi, Jón Illhugason hin þridji í Þíngeyar þíngi, er lögsagnari var oc opt er getit; Jón bóndi Ormsson á Einarstödum, oc synir hans þar nyrdra; Olafr Jónsson rebba at Mödruvöllum í Hörgárdal, synir hans voru á legg komnir, Halldór, Þorvaldr oc Sigfús. Arni Magnússon Arnasonar Pètrssonar Loptssonar bjó at Grítubacka í Höfdahverfi, frá hönum er Grítubacka ætt, Pètr bródir hans í Vík, enn Biörn bródir þeirra á Laxamyri, hann var gyldr um allt oc mikill fyrir sèr. Gudmundr bjó á Siglunesi Jónsson, oc Jón sonr hans eptir hann, sá er fèck Steinvarar Olafsdóttur, oc var fadir Sveins prests á Bardi oc Gudmundar, sem stórmenni er mest frákomit á ofanverdri XVIIldu öld. Hrafn bjó í Skördum Oddsson Asmundarsonar Sturlusonar, oc synir hans þar nyrdra, þeir frændr voru miklir fyrir sèr oc ódælir. Einar son Nicolásar Þorsteinssonar bjó at Hèdinshöfda, oc synir hans þar nyrdra Nicolás í Reykiahlíd, oc Jón í Hafrafellstúngu oc enn fleiri. Magnús var eystra son Vígfúsar Þorsteinssonar oc bródir Jóns á Galltalæk at faderni, enn fadir Arna á Eydum, oc Einar Asmundarson er átti

Málmfrídi dóttr Biarna Erlendssonar á Kètilstödum; Þorsteinn Magnússon bródir Biarnar á Laxamyri, var oc mikilsháttar madr eystra, oc verdr enn gètit. Þorleifr Magnússon bródir Ara í Ögri bjó at Hlídarenda, enn ei veit eg hvert þá var ordit. Erlendr bjó at Hvoli Asmundarson Þorleifssonar lögmanns. Henrik var fyrir sunnan land oc Torfi, synir Erlendar Magnússonar sem dugguna tók Enska; Torfi var fadir Þormódar; enn voru Isleifr oc Þórdr synir Ejólfs Halldórssonar, oc synir Ejólfs Einarssonar í Dal, oc synir Hiallta Magnússonar í Teigi, oc allir synir Arna Gíslasonar at Hlídarenda er ei eru ádr nefndir. Didrik son Þorsteins Sighvatssonar; þeir Asgeirssynir frá Lundi, Biörgólfr oc Tyrfíngr, Sigurdr oc Snorri; Jón oc Gudni Eyrikssynir Torfasonar frá Klofa, oc synir þeirra; Brynjólfr á Skardi á Landi var son Jóns. Hákon bjó at Nesi vid Seltjörn, son Biarnar prófasts Gíslasonar, oc var göfugr madr oc ágætr, hann átti Solveigu dóttr Jóns Marteinssonar, Gudmundr var merkilegastr barna þeirra; Gísli bródir Hákonar bjó á ímsum jördum, er hann átti í Dölum oc vídar oc hísti þær allar; Biörn á Vatnsenda var merkilegastr sona hans, enn mikit var hans afqvæmi. Helgi bjó á ímsum stödum í Borgarfyrdi Vígfússon Jónssonar Grímssonar, oc var fiölhæfr oc allmikill fyrir sèr, oc brugdinn vid margt, hann átti Þurídi, dóttr Asgeirs prests Hákonarsonar, oc jardir margar, oc var fadir Vígfúsar Hellna prests ok systkina hans. Gudmundr oc Ögmundr voru enn uppi synir Halls Olafssonar. Ormr Vígfússon bjó at Eyum í Kjós, enn Illhugi bródir hans at Kalastödum; Vilhiálmr hèt einn bródir þeirra, oc var í Borgarfyrdi oc átti Astrídi dóttr Bödvars prófasts, oc Jónar vòru tveir, var annat prestr í Middölum, enn annar Jón sem utan fór med brèf Þórdar lögmanns módrfödr þeirra, oc var sá kalladr Jón Krákr; Gudmundr var einn, er átti dóttr Hannesar frá Hvammi í Kjós, er þá bjó þar, oc var þeirra dóttir Jórun kona Vígfusar í Kyrkiubæ Magnússonar Eyríkssonar, er köllud er Höfdabrecku-Jóka; enn systur Orms í Eyum, voru Þurídr er gipt var Gísla syni Jóns á Svarfhóli, oc Ingibjörg er Olafr átti bródir hans, oc Asta er Þorsteinn átti Magnússon, oc Ingvildr er Jón prestr átti, son Þormóds í Brædratúngu. Finnr Steindórsson Finnssonar Arnórssonar á Ökrum, bjó at Ökrum í Hraunhrepp, hans synir voru Sigurdr prestr er seinast var í Miklahollti, oc mikil ætt er frá, Steindór á Ingialdshóli, Jón prestr oc

Eyríkr at Kálfalæk. Eyríkr Steindórsson á Lángárfossi var bródir Finns, oc voru þeir systrsynir Einars Eyríkssonar á Hvanneyri, oc allvel á sig komnir; átti Eyríkr Helgu systr Jóns prests Gudmundarsonar í Hytardal, oc er þadann mikid kyn. Þá voru enn uppi brædrasynir Sigmundar biskups, oc Erlíngr, Jón oc Ormr synir Erlíngs Gíslasonar Jónssonar prests í Hollti Gíslasonar Philippussonar frá Haga, nema þeir hafi þennan tíma dánir verit. Jón var fadir Olafs prests hins fyrra á Söndum. Jón oc Magnús voru í Isafyrdi Gissurarsynir frá Núpi Þorlákssonar Einarssonar, oc enn fleiri meigu merkismenn verit hafa, þótt eg nefni ei alla.

II Cap. Taldir nockrir prestar.

Prestar voru þá þessir nafnkunnugastir uppi svo at eg viti. Oddr prestr austr í Hofi, son Þorkèls Hallgrímssonar Barna-Sveinbjarnarsonar, oc brædrúngr vid Gudbrand biskup, hann var mikilhæfr; hans son var Biarni er bjó at Asi í Fellum oc hafdi syslu, enn at Bustarfelli sídar, oc Bustarfells ætt er frá kominn. Arni prestr var í Vallanesi Þorvardsson, Einar prestr Sigurdarson í Heydölum prófastr oc officialis; Arni prestr Gíslason biskups at Hollti undir Eyafiöllum, Sigurdr Einarsson at Breidabólstad, prófastr, bródir Odds biskups, Stephán prestr Gíslason biskups í Odda; Ormr Ofeigsson at Kyrkjubæ í Vestmannaeyum, sá er fyrr var á Þíngvelli, oc vellti þar grióti í vík eina til at spilla veidi, nóttu ádr enn hann fór þadann, enn flaugst á vid prest þann er til kom, um hurd; hafdi hann oc átt vid Orm Vígfússon sídann hann kom í Vestmanna-eyar. Olafr Egilsson var þar prestr fyrir ofann leiti, bródir Jóns prests í Hreppholum oc sonr Egils Einarssonar prests hins gamla í Gördum Olafssonar. Henrik Evertsson var í Villíngahollti, hann var þískr, son hans var Evert sem komst í konumálit, oc rakst af því undir jökul vestr, fadir Snorra á Vadstacksheidi. Gudmundr prestr í Gaulveriabæ son Gísla Sveinssonar, andadist þessi missiri. Páll prestr Erasmusson Villadtssonar var í Hólum. Gunnlaugr í Hruna Jónsson prests frá Vatnsfyrdi, er Oddr biskup tók stad af, Loptssonar. Jón prestr var at Torfastödum, son Þorsteins Sighvatssonar, hann var skáld oc klerkr ágætr,

oc var í Vestmannaeyum sídar. Oddr prestr Oddsson hèldt Stad í Grindavík, enn sídann hèldt hann Reinivelli, oc var merkilegr madr; Ormr Egilsson Kálfatjörn, hann var prófastr. Jón prestr Kráksson var í Görðum, Hallkèll Stephánsson Hallkèlssonar á Seltjarnarnesi, Ormr Þorvardsson at Reinivöllum, Einar son Þórdar lögmanns á Melum. Jón Salomonsson prests Gudmundarsonar, at Hesti. Bödvar prófastr Jónsson at Reykiahollti; Jón eldri son hans at Húsafelli, Asmundr Þormódsson frá Brædratúngu Asmundarsonar at Hvammi í Nordrárdal. Jón Jónsson gamli at Stadarhrauni, hann hafdi verit þar er hèr var komit í XVII vetr, enn var sídann í III vetr hins sètta túgar. Jón prófastr Gudmundarson í Hytardal, hann var einna lærdastr þessvegar lands; Gudmundr prestr Einarsson á Stad á Ölduhrygg eda Stadarstad, brædrúngr Gudbrands biskups, Sigurdr prestr Finnsson frá Ökrum Steindórssonar, var í Breiduvík; Skapti prófastr Loptsson Þorkelssonar at Setbergi; Þórdr prestr Brandsson Einarssonar at Hiardarhollti, frá hönum er margt fólk; Gísli prestr Gudbrandsson at Hvammi í Hvammssveit, sá er skólameistari hafdi verit, oc gervilegr madr bródrson Biarna á Fellsenda; Biarni Halldórsson prófastr í Selárdal bródrson Gissurar biskups. Olafr Jónsson Erlíngssonar af Mókollsætt, á Söndum í Dyrafyrdi, hann var skáld, oc hefir orkt margt andlegt oc klöckt. Sveinn prestr Símonarson at Hollti í Önundarfyrdi, prófastr oc merkilegr madr. Gísli Einarsson í Vatnsfyrdi bródir Odds biskups; Snæbjörn at Kyrkjubóli, Torfason, Jónssonar frá Hiardardal, Olafssonar í Þernuvík, hann var prófastr, oc var hans son Torfi prestr fadir þeirra Kyrkjubólsbrædra. Þeir voru nafnkunnugastir prestar fyrir nordann land: Arngrímr Jónsson lærdi, Sæmundr Kársson í Glaumbæ, Olafr Erlendsson at Breidibólstad í Vestrhopi, Sigurdr Einarsson prófastr í Eyafyrdi, Biarni Gamlason at Grenjadarstad, Brynjúlfr Arnason at Bergstödum, er í mörgum þræsum átti, Biarni son Jóns Ormssonar frá Einarsstödum, hann hèldt Helgastadi, oc synir Olafs prests Gudmundarsonar á Saudanesi.

III Cap. Frá Gudbrandi biskupi.

Gudbrandr biskup var fyrir öllum mönnum á landi hèr í þann tíma um nytsomdir; hann var oc lærdari á flest enn þeir menn

allir er nærstir voru eptir páfadóminn; hafdi hann gódann skilníng á stiörnulyst, oc smídadi af hagleiks gáfu sinni mynd eptir himinhvelfíngu, oc tók poli hæd Islands; tileignadi hann þat fyrrum Johanni Búcholt höfudsmanni, medann vinátta þeirra stód; kalladi hann polihædina á Hólum LXV gradr XLV minútr; adra mynd smídadi hann eptir jardar-knettinum meistaralega, oc tókst á hendr at sína afstödu Islands augliósari oc rèttari enn fyrri var málud á sjó-kortum, enn þat hindradist fyrir annríkis sakir, mótfalls oc heilsubresta. Af hans undirvísan oc upphvatníngu jokst oc efldist lærdómrinn nordannlands í mörgum greinum, oc heldst heima á Hólum. Jafnann þá er hann var ósjúkr eda óhindradr, vakti hann samtal nockrt yfir bordum, vid lærda menn oc vitra er þá voru nær hendi, um andlegt efni eda veraldligt, eda nockud þat er naudsyn var til, eda nytsemd at, svo menn máttu fara svo fródari sem mettari frá bordi hans, ef mannrænu höfdu eda skynsemd eptir at taka; af þeim hlutum urdu heimamenn hans fródari oc betr mentadir enn adrir menn, svo sem var Arngrímr prestr Jónsson hinn lærdi, Þorlákr Skúlason dóttrsonr hans, því hann ólst upp med hönum, Gudmundr prestr Einarson at Stad, oc Magnús prestr Olafsson í Laufási; jafnann ydjadi hann nockud, oc var hinn mesti hugvitsmadr oc hinn hagasti, svo hann smídadi nálega eptir öllu því er hann sá, enn var kappsamr at fullgiöra sèrhvad er hann tók upp. Mest sá hann um at vanda prentverk sitt, oc at þat gengi sem best framm, var hann sær um at lagfæra, oc svo segia fyrir hve lagfæra skyldi. Hann hafdi mikla hamíngiu medann Fridrikr annar var konúngr, oc fèck jafnann þat er hann bad hann fyrir sig edr adra, oc var í vináttu vid hina lærdustu menn erlendis, Doctor Pál Matthiasson, Doctor Pètr Winstrup, Doctor Johan Pauli Resenium Siálands biskupa hvern eptir annann; Doctor Nicolaum Hemmíngium, oc Doctor Philippum Nicolaum í Hamborg, er eignadi Gudbrandi biskupi eina bók er hann lèt prenta; enn á dögum Kristiáns konúngs fiórda veitti hönum margt þíngra. Hann var gèstrisinn oc veitíngasamr, ör oc einlægr vid vini sína, gagnordr oc slèttordr, oc miög í móti hræsni oc hègóma hæversku; hann var audugr at fè, oc lèt miög bata Hólastad, oc byggia nya húsit, studiudyr oc lopt yfir; keppinn var hann oc viljamikill, hvad sem hann tókst á hendr,

oc vildi þat framm láta gánga, oc heldr til beroðr vid mótstödu-menn sína; þótti þeim hann ágiarn oc óeyrinn fyrir jarda ákærur hans, oc því var jafnann illa med þeim Jóni lögmanni. Hann lèt eptir sig sálma nockra oc eignar sèr siálfum tvo eda þriá; er einn sálmrinn: Gudi lof skalt önd mín inna; oc er nafn hans fólgit í hinum fyrstu ordum í versunum; enn annar: Gud þinn oc herra einn yfir allt; þar er nafn hans hèr oc þar innann um versinn, oc á þann hátt: Gudbrandr Þorláksson biskup yfir allt Hóla dómkyrkiu umdæmi.

IV Cap. Fráfall Jóns lögmanns oc annat.

Um vetrinn eptir þat er Enwoldt Krúse höfudsmadr var utann farinn, hyggia sumir menn at Jón lögmadr hafi verit umbodsmadr höfudsmanns, oc má þat sannara vera enn hitt er nockrir segia, at hann hafi fengit forrád yfir landi öllu þegar annar höfudsmadr kom; svo er sagt at hann hafi gefit Gudrúnu konu sinni festi eina, oc bedit hana ei lóga, hvad sem í skærist. Þá lèt Gudbrandr biskup prenta bók Lúthers um andleg hervopn ödru sinni, oc útleggíngu yfir fadir vor Mariagers, er hann hafdi siálfr giört, einnin útleggíngu yfir ydrunar-sálma Davids, oc frædi Lúthers. Þat ætla menn hann hafi þá búist vid nockru áhlaupi, því hann ritadi lánga afsakan, oc fèck hana einum vin sínum, oc bad hann afhenda höfudsmanni þeim sem skipadr yrdi, er hann kæmi út; þar var miög talad um óvild oc rángdæmi manna, qvad hann menn bera sèr á brín konúngsbrèf nockr er hann hefdi útvegad; eitt um þat at kyrkiur væri eigi lengr ræníngia bæli, enn annad at menn mættu giptast samann at þridia oc fiórda lid, oc kalla sig efla þar med ósidu, oc annad slíkt; taldi hann fleira er fyrir laungu var skèd; einnin at þeir kalli hann þrætusamann fyrir þá sök at hann vilji hneckja því er órètt var, oc bad höfudsmanninn trúa ecki slíkum sögum. Hafa menn dregit þat samann vid sumt er á eptir kom. Páll son Gudbrands biskups var skólameistari at Hólum eptir Gudmund prest Einarsson. Þá fóru framm dómar at Lambey í Borgarfyrdi um giafir, oc gèldneytarekstr; enn Jón Sigurdarson dæmdi at Vallalaug um illa vadmálagiörd. Þorbergr oc Sigurdr synir Hrólfs Biarnasonar fengu Þíngeyarþíng bádir, oc lèt Þorbergr XII

1606

manna dóm gánga um vorit, at Helgastödum í Reykiadal, um Gudrúnu Þorsteinsdóttr, sem ordit hefdi at bana barni Olafs Jónssonar, var hún dæmd dræp oc deydandi; segir Biörn at Skardsá hún hafi brennt barnit í grautarpotti. Um sumarit kom út höfudsmadr hinn nyi, Herluff Daae af Snödinge, hönum var fastlega bodit at dæma menn at Islendskum lögum; sendi hann jafnskiótt bod eptir Jóni lögmanni vestr á Arnarstapa, oc bad hann koma þegar á fund vid sig, brá hann vid, oc reid skiótt sudr á Nes, var hann fótstyrdr oc þúngfær, því hann var þá siötugr at aldri; hann kom til Bessastada qveldinu fyrir Jónsmessu, oc var hönum vel tekit oc fast druckit, því Herluff Daae var ör at veita; segia menn svo at þá hafi Jón lögmadr þetta mælt: Nú skal Gutti setja ofann; enn óskad sèr at vera þá tvíelleftr; hann gèck í tjald sitt um qveldit at sofa, enn at morgni gèck kona dönsk út undir kyrkiugardinn þar tjaldit stód, oc inn, oc sá at hann var andadr, enn menn hans sváfu þar umhverfis hann; hún sagdi þá til, oc var lík hans látit í kistu, oc grafit vyrduglega hiá kistu Páls Stígssonar höfudsmanns, er þar var sett nidr XL vetrum ádr; ætludu sumir koddinn mundi hafa kæft hann. Hann var lögmadr um II vetr hins fiórda tugar, oc syslunarmadr hinn mesti, oc vel at sèr um atgervi alla. Þórdr lögmadr þóttist þá ei til fær fyrir elli sakir, oc lèt af lögsögn, var kosinn Gísli sonr hans eptir hann; enn fyrir nordann oc vestann komu fiórir undir kosningu, þeir Magnússynir, Ari í Ögri oc Jón eldri, Biörn Benedictsson at Munkaþverá, oc Jón Sigurdarsón at Reinistad bródrsonr Jóns lögmanns, var hlutad um, oc hlaut Jón Sigurdarson; hann tók þá oc Húnavatnssyslu um hríd, oc var þar umbodsmadr hans Ingialdr Illhugason prests Gudmundarsonar, oc lèt gánga dóm um kúgildi; hann hafdi þá Midfiardarjardir oc bió at Reykium, kölludu sumir hann Ingiald sterka, var hann fadir Illhuga prests á Vatnsnesi, födr Erlendar prests. Páll Gudbrandsson fèck sídann Húnavatnssyslu. Þá var tekinn af á alþingi sá madr er Biarni hèt Hildibrandsson, hann hafdi fallit med systrum tveimr; enn um haustid dó Ingibiörg kona Þormódar Asmundarsonar í Brædratúngu, hún var dóttir Þorsteins í Hiörtsey, Torfasonar í Klofa. Þá var oc Jón Sigurdarson á Reinistad ákærdr um peningahald, af bródr sínum er Þorfinnr hèt.

V Cap. Frá tímsu.

Eptir andlát Jóns lögmanns andadist mey sú er þau Gudrún höfdu átt samann; bar þá fèd allt undir Gudrúnu, oc var nú kvennsilfr hennar VIII fiórdúngar, enn sumir segia XII. Þótti Ara Magnússyni þat ílla er Gudrún hafdi allt fèd, oc tók at sèr nockud umbod hennar, edr lètst taka, oc hafdi af henni Silfrastadi í Skagafyrdi X tygi hundrud í umbodslaun. Gudmundr Stephánsson sveinn Jóns lögmanns, var rádsmadr hennar, oc vildi fá hennar, enn þat var meinad. Þá vard hún ordud af hönum, enn hún vann eyd fyrir alla menn nema bónda sinn; þó var hún vel til Gudmundar, oc gaf hönum jörd í þiónustulaun hans; svo segia menn at Gísli lögmadr Þórdarson hafi þá ritad Steindóri syni sínum til Kaupmannahafnar, oc rádit hönum til at koma út híngad, oc fá Gúdrúnar, því þar var fè vænlegt, enn þat drógst undann at því sinni, oc fèck þó Steindór ærit. Þá var Loptr son Skapta prófasts Loptssonar at Setbergi, prestr at Bessastödum, oc baud konúngr at fá hönum annad kall, var hann þar eptir at Miklahollti. Herluff Daae höfúdsmadr var utann um vetrinn. Þá lèt Gudbrandr biskup prenta graduale, bænabók sína, oc forfedra bænabók. Gètit er þá dóms Arna Magnússonar syslumanns at Hialltastödum í Múlaþíngi um vorit. Um sumarit kom út Herluff Daae, oc hafdi konúngsbrèf um lèni oc festr fyrir syslum oc klaustrum, at menn skyldu halda þeim á medann lifdu, giördi þat mikil umskipti frá því sem ádr hafdi verit; var Jóni Sigurdarsyni med þeim hætti veitt Skagafiardar sysla oc Reinistadar klaustr, oc enn fiórar jardir, enn Páli Gudbrandssyni Húnavatns sysla oc Þíngeyra klaustr, oc Vatnsdalsjardir; oc svo Gísla lögmanni Þórdarsyni Stapa umbod. Þormódr Kortsson Lydssonar ens Danska hèldt þá Kyrkjubæar klaustr. Eitt brèf var um þat at höfudsmenn þeir er nítekit höfdu vid, skyldu stadfesta enn rengia ecki giördir formanna sinna. Reid Herluff Daae nördr til Hóla, fyrir Alþíng, oc med hönum Biörn bóndi Benedictsson, at reka nockr sèrleg eyrindi konúngs vid Gudbrand biskup, er eptirleifar voru af ágreiníngum þeirra Jóns lögmanns; sídann reid hann sudr med XL pund silfrs, reid hann Kiöl til Skálhollts, oc sást þar um sem hönum líkadi, oc þadann á alþíng. Giörnínga fæ eg þá eigi talit merkilega; enn ecki vildi Gudrún Einarsdóttir edr

1607

Ari Magnússon hennar vegna, skila svo Þíngeyra klaustri oc kyrkju Páli Gudbrandssyni í hönd at hönum líkadi, oc vard ágreiníngr med þeim. Þá var prentud kyrkju-ordinantia Kristiáns konúngs. I þann tíma þótti mönnum sem þeir sæi orm þann er sagt er sè í Lagarflióti, oc svo giörla í þremr bugtum, at madr hefdi mátt gánga undir hverja med lángvopnum ef á landi hefdi verit; voru þat þá kalladir fyrirburdir.

VI Cap. Ritadr mordbrèfa bæklíngr.

Þar eptir giördi vetr gódann miög, enn spillti med sumrinu, komu þá ísar oc mikil hardindi, oc lá ísinn til Jónsmessu; enn á mánadaginn eptir pálmadag tyndust X menn af skipi á Hópi í Grindavík; þá giördist Olafr bródir Odds biskups prestr í Kyrkiubæ í Túngu, oc hèldt lengi sídann, enn Jón Biarnason var skólameistari eptir hann, frændi biskups, hafdi þó ei útann farit. Þá lèt Gudbrandr biskup prenta spegil eilífs lífs; oc hina þridju afsökun Jóns Sigmundarsonar, er hann kalladi sanna undirvísun um þau hrædilegu mords- oc manndrápsbrèf uppá Jón Sigmundarson. Var hann þar í hellst til frekr oc berordr, ámælti oc mótstödumönnum, mest þeim Jóni Olafssyni í Stóradal, sneyddi at þeim falsbrèfa giördina, oc enkanlega Biarna Sigurdarsyni Biarnasonar Torfasonar frá Klofa, er sídar bjó at Stockseyri, enn alist hafdi upp med Markúsi Olafssyni syslumanni, stiúpfödr sínum, bródr Jóns, er þá var fyrir laungu dáinn; setti hann framm sem í spurníngu, hvert hönd Biarna hefdi ecki komit vid þau falsbrèf, enn Biarni vann fyrir þat tylftareyd á alþíngi. Biskup ámælti þar oc miög mörgum fleirum meiri oc minni háttar mönnum, yfirmönnum oc dómendum, fyrir lögleysr oc misjafna dóma, oc kenndi fylgi vid Jón lögmann oc ránglæti hans; fèck hann af því þúnga óvild oc árásir, þó ei yrdi þá at sinni. Enn um þetta leiti kom framm ófrægd sú er hann hafdi fengit af uppgrefti Gvöndar Loka, oc fèck hann ámynníngu harda af konúnginum; fengu oc óvildarmenn hans sèr þadann af ímsa hluti til, sem enn mun seinna sagt verda; voru þá flestir höfdíngiar í tengdum eda mægdum eda ætterni vid Jón lögmann, oc þá adra er hann hafdi ámælt. Þá

1608

kom konúngsbod at Þísk oc Ensk hús á landi hèr brytist oc legdist til konúngsjarda er fallnar voru.

VII Cap. Tilburdir ímsir, oc frá Páli Gudbrandssyni.

Þau missiri var konann brend, sem barninu fargadi í katlinum; þá var á alþíngi dæmt, at ríkisdalr gyldi VI aura í sakeyri, V aura í prestgiöld, tyund oc landskuld, enn VIII álnir vadmáls í konúngs skatt; annar dómr var um hrísklyfiar leyfislaust teknar úr annara landi; þridji var um tvísögn á barnsfaderni, einnin um fullrèttis oc hálfrèttis ord. Þeir voru dæmdir rèttir erfíngiar Jón oc Magnús synir Biarnar prests, Jónssonar biskups Arasonar, at fè Þórunnar á Grund, enn Pètr Pálsson á Stadarhóli dæmdist frá því; giördi Jón Biarnarson á Grund, oc frændur hans, þarum, samníng vid Pètr Pálsson oc Biörn Benedictsson mág hans. Ari Magnússon beiddist oc dóms á hvert Gudrún Einarsdóttir væri skyldug at bæta fyrníngu oc vyrdíngar mismun á Þíngeyra kyrkiu, þar sem hún bar framm brèf Johans Búcholts, Laurusar Krúsa, oc Henriks Krags höfudsmanna, gèfit Jóni lögmanni, svo látandi, at kyrkiann skyldi standa medann hún væri embættisfær, enn sídann mætti hún mynkast; enn Páll Gudbrandsson bar framm at kórinn væri fallinn; var Gudrún dæmd skyldug, á egin kostnad at láta byggia kórinn, oc betra kyrkiuna oc mynka; enn kúgildunum skyldi hún svara leigufærum, gyldum oc afnámslausum, sem lifad gæti í tvo vetr; skyldi Ari ei fyrri vid klaustr-kúgildinn skilinn enn Páli bónda Gudbrandssyni væri þau afhendt. Var þat enn lítit fyrir Silfrastadi, því at eigi vanst á; var konúngsleifi fyrir at kyrkiann væri mynkud; oc er Páll hafdi fengit álag ríflegt svo at hönum líkadi, lèt hann taka til at efna til kórs oc kyrkiu at Þíngeyrum, stód þat smídi nockr ár ádr fullgiört yrdi, enn vandad var þat oc prídt. Páll skyldi gialda af klaustrinu tvö hundrud dali, oc hálfann þrítugasta oc sètta, oc eina ort árlega, enn af Vatnsdalsjördum III oc XL dali oc mann til ródra, oc hálfann fimta tug dala í lögmanns laun, enn af rekum kiöri konúngr sèr, bjarnarfeldi, hvalatennr oc hvalambr. Páll lèt gánga dóm hinn XXIXda dag Julii at Sveinstödum í Vatnsdal um ákæru Þorkèls Gamlasonar Hólarádsmanns kyrkjunnar vegna, til Egils Jónssonar

á Skardi, um selpenings beit hans í Núpsland í Laxárdal; var beitinn dæmd raung, því hún vard ei sönnud, þó Skards-máldagi nefndi selstödu í því takmarki; var Ingialdr Illhugason fyrstr dómsmanna, Brandr Jónsson, Benedict son Teits Biarnarsonar Jónssonar biskups, Biarni son Hrólfs Biarnarsonar, Arni Biarnarson Jónssonar biskups, oc Einar Jónsson. Páll bóndi Gudbrandsson giördist allvinsæll sem sagt er, enn ei miög mikill skörúngr, gódlátr oc veitíngasamr, oc vard eigi all-driúgt í höndum, líkr födr sínum á vöxt, med hærri medalmönnum, biartlitadr oc höfdínglegr at siá. Þau missiri eyddi tvo bæi fyrir austann af ormi, er menn kalla rigni; þá andadist Hákon bóndi Arnason í Klofa, hinn göfugasti madr, enn Einar son hans fèck Ragnheidar Magnúsdóttr systr Ara í Ögri, oc átti II hundrud hundrada í jördum, oc LX málnytukúgildi, var þar í Brautarhollt eitt hundrad hundrada, oc III hundrud hundrada í þarflegum aurum, enn hún II hundrud hundrada, töldu brædr hennar framm hennar penínga, Ari, Biörn oc Þorleifr. Þórdys hèt kona oc var Halldórsdóttir, hún var til heimilis at Sólheimum í Sæmundarhlíd med Thómasi Bödvarssyni systrmanni sínum, hún vann eyd fyrir alla menn, oc var þá med barni, er þess því at eins gètit, at þar urdu af meiri tídindi seinna. Þá hafdi Einar Hákonarson syslumadr, er fyrr var gètit, Arnór Jónsson holgóma fyrir sökum.

VIII Cap. Imislegt er vid bar.

Vetrinn eptir var í medallagi frá jólum, enn hlutir miög litlir í útverum; fèllu skrídr oc snióflód vída, tók ein hálfann bæ oc fiós at Leifstödum í Svartárdal, oc lètust V menn fyrir, enn bóndi oc húsfreya lifdu í badstofu. Sex-æríngar tveir tyndust sydra med XII mönnum; enn V menn druknudu af skipi fyrir Eyafiöllum, var einn Símon hálfbródir Sveins prófasts Símonarsonar í Hollti vestr; braut vída kaupför; oc brann fiárhús oc stórt hundrad sauda, at Brenniborg í Skagafyrdi, þar datt skar af liósi. Þá var prentad á Hólum Dominicale oc postilla, oc nya Testamentid í VIII blada broti, því þat vildu þá flestir hafa af ritníngunni. Um vorit hálfum mánudi fyrir sumar tók Þórdr lögmadr Gudmundarson sótt 1609

þá er hann leiddi til bana; hann giörði Testamentum sitt, var þat lángt oc gudrækiligt, þar skipti hann med börnum sínum oc barnabörnum fasteigninni, enn ánafnadi sumum jardirnar; áttunda hlut lausafiár síns gaf hann fátækum, oc tilenkadi nockud bædi í qviku óc daudu, sídann andadist hann. Hafdi hann verit III vetr embættislaus, enn VI vetr hins fiórda tugar var hann lögmadr, oc syslumadr í Borgarfyrdi lengi ádr, oc svo alla stund. Páll. Gudbrandsson lèt gánga dóm um þrætuland milli Hóls oc Hvamms, er Brynjúlf prest Arnason oc Biarna Olafsson ágreindi um; sá Biarni var son Olafs á Hafgrímsstödum, oc átti XXX börn; hann bjó at Stafni í Svartárdal, enn Bryniúlfr prestr at Bergstödum, oc var jafnann óeyrinn, var málinu skotit undir Jón lögmann Sigurdarson; hann dæmdi Hóli landit, nema Biarni gæti sannad *XX* ára hefd. Gudbrandr biskup oc Biörn Benedíctsson lètu oc helmínga dóma gánga. Herluff Daae kom út um sumarit, oc byrti konúngsbrèf; eitt at leysast mætti inventaria klaustranna; annad um at syslumadr væri í Vestmannaeyum; hid þridja at lögmenn væri vyrdir; IIIIda at enginn mætti grafa upp dauda menn, sem giört var um Gvönd Loka, enn Þórdysar máli var skotit á frest til annars alþíngis. Pètr Brenner var þá umbodsmadr höfudsmanns. Dómr gèck á þíngi um Fagrabæ at skipan höfudsmanns, af lögmönnum, Gísla Þórdarsyni oc Jóni Sigurdarsyni, oc XXIIIIm ödrum. Þá var Dadi son Arna Biarnarsonar prests Jónssonar biskups, sveinn Odds biskups, hann vildi draga upp hest annars manns úr ísi á Hvitá, oc druknadi þar; sumir segia Arni bródir hans hafi þá oc druknad á ísi í Hrútafyrdi. Vígfús Bödvarsson prófasts frá Reykjaholltí var sveinn Jóns Magnússonar, hann reid med húsbónda sínum frá Olafsvík, oc hafdi skilit eptir dómabók Jóns þar þeir höfdu fráridit; reid hann eptir henni, enn Jón oc hans fylgdarmenn bidu hans á medann, oc sátu á hestum, vid fossinn, fyrir nedann Fossárdal, enn er þeir litu vid, var Vígfús á fiórum fótum at grubla í Fossá, sáu þeir þá at hann hliop á bak hesti sínum, oc er þeir litu hann á bak kominn, ridu þeir af stad, enn sem þeir litu vid aptr var hann horfinn, oc fannst þá daudr í ánni vid sióinn. Jón prestr prinni af Siglunesi druknadi oc þá í Hrauna-ósi, hann hafdi sagt fyrir hvar hann mundi liggia í Bardskyrkiu þann dag er hann reid at heimann. Um haustit gengu dómar; einn af Jóni Magnússyni

syslumanni í Dölum at Ballará, med XII mönnum, hinn VIta Octobris mánadar um íllt rygti; annar at Stadarbacka í Hvammssveit XXta dag Novembris, oc hinn IIIdi í Hvammi XIta dag Decembris, XII manna dómar, um hid sama. Þá var stórfiúkasamt til jóla, oc urdu menn undir snjóflódum, lestist Hólakyrkia annann dag Decembris, oc gèck nær þriár álnir úr farveg sínum; giördi þá þvínærst hardann vetr oc lánghrídasamann; kom fiúk á einmánadi á Geirþrúdardag, oc hefir verit kallad Geirþrúdarbilr, urdu menn þá úti med fiám sínum í Midfyrdi, oc XIV menn í Borgarfyrdi, oc svo vestr í Kolbeinsstadahrepp; urdu fiártión ógrleg um allar þær sveitir, oc fèllu miög vída peníngar; mundu menn ei slíkann skada ordit hafa í eins dags vedri á landi. Þá druknadi Olafr Clemensson í Stadarsundi í Grindavík med IX mönnum. Sá madr dó at Lundi í sydra Reykiadal er Biarni hèt, lögrèttumadr at vestann, af munnbita sínum, hann var son Moldar-Brands, enn bródir Þórdar prests í Hiardarhollti, oc Olafs prests hins seinna á Kvennabrecku. Þau missiri tóku Vestfyrdíngar upp aptr hvalaskutlan; þá var dæmt mál Páls Alexiussonar úr syslu Einars Hákonarsonar, hann brendi hey fyrir þat hann þóttist eiga tiltölu til jardar. 1610

IX Cap. Frá Oddssonum, oc enn fleirum.

Oddr prestr son Þorsteins Gudmundarsonar Andressonar, hafdi átta Geirdysi dóttr Torfa prests í Saurbæ Jónssonar priórs Finnbogasonar lögmanns; hann hafdi komist med naudúng yfir Arnfrídi únga, enn sumir ætludu med töfrum, hafdi Oddr lögmadr Gottskálksson þá dæmt af hönum hægri hönd oc eyrunn, enn Páll Stígsson höfudsmadr nádad hann. Arnfrídi hafdi eignast Hallr Magnússon, enn Oddr hèldt Túngu í Steingrímsfyrdi oc dó þar. Seinni kona hans er sagt at hafi verit Sigþrúdr Magnúsdóttir, oc þeirra synir þeir þrír, Þorsteinn prestr í Túngu, er fèll fyrst í hórdóm med úngri stúlku, oc sídann einusinni eda tvisvar, fór utann oc var nádadr af konúngi, oc hèldt Skards þíng seinna; oc Nicolás oc Jón; enn dætr Odds voru Sigrídr oc Gudrún. Nicolás var lögrèttumadr, hann átti Gudrúnu laundóttr Biarna Odds-

sonar á Skardi, þeirra dætur vóru Gudrún, er átti Arna Sæmundarson Arnasonar frá Hlídarenda, módir Hákonar í Gördum í Stadarsveit, oc Halldóra, er Vígfús prestr átti vid Hellna Helgason Vígfússonar; fiögr launbörn átti Nicolás, eitt var Barbara módir Magnúsar Hrómundssonar syslumanns í Hnappadalssyslu. Þat er mælt þeir brædr Oddssynir med fleirum mönnum, hafi brotit Mókollshaug vestra, oc fundit kistu í haugnum med hríng miklum í loki, oc undit upp med böndum; enn er hún var á lopt kominn, hafi einn mælt: nú tekst ef gud vill; enn annar því svarad: nú tekst hvert gud vill edr ecki; hafi þá sloppit hríngrinn úr kistulokinu, enn þeim ordit litid til bæarins, oc med því þeir voru fullir hiátrúar, syndist þeim hann allr loga, oc hlupu heim med skyndi at hiálpa bænum, var þá ecki sem þeim syndist; vitjudu þeir aptr haugsins, oc þótti sem hann væri órofinn; létu þeir þá fyrirfarast ætlan sína; eptir þat féllu þeir í qvennamálinn, oc fleirum fylgdarmönnum þeirra vildu til slis; var þat dregit samann at þetta hefdi valdit, því at átrúnadr á slíkum hlut heldst framm á vora daga med alþídu sumri; enn hellst til ættgengt var þeim qvennafarit oc eigi gróf fadir þeirra í hauga. Jón Oddsson bjó undir Felli í Kollafyrdi, oc sídann í Tialdanesi, enn seinast í Fagrey; hann átti Steinunni dóttr Jóns Halldórssonar at Fródá, oc Ragnhildar Egilsdóttr, enn systir hennar var Sigrídr, sem hafdi selt Dada Biarnasyni á Skardi hlut í jördu ári ádr enn nú er komit tilburdum, oc átti at vera hjá hönum; hafdi Jón flutt hana þángad á páskadaginn, oc var hún framm um hvítasunnu, oc þycknadi alltjafnt, sem barnsþúnga hefdi, enn hún sagdi blód stædi med sér; um hvítasunnu beiddist hún orlofs at finna systr sína í Fagrey; kom Jón eptir henni, oc fór hún med hönum; enn er hún hafdi verit í Fagrey V eda VI víkr, tók hún miög at þíngiast, flutti Jón hana þá í land, oc fèck hún hrídir á siónum. Þau komust til Dagverdarness, því þar hafdi Jón fengit sér selstödu, oc var kona hans í selinu allt sumarit; oc sem fólk þar merkti siúkleika hennar, vildu konr vera hjá henni, enn hún þádi þat ecki; þau Jón fóru bædi útí fiós, oc konr eptir þeim; hún sturladist því meir sem þær vildu lidsinna henni, enn Jón bannadi þeim at leggia til hennar. Þadann fóru þau ofann ad sió at lóni nockru, oc dvöldust þar framm á nótt, sídann komu þau heim, bar hann hana eda studdi, oc fóru í badstofu, bjó hann

um hana undir palli, oc mátti enginn annar nærri koma. Þar lá hún í III daga, stód sídann upp oc var horfinn þycktinn, oc fór med Jóni í Fagrey, þóttust menn hafa sèd þau í einni sæng; var þá Jón rygtadr um haustit um dulmæli oc mord, þíngadi Jón Magnússon syslumadr um þat þau þíng er fyrr er getit, oc var Jóni dæmdr siöttareidr. Seinna var þíngad á Stadarbacka, oc Jóni bodit at koma, enn hann strauk frá konu sinni oc VII börnum úngum; tók Gísli prestr Gudbrandsson Sigrídi til Hvamms, því hann átti módr hennar; ritadi þá syslumadr Gísla presti at hann vildi ei hann hefdi Sigrídi á bæ sínum oc hlíddi hann því, lèt hana frá sèr til Leysíngiastada nærsta bæar, oc fæddi hana þó, enn hún hvarf um qveld, oc hlióp á brott med Jóni Oddssyni; gengu þau yfir Svínadal, nordr í Kollafiörd, oc höfdust vid í hellir einum nærri Felli, þartil er annad sumar kom, oc nú er komit frásögnum. Leitudust þau þá vid at komast af landi, oc komst Jón á skip til Enskra í Dyrafyrdi, enn henni skutu þeir á land, því hún var þúngud oc kominn at falli, var hún þá med aungvitum oc örvæntíngar ordum. Þar var hún tekinn oc færd syslumanni, oc ól barn, þat hèt Þorleifr. Komst Jón í England oc qvæntist þar, oc vegnadi allvel; hann kom híngad undir land á fiskiduggum sídann; oc átti hann afqvæmi vestra; son hans einn var Brandr, fadir Kára oc Jóns í Ædey. Þau missiri var Sigurdr Markússon umbodsmadr Jóns lögmanns Sigurdarsonar í Skagafiardar syslu, oc lèt þat dæma at steck eda fiárhús mætti ei setja nær annars manns landi enn tvöhundrud fadma tólfræd, nema þar sem eru löggardar í milli bæa, eda þeirra gyldi. Þá dó í Skálhollti Gudny Sigurdardóttir födrsystir Odds biskups, oc Þórun eckja Einars prests Marteinssonar at Stadarstad, systir Jóns á Svarfhóli. Þá andadist oc Jón Vígfússon at Galltalæk, í fadmi Önnu Eyólfsdóttr módr sinnar, oc tók miög litlu ádr hann dó móti öllum giöldum af jördum sínum á XVII hestum, oc gegndi þeim öllum; voru dætr hans Helga, Hólmfrídr oc Þórunn allar yngri enn tvítugar, oc áttu þær VI jardir í módrarf, enn Jón átti siálfr XXXII jardir. Svo segia menn at þau missiri hafi hafís komit fyrir sunnann, oc verit mikill selafengr á, oc þá væri biörn unninn í Herdysarvík af Knúti Hermannssyni, hinu mesta vesælmenni. Þá var Herluff Daae utann, enn Pètr Brenner umbodsmadr hans. Giördist þá Jón Biarnason skólameistari í Skálhollti prestr at Fells-

múla, enn tók vid af hönum Jón son Sigurdar prests Einarssonar at Breidabólstad, bródrson Odds biskups. Lèt þá Gudbrandr biskup prenta fræði Lúthers hin meiri, oc Pancratii postillu, er hann hafdi lagt út siálfr.

X Cap. Frá ímsu.

1611 Önnr missiri var vetr gódr; enn menn urdu bráddaudir vída; myrdtu tveir menn einn í sió eystra, oc vòru þeir afteknir, oc svo madr í Steingrímsfyrdi er víg vann, oc Sigrídr barnsmódir Jóns Oddssonar, henni var dreckt í Ballarárhlíd; mörg voru þá mord oc óöld, enn sumir sködudu sig siálfir; Stephán prestr Gudmundarson á Undirfelli var einn, er stack sig viljandi med knífi til bana; á Vestfiördum voru skutladir hvalir margir; þar þóttust menn siá aptrgaungu, oc þreifa á; tóku margir menn miög at leggia trúnad á galdra oc forneskju í þann tíma; var sá madr á Vestfiördum er nafnkendr var ærit, oc haldinn fiölkunnugr miög, Þorleifr er kalladr var Galdra-Leifi Þórdarson, launsonar Þorleifs á Mödruvöllum. Gudbrandr biskup lèt þá prenta Calendarium, oc bænabók Musculi, eintal Mölleri, oc um dómsdag, ydrunarspegil oc handbók Mölleri, er hann hafdi lagt út. Jón Sigurdarson lögmadr lèt dóm gánga at Hofi hinn VIta Aprilis um rádspiöll, enn Páll Gudbrandsson hinn XXIta dag Maii um Gil í Svartárdal; eru þar fyrstir dómsmenn Isleifr Þorbergsson, Thomas Ólafsson oc Biarni Hrólfsson; á alþíngi var dæmt um skatt oc skatthald; þá kærdi Gudbrandr biskup Jón lögmann Sigurdarson fyrir tilhlidran vid Biarna Þorkelsson á Vidvík, er biskup átti mál vid um Háls í Kinn; enn Gísli lögmadr Þórdarson oc Jörgen Daniel umbodsmadr höfudsmannsins, oc lögrèttann öll, fríkendi lögmann frá þeirri ákæru; táldi oc biskup á Jón Sigurdarson, at tæki reka frá stólnum á Skaga, enn Jörgen Daniel gèck á milli oc adrir, oc komst á sætt hinn VIIda dag Augusti; mánadi sídar eda hinn XIta Septembris, giördi Gudbrandr biskup Testament um prentverk sitt; qvad Pál son sinn skyldi med fara eptir sig, ef hann hefdi vilja eda manndóm til, enn ella skyldi þat vera á Hólum, ef eptirkomendr sínir vildu nockud prenta láta gudi til dyrdar, oc gódum mönnum at gagni. Biörn bóndi Benedictsson

lysti því yfir at hann hefdi goldit C dali fyrir þridja hórdóms brot Pèturs Þorgrímssónar, hann hafdi fengit þá linun. Þá var kallat skridnahaust því at þær fèllu vída oc spilltu.

XI Cap. Frá Gudbrandi biskupi oc málum.

Vorit eptir komu hafísar, oc giördi hardindi oc fiárfellir, þó ei yrdi til lángframa þadann af; enn fyrir því at svo mikil hardindi voru á undann farinn, veitti landinu vidrèttínginn torveldlega; voru regn stór fyrir Jónsmessu, oc jardföll ógrleg í austrdölum í Skagafyrdi, hlióþu framm skógar yfrit miklir, oc rak ofann í hólm, oc vídar um Skagafiörd, því at Hèradsvötn stemmdust, enn fórust bæir tveir. Þá hlióp framm Eyafialla jökull austr í siá, oc kom upp eldr svo mikill at sá hvervetna fyrir nordann land; nú lætr Gudbrandr biskup prenta vísnabókina, oc rit Arngríms prests lærda móti Blefken, er lastadi Islendínga úr hófi, rak hann þar í med sannindum allann þann hègóma er hann hafdi sett samann. Hinn XXta dág Martii mánadar ritadi Gudbrandr biskup brèf um Jón Jónsson at Helgavatni, sagdi hann hafa fyrrum, þá Jón Jónsson lögmadr hèldt Þíngeyra klaustr, farit med drauma-vitranir, oc spáfarir, oc nockrir hefdi þar hneigslast af, oc haldit slíkt gudlegar oe sannar opinberanir, enn þó viti menn at þat voru ei nema diöfullegar missyníngar; nú kèmr enn fyrir mig, sagdi hann, at hinn sami Jón kèmr upp med enn annat sèrlegt, þat ecki er samhliódandi vid guds ords kènníngar, um álfamenn oc annad þvílíkt; oc sè þetta sannfregit, þá hæfir ecki at slíkr sè lidinn í kristilegri samkundu, ef hann vill ecki af slíku láta; ecki hæfir oc heldr at hönum sè þar byggt í midri sveit; hafi hann svo mikil mök oc slíkt vid álfamenn edr huldufólk, hví gèfr hann sig þá ecki til þeirrà? Þat á ecki samann at hann hafi samlag vid kristiliga kyrkiu oc kristna menn, oc diöfla edr álfafólk; hèr fyrir ámynni eg enn-nú ádr nefndann Jón at hann leggi af slíka forneskju, oc láti sèr nægia guds ord þat fyrir hönum er kènnt oc predikat, oc hann siálfr les oc veit; enn verdi hann at því kunnr edr sannr hèr eptir, þá hæfir ecki at hönum sè gèfit heilagt sacramentum; enn hvad hann fer med annad þá heyrir þat veraldlegu valdi at straffa eptir lögum oc dómi, oc gódra manna rádi; bífala

1612

oc svo hans presti sira Steingrími at lesa þetta brèf fyrir Jóni ádrnefndum, almennilega, vid kyrkiu edr á þíngi, svo hann heyri; oc svo líka skicka sèr hèr eptir oc hegda, ef nefndr Jón vill ecki at sèr siá oc afláta; þetta er mín fullkominn bífaling, oc þar fyrir set eg mitt vanalegt signet. Gudbrandr biskup var þá siötugr er þetta bar til. Lèt þá Þorbergr Hrólfsson hinn 1ta dag Maii gánga XII manna dóm at Helgastödum í Reykiadal, um siö áverka er Jón Hallsson fèck af exi Biarna Magnússonar, er þeir skiptust vid, oc Jón hafdi vanvyrda dóttr Biarna; dæmdu þeir konúngi mörk fyrir hverja ákomu á höfdinu, enn hálfa mörk fyrir hverja á höndunum, oc fèlli nidr fiórdúngr bóta fyrir sakir Jóns. Þorbergr bjó at Seilu í Skagafyrdi, þó hann hefdi Þíngeyar þíng, enn Sigurdr á Vídimyri, oc áttu því allopt lángt tildráttar til at gegna þar vel málum; þeir voru gæflyndir menn optast, enn sterkir at afli; Sigurdr var mikill, enn Þorbergr var medalmadr vexti, oc álitlegr ásyndum. Þat vor tók Halfdán prestr Rafnsson Undirfell, hans nafn hafdi Magister Halfdán laungu sídar; þar var Páll bóndi Gudbrandsson vid staddr. Þá lèt Jón Sigurdarson VI manna dóm gánga vid Vallalaug, hinn XVIda Julii um þíngvíti oc bodfall, dæmdist þíngvíti eyrir, enn fyrir konúngsbrèfa-þíng oc manntals-þíng, manndráps-þíng oc hreppstjórnar-þíng tveir aurar, svo af einvyrkia sem gyldum bónda. Þar hèldt hann oc þíng um Þórdysi Halldórsdóttr, svo at Gudbrandr biskup var vid, oc Jörgen Daniel, hann hafdi komit út um sumarit med Herluff Daae, oc var umbodsmadr hans, því at hann fór utann; medgèck nú Þórdys at hún hefdi fallit med Thómasi Bödvarssyni, systrmanni sinum; hann hlióp af þínginu, oc var elltr, enn nádist ei; komst hann austr á land, oc þadann í England, enn Bergljót kona hans giptist aptr í Vestfiördum; kom hann aptr oc vildi sækia hana seinna, enn hún vildi ecki fara. Konúngsbrèf hafdi komit med Herluff Daae, um konr þær er eigi vildu segia til fadernis barna þeirra, at þeir skyldu áminnast þrisvar, enn ef ei skipudust vid at því giörfu, skyldi syslumadr láta pínta þær í vidrvist prófasts oc VI merkilegra manna, svo at bödullinn lèti klemmu á fíngr þeim; konu var dreckt á Vestfiördum er fèll med fedgum tveimr. Þá fèck Gísli lögmadr Þórdarson þat af konúngi, at Steindór sonr hans skyldi vera skólameistari í Skálhollti, enn af því hönum dvaldist utannlands, í

þiónustu Steins Brahe, hins tignasta manns, þá var Arni sonr Odds biskups settr fyrir skóla, tvítugr at aldri, hafdi hann verit þó III vetr í Kaupmannahöfn. Sótt gèck um haustit framm um jól, er köllud var mergrunasótt, oc var hún ecki mannskæd.

XII Cap. Frá Gvascónum, oc nockud um landshöfdíngia.

Önnr missiri var vedrátt stormasöm med siáfargángi, enn hlutasamt um Sudrnes; druknudu þá imsir menn; einn var Jón skútuformadr í Selvogi. Þá er gètit um vorit dóms Jóns lögmanns Sigurdarsonar, at Lytíngstödum, um bit á fíngri Jóns Jónssonar, er hann kèndi Magnúsi Oddssyni; oc helmíngadóms med Arngrími presti, um Lögmannshlídar kyrkjuportión, er erfíngiar Helgu í Dal Jónsdóttr biskups Arasonar skyldu svara; seinna dæmdi hann annann med Gudbrandi biskupi, um ágreiníng Skúla Einarssonar á Eyríksstödum er átti Stafn, oc Brynjúlfs prests Arnasonar á Bergstödum um Fossárdal. Þá lágu hvalaskutlarar úr Gvasconia, þat er á milli Fracklands oc Spánar, hèr vid land, adrir kalla þá spanska verit hafa, eda frá Biscaja, þeir voru á XVIII skipum, oc meinlitlir í fyrstu, enn er stund leid tóku þeir at giöra glettíngar sumstadar; eitt skip þeirra fyrir Vestfiördum fèck hafvillu, oc rákust þeir vestr í haf, oc rötudu í ís oc voru í IX daga, komu sídann at landi er menn ætludu Grænland verit hafa, oc þó med hörkubrögdum. Skrælíngiar skutu á þá beinörvum sínum oc felldu III menn, enn fólust svo at hinir sáu engann; sídann hèldu þeir frá landi oc þóttust heppnir, enn er þeir komu framm á sjóinn, sáu þeir söfnudinn á landinu, oc var ógrynni lids at siá; þeir sigldu þadann til Islands, undu upp skip sitt oc bættu, oc fóru brott um vetrnætr. Islendíngar budu þeim engann ómaka þó þeir ertust vid þá. Um sumarit kom út Herluff Daae, oc hafdi ímsar sakir á hendr Gísla lögmanni Þórdarsyni, var sú ein, at hann hefdi leift fálka tekiu nockrum útlendum manni á Snæfellsnesi. Þá qvæntist Arni sonr Odds biskups, oc tók at stunda lögvísi, hann fèck Helgu dóttr Jóns Vígfússonar á Galltalæk, oc Ingibiargar Biarnardóttr prófasts Gíslasonar; þau áttu eitt barn er Ingibiörg hèt. Herluff Daae hafdi út konúngsbrèf uppá supplicatiu Gud-

1613

brands biskups um Hólastóls jardir er seldar höfdu verit undann stólnum; sendi hann eptir Gudbrandi biskupi, oc bad hann koma til alþíngis; biskup sendi Þorkel Gamlason, oc dæmdu lögmenn bádir, Gísli Þórdarson oc Jón Sigurdarson eptir brèfi Kristiáns konúngs þridja fyrir LVII vetrum, at aptr skyldi leggiast án laga-sóknar jardir þær allar, er Olafr biskup oc Gudbrandr biskup siálfr hefdi selt undann dómkyrkiunni, oc biskup skyldr at næst-komandi fardögum at taka þær aptr allar, oc selja þat lausafè er fyrir hverja þeirra er til hans komit, þeim mönnum i hönd er leida sig til, enn þar sem kyrkjan hefir eckert fengit svari hann engu; skyldi syslumönnum öllum í hverri syslu þar sem þær jardir liggia, skyldt at fylgia framm þeim dómi, svo kyrkiann nædi sínu, enn þeir andvyrdi er áttu at hafa. Þá fèck Ari Þorvardsson Herluff Daae skjöl sín er hann hafdi fyrir Teits eignum, oc samdi vid þá er í móti hönum voru, Hannes Biarnarson í Snóksdal oc erfingia hans, oc gaf þá qvitta. Mörg voru í þann tíma barn-getnadar mál í landi.

XIII Cap. Andlát oc ætt Jóns Biarnarsonar.

Þetta sumar andadist Jón bóndi Biarnarson at Grund, merkilegr höfdíngi; hann átti mörg börn, dætur allt. Helga átti Oddr biskup; Halldóru átti Halldór son Olafs á Mödruvöllum Jónssonar rebba í Búdardal, þeirra börn voru Benedict oc Hallgrímr, Jón, Gudrún, Margrèt, Helga, Sigrídr, Valgerdr. Halldóra önnr var gipt Þorvaldi Olafssyni á Audbrecku, bródr Halldórs; þeirra börn voru Jón, Benedict, Biörn, Dadi, Gudrún, Þórun; þat heitir Audbrecku ætt. Þóru dóttr Jóns bónda átti Snæbjörn prestr á Kyrkiubóli í Lángadal, Torfason, Jónssonar frá Hiardardal Olafssonar, hann var prófastr, oc vard ofsterkr, oc gaf þá Kyrkiuból fyrir beneficium, þeirra börn voru Biörn prestr, oc Torfi prestr oc Þorkatla. Biörn prestr var lærdr vel, oc verdr hans gètit sídar; Þorkatla átti Magnús bartskèra son Gissurar Þorlákssonar oc Ragnheidar Páls dóttr; Torfi var prestr at Kyrkiubóli, hans synir voru Snæbjörn fadir Eggerts á Kyrkiubóli, Teitr er sídar mun gètit, Einar prestr at Stad í Steingrímsfyrdi, oc Páll syslumadr í Isafyrdi, fadir Snæbjarnar födr Magnúsar prófasts á Söndum oc brædra

hans, einnin Þorsteins í Búdardal, oc Teits prests födr Jóns biskups; Þorsteinn var enn Torfason, enn dætr voru Ragnheidr, Ragnhildr oc Margrèt. Kristín dóttir Jóns Biarnarsonar gat barn vid Byrni Magnússyni brædrúngi sínum, þeim er fèck Oddnyar, konúngr nádadi þau, enn Kristínar fèck Dadi son Arna Oddssonar í Midgördum oc Dortheu Písku, hann fór nordr oc var syslumadr; þeirra börn voru Þorleifr bartskèri, annar Arni at Asgeirsá, fadir þeirra Dada, Þorleifs, Magnúsar oc Jóns, Odds snickara er vída fór um lönd, oc fánginn vard med Tyrkium oc leid margt íllt, oc hreysti sig æ vid þat at úti á Islandi mundi hann deja oc drukna annadhvert í Svartá edr Laxá, oc svo vard, oc Þorleifs prests at Kalfafelli, hann var prófastr, oc fadir Biarna prófasts. Elín var dóttir Arna, módrmódir Biarna á Þíngeyrum. Margrèt hèt ein dóttir Dada, er átti Jón prestr á Melum, son Jóns prests í Vestmannaeyum, Þorsteinssonar, Sighvatssonar, þeirra son var Dadi syslumadr í Kjós, enn annar Þorleifr prestr á Kvennabrecku. Gudrídi dóttr Jóns Biarnarsonar átti Torfi prestr í Flatey, Finnsson Jónssonar, Biarnarsonar á Reykhólum Þorleifssonar, þeirra son var Jón í Flatey. Rannveig dóttir Jóns bónda giptist ecki, hún bjó at Háeyri, oc var köllud Rannveig miófa, oc fèck ord mikit. Ætt mikil er kominn frá Jóni Biarnarsyni oc hin göfugasta, oc er sá kynþáttr ættsælastr af öllum ættum frá Jóni biskupi Arasyni; voru þá lidnir LXIII vetr frá láti födr Jóns oc födrfödrs, er hann deidi, oc er þat kalladr medal-mannsaldr. Þat haust gèck þúng landfarsótt yfir, oc öndudust þó eigi margir, var hún hardt nær frá hausti til nyárs.

XIV Cap. Frá ímsu; lögmanna skipti; ránskapr.

1614 Vetrinn var gódr til Lúciusmessu, enn spilltist þadann af, urdu manntapar á sjó allvída; Sigvaldi Eyríksson í Kaldadarnesi fèll á exi, oc blæddi af því til bana. Þá giördi landskiálfta mikinn sydra oc hrundu bæir, var einn Fiall á Skeydum, þar hvarf reidíngstorfa er lá á hladinu, oc ætludu menn í jörd farit hafa. Gudbrandr biskup lèt prenta huggunargreinir, oc um gódverkinn, oc Nicolaum Selneccerum yfir Jónas spámann, er hann hafdi út-

lagt. Þau missiri var borinn Hallgrímr son Pètrs hríngiara Gudmundarsonar Hallgrímssonar, er sídar vard hid merkilegasta skáld. Pètr dó at Hólum. Þá var þræta med Páli bónda Gudbrandssyni, oc Arngrími presti at Mel um reka; oc stefndi Páll Arnfinni presti Sigurdarsyni at Stad í Hrútafyrdi, fyrir dóm Jóns lögmanns Sigurdarsonar oc Olafs prófasts Jónssonar í því máli; sá Arnfinnr prestr var fadir Einars prests oc Vilhiálms oc þeirra systkina. Páll var oc vid helmíngadóm Arngríms prests í umbodi Gudbrands biskups, oc Jóns lögmanns, um hiúskapar mál Steingríms prests prests Þiódólfssonar; fleira tel eg ecki slíkt. Herluff Daae höfudsmadr kom út um sumarit, oc hafdi Gísla lögmann Þórdarson fyrir sökum, var lögmadr miög vid aldr oc þrotinn at heilsu, galdt hann höfudsmanninum fyrir sig, svo hönum líkadi, enn kom ei á alþíng, oc lèt af lögsögn; enn aptr var kosinn til lögmanns sunnann oc austann, Gísli son Hákonar Arnasonar í Klofa, hann bjó í Brædratúngu oc var höfdíngi oc velþockadr, enn þat hafa sagt merkilegir menn at hann var ríkilátr, oc hafdi á sèr herrasnid mikit, hann var mikill vexti oc tíguglegr at siá, oc vel at afli búinn, lèttfær oc hvatligr, ádr hann þyngdist af holdum. Var upplesit á alþíngi passabrèf danskra kaupmanna fyrir höfnunum í XI sumr, þóttust Islendíngar sakna miög þeirrar kauptídar er fyrri var, því sendimenn hinna dönsku reidara er híngad komu margir hverir, huxudu lítt um hvert varann gèck út eda ecki, höfdu hana stundum utann, enn lètu hana stundum eptir liggia. A því þíngi var samþyckt giör um þriú einföld hórdómsbrot, oc önnr um konúngstyund. Þá tóku hinir spönsku menn er kalladir voru, at ræna nautum oc saudum á Vestfiördum, oc hræddu af mönnum peninga; brotnadi skip þeirra eitt, enn menn komust af; er ei þess gètit at hafist hafi handa í móti þeim, hverki Danir nè Islendíngar; ecki drápu þeir menn, oc ecki ræntu þeir konum eda meyum; heldst fóru þeir um Strandir oc Isafiörd, oc hefir Olafr prestr Jónsson á Söndum orkt um þá qvædi, tökum vèr þar meira af, oc trúum betr, enn því er Jón lærdi hefir skrád um þat efni. Sjóvíkíngar komu einnin til Vestmannaeya, þeir voru flestir Enskir, er sá nefndr Jón Gentelmann er fyrir þeim var; þeir ræntu mörg hús, oc spilltu mörgu oc hiuggu sundr; mikla fè ræntu þeir úr hinum dönsku húsum, enn báru sumt í sió; þeir settu oc byssr fyrir brióst mönnum med spotti oc hlátri.

þeir tóku kluckuna miklu frá Landa kyrkiu, oc festu í skipreida; enn skipit höfdu þeir tekit; engann mann drápu þeir, oc fóru til Englands þadann; er mælt þeir hafi þar drepnir verit, enn Engla konúngr sendt út kluckuna sídar, því stafir á henni sögdu hvadann hún var. Kaupfar var þá oc rænt í Djúpavogi. Jón prestr Þorsteinsson Sighvatssonar, var þá kominn í eyar, qvad sálm um ránid oc ámælti miög þar í áthæfi Vesmannaeyínga, hafa þeir oc jafnann ósidvandastir verit, spádi hann þeim hardari skript í þeim sálmi, oc lígr hann eigi til þess, enn þat þótti at fullu rætast sídar nockru; hann var skáld gott oc taladr vel, oc hefir qvedit sálma af Genesi oc Davids saltara; hann var þá prestr í Kyrkjubæ í eyunum, enn Olafr prestr Egilsson var fyrir ofann leiti, bródir Jóns prests er Annálinn reit, oc Ejólfs, enn þeir voru synir Jóns prests Egilssonar, Brandr prestr í Guttormshaga oc brædr hans. Mál fèll til at Stad nordr í Kinn; þar var Illhugi prestr Helgason, fadir Jóns lærda er í Skógum bjó á Þelamörk sídar, hann var dóttrson Illhuga prests Gudmundarsonar í Múla, hann híddi stelpr tvær í kyrkju vid tídir, oc fletti fötum, oc voru qvednar um hádvísur, kom þat til biskups, oc ritadi hann þar um seinna þeim Hrólfssonum Sigurdi oc Þorbergi, er syslu höfdu þar nyrdra.

XV Cap. Andlát oc afqvæmi Hannesar Biarnarsonar; Hardæri.

Þessu nærst eptir giördi vetr hardann med miklum jardbönnum, fèllu þá nær allir útigángs peníngar um land allt er höfdu hey; rak inn ís á þorra fyrir nordann land, oc kríngdi um landit allt; vard ei rótt fyrir hönum fyrir sunnann Skaga, oc þar druknudu á hönum tveir menn er voru at seladrápi; hann rak fyrir Reykia-nes-röst, oc inn á voga, oc fyrir öll Sudrnes, oc mundu þat engir menn, var drepit margt af selum á hönum sydra, enn fyrir nordann lá hann til fardaga; var þá mest peníngahrun um vanalegar gódsveitir. Allfáir menn komust sudr yfir heidar fyrir snjónum, oc sneru aptr, enn hafskip brotnudu vída vid ísinn; byrnir gengu um land, oc voru ecki meinsamir, voru margir unnir sudr oc austr á landinu, enn einn at Hólum í Hialltadal. Marga menn 1615

kól þá til dauds, var einn Gunnlaugr bóndi at Bæ í Borgarfyrdi son Teits Biarnarsonar Jónssonar biskups. I þeim hardindum oc svo hinum fyrri, fór miög aptr skatta- oc tyundagialdi alþidu til konúngs, oc sagdi höfudsmadrinn þá konúngi at minna væri enn var, enn Arni Oddsson qvad hans framburd ósannann, oc baudst til at koma gögnum at; var þat eitt sundrþyckju-efni med þeim höfudsmanni oc Oddi biskupi. Þá druknadi Skáldstada Eyríkr úr Eyafyrdi fyrir Stafnesi. Hannes bóndi Biarnarson í Snóksdal var þá gamall, oc nær sjötugu, hann reid úr Kumbaravogi nockud druckinn, oc Arni Jónsson systrson hans XVI vetra, enn Olafr sonr hans reid eptir. Hannes reid á sund yfir Vík litla er gengr austnordr úr Hraunsfyrdi, enn hèldt ofmiög í tauminn, svo hestinn dróg nidr, fèll hann þá aptr úr södlinum oc druknadi, oc fannst ei í mánud, hèt Gudrún Olafsdóttir at gèfa þeim V hundrud er fyndi hann, enn sumir segia fátækum, ef hann fengi kyrkjuleg; fann ein stúlka líkid, oc sagdi Dada Biarnasyni í Helgafellssveit; er mælt hann hafi keypt at henni at leyna, oc lyst sig fyrstann fundit hafa, kom þar á tvímæli, oc vann Dadi eyd, oc nádi svo laununum, voru hönum gèfinn klædi öll af Hannesi, enn líkit flutt heim í Snóksdal, oc jardad þar í kyrkiunni. Gudrún vard hálftyræd, oc bjó í Snóksdal lánga æfi med tillagi barna sinna, oc var ölmusugiörn jafnann. Eggert son Hannesar erfdi Snóksdal, hann átti Halldóru dóttr Hákonar Biarnarsonar at Nesi vid Seltjörn, voru hönum talinn III hundrud hundrada oc henni eitt, oc skildi Hákon sèr II hundrud af; þau voru börn þeirra, Jón sem átti Sandgerdi oc Jón á Hofstödum er fèck Margretar dóttr Steindórs Finnssonar; hann krenktist, oc dó snemma, þá áttu þau börn nockr. Hannes var hinn þridji, sá er fèck Jórunnar dóttr Jóns Dans Magnússonar, hann bjó í Snóksdal, oc var greindr vel, oc þau bædi, oc áttu þar afqvæmi. Ragnheidr hèt dóttir Eggerts, hennar fèck Sigurdr prestr í Middölum, son Olafs presta á Kvennabrecku Moldar-Brandssonar; enn sídar gèck hún at eiga Pálma Henriksson Gíslasonar lögmanns Þórdarsonar. Þórun hèt önnr dóttir Eggerts, hún átti fyrri Finn Steindórsson Finnssonar, enn sídar Þorvard Runólfsson frá Brennistödnm, er illa fór vid hana, oc vard hún mótlætt. Olafr son Hannesar bónda Biarnarsonar átti Saudafell, oc jardir margar, oc var vel um sig at mörgu, enn hèldst illa á fè, hann fèck Halldóru dóttr Gísla lögmanns Þórdar-

sonar, oc áttu börn mörg, einn son þeirra var Gísli fadir Sigurdar Dala-skálds; í annad sinn qvæntist Olafr oc fèck Steinunnar dóttr Biarnar á Laxamyri Magnússonar, oc voru börn þeirra miög mörg. Steinunn Hannesdóttir var gipt Arna syni Gísla lögmanns Þórdarsonar, merkilegum manni oc ágætum, þeirra synir voru Þórdr, hagleiksmadr mikill oc vel at sèr, oc Hannes fadir Hákonar syslumanns, oc enn fleiri, oc verdr getit seinna. Þórun Hannesdóttir Biarnarsonar var gipt Gísla syni Biarnar prófasts Gíslasonar, bródr Hákonar í Nesi, þeirra börn voru mörg, oc mikill afspríngr; eitt var Biörn Gíslason í Bœ fadir Sigurdar lögmanns, hann bjó oc at Vatnsenda, oc var merkilegr madr; eitt var Ragnheidr, hennar fèck Þórgils á Brimilsvöllum son Jóns Þórgilssonar, oc Helgu Skaptadóttr prests frá Setbergi Loptssonar; Þórgils var lögmadr, hann var mikill oc sterkr, sem tveir menn oc þó gyldir, er mælt hann hafi borit helluna miklu fyrir bæardyr á Brimilsvöllum; dóttir þeirra var Gudrún er Magnús lögmadr átti, son Jóns í Midhúsum, Magnússonar á Reykhólum Arasonar í Ögri, þeirra dóttir Margrèt er Gísla átti son Jóns biskups Vígfússonar, þeirra son Magnús amtmadr. Margt er fleira komit frá Hannesi í Snóksdal. Þau missiri er hann druknadi, stack sig Thómas Gunnlaugsson á Hvanndölum, til bana, ófyrirsyniu á vetlíngapriòni. Þá fyrirfór sú kona barni sínu V vikna gömlu, er Regnheidr Magnúsdóttir hèt, í læk, nordr á Svalbardsströnd; var henni dreckt á Helgastödum. Þá lèt Gudbrandr biskup ödru sinni prenta qver um rèttlætíng mannsins, oc annad um gódverkinn, oc Mölleri mysterium magnum.

XVI Cap. Ránsmenn afrádnir á Vestfiördum.

Þann tíma seldi Gudrún Magnúsdóttir Herluff Daae höfudsmanni L. hundrud í Reykjavík fyrir III jardir adrar; oc þau missiri var borinn Margrèt dóttir Halldórs Olafssonar, oc Halldóru Jónsdóttr Biarnarsonar, er sídar vard göfug kona. Þá komu um sumarit siòvíkíngar á Patriksfiörd, oc ætludu at ræna Vestfiördu, þeir höfdu tekit nockra Enska menn med sèr nauduga, enn er þeir komu á land, oc siòvíkíngar ætludu at ræna Dani á Vatneyri, rèdust hinir ensku menn á þá, oc urpu þeim í sjóinn oc drápu marga, enn

tóku tvo fyrirlida oc fóru á brott sídann. Hinir spönsku menn er kalladir voru, lágu þar á þremr skipum á sumri álidnu, eru fyrirlidar nefndir Marteinn, Stephán oc Domingo, þeir særdu nockra menn, oc rændu suma, enn ecki drápu þeir menn eda tóku konr; þeir brutu skip sín í útsynníngsbil á einni nóttu, oc voru þá eptir á VIII bátum LXXX samann, oc á einni skútu; þeir rændu ei at sídr, oc hafdi konúngsbréf oc höfudsmannsbod útkomit, at þeir skyldu dræpir vera, oc eptir því dæmdi Ari Magnússon í Ögri med XII mönnum. Þeir ræntu Gunnstein bónda Grímsson í Jökulfiördum, oc tóku skútu á Dyniandа, þeir stefndu oc til Ögrs til Ara, er þar var vörn fyrir. Jón hèt madr oc var Gudmundarson, hann var kalladr hinn lærdi, var hann alinn upp á Ströndum, oc hafdi qvænst þar, oc fengit þeirrar konu er haldinn var fiölkunnug; hann fór med mörg hindrvitni, kunni rúnir, oc lètst hafa til galdra, oc í sumum hlutum var hann ecki ofródr; hann þóttist hafa kynni mikil af álfum, oc leitadi vid at kènna mönnum at vekia upp drauga, hafdi hann oc átrúnad mikinn á grösum oc steinum, enn hèldt þá alla fiölkunnuga er í móti hönum lögdust at nockru; hann hafdi mikil mök vid ránsmenn þessa, oc var eigi traust um at hann vísadi þeim á hafnir edr þángat sem fèfaung voru fyrir; taldi hann kyngi-vedr hefdi brotit skip þeirra; enn Ari Magnússon í Ögri, safnadi bændum um fiördinn oc fór at þeim, var þá Jón hlaupinn sudr um fiall, enn þeir sváfu, voru XXXI drepnir í Isafyrdi, enn XIII í Dyrafyrdi á Skaga, ætludu vestannmenn þeir mundu vera fiölkunnugir, því þeir voru fiörsegir. Marteinn var drepinn í Æðey, oc syndi ádr hraustlega vörn; XVIII samann voru þeir drepnir í Æðey oc á Sandeyri; enn er Ari fór at þeim í þridja sinni, giördi óvedr mikit, oc sneru menn aptr; rændu þeir sem eptir urdu Enskri duggu med mönnum oc áhöfn, oc drápu einn, oc komust svo á brott, mælt er at Nordannmenn hafi drepit XI er þeir mættu í verferd. Jón komst undann, oc flæktist vída um land, hann sagdi svo frá, at miög illa hafdi verit at þeim unnit, oc má í því nockud satt vera, þó hann hafi aukid, oc þat annad at Ari hafi tekit herfáng allt, enn bændr ei af haft nema þat er líttnytt var af klædaslitrum þeirra; er þat oc líklegt, því Ari hefir metit konúngi fèd, enn þó ei hafi sem fyllst verit útgoldit. Enn margt er í sögn Jóns er hann hefir logit med öllu, var þat hellst at hann qvad þá

saklausa hafa drepna verit, oc prest einn þar vestra; Jón Grímsson nálega hafa tekit af þeim óviljugum hvad er hann vildi, oc Ara vera hid mesta illmenni annad enn þann prest, oc hinn fiölkunnugasta mann.

XVII Cap. Tilburdir ímsir oc sóttir.

Um vetrinn var hlutasamt í útverum, enn tyndist skip á Stafnesi, oc þó vídar. Þá lágu ránsmenn þeir er eptir urdu L samann í Vatneyrarbúdum ádr þeir komust utann. Gudbrandr biskup lèt prenta Cathechismum Luthers hinn minna, Donat oc Grammaticam; er oc mælt hann giördi skipan um dagsverk presta, af þeim er ecki tyunda eda eru fyrir innann skipti-tyund. Olafr Olafsson, sem kalladr var lærdi kárl, hafdi þá verit nockra stund skólameistari at Hólum, enn Torfi Finnsson úr Flatey einn vetr í Skálhollti. Þá lèt Jón Magnússon á Reykhólum XII manna dóm gánga í Dölum hinn XVda dag Maii mánadar um vanvyrdíngu dóma. Þat bar til at skip kom út enskt, á Hiallasandi undir jökli, þar var á íslendskr madr Olafr Gottskálksson frá Hundadal, hann var bólusiúkr fluttr í land, oc sló þegar sóttinni á landsmenn, oc dó miög margt, oc hid mannvænsta fólk, innann þrítugs oc ei eldra; vard mikit mannfall, oc dóu LXX menn í Ingialdshóls sókn; í Arnessþíngi dóu CCC manna, enn í Húnavatnsþíngi hálft annad hundrad, CC í Hegranessþíngi, oc CC í Vadlaþíngi; köllüdu þessa margir miklu bólu. Þá dó úr henni Helga kona Arna Oddssonar; gèck oc annar kránkleiki af taki, oc dóu margir. Þá dó Jón prentari, son Jóns prests Matthiassonar svenska, hann var fadir Brands prentara födr Jóns prests í Hytarnesi, födr annars Jóns prests er olli Kryumálum. Einnin Kolbeinn Hiálmsson bartskèri Gudbrands biskups, hann var fadir Gudmundar, födr Eyríka tveggia, er annar var á Steinstödum, enn annar prestr á Fagranesi, hans son var Gudmundr prestr í Middölum, fadir Eyríks prests at Stad í Hrútafyrdi, födr Gudmundar prests. Þorlákr Skúlason dóttrson Gudbrands biskups var XVIII vetra, oc fèck þá bóluna, hann æfdi sig vel vid háskólann. I Gufudal vestr dóu þrír menn í bólu, oc syndist þar öllum mönnum þeir vera á ferli,

1616

þat voru konr tvær, hafdi heitast hver vid adra, oc úngr madr er Steindór hèt, hann hafdi haft leik vid stúlku eina þar, oc þótti sækja at henni, þartil er henni var komit á brott; spilla þóttu þau verki med skrækjum oc illum látum, oc standa at messu oc lestrum úti oc inni. Þá tyndist farmaskip Jóns Magnússonar eldra, oc druknudu XV menn, er þeir fóru med vöru úr kaupstad. Drengir oc stúlkr voru þá flutt sunnann nordr oc í Austfiördu, oc tekinn fyrir þóknan LX eda LXXX álnir fyrir dreng, enn XL fyrir stúlku, olli því mannekla af úngmenni.

XVIII Cap. Fiallvegr Odds biskups.

Oddr biskup reid jafnann þá leid til Austfiarda er skèmst var fyrrum á sumrum, fyrst nordr yfir Sprengisand, oc sídann austr um Odádahraun til Mödrudals á fialli; fèck hann sèr jafnann vissann leidsögumann yfir hraunit at austann, er hönum skyldi mæta gil þat er kallad er kidagil fyrir nordann Sprengisand, at áqvednum degi. Sá var gamall bóndi fèlítill er Þórdr hèt, oc kalladr Barna-Þórdr. Þat var einhveriu sinni á hinum seinni árum Odds biskups, þá er hèr var komit eda nockru ádr, var hann enn fenginn, enn biskup kom ecki á nefndum degi, oc ei þess gètit hvad olli. Þórdr kom, enn mátti ecki bída lengr enn til var tekit, nema litla hríd, sakir matleysis. Hann setti upp merki vid uppþornad moldflag eda tjarnarstædi, svo sæist hann hefdi þar verit, oc ritadi þetta med staf sínum:

> Biskups hefi eg bedit med raun, oc bitit lítinn kost,
> ádr eg lagdi á Odádahraun át eg þurrann ost.

Litlu eptir þat er hann var brott farinn, kom biskup oc menn hans, oc lásu vísuna, oc sáu at ei var at treysta fylgd hans. Biskups sveinar voru í þann tíma engir audqvísar, því at höfdíngiar völdu menn at sèr, enn þá voru enn í landi hèr margir gyldir menn at karlmennsku ef nockru vöndust; þeim þótti lángt at krækja nordr til Myvatna, oc rída þadann til Mödrudals, töldu fyrir því biskup á at leggia á hraunit, qvádust vilja í rádast med hans umsjá oc eptirtekt um veginn. Rèdist þat af fyrir umtölr þeirra at lagt var á hraunit, enn biskup sagdi fyrir leidinni. Þar

var öræfis vidátta, enn þó vídast grasi vaxit, oc enginn kennileiti þeckianlig, enn vegrinn mundi svara áfánga; oc er þeir voru komnir austr á hraunit sló yfir þoku, svo þeir vissu ei hvad þeir fóru, oc voru lengir villir, til þess er þeir þóttust kènna reykiarþef, ridu þeir þar eptir, allt at því er fyrir þeim vard kotbær lítill, oc fólk nockrt karlar oc konr, oc nockr málnyta, nam biskup þar stadar, oc lèt slá tialdi, oc hafdi þar náttstad, enn bannadi mönnum sínum at skygnast miög um háttu þess fólks, oc lèt suma vaka alla nóttina; var hönum veittr þar gódr greidi, oc jafnvel siálfum borinn mjödr edr útlendr dryckr; var fólk þat hverki ómennilegt eda búnadr þess; oc um daginn eptir fylgdi bóndi biskupi á leid rètta yfir hraunit, oc svo Jökulsá, oc tókst vel, ridu þeir bádir undann um daginn allann, oc töludu þat er enginn vissi annar, enn at skilnadi gaf bóndi biskupi hest gódann, er sídann var kalladr biskupsgráni. Hann bannadi at segia margt frá þessu, enn Grímr prestr at Húsafelli son Jóns Grímssonar er veginn var í Sydumúla, var þá sveinn oc fylgdarmadr biskups, oc sagdi þat Helga presti syni sínum, oc voru þeir merkir menn bádir, oc Halldóri prófasti í Reykiahollti syni Jóns prests Bödvarssonar, enn Helgi prestr oc Halldór prófastr sögdu bádir Jóni prófasti Halldórssyni er hann var úngr, oc hefir hann í rit fært. Ætludu menn þetta mundu ei illvyrkiar hafa verit, enn heldr sakafólk nockrt, er komist hefdi í qvennamál, oc fordat sèr á þeim stad; oc hafa fáir farit sídann þann veg, til þess á þeirra manna dögum er lifdu vid endir XVIIIdu aldar, nema Biarni Oddsson syslumadr, hann reid þar um jafnann, oc gisti í hrauninu, oc reid einn frá mönnum sínum á qvöldum, enn kom aptr öldruckinn, þá menn vissu hann ei hafa drycki medferdar; madr druknadi af hönum seinast í Jökulsá, oc var þat miklu seinna enn hèr var komit.

XIX Cap. Tilburdir.

Herluff Daae höfudsmadr kom út bólu sumarit, oc lèt lesa konúngsbrèf um at leggia fè til uppbyggíngar Bessastadakyrkiu, af öllum kyrkium ödrum á Islandi; skyldu syslumenn taka þat samann; hugdu menn svo giört at rádum Jörgens Danielssonar. Enskt

skip brotnadi í Þíngeyarþíngi um haustit, oc urdu IX menn af vetrarfastir. Þá giördist Gísli son Odds biskups kyrkiuprestr í Skálhollti, hann vígdi Einar Þormódsson oc Jóhönnu Einarsdóttr samann hinn *XX*ta dag Octobris mánadar, oc var forsagnarvottr at hinu sama hiónabandi, oc spannst þar af mikil deila sídann. Þat bar til vestra at III menn sátu hiá fiám sínum í fiúkgeifu allir samann, kóm bilr, oc sló þeim til jardar, komst einn heim vid illann leik styrdr oc laminn, enn tveir fundust, annar vitlaus, enn annar daudr oc af hálft höfudit, oc tveir saudir hjá hönum daudir. Þetta sumar sendi Kristián konúngr IVdi verndarskip kaupförum til lids híngad undir landit; var þá miög hardlega fyrirbodinn kauphöndlan vid útlenda.

XX Cap. Ovild med höfudsmanni oc Oddi biskupi.

I þann tíma þróadist miög óvild med Herluff Daae höfudsmanni oc Oddi biskupi Einarssyni; bar þeim margt til sundrþyckiu, sem opt kann verda er slíkir menn eiga laung skipti samann. Herluff Daae leifdi Jóni syni Biarnar Gunnarssonar, er þá hèldt Skridu-klaustr, at fá Margretar dóttr Odds prests Þorkèlssonar á Hofi, systr Biarna Oddssonar, þrímenníngs síns, án konúngs vitundar, enn Oddr biskup hafdi rádit hönum frá því; bádir voru þeir stórlundadir oc þoldu illa hverr ödrum; bar höfudsmadr þá ófrægd fyrir konúnginn um biskup, qvad hann vígia þá suma til presta er ólærdir væri, oc hverki hefdi lært í latinuskóla né kynni latinu, oc þat fyrir venslasakir eda vináttu eda fiár; var miög hæft í því, at þeir voru vígdir, hellst til fátækra kalla, er miög litt voru latinu-lærdir, enn skildu þó vel þísku oc dönsku, oc hiálpudust vid gódar bækr í þeim túngum. Lèt Oddr biskup, til at hneckja slíku, tvo menn fara utann, er lært höfdu í heimahúsum, Sigurd son Odds prests í Gaulverjabæ Stephánssonar Gíslasonar biskups, hann var prestr í Arnarbæli, vellærdr madr oc vitr, oc Sigurd prest á Rafnseyri son Snorra á Varmalæk Asgeirssonar prests at Lundi, reyndust þeir bádir vel, oc vard biskupi þat til afsökunar. Nockud var þó tilhafit í því fleira er höfudsmadr mælti, því svosem Oddr biskup var ágætr madr fyrir margra hluta sakir, oc hiálp mörgum til menta oc menníngar, svo framadi hann hellst ættmenn sína ef hann mátti, oc þeir voru tilfærir;

þótti Sunnlendíngum, þeim er hann hafdi ei frændsemi eda mægdir at telia vid, sem hann væri þeim bágr oc erfidr, því hann studdi þá til hinna betra kallanna er hönum voru vensladir, þó lítt væri lærdir oc atgiörfislausir, enn vel lærdir menn luktust úti fyrir þeirra sakir. Tóku þá margir at leita Gísla lögmanns Hákonarsonar, oc vard at afhvarfi gódu, því hönum var höfdínglega háttad vid þá er hans leitudu, oc í vináttu vid höfudsmenn; fèck Gísli lögmadr af því vinsældir, enn mörgum líkadi lítt til biskups. Oddr biskup græddi oc mikit fè, oc var miög eptir jardakaupum hvar sem fengust; þótti mörgum torveldt at fá börnum sínum skólaveru, nema jardarpartr eda ved í jördu væri gèfit med ef til var, hellst ef þær voru gyrnilegar; svo segir Biarni Jónsson skáldi í qvedlíngi sínum einum:

Lènsfènu ólust á
óríkra börninn smá,
þau eru nú öll á róli
einu fæst varla skóli,
ef ódulinn undir þau bæri,
öll þau í kennslu færi.

A þann hátt áttu Akrar, födrleifd þeirra Finnssona, Sigurdar prests oc Jóns prests á Melum, at seljast fyrir skólavist þeirra, oc svo annad fè, enn fiárhaldsmenn þeirra höfdu ei viljad gánga at því, oc fór Bödvar prestr í Reykiahollti Jónsson, stiúpfadir þeirra, med þá á fund höfudsmannsinns, oc bad hann láta prófa skilníng þeirra oc næmi í lærdómum, qvadst ei vilja halda þeim til slíks, ef þeir væri ei færir til bóknáms; voru þeir ádr svó undir búnir at þeir reyndust vel er prófat var, oc fèck biskup alvarlega tilsögn af höfudsmanninum, at taka þá í skóla, oc þraungva ei af þeim födrleifd þeirra; sídann urdu þeir teknir hversu sem biskupi líkadi; þó lèt biskup ecki Finn oc Jón yngra, sonu Bödvars prests gialda þess at neinu, oc tók þá mótmælislaust til skólavistar, áttu þeir oc ecki fasteign mikla. Finnr Bödvarsson var efnilegr madr fyrir flestra hluta sakir, hann andadist utanlands, oc er sagt at Bödvar prófastr yrdi ecki samr madr eptir lát hans, enn Jón vard prestr í Reykiahollti eptir födr sinn, oc var fadir Halldórs prófasts. Svo segir Biörn at Skardsá, at Oddr biskup kæmi einhverju sinni til Bessastada nær Jónsmessu, tók Herluff Daae vel í móti hönum, oc giördi hönum veitslu mikla, því hann var rausnarmadr

til veitínga; var í þeirri veitslu settr upp mynnisbikar konúngs, oc drack höfudsmadrinn til biskupi oc drack af; biskup tók vid er á var skenkt aptr, oc fèck þá pata af því at hellt var úr annari könnu enn höfudsmadrinn úr drack, tók þó vid skálinni; enn adrir segia at skenkjarinn, þiónustumadr höfudsmanns, hafi bendt biskupi eda sveini hans til, at hann drycki varliga; hafi biskup þá tekit upp hiá sèr silfrskál lítla er hann var vanr at drecka af, oc hellt á af bikarnum, oc mælt þessi ord Christs: þó þeir drecki nockut banvænlegt, þá mun þeim þat ecki granda; oc druckit af sídann; sveif þá at hönum, svo hann fèll í ómegin, oc var borinn af sveinum sínum til tjalds síns; lá hann þar II eda III nætr til þess er hann hresstist aptr, med þeim medölum er fyrir hendi voru; oc var mönnum ecki grunlaust at trútt hefdi verit um allt.

XXI Cap. Mannadruknan oc annat.

1617 Vetrinn eptir bólukomuna vard sá atburdr, at Þorsteinn prestr Olafsson í Vestrhopshólum fell af hestbaki, kom svartr fleckr á háls hönum, oc vard af mikit mein, svo hann dó af hinn XIta dag Martii; hann var hálfsextugr. Þá gèck bólann um Austrlandit, oc dó margt manna; hlutir voru gódir í útverum, oc árgott í landi. XXX manna druknudu austr vid Eyasand, oc hèldt einn á barni sínu er hann rak upp; urdu oc manntapar vídar. VI menn tyndust af skipi í Eyrarsveit, oc ætludu menn at hvalr mundi hafa gleypt hvern at ödrum. Þá druknadi oc Sigurdr son Odds biskups, hiá Oddgeirshólum í Flóa, í Hvítá, oc madr hans er Bergr hèt, fannst lík Sigurdar, enn Bergs ecki; segia menn at hani hafi verit hafdr á skipi, oc galat þar yfir er líkit fannst. Sigurdr átti Þórunni ríku dóttr Jóns Vígfússonar á Galltalæk; hafdi Jón eptirlátit ærit fè sem ádr segir, oc vard Þórunn ein erfíngi at sídarst, var dóttir þeirra Sigurdar Hólmfrídr er Jón prestr Arason í Vatnsfyrdi átti. Hvanndala Biarni Thómasson druknadi þá á Skagafyrdi, var róinn á siá vid annann mann, oc hafdi opt farit slíkar ferdir hættilegar, lángt framm yfir alla menn adra, sídann er hann fór til Kolbeinseyar, enn óftreysti at lyktum karlmennskū sinni. Þá dæmdu þeir samann í Þíngeyarþíngi um vorit at Helgastödum, Þorbergr Hrólfsson, oc Þorsteinn

prófastr Illhugason, helmíngadóm, um hjónaband; þar er enn gètit Biarna prests at Helgastödum, sonar Jóns Ormssonar, oc þeirra Illhugasona Jóns oc Gudmundar, oc svo Jóns prests Þorvaldssonar á Skinnastödum. Enn Jón lögmadr Sigurdarson lèt dóm gánga at Sveinstödum um öreiga hinn VIIIda dag Maii, oc hann oc Skapti prófastr Loptsson á Setbergi helmíngadóm um ákærur nockrar, at Midgördum í Stadarsveit XIVda dag Junii. Gudbrandr biskup lèt þá prenta Dominicale, oc lítla Cathechismum af nyu. Ecki kom Herluff Daae út um sumarit, enn sendi Jörgen Danielsson, vár þá lesit upp í lögrèttu konúngsbrèf um Velli í Hólmi, at leggiast skyldi aptr undir Hólakyrkiu med dómi, oc lèt Jón lögmadr Sigurdarson hann gánga; þar var Isleifr Þorbergsson einn dómsmadr, oc þeir Hrólfssynir. Þat var annad brèf at prófastsgardar eda kyrkiur veitist engum at þeim lifendum er halda. Konúngr baud oc á þeim árum, at syslumenn skyldu vinna embættis-eyd, því hann frètti at margt gèngi óskipulega, enn þeir voru tregir til. Vidr var þá fluttr út til Bessastada kyrkiu, oc hún reyst oc byggd sídann, hávaxinn oc mikil, enn þó bitalaus, sagdi Jörgen Danielsson at slíkt hús mætti ei falla, enn þó vard þat á adra leid; var CCCC dalir kyrkna gialdit er utann fór ádr hún væri byggd. A þeim missirum var Brynjúlfr son Sveins prests Símonarsonar í Hollti XII vetra gamall, oc hafdi þá lesit alla rítnínguna fiórum sinnum, oc gat giört grein fyrir því er hann las, er þess fyrir því gètit, at þat þótti þá frábært, enn hann verdr nefndr seinna.

XXII Cap. Frá ímsu.

Um haustit hinn XXIta dag Augutsi mánadar, andadist Biörn bóndi Benedictsson af Múnkaþverá; kallar Biörn at Skardsá hann frómann höfdíngsmann, fridsamann oc lítilátann, hann var oc ecki starfsmadr mikill, enn kalladr lögvitr, oc var madr gódgjarn; lítt var hann vid aldr. Magnús sonr hans tók Múnkaþverá oc Vadlasyslu eptir hann, hann giördist brádt ríkr oc audugr, oc var skáld; hann átti Gudrúnu dóttr Gísla lögmanns Þórdarsonar, oc voru synir þeirra Biörn oc Gísli, enn dætr Jórun, er fèck Jón Magnússon frá Reykiahólum Arasonar; Helga, hana átti Hákon Gíslason

lögmanns Hákonarsonar, oc Solveig kona Þorkels Gudmundrsonar Hákonarsonar; enn systr Magnúsar voru Sigrídr kona Páls Gudbrandssonar, oc Gudrún, er Gísli prestr son Odds biskups átti. Arni Oddsson fór þá utann med frammburd sinn í málum vid höfudsmanninn, oc kom því svo at konúngr rèdi af at senda Commissarios út híngad. Jón lærdi hafdi farit nordr til Hóla, oc skrumat svo fyrir Gudbrandi biskupi, at hann tók í skóla Gudmund son hans; hældi hann af því biskupi miög, oc dvaldist um hríd í Nordrlandi, til þess er hann var rekinn þadann er menn urdu þess varir at hann kenndi fiölkíngi oc hiátrú, fór hann þá vestr á Snæfellsnes, oc skaut Steindór son Gísla lögmanns Þórdarsonar skjóli yfir hann, oc hafdi í vyrdíngum nockra stund, bjó hann þar í ímsum stödum, oc sídarst á Hiallasandi, þar sem hann kalladi at Uppsöndum. Steindór hafdi komit út, oc fengit Gudrúnar Einarsdóttr eckju Jóns lögmanns, enn búit fyrst at Stóruborg nordr, enn sídann at Laugarbrecku oc Knerri, hafdi hann nockra stund Stapa umbod oc syslu, oc eigi smátt fè. Misþyckiu giördi í þann tíma med Oddi biskupi oc Gísla lögmanni Hákonarsyni, þó tengdir væri á milli; bar þeim margt til, enn þat helst er lögmadr keypti Brædràtúngu oc Túnguey LXXX hundrud at dyrleika, at þeim Þormódssonum Asmundi presti í Hvammi oc Jóni presti at Helgafelli; fór þat framm í Klofa, þar Gísli lögmadr bjó fyrst eptir födr sinn, hinn Xda dag Decembris, oc fèck hann Asmundi presti fyrir hans helmíng, hálfann Straumfiörd á Myrum XX hundrud, oc Brecku oc Dalsmynni í Nordrárdal LX hundrud, enn Jóni Svefneyar á Breydafyrdi XL hundrud, oc Hamra í Reykhollts Reykiadal XXIII hundrud. Gísli prestr Oddsson þóttist eiga ved í XL hundrudum í Túngu, enn Oddr biskup eignadi Túnguey Skálholltsstad, edr stadar-jördinni Höfda; þeim bar oc á milli um Baugstadi, sem enn mun greint verda.

Íslands Árbækur

í sögu-formi.

Af

Jóni Espolin,

Syslumanni í Skagafiardar Syslu.

VI. Deild.

Kaupmannahöfn, 1827.

Prentud á kostnad ens Islendska Bókmentafélags hjá Bókþryckiara S. L. Möller.

Íslands Árbækur.

VI. Deild.

Formáli þessarar Arbókanna deildar er þegar prentadur framan vid þá fimtu, er í fyrra útkom. Beggja deilda prófarkir frá prentsmídjunni hefi eg vegna hins Islendska Bókmentafélags yfirskodad. Nockurt framhald þessa ágæta verks er í dag komid því til handa, og höfundurinn hefir af vanalegum gódvilja lofad meiru vid fyrstu hentugleika.

Kaupmannahöfn, þann 27da Martsí 1827.

F. Magnússon.

Fortalen til nærværende Afdeling af Islands Aarböger er allerede trykt foran den næstforegaaende femte. Korrekturarkene af dem begge har jeg læst paa det Islandske literære Selskabs Vegne. End en Afdeling af dette ypperlige Værk er i Dag kommet Selskabet til Hænde, og Forfatteren har, med sin sædvanlige Velvillie, lovet at fremsende flere saasnart som Lejligheden tillader.

Kjöbenhavn, den 27de Marts 1827.

F. Magnusen.

Frammhald 5ta Þáttar.

XXIII Cap. Tión.

Vetrinn eptir andlát Biarnar bónda Benedictssonar var gódr frá jólum, enn hardnadi sídann; komu hafísar um vorit; urdu þá manntapar bædi í sió oc vötnum, svo at VIII menn druknudu fyrir Eyafiöllum, enn VII af skipi á Hiallasandi, III í Hafnarfyrdi, VIII í Þiórsá, oc fleiri menn einstakir. Svo segir oc Þorlákr Markússon at VI menn hafi druknat í Skagafyrdi, oc VI á Sandhólaferiu, enn Biörn gètr þess ei er þá bjó at Skardsá. Gudmundr lögrèttumadr í Borgarfyrdi, er eg hygg verit hafa son Gudmundar Hallssonar Olafssonar prests Kolbeinssonar, druknadi fyrir Seltjarnarnesi med VI mönnum. Gudmundr sá, son Gudmundar Hallssonar, átti Sigrídi dóttr Jóns prests Egilssonar í Stafhollti, þeirra börn voru Gudmundr prestr í Fljótshlíd, Þórdr prestr at Kálfafelli, Sigurdr á Brecku, Halldór í Olafsvík fadir Einars, födr Pètrs prests í Miklahollti, Gudmundr snickari, er allra manna var hagastr, Gudmundr annar, Helga er Eyríkr átti son Odds biskups, Ingibjörg er Þórdr átti son Orms í Eyum, oc Astrídr. Nordr á Grímseyarsundi druknadi Gunnlaugr bóndi Grímsson med VIII mönnum, hann var launsonr Gríms á Ökrum; enn fadir Þorvalds í Hrísey, födr Þorvalds á Söcku. Ein kona hrapadi fyrir biörg á Skagaströnd nordr, oc stód madr hennar á hillu fyrir ofann, enn hún átti at vera vid festarhæl, hún lá þar þriú dægr, oc dó þegar menn komu til, enn hönum vard biargad. Fleiri urdu þá slis, 1618

oc er sumstadar sagt at kona hafi í Þíngeyarþíngi fargad barni med bruna, oc verit brend, enn eg ætla málum blandad vid þat er fyrri skèdi. Gudbrandr biskup lèt prenta XXIta Davids sálm, med útleggíngargreinum Arngríms prests lærda, vinaspegil Sigmundar af Svafa er út hafdi lagt Sveinn prestr Símonarson, oc tilenkad Ara Magnússyni, Bernhardi krossqvedjur á liódum, eptir Arngrím prest, krossgaungr Hammers, er hann hafdi einnin útlagt, oc sálmabók í VIII blada broti. Gudbrandr biskup átti þá málssókn um kyrkiureikníng á Vídimyri, oc hald á Brennistödum, vid Steindór Gíslason, oc má ætla hann hafi þá enn ei vestr kominn verit; enn Jón lögmadr Sigurdarson kærdi á hann ímsar sakir; var Steindór ofláti, oc eigi var, oc leit á fè sitt.

XXIV Cap. Frá Commissariis oc málum.

Um sumarit snemma kom út Fridrik Friis af Hesselager, sonarsonr Jóhans Friis Cancellera, mikilsvyrdr madr, oc Jörgen Wind; þeir voru skipadir Commissarii af konúngi, at álíta mál höfudsmannsins oc Odds biskups, oc svo annara manna; ecki kom Arni Oddsson út med þeim, oc ei spurdist til hans, því Herluff Daae hafdi lagt bann fyrir alla skipara at flytia hann. Þessir höfdíngiar voru á skipi því er Kristián konúngr fiórdi hafdi sendt at taka sjóvíkínga ef lægi hèr vid land, oc svo at hreinsa höfinn af þeim; þeir höfdu konúngsvald oc brèf at dæma yfir öllum málum á hveria sem borit var, andlega eda veraldlega, edr kaupmenn. Þeir dæmdu tveir í lögrèttu allra manna mál um sumarit, oc þóttust þá flestir ecki ná íslendskum lögum, sem stundum hefir þó nockut hætt vid at orsakadist af deilum höfdíngia hèr; enn þó var þat raunar sannara um þá, at þeir fylgdu lögunum freklega, oc veiktu nockut svo hinn innlenda sid. Þeir fylgdu at því at syslumenn tæki upp mál Ara Þorvardssonar, oc dæmdi hönum sitt, oc Gísli lögmadr Hákonarson med þeim, þoldu þeir mönnum engar flækjur eda lögvillr. Jón lögmadr Sigurdarson stefndi fyrir þá Steindóri Gíslasyni, enn þeir dæmdu þá stefnu ólöglega, oc at hann skyldi sækiast á varnarþíngi sínu fyrir rèttlátum dómara, slíkar sakir sem á hann voru bornar. Þá kom fyrir þá þrætumál Olafs prests Erlendssonar á Breidábólstad, oc Teits Biarnar-

sonar Jónssonar biskups, um hálfann Torfalæk, því at Páll Gudbrandsson fèck ei sætt þá, oc stefndi Teitr Olafi presti, oc vann landit af hönum. Þeir dæmdu líf af Þórdysi Halldórsdóttr, oc var henni dreckt á alþíngi. Annari konu var þar dreckt er sagdi barn uppá systrson sinn, hann neytadi þverlega, enn fèck ecki eydamenn; þeir höfdu dæmt líf af þeim bádum, oc var hann höggvinn á því þíngi; madr var oc höggvinn á Akranesi, sá hafdi fallit med systrum tveimr. Þeir dæmdu lögmannsdæmi af Jóni Sigurdarsyni á Reinistad fyrir barngetnad í hórdómi, barnid hèt Gudfinna, hún fèll sídar med qvæntum manni, Páli Arasyni skrubba; enn stad oc prestskap af Gudmundi presti Einarssyni á Stadarstad mági hans, því þeim þótti sem hann mundi hafa hylmad med hönum; enn þó syniudu þeir Jón lögmadr þess bádir, oc var þat sannast, at Jón lögmadr hafdi bannad konunni at segia til fadernis, oc svo leysti prestr hana at hans rádum, oc medkèndi þat hreinlega fyrir Commissariis; fór þá Gudmundr prestr utann. Margir menn báru fyrir herramenn þessa mál sín um jardaklaganir fornar, oc adra hluti, enn þeir vildu fá þau upp ritud; var þat giört, oc komst ei allt fyrir á því þíngi. Eitt var ákæra Biarna sonar Odds prests Þorkèlssonar, til Snæbjarnar Þórdarsonar um Bustarfell; Snæbjörn var son Fjalla-Þórdar, oc seinni madr Ragnhildar eckju Biarnar Gunnarssonar, taldi Biarni Oddsson Bustarfell gèfit Þórunni konu sinni Biarnardóttr Gunnarssonar, hafdi hann fengit hennar fyrir VII árum oc var þat dæmt, oc svo fengu þeir frændr Bustarfell. Þar var oc dæmt í milli Einars Hákonarsonar syslumanns, oc Arnórs holgóma er ákærdi hann, enn hafdi reinst at ósannsögli, oc samit vid hann ádr. Þeir budu syslumönnum at refsa saka-mönnum í hèradi er þángat til var órefst; oc einn enskann mann er fèll í hórdóm hèr, oc qvæntr var í Englandi, enn neytadi því med frekju oc munneydum, knúdu þeir til medkènníngar, oc lètu hyda at Islendskum lögum; engann giördu þeir sèr mannamun, oc þóttust biskupar oc adrir embættamenn lítt vidkomnir. Gísli lögmadr Hákonarson var hellst frí fyrir ákærum manna, oc fyrir því höfdu þeir hann í allmikilli vyrdíngu. Enn er þeir skyldu ransaka mál Herluffs Daae oc Odds biskups, spurdist ei til Arna biskups-sonar; hafdi þá Herluff Daae mörg spèlnis ord um hvad Arni Oddsson mundi nú sysla? enn

Oddr biskup var med döpru gèdi oc þúngri hugsan; var gengit at því sinni frá rèttinum til middags-máltídar eptir venju, enn biskup hafdi eigi lystíng til matarnautnar, oc gèck med nockrum vínum sínum upp á Almannagiáar backa hinn nedra, sem hann vildi umskygnast til hugfróa sèr; þóttist hann siá tafslok á málum sínum, því allr stofn þeirra var hiá Arna. Arni hafdi komit út undir alþíng siálft í Vopnafyrdi, hann fèck sèr hest gódann í einhverjum stad, svo at þeim var vidbrugdit, oc reid nótt oc dag á fiórum dögum austann til alþíngs, vard biskupi litit vid er hann reid um Þíngvallatún austann, oc þóttist kènna ferd hans, reid han þá heim at Þíngvöllum, oc vard fagnafundr med þeim þeim fedgum, sagdi Arni födr sínum eyrinda-giördir sínar, oc gengu þeir sídann til dóma. Nádi Arni gögnum sínum oc vitnum at málum þeirra, gengu þau at lyktum á Herluff Daae, svo hann misti höfudsmanns embætti, oc hlaut ónád konúngs oc mikil fiár-útlát, oc vard snaudr; enn Arni hlaut af þessu mikinn ordstyr oc frægd; enn þó var eigi Oddr biskup laus vid öll mál sín. Arni qvæntist aptr oc fèck Þórdysar dóttr Jóns Jónssonar á Sjáfarborg, oc Sigrídar Þorgrímsdóttr, þeirra börn voru Helga er átti Þórdr prestr í Hytardal, Jónsson prófasts Gudmundarsonar. Jón er átti Þórunni Hallgrímsdóttr. Sigurdr er átti Elínu Magnúsdóttr frá Haga, oc var fadir Biarna oc Arna á Grund, enn synir Biarna voru Gísli prestr á Melum oc Jón prestr á Holltastödum. Arni bjó at Holltastödum nockra stund, enn fèck sídann Reinistadar klaustr, hann var sidlátr oc alvörugefinn, oc gyldr höfdíngi, oc karlmannlegir voru margir nidjar hans, enn ecki störvitrir.

XXV Cap. Rógr.

Þat báru öfundarmenn Gudbrands biskups fyrir herramennina, at hann hefdi selt nockrar jardir Hólakyrkju, enn hèldi sumum undir sig, oc tóku þeir vid því til utann-flutníngs; einnin þat hann hèldi skólameistara ónítann. Jón Olafsson bar oc fyrir þat mordbrèfa bæklínginn sídarsta, oc ákærdi Gudbrand biskup miög. Fóru þeir vid þat utann.

XXVI Cap. Imislegir vidburdir.

Um sumarit brann vestri Bægisá í Yxnadal giörsamlega er menn voru í seli, enn Gísli Bödvarsson, er þar bjó, var í sudrferd fyrir sláttinn. Hinn Xda Julii voru svo miklar þrumr, at madr dó af á Briámsnesi vid Myvötn, hann var örkumslalaus, enn fleiri féllu nidr oc dóu ecki. Voru landskiálftar miklir um haustit, oc allt fram at jólum, hrundu í einum IIII bæir í Þíngeyarþíngi, oc sprack jörd svo traudla edr ecki mátti yfirfara; stúlka þrítug hvarf frá Eydstödum í Blöndudal, oc fannst ári sídar daud á fialli; skrida hljóp at Brúarlandi í Deildardal, oc tók II börn er voru at smáralestri, eitt meiddist, enn hid yngsta komst heim; oc sveinar tveir í Flókadal nordr urdu undir snjóflodi med riúpnatog sitt, lifdi annar er til var grafit. Þat haust fór Jón í skóla vestann at, son Ara Magnússonar í Ögri, XII vetra gamall. Vard þá vetr 1619 gódr, oc hlutir í betra lagi, enn manntapar urdu sumstadar; druknadi Olafr Pètrsson, oc VII hásetar hans í Höfnum sudr, fiórda dag páska, er var sídarsti dagr Martii mánadar, enn þrír komust af. IIII menn tyndust af skipi vestr í Beruvík oc komust af þrír; nockrir voru oc þeir er tyndu sèr siálfum, oc fleiri voru mistarir. Þá er mælt at andast hafi Gísli lögmadr Þórdarson oc Pètr Biarnarson; frá Gísla lögmanni er ætt mikil. Arni son hans bjó at Ytrahólmi, oc átti Steinunni dóttr Hannesar í Snóksdal, hann var merkilegr madr, læknir oc mikit valmenni, þeirra börn voru Hannes fadir Hákonar syslumanns, Sæmundr á Holmi oc mörg önnr, öll velmennt. Henrik Gíslason bjó at Innrahólmi, oc hafdi syslu í Borgarfyrdi, hann átti Gudrúnu dóttr Magnúsar Jónssonar systr Ara í Ögri, þeirra son var Þórdr syslumadr. Gudrún var dóttir Henriks, oc Jórunn er Benedict átti son Halldórs Olafssonar. Pálmi var launsonr Henriks, fadir Sigurdar á Breidabólstad í Söckólfsdal, födr Þorgils oc Pálma. Jón prestr var son Þorgils, enn Þorleifr son Pálma. Steindór Gíslason átti Gudrúnu Einarsdóttr, oc bjó lengst á Knerri undir Jökli, hann hafdi þar syslu oc umbod, oc var vel mannadr siálfr sem systkin hans, enn giördist hinn mesti óhófsmadr, oc eyddi öllu fè Jóns lögmanns, med ofdryckiu, ofrausn oc sveinahaldi, hans son var Jón fadir Sigurdar á Knerri, oc Halldóru er átti Jón prestr Gudmundarson á Þæfusteini, Gudnyar er átti Hallkell prestr Stephánsson, oc Gud-

rúnar er átti Gudni Sigurdarson. Gudrídr Gísladóttr var gipt Jóni prófasti í Hytardal Gudmundarsyni frá Hvoli Þórdarsonar, hún var merkileg kona; þeirra börn voru Gudmundr er dó utanlands, Helga er Jón átti Sigurdarson í Einarsnesi, Þórunn er átti Gunnar prestr at Hofi, Biarnarson Magnússonar; Gudrún er átti Sigurdr prestr son Odds biskups, prófastr í Þverárþíngi, þeirra börn voru: Oddr, hinn giörfuglegasti madr, hafdi farit utann enn dó heima nær hálf-þrítugr, Gísli, Sigurdr prestr at Stad fadir Odds lögmanns, Gudrídr er átti Olaf son Hallgríms Halldórssonar, oc Hólmfrídr. Kristín var enn dóttir Jóns prófasts oc Gudrídar Gísladóttr, hennar fèck Sigurdr lögmadr í Einarsnesi. Gísli Jónsson oc Gudrídar átti Þóru dóttr Jóns prests gamla at Stadarhrauni, med óvilja födr síns. Þórdr Jónsson oc Gudrídar var prestr í Hytardal oc ágætr madr, hann var fadir Jóns, Þorsteins á Skardi oc Gudrídar er Jón biskup Vigfússon átti. Gísli hèt enn Jónsson enn eigi Gudrídar. Gudrídr Gísladóttir tók vanheilsu mikla, líkþrártegund þá er elephantiasis heitir. Astrídr Gísladóttir átti Jón Magnússon á Reykhólum, oc mikit afqvæmi oc göfugt. Gudrún Gísladóttir var gipt Magnúsi á Múnkaþverá syni Biarnar Benedictssonar, hún er mælt at væri heldr til hisprsöm oc líttgreind, enn þat var þá ecki miög talit um ríkiskonr, enda höfdu þau aud fiár, þau voru börn þeirra: Gísli, ágætr madr oc vitr, Biörn oc enn fleiri sem fyrri er gètit. Páll Gíslason bjó á Hvanneyri, oc var landþíngskrifari, hann var einardr madr oc skynsamr, oc vel á sig kominn. Halldóra Gísladóttir átti Olaf Hannesson. Jórun Gísladóttir er sagt væri kona Jóns prests á Kvennabrecku Ormssonar Jónssonar prests, Þorleifssonar frá Þyckvaskógi, oc þeirra sonr væri Magnús prestr oc sídann syslumadr, fadir Arna assessors, oc Magnúsar prófasts oc Jóns. Sigurdr er enn talinn son Gísla lögmanns, oc er sá ætthríngr allr mikill. Þessi missiri var eldr uppi í Heklufialli, oc sást nordr um land marga daga; sídann kom vindr af landsudri, oc lagdi nordr mistr svo mikit at furda þótti í vera, enn þó var þat ei fyrr enn eptir midt sumar, oc voru þá landskiálftar, oc kom sandfall svo mikit í Bárdardal oc vídar, at ecki vard slegit fyrir í viku. Gísli lögmadr Hákonarson lèt dóm gánga um fátæka menn á Hvítárböckum VIta dag Martii mánadar; enn Magnús Biarnarson at Múnkaþverá, oc Sigurdr prófastr Einarsson helmíngadóm á Spialdhaga yfir Þorsteini presti í Glæsibæ, er hafdi rofit ómagadóm

syslumanns, oc dæmdu þeir hönum fésektir. Sá Sigurdr prófastr var í Saurbæ, oc var fadir Gunnlaugs prests; fór þetta framm daginn eptir Jónsmessu; enn fiórum dögum sídar var dæmt á alþíngi, at jardir sèu tyundadar af ábúendum eptir fornum vana, enn ei eigendum. Jón Magnússon á Reykhólum syslumadr í Dölum lèt dæma mál Ara Þorvardssonar at Leidarhólmi, var þó í móti mælt, enda giördist Ari blindr sídann, oc fèll þá sú ákæra nidr med öllu. Þann tíma lèt Gudbrandr biskup prenta Cathechismum Lúthers hinn meira, oc sálmabók. Kom þá ís fyrir nordann land, hafþök, oc var ecki qvikt á. Þat sumar kom út Þorlákr Skúlason, oc fór til Gudbrands biskups módrfödr síns, oc vard sídann heyrari vid skólann.

XXVII Cap. Frá Fridriki Friis oc konúngsbrèfum.

Þetta sumar var Fridrik Friis skipadr höfudsmadr út híngad yfir land, oc lagdi hann í haf, var med hönum á skipi Gudmundr prestr Einarsson frá Stad, oc hafdi fengit uppreisn á máli sínu, oc vissi þó ei af. Fridrik Friis hafdi val af konúngi til at skipa öllum hlutum eptir vild sinni; hann hafdi XII lestir af miöli oc mátti skipta sem hann vildi, oc svo var um alla hluti adra, at hönum voru fengin þau völd er engum höfudsmanni voru ádr; hann hafdi mörg konúngsbrèf med at fara, oc var bædi syslunarsamr oc alvörumikill, strángr oc óhlutdrægr, oc óeigingiarn, oc því var hann svo miög vid skap Kristiáns konúngs IVda; hann tók sótt í hafi, oc bióst vid frammför sinni, lèt hann þá kalla Gudmund prest Einarsson oc sagdi hönum at hann hèldi stad oc embætti, oc lèt hann veitta sèr þiónustu. Sveinn hans einn dó í hafinu herramanns son, enn Fridrik Friis komst at Bessastödum, oc var þar III nætr, oc andadist sídann, oc var grafinn at Bessastödum, enn bartskèri hans druknadi á grandanum vid hólminn. Andres Hansson hafdi hann sett fyrir umbodsmann ádr hann dó, til þess er konúngr giördi þar á adra skipan. XVI voru konúngsbrèf þau er byrt voru á alþíngi, er hann hafdi ætlat sèr framm at fylgia. Eitt var um bæklíng þann er Gudbrandr biskup hafdi giöra látit sídast um mordbrèfinn, oc kènnt þeim Stóradalsbrædrum, Markúsi er fyrir laungu var daudr, oc Jóni. Annad um þat

at Gudbrandi biskupi skyldi tiltala fyrir þá sök at hann hèldi skólameistara óduganlegann; þridja um jardir er seldar voru undann stólnum; fiórda var um tiltal móti Oddi biskupi fyrir þat hann hefdi dregit undir sig Kristfiárjardir; fimta var uppreisnar brèf Gudmundar prests Einarssonar; sjötta um Jón lögmann Sigurdarson at hann var tekinn af lögsögn. VIIda var um þat at konúngr vildi senda skip at ödru sumri, til at leita Grænlands, oc at Íslendskir menn skyldu á því fara, enn hèt at siá fyrir þeirra kosti þadann af. Hid VIIIda var um tyundir, at þær gyldist sem bæri, enn væri þó ei herdt á kotúngum. IXda um giaftolla, at syslumenn stædi reikníng af þeim á Bessastödum. Xda at syslumenn skyldi vinna þann eyd, at halda lög oc landsrètt vid hvern mann. XIta at lausamenn skyldi engir vera, nema stodudu bændr, ella skyldu þeir flytiast utann oc vinna þar. Tólfta var um kúgildi, at eigi væri þeim aukit kotúngi til þíngsla. Þrettánda um þat, at IIII hinir skynsömustu menn af Islandi færi utann, oc töludu máli sínu vid reidara landsins um kaupskap þeirra. Hid XIVda var brèf Fridriks Friis, at konúngr baud hönum at halda mönnum vid íslendsk lög. Fimtánda at hverr byggi á jördu þeirri er á bjó, alla æfi, oc börn þeirra eptir þá. XVIda at landskuldir skyldu ei hæckast á konúngs jördum edr krúnunnar þadann af. Þat fylgdi at biskupar skyldu hvert ár giöra höfudsmanninum reikníng fyrir hvad kostad var til dómkyrknanna, oc svo alla inntekt af stóla-jördunum. Enn med því at sá var fallinn frá, sem mest rèdi því at brèf þessi voru útgèfinn, oc hafdi í hug at framm fylgia þeim oc mörgum hlutum ödrum, þá var þat eina frammgengt sem audit var; af slíku öllu voru sumir valdamenn sem ei tregudu miög hans fráfall.

XXVIII Cap. Mál Gudbrands biskups.

Ecki vard af ákærum vid Gudbrand biskup um jardasöluna undann Hólakyrkju sídann Fridrik Friis dó; enn biskup játadi þat fyrir umbodsmanninum, at hann hefdi brygdad eina jörd undir Hólastól er Olafr biskup hafdi selda, oc selt aptr, oc hèt at ná hènni af nyu. Var þá biskupum giört vandara í slíkum efnum enn fyrr hafdi verit. Enn er kom til umrædu um Olaf lærdakarl skóla-

meistara oc kaup hans, er mælt var at biskup hefdi dregit undir sig; þá medkènndi Olafr fyrir öllum at hann hefdi fullt skólameistarakaup sitt, svo hann mundi aldrei ákæra; enn því var svo háttad, at Gudbrandr biskup hafdi kostad til frömunar hönum, enn kaupgialdit var ei áqvedit; enn um lærdóm sinn syndi hann vitnisburdi frá Rectore vid Kaupmannahafnar háskóla Thomasi Finke, oc baud sig til at svara svo allir heyrdu, þeim er vildu tala sèr til fyrir lærdóm sinn; vitu menn ei hvert hann hefdi vid þat stadit ef Fridrik Friis hefdi lifat, sá er siálfr var lærdr um flest; er þat mælt ei sídr, at Olafr hafi látit skólasveina comparera: *parvus, parvior, parvissimus*, oc þótti eigi gód latina, oc þarum qvad Þorlákr Skúlason, er þá var heyrari, vers þessi:

Parvior est parvo parvissimus ipse Magister,
corpore perparvo, parvior ingenio.

Því tók hann svo til ords, at Olafr var manna minnstr; hann vard sídann prestr, enn Þorlákr Skúlason skólameistari; ecki kòm þá í dóm um bæklínginn, því biskup sættist vid Jón Olafsson oc nidia Markúsar, enn þó var því máli ecki lokit; átti Gudbrandr biskup þá miög erfidt uppdráttar, er hann hafdi óvild konúngs, oc marga adra í móti sèr, enn siálfr gamall, oc mæddr oc heisulítill.

XXIX Cap. Lögmanna skipti, oc frá höfdíngium.

Nú voru kosnir fiórir menn til þess, at einn fengi lögsögn í stad Jóns Sigurdarsonar, oc kastat um hlutum, Ari Magnússon í Ögri, Jón Magnússon á Reykhólum bródir hans, Magnús Biarnarson at Múnkaþverá, oc Halldór Olafssonar rebba, oc hlaut Halldór; hann tók oc Skagafiardar syslu þá í brád, at því er menn hyggia, því hann lèt dóm gánga um landamerki, milli Seilu oc Grófargils hinn IXda dag Augusti, er Þorberg bónda Hrólfsson á Seilu greindi á vid Magnús bónda Biarnarson, oc vann Þorbergr; enn dómsmenn voru Isleifr Þorbergsson á Hofi, Jacob Hannesson, Biörn Jónsson at Skardsá, oc Ari Gudmundarson Einarssonar lögrèttumenn, oc tveir bændr; var þó Jón Sigurdarson sídann vid sysluna; enn lögmanns-eydr Halldórs skyldi bída til annars

sumars. IIII menn voru þá oc fengnir til utanfarar landsins vegna um kauphöndlunina. Jón Magnússon á Reykiahólum at vestann, Henrik Gíslason lögmanns at sunnann; Þorsteinn at austann, Magnússon frá Stóradal, Arnasonar, Pètrssonar, Loptssonar bródir Biarnar at Laxamyri, hann hafdi þá fyrir VII árum fengit Þyckvabæar klaustr, oc var einn hinn lögvitrasti madr í landi hèr; enn at nordann Dadi Arnason; fóru þeir utann. Þau missiri brann Hialltabacka kyrkia svo at menn vissu ei orsakir, oc um þær mundir deidi Páll prestr í Klaustrhólum, son Jóns prests Egilssonar er annálinn reit, oc þó XX vetrum eptir födr sinn; enn Olafr prestr lifdi í Vestmannaeyum födrbródir hans; son Páls prests var Arni á Skúmstödum, fadir Páls prests á Kolfreyustad, oc Odds prests á Kálfatjörn. Sá vetr hinn nærsti var gódr, oc giördi hid

1620 besta ár. Þá druknudu VII menn á Alptanesi, oc Erlendr Erlendsson med X mönnum á Stadarsundi, oc fleiri menn einstakir. Seint í Janúarío brann Sumarlidabær í Holltum oc VII menn inni. Þá voru prentadar á Hólum passíu-prèdikanir, er út hafdi lagt Oddr biskup Einarsson, Margarita Theologica fyrir skólamenn, oc bænadaga predikanir. Magnús bóndi Biarnarson, syslumadr í Eyafyrdi lèt dóm gánga á Spialdhaga um jördina Jökul er Þorbergr prestr kalladi til Asmundarson Þorsteinssonar á Grund, oc Gudbrandr biskup setti Brynjólf prest Arnason á Bergstödum frá prestlegri þiónustu, fyrir VIII sakir. Þá deidi Þórdr prestr í Hiardarhollti Moldar-Brandsson, hann hafdi átta Þóru Gudmundardóttr Þorleifssonar frá Þyckvaskógi, voru þeirra börn Pètr í Tialdanesi, skynsamr madr, oc átti margt afqvæmi; Gudmundr fadir Biarna, födr Magnúsar sterka á Kolstödum, hans afqvæmi var oc fiölmennt; Brandr; Biörn, er margt manna var frákomit; Sigrídr kona Brynjólfs prests Biarnasonar; Ingibjörg módir Þórdar prests, oc Olafs prests í Bæum. Kom til Hiardarhollts eptir Þórd prest, Brynjúlfr, oc var prófastr, son Biarna, Jónssonar í Hiardardal Olafssonar; hann átti fyrri Bergliótu dóttr Odds biskups, enn sídar Sigrídi dóttr Þórdar prests Brandssonar, oc er þadann fólk í Dölum; Þorleifr prestr á Söndum var bródir Brynjúlfs prests, fadir Olafs prests hins sídara á Söndum. Þá andadist einnin Gudrídr Gísladóttir í Hytardal kona Jóns prófasts Gudmundarsonar. Enn frá þeim mönnum sem utan fóru vegna Islands, at sysla vid kaupmenn, er þat at segia, at Dadi Arnason andadist í Kaupmannahöfn um

vetrinn, enn Jón Magnússon frá Reykhólum fèck stadfesting konúngs um edalmanns-stètt Biarnar hins ríka, enn þó hann væri siálfr frá hönum í qvennlidi, oc ei alla skilgetna, er þess ei gètit at hann hafi brèf fengit fyrir síg edr sitt afqvæmi, oc þó líkindi at hann hafi þetta afrekad sín vegna.

XXX Cap. Frá landshöfdíngium, oc mótgángi Gudbrands biskups.

Um sumarit kom út Holgeir Rosenkrantz af Frölíngi, er Kristián konúngr IIIIdi hafdi skipat höfudsmann, enn Jacob Pètursson var umbodsmadr er hann kom til. Þá gröfu Danir upp lík Fridriks Friis oc fluttu utann, oc urdu at gialda fyrir þúsund dala; því at þat var ecki giört at konúngs vitund. Lèt höfudsmadrinn formenn landsins vinna eyda á alþíngi. Halldór Olafsson vann lögmannseyd, enn syslumenn sóru þessir: Ari Magnússon, Jón eldri, því hann var þá útkominn oc þeir Henrik oc Þorsteinn, Biörn oc Þorleifr brædr hans, Biörn hafdi Bardastrandar-syslu, enn Þorleifr eystra, Henrik Gíslason í Borgarfyrdi, oc Steindór brodir hans undir jökli, Páll Gudbrandsson á Þíngeyrum, Magnús Biarnarson at Múnkaþverá, Sigurdr Hrólfsson oc Þorbergr brodir hans, Arni Magnússon austr á Eydum, oc Einar Hákonarson Arnasonar Gíslasonar, bródir Gísla lögmanns. Gudmundr prófastr Einarsson á Stad segir svo í riti sínu móti fiandafælu Jóns lærda, at þeir hafi sumir verit ódrucknir med öllu, enn sumir veldrucknir, meinti hann þat hellst til Einars, oc Steindórs Gíslasonar. Þeir Jón Magnússon, Henrik Gíslason oc Þorsteinn Magnússon höfdu engu áleidis komit vid kaupmenn, enn verdlag er menn kalla taxta kom þá á vörur Dana oc Islendínga, oc hèldu þó kaupmenn margir þat ecki, fóru heldr at sinni vild. Ecki máttu skiparar eda menn þeirra hafa nockrn varníng, oc höfdu Kaupmannahafnarborgarar einir kaupskapinn, enn Helsíngiaeyríngar oc Málmeyíngar voru fráskildir. Miög var varud á höfd at Islendíngar keyptu ei vid enska menn, oc sendt skip af Danmörku til at ransaka hvert ei fyndist íslendsk vara á fiskiduggum enskum; þat skip flutti utann sídann nockra menn er litlu einu höfdu skipt vid þá, oc var all-mikit

ófrelsi. Þetta sumar fèck Magnús, son Gissurar Þorlákssonar Þorlákssonar, Þorkötlu Snæbjarnardóttr prests Torfasonar. Á því alþíngi er nú var gètit, lèt höfudsmadrinn taka bæklíngsmálit undir XXIVra manna dóm, kom ei Gudbrandr biskup, því hann var ei fær til ferdar, enn Ari Magnússon dóttrmadr hans fór hans vegna, oc fylgdi lítt málinu, bar at eins vid at afsaka hann, oc var einn í dóminum, sem þá var sidr, at menn urdu at samþyckia dóminn, ef þeir skutu hönum ei þá þegar undir konúnginn, oc þó var fært úr at gánga, ef dómr var ei at skapi; voru þessir nefndir í dóminum: Jón Magnússon, Einar Hákonarson, Henrik Gíslason, Magnús Biarnarson at Múnkaþverá, Ari Magnússon, Þorleifr oc Biörn brædr hans, Þorbergr oc Sigurdr Hrólfssynir, Þorsteinn Magnússon á Þyckvabæ, Jón Sigurdarson á Reinistad, Marteinn Halldórsson Marteinssonar biskups, Erlendr á Hvoli Asmundarson Þorleifssonar lögmanns, Thomas Einarsson, Ingialdr Illhugason frá Reykjum, Olafr Jónsson, Jón Sigurdarson, eg hygg frá Einarsnesi, Steindór Finnsson frá Ökrum, hann bjó at Ormsbæ vid Hellna, enn sídann at Ingialdshóli, Jacob Hannesson, Biörgólfr Asgeirsson prests frá Lundi, oc Thómas. Þeir gáfu Gudbrandi biskupi þat at sök, at hann hefdi dróttad at Markúsi Olafssyni í Hèradsdal, er fyrir laungu var daudr, um falsbrèfagiördins, oc talad um ránglæti oc róg Jóns lögmanns, er þeir ætludu engann verit hafa edr ei meiga sannast, qvádu því biskup ætti at vera samr madr, oc Jón lögmadr hefdi verit, ef hann hefdi ordit sannr at sök, dæmdu þeir fyrir því þetta róg vera, oc biskup til konúngsnádar edr ónádar eptir því sem hönum syndist, oc er þat frægt ordit, enn lètust þó mælast til at konúngr vægdi hönum sakir elli hans oc veikleika, oc góds mannorda í ödrum efnum. Fengu þeir þennan dóm höfudsmanninum til at bera fyrir konúng, fór hann vid þat utann, oc setti Jacob Pètursson fyrir umbodsmann sinn. Lagdist allþýngr ordrómr á rèttdæmi þeirra, enn þeir voru allir sem á undann gengu, frændr eda vinir Jóns lögmanns, oc áttu eigi gott vid biskup, oc bar þat til; var Jón Magnússon berastr í slíku. Margir menn tregudu þat, er ílla skyldi fara fyrir Gudbrandi biskupi, enn hann rèdi þat af siálfr, at senda Þorlák Skúlason dóttrson sinn, er þá var skólameistari, utann oc á konúngsfund, oc bad líknar, oc margir adrir ágætir menn bádu fyrir hann. Biörn Sturluson sudr á Nesjum qvad þá lof um Gudbrand

biskup, oc taldi þar í bækr þær er hann hafdi látit prenta, oc hann vissi af. Einar prófastr í Heydölum fadir Odds biskups qvad um Gudbrand biskup vísr þessar:

Módrjardar gud giördi
Gudbrand födr viljandi,
á Islandi ljós reyndar,
lifa verk yfirmanns klerka;
mættu þiódir þrátt ræda,
um þann drottins mann votta;
Gudbrand heidr at hendi!
herrans verk bera gód merki.

Kross lángr þess þíngri
þelhreinann vel reinir,
gudi kærann, hvad heyrist;
hentar ydia prentsmidiu;
ord drottins vardveitti,
vel lærdr til færdi,
Gudbrand heidr at hendi! h. v. b. g. m.

Vorir landar örendir
ofblandnir, sofandi!
guds verk ydr ei orka
at hræra, þat lærid,
at lofa herrans giöf hærri,
sem hugr klár dugir, med tárum;
Gudbrand h. a. h. h. v. b. g. m.

Svo lætr nú nióta
nádar fenginnar gud lengi
þad land, ef þiódinn fynndist
þacklát vel í máta —
heill lifi alla æfi
æruvyrdr kær hyrdir!
Gudbrand h. a. h. h. v. b. g. m.

Magnús Olafsson var skólameistari medann þorlákr var utann; enn er þorlákr kom til Kaupmannahafnar, fann hann at margir voru fráhverfir ordnir módrfödr hans, af rógi vondra manna, enn

nockrir voru þó er vyrdu biskupi til vorkunar, oc þóttu ómaklega giört vid svo ágætann mann oc merkilegann í elli hans; lögdu þá margir allann hug á at túlka mál hans, enn konúngr var lengi þver, þó kom svo um sídir fyrir flutníng þeirra, at hann myktist heldr nockud, oc gaf biskupi kost á hvert hann vildi heldr láta mál sitt koma fyrir hærsta rètt, eda þá menn er konúngr tilnefndi, eda bjóda fèbætr fyrir sig; baud konúngr höfudsmanninum at semia vid hann um fègiöld, ef hann vildi þau heldr kiósa, oc at láta jafnframt kyrknajardir þær, sem biskup hafdi giört nockut rugl á, gánga í rèttann stad; enn þó skyldi hönum jafnheimill sá kostr, at eiga málit undir dómi konúngs oc hinna ædstu dómenda.

XXXI Cap. Tilburdir.

1621 Á medann þessu fór framm var vetr gódr á Islandi oc hlutasamt; druknudu VIII menn samann á Vestfiördum, oc Jón Olafsson hvalfángari med tveimr mönnum; fleiri urdu manndskadar. Sá madr var vid Hellna vestr, er Arni hèt oc var Eysteinsson, búdarmadr, hann vandadi um vid danskann mann vegna dóttr sinnar eda frændkonu, oc er sagt þeir hafi veitst at hönum, enn Arni varist mörgum, því hann var manna mestr oc sterkastr, skipti hann þá vid þennan mann um mál sitt á Laugarbrecku þíngi, oc horfdi þar nær at málit gengi á Arna; hann qvadst þá heldr vilja falla í hendr drottins enn rángt mál gengi á sig, oc vard sá atburdr at hann fèll þegar nidr, oc var örendr. Þá hengdi sig Tyrfíngr á Bláfeldi í Stadarsveit; dóu prestar margir í Skálhollts biskupsdæmi. Stormr ógrlegr var sudr um nes annan sunnudag eptir þrettánda, svo brotnudu XXX skipa, í því vedri dó Biörn Sturluson. Þau missiri hvarf kona í Bryniudal med þremr börnum, oc fannst hönd af einu barninu, enn ei annad. Þá var prentud á Hólum Avenarii bænabók. Dómar gengu þá. Lèt Halldór lögmadr XII manna dóm gánga á Spialdhaga, um siglíngartóll, er Magnús bóndi Biarnarson beiddist dóms á vegna Jóns Magnússonar; þótti Jóni siglíng sín hafa kostad sig CCCC Speciu dali; var þá hverr skattbóndi dæmdr til at svara V álnum fyrir vestann oc nordann land, enn hverr fyrir innan skiptityund hálfa, skyldi þar takast af útfararkostnadr Dada Arnasonar er utannlands deidi,

enn Jón skyldi hafa afgáng; er þat oc þá likast at Henriki hafi verit goldinn utanfarartollr fyrir sunnann, enn Þorsteini fyrir austann land. Þorbergr Hrólfsson lèt dóm gánga um hórdóms líkindi at Helgastödum, oc annan um klædi sem borinn væri móti konúngs þegnskyldu, at þau sèu upptæk af konúngs umbodsmanni, oc svo stígvèl, oc framandi strympr, því þeim sè þarfara sem fè hafi til, at eiga skyldar-vopn.

XXXII Cap. Málalok Gudbrands biskups.

Nú kom út um sumarit Holgeir Rósenkrantz höfudsmadr, oc med hönum konúngsbrèf um aflausn sakamanna, oc hve gamlir vera skyldu þeir sem til presta vígdust; í annann stad kom út Þorlákr Skúlason skólameistari, oc kynnti Gudbrandi biskupi hverr kostr hönum var gèfinn; vildi biskup þá fyrir hvern mun hitta höfudsmanninn, oc lèt búa ferd sína til alþíngis, hann var þá á hinu áttatugasta ári oc reid í qvenn-södli; enn er hann var þar kominn rèdu sumir vinir hans hönum at hætta til at málit gengi í dóm, lètu þess enn von at margir mundu verda hönum fylgiandi, oc qvádu þat betra enn láta stórfè, enn hann vildi þat þá ecki, oc hugdi heldr at eyda öllum ákærum í einu med fègiöldum, enda þóttist hann oc leidr ordinn á deilum; oc er hann hitti höfudsmanninn, oc þeir mæltust vid, baud hann biskupi kost at skióta máli sínu undir þá menn er konúngr tilnefndi, enn gat ei hærsta rèttar dómenda, er biskupi voru meira sinnandi, edr oc at gialda þúsund dali ella; biskup kaus at gialda, oc var þat samþyckt af konúngi sídar, oc voru þat hin sídustu lok allra hans mála; hann sendi oc konúngi náhvalstönnn mikla, oc var hún enn konúngsgèrsemi þegar Jón prófastr Halldórsson skrádi þetta; vitum vèr eigi hvert vid þat hefir mínkat sektafè hans edr ecki. Þat skèdi þá fyrir ord höfudsmannsins at Gudmundr Hákonarson frá Nesi fengi Halldóru Aradóttr frá Ögri, dóttrdóttr Gudbrands biskups er hann hafdi fóstrad. Af því alþíngi reid Jón prestr Gíslason, oc ætladi til Bessastada, hann fannst aldrei aptr, enn hestrinn fannst. Þá urdu IX skipbrotsmenn norrænir í landi hèr, oc voru fiórir kaldir. Pètr Pálsson á Stadarhóli andadist í þann tíma, oc átti eptir tvö börn, Biarni var son hans er á Stadarhóli bjó, oc Helga

dóttir, hún giptist nordr. Jón var launsonr Pètrs, er bjó at Vatnshorni í Haukadal. Magnús Biarnarson at Múnkaþverá tók umbod skilgètinna barna Pètrs eptir dómi, því hann var systrson hans; hann samþyckti vegna sín oc systkina sinna utannfarar-kaupit, þat er dæmt hafdi verit Jóni eldra Magnússyni. Þá deidu þeir enn, Biarni Oddsson á Skardi á Skardströnd, oc Jón prestr á Helgafelli, son Þormódar Asmundarsonar í Brædratúngu oc Ingibjargar Þorsteinsdóttr.

XXXIII Cap. Andlát Páls Gudbrandssonar oc Skapta prófasts.

Páll bóndi Gudbrandsson á Þíngèyrum reid til Vídimyrar til Sigurdar Hrólfssonar, oc lagdist þar, hann andadist þann Xda dag Novembris, viku eptir heimannreid hans, hann var vyrduglegr madr oc veitíngasamr, at því er Biörn at Skardsá hefir sagt, manníudlegr oc ljúfr, án öls; ecki er þess gètit at hann hafi fylgt at málum födr síns, oc ætla eg hönum hafi verit vyrdt þat af sumum til vanskörúngsskapar; hann hèldt XV ár Þíngeyraklaustr, oc skorti IIII vetr á sextugann. Þau Sigrídr Biarnardóttir kona hans áttu V börn, hún var sídann á Márstödum, var þá skipt umbodum oc fè, oc erfdi Þorlákr Pálsson Vídidalstúngu, hann átti sídar Kristínu dóttr Jóns lögmanns Sigurdarsonar, þeirra börn voru Páll oc Jón í Vídidalstúngu fadir Páls Vídalíns. Benedict Pálsson átti Hólmfrídi Einarsdóttr, enn sídann Sigrídi Magnúsdóttr, oc verdr gètit seinna. Hólmfrídr var dóttir Benedicts, er gipt var Jóni presti Þórdarsyni, á Myrká, oc meira verdr sagt af hans börnum. Páll Pálsson bjó á Máfstödum seinna. Biörn Pálsson átti sídar Espihól hinn meira oc Æsustadi, oc fèck Ragnheidar dóttr Magnúsar Arasonar, oc verdr enn gètit, enn fá eda enginn voru börn Páls frumvaxta þennan tíma. Gudmundr son Hákonar í Nesi vid Seltjörn, Biarnarsonar prófasts Gíslasonar, hèldt Húnavatns sysla nærst eptir Pál Gudbrandsson oc Þíngeyra klaustr, oc gèck at eiga dóttr Ara í Ögri. Þann tíma andadist einnin Skapti Loptsson prófastr á Setbergi, oc hafdi verit mikilhæfr, enn Loptr prestr frá Miklahollti son hans tók vid þeim stad, hann var fadir Jósephs prests, er enn mun getit.

XXXIV Cap. Forspá Odds biskups.

Torfi Finnsson skólameistari í Skálhollti fèck í þann tíma Hvamm, því Gísli prestr Gudbrandsson var þá andadr, enn Gísli son Odds biskups tók skólann hinn nærsta vetr, hann var jafnframt prestr í Stafhollti. Þess er getit, at Brynjúlfr Sveinsson frá Hollti hafdi farit í skóla fyrir nockrum vetrum; hann hefir svo frásagt, at Oddr biskup hafi verit sèr miög vel, oc látit meira eptir sèr enn ödrum skólasveinum, oc ei hefdi hann þess bedit er biskup veitti hönum ecki. Einhveriusinni er biskup reid heimann á vetri til prestastefnu á Olafsvöllum, var skólasveinum leift at fara út oc fylgia biskupi á hest; sveinar biskups voru ecki nærri, oc hlióp Brynjúlfr at fyrstr, til at halda í ístad hans medann hann stígi á hestinn, enn biskup bannadi hönum, oc qvad annat fyrir hönum liggia, enn halda ístadi sínu, oc nefndi til þess annan er nær var staddr, oc giördi sá þat. Þat er oc mælt, at Oddr biskup hafi forspár verit um marga hluti. Hann var manna hærstr, svartr á hár, er hann kalladr Oddr hinn hái í Krucks-spá, enn hún er giör eptir hans daga, at því er menn ætla; Ari Magnússon var annar hærstr madr, nær höfdi hærri enn allr þíngheimr. Oddr biskup var haldinn hinn lærdasti madr, bædi í túngumálum, oc ödrum vísindum, enn hellst stjörnufrædi. Hann var gudrækinn oc sidprúdr, hófsamr oc spaklátr, lítilátr oc hamíngiumikill; optast las hann þá er hann mátti, edr lagdi út bækr, urdu þó fáar prentadar nema passíuprèdikanir, Avenarii bænir, oc kyrkjuordinantía Kristiáns konúngs fiórda; flest ritadi hann upp er hönum þótti merkilegt, oc hèldt skrifara til at rita margar bækr, enn þær brunnu sídar, þó nockud hafi dulist af hiá nidjum hans; eitt sinn er hann reid í Austfiarda visitatiu sinni frá Skógum undir Eyafiöllum, þared vinir hans bjuggu, Þormódr bóndi oc Halla Grímsdóttir systir Biarnar málara, oc var nockud ölgladr, enn sveinar hans nær ófærir, því at þeim hafdi vel verit veitt, allir nema Haldór son Dada silfrsmids Jónssonar Olafssonar, er sídann vard prestr í Runa; þá ridu þeir bádir samann til Hollts um qveldit, oc sagdi Halldór laungu sídar, at biskup hefdi marga hluti sagt sèr, þá er sídar komu framm. Þat var eitt, at Halldór hefdi sèd konu efni sitt, væri þat Halldóra dóttir Einars á Hörgslandi Stephánssonar, oc Kristínar systr Höllu

í Skógum; qvad hann biskup hafa bannad sèr at fara utann til læríngarframa, þó hann hefdi þat í huga, oc getit til þat mundi eigi heppnast hönum, enn Gunnlaugr prestr Jónsson í Runa mundi skammlífr, oc þat kall mundi hann fá, oc kom þat framm sem biskup sagdi. Sigfús hèt einn smásveinn hans, er sídann vard prestr í Hoftegi austr, son Thómasar prests at Hálsi í Fnióskadal, hann var eitthvert sumar nærri fráfærum hiá biskupi í biskupsbadstofunni í Skálhollti; biskup sat vid bordit, studdi hönd undir kinn sèr þegiandi um hríd, oc brosti, enn mælti sídann: Fúsi! villtu at eg segi þèr hvad konu-efni þitt er nú at giöra? hann qvad óvíst hvert sèr yrdi kvonfangs audit. Víst liggr þat fyrir þèr, sagdi biskup, má eg segia þèr hver hún er, oc hvad hún er nú at giöra; þat er dóttir hans Eyríks í Bót austr í Fliótsdalshèradi, hún er nú at reka únglömb á fiall, elltir þau oc hleypr hæverskulaust. Sigfús ritadi upp árit, daginn oc stundina, oc bar því öllu samann vid þat er biskup sagdi, oc vard þat frammgengt; oc svo var um margt fleira, þó ei sè hèr gètit; enn ef nockrum þykir þetta ótrúanlegt, þá hefir þat þó ritat Jón prófastr Halldórsson, svo vitr mádr, eptir þeim sem hann hefir merka menn haldit. Eyríkr í Bót var hinn mesti afarmadr í skapi, hans dóttr fèck Sigfús prestr, oc voru þeirra synir Olafr prestr á Refstad, oc Guttormr prestr í Hólmum. Þat er oc mælt, at Eyríkr son Odds biskups hefdi þat af hönum, þó hann þætti vitgrannr, at vera forspár. Hann misti konu sinnar af barnsför er hún ól þríbura, oc vard ei meira um enn svo at hann qvad födr sinn mundu gèfa sèr adra konu aptr; hann qvæntist oc í ödru sinni at hans tilhlutan, oc fèck Þorbjargar dóttr Biarna Oddssonar austann frá Bustarfèlli, oc Þórunnar Biarnardóttr Gunnarssonar, þeirra synir voru Oddr á Fitjum oc Gísli.

XXXV Gap. Frá ímsu.

1622 Vetr sá er Gísli prestr Oddsson var skólameistari í Skálhollti, var gódr frá jólum; vor var hardt, oc komu ísar, á þeim var selatekja mikil. Þá var prentud á Hólum litla biblía, oc Musculi bænabók, oc bók Otta Casmanns um sanna gudrækni, hafdi lagt hana út Jón prestr at Prestshólum son Biarna Hrobjartssonar. Um

vorit lèt Gudmundr Hákonarson dóm gánga at Bólstadahlíd, um ómaga frammfæri eptir Ejólf Þórdarson, oc svo annann um ólöglegann saudfiárrekstr til afrètta, er Steinun Gudbrandsdóttir oc Gísli prestr Brynjúlfsson ákærdu; er því Steinunn tilnefnd, at Skúli bóndi hennar Einarsson, fadir Þorláks skólameistara, var þá nydáinn; enn Gísli prestr var á Bergstödum, oc son Brynjúlfs prests Arnasonar, er lengst var hafdr fyrir sökum. Hinn þridja lèt Gudmundr gánga, VI manna dóm, at Svínavatni um ólofada hrossagaungu, oc hinn fiórda at Vindhæli annann dag Maii um framfæri Þóru Gudmundardóttr á Eyrík prest oc Gudmund Stephánssonu; — hygg eg hana verit hafa systr Stephåns prests at Undirfelli, er skadadi sig, enn födrsystr þeirra; hinn Vta tveim dögum sídar um dómróf. Þá var Gudbrandr biskup dæmdr svaramadr barna Páls Gudbrandssonar. Enn lèt Gudmundr dóm gánga um misklíd Arngríms Styrkárssonar oc Olafs Olafssonar. Enn litlu sídar tók höfudsmadrinn syslu af Gudmundi, oc veitti Jóni Sigurdarsyni á Reinistad, er þó eigi gètit saka. Gísli prestr Arnason Gíslasonar biskups druknadi í Markarfliòti á Þíng-Maríumessu; hann hafdi fengit af Dönum Hollt undir Eyafiöllum, eptir födr sinn daudann, fyrir tvær lestir skreidar, at því er mælt er, oc ætladi sèr þá at afhenda skreidina er hann druknadi. Þá dó oc Jón prestr Finnsson á Melum, bródir Sigurdar prests á Ökrum oc Steindórs, hans synir voru Finnar tveir, annar fadir Þorkötlu er átti Þorbjörn Eyríksson í Byrtíngshollti, oc módir var Gudrúnar konu Biarnar Þorsteinssonar frá Höfn; enn annar var fadir Nicolásar, Jóns oc Egils afa Egils prófasts Þorhallasonar. Annar deidi Jón prestr Salomonsson á Hesti, þar kom Audun Jónsson. Kom út konúngsbrèf um stadfestíngu lögdæmis Halldórs Olafssonar, oc hèldt hann Hegranessþíng, enn Gudmundr Hákonarson hèldt Þíngeyra-klaustr eittsamann, hafdi hann um haustit fengit Halldóru Aradóttr med mikilli rausn heima at Hólum, at módrfödr hennar. Fleiri komu út brèf Kristiáns konúngs; eitt um vidi til húsabyggínga er leigulidar skyldu leggia til siálfir, oc útbyggíngar; annat um skuldamál; þridja um brúargiörd oc vegabætr; fiórda um köllun presta oc lifnad. Jón Gissurarson at nordann er verit hafdi heyrari á Hólum, oc framast ádr utanlands, fèck þá brèf fyrir skólameistaradæmi í Skálhollti, oc vard þá Gísli prestr son Odds

biskups af at láta. A alþíngi var samþyckt giör, um tyundir af konúngs oc kyrknajördum, oc dæmt af lögmönnum bádum Gísla oc Halldóri, um skattgiald oc giaftolla; einnin um fimm puncta, sem umbodsmadr höfudsmannsins beiddist dóms á. Þar var oc dæmt um Magnús Erlíngsson, sem hafdi barit konu med skamm-orfi á leindarstad, oc dæmdist hönum XIII marka sekt, oc samit vid konuna um IIII hundrud. Um haustit var helmíngadómr Þorbergs Hrólfssonar syslumanns í Þíngeyarþíngi, oc Þorsteins prófasts Illhugasonar um róg Odds Jónssonar uppá Biarna prest Gíslason. Þá fèck Gísli prestr Oddsson Gudrúnar Biarnardóttr Benedictssonar, var Magnús at Múnkaþverá giptíngarmadr systr sinnar, oc gaf Oddr biskup hönum kost á at kiósa fyrir hann hvern stadinn er hann vildi heldr, Hollt undir Eyafiöllum, eda Stafhollt er hann hèldt þá, nærst eptir Gísla Biarnason oc Jón Egilsson, er fyrr voru prestar, hann hafdi þá oc Heyness umbod um II ár. Magnús kaus Hollt, oc rèdist þat af, at Gísli prestr biskupsson tók þann stad, enn Mela eptir Jón prest Finnsson tók 1623 Jón son Jóns prests Þorsteinssonar í Vestmannaeyum, hann var sídann prófastr, oc var velþockadr madr, skáld oc veltalandi sem fadir hans. Þann tíma leitudu enskir menn híngad fálkafángs, oc tóku þar til leifi konúngs.

XXXVI Cap. Imislegt, oc frá hestavígi.

Vetr sá var gódr er þá fór í hönd, enn vor íllt, oc spilltist þadann af árferdi; druknudu XL menn á skipum sydra; þá deidi Arni skyndilega, er bió at Arnarstapa, oc þar hafdi konúngs umbod son Sæmundar Arnasonar Gíslasonar, hann átti Gudrúnu dóttr Nicolásar Oddssonar bródr Jóns í Fagrey, þeirra son var Hákon í Gördum, er fèck Gudrídar dóttr Gudmundar prests Einarssonar at Stadarstad; eptir hann hèldt umbodit oc sysluna Steindór Gíslason, oc bió þá at Knerri, oc eiddi öllu fè sínu nema þeim jördum er Gudmundr prestr Einarsson hèldt vid. Steindór Finnsson frá Ökrum, er sídar hafdi sysluna, bjó þá at Midgördum, enn fyrri í Ormsbæ. Biarni son Hákonar Arnasonar deidi einnin þessi missiri skyndilega sydra. Þá kom út konúngsbrèfit um prestana, oc annad um jardasölu, at hverr náfrændi selji ödrum ef selia þarf, enn ei

vandalausum, oc var sá capituli settr inní lögbók er hlídir um lögbodníng á jördum, med fleiru er þar at víkr; var oc eitt gèfit út um helgidagabrot ímislig, oc eyda. Steindór Gíslason lèt dóm gánga at Hrókshollti um fúlgufè; hefir þá Hnappadalr fylgt þórness þíngi. Gunnar prestr Pálsson tók Gilsbacka, enn Sigurdr prestr Jónsson Helgafell. Um haustit lèt Sigurdr Hrólfsson á Vídimyri syslumadr í þíngeyar-þíngi dóm gánga, um deilu Sveins Jónssonar á Illhugastödum, er kalladr var hinn ríki, oc Einars Eyríkssonar, hinn XVIda dag Septembris; þótti þíngeyíngum hann fiærri sitja, þar sem þeir voru í Skagafyrdi brædr. þar sátu þeir til vissu þrír Hrólfs synir, Sigurdr oc þorbergr syslumenn, oc Biarni lögrèttumadr, sá er harkit giördi fyrrum sydra, hann var fadir þorsteins födr Hrólfs á Alfgeirsvöllum; enn Bessi Hrólfsson veit eg ei hvert þar var edr sá er bjó at Urdum, hann var lögrèttumadr oc fadir Ingimundar á Irafelli, oc Rafns vestra; margir voru þeir gyldlegir. Enn Sveinn hinn ríki sá er gètit var, á Illhugastödum í Fnióskadal, er sagt hafi átt V hundrud sauda, oc lèti eitt gánga á dalnum á vetrum, annad í Túngu í Fnióskadal, þridja í Reykjafialli, enn hina yngstu í sellandi; eitt sumar er sagt hann hafi rekit III hundrud sauda, oc rekit eitt í Húsavík, annad á Akreyri, þridja í Hofsós, oc selt fyrir penínga, oc látit alla fallit mundi hafa á komanda vetri, nema svo væri lógat, oc hafi þá ordit fellivetr; er enn svo sagt hann hafi fólgit fè sitt í jördu. Hestavíg hèldust vid í landi hèr, lángt framm á daga Odds biskups Einarssonar, sem fyrr var sagt, oc nú er hèr var komit, bjó Sigmundr at Gardsá í Kaupángssveit, oc var vel fiáreigandi; var íllt med þeim Sveini, enn þeir kappsmenn bádir. Sigmundr átti hest vindóttann, vaninn til vígs, hann gèck á dalnum fyrir vestann Fnióská, oc var kalladr Fnióskadals afrètt allr frammdalrinn til ódeilu. Hestrinn var opstast í hólunum, sem sídann eru kalladir Vindhólar, enn þó tel eg eigi vissu fyrir örnefnum af þessu, þó menn viti giörla at mennirnir voru uppi. Sveinn bóndi átti bleikann hest vígtaminn, hann gèck framar á dalnum fyrir austann ána, þar sem heitir Bleiksmyri, enn annad tveggia er missagt um gaungu hans eda lit, nema svo sè at Sveinn hafi valit beitina eptir hestinum, því at miklu var fyrri kalladr Bleiksmyrardalr. þeir Sveinn oc Sigmundr mæltu mót med sèr at reina hesta sína oc etja þeim á dalnum; voru þeir seinastir hestar vandir til vígs í Nordrlandi eda á Islandi

öllu. Þeir hlódu tvo garda á Vindhólanesi, sem enn sèr merki til, oc öttu hestunum milli gardanna, enn menn hjuggu sèr ríódr fyrir ofann í hólunum, þeir sem vildu á horfa, því at til vorra daga hefir verit skógland mikit í Fnióskadal. Vindr var stærri oc styrdleiknari, en Bleikr minni oc mjúkari, sviptust þeir lengi, oc hlupust á, enn svo fèll er ei var vant, nema kunnáttu-leysi hafi valdit þeirra er fylgia áttu, at Bleikr tók á nára Vinds oc reif á hol, svo at út hèngu innifli; Vindr stöck á gardinn, oc braut í skard mikit oc fèll sídann daudr, enn Bleikr hljóp yfir ána, framm í stódit á dalnum. Sigmundr þycktist miög vid missir hestins, oc óvyrdíng sína, er hönum þótti, oc qvad þetta verda mundi seinast hestavíg þar nyrdra; vard fátt um qvedjur med bændum. Sveinn var audugastr madr at gángandi fè í Fnióskadal, enn þat bar til vorit eptir hestavígit á hvítasunnu-morgun, at saudamadr Sveins fann gemlíng daudann í kyl fyrir nedann túnit. Sveini brá ílla vid, oc tók byrkilurk mikinn, oc braut snjóbrúr af kylnum, oc segir illt ef hann drepi fyrir sèr fleiri kindr; enn er Jón prestr Thómasson frá Hálsi bródir Sigfúsar, sveins Odds biskups, reid þángat til embættisgiördar, sá hann Svein liggia daudann í kylnum á grúfu med birkifork í hendi, enn þar heitir Sveinspollr er hann lá; enn nockru sídar var vitjad um stód á Bleiksmyrardal, oc var Bleikr daudr í Bleiksmyrargröf, ætludu menn um sama leiti ordit hafa sem lát Sveins, oc var eignat fiölkyngi Sigmundar á Gardsá. Má þetta hafa fyrir satt, þó örnefni skacki eda sèu missögd, þar sem heima stendr um menn alla, allt þar til er rök verda leidd ámóti med sannindum; var Sveinn bóndi sá er gètit er, fadir Olufar, módr Magnúsar, födr Sveins, födr Thómasar, födr Sölva, födr Sveins lögmanns; enn frá Sigmundi er komin Gardsár-ætt í Eyafyrdi; enn söguna um hestavígit heyrda eg af Þíngeyíngi einum í æsku er svo var gamall, at muna mátti þá menn gamla er mundu Sigmund, oc var hún þá skrásett.

XXXVII Cap. Tilburdir.

Um haustit þat er sídarst var gètit, þóttust menn siá mikinn orm, hjá Arhrauni á Skeydum, í Hvítá, tvö qvöld í samt, þrem víkum fyrir jól, brotnadi ísinn er hann kom upp í fyrra sinni,

oc voru tvær lyckjur, enn sídar var ein, oc svo há at þeim synd-
ist taka upp í midt Hestfiall. Sá vetr var afbragdsgódr frá jólum,
oc giördi gnóglegann grasvöxt eptir; var sóley sprottinn í sídustu
viku vetrar í Skagafyrdi, oc höfdu þá fuglar orpit, oc fundust egg 1624
nóg; var þá votsamt sumarit, oc heyadist lítit, oc var kránkfeldt,
svo margir dóu. Henrik prestr Evertsson þíski í Villíngaholti dó
þá, oc Jón prestr í Hraungerdi Stephánsson Gíslasonar biskups,
einninn Gunnlaugr prestr í Runa Jónsson, prests úr Vatnsfyrdi
Loptssonar, er þar hafdi lengi verit, oc fèck Halldór Dadason
stadinn, sem Oddr biskup hafdi ætlad, hann var sídann prófastr.
Sigurdr prestr Jónsson at Helgafelli fór í hólma á vatninu þar hiá
vellinum med stúlkum tveimr at taka egg hinn IXda dag Júlii
mánadar; þau fóru á slæmum báti, oc geck vatn í, urdu þá kon-
urnar hræddar, oc hlupu á prestinn, oc hèldu hönum, oc drukn-
udu þau öll; hann hafdi fengit Olufar dóttr Jóns lögmanns Sig-
urdarsonar frá Reinistad, oc höfdu þau ecki samann verit X víkr
fullar; fór Oluf nordr eptir þat. Madr gèck í Stadarsveit sjáandi
framm í torfgröf, oc fleiri druknudu. Kom ís um vorit fyrir
nordann land. Þat vor vígdi Gudbrandr biskup Þorlák skóla-
meistara dóttrson sinn til prests, oc skorti hann III vetr á þrítug-
ann, oc hafdi fengit vonar-brèf um Hytardal, því at Jón prófastr
Gudmundarson var þá gamall, oc sjónlítill; reid Þorlákr prestr
til Hytardals, oc baud sig hönum til capellans, enn hann vildi ei
at svo stöddu. Þá var prentud á Hólum ræda um útvalnínguna;
enn fleiri bækr voru þar prentadar, oc vita menn ei hvenær; voru
liód Jóns prests Biarnasonar í Presthólum um samtal guds vid Evu
oc börn hennar, oc synist sem lítt hafi þá verit rádit, oc ydrunar
sálmar Davids í VIII blada broti, oc sidalærdómr Catons hins
gamla. Þat hygg eg sè hinnar sömu meiníngar oc Hugsvinns-
mál. Þeir voru synir þess Jóns prests: Illhugi prestr er sídar
getr, oc Sigurdr prestr í Presthólum, skáldit. Dómar gèngu; oc
einn af Jóni Sigurdarsyni um fódra-saudi at Asi í Vatnsdal; enn
á alþíngi um áverka oc jördu, oc um reidíngsstúngu óleifda. Þar
hóf Ari Magnússon ákæru um Hól oc Bessastadi, enn hann var
dæmdr frá því máli, oc allir erfíngiar Gudbrands biskups. Kona
sú kom til alþíngis úr Rángarvalla-syslu er barn hafdi alit, oc
kènnt huldumanni, stód hun fast á hinu sama, oc var sú trú þá
miög almenn ordinn med alþidu, at menn mætti hafa svo mikil

mök vid álfa sem adra mennska menn; verdr þat ecki med fám ordum talit, hve mikill ótti fyrir hègilium, oc traust á því sem enkis var verdt, jókst af því, oc mörgu ödru, sem menn festu þá trúnad á. Enn at hugsa lengra framm í ödrum hlutum, er vaninn hafdi hefdad, enn þángat til hafdi giört verit, þótti fordæda, oc jafnvel höfdíngium er minni trúnad lögdu á álfasagnir oc undra enn alþída, því at enginn brúkadi þá þat sem kölluđ er crisis eda sannleiks ransókn, oc var þat eptir sídann í páfadómi. Þeim einum nyúngum var fliótlega trúad, ef sagt var frá teiknum, draumum, kynstrum eda kyniamönnum, oc ödrum ótrúanlegum tilburdum. A alþíngi var madr tekinn af úr Isafiardarsyslu, sá er Hildibrandr hèt, hann hafdi gètit barn vid systr konu sinnar. Skridr fèllu yída þat sumar, því at votsamt var.

XXXVIII Cap. Gudbrandr biskup leggst.

Þat bar vid á þridja dag Hvitasunnu at Hólum, at Gudbrandr biskup gèck út af húsi sínu um morgun, oc var hann þá vid sæmilega heilsu, oc hafdi II vetr hins IXda tugar, fèll þá yfir hann snögglega sjúkleiki med því madrin hafdi lengi verid yktsjúkr, á þann hátt er kallast paralysis edr hálfvisnan, oc máttleysi í hálfum líkamanum; hneig hann þar nidr, oc var sídann borinn inn í sæng sína. Kom fyrst máttleysid í hægri höndina oc sídunа, oc því nærst í túnguna, svo hann misti at mestu málit, mælti laungum fátt, þriú eda fiögr ord mest í senn, oc lá í kör sídann, enn hafdi jafnann alla rænu; lèt hann ætíd ritnínguna liggia hiá sæng sinni, oc fletti upp med hinni vinstri hendi; bendi til hvad oc á hverju bladi hann vildi láta lesa fyrir sèr; enn þat giördi Þorbjörn Einarsson sveinn hans, er sídann var prestr á Bardaströnd, oc seinni madr Helgu Arngrímsdóttr, eptir Biörn Magnússon; hann medtók opt sacramentum med tárum oc andvörpunum, af Þorbergi Asmundarsyni kyrkiupresti sínum. Fyrir þessa sök útgaf Holgeir Rosenkrans höfudsmadr á Bessastödum brèf sitt, hinn annann dag Júli mánadar, á þá leid: at med því drottinn hafi nú med ellinni, oc ödrum sjúkleika heimsókt hinn heidrliga herra Gudbrand biskup, oc hann hefir ádr fengit af konúnglegri hátign at Arngrímr prestr, er þá var á Melstad, skyldi

þióna hönum sem medhiálparmadr, þá band hann nú Arngrími, af konúngshendi, at vera rèttr inspector, oc umbodsmadr biskupsins, at visitera, umsjón hafa med prestum oc andlegum embættismönnum, skólameistaranum oc skólanum, eptir fúndatsiunni, oc med rádi oc vidrvist rádsmanns, skólameistara oc kyrkjuprests, at safna samann öllum brèfum dómkyrkjunnar oc stólsins, oc leggia þau í góda geymslu, þar til er gud giördi endíngu á sjúkleika biskupsins eptir vilja sínum nádugum; þó á þann hátt, at vald biskups oc embætti væri ókrenkt í öllu, svo lengi sem hann siálfr vildi veita því forstödu. Tók Arngrímr prófastr sídann vid forrídum biskupsdæmisins, eptir því sem á var skilit.

XXXIX Cap. Kyrkiufall at Hólum; hardindi.

Þetta sumar fór Brynjúlfr Sveinsson utann til Danmarkar til lærdóms frama, hann var þá XX vetra, oc Jón son Ara Magnússonar frá Ögri, oc Björn son Snæbjarnar prests Torfasonar af Kyrkjubóli í Lángadal, oc verdr þessara manna allra sídar vidgètit. Þá giördi landskjalfta stóra frá Allraheilagramessu til Andresmessu, fèllu í þeim tveir bæir sudr í Flóa, enn fleiri lestust. Enn hinn XVIda dag Novembris á þridjudags morgun, hrapadi Hólakyrkia giörvöll ofann at grundvelli, í nordan-vedri sterku oc fjúki, hafdi hún þá stadit í CC oc XXX vetr, sídann Pètr Hólabiskup lèt byggia hana, oc var ordinn fornfáguleg miög; hún hafdi gengit úr stad fyrir V vetrum sídann af nordann-vedri, oc verit þá undinn vid aptr; var eptir hrun hennar framit messu-embætti um vetrinn í stórustofunni, fèck biskup ei af at vita er hún var fallinn, fyrir því at menn ætludu hönum mundi falla þat hellst til þúngt, enn hann undradi þat er hann heyrdi aldrei klucknahljódit, oc var þá ímsu vidskotit, er hann spurdi at því; er mælt at á þeirri kyrkju hafi verit XXXVIII glergluggar, XVIII sperrur í kórnum, enn XVI í kyrkjunni, XII í stöplinum; spilltust þar oc miög ornamenta. Þá er vetr kom á, giördi þegar hardt vída, gengu frá XL búendr fyrir austann, at því er Biörn at Skardsá segir, enn sumir telia LX. A Vestfiördum fèll vetrinn þúngt á, med snæföllum, oc jardbönnum, var fè oc færleikar á hey tekit á Marteinsmessu,

enn flestir lógudu saudfè oc lömbum, oc kúm mörgum, enn kostudu út köplum; hefir Sveinn prestr Simonarson ritat þetta um árferdi vestra, enn Biörn at Skardsá nyrdra; hann segir svo, at 1625 þá var kalladr svella-vetr, því jardþönn voru mikil med spillíngarblotum, oc dó allt qvikfè manna vídarst um Island, þat er eigi hafdi hey, enn færleikar átu veggi oc velli, hræ oc hauga, stodir oc stocka; kom ís á Gói oc lá allt til alþíngis, voru oc hvalrekar nockrir; hinn IIIIda Martii kom hláka í fióra daga vestra, enn degi sídar fyrir nordann. Þó giördi fiúk aptr oc hrídir þar til er hálfr mánadr var af sumri, oc fiúkhríd mikil var á Matthiasmessudag, vard þá úti kyrkjuprestr á Mödruvöllum Jón Gíslason, oc kól til bana, oc fleiri menn kól til dauds, enn sumir fengu örkumsl. Vikufiúk giördi þá med frostum oc snjóum er tvær vikr voru af sumri, oc var mikil neyd á mönnum oc fènadi; tveir skiptapar urdu undir Jökli, oc fleiri menn fórust oc druknudu. Þá druknadi Jón Gudmundarson í Vídirness-á hjá Hólastad, enn Sigurdr Arnason at Hrauni í Ölvesi er þá jörd átti, nockru fyrir alþíng. Var þá sótt svo mikil oc manndaudi í Múlaþíngi, at C menn dóu, oc urdu LXX hjónaskilnadir. Þá giördist prestr at Helgafelli Þorlákr Biarnason frá Stockseyri, Sigurdarsonar, Biarnasonar, Torfasonar í Klofa.

XL Cap. Dómar.

Þessir fóru þá dómar framm, er eg hefi sèd oc mark var at: Halldór lögmadr Olafsson lèt dóm gánga at Hofi, hinn VIIda dag Maii um skatt, at sá skyldi med eydi synja, sem ei vill gialda, ella sekr þrem mörkum eptir Kristinrètti fyrir fiáreydsfall, oc fyrir skatthald at lögum, fyrir alþíng. Voru dómsmenn Sigurdr Markusson frá Hèradsdal, Isleifr Þorbergsson frá Hofi, Jón Olafsson, Eyríkr Magnússon oc Einar Jónsson lögrèttumenn, oc Biörn Magnússon. Enn bádir lögmenn lètu dæma í lögrèttu fyrsta dag Júlii um búsafleifar er ei skyldi tyunda, oc um tilgiöf; degi sídar geck ómaga-frammfærsludómr at Saurbæ í Eyafyrdi, at forlagi Magnúsar Biarnarsonar, á hendr þeim Benedictsdætrum, födrsystrum hans, Elínu, Arnfrídi oc Þórúnni, átti Elínu Þorleifr son Biarna Oddssonar á Skardi, enn Arnfrídi Dadi bródir hans, oc Þórúnni Þórdr Þorláksson. Dæmt var oc þá um fódra kyr.

XLI Cap. Herför Kristiáns konúngs.

Kristián fiórdi Dana konúngr hafdi þá farit úti Þískaland í þann tíma, med hér, á móti pápiskum mönnum, oc yfirgángi þeirra; þvíad Ferdinand keisari Karlsson undirokadi med herstjórum sínum allann landslíd á Þískalandi er Lútherstrú fylgdi, oc var þar hinn mesti ófridr. Höfdu þeir höfdíngiar er fylgdu lærdómi Lúthers, oc enkum Saxar, tekit Kristián konúng IVda sèr at oddvita, oc setti hann Kristián son sinn yfir ríkinn á medann hann var utannlands; kom þá konúngsbrèf í landit, at lagt væri til strídsins, enn allir formenn þessa lands beiddust þar vægdar á, fyrir fátæktar sakir landsins oc mannfædar; svo kom oc brèf til biskupa, at þeir oc prestarnir legdi nockud Lútherskum prestum, er út voru reknir úr Þískalandi, oc hvergi höfdu hæli. Þar beiddist Oddr biskup einnin vægdar á, qvad presta á Islandi, ei meiga veslari verda fyrir fátæktarsakir, enn þeir voru. Var þá tekit til at byggia Hólakyrkiu, med rádum oc forsiá Halldóru Gudbrandsdóttr, því hún hafdi þá forrád stadarins, oc var hinn mesti skörúngr, enn hún sendi utann Þorlák prest Skúlason skólameistara eptir vidi, oc var Magnús Olafsson fyrir skólanum á medann, er sídar vard prestr merkilegr í Laufási. Gaf Kristián konúngsson XVIII tylftir Gotlendskra borda, VI tylftir stórbjálka, oc VI tunnr biks. Var kyrkiann oc kórinn mynkat hveritveggia, oc reistr kórinn, oc smídadr, enn settir undir vidir framm-kyrkjunnar.

XLII Cap. Hèr hefir brennu-öld.

Þorvaldr hèt madr oc var Rögnwaldsson, hann var nylega frumvaxta er hèr var komit, enn bjó seinna á Sandanesi í Svarfadardal, hann var skáld oc haldinn margvís af sumum, vissi hann oc med ólíkindum suma hluti, oc var haldinn áqvædinn, sem þá var trúat um skáld sum, at afl fylgdi liódum þeirra, ef þeir bædi ílls. Jón hèt bródir hans, oc nockru eldri, hönum var þat borit, at hann hefdi vakit upp mann daudann, eda draug, er sækti at pilltí í Urdum, oc dræpi þar hesta, oc giördi glettíngar fleiri. Hafdi fiölkyngistrú miög aukist í þeim sveitum, sídann Jón lærdi var

þar nyrdra. Jón bar í móti, Rögnvaldsson, enn blöd fundust hiá hönum med rúnamind nockurri, oc er sagt enginn líkindi önnr hafi fengist í móti hönum, oc at sá tók gud í vitni er fyrir ásókninni þóttist verda, at Jón væri sannr at sök. Jón Gudmundarson bjó at Hellu, oc þá eigi gamall, hann var haldinn fiölkunnugr miög, oc med hindrvitni fór hann, oc var all-illgiarn, var þat hönum eignad at hafa gynnt Jón Rögnvaldsson til slíkra hluta, oc þó ei væri annad til um sök hans enn átrúnad bladanna, oc jafnan voru þeir Þorvaldr oc Jón Gudmundarson óvinir sídann. Magnús Biarnarson á Múnkaþverá, er þá hafdi þar syslu, oc var hinn audugasti madr, lèt taka Jón Rögnvaldsson, oc dæma, oc brenna sídann, var hann fyrstr brendr fyrir galdr á landi hèr, því lög voru þat í Danmörku at brenna galdramenn, oc er sagt at verit hafi bodit fyrir nockrum vetrum at hèr skyldi gylda, enn sannad fæ eg ei at þat konúngsbod hafi híngad komit, ef nockr mælir í móti. Þó var þat tydkat á Finnmörk á dögum Kristiáns fiórda, oc kom skialdann lengra enn í hèrad, oc ei var þat hèr uppspunnit heldr enn margt annad. Enn ótti mikill fyrir fiölkíngi hafdi í þann tíma tekit huga manna, oc var því laungum skiótt at undit. Enn þessa tilburdar gètr Þorvaldr Rögnvaldsson í qvædi því er hann kallar æfiraun, á þann hátt:

Enn sem leid minn aldr, ángrit fèck ei stillt,
bródr báru galdr, berlega þó villt;
hann var ei at því valdr; vissa eg um þann pillt,
allt of miög einfaldr, á þat vid oss skyldt.

Sorgartreginn setsti, sveid um hyggiurann,
bolta á barma festi burdugr syslumann,
dæmdi dóm, ei fresti, daudaverdann hann,
kyndti eld med kèsti, kola svo til brann.

XLIII Cap. Eldgángr eystra.

Þessi missiri brunnu XX hundrud í verdi, at Signyarstödum í Reykhollts Reykiadal, þar í skèmmu, er átti Biörgólfr Asgeirsson frá Lundi, er þar bjó. Þá kom vatnahlaup úr Myrdalsjökli annann

dag Septembris, oc ísreki austr úr jöklinum, svo umkríngdi Þyckvabæar klaustr oc hjáleigurnar; oc eina fyllti; enn menn komust undann á hól einn háann; oc heimagardrinn vard varinn med guds myskun, oc manndómi þeirra er fyrir voru; enn þar bjó þá Þorsteinn Magnússon syslumadr, bródir Biarnar á Laxamyri, sá er utann hafdi farit einn af fiórum, vitr madr oc göfugr; oc hefir hann giörst fráskyrt hvad hvern dag skèdi. Sídann komu dunr yfir allt, med eldgángi, brakan oc brestum, sem lopt allt mundi springa, oc húsinn hrapa; vard aldrei svo lángt hlè at drecka mætti þorstadryck; enn eldflug svo mikil umhverfis mennina, at svo var at siá sem allir væri í loga einum; sandr oc aska kom svo mikit at huldi gras, enn peníngar þar nálægt fengu enga björg, oc hliópu hamstola med ímsum látum, oc vard hey at gèfa; sumstadar kom sandr oc aska í leggband, sumstadar í ökla, oc þó hellst um tvo hreppa; sló svo yfir myrkvanum, sem vindrinn stód á eptir hönum, oc sá enginn annan, þó í hendr hèldist; var svo á at siá sem eydast mundi bygdinn þar eystra, oc fèll askann austr um allar sveitir, kom oc öskufallit í Biörgvin í Noregi, oc svo miög á skip þau er sigldu fyrir austann landit, at segl þeirra urdu svört sem bik, stódu þessi undr í XII daga, allt til hins XIVda Septembris mánadar. Hafa þar í Skaptafellsþíngi verit at öndverdu bestar sveitir á Islandi, enn slík áföll fengit af jardeldum á hverjum manns aldri, oc eru því meira spilltar oc eyddar, enn hverr hluti lands annar.

XLIV Cap. Frá ímsu.

Fiórtánda dag Decembris mánadar andadist Þorkèll Gamlason, Hólastadar rádsmadr; enn á IVda í jólum Ragnhildr Sigurdardóttir í Glaumbæ, af briostmeini, systir Jóns lögmanns at Reinistad, enn kona Sæmundar prófasts Kárssonar; hún var merkileg kona, at því er Biörn at Skardsá segir, oc er margt manna frá henni komit. vetr var gódr eptir jól, enn hardt vor; oc ísar, oc selafengr á. 1626 Þá urdu skiptapar tveir í Bolúngarvík, oc tyndust XI menn; enn VII menn druknudu í Kópavogi, VI í Lóni. Arni Geirmundarson druknadi í Eyafiardará, oc tveir adrir, oc fleiri menn druknudu. A því vori var reyst yfirgrind framm-kyrkju á Hólum, oc undir

vidir stöpuls; enn biskup lá; oc vígdi Oddr biskup þriá presta þar úr biskupsdæmi, ádr Arngrímr prestr tók vid því starfi. Rádakona druknadi á Bessastödum er Arnbjörg hèt, er hún vildi sækja saudi er flædt höfdu á útskèri. Högni Sigurdarson madr hennar, er sídar bjó í Gufunesi, var ei heima. Þá kom út Þorlákr Skúlason skólameistari, med vid þann er hann hafdi sóktann, oc brèf Kristiáns konúngssonar, um þat, at hann gaf eptir skattinn er beidst hafdi verit; oc annad um konr þær er eigi vildu segia til fadernis barna sinna, at þær skyldu flytiast til Kaupmannahafnar.

XLV Cap. Fleiri hlutir.

Ari Magnússon í Ögri hafdi ridit nordr, oc vildi hafa umsiá yfir Hólastól oc hans eignum, enn þá gengu rád Halldóru framm, med þess rádsmanns forsiá er hún hafdi kosit, Gudmundar Hákonarsonar á Þíngeyrum, því at hún vildi eigi tilhlutan Ara. Þá bar Ari sig upp um þat fyrir Gudbrandi biskupi, at sèr væri eigi hlídt, eda sínum rádum, oc qvad þat upp at lyktum, at hann mundi heim aptr hverfa vestr; biskup svaradi: hvad annad? þat var ordtak hans optar, oc fór Ari vid þat á braut; enda kom oc sídann samþycki konúngssonar, oc skipan Holgeirs Rosenkrans höfudsmanns, at Haldóra skyldi ráda, sem hún hafdi tilmælst, enn Ari skyldi verda á brottu. Þorlákr prestr kom oc med medöl til handa módrfödr sínum, at forlagi Halldóru, enn hann vildi ecki af hafa. Þá var lítil stjórn í Þíngeyarþíngi, oc gengu þar miög óknyttir yfir oc gripdeildir. Þat vor veyktist Sigurdr prestr í Arnarbæli Oddsson Stephánssonar Gíslasonar biskups, af aflleysi oc málleysi, oc lá þau missiri. Vída voru stuldir miklir, oc var einn madr hengdr undir Jökli, enn drengr hengdi sig at Hlídarenda, er hiddr var oc markadr ádr. Madr hvarf austr í Medallandi er fór á rótafiall, hann hèt Sverrir, hann átti konu þess manns er hvorfit hafdi á rótafialli tveim vetrum ádr, oc ætludu menn at óvætti hefdi grandat þeim. Tvö komu varnarskip frá Englandi, oc lögdu inná Djúpavogshöfn, oc ætludu at taka kaupfar er þar lá, enn er þeir sáu konúngspassann, fórst þat fyrir. Þeir höfdu tekit V ræníngiaskip í hafi, oc sendt til Englands; enn því voru þeir híngad sendir, at sjóvíkingar giördu þá Englismönnum mikinn skada,

XLVI Cap. Fráfall merkismanna.

Einar prófastr Sigurdarson í Heydölum, fadir Odds biskups, var þá gamall miög, svo hann skorti III vetr á nyrædann, sem hann segir í æfi-qvædi sínu:

> vetr siö, vil eg þat játa,
> vel glöggliga telia,
> nú í dag nyunda tugar,
> af nád guds var eg á ládi.

Var hann þá þremr vetrum eldri enn Gudbrandr biskup, enn hafdi verit prestr í IX vetr hins VIIda tugar, oc átt Olufu Þórarinsdóttr seinni konu sína í IV vetr oc L. Hafdi hann sèd mikinn fiölda afkomenda sinna, oc taldi þá alla í æfi-qvædinu; jafnann var hann á fótum, oc svo hinn sídarsta dag er hann lifdi; baud hann þá öllum góda nótt, er í badstofunni voru, oc gèck sídann med studníngi uppí lopt þat er hann var vanur at sofa í, fèll framm sem hann var vanr á sæng sína til bænar, oc lagdist upp litlu sídar, oc sofnadi úr þessum heimi. Hafdi hann veitt Höskuldi presti syni sínum sacramentum nærsta sunnudag eptir Jónsmessu, oc nockrum fleirum, oc var þá siöndapr, enn hann andadist hinn XVda dag Júlii mánadar, oc var Höskuldr prestr sonr hans at Heydölum eptir hann, oc vard gamall. Sigurdr prófastr, annar son hans, oc albródir Odds biskups, at Breidabólstad í Fliótshlíd, lèt þá af stadnum, því Jón prestr son Sigurdar tók vid. Þá andadist einnin Bödvar prófastr í Reykiahollti, Jónsson, Einarssonar, merkilegr madr, oc var grafinn XIIIda sunnudag eptir Trinitatis, hann skorti III vetr á áttrædann, oc hefir hann þá verit vetrgamall, þá Jón biskup Arason fèll frá; hann hafdi fyrst átta Astu dóttr Pantaleons prests Ólafssonar Eyríkssonar, þau gátu X börn samann, eru V nefnd, Jón, Vígfús, Þórdr, Steinvör, Sigrídr. Jón var fyrst prestr at Húsafelli, oc sídann at Ingialdshóli, hann átti Þórunni dóttr Sveins prests Símonarsonar, oc Þórunnar Biarnardóttir Hannessonar; Einar oc Pantaleon, Astrídr, Biarni oc Ingibjörg voru börn þeirra, oc kom ætt frá þeim sumum. Vígfús Bödvarsson hafdi ordit til í Fossá, sem fyrr segir, í þiónustu Jóns Magnússonar á Reykhólum. Þórdr Bödvarsson átti Gudrúnu dóttr

Teits í Ásgardi; þeirra börn voru Vígfús, Halldór, er druknadi vid England, oc Katrín, er fólk er frákomit nyrdra. Vígfús átti Steinrídi Vígfúsdóttr frá Asi Eyríkssonar, af Akraætt, oc Gudlaugar dóttr Biörgólfs í Asi, Asgeirssonar prests at Lundi. Þórdr oc Þorsteinn, Vigfús oc Sigurdr, voru synir þeirra, oc þriár dætr. Jón var Eyríksson bródir Vígfúsar í Asi, fadir Halldórs prests á Myrum oc Eyríks á Lángárfossi, oc er margt frá hönum. Steinþór var annar Eyríksson er átti Hallbjörgu frá Bæarnesi, oc sonu Eyrík oc Jón; enn er Steinþór var dáinn oc Eyríkr, giptist Hallbjörg ödrusinni Jóni af Nesi Olafssyni Þórdarsonar úr Kèblavík Þórdarsonar prests Asmundarsonar betra bródr Stepháns biskups, voru þeirra synir Olafr, Jón, oc Steindór, er eg hygg födr Eyríks vid Búdir, því nöfn, oc tími oc stadr bera hvergi öll samann annarstadar. Eyríkr prestr í Húsafelli var son Vígfúsar í Asi, er var í Hiardarhollti sídar, oc Olafr sveinn Gísla lögmanns Hákonarsonar, hann var oc gyldr, oc vel at sèr um margt, sem frændr hans fleiri Akramenn; hann seldi Þórdi presti syni Jóns prófasts Gudmundarsonar í Hytardal, sinn hlut í Asi VIII hundrud, oc var hans dóttir Kristín, er Jón prófastr at Stadarstad átti Jónsson, Loptssonar, Arnasonar. Vígfús Eyríksson í Asi hafdi fyrri verit sveinn Ara Magnússonar í Ögri, oc Pèturs Pálssonar á Stadarhóli. Enn Eyríkr fadir þeirra bræดra allra var Steindórsson, bródir Finns á Ökrum, oc átti Helgu systr Jóns prófasts Gudmundarsonar. Steinvör dóttir Bödvars prófasts átti Torfa son Ögmundar Hallssonar, þeirra börn voru Vígfús á Hlídarfæti, Ögmundr prestr á Bardaströnd, Oddny er átti Pètr Pètursson frá Gröf í Miklaholltshrepp, oc Arndys, er átti Einar Illhugason. Sigrídr Bödvarsdóttir var fyrst gipt Gudmundi syni Einars södlasmids Asmundarsonar, vard þeim eigi barna audit, sídann Pètri frá Fellsenda syni Þórdar prests Moldar-Brandssonar, oc bjuggu í Tjaldanesi, voru þeirra börn Gudmundr oc Evphemia. I annad sinn hafdi Bödvar prófastr qvænst, oc fengit Gudrúnar Þorleifsdóttr systr Biarna á Myrum í Dyrafyrdi, var dóttir þeirra Asta, oc giptist Vilhiálmi Vígfússyni frá Kalastödum bródur Orms í Eyum, þeim er seldi Geldíngaá Gísla presti syni Odds biskups; mörg voru börn þeirra Vilhiálms oc Astu. Seinast hafdi Bödvar prófastr fengit Steinunnar frá Búdardal, dóttr Jóns rebba oc Margretar. Hún hafdi fyrri verit gipt Finni Steindórssyni frá Ökrum, bródr Eyríks, oc var módir þeirra

Jóns prests í Melum, Sigurdar prests á Ökrum, oc Steindórs á Ingialdshóli; enn börn þeirra Bödvars prófasts voru Jón, Finnr oc Solveig. Finnr dó utanlands, sem ádr segir, enn Solveig var gipt Jóni Vígfússyni, er átti Oskhollt oc lèt fyrir Indridastadi; þeirra börn voru Finnr prestr í Vallanesi oc Jón. Jón Bödvarsson var prestr í Reykiahollti eptir födr sinn, oc verdr sagt frá hans ættmönnum sídar.

XLVII Cap. Annat er vidbar.

Þessi missiri var eigi Holgeir Rosenkrans höfudsmadr í landi hèr, enn umbodsmadr hans Niels Hansson veitti Breidabólstad í Fljótshlíd Jóni presti Sigurdarsyni, eptir födr sinn, sem ádr segir, oc fór þat framm at Hlídarenda. Þá vígdi Arngrímr lærdi tvo presta, enn alls vígdi hann VI. Hinn fyrsta Gunnlaug son Sigurdar prófasts Einarssonar, til Saurbæar í Eyafyrdi eptir födr sinn, hann var fadir Sigurdar prests at Þaunglabacka oc Þorsteins prests; annann Biarna Magnússon at Eyadalsá; Gottskálk hinn þridja Jónsson, at Bardi í Fljótum; Þórarinn hinn fiórda, Olafsson at Bægisá, hann var fadir Þorláks, födr Þórarins, födr Þorláks prófasts at Osi, oc Jóns á Látrum; Þorvard hinn sietta at Breidabólstad í Vestrhópi, son Olafs prests, Erlendssonar prests Pálssonar, Grímssonar at Mödruvöllum; sá Þorvardr prestr átti Valgerdi dóttr Isleifs Ejólfssonar at austann, oc var all-hardgiör, þeirra son var Olafr prestr, er átti Önnu digru, dóttr Jóns prests í Vatnsfyrdi Arasonar í Ögri Magnússonar, annar Páll, þridji Isleifr, enn dætr Sigrídr oc Secilia, er átti Biarni prestr son Arngríms lærda, þeirra börn voru Arngrímr rádsmadr í Skálhollti, oc Helga, er Þorlákr átti Gudbrandsson. Hinn Vta dag Octobris giördi regn ógrlegt, oc mest fyrir vestann land, hlióþu skridr miög miklar, oc urdu vatnaflód svo mikil, at jardir margar oc heil heröd fengu skada af. Skip mikit Þýskt kom á adfángadag jóla inná Skágafiörd, oc hafdi rekit fyrir vedrum; þar var á útbúnadr til herskapar, oc grenibord fyrir áhöfn; þat hafdi átt at fara til Spánar eptir sallti; lá þat vid Hofs-ós, oc XXVI menn á því, til XVIda dags Janúarii mánadar; hèt sá Hans Schulert, er fyrirmadr var,

1627

E

oc reid til Hóla vid annann mann, oc gisti þar nótt, oc med hönum Biörn Magnússon Biarnarsonar Jónssonar biskups, er þá bjó at Hofi; þeir lètu út, oc brutu skipid vid land utannlands, enn menn hèldust. Þann tíma deidi Brynjúlfr prestr Arnason á Bergstödum, fadir Gísla prests, oc Solveig Gunnarsdóttir Gíslasonar.

XLVIII. Cap. Skadar oc annat.

Þá var kalladr frosta-hardindis-vetr, því áfredar voru oc bjargleysi á landi; enn hlutir voru gódir vestra oc sydra. Þann vetr var stórvidrasamt, giördi sunnannvedr mikit einn midvikudag XXIVda Janúarii, oc aptr VIIda dag Februarii hálfa adra eykt dags; þat var kallad öskudagrbilr; í hinu fyrra vard úti búandi kona á Skagaströnd oc sonr hennar, enn stúlka á Vatnskardi í hinu sídara, hrakti vída fè, oc brotnudu skip. A sumardaginn fyrsta þóttust menn heyra hliód mikit, oc siá knött einn sem eld fara í sjóinn, oc heyra hliódit til, oc drógu þad samann, at þá var höggvinn madr at Heynesi á Akranesi. VII menn druknudu í Keblavík undir Jökli, enn X í Kyrkiuvogi, X á Kotferju í Ölvesá; tveir urdu skiptapar á Flángastödum. Skúli prestr Erlendsson í Felli druknadi í Grafará, oc fleiri menn druknudu, eda fórust med ödrum hætti ónafnkèndir; konu var dreckt í Dala syslu, er tynt hafdi barni sínu. Þá dó Olafr prestr skáld Jónsson á Söndum, vard hann eigi miög gamall madr, enn hafdi verit heilsulítill lengi; synir þat qvædabók hans, er hann lyktar sextugr oc segir svo: því at eg ætla á enda senn æfina mína kljáda; oc var hann giörhugull í gódum hugsunum. Var þar eptir hann Þorleifr prestr Biarnason Jónssonar í Hiardardal. Gudmundr á Laugum son Jóns Illhugasonar, umbodsmadr þeirra Þorbergs oc Sigurdar Hrólfssona í Þingeyarþingi, lèt gánga dóm at Grítubacka hinn XXXIta dag Maii mánadar, oc fríkenndi Magnús prest Olafsson í Laufási fyrir ómaga framfæri, er á hann hafdi dæmt verit, því fè hans var ei meira, frídt oc daudt, enn XXV hundrud, enn XXXVI kúgildi fylgdu Laufásstad. Var Magnús prestr þessi allmerkilegr madr, enn lítillar ættar, oc hafdi fundist í Svarfadardal, er hann var barn á módr sinni daudri milli bæa. Þá var oc Hallr prestr í Höfda, son Olafs prests Arnasonar Pèturssonar, frítekinn frá hinu

sama ómaga-framfæri; hann var kalladr Hallr digri. Magnús Biarnarson lèt dóm-gánga at Saurbæ um þiófnadar-rygti; enn á alþíngi var dæmt 1sta dag Júlii um konr þær er tvísaga verda um faderni.

XLIX Cap. Rán oc hernadr Algiers tyrkia.

Þetta sumar hinn XIIta dag Júnii mánadar, komu víkíngar tyrkneskir frá Algier á Africu til Grindavíkur med skip, oc tóku kaupfar Dana, er þar lá, med mönnum nockrum oc fè, enn kaupmadrinn komst undann á flótta; þeir tóku einnin konu Jóns Gudlaugssonar á Járngerdarstödum, sonu hennar þriá, oc tvo brædr, enn hiuggu hinn þridia til skemda; þann ætla menn verit hafa Halldór födr Jóns lögrèttumanns í innri Nordvík; sá Halldór átti Gudrúnu dóttr Odds prests Oddssonar á Reinivöllum; þeir tóku oc dóttr hennar, segia sumir; VI menn hertóku þeir þar adra; sá madr er sagt at varist hafi þeim vel er Helgi hèt, oc veit eg hvert verit hefir Helgi sonarson Helga Ulfhedinssonar, eda einn sonr Jóns Gudlaugssonar, er tekinn var oc svo hèt. Skip annad danskt fundu þeir úti fyrir Grindavík, er Kaupmannahafnarbúar höfdu sendt á Isafiörd, þat gynntu þeir at sèr med flaggi þess skips, er þeir tóku fyrri, oc hertóku sídann, oc sendu annad med ránsfeng sinn í Barbariam, enn med hitt lögdu þeir ofann fyrir Nes oc innad Seilu. Holgeir Rosenkrans höfudsmadr hafdi þá skip sitt í Seilunni vid Bessastadi, er hann spurdi ránit í Grindavík, stefndi hann þá til sín skipi úr Keblavík, oc ödru úr Hafnarfyrdi, enn hid þridia úr Hólminum duldist inn vid Leiruvoga; lèt hann sídann búa vyrki eda skans í Seilunni, segia sumir væri af fiskaböggum, oc setja á byssr þær er til voru, oc þó heldr til fáar. Þar voru í vyrkinu Isl'endíngar margir, Þorlákr prestr Skúlason, Jón Sigurdarson, er lögmadr hafdi verit, Þorbergr oc Sigurdr Hrólfssynir, voru þessir at nordann med sínum mönnum. Gudmundr Stephánsson hèt nordlendskr madr er lènsjardir hafdi á Skagaströnd, hann læddist úr vyrkinu, oc misti fyrir þat lènit, oc fèck aldrei neitt aptr. Enn er skipinn sigldu framm at Seilunni, skutu hverir um sig nockrum byssum, Tyrkiar oc landsmenn, oc

stönsudu þá víkíngarnir, er þeir sáu vörnina, sneru vid, oc hittu grunn; stód skipit á kletti, fluttu þeir þá hertekna menn af því á hitt skipit, oc komu svo bádum á brott, oc hèldu undann. Fengu Danir af því ámæli mikit at þeir lögdu ei at þeim er þeir svömludu milli skipanna, oc voru at þeim flutníngum um tvö dægr, þvíat Islendíngum þótti þat audveldt; ætludu menn at höfudsmadrinn mundi enginn garpr vera; var þetta fyrir alþíng siálft, oc reid hann ecki uppá þíngit; enn medann hann dvaldi í vyrkinu var södladr hestr skamt á brottu, ef hann þyrfti undann ad leita; var þá mikill uggr oc ótti um öll sudrnes, konr oc börn, fè oc búsmali, flutt á efri bygd. Þá komu oc Tyrkiar á Austfiördu; er svo sagt, at víkíngaskipinn hafi verit alls XII oc skipt sèr; þeir tóku kaupmannafar í Djúpavogi á Berufyrdi, oc fè allt, oc hertóku menn oc fè um Berufiörd oc Berufiardarströnd; þar var med einn prestr, er bjó at Hálsi, Jón Þórarinsson; enn þeir rændu kyrkjur at Hálsi oc Berufyrdi; þar brenndu þeir stadinn, er Oddr biskup Einarsson átti, oc spilltu qvikum peníngum oc daudum hvar sem þeir máttu, hiuggu oc söxudu fè oc færleika; þeir ráku oc fè oc menn til skips, enn drápu suma oc söxudu; hefir svo sagt Claus Ejólfsson Egilssonar, í riti sínu þarum, at þeir hafi drepit IX menn, enn hertekit XI tygi. Þríu komu víkíngaskipinn sídar í Júlio í Vestmannaeyar, oc fyrst sunnann at eyunum, oc tóku þar enska duggu; þeir fridkeyptu sig er á voru, med því at vísa þeim uppá eyarnar, oc giördi þat hellst Þorsteinn íslendskr madr, er verit hafdi í eyum. Þeir fóru út á þremr bátum hinn XVIIda dag Júlii um qveldit oc runnu upp óvanalegann veg, CCC samann eda fleiri vopnadir, þóttu þeir hellst til brattgengir; þvínærst skiptu þeir sèr í III flocka med raudum merkjum, oc hliópu um alla bygdina med herópi, oc hliódum æsilegum, fóru þeir inní hverja krá oc kima, bördu á mönnum, konum oc körlum, börnum oc gamalmennum, enn drápu sumt, oc hiuggu í smátt, med hverskonar hádungum, oc ráku menn hópum samann sem fè í qvíar, í hin dönsku húsinn; völdu þó úr þat sem þeim leitst vænlegast, oc fluttu á skip sín. Þeir runnu biörg oc hamra sem hinir lèttfærustu biargmenn, oc gripu menn þá alla er þar höfdu falist, enn skutu þá er þeir nádu ecki; urdu menn hellst til forvida, er þeir komu svo óvörum. Þeir fundu Jón prest Þorsteinsson í fylsni nockru, konu hans oc börn oc

heimamenn. Þorsteinn kènndi hann oc mælti: hví ertú nú ecki í kyrkiu þinni, síra Jón? hann svaradi: eg hefi verit þar í morgun; hjó þá Þorsteinn þrem sinnum í höfud hönnum, enn prestr fól önd sína gudi oc dó sídann; enn konu hans oc börn, oc Olaf prest Egilsson fyrir ofann Leiti med konu hans oc börnum, oc heimamönnum, bördu þeir oc ráku í skip. CC manns oc II hins fimta tugar hertóku þeir, konr oc karla, enn XXXIV fundust daudir; þeir brenndu oc dönsku húsinn, oc þá er þar voru inní, oc veikir voru oc vanfærir, enn Danir komust undann á bátum til meginlands; þeir brenndu oc Landakyrkju til ösku, oc ræntu því er fèmætt var, enn spilltu sumu, fóru þeir þadann med fólkit oc ránsfèd allt hinn XIXda dag í mánadinum, útí Barbariam; rættist þat er Jón prestr hafdi sagt þá er enskir rændu þar ádr, at hann oc adrir mundu láta lífit fyrir annari árás, ef Eyamenn bætti ei ród sitt. Eptir þat komu varnarskip undir landit, var eitt enskt, enn annat danskt, oc sendu Danir kaupskip á Vestfiördu síd um sumarit, í stad þess er tekit hafdi verit.

L Cap. Andlát Gudbrands biskups.

I þann tíma gèck landfarsótt þáng fyrir nordann land, oc dóu margir menn. Þá þíngdi Gudbrandi biskupi, oc andadist hann á föstudag um nónbil, hinn XXta dag Júlii mánadar, enn var jardadr V dögum seinna; hafdi hann látit giöra legstein sinn laungu ádr. Hann var biskup í VI vetr hins VIta tugar, oc hefir enginn verit jafnlengi á landi hèr; enn þat var jafnlengi oc Augustus var keisari í Róm; hálf-nírædr var hann at aldri. Arngrímr prestr giördi samstædr eptir hann, oc líkrædu, oc lèt prenta í Hamborg; einnin giördi Þorlákr prestr Skúlason grafletr. Einar prestr Sigurdarson oc Biörn Sturluson höfdu qvedit lof um hann ádr sem fyrri segir, oc Latínuvers Arngrímr prestr, oc Magnús prestr Olafsson, oc enn fleiri. Siálfr hafdi hann giört grafletr sitt á þann hátt: *exspecto resurrectionem carnis, et vitam æternam, Gudbrandus Thorlaci filius, Jesu Christi peccator.* Þat var mynnismál hans: *gaudeo triumphantis ecclesiæ hæreditatis societate infinita.* Er þat eitmælt, at hann hafi verit hinn ágætasti biskup, oc hid merkilegasta göfugmenni. Eptir andlát hans fór Halldóra dóttir

hans at Oslandi, oc bjó þar lánga æfi, var hún nafnfræg at bænrækni oc ölmusugiördum. Deilr urdu um arf eptir Gudbrand biskup, vildi Ari Magnússon í Ögri giöra börn Páls Gudbrandssonar arflaus, enn fèck ecki framm komit.

LI Cap. Frá Arngrími presti, oc biskupskosníngu.

I Júnio um sumarit hinn XXta oc annann, hafdi andast Solveig Gunnarsdóttir Gíslasonar, kona Arngríms prests lærda; þau áttu samann III börn, Jón, Gunnar oc Helgu. Helgu átti Biörn Magnússon at Bæ á Raudasandi, bródir Ara í Ögri, enn fyrr hafdi hann átta Sigrídi Dadadóttr, Biarnasonar á Skardi Oddssonar, Páll var sonr þeirra Helgu, hann var þá VII vetra er hèr var komit. Jón Arngrímsson átti Olufu dóttr Jóns Sigurdarsonar er lögmadr hafdi verit, þá er fyrri hafdi átta Sigurdr prestr Jónsson at Helgafelli sem druknadi, þau Jón höfdu komit samann at Miklabæ fyrir tveimr árum, oc bjuggu at Ökrum, voru þau miög vansátt; henni þótti hann ecki verda sèr at manni, oc kalladi sèr ei óhætt hiá hönum; skildu þau samvistir oc fór Oluf til bús síns í Vík, enn Jón var á Ökrum; hann reid eittsinn á fund hennar, oc baud henni samvist, enn hún vildi ecki. Þennan tíma var at mestu lokit byggíngu Hólakyrkju, oc þótti mönnum Halldóra miklu hafa orkat í hördum árum; enn Arngrímr prófastr hafdi til launa fyrir starfa sinn medan hann stód fyrir biskupsdæminu, afgiald af VII jördum Hólakyrkiu. Um sumarit hinn XXta dag Augusti, var haldinn prestastefna fiölmenn, at Flugumyri í Skagafyrdi, um biskupskosníngu; var þat flestra manna ætlan, at Arngrímr prófastr, enn enginn annar, mundi kosinn verda til biskups, bædi sakir lærdóms hans, embættis oc aldrs, oc var hann þar fyrstr tilnefndr, enn hann tók siálfr í fyrstu miög at afsaka sig, oc teliast undann svo vandasömu embætti; ætludu sumir at hann mundi þess vænta, at því fastara væri at fylgt; enn Nordlendingar lètust taka þat fyrir fulla alvöru, oc brugdust margir undir hid besta, samþycktust hönum, oc qvádu hann rètt álíta, þar sem hann væri vitr madr oc reindr; lètu því embætti fylgia mikinn þúnga oc erfidi, þó þat væri vyrduglegt, oc kusu því allir med einu rádi Þorlák prest Skúlason; enn þat var raunar, at þeim þótti Arngrímr

prestr rádríkr oc þóttamikill, oc ætludu hann mundi vilia ráda einn öllu, er hann væri setstr í vald mikit; enn Þorlákr prestr var liúfr oc lítilátr, gódlyndr oc gladsinnadr, oc vinsæll af gódum mönnum, oc eigi sídst fyrir sakir módrfödr síns, þar med var hann vel at sèr um lærdóm, álit oc giörfugleika; fór hann þá utann í fiórda sinni í Hofsós, eptir biskups vígslu, oc var þá þrítugr at aldri.

LII Cap. Siónir.

Þá var í þann tíma ecki tídræddara um adra hluti, enn rán þau hin miklu oc hernad, er verit höfdu um sumarit; af því giördi mönnum stóra hugarburdi, sem þá voru allt haldnar vitranir; svo sem þat er Olafi Oddssyni, fátækum manni siónlausum, med teikni í andliti, at Hjalla í Höfdahverfi, oc Grítubacka þínghá, vitradi syn mikla þremsinnum, oc var hún uppritud oc undirskrifud af prestum í Laufási oc Höfda; einnin vitradist konu á Akranesi tvisvar hin sama sjón oc vísa; þar þóttust menn oc siá fugl skínanda í loptinu um qveld; var þá frostavetr mikill bædi fyrir jól oc svo eptir. A þeim vetri hafdi Magnús prestr Pètrsson 1628 Gunnarssonar Gíslasonar, tvær vitranir, eystra, oc Hávardr Loptsson á Sídu, undir Fialli í Kyrkiubæar þínghá, eina mikla er Hávardar vitran heitir; hann var at Asgardi í Landbroti; urdu teikn á Kyrkiubæ eptir vitranina, klucknahríngingar um nótt, oc blódslettr á kyrkiuhurdinni oc fyrir dyrunum, strik oc blódlifrar undir, oc allt var þat heldr ófridlegt; sagdi Gísli lögmadr Hákonarson svo, er hönum var frá greint, at Hávardr hefdi giört strikinn med kálfsblódi. Gudrúnu Sveinsdóttr á Innstavogi á Akranesi dreymdi oc draum, oc fátækann mann undir Eyafiöllum Gísla Þórdarson annann. Þóru Helgadóttr í Kyrkiubæar þínghá vitradist oc sami draumr tveimsinnum, oc þótti öllum sínt at boda mundi hinn mesta ófrid oc refsíngar; enn þat var hellst at lesti at þær vitranir skèdu allar eptir hernadinn, enn engar ádr, oc var sídann ecki rænt þat er telja megi hèr vid land svo at menn viti med sönnu, allt á vora daga.

LIII Cap. Misfarir, oc svo frá dómum.

Þá urdu menn úti med C fiár, vestr í Alvidru, oc fórst allt samann, oc fleiri urdu þá mannskadar; kom ís á gói, hafþök, oc var enginn afli, oc lá lángt á sumar framm, vàr þá allmikill sulltr oc lítit gras. Vída urdu fátækir menn úti, þeir fóru yfir land, hópum samann, sem lengi hafdi sidr verit, menn urdu oc úti í Borgarfyrdi; Sveinn Jónsson druknadi í Fljótum vid fiórda mann; XI menn á Akranesi, oc ein skipshöfn í Eyrarsveit; þrír menn sudr í Hraunum, oc skipshöfn á Vestfiördum. Ejólfr Fótr druknadi vid Geirfuglaskèr vid XIIta mann, oc þrír menn í Eyafyrdi. Oddr Jónsson á Nautabúi druknadi þar í læk er flód kom í med syni sínum, daginn fyrir skírdag, enn á skírdag var mikit fjúk, oc vard úti Þorsteinn Magnússon í Medallandi. Þá var dæmdr merkilegr dómr at Fáskrúdarbacka, oc samþycktr af lögmönnum Gísla Hákonarsyni oc Halldóri Olafssyni um tyndir af konúngs oc kyrkna jördum; enn af Jóni Sigurdarsyni at Sveinstödum í Vatnsdal, um þá menn er afrækja konur sínar; oc svo at Halldóri lögmanni Olafssyni at Vidvík IIIda dag Maii, um afhendíngu, skuldir oc umbod Hólastadar, er Gudmundr Hákonarson hafdi til tals í umbodi Halldóru Gudbrandsdóttr, þar sem Ari bóndi Magnússon væri ei kominn í fardögum; var Gudmundi tildæmt at taka út landskuldir, oc adrar vitaskuldir med fleiru, oc svo daudt fè á Silfrastödum CXV hundrud. A alþíngi var dæmt um fiárskipti foreldra vid börn sín; oc þat at prestar skyldu hafa af hverju kyrkiukúgildi XII álnir, þat þótti kyrkiubændum ofmikit. Þar var kært fyrir Niels Hanssyni umbodsmanni höfudsmansins, at menn fengi eigi naudsyniar sínar keyptar af kaupmönnum.

LIV Cap. Frá ímsu.

Um sumarit kom út Þorlákr Skúlason í Seilu sudr á varnarskipi dönsku med höfudsmanninum, vígdr til biskups at Hólum, oc var þat eptir alþíng; hann hafdi tvö konúngsbréf, annat fyrir því at dómkyrkiann skyldi gialda biskupi vígslufarar kostnad; enn annad at Þorlákr biskup hèldi prentverkit; hann kom til Hóla á Maríumessu Magdalenæ, oc voru þá hèr vid land varnarskip bædi dönsk

oc ensk. Ecki kom skip í Eyafiörd, enn Hosfós skip skildi vid þat í ísi fyrir austann land, oc komst þat til Kaupmannahafnar; var þá Matthias Hansson kaupmadr á Eyafyrdi, enn Just í Hofsós; enginn komu kaupför fyrir ísum fyrrenn eptir alþíng. Kom þá út Olafr prestr Egilsson er tekinn var i Vestmannaeyum, oc hefir ritat bók um ferdir sínar, enn flest annat fólk var hertekit eptir í Algier. Gísli lögmadr Hákonarson var þá umbodsmadr höfudsmannsins yfir Islandi, oc tók at hans bodi Skagafiardar-syslu af Halldóri lögmanni, oc veitti hana aptr Jóni Sigurdarsyni á Reinistad, var þat fyrir skuldasakir, enn þó veitti hann Mödruvalla-klaustr Halldóru eldri Jónsdóttr Biarnarsonar konu Halldórs. Arness sysla var oc tekinn af Einari Hákonarsyni, oc hèldu Danir hana sjálfir. Um haustit gèck dómr at Ökrum í Skagafyrdi um hiónaband Jóns Arngrímssonar oc Olufar Jónsdóttr, voru fyrir dóminum þorlákr biskup oc Halldór lögmadr; þar sór hún fyrir alla menn nema Sigurd prest Jónsson, er hún hafdi ádr áttann, oc tvær konr sönnudu þann eyd med henni, voru þau þá adskilinn med dómi, oc giptust eptir þat bædi; fèck Jón Gunnhildar dóttr Olafs prests Jónssonar þrem vetrum seinna, oc átti margt barna; enn Oluf giptist IIII vetrum sídar Hallgrími á Vídimyri syni Halldórs lögmanns, þeirra börn voru Olafr oc Jón í Vík, Þórun oc Illhugi. Þau missiri hin sömu qvæntist Arngrímr prófastr ödrusinni, sem þau Jón oc Oluf skildu, oc fèck Sigrídar dóttr Biarna prests at Grenjadarstad Gamlasonar Hallgrímssonar, þeirra börn voru Þorkèll prestr í Gördum fadir Jóns biskups Vídalíns, Þorlákr prestr á Stadarbacka, Biarni prestr á Höskuldstödum er átti Seciliu dóttr Þorvards prests Olafssonar á Breidabólstad; Gudbrandr er átti Ragnheidi dóttr Jóns Egilssonar á Geitaskardi, þeirra son var Þorlákr; Solveig er átti Jón son Jóns frá Narfeyri Arnasonar; þeirra son var Jón prestr á Breidabólstad fadir Asmundar prests, födr Jóns prests oc Þurídar í Gördum. Ingibjörg átti Gísla hinn eldra son Jóns á Fródá Halldórssonar, Jónssonar gamla á Fródá Halldórssonar, oc börn. Hildr var enn Arngrímsdóttir, er átti Jón í Vídidalstúngu Þorláksson Pálssonar Gudbrandssonar biskups, þeirra son var Páll Vídalín. Arngrímr lærdi hafdi verit uppalinn í Vídidal, oc hèt Vídalín fyrstr, oc svo hans ættmenn eptir hann, var hann einna fyrstr þeirra manna, er ætternis nafn tóku

sèr hèr á landi. Þat haust tyndust V menn af skipi sydra, oc voru allir náfrændr. Þá var gèfit út konúngsbrèf annann dag Septembris, um vanbrúkan bænadaga, oc dryckiuskap er menn gengi til altaris, oc skyldi setja út þá menn er eigi skipudust vid ámynníngar; hafdi þá fyrir skömmu madr verit hyddr á Helgastadaþíngi fyrir gudshús vanvyrdi eptir dómi Þorbergs syslumanns. II prestar voru settir af í Austfiördum, Þorleifr Magnússon fyrir ímislegar sakir, enn Illhugi Jónsson frá Presthólum Biarnasonar, bródir Sigurdar prests skáldsins, fyrir galdrarygti. Þorleifr var um þennan tíma prestr til Þyckvabæar, enn sídar at Sandfelli, oc segia sumir hann þá afsettann, laungu seinna, oc veit eg ei hvert sannara er. Þorlákr biskup vígdi fyrst presta sunnudaginn í jólaföstu inngáng, Hallgrím Jónsson, er lengi var sídann í Glaumbæ, oc Gunnlaug Þorsteinsson, hann var prestr senn til Vídimyrar, Flugumyrar oc Hofstada, oc bjó at Vallhollti í Hólmi, var hann hiátrúarmadr mikill, enn annál einn lítinn hefir hann samit.

LV Cap. Fleira er tilbar.

1629 Vetr sá var gódr frá jólum, enn þá giördi bil XXIIIIda dag Janúarii mánadar, urdu þá úti IX menn fátækir, oc kól til dauda, en örkumsludust fleiri; var mikil umferdinn, oc dó margt í bjargleysi. Hlutir voru miklir í útverum sydra oc vestra, enn hálfr þridji tugr manna tyndist í Vestmannaeyum af tveim skipum, oc X menn af tveimr annarstadar, ödru í Gardi, enn ödru á Seltjarnarnesi. Fiskleysi var þó fyrir nordann land, oc hardt til matar, enn hákallafengr gódr; fleiri urdu mannskadar, enn selum nádu menn á ísi, oc vel heyadist um sumarit. Um vetrinn hvarf Jón Gunnlaugsson í Lögmannshlíd, hann hafdi farit til fiár síns á Glerárdal, oc var vid sel, enn fannst úti daudr er snjó leysti upp. Halldór lögmadr oc kona hans ridu um vorit snemma sudr í Skálhollt, oc bidu þar höfudsmannsins til þess er hann kæmi út oc önnr skip; oc er þat spurdist at hann var kominn, ridu þau til Bessastada, oc Oddr biskup med þeim, oc hittu Holgeir Rósenkrans höfudsmann, hafdi hann komit út á herskipi í Seilunni, oc fleiri voru þá varnarskip umhverfis landit. Þau báru framm eyrindi sín oc afsakanir, oc fèck Halldór lögmadr allar vyrdíngar

sínar oc lèni, med tillögum Odds biskups, oc fyri þat er hann fèck lokit skuldirnar. Enn í þann tíma var rígr med biskupi oc Gísla lögmanni Hákonarsyni, oc þó meiri med sonum þeirra, því biskup oc lögmadr stilltu til á medann þeir lifdu bádir. Þat brautst eitt í milli er kallat var Baugstadamál. Arni Oddsson var uppgángsmadr mikill í þann tíma er hann hafdi rádsmensku í Skálhollti; hann bygdi út stadar-landseta nockrum hluta leigumála síns á Baugstödum á Eyrarbacka, oc fèck hönum aptr hlut af Hólum annari stadar-jördu, enn bygdi þeim manni inn á hlut Baugstada, er Gissr Þorkelsson hèt; kærdi Þorlákr þat fyrir Gísla lögmanni, enn hann tilsagdi hönum leigujörd sína, oc kom þar til samþycki Holgeirs Rosenkrans höfudsmanns, stód nú svo í því um hríd at Þorlákr fèck eigi jördina at heldr. Þá voru prestum dæmdar hálfar leigr edr einn fiórdúngr af hverju kyrkiu kúgildi; þat var fyrst giört fyrir prestinn í Miófafyrdi, enn þat gèckst vid í öllu Skálhollts biskupsdæmi; var þat helmíngadómr, oc voru dómsmenn Oddr biskup, Gísli prestr son hans, Páll prestr Erasmusson Villadtssonar, Sigurdr prestr son Odds biskups, Jón prestr Jónsson, Vígfús prestr Illhugason frá Kalastödum Vígfússonar, oc Eyríkr prestr Ketilsson Olafssonar prests frá Saudanesi Gudmundarsonar; lögmenn bádir Gísli oc Halldór, enn lögrettumenn, Þorleifr Arnason, er eg hygg bródr Dada, Eyríkr Sigvaldason frá Búlandi, Olafr Helgason, Rafn Bessason Hrólfssonar, Jón Gissurarson oc Magnús Jónsson; eydvætti fèck þá Illhugi prestr fyrir galdrarygti sitt, oc vann eyd, oc þó í ödru hèradi enn hann var rygtadr, enn fèck þó ei prestskap. Þá lèt Þorlákr biskup Magnús prest Olafsson í Laufási, er verit hafdi fyrri vid skólakenslu oc optar er gètit, setja Snorra eddu á latinu; var sá einhverr hinn fyrsti vidburdr til fornfræda vidreisnar, enn Magnús prestr var lærdr oc skáld gott; hid sama giördi laungu sídar Stephán prestr Olafsson Einarssonar, er hann var í Kaupmannahöfn. Brèf kom þá frá Islendíngum í Algier er hèdann voru teknir; þat sagdi at Tyrkiar hefdi ætlad híngad í III sumr, enn fengit jafnan hindran; þeir höfdu rænt í Færeyum, oc tekit menn, enn brennt bygdina.

LVI Cap. Frá Bryniúlfi Sveinssyni.

Bryniúlfr Sveinsson hefir nú verit utann í V vetr, oc heyrt lestra doctors Caspars Bartholini síns privati præceptoris, doctors Caspars Brochmanns, oc doctors Olafs Worms, oc fleiri hinna lærdustu manna, oc stundad vel lærdóm sinn; tekit sídann vitnisburdi um þann lærdóm sinn oc lifnat af Rectore magnifico Wolfgang Rhumann, oc. Bartholín lærimeistara sínum, er hældi hönum miög; kom hann svo út þetta sumar, oc reid til alþíngs, oc vildi fá vidtöku til embættis nockrs, enn Oddr biskup veitti hönum þá enga áheyrslu; dvaldi hann þá med foreldrum sínum, oc stundadi griska túngu miög.

LVII Cap. Meidíng Stockseyrar brædra, oc misfarir.

Votvidrasamt var þá eystra um sumarit, oc giördi kaldt er vetradi; medallagi var þó vetrinn til jóla, nema giördi blota oc austannvedr nockra hríd framm til Magnúsdags, enn þadann af útsynnínga med blotum, oc tók fyrir jardir; ei tók heldr upp snió þann er kom á ymbrudögum um haustit. Enn sunnudaginn nærstann fyrir jól kól til bana Sigurd prest Olafsson fyrir austann, þann hygg eg á Refstad verit hafa, oc son hans XVIII vetra gamlann, oc tvær konr frá Stad á Ölduhrygg. Þá fóru þeir brædr Gísli oc Markús synir Biarna Sigurdarsonar frá Stockseyri, frá Fitjum í Skorradal yfir fiall austr, oc ridu, þeir hleyptu hesti sínum ofann í Eyríksvatn, var þá hid mesta frost, svo menn mundu ei slíkt, oc vöknudu þeir á höndum oc fótum er þeir drógu upp hestinn; sídann drucku þeir brennivín, fengu færd illa, oc dösudust, þartil er þeir sofnudu, oc var þat á Gagnheidi, enn þeir vöknudu vid þat at fætr þeirra voru frosnir, oc fengu þeir þó vellt sèr, oc skridit med harmqvælum, at Svartagili, Þíngvallakoti einu, oc sídann at Þíngvöllum, þar bjó þá Engilbert prestr Nicolásson, oc var hann læknir; voru sagadir af þeim fætr, oc lágu þeir þar lengi um vetrinn, oc gengu á trèfotum alla æfi sídann. Voru flestallir fíngur af Markúsi, oc þó skrifadi hann; var hann fadir Gísla, oc Gudrídar, er hinir tignustu menn eru frá komnir, greifarnir af Rósenkróne, oc Þórdysar á Stockseyri, hún var óvin-

sæl miög. Þau hin sömu missiri deidi Loptr prestr Skaptason at Setbergi, oc Jón prestr í Vestmannaeyum son Jóns prests Egilssonar.

LVIII Cap. Skálhollts stadr brann.

Eptir jólinn vestnadi vetrinn, oc voru áfredar miklir, kölludu margir jökul-vetr, oc fèllu þá peníngar manna; fiskleysi var fyrir nordann; mikil var þá snjófergia oc óvedrasamt, oc landskiálftar þrír um vetrinn, svo at VI menn urdu undir húsum fyrir austann Þiórsá. Þann vetr var útgefit konúngsbrèf um hús-bænir, oc annad um þat, at prófastar skyldi, med rádi Odds biskups, kiósa hönum styrktarmann, því hann tók miög at eldast, var þó hraustr. Þá bar öskudaginn uppá Matthiasmessu, oc prèdikadi Oddr biskup, var hann því vanr at prèdika hvern bænadag í föstunni, var allt fólk í kyrkiu, nema kerlíng ein er Gudrún hèt, er sídann var köllud brenna, hún var inni í stad, oc átti at kynda kakalofnana í biskups badstofunni; hún lèt vidinn í, oc qveikti, ætladi sídann at hlída nockru af predikaninni, fór upp í kyrkju, settist nidr vid undirgángströppurnar, oc fèll í svefn fastann; vissu menn ei fyrri til, enn kyrkiann tók at fyllast med reik; þustu menn þá út, oc sáu hvad um var, vildu bjarga stadarhúsum, enn fengu ei atgiört, því eldrinn hafdi læst sig miög svo um öll herberginn; brunnu þar upp XIII hús smá oc stór, þyliud med lopti er samföst voru, á hálfri annari eykt, oc þar í mikil audæfi, kistr oc klædi, smídad silfr oc húsbúnadr, bækr oc brèf, oc svo visitatiubók Odds biskups, oc enn fleira er ei vard bjargad. Biskup var aleinn eptir í kyrkiunni, oc gèck um gólf alla stund fyrir framann kórdyrnar, þar sem hann var jardadr sídar. Brunnu svo hús í Skálhollti á hinum seinustu missirum, sem hey á hinum fyrstu, er hann var þar biskup. Þar var þá Vígfús Illhugason kyrkiuprestr, bródrson Orms í Eyum. A þeim missirum andadist Brandr prestr í Guttormshaga í Holltum, son Jóns prests Egilssonar. 1630

LIX Cap. Dómar oc annat.

Þá dæmdi Jón Sigurdarson at Torfastödum um náfnagiftir Vta dag Maii; enn á alþíngi var samþyckt um eydvætti. Þar var oc

dæmt um galdra medferd Gísla Snæbjarnarsonar; oc upplesit kon-úngsbrèf gefit Gísla lögmanni Hákonarsyni, um þat at synir hans tveir, oc tvær dætr skyldu giptast meiga þrímenníngum sínum; oc um lausn hinna herteknu úr Barbaría, oc enn fleiri. Þá var mannfundr at Ökrum í Skagafyrdi; samdi Halldór lögmadr oc adrir gódir menn med Jóni bónda Sigurdarsyni, oc Arngrími prófasti Jónssyni, vegna Jóns oc Olufar barna þeirra, um tilgiafar ákæru hennar; skyldi Oluf fá XXIIII hundrud í jördu, oc því játadi Jón Arngrímsson. Þorlákr biskup lèt þá prenta Gerhardi hugvekjur, oc hafdi lagt út siálfr. Þá tók Jón Gissurarson skólameistaradæmi á Hólum, enn Vígfús son Gísla lögmanns, er þar hafdi verit, aptr í Skálhollti, med samþycki biskupa beggia.

LX Cap. Qvonfáng Þorláks biskups.

Þorlákr biskup bad Kristínar dóttr Gísla lögmanns, hún var örlát sem fadir hennar, enn Eggert son Biarnar Magnússonar frá Bæ á Raudasandi hafdi bedit hennar ádr; voru þeir fedgar komnir á leid at Brædratúngu, enn Gísli lögmadr vildi ei vísa biskupi frá, oc reid í veg fyrir þá, oc stillti því svo, at Eggert hugdi af Krist-ínu, enn fèck heit fyrir Valgerdi systur hennar, er hún væri giaf-vaxta; var þat endt þrem vetrum sídar; enn biskup skyldi nú fá Kristínar, oc var brúdkaup þeirra haldit at Brædratúngu. Tiöld Þorláks biskups stódu lángt frá bænum nordr í holltum; þángad reid Oddr biskup Einarsson med fylgd sinni, sídann var skipad nidr brúdgumareidinni, er þá var tíd í stór-hófum, á laugardags qveld, heim at Brædratúngu, svo at jafnann ridu þrír oc þrír sam-sída, med jöfnu millibili, þartil er helmíngr mannfiöldans var af stad kominn, enn sídann tveir oc tveir; seinast ridu biskuparnir bádir heimann af tjöldunum, oc voru þá hinir fremstu komnir heim á stadinn; enn er kom at túninu var öllum mannfiöldanum skipt í tvær radir lángar, oc sátu á hestum allir, var þá sín röd eda fylkíng á hverja hlid heim med trödunum öllum, oc þeir ytstir sem undann höfdu ridit, oc svo hverir at ödrum; voru þeir því meiri háttar sem þeir voru sídar í brúdguma reidinni; enn í gègnum qví þessa ridu fyrirmennirnir heim at stadarhlídinu, oc stigu af hestum; sá þá ecki í völlinn fyrir hestum oc mönnum

er þeir voru stignir af baki; var Gísli lögmadr, hinn mesti höfdíngi oc rausnarmadr, heima fyrir med vina flock sinn, oc bad alla gèsti sína vera velkomna, enn kvadst afskilia alla nordlendska hæversku, því hún var þá hellst nafntogud, oc veitti hid stórmannlegasta, svo ei hefir annat brúdkaup á þeim dögum verit ríkmannlegra hèr, er þó hverki gètit hve lengi veitslann stód, edr tölu bodsmanna, enda er oc hèr ei hermt þó nockr hafi eptirlegit. Var þá í þann tíma mikill uppgángr oc vyrdíng Gísla lögmanns Hákonarsonar. Oddr biskup hafdi verit talsmadr Þorláks biskups, oc vildi hann fyrir elli sakir hvílast heldr í tjaldi sínu, enn í háreysti fiölmennis heima, þegar veitslann var. Einn morgun sem optar, gèck Gísli lögmadr til tialds biskups, at hressa hann, oc spurdi hvert hann vekti? sveinarnir qvádu hann sofa mundi; lögmadr gèck innar í tjaldit oc sá at biskup svaf, lagdi hönd sína á kinn hönum, oc baud hönum gódann dag; biskup vaknadi vid, oc mælti: herra Gísli! nú vaktir þú mig óhentuglega; mig var at dreyma um burtför mína, því lífdagar mínir eru skjótt á enda kljádir; lögmadr giördi gaman af, oc mælti: þid andlegu mennirnir erud jafnann med yckar gudhrædslu; biskup mælti: þá eg em sofnadr, máttú gæta at þínum högum, því ecki mun lángt verda ámilli ockar; enn þess bid eg at þú sèrt vid jardarför mína, oc ausir mig einni moldarreku. Þat hafdi verit litlu ádr at Þorlákr á Baugstödum hafdi kært fyrir Gísla lögmanni, at hann fengi eigi rètt af Arna Oddssyni, oc hafdi hann dæmt hönum svo mikit af Baugstödum sem hann hafdi ádr haft, til þess er löglegar útbyggíngar sakir kæmi; var sá dómr stadfestr á alþíngi, oc dæmdar IIII merkr í dómrof oc VIII merkr í brèfabrot af þeim er hindradi; ei sídr bar Gissr út penínga Þorláks, sló engiar hans, oc heldt fyrir hönum tveimr leigu kúgildum, oc enn fleiru, oc þó med vitund eda rádi Arna Oddssonar; var þá vidbúit at deila sú mundi lengra fara, nema þeir Þorlákr oc Gissr hefdi sættst, at forlagi Arna Oddssonar, oc syslumannsins Bjarnar Grímssonar málara, er sakafallit gaf qvitt; ætta eg þeir Oddr biskup oc Gísli lögmadr hafi alsáttir verit er þeir hittust í veitslunni, enn eldi af þrætum þeim er þeir voru fráfallnir, Var brúdkaup þetta um haustit, oc reid Þorlákr biskup þadann nordr med konu sína; voru þeirra börn Gísli, Þórdr, Skúli, Gudbrandr, Jón oc Elín.

LXI Cap. Frá ímsu.

Þat sumar hafdi höfudsmadr ecki komit út, oc var Olafr Pètrsson umbodsmadr hans; enn til þíngs reid Brynjúlfr Sveinsson, oc var hann ecki álitinn. Þá brann Hvanneyri í Borgarfyrdi giörsamlega, enn ecki sakadi menn, þar bjó Páll son Gísla lögmanns Þórdarsonar, hann var skynsamr madr oc fríhuga; hann fór um vetrinn med Ingibjörgu Biarnadóttr konu sinni oc barni úngu upp í Skorradal, oc var þar at Vatnsenda med Byrni Gíslasyni; áttu þau Ingibjörg margt barna. Vídar urdu brunar nockrir. Þessi missiri segir Biörn at Skardsá sólar-myrkvi hafi ordit med ímsum litum, grænum, svörtum oc raudum; var mönnum hætt vid í þann tíma at hálda alla myrkva á himintúnglum boda nockud, oc þennan því framar sem hann var óvenjulegri, enn med því hann skèdi vid nidrgánginn, meigu litir hellst af dömpum orsakast hafa er jafnann verda utarlega oc nedarlega í dampahvolfi, mest fyrir sjón. Var átrúnadr um himintúngl, at þau bodudu marga hluti, þá svo ríkr um alla nordrálfu, at stjörnumeistarar voru hvervetna haldnir fyrir spámenn vid konúngahyrdir sem annarstadar, oc var tekinn lítit eitt at dofna. Oluf dóttir Jóns Sigurdarsonar, er þá hafdi verit gipt Jón Arngrímssyni, oc nú skilinn vid hann, hafdi haft nordr híngad med sèr frá Helgafelli, eptir þat er hún misti þar Sigurdar prests hins fyrsta manns sins, konu þá er Þorbjörg hèt, oc hafdi vistat hana í Hèradsdal; þar tók hún kránkleika, oc sá á henni þyckt; enn sem konr nefndu vid hana, at barns þyckt mundi vera, duldi hún þess oc þrætti; svo kom at hún vard ei vinnufær, oc var flutt at Reinistad til Olufar, duldi hún jafnann þess at barns þyckt væri med henni, oc kalladi blód, oc svo sagdi hún presti sínum í skriptamálum; sídann tòk hún sótt harda, enn kona sú er til hennar skyldi koma, mátti þat ei, hún bad þess svo miög, oc bar sig aumlega; þar eptir dó hún, oc var grafinn, enn tvö meybörn fundust dáud hulinn í sænginni. Þá þóttust menn siá draug, edr vondann anda um Eyafiörd, oc höfdu af skèlfíngar stórar; Biörn at Skardsá segir svo, at sumir hafi haldit hann upp vakinn med fiölkingi, enn þeir er mest voru audtrúadir, töldu hann hafa hafa margskonar herfilega líkíngu.

LXII Cap. Frá Jóni lærda.

Jón Gudmunderson, er kalladr var hinn lærdi, hafdi um undanfarna tíd búit á Hiallasandi, þar sem hann kalladi í Uppsöndum; hann hèldt þar nockrsháttar skóla, oc komu til hans margir úngir menn er þángad fóru til ródra, oc sagdi hann þeim til í hjátrú oc töfrum; hann ritadi oc rit nockr um þau efni, oc margt um grös oc steina, oc gengu þau alþídu allmiög í augu. Jón eldri Bödvarsson frá Reykiahollti, var þá prestr til Ingialdshóls, hann mótmælti hönum, oc bar á hann sakir um villudóm oc fiölkyngi, sló med þeim í illdeilr, oc tóku menn þat fyrir kunnáttu Jóns, at prestr misti nockrum tíma sídar prestskapinn. Jón hafdi orkt qvædi er hann kalladi fiandafælu, þat skyldi vera vörn í móti Satan, þar er oc gètit um álfa, oc sagdi hann svo um þá í einum stad:

Hafa þeir bædi heyrn oc mál, hold oc blód med skinni,
vantar ei nema siálfa sál, sá er ei hlutrinn minni.

Qvædi því tók almúgi miög svo í móti, enn Gudmundr prestr Einarson, er þá var at Stadarstad, oc hafdi prófastsdæmi, ritadi í móti því, oc hratt röksemdum Jóns. Var þá litlu sídar vidbúit at Jón mundi verda tekinn, oc vid þat flæktist hann á braut þadann, oc í ímsa stadi, þar til er Gudmundr sonr hans var prestr ordinn, á Hvalsnesi í Kjalarnesþíngi; hann var ecki ólærdr, oc nockuru betri madr födr sínum, enn þó líkr hönum; þángat fór Jón, oc dvaldist þar er hèr var komit, oc hèldt framm ydiu sinni at telja menn á fiölkíngi, oc adra villu oc hindrvitni.

LXIII Cap. Höfdíngiadaudi.

Oddr biskup vígdi Þórd, son Jóns prófasts Gudmundarsonar í Hytardal til prests, XXta oc annan sunnudag eptir Trinitatis; hyggia menn hann ordit hafa Capellan födr síns í fyrstu, því hann giördist blindr, oc ætla Odd biskup hann seinastann vígt hafa, edr med hinum seinustu. A þeim vetri öndverdlega ritadi Oddr biskup Þorláki biskupi, oc kærdi miög í því brèfi, at óskipulega gengi um brandaveitíngar, er sumum veitti höfudsmadr, oc med ímsu

drógu margir framm sinn taum; enn litlu sídar nóttina hins XXVIIIda Decembris, er var affaranótt þridja dags í jólum, andadist Oddr biskup, er hann var vetri betr enn sjötugr, enn biskup hafdi hann verit um einn vetr hins fimta tugar, þremr mánudum fátt í, oc var enginn jafnlengi í Skálhollti; enn er hann var jardadr, var Gísli lögmadr Hákonarson staddr vid jardarförina, oc kendi þá sóttar; hann lagdist litlu sídar, oc lá XII daga, oc andadist hinn XIIta dag Febrúarii, er hann skorti II vetr á fimtugann, enn lögmadr var hann í XVII ár, oc kom þat framm er Oddr biskup hafdi þarum ætlat. Helga kona Odds biskups naut nádarárs eptir hann, oc var hún hin fyrsta biskups eckja í landi hèr, er til þess er talinn; hún fór sídar í Hraungerdi, oc var sá prestr hennar oc forrádamadr er Ejólfr hèt, oc seinna var at Lundi í sydra Reykiadal, enn Helga kom aptr í Skálhollt, oc var þar til þess er hún fór at Leirá til Arna; hún var svo nafnfræg at röksemd, örleik oc ödrum kostum, at þat var ordtak margra manna, at koma mundi aptr Oddr biskup edr hans maki í Skálhollt, enn Helgu seint edr aldrei at öllum hlutum. Þó var Oddr biskup harmdaudr vinum sínum, oc þótti mörgum hinn merkilegasti madr verit hafa. Var þá Oddr prestr Stephánsson officialis; enn Helga lifdi sídann lángann aldr. Enn mynd Gísla lögmanns Hákonarsonar er málud í Hólakyrkiu, oc mun vera giör eptir hönum, því hún er í fullum vexti; þar er madr mikill þó skapfellega, krínglóttr í andliti oc þyckr, oc nockud döckleitr, feitr allmiög, í brúnkápu sídri oc knepptri nidr alla leid, spennu á brjósti, hann er þreklegr vid hæd sem líklegt er af holdum, enn hún mundi svara III álnum dönskum ef sæist öll, oc eru fingr frammmiófir.

1631

LXIV Cap. Tilburdir oc málaferli.

Vetr sá var í medallagi, var kránkfeldt, oc dóu margir. Þá tyndust VII menn af skipi á Gufuskálum, oc VII á Seltjarnarnesi, þruma laust stafn úr badstofu á Brimnesvöllum, oc vard undir ein kona. Þar rak CCC fiár á sjó, enn LX fiár oc VI færleika á Myrum í nordannstormi. I Eskihollti hvarf vinnukona, enn önnr hafdi hvorfit hid fyrra árit. Þá bjó í Búdardal Benedict Þorleifsson Biarnasonar á Skardi Oddssonar Thómassonar, hann átti Halldóru

Sæmundardóttr Arnasonar á Hlídarenda Gíslasonar, þeirra son var Bergr at Amóti, er rádsmadr var í Skálhollti laungu seinna, fadir Markúsar. Benedict fèck ásvif, oc hljóp hold hans í garda, oc var sem svart eda brunnit, lá hann ímist mállaus eda vitlaus um hríd; hèldt hann draug uppvaktann sèr til meins, oc hafdi hellst einn mann fyrir; þeim manni dæmdi Jón Magnússon syslumadr í Dölum siettar eid, oc vann hann eydinn; fleira vard af slíkum tilburdum. Kona misti bónda sinn í Svarfadardal, oc harmadi hann freklega, enn hafdi heitst vid sonarkonu sína, oc skar hún sig á háls, enn þótti sídann spilla öllum eigum hinnar. Málaferli voru þá oc mörg; vog madr víg í Gardi sudr, Brandr Lafransson bóndi á Gufuskálum, hann laust húsmann sinn er Þórarinn hèt, med lurki eda hlunni oc steinum til bana, var hann dæmdr útlægr til konúngs náda. Presti þeim var fenginn prestskapr aptr, oc veittr Þaunglabacki, er Arni Jónsson hèt, oc fyrir V árum hafdi fallit í hordóm. Var oc ályktat at Flugumyri, um prest einn, er fèll med barngètnadi fyrir vestann, at ei væri utann kyrkiuþiónustu nema III sunnudaga, oc gæfi XXX álnir fátækum. Þá skèdu oc mál Orms á Hafgrímsstödum, oc höfdu stadit lengi, hann var Thómasson, var hann dæmdr útlægr af fiórdúnginum. Jón Sigurdarson lèt dóm gánga um ólögleg kaup at Hvammi, enn Egill Jónsson umbodsmadr hans sídar, at Vindhæli á Skagaströnd, um reka. Egill var son Jóns á Skardi í Lángadal Egilssonar Jónssonar Einarssonar, hann átti Rannveigu dóttr Markúsar Olafssonar í Hèradsdal, oc margt barna, eitt var Jón á Skárdi, eitt Gunnlaugr at Gullbrecku fadir Þorvalds, födr Gottskálks, födr Þorvalds prests at Miklabæ, eitt Gudrún kona Þorgríms prests Olafssonar; enn bródir Egils einn var Þorvaldr á Reykjum módrfadir Eggerts á Ökrum. Þá var gott sumar oc grasgèfit; ecki kom Holgeir Rósenkrans höfudsmadr út, því hann lesti skipit vid Noreg, enn Taxti nyr var bodinn, hardari enn sá er fyrri var; bádu Islendíngar þar vægdar á, oc sögdu hardindi á hafa legit um VII ár, oc fyrir því væri qvikfènadr er landsmenn skyldu fædast á, allvída fallinn hrönnum af óárum, þarmed leggist fiskr frá landinu, oc önnr aflabrögd fari svo mínkandi, at menn hafi af hungri dáit, á þeim árum, hellst fyrir nordann oc austann, oc qvádu enn áhorfast til meira áfellis; enn þat fèckst ecki af höfudsmanni edr umbodsmanni hans, at þetta væri borit fyrir konúnginn.

LXV Cap. Biskups oc lögmanns kosníng.

Þat vildu vinir oc vandamenn Odds biskups oc Skálhylltínga, at Gísli prestr son Odds biskups tæki þat embætti eptir födr sinn, var hann þeim at gódu kunnr, oc þar med sköruglegr madr, stilltr oc mælskr oc vel at sèr; bædi var hann miög mikill oc sterkr, svo at þat er til merkja at járnstedja þann hinn mikla í Skálhöllti hafdi hann borit í fángi sèr þar umhverfis smidjuna, hvíldarlaust, oc inn í hana; enn prestar tveir er sídar urdu, Jóseph son Lopts prests Skaptasonar oc Kristínar laundóttr Odds biskups, oc Jón son Olafs á Svarfhóli, er kalladr var illi Láfi, Jónssonar Olafssonar, sá er sídann var í Hvammi, er tveggia manna megn hafdi hverr oc þó gyldra, reindu sig vid þann stedja, oc fengu borit hann hverr þeirra um smidjuna med hvíldum, oc eigi inn, enn hann vog VI vættir, eda IX fiórdúnga hins fimta tugar. Þat fundu sumir Gísla presti til at hann væri dryckjumadr. Brynjúlfr Sveinsson kom at vestann í Skálhollt fyrir þíng, var þar lítt at hönum bugat. Vígfús skólameistari, son Gísla lögmanns Hákonarsonar, var hönum kunnugr í Kaupmannahöfn, oc spurdi þat, giördi hann hönum ord at koma til sín at Brædratúngu, oc dvelja med sèr nockrar nætr, heldr enn ráfa um stèttir í Skálhollti svo at enginn sinnti hönum; þádi hann þat þacksamlega. Vígfús var þá enn all-úngr madr, enn þó skarpvitr, vellærdr oc framadr, vildu sumir hann tilkiósa; enn Vestfyrdíngar nefndu til Brynjúlf á alþíngi, því hann hafdi nafn mikit fyrir lærdóm sinn. Brædratúngumenn Vígfús oc Hákon synir Gísla lögmanns mæltu í móti kosníngu Gísla Oddssonar, oc svo Þorlákr biskup, oc þeir adrir er ördugt höfdu átt uppdráttar vid Odd biskup, oc þótti ærinn uppgángr sona hans; voru þeir þá í lögmanns kjörum Arni Oddsson, Þorsteinn Magnússon í Þyckvabæ, oc Þorleifr at Hlídarenda Magnússon, bródir Ara í Ögri; giördi allr þíngheimr bænir til guds, oc Þorlákr biskup áudmjúkann sermon oc lítilátlega bæn, at sá yrdi til lögmanns kosinn, sem best gegndi, var svo hlutat um, oc hlaut Arni Oddsson, vann hann lögmanns eyd sinn á kniám, oc var bedit fyrir hönum; hann hafdi fyrst haft af embættum Arness syslu eitt ár, oc sídann Reinastadar klaustr, enn þá rádsmennsku í Skálhollti; enn vid þennann uppgáng Arna, mæltu margir í móti at hafa Gísla at biskupi framar enn ádr, enn vandamenn Skálhylltínga oc

adrir fleiri fylgdu fast kosníngu hans, oc hlífdust hverki vid Þorlák biskup nè adra er í móti mæltu, var hellst tilnefndr Eyríkr prestr, son Kètils prests Olafssonar prests at Saudanesi, hann fèck sídar Vallanes, oc var diarfordr madr oc einardr, enn biskup ysdi hann til svars, oc fèck af litla vyrdingu; vard frammgeng kosníng Gísla Oddssonar, enn óvild vox mikil med Arna Oddssyni oc Vígfúsi Gíslasyni; samdi þá Oddr prestr í Gaulverjabæ Stephánsson Gíslasonar biskups kosníngarbrèfit í Latinu; hann var hinn lærdasti madr, oc vel til biskups fallinn, enn ordinn þá gamladr miög. Þá var oc Páll Gíslason á Hvanneyri kosinn einnsamann til þíngskrifara, med samþycki beggia lögmanna oc allra lögþíngismanna, enn ádr höfdu sinn haft hverr lögmadr; hann skyldi fá dal af hverjum syslumanni í kaup, oc skrifarapeninga af þeim er fá vildu dómana, fylgdi mest at því Olafr Pètursson umbodsmadr, því höfudsmadrinn hafdi lest skip sitt, oc kom ei út fyrr enn eptir þíng. Fór nú Gísli biskupsefni utann, oc med hönum Kètill son Jörundar Hálfdánarsonar Skálhollts brita, er sídar var prestr oc prófastr at Hvammi í Hvamms-sveit, hann hafdi at mestu alist upp í Skálhollti, oc verit þar heyrari nær X ár, vellærdr madr oc ráđsettr, oc reindr frændum Odds biskups at trú oc hollustu; trúdi frú Helga Jónsdóttir hönum best til at fylgia syni sínum. Tók Gísli med sèr bænarbrèf Islendínga til konungs, á móti hinum nya Taxta, oc lèt aldrei gánga sèr frá hendi, þó þess væri margvíslega leitad af ödrum, þartil er hann fèck færi á at bera þat fyrir konúnginn Kristián fiórda. Hann predikadi á látinu máli á slotinu fyrir konúngi, sem þá var sidr, enn þess vard hann vís, at hann vard miög affluttr, oc hellst um dryckiuskap; svaradi hann því friálslega, oc bad med undirgèfni konúnginn leggia eigi trúnad á allt þat er af öfund edа óvild kynni til sín mælt vera, fyrr enn satt reindist; qvad þó þat hæfi fyrir sem satt væri, at hann lètst hneigdr til at gledja sig af víni í samqvæmi med gódum mönnum, enn skjaldfenginn matr væri sætr, oc svo framandi dryckr, því hann fengist eigi nema þá kaupmenn kæmi til Islands um hásumar, oc um stuttann tíma, lètst þá oc vilia taka vel vinum sínum, enn öfundarmenn kölludu þat dryckiuskap ef hann yrdi ölgladr um stund. Konúngr svaradi: ef þat er eigi meira enn svo, má þat eigi heita ofdryckia; oc fèck hann brèf fyrir biskups embættinu. Brynjúlfr Sveinsson sá þat hann mundi hèr eigi fá fram-

gáng, oc fór utann hid sama sumar, med rádi oc styrk Þorláks biskups, oc Vígfúsar Gíslasonar, sem enn mun sagt verda.

LXVI Cap. Hiátrú.

Þat er eitt til merkia um vitranatrú þá er menn höfdu í þann tíma, at Jón Eysteinsson er kalladr var bródir, húsmann Olafs Jónssonar í Hvammi í Eyafyrdi, dreymdi þremsinnum hid sama, enn þordi ei at segia; var hönum alvarlega bodit þat í hinni þridju vitran oc misti hann þá mál um hríd; enn húsbónda hans dreymdi at hann skyldi láta Jón segia synina; vita menn þó ecki til, at hún hafi nockud bodat. Þat dreymdi oc tvo menn austr í Alptafyrdi, er sèd höfdu mánamyrqva mikinn er vard hinn XXIXda Octobris, at sá myrkvi bodadi sótt oc blóds úthellíngu, oc mest hèr í landi. Var slíku af flestum mönnum á lopt haldit, oc ecki rengt at heldr þó þat ósannadist; enn þat var þó ei mjög undarlegt; því at margr slíkr hègomi kom þá upp í Þískalandi oc Danmörku, oc fluttist þadann híngad í land. Þá brann Húsey í Hólmi med öllu því er þar var, nema mönnum oc qvikfènadi, nóttina fyrir hinn átta dag jóla.

LXVII Cap. Höfdíngiar oc embættamenn er uppi voru.

Nú viljum vèr ádr enn lengra kèmr, telja nockra þá menn til fródleiks þeim er vita vilja, er oss er kunnugt at uppi hafi þá verit á landi hèr, fyrst yfirmenn oc svo presta, oc í ödru lagi hina hellstu af bændum edr ödrum nafnkèndum mönnum; má med þeim einum hætti vita margt um ímsa menn, er eigi kæmi ella fyrir, oc fèlli nidr med öllu, oc þá sèst einnin yfirgrip svo margra manna er samtídis voru. Þorlákr Skúlason at Hólum var þennann vetr einn samann biskup á Islandi; hann fylgdi gódu dæmi módrfödr síns, oc lèt prenta þarflegar bækr, frá því er hann vard biskup; hann tók oc at leggia stund á at koma upp fornum frædum, er at mestu voru undir lok lidinn, oc med hans forsiá oc adstod tók Biörn at Skardsá at rita annál sinn. Halldór Olafsson var lögmadr oc Arni Oddsson; Arni bjó sídar at Leirá. Halldór

átti Halldóru eldri dóttr Jóns bónda Biarnarsonar, módrsystr Arna, þeirra börn voru Benedict, Hallgrímr, Margret, Helga, Sigrídr, Valgerdr. Benedict framadist utanlands, oc ætladi at fá Helgu Arnadóttr, fyrir því útvegadi Halldór lögmadr konúngsleifi fyrir börn sín öll at giptast fiórmenníngum fyrir CCC dali, enn Benedict var syniat; hafdi Vígfús Gíslason tekit at bidja Helgu, oc dó hún þá, enn Benedict fèck Jórunnar dóttr Henriks á Hólmi Gíslasonar lögmanns Þórdarsonar oc Gudrúnar Magnúsdóttr, voru dætr þeirra Þórun, Gudrún oc Ingibjörg. Halldór lögmadr hafdi Skagafiardar syslu, oc var enginn audmadr. Hallgrímr Halldórsson fèck Olufar Jónsdóttr Sigurdarsonar, eptir Jón Arngrímsson, þau bjuggu í Vík í Sæmundarhlíd oc á Vídimyri; Margretar Halldórsdóttr fèck seinna meistari Brynjúlfr; Helgu Páll prófastr Biarnarson, enn Sigrídar Torfi prestr Jónsson frá Núpi Gissurarsonar Þorlákssonar. Jón Sigurdarson á Reinistad, er lögmadr hafdi verit, hèldt Húnavatns syslu, enn Gudmundr Hákonarson frá Nesi Biarnarsonar klaustrit á Þíngeyrum, oc var ágætr madr sem fadir hans er þá var gamall. Magnús Biarnarson at Múnkaþverá hafdi Vadla syslu; Þorbergr oc Sigurdr Hrólfssynir Þíngeyar syslu, oc bjuggu í Skagafyrdi; Hrólfr son Sigurdar var þá frumvaxta. Biarni Oddsson prests Þorkèlssonar hafdi Nordr-Múlasyslu, hann hafdi búit fyrst at Asi í Fellum, oc verit lítt audugr, svo þess er getit at hann hafi eittsinn ei tyundad meira enn V hundrud qvikt oc daudt, oc er þó þá at heyra sem hann hafi verit kominn at Bustarfelli, því annar bóndi er nefndr til í Hofssókn, sem einn hafi verit í skiptityund med hönum; oc er mælt at eitt vor hafi búslódar mál fallit í Sunnudal, enn þar voru byrgdir, oc hafi Biarni þackat gudi þat er hann legdi sèr til bágstöddum, hann hafdi þó fengit ósnaudt qvonfáng, dóttr Biarnar Gunnarssonar, enn fèsæld hans oc hóf hygg ek væri all-litit; hann lagdi lag vid ókunna menn, oc var annarlegr í háttum, oc stórbrotinn, oc haldinn af sumum einn forn í brögdum; börn þeirra Þórunnar voru Pètr, Þorbjörg, Gróa, Pètr annar, Sigrídr, Ingibjörg, Sigurdr, þat heitir Bustarfells ætt. Þorbjörg átti Eyrík heimska á Fitjum son Odds biskups, þeirra son var Oddr, er fyrstr reit Fitja-annál, enn Jón prófastr Halldórsson umbætti, hann kölludu sumir Odd hás. Pètr annar bjó í Öxarfyrdi oc átti Elizabethu Jóchumsdóttr Mumms fra Keldunesi, Jóhanssonar Mumms Hollendska; var þat miklu seinna er hèr var

komit; Pètr oc hans ættmenn voru miklir vexti, oc stórfengir, oc svo var fleyra kyn Biarna Oddssonar. Þorsteinn Magnússon Arnasonar Pètrssonar Loptssonar, hèldt Þykvabæar klaustr oc hafdi syslu, oc var merkilegr madr, er frá hönum ætt mikill. Þorleifr son Magnúsar Jónssonar, bródir Ara í Ögri, bjó at Hlídarenda, oc hafdi Skaptafells syslu, hann var med Þorsteini oc Arna í lögmanns-kjörum, þótti svo vitr madr; hann átti fyrri Gróu Gísladóttr Arnasonar, er sagt er forvitnast hafi um hyrdslr hans fornar; enn sídann Seciliu dóttr Biarnar á Laxamyri, þeirra son var Þorsteinn. Einar Hákonarson hafdi mist syslu. Erlendr á Hvol Asmundarson Þorleifssonar lögmanns hafdi oc Rángárvalla syslu, enn ógiörla veit eg hversu lengi um sinn. Biörn Grímsson málari hafdi Arness syslu; Henrik Gíslason á Hólmi Borgarfiardar syslu sunnan á; Jón Sigurdarson Gudmundarsonar Myra-syslu, frá hönum er Einarsness ætt. Steindór Gíslason hafdi Snæfells syslu til þess er hann misti, oc fór sídann milli frænda sinna, oc eyrdi hvergi; son þeirra Gudrúnar Einarsdóttr var Jón á Knerri. Jón hèt madr Olafsson er þar hafdi syslu eptir hann, edr var settr fyrir, oc fyrri enn Steindór Finnsson frá Ökrum; hygg eg allt sè einn madr oc Jón son Olafs frá Nesi Þórdarsonar frá Kyrkjufelli, Þórdarsonar prests, Asmundarsonar betra bródr Stephâns biskups, enn sá Jón átti Hallbjörgu dóttr Jóns Þorleifssonar á Bæarnesi, eptir Steindór Eyríksson, oc voru þeirra synir Olafr, Jón oc Steindór, hygg eg sá Steindór væri fadir Eyríks vid Búdir, födr Jacobs. Jón Magnússon á Reykhólum hafdi Dala syslu, oc var ríkmenni mikit, Biörn Magnússon bródir. þeirra Þorleifs Bardastrandar syslu; Ari Magnússon í Ögri bródir þeirra Isafiardar syslu, hann var mikill fyrir sèr oc miög hèradsríkr, rausnarmadr mikill, hlutsamr oc fègiarn. Prèstar voru þá nafnkèndastir: Arngrímr lærdi fyrir nordann, Olafr prestr Erlendsson á Breidabólstad í Vestrhópi, Illhugi prestr Ingialdsson frá Reykjum Illhugasonar at Tjörn á Vatnsnesi, hann hèldu þeir margkunnugann, Sæmundr prestr Kársson í Glaumbæ prófastr, Magnús prestr Jónsson at Mælifelli, Gissr prestr Gamlason Hallgrímssonar, hann var fadir Jóns skólameistara er sídann vard prestr oc brædra hans, Biarni prestr at Helgastödum, Jónssonar frá Einarstödum Ormssonar; Biarni prestr Gamlason at Grenjadarstad, bródir Gissurar prests oc Þorkèls rádsmanns, Magnús prestr Olafsson í Laufási, Hallr prestr Olafsson digri í Höfda; Biarni prestr

í Fjördum Jónsson prests Þórdarsonar trèfóts. Jón prestr Þorvaldsson á Skinnastödum, hann var fadir eda módrfadir Jóns höfudsmanns er kalládr var, á Oddstödum; Jón prestr Biarnason í Presthólum oc Sigurdr prestr sonr hans. Olafr prófastr Einarsson í Kyrkjubæ bródir Odds biskups, Gissr Gíslason at Þíngmúla, Arni Þorvardsson í Vállánesi, Biarni Ormsson at Kolfreyustad son Orms prófasts at Kálfatjörn, Höskuldr Einarsson at Heydölum bródir Odds biskups. Högni Jónsson at Stafafelli í Lóni son Jóns prests Egilssonar í Stafhollti, Halldór Kètilsson Olafssonar frá Saudanesi Gudmundarsonar, at Kálfafelli, hann var fadir Arna födrs Halldórs prests at Húsafelli, födr Biarna syslumanns. Magnús Pètrsson Gunnarssonar Gíslasonar at Kálfafelli á Sídu, hann var vída, oc bjó lengi á Hörgslandi, oc hafdi ord á sèr í þann tíma, var hann gáfadr vel, oc haldinn áqvædinn, oc fyrir því var hann beiddr til at sigra Jórunni, er köllud var Höfdabrecku-Jóka; hún hafdi heitast vid dóttrmann sinn, oc dáit sídann, oc ætludu menn hún gengi miög aptr, enn madrinn flúdi útí Vestmannaeyar, oc var þar XIX vetr, enn er hann kom í land, dó hann skyndilega, oc var eignad drauginum. Jón Sigurdarson Einarssonar prests í Heydölum hèldt Breidabólstad í Fljótshlíd, Snæbjörn prófastr Stephánsson Gíslasonar biskups Odda, Oddr prófastr bródir hans Gaulveriabæ, hinn merkilegasti madr; Páll Erasmusson var í Hólum; Halldór Dadason silfrsmids Jónssonar Olafssonar at Hruna, Engilbert Nicolásson at Þíngvelli, Sigurdr Oddsson at Arnarbæli, Bergsveinn Einarsson Hallgrímssonar Sveinbjarnarsonar at Utskálum bródir Gudmundar prófasts. Ormr prófastr Egilsson at Kálfatjörn, hann var þá gamall. Olafr Jónsson prests Kráksonar at Gördum á Alptanesi, hann átti hverki konu nè börn. Stephán Hallkellsson Stephánssonar Hallkellssonar á Seltjarnarnesi, þeir frændr voru mikilhæfir, Stephán prestr átti Ulfhildi dóttr Jóns Oddssonar í Reykjavík. Oddr Oddsson at Reinivöllum, hann var læknir gódr oc vel at sèr; Olafr Bödvarsson í Saurbæ, Ejólfr Arnþórsson í Gördum, frá hönum er ætt kominn. Jón Jónsson at Melum, son Jóns prests Þorsteinssonar er Tyrkjar drápu, hann var prófastr oc vel at sèr um vit oc vinsældir, Audun Jónsson at Hesti, Jón Bödvarsson at Reykiahollti, merkilegr madr. Grímr at Húsafelli Jónsson frá Kalmanstúngu Grímssonar; Gunnar Pálsson at Gilsbacka;

H

Sigurdr prófastr í Stafholti son Odds biskups; Jón Jónsson gamli at Stadarhrauni, Jón prófastr Gudmundarson at Hytardal, Sigurdr Finnsson í Miklaholti, Gudmundr prófastr Einarsson at Stadarstad, Vígfús vid Hellna Helgason Vígfússonar; Vígfús Illhugason Vígfússonar frá Kalastödum at Setbergi, Þorlákr Biarnason frá Stockseyri at Helgafelli, Jón Ormsson at Kvennabrecku, Jónssonar Þorleifssonar, hann var födrfadir þeirra Arna Assessors. Brynjúlfr prófastr í Hiardarholti Biarnason, Gunnlaugr Biarnason í Saurbæ vestr, Torfi at Hvammi í Hvammsveit, Finnsson úr Flatey Jónssonar Biarnarsonar á Reykhólum Þorleifssonar. Halldór í Gufudal Teitsson Halldórssonar, er bródir var Gissurar biskups; Halldór Biarnason Halldórssonar frændi hans í Selárdal. Gisar son Sveins prófasts Simonarsonar á Alptamyri, hann var vel at sèr í andlegum efnum, enn lítt til búsyslu felldr. Sveinn prófastr Simonarson í Hollti, hann var mikilsháttar madr oc tók nú miög at eldast; Gísli Einarsson bródir Odds biskups í Vatnsfyrdi, Einar Sigurdarson frá Breidabólstad Einarssonar, bródrson Odds biskups at Stad í Steingrímsfyrdi. Torfi Snæbjarnarson prófasts Torfasonar at Kyrkiubóli.

LXVIII Cap. Fleiri nafnkunnugir menn.

Þessir voru adrir uppi lærdir oc leikir nafnkèndir; Vígfús oc Hákon synir Gísla lögmanns, þeir giördust höfdíngiar bádir. Synir Erlendar Magnússonar er verit hafdi á Skridu klaustri, Henrik, hinn briálsamasti madr, oc Torfi fadir Þormódar, oc Gudrúnar er átti Markús Biarnason fótalausa á Stockseyri; þeir Stockseyrar brædr þar eystra, oc Markús son Snæbjarnar prests Stephánssonar í Odda, hann fèck syslu í Vestmannaeyum, oc átti margt afqvæmi, enn bjó lengi at Asi í Holltum. Þormódr Kortsson danskr at kyni af ætt Simonar Zurbechs, hafdi haldit Kyrkiubæar klaustr. Kort sonr hans átti Þórunni dóttr Hákonar Biarnarsonar at Nesi vid Seltjörn, þeirra son var Þorleifr er enn mun verda gètit. Claus son Ejólfs Egilssonar veit eg ei hvar bjó, fadir Arna oc Þorleifs presta at Gufuskálum. Jón sonr Hannesar Olafssonar bjó at Hvammi í Kjós, hann var fadir Gudrúnar er Sigurdr Núpsson átti seinna. Jón Oddsson bjó í Reykiavík oc átti Þórdysi Hoddbroddsdóttr,

þeirra dóttir Ulfhildr er Stephán prestr átti, oc Gudrún er Magnús átti son Eyríks Magnússonar Biarnarsonar Jónssonar biskups, þeirra son var Jón fadir Odds, födr Jóns Hialtalins. Grímr bjó austr í Teigi Einarsson Grímssonar Þorleifssonar á Mödruvöllum. Ormr Vígfússon í Eyum í Kjós, hann átti margt afqvæmi. Isleifr í Saurbæ á Kialarnesi son Ejólfs bónda Halldórssonar, hann átti margt barna, var ein hans dóttir Sigrídr er Jóseph prestr átti Loptsson. Biörn Gíslason bjó at Vatnsenda í Skorradal, enn sídar í Túngu í Hördudal, oc var merkilegr madr. Illhugi Vígfússon bjó at Kalastödum. Brynjólfr son Jóns Eyríkssonar Torfasonar í Klofa bjó at Skardi á Landi, hans son einn var Asmundr á Litluvöllum, fadir Jóns á Reykium födr Hálfdánar; fleiri voru þeir frændr eystra. Páll son Gísla lögmanns Þórdarsonar bjó at Hvanneyri, enn Arni at Ytrahólmi; Arni son Gudmundar Þórdarsonar lögmanns at Hiardarhollti, enn sídann at Hredavatni, oc var vel um sig, sem sumir frændr hans, hann átti Þorgèrdi dóttr Tyrfings í Hiörtsey, þeirra son einn var Hákon. Synir Marteins Halldórssonar Marteinssonar biskups bjuggu á Myrum, oc synir Eyríks Steindórssonar, Jón, Steindór oc Vígfús fadir Olafs, födr Kristínar at Stadarstad. Eyríkr bródir Sigurdar prests Finnssonar á Ökrum, bjó at Kálfalæk stóra, oc átti sídann Herdysi dóttr Biörgólfs í Asi Asgeirssonar prests at Lundi. Tyrfíngr son Asgeirs prests bjó í Hiörtsey, hans son einn var Þorsteinn prestr. Steindór Finnsson bjó at Ingialdshóli bródir Sigurdar prests á Ökrum, hann var bartskèri oc vel at sèr, hann átti Gudlaugu laundóttr Þórdar Einarssonar prests at Stad Marteinssonar biskups, hafdi Páll Einarsson bródir Þórdar haft syslunna nockru ádr eina stund, hann var silfrsmidr oc vel þockadr, hann drack hiá Þiskum vid Budir, oc druknadi sídann í ósunnum, oc hafdi þó sagt þat fyrir ádr. Gudrúnu systr hans átti Steindór Gíslason sem opt hefir sagt verit. Þau börn Steindórs Finnssonar urdu sum líkþrá, enn Þórdr sonr hans bjó at Ingialdshóli eptir hann. Jón Kolbeinsson bjó í Lóni; Jón Þórgilsson bjó á Brimilsvöllum lögrèttumadr audugr, hann átti Helgu dóttr Skapta prófasts Loptssonar, þeirra synir voru Þórgils oc Gudmundr; Þórgils bjó á Brimilsvöllum eptir födr sinn, hann var mikill fyrir sèr, oc fadir Gudrúnar, módr Margretar Magnúsdóttr, módr Magnúsar amtsmanns. Halldór son Gudmundar Gudmundarsonar Hallssonar Olafs-

sonar prests Kolbeinssonar, bjó í Olafsvík, hann var brœdir Gudmundar snickara. Ormr Jónsson Þorleifssonar Gudmundarsonar bjó í Dölum, fadir Jóns prests á Kvennabrecku, enn Þórólfr frændi hans, Einarsson Þorleifssonar bjó undir Múla í Skálmarnesi. Gudmundr oc Jón í Stóraskógi Biarnarsynir, Gudmundarsonar Þorleifssonar, þeir seldu födrleifd sína Magnúsi á Múnkaþverá. Pètr at Ballará Einarsson Teitssonar Eyríkssonar í Ásgardi Gudmundarsonar, lögvitr madr, oc vel at sèr í andlegum frædum, oc skáld, hann qvad Pontus-rímr, oc qvædi andlegt, þessir voru af ættum Gudmundar Andressonar undir Felli. Biarni son Pètrs Pálssonar bjó at Stadarhóli, hans son var Pètr hinn seinni í Tjaldanesi fadir Biarna ríka; Pètr á Fellsenda oc í Tialdanesi son Þórdar prests í Hiardarhollti Moldar-Brandssonar, hans son var Biarni. Páll var enn uppi, son Erlendar prests Pálssonar, hann var syslumadr vestra nockra hríd, oc dó kynlega er hann reid í Vestfiördu, oc veit eg ógiörla hvert hann lifdi er hèr var komit. Synir Olafs prests hins fyrra á Kvennabrecku Olafssonar Eyríkssonar, hygg eg þá væri enn á lifi, eda nydánir. Eyríkr fadir Eyríks oc Þurídar er átti Þorgrím byssukyttu, hann var danskr at faderni; þeirra son var Eyríkr, er kalladr var Grímsson, oc börn átti hèr, enn fór til Englands oc qvæntist þar þremsinnum, oc var afburdamadr at afli; launsonr hans var Gunnlaugr, fadir Sveins á Breidavadi. Geirmundr var annar sonr Olafs prests Olafssonar, fadir Jóns oc Olafs, oc Ingvildar er Arnbjörn átti, þeirra synir voru Ejólfr hinn sterki, oc Gudmundr fadir Olafs, födr Jóns á Jörva í Flysiuhverfi. Jón launsonr Pètrs Pálssonar bjó at Vatnshorni í Haukadal, hans dóttir var Ingibjörg er Arnór átti Ásgeirsson frá Liáskógum Arnórssonar. Arnór var enn úngr er hèr var komit. Arni frá Vídidalstúngu Loptsson prests Pèturssonar Loptssonar, bjó í Sælíngsdalstúngu oc átti Helgu dóttr Gudmundar Þórdarsonar á Hvoli systr Jóns prófasts í Hytardal, hygg eg hann hafi nú dáinn verit, þeirra synir Loptr í Sælíngsdalstúngu oc Gudmundr. Jón Arngrímsson hins lærda keypti sídann Túngu enn seldi Akra, er hann rèdst at norddann. Þorlákr son Ara í Ögri bjó at Stadarfelli, oc átti Málmfrídi Gísladóttr; Benedict Þorleifsson í Búdardal, enn Oddr bródir hans at Borg sydra, oc átti Gudrúnu dóttr Sæmundar Arnasonar Gíslasonar, Sæmundr var son þeirra er laungu seinna var prestr í Hytardal. Jón Gissursson Þorlákssonar Einarssonar bjó at Núpi

í Dyrafyrdi hinn fródasti madr, enn Eggert Sæmundarson Arnasonar Gíslasonar, at Sæbóli á Ingialdssandi. Eggert Hannesson Biarnarsonar Hannessonar bjó í Snóksdal, oc margt var hans frændfólk í Dölum, oc af systkinum Dada. Magnús son Ara í Ögri er sídar bjó í Reykhólum var mikilsháttar sem frændr hans; Gudmundr Hákonarson bjó at Þíngeyrum, Jon Egilsson at Geitaskardi; Arni son Teits Biarnarsonar Jónssonar biskups at Hofi í Vatnsdal oc at Holltastödum, enn Biörn Magnússon Biarnarsonar at Bólstadahlíd, oc Benedict son hans eptir hann; Þorlákr son Páls Gudbrandssonar í Vídidalstúngu, hann fèck lènsjardir á Vatnsnesi, oc átti Kristínu döttr Jóns Sigurdarsonar, þeirra synir voru Páll oc Jón í Vídidalstúngu. Þorvaldr son Jóns Egilssonar frá Geitaskardi bjó at Reykium í Skagafyrdi, oc átti Þórdysi dóttr Magnúsar Biarnarsonar, þeirra döttr átti Eggert Jónsson er sídar bjó at Reykjum oc Ökrum. Gudmundr bródir Eggerts oc son Jóns Magnússonar bjó vestr í Hvammi, Gísli bródir þeirra í Reykiadal, oc Sigurdr var einn; hann átti Herdysi Asgeirsdóttr Arnórssonar, þeirra synir voru Asgeir oc Gudmundr. Hrólfssynir bjuggu flestir í Skagafyrdi. Biörn Jónsson at Skardsá; Markús Olafsson á Breid, hann var flysiúngr mikill; Magnús á Sjáfarborg son Jóns Jónssonar á Ökrum Grímssonar lögmanns. Þorvaldr bjó í Audbrecku, bródir Halldórs lögmanns, hann átti Halldóru yngri dóttr Jóns Biarnarsonar, þeirra börn voru Jón í Audbrecku, Benedict á Vindheimum, Biörn, Dadi; hann átti Steinunni dóttr Pètrs Einarssonar á Ballará, þeirra dóttir var Hilldr módir Þurídar er átti Halldór prestr Hallsson, Olafr, Gudrún, honnar fèck Stephán prestr son Olafs prófasts Einarssonar, Þórun átti Erlend prest á Melstad Olafsson Erlendssonar prest Pálssonar. Sigfús bródir Þorvalds oc Halldórs lögmanns bjó at Yxnahóli; annar Sigfús Olafsson var í Hvassafelli; Hallr Biarnason Pálssonar Grímssonar frá Mödruvöllum bjó í Mödrufelli. Pètr Magnússon Arnasonar Pètrssonar Loptssonar bjó í Vík á Flateyardal, enn Biörn bródir hans á Laxamyri, oc var mikill fyrir sèr, voru synir þeirra rosknir, Arni son Biarnar bjó í Haga. Jón bjó í Hafrafellstúngu Einarsson Nicolássonar Þorsteinssonar, Olafr frændi hans á Hèdinshöfda, margt var þar nyrdra þeirra kynsmanna. Jón Gudmundarson bjó á Siglunesi, hann átti Steinvöru Olafsdóttr, þeirra synir voru Gudmundr á Siglunesi, oc Sveinn prestr á Bardi, oc eru hinar göfugustu ættir frá

þeim komnar. Synir Einars Asmundarsonar voru uppi eystra, oc afkomendr Hrafns í Skordum, þeir voru mikilhæfir, einn af þeim var Rafn Jónsson Rafnssonar, er bjó at Ketilstödum, hann átti deilr miklar vid Olaf prófast Einarsson á Kyrkjubæ, oc ritadi prófastr höfudsmanni um hans athæfi, oc nedan á brèfit qvidlíng þenna:

Ribbalda þessum rid þú burt
med rótum sínum öllum,
svo enginn fái upp hann spurt
á vídlendi nè fiöllum;
Audmjukann planta í hans stad
sem elskar fridinn mæta, oc sambúd sæta,
sèr þad fólkit oc þá mun þad
þinna bordorda gæta.

Var hönum þá leift at setja Rafn í vardhald; enn Stephán son Olafs prófasts var hin mesti vin Rafns, giördi hann varann vid oc kom hönum undann, oc qvad til hans þetta:

Nú vill ecki standa um stafn, stödugann vin at fánga,
þó allir beinist at þèr Rafn! undann skal eg gánga.

Hávardr Loptsson bjó austr í Sídu; enn þó nú megi fleiri telia, þá er jafnmerkilegir voru sem sumir þessara, eda þó einhverr reinist oftalinn í þann tíma, er nú er komit, læt eg hèr vidnema, oc vænti þeir muni eigi misvyrda, sem kærari er fródleikr enn smásmuglig hótfyndni, oc vita hve torveldt veitir at telja slíkt allt med fullri vissu. I þennan tíma, er nú er komit frásögnum, var miög forbodinn kaupskapr vid útlenda úr ödrum rikjum.

LXIX Cap. Frá Bryniúlfi Sveinssyni.

1632 Þar er nú til at taka er Brynjúlfr Sveinsson var í Kaupmannahöfn um vetr; hann tamdi sig þá vid at disputera eptir því sem Pètr Ramus kèndi, oc giördist í því vel fær; bar þá sva til, at hann átti einhveriusinni at finna nockurt mótmæli Disputatiu Doctors Brochmanns, er þá var einn lærdastr madr, oc mestr disputator, enn þat var á rædusalnum opinberlega er þar var sem fiöl-

mennast, oc konúngr var vid siálfr oc konúngsættinn öll; þar fèck Brynjúlfr kreppt svo at Doctor Brochmann, oc flækt fyrir hönum, at hann fèck eigi úrgreidt, oc þóttist fá af kinnroda mikinn. Mátti hann varla sídann þola Brynjúlf vid háskólann, því at kapp var þá svo miög tídt í rædum oc meiníngum, enn Brynjúlfr var fáum mönnum eptirbátur í dispútatium þá er hann var úngr. Þann tíma kom griskr madr til Kaupmannahafnar, sá er Nicephorus hèt, oc var miög ókèndr þar öllum, hann hitti fyrir Brynjúlf Sveinsson af hendíngu einn samann, oc ræddust þeir vid; kom þá svo at hverr tjádi ödrum á hverju landi var alinn, oc margt annat; hinn griski madr bad þá Brynjúlf vísa sèr til Doctors Johans Resenii, er biskup var í stadnum, oc giördi hann þat, oc kom samann máli þeirra; sagdi Nicephorus biskupi, at þat þætti sèr undr mikit, er á Islandi væri uppkominn slíkr lærdr madr, af svo fávísu fólki oc lítt sidudu, sem hann ætladi at þar mundi vera. Af því vard þat, at biskup baud Brynjúlfi at koma aptr at morgni, til tals vid hinn útlenda mann, svo at hann heyrdi á; Brynjúlfr giördi svo, oc fèck af því veg mikinn, svo at biskup kom hönum til conrectorsdæmis vid dómskólann í Roiskeldu, er þá var hellstr næst Frúarskóla í Kaupmannahöfn at rètti oc inntektum, ádr enn þær gengu frá hönum seinna, at forlagi Jóhans Baggers biskups, oc var hann til þess skipadr á Dionysiidag, enn sídann vard hann magister artium philosophiæ.

LXX Cap. Vígdr Gísli biskup.

Gísli Oddsson var vígdr til biskups í Skálhollti á skírdag um vorit, af Doctor Jóhan Pauli Resenio Siálands biskupi oc kom út um sumarit vestr á Þíngeyri í Dyrafyrdi, oc med hönum konúngsbrèf, at hinn fyrri Taxtinn mætti haldast, ef landsmenn keyptu ei vid ófriálsa kaupmenn; var enskum mönnum bannat at liggia hèr vid land, svo enginn yrdi kaupskapr med þeim oc Islendíngum.

LXXI Cap. Tilburdir.

Þennann vetr druknudu XIV menn úr Landeyum, enn sumir segia þat væri af skipi er hrakti undann Eyafiöllum, oc ætti Gísli

biskup skipit, er þá var utannlands oc óvígdr, oc Erlendr Ásmundarson at Hvoli; vídar urdu mannskadar oc brunar. Þá dó Arni at Eydum Magnússon Vígfússonar, er verit hafdi syslumadr í Múlaþíngi; hann hafdi átta Gudrúnu dóttr Jóns Olafssonar á Svarthóli, oc voru hans börn Vígfús prestr at Hofi oc Sigurdr, Gudrún módir Marteins Rögnvaldssonar, oc önnr Gudrún, er átti Eyríkr prestr Kètilsson, þeirra son var Kètill prestr á Svalbardi fadir Þorsteins prófasts; Þurídr á Ejólfstödum var enn dóttir Arna, oc Helga kona Nicolásar Einarssonar, oc eru frá þeim öllum ættir eystra. Grasbrestr var um sumarit, med votvydri oc stormum, svo hey urdu lítil miög. Þat sumar voru þeir peníngar sendir utann, er almenníngr hèr í landi hafdi lagt út til höfudsmannsins at konúngsbodi til lausnar herteknum mönnum í Algier, enn hrucku þo lítt til, oc komu af því fleiri konúngsbrèf um hid sama sídar. Var þá at þessu sinni samþyckt á alþíngi, at gèfast skyldi fiskr fyrir höfud hvert á landi, enn syslumenn skyldu siá fyrir at þat flyttist í nærstu kaupstadi. Þá foru framm dómar þessir: Jón Sigurdarson lèt dóm gánga um Æer, er Gissr prestr Gamlason heimti af Einari Loptssyni á Fitjum í landskuld oc fyrir húsrof á jördinni, oc var lítit úrgiört; enn lögmenn Halldór Olafsson oc Arni Oddsson, um forlagseyri ómaga, med syslumönnum, er þá voru eda höfdu verit; Þorbergi oc Sigurdi Hrólfssonum, Jóni Sigurdarsyni, Gudmundi Hákonarsyni, Rúnólfi frá Einarsnesi Sigurdarsyni Gudmundarsonar, oc Illhuga Vígfússyni á Kalastödum. Olafr Pètrsson umbodsmadr dæmdi at Kópavogi hinn XXta dag Júnii um nidrbrot oc burtfærslu húsa á konúngsjördum. Höfudsmadr kom út eptir þíng. Þegar eptir þíngit, hinn VIta dag Júlii, ritadi Gísli biskup Oddsson ámynníngarbrèf ágætt til prófasta oc presta í öllu Skálhollts biskupsdæmi, at prófastr visiteri hèrad sitt einusinni á ári hverju, oc siái til at allt fari framm kristilega, einninn at prestar afræki ecki lengr at visitera sóknir sínar um Cathechismum, ella missi þeir embættis; skulu þeir lesa hann á öllum sunnudögum, oc útleggia einfaldlega af predikunastóli; felli oc ecki nidr passíu predikanir, nè þá fióra bænadaga er venja var til, á vori, hausti oc midjum missirum. Í þridja lagi auglysti hann, at sú væri tilskipan oc bod yfirvaldsins, at prestatyund gyldist af öllum konúnga oc kyrknajordum at óskerdri landskuldinni. Þá fèck Vígfús Gíslason Arness syslu, oc fór frá skólanum í Skálhollti, enn Vígfús

Arnason tók í þann tíma skólameistaradæmi at Hólum. Nú bidr Eggert son Biarnar Magnússonar á Raudasandi Valgerdar dóttr Gísla lögmanns Hákonarsonar, oc var giört trúlofunar-brèf þeirrá oc giafabrèf Eggerts; hann bjó sídann at Skardi á Skardströnd, oc vard hinn audugasti madr. Landsvist feck Brandr sá er á manninum vann á Gufuskálum. Komu þá enn konúngsbrèf um arfa, oc at lögmanna-eckjur fengi svo nádar-ár sem biskupa. Jens hèt prestr sá er dæmdr var frá embætti, fyrir þat hann vitjadi eigi sjúks manns er hann var qvaddr til. Þá andadist Ormr prófastr Egilsson at Kálfatjörn; lágu varnarskip um sumarit hèr vid land. Gunnar prestr frá Hofi, Biarnarson Magnússonar, gèck þá at eiga Þórunni dóttr Jóns prófasts Gudmundarsonar í Hytardal, þau voru göfug bædi oc gódlát. Bóla gèck um haustit; oc um krossmessu kom fjúk mikit svo lagdi vída undir jörd, oc mundu ei ellstu menn svo mikit snjófall jafnsnemma, urdu menn úti; þá urdu oc landskiálftar um haustit, oc voru þá þegar mikil hardindi á jólaföstu.

LXXII Cap. Frá Olafi Pètrssyni oc Jóni lærda.

Jón sonr Ara Magnússonar var kominn út fyrir þremr vetrum oc var med födr sínum; enn þennann vetr giördist hann skólameistari í Skálhollti. Þá höfdu nockra stund stadit mál þeirra Olafs Pètrssonar höfudsmanns umbodsmanns, oc Gudmundar prests á Hvalsnesi sonar Jóns lærda. Prestr hafdi fengit þiónustumeyar Olafs, oc kærdi á hann, at hann hefdi viljad komast yfir hana eptir trúlofan hennar vid sig, oc er þat hefdi eigi dugat, hefdi hann veykt hana med fiölkyngi. Kom þá svo at Olafr lèt stefna Jóni födr hans um fiölkyngi, edr at hann kèndi mönnum hjátrú, því Jón játti því siálfr, at hann hefdi haft stafi nockra til lækn-ínga, oc kènnt ödrum mönnum. Jón strauk á brott, oc nádist aptr, oc var látinn í fángelsi, enn sídann dæmdr útlægr; var hann fluttr til Danmarkar, oc kom sèr þar brádt í kunnleik oc vinfengi vid Olaf Worm, því hann lagdi sig í þann tíma eptir rúnaþeckíngu átrúnadarlaust, enn Jón kunni rúnir, oc kom sèr framm med því, svo at Olafr Worm feck snúit því til leidar, at Kristián Friis

1633

Cancelleri útvegadi konúngsbrèf um, at prófa skyldi at nyu mál hans; enn ádr var þat at Olafr Pètrsson lèt taka prestskap af Gudmundi. Olafr var ásejlinn, oc dró mikit fè undir sig, oc bar bædi sakir á landsmenn, oc höfudsmenn siálfa, oc bar þat fyrir konúnginn, lètst öllu mundi betr til vegar koma ef hann rèdi. Hann lèt smída haffæra duggu, oc lèt fiska um sumarit, enn seldi sídann ödrum manni dönskum, sá sendi hana hladna af fiski til Biörgvínar; engar fèck Olafr sannat sagnir sínar, oc reiddi hönum því ílla af, sem sídar segir.

LXXIII Cap. Hvíti vetr.

Sá vetr, er nefndr var fyrir nærstu, giördist hardr miög um allt land, oc dóu þegar hross á jólum, voru spillíngarblotar oc jardbönn, komust engir menn at siónum at sudaustann fyrir ófærdum sniéva; hríd ógrleg var á þrettánda, oc vard úti Magnús Einarsson í Ytrahrepp; ís vard mikill á midjum vetri, oc allt framm á midt sumar; enn hafísar komu á þorra, oc lágu vetrinn allann framm at Jónsmessu; ecki vard vitiad kyrkna fyrir ófærdum, hverki af presti nè sóknarmönnum, oc eigi vatnad peníngi nema einu sinni í viku súmstadar; traudlega vard komist milli fiárhúsa oc bæa, fennti fiárhúsinn svo þau fundust eigi, oc svo pening úti. C hesta fennti á Kialarnesi, enn CLIII færleikar fèllu undir Eyafiöllum, VII lifdu eptir í Skálhollti; vída hröktust hestar í sió, oc voru fiárskadar um allar sveitir, enn heyinn þrutu; í annari viku þorra kaffennti hesta á slèttum velli í einni snjókomu, enn slíkt mundi þá enginn. Bædi átu saudir oc hestar trè oc torfveggi, oc hvad annat sem daudt var; fennti þá bæ á ströndum vestr, svo at aldrei fannst fyrri enn um vorit, oc þar í allt fólk andvana, oc mörg urdu önnr fátídindi af snjóvum. Var svo hardt vorit, at flest dó þat er af lifdi vetrinn, oc var vída nær saudlaust oc hestaeptir; kyr lifdu hellst, enn þó var skorit eda fellt af MCC kúa frá Borgarfyrdi austr at Rángá, hyggia vitrir menn at þat hafi verit allr fimti hlutr; var vetr þessi kalladr Hvíti-vetr. Landskiálftar voru sydra, oc hrundu bæir í Ölvesi, enn heyleysi vída um sumarit, oc mest þar sem vetrinn var vægastr, enn þat var nordaustr á landi. Enginn afli var á ísum; giördi þá örbyrgd

mikla, oc lögdust jardir í eydi, því hörd ár höfdu farit á undann. Höfudsmadr kom út oc til alþíngis, oc nefndi XXIIII menn í dóm um galdramál Illhuga prests Jónssonar frá Presthólum.

LXXIV Cap. Tilburdir.

Þessi missiri var haldit brúdkaup Eggerts Biarnarsonar á Skardi oc Valgerdar Gísladóttr lögmanns Hákonarsonar, fèck þá Eggert mikit fè at erfdum, því Dadi Biarnason Oddssonar hafdi þá andast er búit hafdi at Skardi þángat til, oc átta Arnfrídi dóttr Benedicts ríka Halldórssonar, enn þau voru barnlaus, oc erfdi Eggert; brúdkaupit var haldit at Brædratúngu at Vígfúsar Gíslasonar. Þá tyndist tólfæríngr sá hinn mikli er skúta var kalladr, oc lengi fylgdi Strönd í Selvogi, oc verit smídadr upp hvad eptir annat, oc á XIV menn; hann hafdi alltíd fengit landtöku góda fyrri, enn þá lagdi Gudmundr Pètrsson, er formadr var, hönum í Herdysarvík, Hákon Biarnarson í Nesi átti þat skip, enn III skip lágu úti framm yfir brimit til morguns, voru formenn Þorkèll Jónsson, Gunnar Eyvindarson oc Ormr Eyríksson, oc Jón prestr Pálsson einn háseti, oc gèck þeim vel. Þá öndudust þær systr, dætr Biarnar bónda Benedictssonar, Gudrún er átti Gísli biskup Oddsson, höfdu þau verit samann XI ár, oc vard ei barna audit svo lifdi; oc Sigrídr á Márstödum, er átt hafdi Páll bóndi Gudbrandsson, hún hafdi verit þiád um hríd af bólgu í holdi;. Þá dó oc Hákon son þeirra Páls XVI vetra, hann kom af þíngi frá Skálholltsskóla, oc ætladi á fund módr sinnar, hafdi tekit sótt á Þíngvelli, enn andadist þá nær var í bygd kominn; var hann þockasæll. Benedict Pálsson hafdi verit í Hamborg, oc lært þar bartskèra íþrótt, fór hann á skipi med Hamborgurum, oc komu at þeim víkíngar Tyrkneskir, oc tóku þá; var Benedict med þeim sídann í þrældómi um hríd. Þá andadist enn Ingibjörg dóttir Arna Gíslasonar, er átt hafdi Gísli lögmadr Þórdarson, hún var þá gömul miög. Þá var ónytíng á heyum, oc segia sumir kallat Baulu-haust, sem venja var er kúm var mjög lógat. Pros Mundt fèck þá lènsbrèf sitt hingat.

LXXV Cap. Frá ímsu.

1634 Vetrinn eptir var allgódr sumstadar, enn vída hardr, oc íllt vorit, fèll fátækt fólk í húngri, oc vard úti vída, enn þat sókti hellst at siónum er snaudt var, oc dó svo hrönnum; í Grindavík dóu XL, enn í Útskála sókn oc Hvalness sókn CC, oc vanmegnudust miög þeir er fyrir urdu, at búa undir hinum er atkomu; V eda VI hundrada hlutir voru þó á Sudrnesjum. Lèt Þorbergr Hrólfsson dóm gánga at Helgastödum um ómaga, er dæmdist Ingialdi Illhugasyni á Reykjum, oc þeim brædrasonum hans, því Ingialdr lifdi þá einn eptir af Illhugasonum, skyldi Biarni prestr Jónsson á Helgastödum, er átti Hildi Illhugadóttr, flytia ómagann, hennar vegna, í Eyafiörd á sonu Gudmundar Illhugasonar, enn þeir til Ingialds. Þeir voru synir Ingialds Illhugi prestr á Vatnsnesi oc Helgi á Reykjum. Madr var myrdr á Lánganesi, oc flúdi mordínginn. Þá vard lítill grasvöxtr, enn skemdust hey svo peníngr dó at nyu, kom ógrleg rigníng um þíng-maríumessu, svo hverki nyttist hey nè eldividr. Systkin gátu þá barn samann á Skildínganesi sudr, hèt Jón Þórdarson karlmadrinn, hann flídi, enn konann nádist, oc var henni dreckt í torfgröf nærri Bessastödum. Þá hlióp þruma inní lopthúsit í Brædratúngu, er Gísli lögmadr Hákonarson hafdi smída látit, oc braut hyrdslr, oc giördi skada til L hundrada. Þat þótti mönnum þá undarlegt at hún kom hverki nærri krúsum nè gleri, enn spillti öllu því er málmkyniad var oc storkast. Jón hèt madr oc var Ormsson, hann hafdi verit í Vestmannaeyum, þá er Tyrkiar herjudu þángat, hafdi hann tekit þat bragd, at hann lagdi sig nidr medal hinna daudu, oc þvodi sèr oc vellti í blódi þeirra; ræníngiar stúngu vid hönum spiótunum tvisvar, oc vissu ei annat enn hann væri daudr; enn er hann hafdi legit lengi, oc ætladi þeir mundu á brottu, reis hann upp; þeir sáu hann, enn hann tók á rás, oc þeir eptir, komst hann fyrir björg ofann, oc slapp. Jón þessi stal, oc fannst fólinn, vildu þá þeir er fundu taka hann, enn er þeir komu at hönum, þreif hann kníf, oc skar skinnid á barka sèr, fleigdi sèr svo nidr upp í lopt, oc lèt korra í sèr, enn blód rann um hann allann úr áverkanum, því hann var ei all-lítill; þeim vard bilt vid, oc ægdi, oc gengu frá allir, nema einn, hann sá at þat var prettr, oc herdti upp hina, var Jón tekinn oc dæmdr í Bólstadahlíd, sídann tók hann sacrament-

um, oc bióst vel vid dauda sínum, oc var hengdr undir Svart-hamri í Lángadal. Annar þiófr hèt Gísli; hann oc fadir hans Thómas Þorkèlsson stálu í Húnavatns-þíngi, oc var Gísli hyddr oc markadr, sídann dráp Gísli födr sinn oc myrdi hann, nádist sídann, oc var dæmdr oc drepinn á Laugarbrecku-þíngi, oc bióst ádr hid versta vid sínum dauda. Þá brann bær at Hlídskógum í Höfdahverfi, oc mikit fè, enn hiáleiga í Fnióskadal, oc inní forrádakona, oc þat er til var, qvikt oc daudt. Hey brunnu at Glaumbæ svo litlu vard biargat, oc köfnudu XIII kyr, enn hiá Byrni at Skardsá V kyr oc qvíga í heybruna. Arni Gudmundarson Þórdarsonar lögmanns bjó þá at Hredavatni, hann ætladi at sækja egg, oc druknadi af hesti. Hákon son hans bjó sídar at Vatnshorni stóra í Haukadal, oc átti Herdysi laundóttr Biarna at Stadarhóli Pètrssonar Pálssonar. Þá kom út í Grindavík brèf frá hinum herteknu brædrum, Jóni oc Helga, sonum Jóns Gudlaugssonar oc Gudrúnar Jónsdóttr á Járngèrdarstödum. Tók Olafr Egilsson þá at nyu prestskap í Vestmannaeyum, enn brædrasynir hans voru þar prestar eystra synir Jóns prests Egilssonar, er Annálinn reit, oc þó dánir; hefir verit miseldri mikit med þeim Jóni presti oc Olafi presti Egilssonum, enda hefir Olafr prestr gamall verit er hèr var komit. Ejólfr prestr var þá at Lundi í sydra Reykiadal, er fyrri hafdi verit med Helgu eckju Odds biskups; hann var hinn mesti lærari úngra manna. Andadist nú Jón prófastr Gudmundarson í Hytardal, oc tók Þórdr prestr son hans vid stadnum, oc var höfdíngi, hann fèck sídar Helgu dóttr Arna lögmanns Oddssonar at Leirá oc Þórdysar Jónsdóttr, fèck hann at erfdum Hól, enn keypti Saudafell, Hiörtsey oc margar jardir adrar; enn Helgu var gefinn Leirá at heimann, voru börn þeirra Jón, oc Þorsteinn at Skardi, oc Gudrídr, er átti meistari Jón Vígfússon.

LXXVI Cap. Höfudsmanna skipti.

Holgeir Rósenkrans, er verit hafdi höfudsmadr, hafdi þá fengit Gotland til forráda, enn kom út nyr höfudsmadr Pros Mundt af Birkisvolli, Norrænn madr göfugr, oc med hönum konúngsbrèf, um fódranaut oc kúgilda þúnga á Skálhollts jördum, oc umqvörtun alþídu er þar fylgdi med, um útarman fólksins oc rírnun konúngs-

skatta; var med því sveigt at Gísla biskupi, oc svo fleiru ödru, því þá var óvild mikil med sonum Odds biskups, oc sonum Gísla Hákonarsonar. Annat brèf var um Baugstadamál, var talat til Arna lögmanni Oddsyni, at hann hefdi vid verit ridinn sátt þeirra Þorláks Gunnarssonar, oc Gissurar Þorkèlssonar, oc meira hlíft Gissuri, enn slegit nidr konúngssök. Hid þridja var um Botnsmál at Arni lögmadr hefdi eigi giört Jóni Hannessyni lög oc rètt um þá jörd. Hafdi svo brugdit vid utannför Vígfúsar Gíslasonar um sumarit fyrir; kom hann nú út aptr, oc var þá málatilbúnadr mikill, oc þó meira móti Arna lögmanni, því Gísli biskup var spaklyndr, oc gaf sig at minna, þó baud hann sig til andsvara á alþíngi, ef nockr vildi ákæra sig í því efni edr ödru, utanlands edr innann, enn sá kom enginn framm er þat giördi. Kom þá oc út verndar-brèf konúngs, at því er sumir segia, gèfit börnum Gísla lögmanns, oc enn brèf um þat at hórdóms sektir skyldi vægia vid þá er eginkonr edr eginnmenn áttu úti Algier hertekit. Dæmdi þá höfudsmadrinn í Baugstadamáli, milli Arna lögmanns oc Vígfúsar Gíslasonar; oc ödru er Svignaskardsmál var kallad, milli Halldórs lögmanns, oc Henriks Erlendssonar, Henrik hafdi selt þá jörd, oc haft margfaldt brïál annad. Sídann fór höfudsmadr utann at því sinni, oc lèt eptir Jens Söfrensson umbodsmann sinn. Eitt konúngsbrèf var um fálka hvíta, er konúngr vildi fá. Þá kom einnin út brèf Benedicts Pálssonar, er hann hafdi sendt til Hamborgar, at hann bad leysa sig med *X* hundrudum dala, oc at hann fengi þarmed CCCC dala til tæripeníngs. Lèt þá Jón Sigurdarson VI manna dóm gánga, hinn *XX*ta oc annann Júlii, at Sveinstödum í Vatnsdal, at bón Þorláks Pálssonar bródr hans, oc dæmdist þeim brædrum Þorláki oc Páli á Márstödum, at verja eignum Benedicts hönum til lausnar, med rádi Þorláks biskups Skúlasonar oc Magnúsar bónda Biarnarsonar, oc þat giördu þeir, oc sendu hönum peníngana ári sídar. Klerkar voru þann tíd miög áflluttir, oc misti Einar prestskap vestra, fyrir logna vitnisburdi um sóknarmenn sína oc fleiri sakir; hann var son Gudmundar prests Jónssonar prests í Gufudal Þorleifssonar í Þyckvaskógi; enn Jón prestr Bergsson í Landeyum misti fyrir hórdóm, fèck hann þó aptr fyrir beidni sóknarmanna frekliga.

LXXVII Cap. Frå Arngrími presti lærda.

Arngrímr prestr Jónsson hinn lærdi hèldt Melstad alla stund medann hann lifdi, enn stundum hafdi hann Miklabæ, oc var prófastr lengi, oc officialis; hönum hafdi konúngr um þat bodit, at safna samann skinnbókum fornum, oc senda Nicolási Krag sagnameistara konúngs, þvíat flesta hluti setti Kristián konúngr fiórdi á stofn; þat giördi hann, oc sneri sumum á látinu, oc tók fyrir afgiöld af Hallbiarnareyri; hann ritadi oc samdi margar bækr; oc fyrst á dögum Gudbrands biskups: útmálan sannarlegs yfirvalds, ágrip um Island, Davids sálm XCIta, yfirskodan Blefkens, er lastadi úr hófi Island; forsvar fóstrlands síns, krossqvedjur Bernhardi, krossgaungr Hammers, apotriben Calumniæ, litlu biblíu, Crymogæu edr ágrip um alla hina hellstu tilburdi á Islandi, hellst í fornri öld, enn á dögum Þorláks biskups skrádi hann: æfi Gudbrands biskups, sagna tilraun oc landskipun á Islandi, Sálma nockra íslendska, hversdags-spegil sálarinnar, brèf til lærdra manna, enkum Stephaniuss oc Worms; Agrip Noregs sögu; Hróa-sögu hins heimska á látinu; um bliódstafa skipti oc rúnir, oc Logogryphum; hann sneri Jómsvíkínga-sögu á látinu, tók úr Liliu Eysteins þat er páfatrú var í, enn aflagadi nockud vid þat skáldskapinn, því þat var eigi hönum ætlandi, eda nockrum ödrum er þá var uppi, at breyta þarum, oc láta koma annat jafnvel orkt í stadinn; hann qvad oc Arnar rímr, oc ritadi um arf Testamentislaust, oc Grænlands sögu á látínu; hann samdi hana siálfr, enn sídann var hún lögd út á adrar túngr af ödrum, enn ecki kann eg at segia med sannindum á hverri tíd þetta var ritit eda hitt. Þat er enn gáta sumra manna at hann hafi dyktat Refs-sögu. A þessum missirum er nú voru talinn gèck Jón Sigurdarson í Einarsnesi at eiga Helgu dóttr Jóna prófasts Gudmundarsonar í Hytardal, enn þá var Sigurdr son hans frumvaxta.

LXXVIII Cap. Imislegt.

Annar vetr þareptir var gódr, oc hlutasamt sydra oc vestra; þá 1635 druknudu XIV menn af tólfæríngi í Vestmannaeyum, enn þrír eda fleiri á Vatnsleysu-strönd; vedrátt var þann vetr best í uppsveit-

um; enn þó felldu menn peninga, því at miög voru lítil heyinn; var þá enn húngr oc hallæri, enn bættist þó af hlutatekjum góðum. Var daggásamt um vorit, oc framm yfir hvítasunnu, oc spilltist af því fiskr mestr allr, svo þá var kallad melltínga vor, enn grasár giördi þá, oc nytíngu góda. Oöld var mikil af þiófnadi, voru tveir menn hengdir í Gullbríngu-syslu fyrir stuld, oc var þá Jens Söfrensson umbodsmadr á Bessastödum, enn drengr XVIII vetra var hengdr í Eyafyrdi; þar átti Hallr Biarnason í Mödrufelli í málum vid Jón Teitsson; kona var hengd í Snæfells syslu, önnr hydd oc mörkud; enn í Ölvesi voru stórþiófar á Nesjum í Grafníngi, oc var einn hengdr; fleiri voru slík ótídindi; madr vard at bana födr sínum í Eyafyrdi í áflogum, annar myrdi barn sitt undir jökli, oc kona í Dala-syslu, henni var dreckt. Nautadaudi var brádr oc næmr miög á Fjalli á Skeydum, enn Biörn at Skardsá segir hann yrdi ári sídar; brunnu oc bæir; einn í Vopnafyrdi, oc VI börn inni, oc kona þúngud; menn druknudu, oc ei all-fáir, oc voru hrakfarir á skipum. Jón Sigurdarson lèt þá dóm gánga í Bólstadahlíd um arfsal hinn XXIVda dag Aprílis, enn Jón Magnússon um ótyundad fè þess er átti eptir sig VII hundrud; þá var oc dæmt at hreppstjórar setji nidr eptir vild sinni, oc um ómagaflutníng sídar á alþíngi, sem enn mun greint, ódals uppbod, tyund bús-afleifa, oc ótyundad fè fátæks manns, einnin um undanfæri undann áburdi óærlegs manns. Arni Oddsson lögmadr hafdi þá Borgarfiardar-syslu, oc lèt dæma at Bæ, um fódrpeníng þann er skilad er heim at midjum vetri, þó full fúlga væri fyrirkominn. Þá þóttust menn siá orm edr ófreskju optsinnis í milli Oddgeirshóla oc Arnarbælis í Hvítá.

LXXIX Cap. Fráfall Jóns Sigurdarsonar, oc annara.

Hinn XXVIta dag Maii mánadar, andadist Jón Sigurdarson á Reinistad, er fyrri var lögmadr, var hann sjötugr at aldri, oc hafdi haldit Reinistad III vetr hins IVda tugar, enn XIII ár var hann lögmadr, oc hèldt syslr alla æfi; hann hèldt Stapa umbod oc syslu í III ár med Reinistadar klaustri oc Skagafiardar-syslu; var þá landfarsótt med taki, oc dóu margir menn aldradir. Jón Sigurdarson, er átti Kristnes, dó þá, oc gèck einnin hettusótt; andadist

margt stórmenni, oc mest í Vestfiördum; þar kom út bóla, oc var ei miög mannskæd, sem sú er þá hafdi verit fyrir XIX árum, andadist úr henni Magnús bóndi á Reykhólum son Ara í Ögri, hann átti Þórunni dóttr Jóns Vígfússonar á Galltalæk, er köllud var hinn ríka, oc fyrri hafdi átta Sigurdr son Odds biskups, er druknadi; Sigurdr var son þeirra, er sídann bjó at Skútustödum vid Myvatn, oc Ragnheidr dóttir, er átti Biörn son Páls Gudbrandssonar; af þeirri bólu deidi einnin Magnús á Hóli í Bolúngarvík Sæmundarson, Arnasonar, Gíslasonar, hann átti Sigrídi Þorleifsdóttr frá Búdardal, systr Benedicts oc Odds. Árni prestr í Vallanesi Þorvardsson Magnússonar andadist þá, oc fèck þann stad Eyríkr prestr Kètilsson, er fyrri er gètit. Gísli hèt prestr oc var Þorvardsson, hann misti prestskap fyrir þat hann las ei helgunar ord yfir braudi oc víni á páskadegi.

LXXX Cap. Alþíngisgiördir oc fleira.

Þat sumar kom út Pros Mundt höfudsmadr, oc ályktadi á alþíngi um arf Gudbrands biskups, eda hvad barnabörn hans skyldu medtaka, medann dætr hans lifdu tvær; oc er margir vildu braut fara af þíngi, baud hann opinberlega, at þíng skyldi standa þartil er málum væri lokit, oc baudst til at lidsinna þeim mönnum öllum til rèttinda, er undir hans dómi vildu eiga; enn adrir qvádu eigi fært at bída svo lengi fyrir hallæri því er þá var; segir sumstadar þat hafi verit sumarit eptir Hvítavetr, oc fær þat ei stadist; annarstadar at verit hafi annar sumar, oc er nockru líkara, enn vèr látum þat vera hid þridja, þartil er annad fæst med sönnu; þar lèt Halldór lögmadr dóm gánga hinn XXXta Júnii, med Sigurdi Markússyni frá Hèradsdal, Bergþóri Sæmundarsyni Kárssonar, Steindóri Finnssyni á Ingialdshóli, Olafi Jónssyni, Eggerti Jónssyni Magnússonar, er sídar bjó at Ökrum, oc Pètri Einarssyni á Ballará, um fylgdarleysi á Biörgu Olafsdóttr, er fórst milli bæa XIII vetra; var manninum, sem hún fór frá, dæmd VI marka sekt eda refsíng; einnin at þarflausir aurar, líntjöld, óbrúkanlegt qvennsilfr, oc slíkt, falli til þridjunga í ómaga framfæri; engum meinist hiónaband fyrir fátæktar einnar sakir, oc at hreppar erfi flöckumenn,

oc taki fyrst af fè þeirra fyrir tillög sín, undann ödrum skuldum. Arni lögmadr var annarsvegar fyrir dóminum, oc med hönum Jón Vígfússon frá Kalastödum, Thómas Einarsson, Jón þorkèllsson, Claus Ejólfsson Egilssonar, oc Torfi Erlendsson, bródir Henriks, sá er sídann var syslumadr. þeir dæmdu oc um deilr Jóns Kolbeinssonar í Lóni, oc Jasonar West, hann var enskr, oc voru ímsar greinir med þeim; þar vóru med Arna lögmanni dómsmenn, Claus Ejólfsson, Olafr Helgason, Bárdr son Gísla Didrikssonar þorsteinssonar Sighvatssonar, hann giördist lagamadr gódr, oc var fadir þórdar prests sem samdi bænirnar, Sveinn Rúnólfsson, Indridi Jónsson, oc Gísli Brynjúlfsson Jónssonar Eyríkssonar Torfasonar í Klofa. Enn med Halldóri, Sigurdr Markússon, Eggert Jónsson, Steindór Finnsson, Gudmundr Jónsson, Vígfús Olafsson, oc Biarni Hrólfsson úr Skagafyrdi; enn lètu lögmenn dóm gánga hinn IIIda Júlii, um margar sakargiptir oc íllar er Magnús Arason á Reykhólum hafdi borit á Einar prest Gudmundarson, lögna vitnisburdi, flækíngu manna vid fiölkíngi oc annad fleira. þar voru dómsmenn med Arna, Ormr Vígfússon í Eyum, Jón Vígfússon bródir hans, Erlendr Asmundarson á Hvoli, þorsteinn Magnússon, Snorri Asgeirsson Hákonarsonar, hann bjó at Varmalæk, oc var fadir Gunnlaugs prests, er sídar var á Stad á Reykjanesi, Jón þorkèllsson; oc med Halldóri, Sigurdr Hrólfsson syslumadr, Rúnólfr Sigurdarson frá Einarsnesi, Nicolás Einarsson Nicolássonar þorsteinssonar, hann bjó at Hèdinshöfda nordr oc átti miög mikit afqvæmi í þíngeyarþíngi, Bergþór Sæmundarson Kárssonar, Pètr Einarsson á Ballará; vard ei útkliád um þat mál, því Halldór lögmadr þíngadi um þat seinna á Berufyrdi, enn sídarst kom þat undir XXIIII manna dóm á alþíngi. þar var ályktat at flytjandi eyri einn mætti í skatt gialda, því Jón Magnússon spurdi hvert rètt væri goldit at vísa í hey eda skóg, hygg eg hann byggi þá í Haga á Bardaströnd. Margt kom þar annad fyrir. þar var lyst útlegd Jóns Gudmundarsonar lærda, oc Eyríks Sigurdarsonar, er fargat hafdi barni sínu vestra; upp var lesit konúngsbrèf til höfudsmannsins, er í var bodit at selja á burtu af jördunum öll þau kúgildi er fleiri voru, enn at fornu höfdu verit. Eptir því spurdi höfudsmadrinn í lögrèttu, enn fèck eigi svar af alþídunni; þá mælti Vígfús Gíslason, oc qvadst hafa sendt utann á því hausti er næst leid, skilríki fyrir því med nordann skipum, at á dómkyrki-

unnar jördum í Arness syslu væri fleiri kúgildi, enn jardabókinn hèldi. Þau voru þar lesinn upp, oc var biskup bedinn at gèfa þar svar til; lagdi þá Gísli biskup þegar framm nockra vitnisburdi stóls landseta, er þat sögdu, at þó þeir hefdi nú fleiri kúgildi med höndum enn innstædu jardanna, væri þat í þörf siálfra þeirra, oc ei lètust þeir fá svo mörg sem þeir vildu; fyrir þá sök at þeir hefdi mist málnytu sína í hardindum þeim er þá höfdu verit. Annad konúngsbrèf var um rekann á Þorlákshafnarskeydi, millum Gísla biskups Oddssonar vegna Skálholltskyrkju, oc Vígfúsar Gíslasonar vegna Hrauns í Ölvesi, er þá átti frú Gudrún Jónsdóttir módir hans, samdist þat mál svo fyrir medalgaungu höfudsmannsins, at á tilteknu rúmi á skeydinu skyldi dómkyrkiann eignast öll trè VI álna oc lengri, enn Hraun þau er styttri væri; ecki urdu þeir Arni lögmadr oc Vígfús Gíslason sættir. Hid þridja konúngsbrèf var um biblíu prentun þá, er Þorlákr biskup Skúlason hafdi fyrir hendi; hann lagdi hana út eptir hinni dönsku útleggíngu Resenii biskups í Siálandi, oc hafdi mikinn kostnad fyrir at prenta; baud konúngr at af hverri kyrkiu skyldi gèfast dalr, oc at lènsmenn, fógetar oc kyrkiuhaldarar, styrktu þar til at greiddist; þó gèck þat erfidlega. Þarí var oc prentaranum veitt Gnúpufell til uppheldis. Lèt Þorlákr biskup prenta ordinantiuna þessi missiri. Hid fiórda konúngsbrèf var um barnalærdóm, at klerkar fylgi hönum fast, oc lesi nockud upp af hönum, á sunnudögum eptir predikun, kalli einninn börninn fyrir sig, oc yfirheyri, enn sæti ákæru, ef eru hyrdulausir; einnin at prófastar ámynni presta, enn svari sök ella. Hid fimta var um at prestar haldi engum frá sacramenti þó brotlegir sèu, oc fèlitlir til at svara sektum fyrir hórdóma oc þvílík brot, ef þeir syndu þó ydrunarmerki; þar í var bannad hardlega, at lènsmenn eda fógetar keyptu ódöl, eda at bændr gæfi þeim jardir oc jardarparta, til málafylgis, oc leiddi þat á sumann hátt af frammferdum Olafs Pètrssonar á landi hèr. Hid VIta var um þat, er konúngr gaf CC dali til ritníngar prentverks, oc fleira er höfudsmanninum var umbodit. Hid VIIda um konr er drepa börn sín; áttunda um fódra naut; eptir þat fór höfudsmadrinn utann. Miög bar í milli Þorláki biskupi oc erfíngium Gudbrands biskups ödrum, um Hóla prentverk; hann vildi þat fylgdi dómkyrkiunni af því, at Gudbrandr biskup hafdi svo

atqvedit at vera skyldi vid Hóla, ef Páll fengi ei medfarit, oc hafdi Þorlákr biskup fengit konúngs stadfestíngu uppá sinn frammburd; enn þeim þótti Páli ánafnad, ef hann hefdi tilendst, oc þá einnin ödrum erfíngium Gudbrands biskups, oc eldi af þessu lengi. Fèck nú Gudmundr Hákonarson á Þíngeyrum Húnavatns-syslu aptr, eptir Jón Sigurdarson, oc lèt dóm gánga at Sveinstödum í Vatnsdal, at forlagi Þórarins prests Olafssonar at Bægisá, um ómaga framfæri, hinn XVda dag Júlii, oc svo vídar um hid sama, þadann af. Þat haust á Marteinsmessu, andadist Sigurdr Hrólfsson á Vídimyri, vel oc gudrækilega, er hann var þrem vetrum betr enn sextugr, oc hafdi haldit Þíngeyar þíng med Þorbergi bródr sínum í XXX ár, enn Hrólfr son Sigurdar hafdi sídann syslu med Þorbergi. Þá var Einar prestr Gudmundarson at Stad á Reykianesi, er mist hafdi prestskap, rekinn frá stadnum, því hann vildi ei afláta, oc giördi þat höfudsmadrinn ádr hann fór; má ætla mikit hæft í um sakir hans; hann hefir skrásett um álfa oc bergbúa, oc nockra hluti adra. Þá dó Ejólfr prestr Arnþórsson í Gördum, med hans dóttr Grón hafdi Gísli biskup Oddsson átt laundbarn fyrrum, oc dó þat.

LXXXI Cap. Tilburdir oc mannalát.

1636 Vetrinn eptir var hardr austr frá med sniófum oc ísalögum, enn heyfaung biörgudu mönnum; vedrátta var þá miög óstödug, oc hardt vorit. Stelpa ein er vaka átti í fiósi á bæ nockrum í Borgarfyrdi, hlióp frá liósinu, oc brenndi fiósit med nautum öllum. Þá rak undann hinn XXta oc annan dag Janúarii, bát Gudrúnar á Járngerdarstödum, med VI mönnum, fyrir nordann-vedri, oc tyndust þeir, enn nockut rak upp á Reykjanes. Af þremr skipum tyndust menn undir jökli, enn XIII menn á tyæríngi í Vestmannaeyum; þar tyndust alls þriú skip, oc hálfr fimti tugr manna. Voru formenn Oddr son Pètrs Lists norræns manns, oc Biarni Valdason, þeir höfdu frelsast frá Tyrkjum þá er þeir rændu eyarnar. Oddr hafdi lengi verit formadr oc fengisæll, oc þeir bádir, hafdi Oddr, fyrir tveim vetrum, furdulega komist úr siáfarháska, oc fengit þar lendíngu í sandi, er holurd var eptir oc ádr; hafdi hann þá heitit fyrir sèr at láta af formennsku, enn þat vard ecki.

Menn druknudu af sexæríngi á Midnesi, enn V oc kona úr Dölum í Skagafyrdi á ísi, er oflódu sig at seladrápi, hèt Rafn formadr. Gudmundr Eyríksson druknadi í Gaunguskardsárgili, enn vestra Eggert Sæmundarson Arnasonar Gíslasonar, med V mönnum, hann bió at Sæbóli á Ingialdssandi. Fleiri menn tyndust í sió oc vötnum einstakir. Þá gèck bóla, oc dó margt manna, ocsvo úr landfarsótt, voru grafnir XC menn at Hvalnesi, enn LXXX annars hundrads at Utskálum. Vidarreki var mikill undir Eyafiöllum. A þessum missirum var borinn Þormódr son Torfa Erlendssonar, er sídar vard hinn nafnkunnugasti madr. Þá giördist Erasmus son Páls prests Erasmussonar Villadtsonar prestr í Hólum, enn Jóseph Loptsson Skaptasonar frá Setbergi at Mosfelli, oc dóttrson Odds biskups. Jón son Ara Magnússonar hafdi þegar farit frá skólanum í Skálhollti, er hann spurdi andlát Magnúsar bródr síns at Reykhólum, oc fengit Hólmfrídar dóttr Sigurdar Oddssonar biskups oc Þórunnar ríku, oc tekit stad á Reykianesi er Einar prestr var frásettr, oc haldit eitt ár, enn nú skipti hann um vid Gísla prest í Vatnsfyrdi, er þar hafdi lengi verit, hálfbródr Odds biskups, oc tók Vatnsfiörd, enn Gísli Stad, hafdi Jón prestr prófastsdæmi um Isafiörd oc á Ströndum; enn Sigurdr prestr son Odds biskups, fèck Gudrúnar frá Hytardal, oc hafdi keypt leifi fyrir CC dali, því þau voru þrímenníngar. Um vorit kom upp eldr í Heklu hinn VIIIda dag Maii mánadar, med miklum ædigángi, stodu XIII logar úr fiallinu svo taldir urdu, oc heyrdust dunr, enn myrkr oc dimma austr um allar sveitir, med öskufalli, tók af jörd, enn peníngr dó, oc sumr vard hamstola; giördi þá oc snjó mikinn nyrdra er hærstr var sólargángr, oc dó margt af saudfè, enn jardeldarnir vörudu allt sumarit oc þó lengr. A því vori fór framm sátt milli Þorláks biskups Skúlasonar oc Þórdar sonar Gísla prests Jónssonar; hafdi Þórdr fallit í barngètnad med Helgu systr Þorláks biskups, oc galdt biskupi full XXX hundrud í rètt sinn, fèck hann Helgu, oc var einn þeirra son Jón prestr at Upsum fadir Þorsteins prests í Saurbæ. Lèt Þorlákr biskup þá prenta Avenarii bænir. Þá gèck dómr á Berufiardar-þíngi, lángr oc margbrotinn, af Halldóri lögmanni Olafssyni, um þrætumál oc stefnr milli Ara Magnússonar í Ögri, er tekit hafdi vid eptir Magnús son sinn, oc Einars prests Gudmundarsonar, oc var þat mál dæmt til alþíngis. Systkin tvö gátu barn samann á Midnesi oc faunst þat grafit, voru

þau líflátinn; kona hafdi oc dreckt barni sínu í Haukadalsá í Dölum, þat fannst, oc sagdi hún qvæntann mann födr at, enn bar hann undann um rád oc vitord á mordinu; var hún dæmd til dauda, oc dreckt, enn manninum siöttar-eydr, hann hèt Jón Pálsson, oc var hönum sídar dæmd á alþíngi hydíng sú er hann mætti mesta bera, enn hann dó ádr hún fór framm. Kona var hengd fyrir þiófnad undir jökli, enn IIII þiófar á sudrlandi, oc mörgum refst. Þá brunnu II bæir í Biskupstúngum, annar hèt Yda hiá Skálhollts hamri, þar brann inni kona Jóns Jónssonar hin fyrri er Borghildr hèt, oc fadir hennar karlægr, oc XXX lömb, enn annat fólk var at messu í Skálhollti. Jón var lögrèttumadr; hann vard sídann yfirbriti í Skálhollti, oc hafdi seinast Hamra umbod; hann var sonarsonr Jóns refs, er var at vígi Didriks van Mynden, enn fadir Biarnar prests í Hreppholum, Finns at Búrfelli, oc Gudmundar lögrèttumanns at Búrfelli. Bær brann í Alptanesi; annar Gerdi á Akranesi oc VI naut, þridji Glæsibær í Kraklíngahlíd oc L saudfiár; urdu oc adrir brunar smærri. Bödull á Bessastödum, er Jón hèt Steingrímsson, gat barn vid dóttr konu sinnar, þau voru sonarbörn Jacobs kocks, voru þau tekinn af á Kópavogi, enn þat var eptir þíng um sumarit. Fleiri urdu þá stórmæli þau er ecki vitnudust. Þá dæmdi Gudmundr Hákonarson XIII dóma, oc var einn um Þorkèl Pètrsson, er stal fiórum dölum, var hönum dæmt húdlát oc brennimerki, oc at skera af annat eyra. Jón prestr Nicolásson at Hytarnesi druknadi, oc bródir hans med IIIIm mönnum; hann var bródir Engilberts prests á Þíngvelli; oc deidi Biarni prestr á Grenjadarstad Gamlason Hallgrímssonar, var hann miög hníginn at aldri.

LXXXII Cap. Frá herteknum mönnum.

Þat sumar kom út Benedict Pálsson, oc hafdi verit leystr úr höndum Tyrkia med XV hundrudum dala; giördist hann þar eptir rádamadr at Hólum, enn fèck sídar Mödruvalla klaustr, oc var bartskèri gódr, oc at mörgu atgervimadr, oc spaklátr, oc þurfti hann þess alls vid, ádr enn lauk. Brèf kom þá oc frá Jóni Vestmanni syni Jóns prests Þorsteinssonar, er veginn var, utann úr Algier, lángordt miög; þeir hinir herteknu menn höfdu oc ritat

til Kaupmannahafnar; var þat sárleg oc margföld harmaklögun yfir þrældómi þeirra, oc íllgiörnum millifarendum, er eigi bæri brèfinn í rètta stadi, oc yrdi med því tálman á því, at þeir væri leystir út.

LXXXIII Cap. Alþing; oc frá Pros Mundt.

Pros Mundt höfudsmadr kom út fyrir alþíng, oc er menn voru þar komnir samann, spurdi hann alla bædi andlega oc veraldlega at ímsum hlutum; biskupa spurdi hann eptir hverri ordinantíu þeir dæmdu andleg mál? þeir qvádu þat fara framm eptir ordinantíu Kristiáns konúngs fiórda; þá spurdi hann lögmenn eptir hverri lögbók þeir fóru; þeir sögdu Jónsbók, er Magnús konúngr Hákonarson hefdi útgèfit. Þá spurdi hann um Kristfiárjardir hversu med væri farit, oc bad biskupa svara þar til fyrir Michaels-messu nærstkomandi, enn þeir hètu því. Klaustrhaldara spurdi hann hversu farit hefdi med klaustr-inventaria forn? enn beiddist af biskupum at fá uppskrift eda registr yfir allar óbrúkanlegar kluckr hvar sem fynndist. Af syslumönnum æskti hann tölu á öllum jördum er konúngi væri dæmdar, oc hvad þær væri leigdar, oc hvad þeir tæki í sektir, oc enn fleira; hann baud oc öllum fastlega at gialda rètt laun landþíngskrifaranum; vildi hann mælast undann, oc fèck ecki. Slíkt allt er nú er talit, kom af þeim rógi er Olafr Pètrsson hafdi borit fyrir konúng, því hann rægdi allar stèttir á Islandi, enn hafdi þó skilit vinsamlega vid; komst hann af því í óvild konúngs, oc höfudsmannsins Pros Mundts, oc tók höfudsmadrinn allar jardir hans undir sig, enn hann flídi til Svíþiódar, oc dó þar í fátæki. Konúngsbrèf voru lesinn upp á þíngi þessu; eitt um rètt eda kvadir kyrkna at ei gengi undann; annad um líferni presta ótilbærilegt; þridja um þriá bænadaga; fiórda um fálka, at ei seljist ödrum þiódum; fimta um stefnr fyrir hærsta rètt, oc uppáskriftir lènsmanna. Þar kom til lögmanna úr Húnavatnsþíngi, dómr Gudmundar Hákonarsonar á Þíngeyrum, um hórdómsbrot í annat sinn; var oc dæmt um kaupbod ódalsjarda til nánustu frænda; enn um mál Einars prests Gudmundarsonar í Ögri, útnefndi höfudsmadrinn Pros Mundt XXIV menn í dóm, Jón Magnússon syslumann í Haga, Þorleif Magnússon á Hlídarenda, Jón Sigurdarson í Einarsnesi, Orm Vígfússon í Eyum, Þorberg Hrólfs-

son á Seilu, Biarna Oddsson á Bustarfelli, Vígfús Gíslason í Brædratúngu, Hákon Gíslason bródr hans, Þorstein Magnússon á Þyckvabæ, Erlend Asmundarson á Hvoli, Claus Ejólfsson, Jón Vígfússon bródr Orms, Martein Haldórsson á Alptanesi Marteinssonar biskups, Sigurd Markússon í Hèradsdal, Indrida Jónsson, Torfa Eyríksson á Kèldum Biarnarsonar Þorleifssonar lögmanns, Einar Jónsson, Biörn Gíslason Biarnarsonar, Bárd Gíslason Didrikssonar, Jón Þorkèllsson, Hallgrím í Gröf Gudmundarson Hallgrímssonar, Runólf Sigurdarson frá Einarsnesi, oc Gísla Brynjúlfsson Jónssonar Eyríkssonar frá Klofa. Ein kona var send utann, sú er ecki vildi segia til barnsfadernis síns; eigi vard þat allt greint á því þíngi, oc stefndi höfudsmadrinn til annars þíngs á Kópavogi; þar var talat um Botnsmál, oc var þat sett fyrir konúnginn oc ríkisrád hans; fèck höfudsmadrinn þar komit sáttum á med Arna lögmanni oc Vígfúsi Gíslasyni, med gódra manna styrk, hellst Arna Gíslasonar á Ytrahólmi bródr Henriks, hins merkilegasta manns; sídann reid hann í Skálhollt, oc þadann nordr um land; þar var sett fiórdúngs-þíng at Hofi á Höfdaströnd, oc kom til tals um konu nockra, er alit hafdi barn vid manni sínum, enn hann hafdi fyrri gètit barn vid systr hennar, oc var hún tekinn af ádr þetta þíng var; hann hèt Gudmundr, son Jóns prests í Kaupángi Halldórssonar, enn bródir Halldórs prests á Ferjubacka, oc Snorra smids á Hæríngstödum í Flóa; var hann lágr madr, knálegr, atgervismadr um marga hluti; hann hafdi verit á laun í hèradinu, oc barnat konu sína; vildi Jens Söfrensson fógeti oc fleiri hinir dönsku, at kona Gudmundar yrdi dræp ásamt þeim, því at Danir voru eigi all-mjúkir í þann tíma á meina-málum, enn Þorlákr biskup syndi med röksemdum, oc lærdra manna ritum, at þat var eigi rètt, oc at hún ætti at vera sykn; skaut þá höfudsmadrinn málinu til hins næsta alþíngis; sídann reid hann sudr, oc til Bessastada, oc lèt þar byggia stofu mikla oc marghvolfada; var þar forsmidr Þorleifr á Asum í Köldukinn í Húnavatnsþíngi, son Olafs prests Halldórssonar at Stad í Steingrímsfyrdi; ætladi höfudsmadrinn at vera þar um vetrinn. Hann var haldinn af sumum giafþæginn oc egingiarn, enn var þó ei miög hæftí; enn hinn öruggasti madr var hann, oc rèttsynn, syslunarmadr mikill, oc greidr á at leysa vandrædi, vel viti borinn; minni var hann enn medalmadr á vöxt.

LXXXIV Cap. Syslumanna skipti.

Þá var tekinn Skagafiardar sysla af Halldóri lögmanni, oc veitt Benedict syni hans, oc vann hann syslumanns eyd, oc annar Hrólfr son Sigurdar Hrólfssonar, er syslu fèck í Þíngeyarþíngi med Þorbergi födrbródur sínum. Ormr Vígfússon í Eyum hafdi haft hálfa Borgarfiardar syslu, oc lagdi hana þá af, enn Henrik Gíslason Þórdarsonar lögmanns tók aptr; hann bjó at Innraholmi, enn Arni bródir hans at Ytraholmi sem fyrr segir, oc var læknir gódr; enn Ormr giördist þá rádsmadr Skálhollts stadar. Bardastrandar syslu er Magnús Arnason hafdi haft, fengu þeir bádir Eggert Biarnason at Skardi, oc Magnús son Jóns Magnússonar í Haga; voru þeir brædrúngar bádir vid Magnús Arason, oc unnu bádir eyd sinn.

LXXXV Cap. Andlát Ragnheidar; brèf Gísla biskups.

Eptir vetrnætr batnadi vedrátt, oc giördi hana hina blídustu framm undir jól; þá tók Ragnheidr Pálsdóttir í Hollti, kona Sveins prests Símonarsonar, sótt einn Sunnudag, þat var taksótt, enn hún hafdi haft heimakonu er menn kalla, um tvö ár, sumir nefna ámu eda rós, hún lá XIII daga, oc andadist hinn XIXda dag Novembris, á föstudag eptir dagsetr, kristiliga, oc hafdi ádr medtekit sacramentum, oc bedit sóknarmenn fyrirgèfníngar; hún var vitr kona oc örlát, höfdíngia-diörf oc skörúngr mikill, oc flest vel gèfit. Gísli biskup Oddson hafdi öndverdliga á því ári ritat brèf, oc endrnyadi þat nú aptr, skömmu fyrir jól, þat var ámynníng til allra syslumanna í Skálhollts biskups dæmi, til at giöra trúliga embættis skyldu sína, oc refsa syndum oc löstum, vanbrúkun helgra daga, Guds orda vanhyrdíngu, agaleysi foreldra oc húsbænda á börnum þeirra oc hjúum, siálfrædi letíngia, vanvyrdu ámynnínga prestanna, oc óhlídni almúgans, opinbera sambúd saurlífismanna, oc umferd umrenninga oc heilbrygdra húsgángsmanna; einnin qvis oc róg bakmálugra oc lygara; oc fyri því at þeir sèu settir af Gudi til fóstrfedra safnadarins í veraldlegum efnum, bad hann þá stunda í embætti sínu dyrd Guds,

gagn safnadarins, oc siálfra þeirra sæmd oc sálnhjálp. Annad ámynníngarbrèf ritadi hann öllum hreppstiórnarmönnum í Skálhollts biskupsdæmi, oc hellst sunnanlands; at þeir skyldu fylgia framm Guds ordi í sveitunum ásamt prestum, oc siá vel til at kristiligr agi oc umvandan sè í hveriu húsi, enn ámynna umvöndunarlausa foreldra oc húsbændr, at halda strákum oc stelpum til vinnu, oc spara þeim ei hrís edr aga. Hann bad þá oc sjá vel um, at lasit oc gamalt fólk er gudhrædt var, hrektist ekki á vetrum í hardindum, oc svo um frómar eckiur oc födrlaus börn; þar taladi hann mest um agaleysi þat hit mikla er í landinu var, oc lengi hefir haldist, gat oc þess at nockrir færi med fiölkyngi, þó lèt hann þat ei miög almennt heita. Voru þau brèf þannin ordud, at lióslega má af þeim siá, at margt hefir gengit til miög óskipulega, oc ei sídst eptir hardindi þau hin miklu er hófust med Hvítavetri; oc í annan stad gódgyrni oc röggsemi Gísla biskups; oc eru þau saminn med alvörugèfni oc mælsku, því Gísli biskup var mælskumadr hinn mesti, oc vel at sèr um marga hluti, oc þar med náttúru-fródr. Um haustit oc vetrinn var nautadaudi á Fialli, jördu Skálhollts stadar, oc þar umhverfis. Þann vetr sat Pros Mundt höfudsmadr at Bessastödum. Þá var tekin til skólameistara, i Skálhollti Ketill Jörundarson, er fyrri hefir verit at gódu gètit, hann var ádr heyrari eda locator, enn er hann 1637 hafdi III mánudi at verit, vard hann at sleppa því vid Biörn Snæbiarnarson Torfasonar, því at hann hafdi þat eitt umframm at hann var baccalaureus, oc tók Kètill heyrara embættit aptr.

LXXXVI Cap. Imislegt.

Svo hafa sumir sagt at vetr sá hafi verit fiúksamr oc áfredamikill vída; þá urdu tveir skipatapar í Höfnum sudr, tyndist áttæríngr oc tyæríngr oc á XIX menn, hètu formenn Bárdr Ejólfsson oc Otti Þorkèlsson; oc áttæríngr í Lambastadaröst med IX mönnum, hèt Ormr Jónsson formadr, hann átti hálft skipit, enn Danir hálft, oc ofhlód hann þat af vöru; XI menn tyndust frá Hvaleyri á Stafnesi, oc enn áttæríngr, oc voru á þeim skipum, oc þeim er talinn eru auk hinna fyrstu XIX, átta menn hins IVda tugar; tyndist eitt í Vestmannaeyum, oc þrjú undir jökli; fleiri manntapar

urdu á einstökum mönnum. Gudmundr Jónsson hinn seki madr hafdi nu dvalist hèr oc hvar um III vetr, oc seinast vid tjald mosalitad á Myvatns öræfum; þar lètu syslumenn í Þíngeyarþíngi taka hann, Þorbergr oc Hrólfr, oc sendu hann Magnúsi Biarnasyni á Múnkaþverá, enn Magnús sendi þegar eptir Bessastada bödli, hann kom, oc hjó hann; hafdi Gudmundr búit ádr í Eyafyrdi, oc eru þar menn frá hönum komnir. Magnús Biarnarson var í þann tíma ríkr oc audugr; hann átti mál vid bónda einn audgann at Uppsölum er Kolbeinn hèt, oc hafdi at lyktum fè hans allt; þat var útaf Kristnesi. Þess er gètit um Magnús, at hann hitti einhvern tíma í kaupstad Þorvald Rögnvaldsson á Saudanesi, oc bad hann qveda nockud; hugdu menn Þorvald eigi vilja hönum vel, fyrir brennu Jóns bródr síns. Þorvaldr qvadst eigi þá qveda meiga, nema hann hefdi úngmenni nockrt skáldmælt fyrir sèr; syslumadr qvadst ei vita hvar þá væri at fá, enn Þorvaldr segir at þat var Biörn sonr hans, því hann var med hönum; oc er svo sagt, at hann hafi stadit fyrir Þorvaldi á medann hann qvad; enn svo mjög var trúat áqvædum Þorvaldar, at þat var dregit samann vid hitt, at Biörn vard eigi hamíngiusterkr, oc gèck margt erfidlega. Gísli son Magnúsar var þá í Hólaskóla til læríngar, enn fyrri hafdi hann verit med Gísla presti Jónssyni at Hrafnagili, oc sídann med Katli syni Jörundar Hálfdánarsonar, í Skálhollti, er þar var heyrari í þennan tíma.

LXXXVII Cap. Frá höfdíngium oc þínghaldi.

Þessi missiri dæmdi Þorlákr biskup Skúlason um aflausn framda af Þórarni presti Olafssyni at Bægisá, oc um hjónaband. Þá sat Pros Mundt höfudsmadr á Bessastödum framm at þíngi, oc veitti mörgum fátækum mönnum ölmusugiafir; þar var med hönum Benedict Pálsson bartskèri. A alþíngi var gètit hörkulags þess hins þúnga oc almennilega, er á Múlasyslu hefdi legit nockr ár samfleitt, svo hestar hafi ei fengist færir til þíngreidar fyrir fulla leigu, enn snió oc íslög hafi ei tekit af fyrri enn í IXdu víku sumars, oc þó ecki gródr komit fyrri enn um Jónsmessu. Þar var dæmt um áburd ærlegs manns á óærlegann, oc margir dómar adrir.

Einar Kolbeinsson er mist hafdi prestskap, var dæmdr at svara skatti oc skattshaldi um III ár, hann var í Þórness-þíngi, oc hinn mesti deilumadr; veit eg ei hvert hann var bródir Jóns í Lóni. Lètu lögmenn gánga dóm í milli Jóns Kolbeinssonar í Lóni oc Jasonar Wests hins enska, oc svo Jóns Olafssonar er þá var syslumadr konúngs í Stapasyslu, því þessir komu allir í mál samann; enn at siá sem Lauritz Hansson, danskr syslumadr, hafi verit þar ádr nockra hríd; voru þeir dómsmenn í þessum málum, Gísli Bryniúlfsson austann, Sveinn Rúnólfsson, Einar Magnússon, Rafn Jónssón, Einar Jónsson, Halldór Jónsson; enn at nordann oc vestann Arni oc Jón Teitssynir Biarnarsonar, Eggert Jónsson Magnússonar, Sigurdr Markússon, Rúnólfr Sigurdarson frá Einarsnesi, oc Arni son Dada Arnasonar Oddssonar, hann bjó at Asgeirsá. Kom nú framm konúngsbrèfit um Jón Gudmundarson lærda, at mál hans kæmi at nyu til Islendskra laga; enn annat um Gudmund son hans, at einnin skyldi ransakast hans mál, oc var Gudmundi dæmdr aptr prestskaprinn; enn mál Jóns átti höfudsmadrinn at skoda oc biskupar bádir, útnefndu þeir þá helmíngadóm, oc svo lögmennirnir med XII mönnum hverir; oc játadi Jón þar sem fyrri, at hann hefdi ritad bók þá er á voru lækníngar, rúnir oc gudfrædi; var bókinn þá lögd framm, oc voru í XXX capitular, oc stáfr nockr ókènnilegr yfir hverium, ritníngargrein oc bæn stútt; enn þetta var hid hellsta innihaldit: vörn í móti bruna, blódláti, lauslæti, ædi, vopnum, illum öndum, raungum dómum, freystíngum Satans; vígi á móti óvinum, oc hatri annara; vörn í móti reidi; at skelfa óvini sína; lausn þúngadra qvenna, vers í móti falli, móti skipbroti, eldsbáli, þiófnadi, vatnagángi oc flódum, flogum á mönnum oc dyrum, ofsjónum oc þrumum. Til sigrsældar í orustu; at deyfa eggiar; nöfn fíngra Christs; refastefna. Vörn í móti eldi, vatni oc vopnum ef trúinn dugir; sigrsældar-blessan at morgni dags, móti vedrum á sjó, móti sjódraugum; stafir í móti mædris syki, lífsyki, hósta oc fleiru; oc svo nockud ímisligt; enn þó þar stædi ei í um drauga vakníngar, er menn trúdu, edr annad er til áreitínga horfdi, má hann þó um slíkt rædt hafa vid lærisveina sína, oc er likast þat hafi hlíft hönum, er þesshattar vard ei á hann borit, enda ei þá enn gengit jafnríkt eptir slíku almennt, sem seinna vard. Enn svo miög hafdi Jón breidt út slíka lærdóma um allt land, at hverr madr var haldinn fara med nockrs háttar

galdr, at XX vetra fresti, oc vard af því svo mikill ótti oc ófögnudr, at þat voru haldnir giörníngar, ef hestr heltist, eda kú barst á, eda yrdi manni íllt snögglega, í hendi edr fæti, edr auga, edr med ödrum hætti. Enda var oc líkr trúnadr í ödrum löndum í þann tima. Var nú enn Jón dæmdr útlægr, enn med því at Danir vildu ei flytia hann, hverki höfudsmadrinn nè adrir, enn enskir máttu ei at landi koma, oc Islendíngar áttu enginn skip siálfir, þá vard hann í landinu, oc rakst um kríng, oc austr í Papey. Konúngsbrèf var þá enn byrt um jardir þær, er gengit hefdi fyrir umhyggiuleysi undann kyrkium, oc svo lausafè, at sæktist eptir Jónsbók. Annat til biskupa beggia, at þeir fylgdi framm ölmusu-giöfum til hinna herteknu manna í Barbaria. Þridja til alþídu, at legdi fè til lausnar þeim. Fjórda um kyrknafè er þeim skyldi leggia; oc svo eitt um þá menn er eigi vildu heyra stefnr, at þá skyldi hrópa upp á hèrads þíngi, þar sem stefnann var lesinn. Hafdi Kristján konúngr fiórdi sendt fè mikit, oc leyst XXXVI menn frá Tyrkium, Islendínga oc Færeyínga, komu þetta sumar út XIII íslendskir, oc var eitt kona Olafs prests Egilssonar. At þínglausnum baud höfudsmadrinn brèfliga, at giöra öllum rètt af málum sínum; þareptir bad hann um vitnisburdi, hversu hagad hefdi sinni stiórn, oc fèck hann þá sem kiósa mundi, oc beiddust allir af konúngi at meiga nióta hans forsiár. Vid þat fór hann utann. Enn Jens Söfrensen umbodsmadr hafdi verit vidstaddr í Eyafyrdi þá er Gudmundr Jonsson var tekinn af, oc fór hann um Nordrland, oc tók ámóti giöfum þar sem budust; sídann reid hann í þíngeyarþíng nordr, oc fylgdi þorbergr Hrólfsson hönum at Ærlæk í Exarfyrdi, enn hann reid í Vopnafiörd, oc fór þar utan um haustit. Þá tók Gudmundr son Biarna prests Gamlasonar Grenjadarstad eptir födr sinn. Halldór lögmadr tók brióstersfidi mikit oc blód-uppgáng skömmu eptir alþíng, oc lagdist miög svo í reckiu; var þá þurka sumar mikit eptir þíngit. Þat hafdi verit ályktad í lögrèttu, um giafir þær til herteknna manna, er konúngr baud biskupum at gánga eptir, oc senda sídann til kaupmanna, at vera skyldi fiskr af hveriu tyundar hundradi uppí landi í sveitunum; enn tyund af lausafè var þá miög lítil, eptir svo mikil hardindi sem verit höfdu; enn eins dags hlutr skyldi vera af skipi hveriu, þá best fiskadist, oc afhendast kaupmönnum í hverium kaupstad á komanda ári. Um þat efni heldt Þorlákr

biskup sídann presta stefnu á Flugumyri, til at taka samann þat sem leggiast mætti af kyrkna inventariis, oc peníngum oc inntektum kyrkna jarda. Voru peníngarnir sendir utann um sumarit eptir, med tillagi alþídunnar; en þat dugdi mest er konúngr hafdi gèfit til lausnar þeim er út komu, enda höfdu sumir dáit í Algier, enn sumir kastat trúnni, oc vildu ei aptr koma, enn flestir ordnir nockut blendnir eda gleimnir um kristindóm er þeir komu til Danmarkar; þurfti at fá íslendskann mann til at telia um fyrir því er íslendskt var, oc giördi þat Hallgrímr son Pètrs hríngiara Gudmundarsonar, hafdi hann komist í skóla á Hólum enn mist hans, enn fengit aptr skóla utanlands med fylgi meistara Brynjúlfs Sveinssonar, oc þar var hann fenginn til þessa, komst hann þá í kunnleik vid eina konu af því fólki, Gudrídi Símonardóttr úr Vestmannaeyum, oc fèck hennar seinna.

LXXXVIII Cap. Mannalát; bísn í Audbrecku.

Illhugi Jónsson frá Einarsstödum Illhugasonar prests Gudmundarsonar, var þá rádsmadr at Hólum, hann atti Halldóru Skúladóttr systr Þorláks biskups; bió hann at Vidvík oc hafdi bú at Urdum; hann hafdi oc Vatnsdalsjardir, oc fyri því átti hann annad bú at Asi í Vatnsdal. Hann andadist snögglega hinn Xda dag Augusti mánadar, er hann var skamt kominn úr Hofsós, þar sem sídann heitir Illhugalág fyrir sunnan kaupstadinn; eru ættir frá þeim Haldóru, son þeirra var Þorsteinn skólameistari oc sídann prestr at Völlum í Svarfadardal, oc annar Jón á Urdum, fadir Illhuga oc þeirra brædra, födr Skúla prests, födr Thómásar prests. Skúli hèt hinn þridji, oc dætr margar, ein var Malmfrídr, módir Helgu, módr Jóns í Grenivík. Þat bar enn til um haustid, at Jón son Þorvalds Olafssonar í Audbrecku, reid til Bustarfells austr, oc bad dóttr Biarna Oddsonar; Biarni var heima oc tók hönum vel, oc veitti hönum vel oc mönnum hans; sídan bar Jón upp málinn, oc tók Biarni því vel, oc gaf hönum handskrift sína; var þá settr tími at Jón skyldi aptr koma at Mickaelsmessu, oc mætti þá framar giörast at, eptir ordinantiunni. Reid Jón þá heim til foreldra sinna, oc beid áqvedins tíma, enn sídann reid hann austr. Biörn bródir Jóns hafdi ordit eptir af hönum eystra, oc lá nær

daudvona í V vikr; þótti mönnum þat heldr kynleg oc ill furda þess er á eptir kom. Oc er Jón kom til Bustarfells at áqvednum tíma, var Biarni heima, oc tók hönum vel oc mönnum hans, oc var veitt vel hina fyrstu nótt, því Biarni var ecki smátækr er nockut var fyri hendi, enn snemma morguns eptir reid Biarni á braut, svo þeir vissu ecki til, oc lètst ætla til næsta bæar, at fá mann til eyrindagiörda sinna út á Langanes. Hann kom aldrei aptr til Bustarfells at því sinni, oc reid med mönnum sínum alla leid, enn Jón beid nockrar nætr, oc reid heimleidis sídann. Enn þadann af þóttust menn verda varir vid svo mikla ásókn anda nockurra edr drauga í Audbrecku, oc hellst Jón Þorvaldsson, at hann mátti hvergi frid hafa, oc allir þeir er í ferd voru med hönum þóttust fá íllt af, enn mönnum syndust foryniur í allrahanda líkium er nefna má, þar í bænum, oc drepnir voru hestar, oc illa leikinn qvikfènadr, oc svo var allan þann vetr. Dreymdi þá suma at þat væru draugar uppvaktir at austann, Jóni til fordjörfunar. Þessi saga hefir nockru meira fyri sèr, enn adrar slíkar er þá áttu at skè öndverdann vetr, at draugr dræpi mann undir Eyafiöllum, oc annar madr á Helgafelli væri ásóktur, oc dreginn af draugi er hönum þótti í qvennmynd, upp undir fiall, oc rifinn af hönum klædi, á jólanóttina, oc at hann væri fundinn þar vitstola, oc nær bana. Enn þó at slíkar sögr sèu all-leidar, þá er þó þettat talit svo at menn sjái at því var þá almennt trúat, oc í Annál fært, enn miög margt var þat í munnmælum, sem engum af þeim hefir þótt skrásetjandi, sem rit hafa samit. Þennann tíma andadist Gudrún Illhugadóttir kona Þorsteins prests, Olafssonar er var í Vestrhópshólum, hinn XXIsta dag Decembris um dagsetr, at Reykium í Skagafyrdi, vetri minnr enn hálf-áttræd; hún hafdi ordstyr gódann. Þann dag seigir Biörn at Skardsá, at myrkvast hafi máninn, þó almanak hinna dönsku hafi eigi gètit þess, oc má þat vel skè, því at vèr vitum þess dæmi á vorum dögum.

LXXXIX Cap. Vetrarfar, eldr, oc fleira.

Eptir jólinn var sá vetr misjafn; voru þá hlutir miklir á Sudrnesium, oc svo austrèptir, svo at ei höfdu jafnmiklir verit í nærstu 1638

L vetr, oc fengu skip lestarhlut, enn hvergi var minna enn V hundrud tólfræd. Fyri Jökli voru eigi slíkir, enn þó gódir; druknudu þá XIII menn á Hiallasandi oc vídar urdu mannskadar minni, edr einstakra manna. Þat bar vid hinn XXVIIda dag Februarii mánadar, at eldr kom upp med loga ógrlegum austr á fiöllum, svo loptit var hvervetna í glæríngum, enn vötn öll á Austrlandi fylltust flódi oc báru vikr miög mikit í sjó út; enn fyrir því at þá var vetr, oc eldrinn var fáa daga uppi, þá máttu menn ei vita hvar hann brann. Þá kom út um vorit meistari Brynjúlfr Sveinsson, oc hafdi þá verit VI vetr vid Róiskeldu skóla; hugdi hann þá med því módir hans var öndud, at selia arfa sína oc eignir í landi hèr, oc fara til útlanda sèr til frama, enn qvedia vini oc frændr hèr á landi; hafdi hann fengit LX dali til ferdar peninga af capitulanum í Roiskèldu, oc heit fyrir jafnmiklu hvert ár, enn nockut annat bar til, svo þat fórst fyri.

XC Cap. Fráfall Gísla biskups oc Halldórs lögmanns.

Þat vor giördi sótt mikla í landi hèr, oc var qvefsótt med taki, dóu þá margir menn, enn ferdamenn tepptust af því vída. Henrik Gíslason á Hólmi var einn er andadist, syslumadr í Borgarfyrdi sunnan Hvítá, fèck Þórdr sonr hans sysluna; Jórunn var dóttir Henriks er átti Benedict son Halldórs lögmanns, syslumadr í Skagafyrdi. Pálmi á Varmalæk var launsonr Henriks, fadir Sigurdar í Breidabólstad í Söckólfsdal, fódr Þorgils oc Pálma, Þorsteins oc Halldóru. Þorgils var fadir Jóns prests vid Hellna, enn Pálmi fadir Þorleifs á Breidabólstad. Sunnan-vedr mikit var á Sudrnesium hinn XXta oc annan dag Júnii, þá dó Thómás skálld Hallsson. Pros Mundt höfudsmadr kom út á konúngsskipi med konu sína, oc nefndi sig þá ecki af Birkevold heldr af Grevensvingo, hann kom á alþíng oc nefndi XXIV menn í dóm, um mál Einars prests Gudmundarsonar, var hann þá med öllu dæmdr frá eptir því sem fyrr dæmdi Gísli biskup Oddson. Þar gèck dómr í milli Johans Mumms hollendska, oc Jasonar West enska, kærdi Jóhan at Jason hefdi skorit sig í andlitit, enn Jason at Jóhan hefdi slegit brèf prinsins úr hendi sèr oc trodit, voru í dóminum lögmenn bádir Halldór oc Arni, oc svo Magnús Biarnason

á Múnkaþverá, Gudmundr Hákonarson, Jón Sigurdarson í Einarsnesi, Benedict Halldórsson lögmanns, Þórdr Henriksson á Hólmi, Þorsteinn Magnússon á Þyckvabæ, Erlendr Ásmundarson á Hvoli, Þorbergr Hrólfsson á Seilu, syslumenn Biörn Gíslason, Runólfr Sigurdarson, Petr Einarsson á Ballará Teitssonar í Asgardi, Jón Gissurarson Þorlákssonar frá Núpi. Konúngs-brèf var gèfit út um bænadaga, oc ámynníngar til klerka at þeir haldi sèr frá dryckiuskap, oc ræki embætti sitt, oc svo til biskups; einnin skipanir um kluckr, oc jardir oc fè þat er lagt var til gudlegra stiptana; enn ecki segir Biörn at Skardsá nein hafi byrt verit á því þíngi. Dæmt var þar hverir lausir mættu vera at lögum. Gísli biskup Oddson hafdi tèiknat upp til mynnis um vorit, hveria presta hann hefdi vígda; þat var Olafr prestr Magnússon á Refstad, Rögnvaldr Ormson at Mödrudal, Eyríkr son Olafs prófasts Einarssonar at Kyrkiubæ, Ejólfr son Biarna prests at Kolfreyustad Ormssonar prófasts frá Kálfatjörn Egilssonar; Gudmundr Kètilsson Olafssonar prests at Saudanesi, bródir Eyríks prests. Halldór bródir hans er födrfadir var Halldórs prests at Húsafelli, Einar Jónsson er sídann var at Asi í Fellum; Gudmundr Laurentiusson at Stafafelli, Sigurdr Arnason at Skorrastad, Jón Höskuldarson Einarssonar er sídar var at Hálsi í Hamarsfyrdi, Sigurdr Biarnason í Berufyrdi, Sigurdr Jónsson, Arni son Clausar Ejólfssonar at Hvalsnesi, Biörn Höskuldarson Einarssonar at Kèldum, Magnús Pálsson Erasmussonar Villadtsonar, at Kálfhollti; Þórdr Gudmundarson; Þorsteinn son Biarnar málara syslumanns at Utskálum; þar hafdi andast Bergsveinn prestr Einarsson Hallgrímssonar bródir Gudmundar prófasts at Stadarstad, hann var fadir Gríms prests í Gördum á Akranesi, hann hafdi ridit á Stafnes; Olafr Gíslason; Halldór Marteinsson Halldórssonar frá Alptanesi, Halldór Jónsson er sídar var at Stadarhrauni oc Borg, Sigurdr Olafsson í Middölum, Gunnlaugr Snorrason Asgeirssonar Hákonarsonar, er sídar var at Stad á Reykianesi, frá hönum er mikill fiöldi manna þar vestra; Jón Magnússon í Ögrsþíngum; Jón Arason Magnússonar í Vatnsfyrdi, Asgeir Einarsson Sigurdarsonar Einarssonar frá Heydölum at Túngu í Steingrímsfyrdi, oc Jón Brandsson Jónssonar prentara, Jónssonar svenska. Gísli biskup hafdi þótt heldr hneigdr til dryckiu, oc ætludu menn hönum at meini ordit hafa, enn jafn-

ann var hann hógvær oc spakr; hann fór til þíngs veikr miög, oc andadist at þíngvelli hinn Ita dag Julii mánadar, er hann hafdi verit um VI ár biskup, oc var half-fimtugr, þat var á þíngmariumessu qvöld, er þá bar á sunnudag eptir sólsetr, segia menn hann hafi vígt Kètil Jörundarson til prests at Hvammi í Hvamms sveit nockru ádr; var lík hans flutt í Skálhollt med vyrduglegri fylgd; voru þar at flestir vyrdíngamenn er á þíngi voru; oc var jardat fyrir framann kórdyr hjá födr hans, enn sumir segia hiá Gísla biskupi Jónsyni innan til vid stúku dyrnar, eptir fyrirsögn Helgu módur hans. Páll prestr Erasmusson hèldt líkpredikun. Fyrirlidi var vid jardarförina Arni lögmadr bródir hans, hann sagdi upp alþíngi med harmi oc tárum, bædi fyri sig, oc Halldór lögmann dandsjúkann; hann hafdi lagst á þíngvelli, oc var ei fær nordr, oc fluttr á hinum sömu qviktrjám í Skálhollt, sem lík Gísla biskups ádr; var hann þar eina nótt, oc medtók Sacramentum, oc andadist sidann næsta sunnudag eptir Gísla biskup; þat var hid XXta alþing, er hann sat, enn hafdi lögmadr verit XIX vetr, oc fengit ord gott. Hann dó um sólar uppruna, oc vard jardat lík hans hinn IXda dag Julii í midri Skálhollts kyrkiu. Var þá sorglegt alþíng, oc höfdu flestir úngir menn oc sveinar gengit af þíngi í Skálhollt, fyrst med líki biskups, oc sídann med lögmanni dandvona. Giördist nú Sigurdr prestr Oddsson í Stafhollti Officialis, oc umsiónar madr stólsins. Þá var Byrni Pálssyni leift at giftast þrímenníngi sínum fyri CC dali.

XCI Cap. Kosníng Brynjólfs.

Brynjúlfr Sveinsson hafdi farit á þíng, oc var bedinn med ödrum at fylgia líki Gísla biskups í Skálhollt, reid hann med fylgdinni austr undir Hrafnagiá, oc skildist þar vid flockinn med óvilia margra, oc sneri vestr í Borgarfiörd, því hann þóttist þess vís verda er mörgum bió í skapi. Hann dvaldist nockrar nætr í Stafhollti enn eptir greptran Gísla biskups, var hann til biskups kosinn, oc kosníngarbrèfit giört sameginlega, oc skrifat undir í Skálhollti, oc fylgdi Arni lögmadr mest at því. Medtók meistari Brynjúlfr brèfit í Stafhollti, oc miög at óvilia sínum, enn hèt þó at bera þat framm, oc láta fylgia afsökunar-brèf sitt. Hann reid þadann

í Hytardal til Þórdar prests Jónssonar vinar síns, höfdu þeir verit utann bádir samt, oc baud meistari Brynjúlfr hönum at taka vid kosníngunni, oc sækia um biskupsdæmit, qvad þat ei vera sèr at skapi, enn Þórdr prestr vildi ecki. Var þá at merkja á Brynjúlfi sem nockrskonar qvonbæna tilmæli til Kristínar systr Þórdar prests, ef hann kæmi upp med biskupsdæmi, þó sneri hann því á þá leid at hann lèt þat nær at þess mundi eigi audit verda, væri hún af krenktu blódi eptir módr sína Gudrídi Gísladóttr, því hún var af hinnm yngstu börnum hennar, enn fyrir þat er slíkt kom í ord, rækti hann þat jafnann vid hana; fèck hennar seinna Sigurdr Jónsson í Einarsnesi. Þadann reid Brynjúlfr vestr í Hollt, var þar þá prestr oc prófastr Jón Sveinsson bródir hans, því at Sveinn prófastr Simonarson, fadir þeirra, var lágstr í kör. Hann qvaddi þar födr sinn, oc reid sídann nordr í Eyafiörd, oc fór þar utann á Akreyri, nær krossmessu, var hann þá þrem vetrum betr enn þrítugr.

XCII Cap. Imislegt.

Þat sumar hinn *XIX*da dag Júlii, andadist Sæmundr prófastr Kársson í Glaumbæ nordr, tveim vetrum betr enn áttrædr, hann hèldt öllum burdum, heyrn, syn oc máli til daudadags, oc vard lètt um andlát. Hann átti margt afqvæmi eptir í Skagafyrdi, oc er hid hellsta talit ádr. Þann tíd andadist einnin Þórdr Þorláksson at Mardargnúpi, bródir Gudbrands biskups, hálfáttrædr at aldri, hafdi hann verit á VIIda ári, er skèdi aftaka Jóns biskups Arasonar. Hann hafdi átt IIII börn, var ein hans dóttir Gudrún kona Olafs prests at Miklabæ Jónssonar prests í Grímstúngum Biarnarsonar Gíslasonar, þeirra synir voru Hallgrímr prestr at Múnkaþverá, oc Þorlákr prestr at Miklabæ, fadir Olafs í Hèradsdal. Gunnhildr var dóttir Olafs prests, seinni kona Jóns, Arngrímssonar hins lærda, enn Vígdys önnr, oc átti Halldór son Þorbergs Hrólfssonar. Þorlákr var oc son Þórdar at Mardarnúpi, fadir Þórdar prests at Undirfelli, er í málunum vard. Þá giördist Vígfús son Arna Magnússonar á Eydum, prestr at Hofi í Vopnafyrdi, enn skólameistari eptir hann at Hólum Sigfús Egilsson. Andadist þá Elin Pálsdóttir

frá Stadarhóli, módir Magnúsar á Múnkaþverá, hún bjó at Mödruvöllum í Eyafyrdi, oc skorti III vetr á siötugann. Gísli fór utann, sonr Magnúsar, oc vard sídann hinn göfugasti madr. Þá tyndust IIII menn af skipi á'Siglunesi, enn VIII í Flateyu nordr, oc enn menn á Sudrnesium í syruferd. Þrír prestar mistu þá prestskapar fyrir hordóm, Einar Egilsson á Olafsvöllum oc Eyríkr sydra, enn Olafr í Grímstúngum fyrir nordann, var brot hans í frændsemis meinum, hann var son Olafs Þorkèlssonar Hallgrímssonar, brædrúngr vid Biarna Oddsson á Bústarfelli, hann bjó sídarst í Vidvík, oc átti þrætr miklar vid Jón prest Pálsson á Ríp. Þorkèll skytta í Njardvík var bródir Olafs. Einn prestr er Vígfús hèt vestra, misti oc prestskap, fyrir þat hann útdeildi kèrlíngu, í ógáti, brennivín fyrir vín, enn kèrlínginn mælti þat er sídann er haft at ordsqvidi er hún kendi smecksins: beyskr ertú nú drottinn minn! Madr hvarf undir Eyafiöllum er Brandr hèt, oc fannst sídann örendr, blár oc blódrisa vid sjó nidr, var þat jafnskiótt eignad draugi er þar þótti ádr giört hafa skada; þat var í Novembri. Skip tyndist á Langaness-ströndum med selafarmi, oc fleiri urdu einstök manntjón. Þat var opt er eg tel aldrei, at mönnum þótti sjór oc vötn blódug, slíkt vitu menn nú at hefir edlilegar orsakir. Vetr giördi þegar í öndverdu hvervetna hardann, med snjóum, áfredum oc vedrum miklum, oc druknudu menn vída. Kom ís fyrir nordann þá er hálfr mánudr var af vetri, oc var gagnlaus, oc á rekníngi; enn hinn XIIIda oc XIVda dag Novembris, þau fiögr dægr í samt, voru fiúk stór med hörkum, oc urdu vída fiárskadar sydra, enn vedr sló fuglum til jardar oc vængbraut, hröfnum oc riúpum.

XCIII Cap. Arferdi oc skadar.

1639 Eptir jólinn hèldust hin sömu hardindi; rákust ísar kríngum land, oc komu austann at fyrir sunnann landit, oc allt fyrir Sudrnes, stódu af þeim hardindi mikil enn gagn ecki, oc var selatekja enginn fyri nordann; giördi þá vída peníngafellir, af vedrum stórum, oc jardbönnum, fèllu bædi hross oc saudir hvervetna. Þá gaf Hallgrímr Gudmundarson Hallgrímssonar oc Halldóra Pètursdóttir er bjuggu í Gröf, Þorláki biskupi proventu sína IXda dag Januarii,

þat voru LXXX hundrud í fasteign, Þverá í Austr-Fljótum XXX hundrud, oc Gil XV hundrud, oc ytra Vallhollt í Vallhólmi XL hundrud, enn þau tilskildu sèr X hundrud til árlegs uppheldis. Hallgrímr var födrbródir Hallgríms prests Pètussonar, enn ödrum oc þridjum vid Biarna Oddsson í Bústarfelli, oc brædrúngr vid Gudbrand biskup, hann fostradi nockra stund Þórd son Þorláks biskups á únga aldri. Þennan vetr giördi ofannfalls-regn mikit á Gói-þræl, oc svo í fiögr dægr samt, spilltust hús oc hey, oc nyt kúfènadar, því hönum vard ei haldit í húsum; enn skridr fèllu vída med leyr oc vatni yfir tún oc engiar, svo skadar urdu af miklir, oc gèck þat nálega um allar sveitir. Hlutir voru þá miklir sydra, oc vestra IV hundrud eda V, oc þá bar þat vid í Hornafyrdi, at fisk rak mikinn á land eckju einnar, er sagt var at væri VII þúsundir af skreidar þorski er hún komst yfir siálf med heimamönnum, enn lèt þó hvern annan taka sem vildi oc mátti; þar rak oc síld ótölulega, oc hvalfisk á fiöru þeirrar eckju, oc tvo hvali adra í Hornafyrdi. Tvö skip af Sudrnesjum tyndust vid Geirfúgla skèr, oc eitt fyrir Gardi, þar var alls á tveim mönnum betr enn þrír tugir, var þá mikill harmr á Sudrnesjum, því þar voru eptir XVIII eckjur med börnum. Vídar tyndust einstakir menn, oc fiórir menn á Vestfiördum, þeir sóktu hey, oc sofnudu á heydysinni, oc duttu útbyrdis, enn hún leystist sundr, þat var á Arnarfyrdi. Madr gat barn vid stiúpdóttr sinni í Vadlaþíngi, hann var tekinn af, oc konunni dreckt. Þat vard oc tídinda, at bóndi nockr á Lánghollti í Flóa fór at sinn-brennu, oc fór ógætilega, svo hann brenndi lönd á XIII jördum hinum nærstum, um vorit í Majo, hönum fèck þat svo mikils, er menn töldu á hann um þat, at hann dreckti sèr þegar hann fèck vid komit, hann hèt Hallr Jónsson.

XCIV Cap. Frá meistara Bryniúlfi.

Þat er at segia frá meistara Brynjúlfi Sveinssyni, at hann var í Kaupmannahöfn um vetrinn med Jacob Pèturssyni, er fyrri var umbodsmadr Holgeirs Rosenkrans höfudsmanns á Bessastödum, oc bar framm fyrir Kristián Friis Cancellera koníngar-brèf landsmanna sinna, oc svo afsòkunarbrèf sitt skrád á latinu hreinni, lángt

oc sköruglegt; var þat efni í, at hann hefdi sumarit fyrir komit til Islands, oc landsmenn sínir þá hlaupit til at kiósa sig at biskupi, í stad hins burtsofnada, oc lèt þá vilia þraungva sèr friálsum manni, at gángast undir vandasama byrdi oc þrældóm. Qvadst háfa ydkat, oc lagt fyrir sig skóla-þiónustu, oc allt annad enn þat þat er eginnlegast heyrdi til biskups embættis, enn á Islandi væri klerkar vel at sèr, oc hæfilegri enn hann til þess, oc mætti telia fyrstann, eda med hinum fremstu, Þórd prest Jónsson í Hytardal, er einnin hefdi starfat í slíku nockr ár. Bad hann cancellerann bera þetta fyrir konúnginn, oc svo giördi hann; enn konúngr lèt hina lærdu menn í consistorio skoda brèfinn, oc dæma um hve gyld væri áfsökun hans; vard sú þeirra ályktun, at hver sá er heita vildi hollr oc hlídinn þegn konúngs, mætti eigi neyta því, án hinna gyldustu rökseemda, at taka uppá sig hvert þat ærlegt embætti er konúngr skipadi hönum, oc þætti hann til hæfr, eda naudsyn bæri til; fyrir því kölludu þeir meistara Bryniúlf skyldann undir at gángast, þar sem konúngr vildi skipa hönum þat embætti. Þeir mynntu oc á þat cancellerann, at skóli á Islandi hefdi þörf á forsjármanni lærdum oc reyndum, enn Bryniúlfr væri reyndr vel at lærdómi oc framqvæmd; oc giördi meistari Brynj·lfr þat at engra manna dæmum á seinni öldum, at láta dæma sèr slíkt á hendr. Beid hann þess hann fèck svar frá cancelleranum, oc var þat snemma í Aprili, enn þat var á þann hátt, at hann yrdi at gegna kosníngu landsmanna sinna, oc hellst vegna naudsyniar skólans, oc fyrir því skyldi hann hid skjótasta fara á fund konúngs í Luckustad, enn Cancellerinn gaf hönum vegabrèf um flutníng friálsann á sjó oc landi. Fór þá meistari Brynjúlfr frá Kaupmannahöfn, hálfum mánudi fyrir páskir, á vagni til Róiskeldu, þadann til Hríngstadar, þá til Krosseyrar; þadann á skipi yfir Beltis-sund til Nyuborgar á Fjóni, þadann á vagni til Odinseyar, þadann yfir Medalfararsundsund til Koldíngar, þá til Haderslev á Holsetulandi, oc svo til Flensborgar, Rendsborgar, Itzehoe oc Luckustadar, oc fann þar Kristián konúng fiórda, oc vann fyrir hönum biskups eyd sinn, á föstudag hinn XVda Aprilis fyrir middegi, oc var sídann bodinn til borda, oc sat at med konúngi siálfum; þótti hönum vandi fylgia vyrdíngu þeirri, því at konúngi bar til oc Fridriki syni hans, oc vard svo mikit, at konúngsson gèck frá bordum. Þann dag hinn sama fór meistari Bryniúlfr aptr frá Luckustad, oc

yfir Holsetuland, þadan yfir Jotland oc Fjón, var hann at bodi í Odinsey med biskupinum Doctor Hans Michelssyni; þar eptir kom hann til Sóreyar, oc var til hèrbergis med lángvin sínum meistara Stepháni Hanssyni, hann var prófessor; þadann fór hann til Hríngstadar, oc var um páskirnar med Jörgen Seefeld, hinum göfugasta herramanni, landsdómara á Sjálandi; þadann fór hann til Hróiskeldu, oc þá til Kaupmannahafnar; kom hann þar hinn XXIXda dag Aprilis, oc var yfirheyrdr af biskupinum Doctor Caspar Brochmann, oc medtók af Cancelleranum embættisbrèf sitt; sídann var hann vígdr af Doctor Caspar Brochmann Sjálands biskupi til Skálholts, fimta sunnudag eptir páskir, oc var hinn fyrsti er hann vígdi. Enn viku sídar fór hann til skips, oc kom út á Eyrarbacka, oc fór þadann til stóls síns í Skálhollti á fimtudag um sólar upprunna, hinn XXta oc VIIda dag Júnii mánadar. Reid hann jafnskiótt á alþíng, oc hèldt þar synodum generalem sem venja var til; þar ályktadi hann med kènnimönnum samankomnum, at þadann í frá skyldi synodus Skálhollts biskupsdæmis haldast árlega á Þíngvelli, um sama tíma oc lögþíngit; oc þar sem allir prófastar landsins mætti ei, fyrir fiærlegdar sakir oc forfalla, koma þar samann, at sid annara landa, þá skyldu hinir nærstu, úr Rángár oc Arnessþíngum, Kjalarness, Borgarfiardar oc Snæfells syslum, koma hvert ár til alþíngis á Pètrsmessu aptan, oc med hinum skynsömustu prestum, er þeir skulu þángad stefna med sèr, leggia til mála eptir sem kyrkju-ordinantiann heldr til; enn fyrir því at allir prófastar voru þá ei vidstaddir til at gángast undir slíkt, þá veik hann því til samþycktar þeirra, oc liúflegrar vidtektar. Þá tilsagdi hann oc einnin alvarlega, at kosníng oc köllun presta skyldi fara at öllu eptir ordinantiunni, svo at hvar sem ecki væri jus patronatus, edr köllunarrèttr kyrkju-eigenda, skyldu sóknarmenn gèfa prófasti sem fyrst til kynna afgáng sóknarprests síns, svo at hann kæmi þegar í sóknina, edr annar skickanlegr prestr í hans umbodi, oc at giördri bæn af hönum, opinberlega af prèdikunarstól á löghelgum degi, skyldi sá, med vitund oc leyti prófasts, er kiósast vildi, láta heyra gáfu sína af tölustólnum, hvert er væri vígdr edr óvígdr, einn eda fleiri, oc skyldi þat allt hafa farit framm innan tveggia mánada frá láti prestsins. Því nærst skyldu VII sóknarmenn er hyggnastir væri oc skilríkastir, oc nefndir væri til med prófasts rádi, kiósa þann oc kalla til sóknarprests er þeir vildu, enn pró-

fastr samþyckti; enn sá er kosinn yrdi, rída sídann med kosníngarbrèf þeirra VII manna, oc skrifad undir af prófasti til biskupsfundar, enn biskup riti med hönum lènsmanni, at hann gèfi hönum veitíngarbrèf; því þá voru flest prestaköll veitt af lènsmanni hèr; taki hann svo vígslu af biskupi, oc setjist inní kallit af prófastinum; hèldst þessi medferd á köllun til stada þeirra allra, er könúngr veitti ecki siálfr, alla stund á medann Brynjúlfr biskup hafdi forrád Skálhollts biskupsdæmis.

XCV Cap. Alþíng.

A því þíngi las Pros Mundt höfudsmadr upp alvarlegar skipanir sínar í XVI greinum, bædi til andlegra oc veraldlegra, eptir konúngsbodi; þarí baud hann biskupum, prófföstum oc prestum, at giöra rètta inventarii bók, yfir allt þat er hverr kyrkja ætti, oc skyldu biskupar láta vyrda þat er óþarft væri, oc skoda hvad missa mætti frá einni kyrkju er önnr þarfnadist mest; skyldi sú vyrdíng skrifast upp í tvennu lagi, oc med nöfnum erlegra manna undir, oc önnr afhendast höfudsmanni, enn önnr liggia á kyrkiunum. Rifnar kluckur oc brotnar, hvar sem fynndist, skyldu flytjast utann oc steypast um; enn jardir sem ólöglega væri seldar frá kyrkium, skyldu teliast fyri sèr svo kyrkjurnar mætti vinna þær aptr. Biskupum baud hann at afhenda sèr jardabækr yfir kristsfiár-jardir allar, oc kyrknajardir, oc rèttann reikníng hvert ár af dómkyrkna oc skóla oc fátækra fè, oc segia hversu med væri farit, einnin útskriftir af fundatium oc máldögum dómkyrkna, skóla oc annara kyrkna; enn prestum baud hann at halda vid prestagördum sínum oc lènsjördum sem hæfdi. Þá var talat um lögmannskosníngu nordann oc vestan, oc vildi höfudsmadrinn ecki annat heyra, enn at Magnús Biarnarson at Múnkaþverá yrdi lögmadr, enn margir vildu eigi sídr kiósa til Gudmund Hákonarson á Þíngeyrum; var þá fyrst lögmadr tekinn svo at landsmenn rèdu ei siálfir, oc vann hann lögmannseyd í lögrèttu med knèfalli Þar var dæmt um málefni áttræds manns vanfærs, oc um fèlaus fátækisbörn, oc svo samþycktr dómr Vígfúsar Gíslasonar, at hreppstiórar rádi eptirlátnu fè fátækra manna; einninn konu dæmd refsíng til XII marka, er fèll med óbótamanni. Þar var enn, eptir samþyckt

biskupa oc lögþíngismanna, afhyddr Sanda-Oddr, strákr einn, fyrir illyrdi, oc hindrvitnisblöd, er hjá hönum fundust, oc blödinn brennd fyrir nösum hans; mælti hann þá er reykinn lagdi í nasir hönum: þat veit kreistr minn-eg þoli þat ecki; engann hlut mælti hann annann, nema íllt eitt, oc bad láta rú-kragann kyrrann á hálsi sèr, medann hann væri hyddr, oc var þat giört sem hann bad. Þar voru dæmd skipti á Oddsstödum milli konúngs oc Eyríks Sigurdarsonar, er sekr hafdi ordit, voru dómsmenn Arna lögmanns: Torfi Eyríksson á Keldum, Magnús á Abæ son Þorsteins Magnússonar, Biörn Gíslason Biarnarsonar, Indridi Jónsson, Amundi Þormódsson í Skógum, Kortssonar Lydssonar danska, bródir Korts oc Nicolásar, oc Finnr Gudmundarson á Sniallsteinshöfda, bródir Biarnar á Flagvelltu, þeir voru dóttrsynir Sigmundar á Hofi Þórólfssonar, enn Finnr var fadir Gudlaugar, er átti Asmundr Gudnason. Med Magnúsi lögmanni voru Marteinn Halldórsson á Alptanesi, Jón Egilsson á Skardi, Rúnólfr Sigurdarson frá Einarsnesi, Biörn Jónsson at Skardsá, Jón Gissurarson frá Núpi, Jón Teitsson Biarnarsonar. Dæmt var oc um Túngufialls-þrætuna, milli Akra oc Djúpadals, var Eggert Jónsson á Ökrum, enn Magnús Eyríksson í Djúpadal, oc urdu eigi gyldir vitnisburdir Eggerts, hefir þat opt reynt verit sídann af Akramönnum, oc aldregi dugat. A því þíngi var heimtr konúngs vegna hjálpartollr af öllu landi, því ófridar von var í ríkinu, enn landsmenn afbádu þat, sakir þraungvar þeirrar er verit hafdi; þó vann þat þá ecki, því at höfudsmadrinn safnadi þeim peníngum siálfr um öll Sudrnes, oc baud syslumönnum at gánga eptir annarstadar; þíngudu þeir oc þar um, oc var fè utann sendt í kaupstödunum, at bæn konúngs, þó minna yrdi af þeim er audugastir voru enn höfudsmadrinn hugdi til. Hann fór því oc þá framm, at upp væri færdr fiórdi hverr dalr hundrads hvers af lènum, þar hugdu Danir ei reikníng af stadinn verit hafa; enn Gudmundr Hákonarson á Þíngeyrum, er þá hafdi Húnavatns syslu, oc var hinn ágætasti madr, bar framm afsakanir innan lögrèttu oc utann, oc ritadi svör uppá hverja grein þá sem prentud var, oc þó ári fyrri útgenginn, þat sem hellst kom til leikmanna, oc tók samann supplicatiu til konúngsins til at afbidja þá framfærslu, oc lèt setja hana á dönsku, oc koma henni sídann á höfudsmannin til framburdar; gèck þat alltregt, því

hann þóttist illa vidlátinn; enn Gudmundr fèck af þessu ástsæld, oc mikinn ordstyr. Adrar greinir þær er höfudsmadrinn auglysti, voru ámynníng til lögmanna, oc allra dómenda, at þeir kaupi sèr ei þrætr um jardir edr annat, edr dragi undir sig, enn fari í öllu at konúngsbodi. Klaustrhaldarar skyldu giöra rètt jarda-registr sem prestar, oc rita allt í tvennu lagi, skyldi önnr afskrift liggia vid kyrkjur, enn önnr afhendast Jens Söfrenssyni umbodsmanni höfudsmanns fyrir Michaelsmessu. Kristfiár-jardir allar, oc LX hundrud er lágu undir Reinistad, skyldu leggiast at konúngsbodi til hospítals, er setiast skyldi í Videy; syslumenn allir, klaustrhaldarar, oc reikńinga eda lènamenn gialdi landþíngskrifaranum, sem bodit var, afdráttar-laust; oc at sídurstu baud hann sig til, sem hann var vanr, at giöra rètt hverjum manni.

XCVI Cap. Brynjúlfr biskup tekr stól.

Brynjúlfr biskup reid eptir alþíng í Skálaholt, oc var hönum afhendr stadrinn med öllu hans inventario, af brædrum oc erfingium Gísla biskups, Sigurdi prófasti Officiali, oc Arna lögmanni Oddssonum; fór þat framm hinn Vta dag Júlii mánadar, í vidrvist Orms Vigfússonar rádsmanns Skálholts-stadar, oc Jóns Gissurarsonar frá Núpi, hálfbródrs Brynjúlfs biskups; enn viku eptir Þorláksmessu hóf biskup hina fyrstu Visitatiu-reid sína yfir Vestfyrdínga fiórdúng, oc kom í Skálholt aptr viku eptir Krossmessu, tók hann glöggvann reikníng kyrkna. Þá vistadist Torfi frændi hans hjá hönum, son Jóns Gissurarsonar; kom þá út um sumarit brèf Jóns, sonar Gudrúnar á Járngerdarstödum, er hertekinn var í Algier, oc önnr fleiri slíkra manna.

XCVII Cap. Frá Halli oc fleiru.

Nú lagdi Benedict Pálsson frá sèr rádsmennsku at Hólum, oc tók Mödruvalla-klaustr; hann hafdi konúngsleifi at eiga Hólmfrídi Einarsdóttr þrímenníng sinn; þat sumar qvæntist Hákon son Gísla lögmanns Hákonarsonar, oc fèck Helgu dóttr Magnúsar lögmanns, at Múnkaþverá; var brúdkaup þeirra haldit at Mödruvöllum, þar

var Þorlákr biskup at bodi, oc Kristín Gísladóttir kona hans, oc margt hinna bestu manna; giördist Hákon nockra hríd rádsmadr at Hólum, enn sídann syslumadr í Rángárþíngi, hann var módrfadir Odds Sigurdarsonar; ecki var Magnús lögmadr þadann af vid Vadla-syslu, oc hèldt hana um vetrinn. Hallr í Mödrufelli var son Biarna í Skridu Pálssonar syslumanns Grímssonar á Mödruvöllum; þeir frændr voru hardgiörfir at mörgu; dæmdi Hallr at Spialdhaga um óhóflegann klædaburd, einnin um jördina Gullbrecku, er Kolbeinn Asmundarson beiddist dóms á. Hann var kalladr Hallr hardi, því sumum þótti hann blódgiarn; oc er mælt at hafi látit af lífi taka V eda VI þau missiri er hann hèldt sysluna, þó eptir dómum, eda fyrir mein eda hórdóma, oc eina konu taka í blódböndum, er sagt er at í frændsemi væri vid hann; enn lítt var þá vandat um fyrir sakamenn, oc eru tveir vegir frá hófi hverju. Þar víkr Asmundr at, er þá bjó í Samkomugerdi, oc lítt var í vináttu vid hann, í Hervarar-rímum, er hann segir svo:

> Stendr innlendum vyrdum verr,
> at vinna á kvinnu skyldri sèr,
> enkum krenkíng ef hún bèr,
> ádr oc þiád í súta-hver.

Hallr átti fyrst Herdysi dóttr Jóns Arnfinnssonar í Hlíd í Skagafiardardölum oc Gudrúnar Rafnsdóttur úr Skördum Oddssonar, systr Jóns, oc Pètrs hins sterka, þeirra börn voru Biarni prestr á Grund, klerkr mikill, Teitr, Páll prestr, Jón, Gudmundr, Halldóra, Gudrún. Sídann átti hann Gudrúnu dóttr Jóns prests Olafssonar í Höfda oc Rannveigar Eyríksdóttr, þeirra börn voru Magnús at Gilsbacka, Halldór í Núpufelli, Biörn, Halldóra er Gudmundr átti at Hvassafelli, Bergljót er Magnús prestr átti, Benedictsson, Magnússonar; Herdys, Ragnhildr er Hiallti átti son Biarnar Pálssonar sunnan frá Teigi; Gudrún er Oddr átti Biarnason, er seinast var klaustrprestr at Mödruvöllum. Biarni prestr son Halls bjó lengi á Grund, hann átti Sigrídi dóttr Olafs Jónssonar frá Núpufelli; VI voru börn þeirra; eitt var Herdys hin sídasta kona Þorvalds í Hrísey, Gunnlaugssonar Grímssonar frá Ökrum, voru þeirra synir Hallgrímr oc Gunnlaugr, knálegir menn; Gunnlaugr var

módrfadir Ragnheidar Þórarinsdóttr í Videy. Þurídr var önnr Biarnadóttir, er gipt var Sigurdi syni Hrólfs syslumanns í Þíngeyar-þíngi, Sigurdarsonar syslumanns á Vídimyri Hrólfssonar, þau voru módrforeldrar Sigrídar, er Jón prestr átti, er seinast var í Núpufelli, Jónsson Oddssonar frá Backa, Jónssonar frá Melum í Svarfadardal, Oddssonar hins sterka, Biarnasonar, Sturlusonar. Mikill fiöldi manna er kominn frá Halli oc systkinum hans, oc lengi lifdi hann eptir þat er hèr var komit. Þat haust er hann hafdi sysluna í Eyafyrdi var eitt kallat bauluhaust; giördi hardt til jardar allt at jólum framm, svo menn lógudu þá enn fiám sínum. Þá rak sædyr ókennilegt á Þíngeyrasandi, er Biörn at Skardsá hefir lyst; oc vard madr svo ærr í Vestmannaeyum, at djöfulódr var haldinn, oc fengu menn eigi bundit, fyrri enn þat var tekit til ráds at hann var bundinn á lopt vid bitana í Landakyrkju; þar brautst hann svo miög umm at hann sprack. Þá lèt Þorlákr biskup halda þriá bænadagi í Novembri, hinn VIta, XIIIda oc XXta dag í mánadinum; var þat almennt í þann tíma, at höfdíngiar voru trúræknir, oc vyrdu gud; var páfatrú oc helgidóma mest öll þrotinn, oc fór spaklega framm í landi; enn annarskostar var þó þá vandlæti ærit í sumum greinum, oc teiknatrú mikil; oc fór í vöxt ótti fyrir fiölkíngi, oc átrúnadr þess hjá mörgum manni; enda voru þeir hellst til fáir sem rètt þecktu christindóm, sem þó hefir laungum verit; enn óvenjur margar er leidst höfdu inn, stódu í vegi fyrir manndómlegum atburdum, oc þánkafrelsi öllu, at kalla.

XCVIII Cap. Vetrarfar oc önnr tídindi.

Þann tíma voru einnin hardindi lángsöm, er slóu nidr hugum manna; oc giördi vetr þennan jardbannasaman fyrir nordann land, 1640 eptir jólinn, svo at peníngar fèllu, fè oc færleikar, oc svo naut, þó var betra fyrir austann, enn vorit hardt hvervetna, oc bjargleysi med alþídu. Hlutir voru þá miklir fyrir sunnann land, allt at X hundrudrum, enn hvergi minna enn IV hundrud; var þó magr fiskrinn; tyndust IX menn af skipi í Loptstadasundi á Eyrarbacka, oc hèt formadr Gudmundr Jónsson; enn annar skadi vard sídar á Stockseyrarsundi med XI mönnum, sá hèt Jón Biarnason

er fyrir var, enn skipit átti Katrín Þormódsdóttir frá Brædratúngu Asmundarsonar, hún var eckja eptir Magnús Gíslason í Midfelli. Þá giördist slím í lopti, svo at ógiörla sá himintúngl þó heidríkjur væri, oc hèldst í VII missiri þadann af, oc batnadi árferdit sídann. A nyársdag giördist Jón son Halldórs lögmanns Olafssonar rádsmadr í Skálhollti. Þann vetr tyndust IIII menn á Vatnsleysuströnd, var einn Gudmundr Jónsson lögrèttumadr á Brunnastödum; enn þeir druknudu af einstökum mönnum sem mannsmót var at eda nefndir eru: Hallgrímr son Jóns lögmanns Sigurdarsonar í Grafará um vorit, Símon Gíslason í Blöndu af snjóbrú, Jón Halldórsson í Hellisá í Nordrárdal, Jón son Jóns Olafssonar Ormssonar oc Erlendr son Þorfinns Sigurdarsonar frá Reinistad í Jökulsá í Axafyrdi; Jón reid útí ófæru, enn Erlendr vildi duga hönum, oc tyndust bádir. Tveir menn fórust med fè sínu á Nordrárdal. Erlendr á Hvoli Asmundarson Þorleifssonar lögmanns, er syslumadr var í Arness-þíngi, andadist þá gudrækilega, hafdi hann verit madr audugr, oc átta Salvöru dóttr Stephans prests í Gaulverjabæ Gíslasonar biskups, var þeirra dóttir Katrín er Vígfús Gíslason átti; hann hafdi þá sysluna, oc bjó at Hvoli, oc voru börn þeirra Katrínar, Gísli oc Jónar tveir, Salvör oc Þorbjörg; er oc margt komit frá systkinum Erlendar. Jón prestr son Brands prentara, Jónssonar Jónssonar svenska, fèck þá Akraþíng á Myrum; enn Jóseph prestr Loptsson, oc dóttrson Odds biskups, er fyrst hèldt Mosfell, oc misti, hafdi nú fengit Olafsvelli fyrir tveim vetrum, oc hefir hann nefndr verit ádr, hann var mikill madr oc sterkr, oc hinn mesti raddmadr; var hann stundum í Skálhollti; hann giördi þat eittsinn til þrekraunar at hann vód Hvítá á Þengilseyri um vetr í frosti, svo hann hakadi vatnit, oc studdist vid járnstaf, enn settist á bæar-þrepskiöld er hann kom heim í Skálhollt, oc drack mikla blöndu kalda, enn eptir þat sló at hönum hroll; þá leysti Brynjúlfr biskup hann fyrir ofdyrfd. Hann átti Sigrídi dóttr Isleifs Ejólfssonar oc Seciliu Magnúsdóttr, voru börn þeirra Loptr oc Biörn, Skapti, Isleifr, Secilia, Kristín, Þorleifr. A þessu vori er getit í Aprili dóms Torfa Erlendssonar, oc hafdi hann þá fengit syslu á Nesjum sudr, því hann hafdi vináttu mikla vid Jens Söfrensson. Þá var frost, hagl oc snjór at fráfærum, oc enginn gródr fyrir nordann.

XCIX Cap. Frá höfudsmanni oc þíngi.

Pross Mundt var þá enn höfudsmadr, oc á alþíngi; kom hann med konúngsbrèf um stadfestíngu Magnúsar Biarnarsonar í lögmannsdæmi; annat var um at ei væri hæckud afgiöld af lènum, eptir því sem Gudmundr Hákonarson hafdi bedit. Hid þridja var stadfestíng Kópavogsdóms, hann hlíddi uppá kaupskap vid Dani, oc skuldareidr, oc sakir þará, oc þótti hardr oc óþarfr Islandi. Hid fiórda var um at blóddálkr væri tekinn úr fiski þegar flattr væri; útvegudu reidarar þau tvö brèf; þeir sendu skip á Bátsenda höfn, enn vildu afleggia höfn í Grindavík, sakir slisfara er þar höfdu ordit, oc líkadi Grindavíkíngum illa. Höfudsmadr baud jafnann á hverju þíngi öllum mönnum, innlendum oc útlendum, at giöra þeim rètt, oc sitja yfir málum til þess er þeim væri lokit, oc svo baud hann syslumönnum at giöra.

C Cap. Frá Brynjúlfi biskupi.

Brynjúlfr biskup kom á þíng oc setti synodum; komu þá tveir einir prófastar af þeim er ádr voru tilnefndir, Snæbjörn Stephánsson í Odda, oc Jón Jónsson á Melum; þat þótti biskupi óhlídni oc afrækt vid sig, oc þótti ei minna vera meiga enn afsökunarbrèf nockrt hefdi sendt verit, vildi hann þetta eigi vítalaust hafa, oc kalladi sannlegt at XII aura sekt væri vidlögd, sem lögrèttumönnum, er ei hefdi forföll, oc kæmi ei til þíngs á rèttum tíma, oc at þær fèsektir legdist til fátækra í þeirri sveit er sá prófastr byr í; enn er hann hreifdi þessu, beiddust prófastar af hönum oc svo prestar adrir, at þeim væri vísat til hvar taka skyldi ferdarkost oc ómakslaun, þar sem landslöginn lögdu lögrèttumönnum kost oc kaup hvert ár. Þat hèt biskup at bera framm fyrir höfmanninn; enn eigi nefndu þeir í þat sinn hverr þeim veitti kost medann þeir sátu med biskupi at dómunum, því biskup giördi þat siálfr at fornum vana; má því ei ætla, segir Jón prófastr Halldórsson, at hann edr þeir hafi leidt í hug sèr, at svo mundi biskupar glöggsærir verda at spara dómsprestum sínum fædi. Ecki er þess gètit at prestum hafi heldr nockut verit lagt til í þessu skyni, enn þó komu sídann árlega til stefnunnar svo margir prófastar oc

prestar sem á var qvedit, af ást oc hlídni vid Brynjúlf biskup, oc þó stundum fleiri, ef hann mæltist til; enn þar dróg til höfdíngskapr hans oc örleikr, því hann veitti meddómsmönnum sínum, ei at eins mat oc öl, oc dryck þann annann er þeir vildú hafa, medann þeir sátu at dómum med hönum, heldr einnin vyrdugligt ávarp oc veitíngar, oc at sídurstu vinsamlega þöck fyrir adstod þeirra oc ómaka. Engum gegndi hann ordum eda eyrindum er synodo voru til tálmunar medann á málum stód; enn sídann lèt hann færa tjöld sín frá Þíngvelli í þann stad vid Hrafnagiá er stutti stígr heitir, oc dvaldi þar medann hann ritadi brèf sín med þíngmönnum, eda sysladi í ödrum eyrindum, eda gegndi vinum sínum; var þar opt mikil mannqvæmd oc veitíngar stórar. Þat var þá sídr í þeim málum er snertu jafnt andlega oc veraldlega, at syslumenn nefndu í dóm jafnmarga presta oc leikmenn, enn stundum nefndi prófastr presta, enn syslumadr leikmenn í hinn sama dóm, oc voru þat kalladir helmíngadómar; stefndust þá oc dæmdust prestar opt fyrir veraldlegum; þat þótti Brynjúlfi biskupi fráleitt gódum sidvana í ödrum löndum konúngs, oc vandasamt fyrir biskup eda prófast at samþyckja slíka dóma, ef eigi skyldu þeir annadtveggia hlaupa inní annara syslan, eda dómarnir yrdu at eins hálfgiörfir ella; fyrir því ályktadi hann á þessum fundi, at andleg mál skyldu dæmast at eins af andlegum, oc klerkum stefnast fyrir hid næsta yfirvald sitt. A þessu þíngi las hann upp í lögrèttu umqvörtunar-brèf sitt, at hann þættist vanhaldinn af erfíngium Gísla biskups Oddssonar um gyldleika á peníngum Skálholltsstadar, oc um bresti þeirra, oc fyrnd oc lasleika dómkyrkiunnar, er þá var mjög hrörleg; einnin þörfnun at utanfarar tillagi eptir biskups vígslu, ávexti á stadarfè oc peníngum, oc enn fleiru, oc beiddist á dóms oc leidrèttu af Pros Mundt höfudsmanni. Nefndi þá Jens Söfrensson, umbodsmadr höfudsmansins, menn at hans bodi, til at skoda mál þetta, oc semja á bádar sídr, Magnús lögmann Biarnarson, Vígfús oc Hákon Gíslasonu, Þórd Henriksson, oc Biörn Pálsson Gudbrandssonar, hafdi Biörn þá fengit Vadlasyslu, oc bjó sídann at Espihóli hinum nyrdra, oc Pál Gíslason landþíngskrifara; þeir voru hindradir er nefnast skyldu fyrstir syslumanna, Þorsteinn Magnússon á Þyckvabæ, oc Þorleifr á Hlídarenda Magnússon Jónssonar. Magnús lögmadr reid af þíngi, oc þeir allir til Bessastada, oc þadann í Skálhollt med Jens umbodsmanni, oc samdist þar,

hinn XXta oc VIIIda dag Júlii, fyrir medalgaungu fógetans, oc þeirra annara, sátt ímillum Brynjúlfs biskups oc Oddssona, Arna lögmanns, Sigurdar prófasts, oc Eyríks, oc Margretar systr þeirra, med þeim hætti, at þau fengu Brynjúlfi biskupi tyutygi hundrud til eignar í jördum, oc þó atqvædalitlum, voru þat hálf Engihlíd nordr í Holltastada kyrkjusókn XXV hundrud, hálft Lángholt efra í Runamannahrepp *XX* hundrud, hálfr Reinir á Akranesi XX hundrud, Sleggiulækr í Sídumúla-sókn XXIV hundrud, hálfr Biarghóll í Stadarbacka-sókn í Midfyrdi VIII hundrud, oc III hundrud oc LX álnir í Vatnshorni í Skorradal; þarímóti gaf meistari Brynjúlfr biskup þá brædr med öllu qvitta, um dómkyrkiuna oc allt henner inventarium, er hönum væri vitanlegt at hún ætti, oc sérhvad annad er hann þóttist vanhaldinn af ádr, þöckudu svo hverir ödrum skiptinn.

CI Cap. Qvonfáng Brynjúlfs biskups.

Þadann reid Brynjúlfr biskup nordr oc Magnús lögmadr oc adrir; oc var í Augusti mánadi hinn IXda dag, haldit at Skridu í Hörgárdal handsalsöl meistara Brynjúlfs oc Margretar dóttr Halldórs lögmanns Olafssonar; þar var Þorlákr biskup oc Magnús lögmadr at Múnkaþverá, Vígfús oc Hákon syslumenn Gíslasynir lögmanns, oc margt annat göfugmenni; enn hinn *XXX*ta dag sama mánadar var haldit brúdkaup þeirra med mikilli rausn, í vidrvist hinna sömu manna; fór sídann Halldóra Jónsdóttir, med þremr dætrum sínum ödrum, Valgerdi, Helgu oc Sigrídi sudr í Skálhollt, til vistar med Brynjúlfi biskupi, oc vard hann þeim kynsmönnum til upphefdar oc adstodar, oc giördist brátt hinn mesti skörúngr oc frammqvæmdarmadr, bædi í embættis athöfnum, oc búsyslan, sem þá hafdi þegar nockut synt sig, enn syndist þó meira sídann.

CII Cap. Frá ímsu, oc svo mannalát.

1641 Þá var vetr afbragdsgódr til jóla, enn þadann af þó hardr, oc jardbönn á þorra, oc öndverdlega á Gói, enn frost því meira sem á leid, oc hardt öndverdt vorit; enn batnadi fiórda dag páska, oc

giördi vor gott; miklir voru þá hlutir med Sudrlandi öllu, oc lestarhlutr í Þorlákshöfn, svo mörgum þótti sem brugdit hefdi árferdi, oc hellst afla til batnadar, sídann Brynjúlfr biskup kom til stólsins. Þá tyndist skip frá Hrauni í Grindavík sexæríngr med VII mönnum þridja dagin í dimbilviku. Var prentud á Hólum útleggíng yfir Manassisbæn Forsters, þeir kölludu þat gyllini skriptargáng, oc lagdi Þorlákr biskup út; einnin bæklíngr Winthers um helvíti oc bænadaga prèdikanir. Biörn at Skardsá ritadi útleggíngu yfir gátur Gèsts blinda. Þá var mál í Eyafyrdi milli Biarna Jónssonar er kalladr var Eyfyrdíngr oc Ivars Olafssonar, um heytöku. Konúngsbrèf komu nockr um smáhluti; eitt er mælt at væri lèn fálkaveidar til Jóhans Mumms Hollendska, oc hans barna; oc enn er sagt, at kona sú er Margrèt Gunnarsdóttir hèt, gæfi konúnginum XIV hundrud í Arnarhollti á Kjalarnesi. Um þær mundir andadist Holgeir Rósenkrans er fyrri var höfudsmadr, oc hafdi lærdóms ord mikit. Þá lèt Ormr Jónsson lögrèttumadr í Arnessþíngi dóm gánga í umbodi Vígfúsar Gíslasonar syslumanns, um preststyundir af öllum kyrknajördum þar í syslu; var sá dómr lesinn upp á alþíngi, oc átti at samþyckia; enn meistari Brynjúlfr biskup kom í lögrèttu, oc spurdi lögrèttumenn hvert þeir vissu at slíkar tyundir hefdi nockuru sinni verit goldnar af Skálhollts jördum? þeir neyttu því; þá qvadst hann afsegia nyar álögr allar á landseta dómkyrkiunnar, oc jardir hennar, eignir eda inntektir á móti konúngsbrèfi, er bannar þvílíkt án hans leyfis; lèt hann þá lesa þar upp brèf sín, oc vard sú ályktan, at mál þat skyldi standa til konúngs urskurdar, enn því var eigi hreift sídann svo menn viti, oc fèck biskup af því ámæli nockurt af prestum. Madr var tekinn af á alþíngi, sá hèt Helgi Þorgeirsson, hann hafdi fallit í hordóm, oc stockit af landi med enskum á Vestfiördum, qvongast sídann á Englandi at lifandi konu sinni hèr, oc komit aptr þar eptir, oc legit hèr um vetr, enn tekinn þvínærst. Á því þíngi kærdi höfudsmadrinn miög, at hann fengi eigi þau skjöl af biskupum er hann hafdi beidst eptir, oc ei heldr af veraldlegum, oc baud at þau skyldi þá enn afhendast umbodsmanni sínum fyrir Michaelsmessu. Þorlákr biskup kærdi þar, at vída væri enn dalr sá ógoldinn er kyrkjur skyldu leggia til biblíu prentunar, oc endrnyadi höfudsmadr þá bodit. Fiskar ókennilegir voru sènir í Borgar-

fyrdi oc Hvalfyrdi, oc ormr í Lagarflióti. Þá visiteradi Brynjúlfr biskup Austfyrdínga-fiórdúng, oc fèll med hestinum, er hann reid frá Heydölum í Breiddal, oc laskadist í hægri hendi, enn Biörn Þorvaldsson kippti í lid; Torfi Jónsson frændi hans taldi þat med krossburdi. Ragnheidr var þá borinn, dóttir hans, oc Gudrídr dóttir Þórdar prests í Hytardal, er sídar átti Jón Vígfússon. Magnús lögmadr gipti þá Jórunni dóttr sína Jóni Magnússyni í Midhúsum, hann var sonarson Ara í Ögri; þeirra son var Magnús lögmadr er átti Gudrúnu Þórgilsdóttr frá Brimilsvöllum, þeirra dóttir Margret er Gísli Jónsson átti í Máfahlíd. Gísli son Magnúsar lögmanns hafdi verit hèr um vetrinn, oc fór þetta sumar utann til Danmarkar, oc þadann til Hollands, oc dvaldist þar vid háskóla í Leiden er þar var frægr, oc komst þar í vinfengi vid mikilsháttar menn, oc hina lærdustu; hèldt hann sig ríkmannlegast allra úngra manna íslendskra í þann tíma. Sótt gèck mikil um haustit; fór þá Jens umbodsmadr utann, oc vard Lauritz umbodsmadr. Tyndist þá skip á Eyasandi, milli lands oc eya. Þat haust lèt Þorlákr biskup halda þriá bænadaga. Þá keypti Þórdr prestr í Hytardal hálft Saudafell, af Gísla Olafssyni Hannessonar í Snókedal, hann keypti oc margar adrar af Olafi födr hans; son Gísla var Sigurdr Dalaskáld. Margir prestar dóu nordanlands í sóttinni, einnin Sigurdr prestr Oddsson í Arnarbæli XIta dag Novembris, hann var vel at sèr, oc lærdr madr; enn jafnsnemma eda litlu ádr Astrídr Gísladóttir lögmanns Þórdarsonar, kona Jóns Magnússonar at Haga á Bardaströnd syslumanns í Dölum, oc Jón Magnússon litlu sídar hinn XVda dag Novembris. Jón Oddsson í Reykiavík andadist á allraheilagramessu, enn Oddr prófastr Stephánsson í Gaulverjabæ, fadir Sigurdar prests í Arnarbæli, hinn IIIdia Decembris, sonarson Gísla Jónssonar, var hann þá miög aldradr, oc einn hinn lærdasti madr á landi hèr. Þau missiri beiddist konúngr eptir gódhestum hèdann, tveimr, þeim sem minnstir væri at vexti.

CII Cap. Frá sama.

1642 Vetr var þvínærst gódr, þvíat árferdi var miög batnat, bar þat þá til um qvöld hins þridja Januarii, at Einar Narfason oc Jóseph prestr Loptsson frá Olafsvöllum ridu frá Skálholti á ís, oc var

ein vök í, reid Einar í vökina oc tyndist. XI dögum sídar andadist Páll prestr Erasmusson heima á Skúmstödum, oc þótti merkilegr madr verit hafa. Snjóflód hlióp á Reinivöllu í Kjós hinn XXta dag Februarii, oc tók hey-mestöll, enn dráp XII naut, oc spillti túni, enn mönnum í fiósi vard borgit. Sama dag hlióp á Þorlákstadi, svo bærinn mátti ei þar vera sídann. Oddr Oddsson var þá prestr at Reinivöllum, enn Einar Illhugason tók vid þat ár, er sídann vard prófastr. Vídar spilltu snjóflód miklu, heldst á Tindstödum á Kjalarnesi. Madr druknadi á Hólmsgrandanum, Sigurdr Sighvatsson er lengi hafdi búit at Hvaleyri. Snjóflód fleigdi manni á sæ út austr á Kolmúla, enn annar nádist. Þá tyndust skip undir Eyafiöllum, enn tyæríngr í Grindavík med IX mönnum; sexæríngr tyndist í Borgarfyrdi, oc XII menn dóu skyndilega í Grímsey. Þá andadist at Þíngeyrum Halldór prestr Þorsteinsson, er prófastr var í Húnavatnsþíngi; fleiri urdu skada-tídindí á stöku mönnum. Um vetrinn lèt Gudmundr Hákonarson gánga dóm at Sveinstödum í Vatnsdal, XVIIIda dag Februarii um letíngia, enn Biörn Pálsson at Espihóli sídar um mála Olufar Thómasdóttr. Þá dó Jón prestr Sigurdarson Einarssonar at Breidabólstad í Fliótshlíd, oc tók Vígfús Oddsson Gaulverjabæ. A alþíngi var dæmdr arfr frá þeim börnum hinna herteknu í Algier, er tekit hefdi Tyrkiatrú; þar kom oc mál Ivars Olafssonar oc Biarna Eyfyrdíngs; nefndi Magnús lögmadr í dóm Sigurd Markússon, Eggert Jónsson á Ökrum, Rúnólf Sigurdarson frá Einarsnesi, Martein Halldórsson, Nicolás Einarsson, Jón Egilsson á Skardi; enn Arni lögmadr nefndi Biarna Gíslason, Indrida Jónsson, Pálma Henriksson Gíslasonar, Hannes Helgason; hans ættmanna verdr sídar gètit; Ara Magnússon, oc Jón Þorkèlsson, oc fèll Biarni á málinu, sem í hèradi, oc dæmdist öfundarbót, hann var flækjumadr mikill. Þar kærdi höfudsmadrinn enn hid sama sem fyrri, at hann fengi ecki skjölinn; hann baud oc lögmönnum, oc Hákoni syni Orms Vígfússonar, er þá var landþíngsskrifari, at skoda öll jardaskjöl oc innfæra í bækr med undirskriftum oc innsiglum. Af því þíngi reid Torfi Jónsson vestr at Núpi med födr sínum, oc skildi ádr vid Brynjúlf biskup med blídu, oc fór utann um sumarit til frama sèr; enn Brynjúlfr biskup reid um Sudrnes, oc Visitatiu-reid fyrir jökul, oc kom heim aptr um krossmessu; aptr reid hann til Vest-

fiarda, oc í Trékyllisvík oc Adalvík, þar hafdi eigi biskup ridit um í meir enn C vetr, fór hann þadann yfir Isafiardardjúp, oc til Hollts í Önundarfyrdi, oc sat þar kaupöl Biarnar Snæbjarnarsonar skólameistara, er hann gèck at eiga Þórunni dóttr Jóns prófasts Sveinssonar í Hollti, bródur Brynjúlfs biskups; tók hann þar blessan födr síns, er þá lá í kör, oc reid sídann í Skálhollt austr; hefir hann svo frásagt siálfr; í þeirri ferd keypti hann járnhrínginn forna frá Helgafells kyrkju fyrir XL álnir, enn hann var vyrdr fyrir XV álnir, oc var kalladr stallahríngr hofgodans at Hofstödum, er hann hafdi at eydum, oc at hann hefdi verit lagdr til Helgafells kyrkju er kristni kom, oc mátt ei takast þadann, nema færi í Skálhollt; enn þat er þó annarskostar undarlegt at stallahríngur hafi af járni verit. Þá andadist hinn VIta dag Augusti mánadar, vestr at Saudlauksdal í Patriksfyrdi, Ragnheidr Eggertsdóttir Hannessonar, er átt hafdi Magnús Jónsson gamli, oc módir var Ara í Ögri oc þeirra Magnússona, hún hafdi átt IX hundrud hundrada í jördum, oc verit höfdíngskona merkileg; hafdi hún þriá vetr hins Xda tugar, oc var borinn vetri fyrir fráfall Jóns biskups Arasonar. Um þær mundir var óþyckt med Gudmundi Hákonarsyni, oc kaupmanni á Skagaströnd Kristiáni Hesselberg, baud Magnús lögmadr Jóni Egilssyni á Geitaskardi at dæma um þat, fór þat framm hinn IXda dag Augusti, oc dæmdust kaupmanni sektir fyrir ord oc atvik; enn deginum eptir var giör sátt á medal þeirra oc var mælt at kaupmadr hefdi drjúgum ordit at þægia í kyrrd. Þá var borinn Halldór son Brynjúlfs biskups í Skálhollti, hinn VIIIda dag Decembris.

CIV Cap. Mannalát.

1643 Næsti vetr var gódr, enn skip tvö tyndust, tíæríngr í Grindavík, oc komust þó af menn nockrir, enn sexæríngr á Midnesi; var þá fiskafli mikill. A þeim vetri andadist Hákon bóndi Biarnarson Gíslasonar at Nesi vid Seltjörn, fadir Gudmundar á Þíngeyrum, oc þótti merkilegr madr verit hafa; þat var á föstudaginn lánga; hann hafdi átta Solveigu dóttr Jóns Marteinssonar, oc voru börn þeirra önnr enn Gudmundr, Sigurdr, Biörn, Þórunnar tvær oc Halldóra. Sigurdr átti Ingibjörgu dóttr Einars Hákonarsonar,

Arnasonar, Gíslasonar, þau áttu nockr börn, enn illa reiddi Sigurdi, því hann var lausrádr miög. Biörn átti Þorkötlu Jónsdóttr systr Sigurdar prests, er druknadi at Helgafelli, oc börn allmörg, var hann oc lausrádr, oc vissu menn ógiörla hve mörg voru launbörn hans. Þórunn var gipt Kort Þormódssyni Kortssonar hins danska Lydssonar, þeirra son var Þorleifr, hann var fyrst skraddarasveinn í Kaupmannahöfn, oc þótti þó allvel framadr, oc fèck sídar Stranda-syslu; enn dætur voru Þórunn er átti Þorleifr prestr í Sölvatúngu, oc Katrín er átti Jón prestr Dadason í Arnarbæli. Magnús var enn Kortsson, lögrèttumadr í Abæ, hann átti Þurídi dóttr Magnúsar er þar var ádr, Þorsteinssonar í Þyckvabæ, þeirra börn voru Magnúsar tveir, Þorsteinn, Lydr prestr oc Kort; Lydr prestr var fadir Gudmundar födr Lyds syslumanns oc Magnúsar læknis. Lydr var enn Kortsson. Halldóra Hákonardóttir var gipt Eggerti frá Snóksdal Hannessyni Biarnarsonar, þeirra börn voru Hannes, sem ætt er frá kominn, Jón eldri, oc Jón yngri á Hofstödum, hann átti Margretu dóttr Steindórs Finnssonar á Ingialdshóli, oc krenktist, oc margt fleira í þeim ættum. Steindór Finnsson hafdi í þennann tíma þridiúng af Stapa umbodi, oc var vel at sèr, enn þó sóadist vid þat fè hans. Þrír menn urdu brádqvaddir á Steinvadi í Utmannasveit, þat var haldit af silúngsáti, þess er kalladr er öfuguggi. Þau missiri andadist Ingialdr lögrèttumadr at Reykjum í Midfyrdi Illhugason Gudmundarsonar, oc var þá Illhugi son hans prestr at Tjörn á Vatnsnesi.

CV Cap. Frá alþíngi oc höfudsmanni.

Ecki fæ eg giörnínga talit er þá voru giördir, svó at neinn frædist af; enn á alþíngi var þat ályktat at lausamenn væri eigi bændum til meins med skipa-útgiörd sinni; oc at þat yrdi naudverja at bíta þann sem fer med fíngr í munn manni; oc um Ingu Kolbeinsdóttr úr syslu Vígfúsar Gíslasonar, er fundinn var í dularmáli vid barn sitt, at henni vægist á lífi til frekari ransóknar, medann ei mátti sanna at hún hefdi fargat því; oc enn fleira. Þar kærdi Pros Mundt höfudsmadr miög, at hann hefdi eigi fengit skilríki þau er hann heimti af biskupum, enn þó af nockrum veraldlegum, oc fyrir þá sök fengi hann ecki samit jardabók yfir

lalit allt; krafdist hann svars þeirra hví þeir hefdi svo giört, enn eigi vitu menn hverju þeir hafa svarat; hann baud þá öllum mönnum at giöra þeim lög, sem hann var vanr, oc at þeir kæmi supplicatium til sín er þat vildu, ádr hann færi utann; hann bad menn selja konúngi ædardún fyrir fullt verd, oc leggia í kaupstadi; sídann fór hann utann, oc var Lauritz Nicolásson umbodsmadr hans; kom hann eigi sídann híngat.

CVI Cap. Manntión.

Skiptapi vard á krossmessu þat haust, oc mannskadar einstakir; þá gat madr barn vid stjúpdóttr sinni í Húnavatns-þíngi; enn á Mariumessu á jólaföstu bar þat til at Sigurdr prestr i Middölum, son Olafs prests at Kvennabrecku Moldar-Brandssonar, var sóktr til Hamraenda frá Snóksdal, at veita þiónustu vinnukonu; hann var lítt meira enn þrítugr madr, oc átti Ragnheidi Eggertsdóttr Hannessonar í Snóksdal; hann fór fylgdarlaust heim upp yfir hálsinn í útsynníngs-jelium, oc villtist, oc leiddi hest sinn, til þess er hann hrapadi ofann fyrir björginn, fyrir utann Hamraenda, XX fadma hátt, oc fanst at morgni er hans var leitat, örendr, enn hestrinn hafdi komit til Hamraenda um qveldit, oc var taumrinn nidri. Þótti svo Ragnheidi oc fleirum, sem væri at kènna ávyrdíngu Hannesar bródr hennar í Snóksdal, oc var med þeim heldr kaldt um stundir; fèck hennar seinna Pálmi Henriksson lögrèttumadr, oc er afqvæmi þeirra talit ádr.

CVII Cap. Frá ímsu, oc um styriöld.

1644 Um vetrinn voru hlutir gódir; þá tyndist sexæríngr á Utskálum í Gardi XIVda dag Febrúarii mánadar med VII mönnum, oc skip tyndist hjá Narfakoti. Hollendsk skip komu í Hafnarfiörd um vorit, vildu skipveriar kaupa vid landsmenn, enn umbodsmadr sendi þegar eptir Arna lögmanni Oddssyni, oc rèdist þat af, at Islendíngum var bannat at kaupa vid þá; sigldu þeir þá vestr undir jökul, oc seldu þar. Rúnólfr son Jóns prests á Skeggiastödum Rúnólfssonar, var þann vetr skólameistari at Hólum, eptir

Sigfús Egilsson. Þá kom út ritníngar-útleggíng Þorláks biskups Skúlasonar, oc þóttu heldr sumstadar dönsk ord í, er hún var af dönsku lögd út, sem legr fyrir herbúdir, eda stígvèladir fyrir skófatadir, oc enn fleira, þar var skipt í versum, oc var hún í því handhægri hinni fyrri. Mikil ótídindi höfdu spurst hingad út um vorit úr ríki konúngs vors Kristiáns fiórda, höfdu Svíar veitt ágáng stórann, oc Hollendíngar lagt samann vid þá, oc giört innhlaup ógurlegt í Holsetuland, oc vídar í Danmörku, rænt oc brennt hvervetna sem þeir komu. Vard þá ei af danskri siglíngu út híngad, fyrr enn undir haust, oc ei kom höfudsmadr. Var dæmt á alþíngi um konur þær er liúga á sig barneign, oc annar dómr um fullrètti. Þar kom fyrir dómr úr Húnavatns-þíngi um barngètnad Biargar Andresdóttr med Jóni Þorsteinssyni, er átti módr hennar, oc reinst hafdi óhæfr vid hana til barnlagnadar, eptir svörnum vitnum, var Gudmundr Hákonarson dæmdr vid þann vanda skilinn, oc málinu skotit til höfudsmanns atgiörda er hann kæmi. Ingun Kolbeinsdóttir var oc dæmd sek eptir dómi Vígfúsar Gíslasonar, því hún hafdi eigi fengit afbötunar gögn, oc ályktudu þeir þat lögmenn Arni Oddsson oc Magnús, Arni Gíslason á Hólmi, Eyríkr Sigvaldason á Búlandi, Magnús Þorsteinsson í Abæ, Bárdr Gíslason, Claus Ejólfsson, Jón Þorkèlsson, Biörn Gíslason, Pètr Henriksson, Einar son Þorsteins Magnússonar, Magnús Biarnason, Thómas Finnsson, Amundi Þormódsson Kortssonar, Finnr Gudmundarson á Sniallshöfda, Olafr Helgason; enn þeir voru sumir er frágengu, oc þótti ofhardt, oc ecki at íslendskum lögum, voru þat Eggert Jónsson at Ökrum, Biörn Þorvaldsson Biarnarsonar á Æeustödum, Pètr Þórdarson í Tialdanesi, Oddr Þorleifsson frá Búdardal bródir Benedicts, Einar Jónsson, Þorkèll Olafsson, Jón Egilsson á Skardi, Eyríkr Finnsson á Kálfalæk bródir Steindórs, Ari Magnússon, Vígfús Jónsson, Arni Teitsson Biarnarsonar, Pètr Einarson á Ballará, Jón Teitsson, Biörn Jónsson at Skardsá, Rúnólfr Sigurdarson frá Einarsnesi, Hannes Helgason, Indridi Jónsson, oc Gísli Brynjólfsson Jónssonar Eyríkssonar í Klofa Torfasonar, hann bjó í Ölvershollti, oc var bródir Asmundar smids í Litluvöllum. Fleiri urdu þar dómar. Þar lètu biskupar bádir, meistari Brynjúlfr oc Þorlákr, bióda þat um allt land, at haldast skyldi bænadagr, oc var med samþycki lögmanna beggia Arna Oddssonar oc Magnúsar Biarnarsonar, oc hinna bestu manna er nærri voru,

skyldu menn bidia gud um linun á þeirri styriöld oc ófridi, sem þá væri fallinn yfir konúngsríkit, med miklum oc audmjúkum formála. Þvílíkt allt var prófföstum bodit at ámynna presta um, enn prestum at ámynna sóknarmenn, svo at hverr skyldi kominn til sóknarkyrkju sinnar á nefndum degi, at forfallalausu, enn þat var midvikudagrinn eptir Laurentius-messu; til at bidja audmjúklega guddómlega hátign, eptir þeirri nád sem gud vill gèfa, oc skyldu allir vel gæta sín fyrir hræsni. Þann dag skyldi eigi vinna framm yfir middegi. Syslumenn skyldu athuga med alþídu, oc sekta þá um VI aura til sannra ölmusumanna, sem á móti brióta, enn hreppstjórar skipti þeirri ölmusu med sóknarprests rádi; beri prestar framm naudsyniar þessar, alvarlega, af prèdikunarstóli, á hverjum helgum degi, þar til er sá dagr kèmr, oc svo sídann, oc hafi allir hversdagslega í bænum sínum, til þess er Gud bænheyrir oss; þat bænarform afhendi meistari Brynjúlfr biskup syslumönnum þar á þínginu. I þessum ófridi unnu Svíar med ofrefli lids XIV stórskip af Dönum, í Octobris mánudi, med mönnum oc herbúnadi oc allri áhöfn. Þar fèll Pros Mundt höfudsmadr med miklum drengskap oc hreysti, er oc mælt at fallit hafi Hans Ulrik son Kristiáns konúngs.

CVIII Cap. Tilburdir.

Sumar þetta kom út mislíngasótt, hún hafdi eigi komit hèr fyrri oc var þúng oc mannskæd, oc gèck yfir allt land, dóu CVI í Skagafyrdi; urdu þá vída húsbrunar, oc einn í Vídirnesi fyrir Sigfúsi presti Egilssyni, er skólameistari hafdi verit, þar brunnu einnig XXX hundrud í bókum oc klædum. Þá fèck Jón Halldórsson lögmanns Ingibjargar dóttr Jóns Magnússonar í Haga, hafdi ádr átt hana Gunnar son Arngríms prests lærda, oc var hann dáinn; enn Valgerdar dóttr Halldórs lögmanns fèck þá Gudmundr frá Keldum Torfason Eyríkssonar Biarnarsonar Þorleifssonar lögmanns; hlutadist Brynjúlfr biskup til þeirra giptumála hverutveggia til eflíngar ætt Halldórs lögmanns; hann gat oc son siálfr er Sveinn hèt eptir födr hans, oc vildi hann ei lifa. A þeim missirum var Stephán, son Olafs prófasts Einarssonar í Kyrkjubæ, med Doctor Olafi Worm í Kaupmannahöfn oc lærisveinn hans, oc

setti völuspá á latinu; tók um þær mundir allra fyrst at vitnast oc eflast aptur fornfrædi íslendínga; er þat sagt at Stephán hafi fengit svo mikla vyrdíngu, at Franskr sendimadr hafi bodit hönum af hendi cardínalsins af Richelieu út til Fracklands, oc hafi hann eigi þegit. Þá giördí vedr oc flód á Sudrnesjum oc spillti skipum; oc þat finnst at eldr hafi komit upp í Hofstadafialli í Skagafyrdi, má sá eigi mikill verit hafa, er Biörn at Skardsá gètr þess eigi samsveitis. Þá vard þat hinn XVIIIda dag Decembris, at Sveinn prófastr Símonarson í Hollti andadist, oc var þá hálfnyrædr, oc hafdi prófastr verit í hálfann Vta tug vetra, enn prestr alls VII vetr hins VIIda tugar, oc þótt æ hinn merkilegasti madr. Þá dó oc Halldór prestr Ketilsson at Kálfafelli.

CIX Cap. Ættir.

Þeir menn hafa nefndir verit stundum vid dóma, er lögrèttumenn voru, oc ættir eru frátaldar, oc nú voru vid aldr er hèr var komit, Eyríkr Sigvaldason oc Nicolás Einarsson. Eyríkr bjó á Búlandi, oc var son Sigvalda Halldórssonar frá Þyckvabæ Skúlasonar Gudmundarsonar Sigvaldasonar lángalífs, enn módir hans var Elin dóttir Jóns Olafssonar á Svarthóli, hann átti fyrri Þórunni Sigurdardóttr frá Breidabólstad, bródrdóttr Odds biskups, oc voru þeirra börn Þórarinn prestr í Heydölum, oc Halldór prestr, sem ætt er frákominn, oc dætr fiórar, hèt ein Elin kona Hiallta Pálssonar í Teigi. Sídann átti Eyríkr Valgerdi Olafsdóttr Helgasonar, hún var eckja eptir Sigurd prest Einarsson mág hans, Steinun var hellst af börnum þeirra, kona Högna prests í Einholltum, födrmódir Bergs prófasts í Biarnanesi, oc margir prestar eru þadan. Biarni var oc fyrri konu son Eyríks, er var Skálhollts rádsmadr fyrstr, enn sídann syslumadr í Skaptafells syslu, oc átti Sigrídi dóttr Biarna Oddssonar á Bustarfelli, oc verdr hans enn gètit. Nicolás Einarsson bjó at Hèdinshöfda nordr, hann var son Einars á Hèdinshöfda, Nicolássonar á Múnkaþverá, Þorsteinssonar í Hafrafellstúngu, Finnbogasonar lögmanns, hann átti fyrri Þórdysi Jónsdóttr oc XV börn, enn sídar Helgu Arnadóttr oc IX börn; son hans var Einar prestr at Skinnastödum er átti Þorbjörgu dóttr Jóns

prests Þorvardssonar, oc margt afqvæmi, hann var eigi haldinn aldæla, oc forn í skapi; einn son Einars prests var Eyríkr fadir Eyríks á Asmundarstödum; Jón var annar son Nicolásar, lögrèttumadr. Þorbjörg dóttir Nicolásar átti Gudmund prest Kètilsson á Refstad; Gudrún önnr dóttir hans átti Jón prest Thómasson at Hálsi bródr Sigfúsar er sveinn var Odds biskups, Gudleif átti Þorvald prest á Hrafnagili Thómasson bródr þeirra. Jón bródir Nicolásar Einarssonar bjó í Hafrafellstúngu, hann var fadir Þórarins prófasts at Hrafnagili, oc Þórarins prests í Gardi; slíkt var þá afqvæmi Þorsteins Finnbogasonar í Þíngeyar-þíngi, oc margt annat, enn sumt vídsvegar um land.

CX Cap. Frá ímsu.

1645 Um vetrinn hinn Vta dag Febrúarii mánadar druknadi Jón Skálholits rádsmadr Halldórsson lögmanns, í Brúará, oc skólasveinn med hönum, Bödvar son Steindórs Finnssonar af Ingialdshóli; þeir höfdu ridit í Þorlákshöfn oc þadann í þoku, oc hugdu menn þá villst hafa útá ís á Oseyri, fannst lík rádsmannsins viku sídar, var flútt í Skálholit, enn barn þat andadist er Ingibjörg ól kona hans. Skip tyndist á Kialarnesi, var þá fiskifengr gódr, enn vor hardt. A Maríumessu á lángaföstu var Páll son Biarnar Magnússonar á Raudasandi, oc Helgu Arngrímsdóttr hins lærda, vígdr til Selárdals, var hann haldinn hinn lærdasti, oc vyrdr mikils af biskupi, verdr hans gètit sídar, er hann var prófastr; enn þó lifdi Halldór prestr Biarnason þá enn í Selárdal; deidi Helga módir Páls prests litlu sídar, oc Eyríkr prestr Kètilsson í Vallanesi, allnafnkèndr madr; enn Arni prestr Jónsson á Látrum vestr, Biarnarsonar á Reykhólum Þorleifssonar, lagdi þá af Flatey fyrir elli sakir. Hallgrímr Pètrsson hafdi fengit Hvalsnes, oc vildu eigi margir til verda, lèk þat ord á at prestar mundu þar ei vellátnir af stórbockum, svo sem var Torfi Erlendsson syslumadr, hann var fiárplógsmadr, oc lítt vinsæll. Þorsteinn prestr á Skardi Oddsson Þorsteinssonar andadist þá einn. Siáfargángr var hinn mesti fyrir nordann land. Var á þeim missirum prentat at Hólum Manuale Mölleri. Þá lèt Þorbergr Hrólfsson hída Svein skotta son Axlar-Biarnar á Helgastada-þíngi, fyrir vanhyrdíngu Gudsorda oc sacramentis,

oc hafdi hann þá verit hiddr eitt sinn í Húnavatns-þíngi ádr fyrir landhlaup oc glettíngar. Gudmundr at Laugum Jónsson Illhugasonar prests, umbodsmadr þeirra frænda Þorbergs oc Hrólfs, lèt oc dóm gánga at Helgastödum hinn XXVIIIda Maii mánadar um ólöglega adtekt á fè. Gudmundr átti Seciliu dóttr Arna á Grítubacka Magnússonar, þeirra synir voru Jónar tveir, oc Hallgrímr prestr vid Myvötn, oc Þórgrímr í Krossavík. Þórdr Henriksson i Borgarfyrdi lèt oc dóm gánga um jardar-ábúd oc kúgilda-dráp. Madr einn hèt Jón oc var Hálfdánarson, hann var í Vadnesi í Grímsnesi, þar kom drengr XV vetra um nótt, Símon Brandsson, oc bardi á dyr, gèck Jón út fáklæddr oc út fyrir bæinn, enn Símon eptir hönum, oc hjó hann í höfudit, hvert högg at ödru svo hann fell vid oc lá í kör um sumarit. Símon var tekinn oc fluttr til alþíngis, oc höggnir af hönum þrír fingr, oc skorit af eyra. Madr barnadi oc stjúpdóttr sína í Höfnum sudr, oc strauk sídann, enn konann var tekinn af á Bessastödum. Þridja dag Júnii hèldt Brynjúlfr biskup prestastefnu at Vælugerdi í Flóa; voru þar margar greinir færdar framm til at afskipa helmínga-dóma þá er fyrri höfdu verit, oc voru þeir afteknir med öllu. Þessir voru dómsprestar: Halldór Dadason í Runa prófastr í Arness þíngi, Finnr dómkyrkjuprestr í Skálhollti Jónsson, Jón Dadason í Arnarbæli hálfbródir Halldórs prófasts, Hallr Arnason, Jóseph Loptsson á Olafsvöllum, Gottskálk Oddsson í Middal, Jón Jónsson, Jón Gunnlaugsson á Núpi, Salomon Jónsson at Mosfelli í Grímsnesi, Sigurdr Jónsson at Torfastödum, Jón Erlendsson at Villíngahollti, Alfr Jónsson í Kaldadarnesi, oc Gudmundr Biarnason á Hraungèrdi; eptir þat lèt Lauritz Nicolásson umbodsmadr, stadfesta þá samþyckt med X dómsmönnum, oc stadfesti enn siálfr med XVIII klerkum, at Egilstödum í Austfyrdíngafiórdúngi um haustit, enn ári sídar at Stadarstad med XVIII prestum.

CXI Cap. Fráfall Þorsteins prests.

Þá var Jens Söfrensson í höfudsmanns stad, oc átti at giöra konúngi skil fyrir öllum tekjum af landi, oc hafdi hálft annad hundrad dali, voru þat þá mikil laun; hafdi hann oc vald svo mikit sem

höfudsmadr, oc þótti laungum hardr; er þá sagt af hafi verit tekinn Ingvildr Kolbeinsdóttir at vestann, enn eg hygg Ingunni Kolbeinsdóttr er ádr getr. Þá fèck Sigurdr son Jóns Sigurdarsonar í Einarsnesi oc Ragnheidar Hannesdóttr fyrri konu hans, Kristínar frá Hytardal systr Þórdar prests, oc er frá þeim ætt mikil; andadist oc Hólmfrídr kona Benedicts Pálssonar í mislíngum; enn Benedict fèck sídann Sigrídar dóttr Magnúsar at Siáfarborg Jónssonar Jónssonar at Ökrum Grímssonar, hún var fríd sinum oc fagrhærd, var hún köllud hinn stórráda; var henni misgèfit vid Jón bródr sinn, hann var kvennskr til skyrgiördar oc annara slíkra hluta, enn aldregi kèndr vid konu. Svo þótti Benedict eptir þat hann fèck Sigrídar, sem hann mundi betr kominn med Tyrkjum fyrri. Þann tíma hèldt Þorsteinn prestr Hvamm í Nordrárdal, son Tyrfíngs í Hjörtsey Asgeirssonar prests at Lundi, oc var vitr madr oc all-mikilhæfr, hann átti Jórunni dóttr Einars prests á Melum Þórdarsonar lögmanns, enn módir Jórunnar var Gudrún dóttir Marteins biskups; þau voru börn þeirra, Einar, Jón, Arni oc Gudrún, hennar fèck Benedict í Bólstadahlíd, son Biarnar Magnússonar Biarnarsonar Jónssonar biskups; enn þá er Benedict skyldi fá Gudrúnar, reid Þorsteinn prestr med hönum vestr undir jökul, oc sóktu brúdkaups-kost, oc er þeir voru á heimleid, vestr á fiörum hiá Gnúpá, var Þorsteinn prestr nockud druckinn, fèll aptr af hesti sínum, oc var þegar örendr; var hann grafinn í Hiörtsey. Fór þá Jórun nordr med Gudrúnu dóttr sinni, oc börn hennar önnr, oc giptist Þorbergi Hrólfssyni á Seilu; áttu þau ecki börn, því hann var þá gamall, oc þau bædi. Einar Þorsteinsson var þá XII vetra, oc fór hann í Hóla skóla undir tilsión Runólfs Jónssonar skólameistara. Þat haust giördi hregg oc snjó svo mikinn í sæluviku, at peninga fennti á fiöllum, enn kaupför dönsk er at landi voru kominn rak í haf aptr, oc fengu villr oc hrakníngar. Jens Söfrenssyni voru þá afhendir Bessastadir.

Nú líkr þar frásögnum Biarnar at Skardsá, þó margt sè eptir ödrum ritat, oc margt uppgötvad med ímsum hætti; tók hann nú at eldast miög, oc giörast sliósk ygn, oc því ætla eg hann hafi hætt at rita tilbardi; enn Oddr á Fitjum son Eyríks Oddssonar biskups reit annál þar nærst yfir nockur ár; oc þar eptir Benedict prestr at Hesti, oc þykir þat allt merkilegt sem hann

hefir skrád; voru þessir annálameistarar nafnkendastir í hinni XVIIdu öld, enn sídann urdu þeir fleiri jafnframt.

CXII Cap. Ímislegt er vidbar.

1646 Vetr var gódr oc þá laungum fátt til tídinda; þá lèt Þorlákr biskup bæta nya húsit á Hólum er Gudbrandr biskup hafdi látit smída fyrir IX vetrum hins fimta tugar, fèck hann til timbrmann danskann er skrúfadi þat upp, oc setti undirstödu nya, oc endrbætti þat er hrörnat var, oc gaf hönum XL dali til launa; stód þat lengi sídann. Þá lágu skipbrotsmenn danskir um vetrinn í Patriksfyrdi; var hèr út Jens. Söfrensson oc Matthias bródir hans. Afli var mikill. Þá urdu bæabrunar, oc brunnu tvær konr inni, oc margt fèmætt, at Kornsá í Vatnsdal, oc vídar urdu skèmdir. Þá var þat á einu vorþíngi í Borgarfyrdi at Secilia á Kalastödum Arnadóttir Gíslasonar biskups, er Illhugi Vígfússon hafdi átta, bar þat á Olaf prest Bödvarsson í Saurbæ, at hann hefdi haft hrossakjöt fyrir refa-agn, oc bad syslumann skrásetia, oc afsagdi prestsþiónustu hans vid sig, var hún stórlynd. Þat spurdi Brynjúlfr biskup, enn þó var eigi borit fyrir prófast nè hann, oc lèt hann stefna Olafi presti til prestastefnu at Melum haustit nærsta hinn XXVIIda Augusti; þar voru VI prestar oc hèradsprófastrinn; enn biskupi þótti þurfa XII menn í dóm þar sem mál tæki til embættis, oc þar med kom ei Olafr prestr, fyrir því var úrskurdat at hann hèldi sèr frá embætti til þess er höfudsmadr oc biskup mætti umdæma á almennilegri prestastefnu á Þíngvelli; ei er gètit málsloka. Steindór Finnsson lèt þá af Stapa umbodi, er hann hafdi hálft, enn Sigurdr prestr í Miklahollti bródir hans andadist. Finnr oc Sigurdr voru synir hans, enn Gudlaug, Sigrídr oc Gudrún dætr. Þeir brædr voru í fèlagi; var Sigurdr líkþrár, oc erfdi Finnur hann. Finnr Sigurdarson fèck Kristínar dóttr Jóns Olafssonar frá Svarfhóli Jónssonar Olafssonar, tók Jón þessi missiri prestskap í Hvammi í Nordrárdal, hann átti Sigrídi dóttr Lopts prests Skaptasonar oc Kristínar Oddsdottr biskups, systr Jósephs prests á Olafsvöllum, reindu þeir mágar orku med sèr, oc var nær um med þeim. Börn Finns oc Kristínar voru Þórdr oc Steindór í Krossnessi oc fleiri, enn Þórdr átti mikit afqvæmi, oc var fadir Þórdar prests í Hvammi,

höfudsmadr, oc þótti laungum hardr [illegible]
inn Ingvildr Kolbeinsdóttir at vestan [illegible] Jón prestr Olafs-
beinsdóttr er ádr getr. Þá fèck Sig[illegible] Brynjúlfr prestr oc
Einarsnesi oc Ragnheidar Hannesdó[illegible] Lása, bródir Jóns
frá Hytardal systr Þórdar prests, o[illegible] Helgu dóttr Hall-
adist oc Hólmfrídr kona Benedict[illegible] mikla Brynjúlfs
Benedict fèck sídann Sigrídar dótt[illegible] Sigrídar Loptsdóttr,
sonar Jónssonar at Ökrum Grímsson[illegible] Ey, enn þeir voru
hærd, var hún köllud hinn stórr[illegible] at Reykhólum Þor-
bródr sinn, hann var kvennskr[illegible] Finnssonar oc Sigrídar,
hluta, enn aldregi kèndr vid kon[illegible]. Jón Halldórsson
hann fèck Sigrídar, sem hann m[illegible] Þat sumar kom út kon-
fyrri. Þann tíma hèldt Þorstein[illegible] skyldi verd þeirra leggiast
Tyrfíngs í Hjörtsey Asgeirsson[illegible] Svenn skotti um land, oc
oc all-mikilhæfr, hann átti Jór[illegible] grenna, edr synt af sèr adra
Þórdarsonar lögmanns, enn m[illegible] alla vanrækti hann gudlega
Marteins biskups; þau voru [illegible] menn; hann vildi eittsinni
Gudrún, hennar fèck Benedict [illegible] Einarssonar at Undirfelli;
sonar Biarnarsonar Jónssonar [illegible] ádr, oc var svo einfaldr
sam[illegible] Gudrúnar, reid Þorsteinn p[illegible] hann mundi taka vid hinu
snaudann; [illegible] brúdkaups-kost, oc [illegible] þat er vidtók, oc giördi hann
oc ráku hann me[illegible] var Þorstein[illegible] vilja sínum, því menn komu at,
alþíngi hid mesta húdlát, þegar ören[illegible] úr plátsi; hönum var dæmt á
[illegible] hann þadann vestr. Þar var oc
dæmt um þriótsku Biarnar Eyríkssonar vid ómagadóm Vigfúsar
Gíslasonar syslumanns; oc um Ivar Sigurdarson óeyrdarmann úr
Húnavatns-þíngi; oc um hálfkyrkju er óþörf syndist at Kalastödum,
oc enn fleira. Hardt var þá fyrirbodinn kaupskapr vid alla þá er
eigi voru úr ríkjum Dana konúngs. Þá lèt Brynjúlfr biskup afhenda
Jens Söfrenssyni fógeta þat inventarium Skálhollts stadar er óþarf-
legt vyrdist, XXIII naut gèld gömul, IIII þrevetr, XXII tvævetr,
tvö vetrgömul, saudi tvævetra oc eldri CXCV, vetrgamla CXX, oc
smjör mikit. Var Jens vyrdr sem höfudsmadr, oc hafdi öll for-
rád af konúngi; hann hafdi þá C dali í laun, enn hálft annat
hundrad í kostpenínga; var hann hèr laungum á þeim árum sumar
oc vetr. Þá druknadi í skreidarför Arni Isleifsson Ejólfssonar Hall-
dórssonar. Um haustit eptir var nytíng gód; oc svo gódr vetrinn
1647 eptir, at engir menn mundu þvílíkann; frost var nær aldrei, oc
syndust mönnum gróa í keldufölllum á Þorra. Var þá nógr fiskr

...nn einmánud, oc hlutir miklir á sumar-
...VI hundrud (tólfræd) hafi ordit á Alpta-
...r nockru minni.

...II Cap. Mannalát.

...nn í vetri andadist Vígfús á Hvoli syslu-
... Hákonarsonar, var hann eigi gamall madr,
...n hafdi átta Katrínu dóttr Erlendar á Hvoli,
...ttr Gíslasonar biskups, börn þeirra voru
...nar tveir, vard annar sídann syslumadr í
...eira; Salvör oc þorbjörg. Lík Vígfúsar var
...nga, því þá voru sumar-páskir, enn Arness-
...yar tóku þeir eptir hann Torfi Erlendsson,
...r madr, hann var bródir Gregers Bangs, sem
...mbod, oc Snæfells-syslu, enn þeir voru stjúp-
...ar umbodmanns á Bessastödum. Nærri hvíta-
...ián son Kristiáns konúngs fiórda er ríki hafdi
...n hálf fimtugr. þá segia sumir prentadr væri
...ltari, sèr í lagi, eptir því sem hann vár í rítn-
... beidni þorleifs Magnússonar at Hlídarenda.
... prestr Jónsson tók þá Miklahollt er ádr hafdi haldit Torfa-
...adr hjá Skálhollti. þá hefir Biörn Snæbiarnarsonar frá Kyrkju-
bóli verit skólameistari í Skálhollti í XI vetr, oc haft alla stund
bú í Isafyrdi, oc verit þar jafnann á sumrum, oc syslat um þat,
oc flutt konu sína í milli haust oc vor, svo hún var med hönum
í Skálhollti á vetrum, því hann var athafnamadr mikill, sem þeir
fleiri Kyrkjubólsfrændr; hann var optast gæfr oc stundunarsamr,
enn þótti vandfysinn, oc tortryggr miög, svo hann trúdi nær eng-
um; hann vígdist í þennan tíma at Stadarstad, til Capellans Gud-
mundi presti Einarssyni. Snæbjörn prestr fadir hans hafdi gèfit
Stad í Adalvík fyrir Beneficium í veikleika sínum, enn Torfi prestr
bródir hans hèldt Kyrkjuból. þorleifr son Jóns Sigurdarsonar í
Einarsnesi, oc Ragnheidar Hannesdóttr frá Snóksdal hafdi framast
utanlands, oc vard skólameistari eptir Biörn, var hann vel at sèr.
þá kom út konúngsbrèf um presta, er sannir verda at barngetn-
adi, at þeim mætti enginn veita uppreisn, nema konúngr siálfr.

Öndudust þá nockrir prestar þeir er merkilegir voru: Gissr prestr Gíslason á Þíngmúla var einn, oc vígdist þángad sídar Biarni son hans; annar Sigurdr á Rafnseyri Snorrason Asgeirssonar prests frá Lundi. Þá dó oc Bergþór lögrèttumadr nyrdra, Sæmundarson prófasts í Glaumbæ Kárssonar, hans son var Kár fadir Olafs, födr Jóns, födr Olafs á Frostastödum, födr Olafs Prófessors í Túnsbergi. Torfi son Jóns Gissurarsonar frændi Brynjúlfs biskups oc fóstri, giördist þá kyrkjuprestr í Skálhollti í stad Finns Jónssonar, hann fèck Vallanes eptir Eyrík prest Kètilsson, enn fór þó ei þángat. Þorlákr biskup lèt reisa um sumarit klucknaportit at Hólum, oc færa þángad IIII kluckr, med hinni miklu kluckunni, er Líkabaung var köllud, oc nidri hafdi legit sídann hin fyrri kyrkjann hrapadi; þar voru danskir menn til forsagnar, oc var hún undinn upp med rádi þeirra, oc atburdum miklum; höfdu kluckurnar verit fyrri í stöplinum, svo sem sidr er til í ödrum löndum, at þær hánga í turnum yfir kyrkjum. Þau missiri andadist Arnfrídr Benedictsdóttir hins ríka módir Eggerts á Skardi Biarnarsonar, var hún þar med syni sínum. Þá var bodit upp Stapa umbod fyrir DCC oc XL dala, oc tók þat enginn þannig.

CXIV Cap. Aftaka Jóns Þorsteinssonar.

Jón hèt madr oc var Þorsteinsson, oc hefir hans ádr getit verit; hann hafdi qvænst í Húnavatnsþíngi, oc fengit þeirrar konu er Herdys hèt; þau voru samann III ár, oc hafdi fallit styrdt á med þeim, oc Herdys lyst því fyrir ærlegum konum at Jón bóndi sinn væri ei laginn til hjónabands samfara; eptir þat voru þau enn samann eitt ár oc XIII vikr, enn þá gat Jón barn vid dóttr konu sinnar er Biörg hèt, oc medgèck þat, enn vildi sveria fyrir eginkonu sína Herdysi módr hennar; var sá eydr dæmdr hönum at Sveinstödum, enn hann vann hann svofeldann, at hann hefdi eigi holdlegann verknad framit med Herdysi; hún vann í annan stad sjöttareyd fyrir Jón, oc var þá dæmt at hann skyldi eigi dræpr vera, enn þau sektudust um IX merkr hvert til konúngsdómsins, Jón oc Biörg, þarmed skyldu lögmenn úrskèra hvert vera skyldi refsíng edr fèlát. Hafdi þar stadit vid um tvö ár er hèr var omit, at drógst undann, oc kom fyrir Jons Söfrensson, enn hönum

þótti ofmikit atgiört, oc qvad slíkar sakir ecki dæmast meiga hèr í landi; kom hann því fyrir konúnginn, oc fèck brèf hans uppá, at þau skyldu líflátast bædi, Jón oc Biörg, enn dómrinn skyldi ónytr; voru þau svo tekinn af á alþíngi, oc medkèndi Jón aldrei annat enn fyrri; var konúngi dæmt fè hans uppá fyrirspurn Gudmundar Hákonarsonar. Enn af slíku vard í þann tíma mikil medaumkan manna med barngètnadar málum, oc óvild vid stóradóm oc annat er þar laut at, enn kom þó at litlu, því at Danir höfdu ríka stjórn yfir landinu, oc fylgdu fast lögunum eptirgiafalaust, um lánga hríd medan Kristián fiórdi var konúngr, oc mest medann Jens Söfrensson var út hèr; var oc lítt grenslast um edlilegar orsakir til slíkra vidburda er þessi var; þótti sumum Jens Söfrensson ofstrángr um þvílíkt, enn þó var hann skilgódr oc vitr, hafdi hann hèr álit oc vald meira enn flestir umbodsmenn, eda þeir er eigi báru höfudsmanns nafn. Er þat eitt til merkja, at á því sumri kærdi Biarni Sigurdarson á Stockseyri í lögrèttu um jardaskipti, enn Jens baud hönum oc erfingium Vígfúsar Gíslasonar, at láta af kaupi þeirrar jardar undir fiögra marka sekt, oc hid sama baud hann um öll önnur jardakaup, er voru í móti konúngs brèfi, oc var því hlídt. A því þíngi var dæmdr arfr hreppum eptir ölmusumenn; oc um dóm Þorsteins Magnússonar á Þyckvabæ oc Þorleifs á Hlídarenda um vitnisburd fedga tveggia, oc enn fleira. Þorleifr Vestfyrdíngr, er þar var miög nafnkèndr, Þórdarson, Þorleifssonar á Mödruvöllum, deidi þá, oc var fullgamall.

CXV Cap. Frá Gudmundi Hákonarsyni oc ætt hans.

Gudmundr Hákonarson bjó í þann tíma at Þíngeyrum, oc hafdi Húnavatns syslu, hann hagadi sèr jafnan til góds hlutar, var oc ör oc vel at fleiru; hann átti Halldóru dóttr Ara Magnússonar í Ogri, oc Kristínar Gudbrandsdóttr biskups; börn þeirra er á legg komust voru Þorkèll oc Helga. Þorkèll fèck á þessu sumri Solveigar, dóttr Magnúsar lögmanns at Múnkaþverá, þau settu bú at Stóruborg í Vídidal. Gudmundr son Ara Gudmundarsonar úr Skagafyrdi Einarssonar frá Bólstadahlíd Þórarinssonar, var sveinn Gudmundar Hákonarsonar eina stund, oc gaf hann hönum hundrad

er hann bar hann á brecku, því hann var miög þúngr oc feitr, bjó sá Gudmundr í Flatatúngu sídar, oc var fadir Ara prests at Mælifelli, Jóns prests í Stærra-Árskógi, födr Þórarins prests í Grímsey, oc þeirra systkina fleiri; átti hann Gudrúnu dóttr Biarnar á Laxanryri Magnússonar. Þorkèll son Gudmundar Hákonarsonar oc Solveig átti IIII börn, Hákon var einn, hann bjó sídar at Mardarnúpi, oc mægdist vid Þorvard prest á Breidabólstad, oc lèt ei börn eptir; Ari var annar, hann fèck Astrídar Þorleifsdóttir frá Haga á Bardaströnd, oc bjó þar, oc hafdi syslu, hans börn voru Þorkèll, oc Þorleifr prófastr á Breidabólstad, Magnús Capteinn oc Teitr oc Halldórur tvær. Gudmundr var hinn þridji, hann átti launbörn ein, oc vard bráddaudr hjá Hólum í Ejafyrdi. Ingibjörg var hid fiórda, hún giptist Magnúsi syni Benedicts Pálssonar oc Sigrídar stórrádu; vid Þorkèl Gudmundarson hygg eg sè kènnt Thorkelins nafn. Helga dóttir Gudmundar Hákonarsonar var kona Biarnar sonar Magnúsar lögmanns Biarnarsonar. Fátt vard svo göfugt afsprengi Gudmundar sem hann var siálfr. Svo er sagt, at konúngsbrèf nockr væri útgèfinn þessi missiri, um konr er setja börn útá audn, oc at Jens Söfrensson lèti presta í Hóla biskupsdæmi fá tillög sín, oc slíkt annat. Gètit er oc þess, at þá hafi Jón lærdi, er um þessar stundir var at Dalakoti í Utmannasveit, ritat eda útlagt heims-sögu ágrip nockut; ádr hafdi hann samit qvædi um ímsann hègómà, oc æfi-drápu sína engu betri, oc um álfa; því nærst um steinakrapt, bók þá er hann var sektadr fyrir. Svo hefir oc sagt Biörn at Skardsá, at hann hafi ritad nockut móti lærdómi Lúthers; var hann nú þremr vetrum betr enn siötugr er hèr var komit, oc er nú lokit hans ydnum.

CXVI Cap. Frá Brynjúlfi biskupi.

Meistari Brynjúlfr biskup í Skálhollti visiteradi þetta sumar Vestfiördu í þridja sinni, oc messadi at Flateyar kyrkju XIIta sunnudag eptir Trinitatis; þar bjó þá Jón bóndi Torfason prests Finnssonar, hann átti bók eina á pergamenti med múnkariti eptir lángfedga sína, þar voru á Noregs konúngasögr oc margt annat, oc var hún köllut Flateyarbók; hafdi Brynjúlfr biskup falat hana ádr fyrir peninga, oc er þat fèckst ei, þá fyrir V hundrud í jördu,

oc var hún eigi föl at heldr; enn sídann er Jón fylgdi hönum til skips úr eyunum, gaf hann hönum bókina, oc ætla menn at biskup muni fullu hafa launat. Þá bók gaf hann sídann konúnginum, því at hönum baudst seinna at vera sagnameistari Fridriks konúngs, afsakadi hann sig frá því hæversklega, oc lètst ei meiga fara med konu sína oc börn í önnr lönd, enn sídann var hönum falit á hendr at útvega fornfrædi. Hann reid med fullgiörfa menn at viti oc burdum í visitatiur sínar, oc stundum fiölmennr á Austfiördu eda Vestfiördu, hafdi hann med sèr lærda menn sína, skólameistara oc heyrara, presta hyggna, edr adra velframada menn, til gódra úrræda ef taka þyrfti til, oc svo til at þurfa sídr lids annara, oc svo nockurn þann er orkumadr var mikill ef stórbockum þyrfti at mæta. Þat hafdi verit fyrrum, at mjög ójafnlega geck til med tillag fátækra presta af hinum audgari beneficiis, var jafn þúngi lagdr á hina fátækari stadi oc hina audgustu, svo at Reykjahollt oc Melar, hvert um sig, skyldi ala prest at öllu, jafnt vid Breidabólstad oc Odda, enn stundum var hinum gömlu prestum, er capellan þurftu til adstodar, kyppt frá kallinu, oc vísat á uppeldi stadanna, svo sem var um Orm prest Þorvaldsson á Reinivöllum, á dögum Odds biskups; hönum fèll til þögn eda málleysi snöggsinnis um þær mundir er Herluff Daae misti hyrdstjórnina, oc fèck ei at taka son sinn sèr til styrktarmanns, oc batnadi þó aptr; enn VI prestar dæmdu hann á Reykholltsstadar tillag, svo biskup fengi komit þar inn Oddi presti Oddssyni; XI vetrum sídar þá Ormr prestr deidi, skipadi Oddr biskup med brèfi sínu Ejólfi presti Arnþórssyni í Gördum at leita sèr uppheldis af tillagi hinna sömu stada, svo Jón prestr Bödvarsson í Reykjahollti siái um hann eitt ár eda missiri, oc svó Jón prestr Jónsson á Melum jafnlengi, enn sneydt var hjá Hollti oc Breidabólstad, er annan stadinn heldt sonr Odds biskups, enn annan bródir hans. Svo gèck oc á dögum Gísla biskups Oddssonar, enn þó med bón oc lempni; þann ójöfnud tók Brynjúlfr biskup af, oc tók til hve mikit hverr stadr skyldi leggia á ári, eptir inntektar hæd; einskoradi hann þat hverki í dölum eda kaupmannsvöru, er erfidt mætti verda at gialda út, lèt þat vera í venjulegu tektagialdi presta, hálft í fridu á vorum, enn hálft í smjöri eda daudu á haustum, oc var þat áqvedit á prestastefnu at Breidabólstad í Fljótshlíd á

þessu ári; voru á hans dögum teknir á tillagit fátækir prestsmenn uppgèfnir, er eigi áttu fè fyrir sig, enn höfdu góda kynníngu um lærdóm sinn oc lifnad, enn ecki svallarar eda hyrduleysíngiar. Hann qvad einnin á at hverr landsfiórdúngr skyldi annast sína presta, oc var þat ei svo ádr.

CXVII Cap. Smídi Skálhollts kyrkju oc stadar.

Brynjúlfr biskup tók at byggia upp stórmannlega stad oc kyrkju í Skálhollti, oc med kostnadi miklum; fèck hann til oc flutti at sèr hina besta rekavidu er fá mátti, oc útlendska vidu fèck hann mikla; hafdi komit út haustinu ádr enn nú er frásagt, grenividr gotlendskr á Eyrarbacka skipi, svo mikill at þat var hladit, oc kostadi meir enn CCC dala, þat ætladi hann til kyrkjusmídis; stórvidir allir voru dregnir heim á ísum þegar akfæri var á vetrum, af stóls landsetum, oc ödrum er atfengnir voru, fyrir laun full; fór hann at dæmum Ögmundar biskups, oc lèt Flóamenn oc Ölvesínga draga stórtrèn af Eyrarbacka, uppad klettunum fyrir nedann Brúnastadatún, enn Grímsnesínga oc Túngnamenn, Hreppamenn oc Skeydamenn þadann heim í Skálhollti; enn er hverr dráttr var kominn heim undir jólavallar-gard, baud biskup at bera hey útundir gardinn, oc mat á bord; lèt svo sleppa hestunum í heyid, er þeir máttu ei lengra draga, enn dráttarmenn, þá er þeir höfdu komit triánum í kyrkjugardinn, med atstod heimamanna, skyldu setjast undir bord, oc gèck hann fyrir því siálfr; hann fèck oc til hina bestu smidi oc körskustu, at saga, tegla oc höggva viduna, oc voru stundum XXX eda fleiri, enn sumir smídudu járnsmídi, oc lagdi hann til kyrkjunnar í gadda, rek-saum oc hespr LX vættir járns; var forsmidr Gudmundr snickari Gudmundarson frá Bæ í Borgarfyrdi, oc var þá nykominn út, hann var þann tíd hagastr madr á landi hèr, oc hjó sídar skírnarfontinn í Hólakyrkju, oc marga legsteina, oc enn fleira, er hann bjó fyrir nordann. Brynjúlfr biskup ritadi þessi missiri rit um ástand Islands, oc sendi Otta Krag secretera konúngs; hann hafdi oc ádr ritad, oc reit sídann, sendibrèf mörg til lærdra manna, oc greinir yfir Saxa Grammaticum; hann lagdi oc út nya Testamentit sem mest eptir griskunni, oc nockut fornyrdt, þat vildi Þorlákr biskup

eigi láta prenta, því hann hugdi ordamupurinn mundi hneigsla alþídu; oc med því hann hafdi hid mesta bóka-safn þá þegar, oc fornfrædi oc sögr, er flest ritadi Jón prestr Erlendsson í Villíngaholti, oc vildi at slíkt yrdi prentat, enn þóttist sjálfr verda um at siá ef rètt skyldi verda, oc grunadi þó fylgi- eda lidsinni Þorláks biskups vid sig í slíku, bad hann konúng á þessu sumri at hann mætti hafa heimilis-prentverk lítit, oc mundi þat veitt hafa verit, ef Otti Krag secreteri vinr hans, hefdi ordit nógu skjótt vid at bera þat fyrir konúnginn, því at hann var í vingan konúngs, enn þat vard ecki.

CXVIII Cap. Konúngaskipti oc frá ímsu.

Þau missiri spilltist vedrátt nockut eptir því sem áleid, oc um jólinn ofannverd andadist Gudmundr prestr Einarsson at Stad á Ölduhrygg, er þar var lengi, oc merkilegr madr. Þá var hardr vetr frá Magnúsmessu fyrir jól, oc allt til hvítasunnu, svo vída fèllu stórum útigángs-peníngar, oc mest í Þíngeyarþíngum oc Austfiördum; var vorit hardast, oc mykti aldrei fyrr enn í einu, urdu margir menn bjargarlitlir, enn miklu fleiri peníngslausir, því at jardbönn voru mikil. XIV byrnir gengu á land á Ströndum, oc margir annarstadar, því at allt var fullt af hafísum; laungum voru fiúk oc ófærdir miklar, oc gengu sumir menn frá heimilum. Þann vetr andadist Kristián konúngr fiórdi, vetri betur enn sjötugr, enn ríki hafdi hann haft í LX vetr; giördist Fridríkr sonr hans konúngr eptir hann, oc vard ádr at gánga at þúngum kostum vid edalmenn, því þeir rèdu þá öllu í Danmörku at verr var. Jökulsá í Axarfyrdi var þá ridinn á ísi í fardögum, oc var fyrst saudjörd í útsveitum á Jónsmessu; sumstadar vard ecki slegit gras, þvíat eigi var leyst upp af völlum allstadar á midju sumri; var sumar vott oc kaldt, oc spilltust hey af hafís-suddum oc brunnu; fátt komst í ver ofannverdann vetr, þvíat margir sneru aptr, enn fiskr var þó fyrir. Var vetr þessi kalladr glerúngsvetr eda rolluvetr, oc vard ecki bót at sumrinu. Þá lèt Þorlákr biskup fyrst giöra at timbrstofunni á Hólum, er Audun raudi hafdi byggda. Sótt var í landi, oc mest á Vestfiördum, dóu menn margir; manntapar urdu oc nockrir. Madr hèt Grímr Pálsson, hann var skólagenginn, oc

1648

druknadi í Grímsá. Magnús Jónsson Magnússonar var þá syslumadr í Bardastrandar syslu, hann lèt taka Svein skotta þiófs, var hann þá frægr af illvyrkjum um allt land, oc dæma, oc hengia um vorit í Raudaskördum, son hans var Gísli brókr, er sídar var hengdr austr í Dyrhólum; enn annar er sagt hafi heitit Steingrímr, oc búit í Þíngeyar þíngi, oc verit saudaþiófr mikill, oc sèu menn frá höaum komnir, oc ordit betri í þridja lid enn fimta frá Axlar Byrni. Gètit er um vorit tveggia dóma Benedicts Halldórssonar syslumanns í Skagafyrdi. Mjólkurkúm var þá gèfit hey til alþíngis í útsveitum, enn sumstadar lengr; oc ridu þá ecki syslumenn til þíngs úr Dölum eda vestar fyrir hardinda sakir. Seint í Júnio andadist Arngrímr prestr hinn lærdi, at Mel í Midfyrdi, oc var hann þá áttrædr. Þá bætti Brynjúlfr biskup XX oc einni kú vid þat inventarium er fæckat var ádr í Skálhollti, fyrir þat allt vitu menn engann peníng komit hafa. Þat hafdi borit til nyrdra, at prestar tveir komust í mál samann, Jón Pálsson at Ríp, oc Olafr Olafsson er fyrri var skólameistari, oc kalladr lærdi karl. Jón útdeildi Olafi sacramentum, oc sagdi Olafr blód verit hafa í kalcikunum, enn Jón qvad hann siálfann hafa spítt í blódi; þar vann Olafr tylftareyd fyrir, enn þó ætludu menn at bádir hefdi þeir allillt málefni, sotti Þorlákr biskup þá af báda, enn Jón var dæmdr þetta sumar á alþíngi sekr IIII mörkum oc fiölmælismadr. Þar var oc konu dæmd refsíng er tvísaga vard um barnsfaderni; oc svo um heitíngar Odds Magnússonar, er hann hèt at giöra sig at lausamanni, oc brenna upp Fagranes, þar Gottskálk prestr var; oc enn um vísur er Rögnvaldr Jónsson qvad um Audun Sigurdarson í Dölum, var því vísat til Biarna Pètrssonar á Stadarhóli, er þá var syslumadr.

CXIX Cap. Fráföll manna oc fleiri tídindi.

Hans Nansen borgmeistari í Kaupmannahöfn, oc Jóhan Mumm Hollendski, höfdu þá fengit af konúngi laxveidi í Hvítá í Borgarfyrdi; þat afbad Brynjúlfr biskup med brèfi til konúngs, qvad laxinn ei gánga meiga í árnar upp til nota mönnum, ef óþinn væri stemdr; hann æskti einnin skipaferda til Grindavíkr aptr, kalladi þar von mestra fiskikaupa vid Skálholltsstad; oc fèck hann þetta,

því at útlendir oc kaupmenn voru þá ei einrádir um allt; enn Jóhann Mumm bygdi hús í Hvanneyrar landeign. Um þíng andadist Þórdr prestr Thómasson, er lengi var í Garpsdal, oc Snorri Asgeirsson, er miög lengi hafdi búit at Varmalæk í Borgarfyrdi; enn litlu sídar Jón Sigurdarson í Einarsnesi, er syslu hafdi vestann Hvítá, oc fèck hana Sigurdr sonr hans. Gísli son Magnúsar lögmanns var þá kominn út fyrir tveim vetrum, oc þótti kurteysastr úngra manna, hann hafdi verit á Englandi seinast, fèck hann þá Múlasyslu, þvíat Biarni Oddsson lagdi af, oc sídar Skriduklaustr, er Jón Biarnarson veik frá, sá er þar var lengi, oc hèldt sídann Múlasyslu alla. Þá dó Gudmundr prestr Gudmundarson í Fljótshlíd, oc Finnr prestr Jónsson í Skálhollti, er Vallanes hafdi fengit; Biarni prestr á Kolfreyustad Ormsson Egilssonar, Högni Jónsson, er fyrri var at Stafafelli, oc Halldór í Selárdal Biarnason Halldórssonar Einarssonar Sigvaldasonar lángalífs; einnin Jón á Núpi Gissurarson Þorlákssonar, hálfbródir Brynjúlfs biskups, oc merkilegr madr, enn Torfi son hans fèck Rafnseyri eptir Sigurd prest Snorrason, oc hèldt at eins þessi missiri. Sigurdr son Gísla prests Einarssonar fèck Stad í Grunnavík. Um sumarit fór utann Halldór son Jóns prests Bödvarssonar í Reykiahollti, Teitr son Torfa prests Snæbjarnarsonar á Kyrkjubóli, oc Magnús son Magnúsar Jónssonar syslumanns. Þá visiteradi Brynjúlfr biskup Austfiördu. Þat var þá bodit af ríkisrádi at menn skyldu halda þriá bænadaga, í mynníngu Kristiáns konúngs hins fráfallna, oc bidja Gud þess at hann gæfi mönnum aptr gódann stjórnara, því at þraungt var fyrst um kosníngu Fridríks konúngs. Brèf eitt var þá borit til Islands, er nockrir höfdu logit upp til at auka hjátrú, þat átti at vera gèfit út af Christo sjálfum af himni, med mörgum hègómlegum atvikum, oc hefir þat hjá sumum mönnum geymst framm á vora daga. Þá gèck Gudmundr prestr Biarnason í Laugardælum at eiga Astu dóttr Orms í Eyum, enn Teitr prestr at Prestsbacka Þóru dóttr Einars prests Arnfinnssonar at Stad í Hrútafyrdi; Einar sá var lögvitr madr, oc verdr enn gètit; bródir hans hèt Vilhiálmr, oc lítt vinsæll í uppvexti, sídann bjó hann í Avík á Ströndum, oc þótti þar ribbaldi, hann var þá kalladr Galdra-Vilki, oc var nockra stund syslumadr, oc mörg voru þau systkin. Jens Söfrensson var þá enn fógeti, oc fór utann. Þá bjó at Stórólfshvoli Katrín Erlendsdóttir, eckja Vígfúsar Gíslasonar, hún var haldinn nockut fè-

glögg. Þar brunnu hinn XXXta dag Octobris öll húsinn nema kyrkjann, oc hinir mestu fèmunir, barnafè Vígfúsar, er sagt at Katrínu hafi dreymt ádr at kyrkjann brynni, enn hún hafi haft þar inní kistur sínar med mörgu fèmætu, oc hafi látit bera þær í bæinn, enn kistur hjúa sinna í kyrkju aptr, enn öfugr hafi ordit draumrinn. Biarni Biarnason, er þá bjó at Ingunnarstödum í Múlasókn á Skálmarnesi, skar sig á hálsinn á því hausti, enn batnadi þó aptr. Þá er enn mælt at andast hafi Gudrún Olafsdóttir í Snóksdal, er Hannes Biarnarson hafdi átta, oc var hún hálf-tyræd. Hallæri var þá mikit, sakir vetrar þess hins mikla, oc sumars er verit hafdi, enn heynítngar höfdu ordit gódar fyrir sunnann, oc fiski-ár mikit, oc barg þat mörgum; med því at vetr þar nærstann giördi gódann oc mjúkann, nema hálfann mánud um jólinn 1649 siálf; lá laungum allt saudfè úti, oc voru tekinn fiallagrös á Ströndum vestr á Pálsmessu á föstu; hèldust þau votvidri med hlyindum á sumar framm, oc giördi grasvöxt mikinn, enn fiskr nyttist illa sökum vætunnar, oc hafdi verit mikill fengrinn. Strákar útlendir brutu hús á Eyrarbacka um vorit oc nádu skreyd, tók Jens Söfrensson þá, því hann kom út í Seilunni um vorit fyrir krossmessu, oc átti utann at flytja, hèt Marteinn sá er fyrir þeim var, hann komst úr járnum frá Bessastada bödli, oc vestr fyrir jökul, oc þar á duggu enska, enn hvarf litlu sídar af skipi, oc med hönum slykiusteinninn, oc ætludu menn mundi hafa dreckt sèr. Þá var prentat Graduale á Islendsku oc latinu, oc Pangratius-postilla. Rúnólfr Jónsson lèt þá af skólameistaradæmi á Hólum, oc fór utann, oc vard þar meistari, oc ritadi ímsar bækr, enn tók vid hans syslan Þorsteinn Illhugason Hóla rádsmanns. Þat vor dæmdi Þorlákr biskup at Flugumyri um heytoll.

CXX Cap. Hyllíngar eydar.

Jens Söfrenssyni hafdi verit umbodit at byrta hyllíngarbrèf Fridriks kongúngs hins þridja, voru bodadir til alþíngis biskupar bádir, meistari Brynjúlfr oc Þorlákr, lögmenn bádir Arni Oddsson oc Magnús Biarnarson, prófastar allir, oc XVIII prestar úr Skálhollts biskupsdæmi, enn XX prestar oc allir prófastar at nordann, syslumenn allir, med tveimr nefndármönnum, oc tveimr bændum úr

hverri syslu; skyldu þeir allir vinna Fridriki konúngi eyda á þíngi, fyrir sig oc eptirkomendr sína; sendi Matthias Söfrensson brèfinn um land allt, því hann hafdi umbod Jens bródr síns. Fyrir þessar sakir ráku allir syslumenn syslr sínar fyrir alþíng, oc tóku manntal, oc játun allrar alþídu med handsölum, oc nefndu þá til er rída skyldu; oc slíkt gjördu prófastar einnin, hverr í sínu umdæmi. Nockru sídar, fyrir alþíngstímann, komu út varnarskip tvö dönsk, oc á þeim höfudsmadr hinn nyi, herra Henrik Bielke af Austrátt, edalmadr norrænn, ríkis admirall, oc þá nylega sleginn til riddara, hann var mikill madr álitum, frægr af atgervi oc ágætis verkum, oc ættgöfugr, sagdi hann svo siálfr, at eitt hefdi verit kyn Gottskálks biskups hins fyrra á Hólum oc forfedra sinna. Med hönum kom út annar edalmadr, Gabriel Knutsson Acheley af Julerod, secreteri konúngs, hann átti at taka eydana af öllum á Pètrsmessu, snemma á alþíngi; var búd mikil reyst í Öxarárhólma, þar er hyrdstjóra-búdinn var fyrrum, oc er menn voru komnir á þíng, gengu þángat allir formenn lands þessa, oc er þeir höfdu heilsat, oc mannfiöldinn var kominn samann, hèldt herra Gabriel Acheley merkilega rædu, fyrst á látinu, oc sídann á dönsku, til allra þeirra er þar voru komnir samann, oc taldi þeim eyrindi sitt, qvadst vera sendr af konúngi til at taka eyda af landsmönnum; þar uppá svörudu biskuparnir, Þorlákr oc meistari Brynjúlfr kènnidómsins vegna á látinu, oc lögmennirnir Arni oc Magnús vegna alþídu; því nærst fóru allir yfir til lögrèttu, oc tóku at vinna eydana; giördu þat fyrst biskupar bádir med knèfalli, oc Brynjúlfr fyrri, sídann allir prófastar, oc svo prestar tveir úr hverju prófastsdæmi. Þareptir unnu lögmenn bádir eydinn, þá syslumenn, þá lögrèttumenn, þá skattbændr tveir úr hverju hèradi, er til voru kosnir í umbodi almúgans; eptir þat var skotit þrem sinnum af fallbyssum. At þínglausnum hèldt höfudsmadrinn þeim öllum veitslu, er eydana höfdu unnit, þar í búdinni, hún var XIV fadma laung, med bitum, sperrum oc lángböndum, oc tjöldud yfir med vadmálum, enn svo breid, at sitja mátti framann oc ofann lángbord á fióra becki, oc nær L menn á hverjum; þar voru leikinn ímisleg hliódfæri, oc blásit á pípr oc trómetr, svo menn mundu enga veitslu jafnstórmannlega ordit hafa á landi hèr, oc stód hún til morguns daginn eptir, var þá oc alþíng hid fiölmennasta. Þar

voru bornar framm ımsar naudsyniar af landsmönnum fyrir herramennina; leiddi Brynjúlfr biskup fyrir siónir, hve inventaria á prestaköllum væri um of, oc at þat er óþarft væri mætti fæckast, oc hafast til annars. Mest kærdu Islendíngar kaupskap sumarkaupmanna er hèr voru, oc hètu herramennirnir at bera slíka hluti framm, mun oc sídar gètit konúngsbrèfa er af leiddi. Þar var dæmt um nockrar barngètnadar sakir; oc einn dómr um Odd Þorleifsson úr Strandasyslu, at hönum syndíst vægd fyrir hórdóm hans, er kona hans var sár oc grafinn í andliti, oc hafdi eigi viljat taka hann aptr, enn þau voru þó ei skilinn er hann fèll í þridja brot. Þá afbad lögrèttann syslumenn útlendska.

CXXI Cap. Frá Gudmundi Andressyni.

Gudmundr hèt madr oc var Andresson, hann hafdi lært í Hólaskóla, oc var djákn at Reinistad eda Þíngeyrum, allskarpr, enn nockut ólempinn í gèdi, oc braut heldr þánka um suma hluti, enn þat var eigi allskostar álitit vel í þann tíma. Gudmundr hafdi viliad verda prestr, oc fá Sigrídar nockurrar, laundóttr Jóns Oddssonar oc Gudrúnar Jónsdóttr, er systir var Arngríms hins lærda, enn hönum þótti Þorlákr biskup hafa bægt sèr frá hverutveggia; fyrir því tókst hann á hendr at rita nockud sneydilegt rit til biskups, er hann kalladi: *nosce te ipsum*; oc í fleiru ysdist hann vid hann, enn ei var þat neitt er sakir mætti á gèfa; giördist þá biskup hönum óvinveittr, oc gafst hönum færi til. Bar svo undir at Gudmundr samdi rit eitt til at sína skarpleika sinn mjög í móti stóra dómi, oc var þat eigi allra, hyggia sumir hann ecki einann um fiallat hafa, nema Einar prestr Arnfinnsson hefdi þar til lagt, hann var þá at Stad í Hrútafyrdi, enn hafdi misst ádr Reinistadar kall fyrir barngètnad. Þat rit var á móti stóradómi; bjó Gudmundr þá at Biargi í Midfyrdi med módr sinni. Rit þetta barst vída, oc líkadi sumum vel, enn sumum illa; kom þat til Þorláks biskups, enn hann bar þat fyrir höfudsmanninn Henrik Bielke, oc kalladi þat hneigslissamt, þar sem margir væri ærit óhlídnir vid löginn, þó ei væri upphvattir, enn dómrinn stadfestr af konúngi, oc mætti slíkt ei þolast órefst. Gudmundr var farinn sudr á Nes um þíngit til fiski-atdrátta; hann var einn haldinn margvís, oc ei

allra vid at fást, sem þá var tídt, at fródir menn voru haldnir af ödrum, oc vildu sumir siálfir hnísast í fleira enn þat er edlilegt var, oc hafa ord af at kunna. Svo hafdi fallit, at Hallgrímr bóndi á Vídimyri, son Halldórs lögmanns Olafssonar, hafdi komit fyrir þíngit sudr at Bessastödum, til at svara ákæru nockurri, er hönum var borinn af konúnga landsetum, um ójöfnud er hann hefdi sínd-ann; var Hallgrímr sterkr madr oc ósvífinn. Þá var höfudsmann-inum sagt, at hann væri hinna göfugustu manna í landi hèr, lög-manns sonr, oc mágr meistara Brynjúlfs biskups, tók hann hön-um fyrir því vel, oc lèt vera vid bord sitt, því þá stód á máltíd, enn yfir bordum nefndi höfudsmadrinn ákæru þessa; Hallgrími þótti sem hann mundi vera heima í Skagafyrdi, oc hugdi at hrinda slíku med hardfengi, svaradi fyrst djarflega, enn er hönum þótti lítt úrskèra fyrir sèr, giördist hann stórordr, oc spretti fíngrum yfir bordi, oc þó meira af stórmennsku oc ógætni, enn at hann vildi ei vyrda höfudsmanninn. Þá spratt höfudsmadrinn upp, oc lètst ei slíkt þolat hafa hefndlaust herramönnum í Danmörku, enn miklu sídr skyldi hann þola þat bónda íslendskum; sindist þeim þá rád er nærri voru, oc Hallgrími vildu duga, at skióta hönum sem fyrst undann oc á brott, því höfudsmanninum lá þat fyrst í svo þúngu rúmi, at eigi neytti hann svefns nè matar. Frá þessu sagdi Hákon Ormsson Vígfússonar, oc fleiri menn er vid voru staddir, Halldóri prófasti Jónssyni í Reykiahollti, födr Jóns pró-fasts; bádu þá biskupar bádir, oc adrir hinir eldri menn, fyrir Hallgrím á alþíngi, oc veitti heldr tregt at ná sáttum til handa hönum. Enn er þat spurdist at Gudmundr Andresson var þar nærstaddr á nordrför, var Hallgrími rádit til at taka hann, fèck hann med sèr karska menn, oc ellti Gudmund nordr á Kaldadal, oc nádi hönum, oc flutti á þíng, oc afhendi, var hann vid þat tekinn í sátt, oc segir ecki af hönum meira. Þvínærst reid Gabriel Acheley í Skálhollt, oc þadann aptr til baka; enn höfudsmadrinn reid nordr til Hóla eptir þíngit, því at hin mesta vinátta var med þeim Þorláki biskupi, oc þegar sudr aptr í Borgarfiörd; þá kom hann at Hesti, þar bió Audun prestr Jónsson Salomonssonar prests, Gudmundarsonar, gamall madr oc frómr, oc búþegn, enn fèskygn nockud svo, oc ókunnr stórhöfdíngiaháttum; bad höfudsmadrinn hann um hest sudr at Hvalfyrdi, til láns, oc var látinn til klár-

hestr bleikalóttr, oc þó heldr seint, enn eigi til láns, heldr til leigu, eda fyrir fullt verd; höfudsmadrinn kastadi þremr eda fiórum dölum at presti, oc qvad slíka ógreidasemi lagfærast meiga sídar. Þar kom af skylduflutníngr lènsmanna ári seinna; sídann reid höfudsmadrinn til Bessastada, oc fór utann lítlu sídar, oc med hönum Gísli son Þorláks biskups, oc Rúnólfr skólameistari er fyrri gètr; þá fór oc utann Biörn son Magnúsar lögmanns. Gudmundr Andresson var oc fluttr utann, oc settr í bláturn; þat var fángelsi í þann tíma vid inngánginn á Kaupmannahafnar sloti til hægri handar; oc sat hann þar framm á vetr, til þess einhverjusinni, seint um nóttu, þá ljós voru slokinn vídarst, enn flestir menn í svefni á slotinu, þá kom hann þar inn á herbergi nockut, þar er hann sá at liós brunnu, þar var fyrir fóstra konúngsbarna med þernum hennar, oc vard þeim öllum bilt vid miög, oc hugdu þer komit hid mesta meinvætti, því hann var í bónda-búnadi íslendskum, oc þó slæmum, þar med ófrínn fángi oc óræstinn; hann var lítt vanr dönsku máli, enn mælti þó til þeirra, qvadst hafa hrapat ófyrirsynju út úr bláturni, oc bidr at hann sè látinn þángat aptr; komu nú upp hlióð oc háreysti svo mikil at vída heyrdi um slotit, oc þarmed sá qvittr, at fángarnir hefdi brotist út úr turninum, hliópu þá margir til at forvitnast hvad um var. Enn er menn gættu til, var enginn út kominn, nema Gudmundr einn, oc bad jafnann láta sig inn aptr, qvadst hafa haft þat til skemtunar sèr um nætr, at horfa út um glugg á herbergi sínu eptir himintúngla-gángi, oc einhverjusinni, er hann hefdi klifrat sem lengst utí glugginn í þeim eyrindum, lètst hann hafa hrapat út af turninum; enn med hverju faraldri hann hefir komist ígègnum járnslár þær hinar sterku, er í glugganum voru, oc sídann ómeiddr nidr á griót, jafnmikla hæd, þykiast menn ei fá skilit. Enn er þetta kom fyrir konúnginn, spurdi hann Henrik Bielke höfudsmann, fyrir hverjar sakir Gudmundr var þar kominn; var þá ritit synt, oc lagdi Rúnólfr Jónsson þat út á dönsku; sídann var þat skodat í Consistorii rèttinum, oc bar Gudmundr þat fyrir sig, at hann hefdi eckert braud nè embætti fengit á Islandi til at lifa af, enn hefdi haft lystíngu til bókvísi, oc lètst þá hafa ritat þetta til at prófa vit sitt, oc í einfeldni, til ydkunar sèr, med þeim hætti sem menn disputerudu, þegar til væri fundit hvad sem mætti móti meiníngum annara, enn aldrei af því, at hann hefdi

viljad mótfalla stóraddómi, sem sèr væri gèfit at sök; vard þat þá af, at Gudmundr var látinn laus, oc tekinn í stúdenta tölu, oc gèfit fædi á klaustri, enn sídann vard hann decanus vid IXda eda Xda bord; var hann kostgæfinn, oc lagdi út norrænar bækr, oc fèck af því framgáng hjá sumum lærdum mönnum, oc ritadi ordabók íslendska er prentud var. Hann lifdi V ár alls í Kaupmannahöfn, til þess er hann andadist med ödrum fleirum í sóttini miklu.

CXXII Cap. Tilburdir.

Konúngsbrèf þau er Henrik Bielke hafdi komit út med, voru III eda fleiri. Eitt um Hólakyrkju í Eyafyrdi, at fè hennar gialdist henni; annat um vidargiöf til dómkyrknana, er flytiast skyldi frá Noregi, C dala vyrdi; þridja um Gísla Einarsson, at hann skyldi kènna mælíngarfrædi á Islandi, oc um laun hans; Einar fadir hans var son Pètrs í Vík Magnússonar, bródrs Þorsteins í Þyckvabæ, oc Biarnar á Laxamyri. Snemma um haustit runnu skridr á tún oc engiar manna sakir votvidra, oc spilltu miög jördum, svo fèll af verd oc landskuld, er til nefndr Hvammr á Bardaströnd. Margt fólk dó í Þíngeyar þíngi, sökum hardinda hid fyrra árit. Gudmundr Narfason hèt madr nyqværntr, sá myrdi konu sína. Þat sumar andadist Einar Hákonarson á kaupstadaför, í svefni. Þá var haldit brúdkaup Gísla, sonar Magnúsar lögmanns, oc Þrúdar dóttr Þorleifs Magnússonar at Hlídarenda, var med þeim þrímenníngs frændsemi, oc fyrir því tekit leifisbrèf, enn konúngr gaf leifisgialdit til Hólaskóla. Sagt er at þá hafi Pètr Gissurarson prests at Stadarbacka Gamlasonar Hallgrímssonar, er þá var heyrari í Skálhollti, vígst til capellans at Utskálum, oc veit eg eigi hvert satt er. Bödvar Sturluson vard heyrari aptr, hann var sonarsonr Jóns prests Krákssonar í Gördum, var Sturla fadir hans kalladr ættleri, enn Bödvar var lærdr madr. Þeir voru brædr Krákr Hallvardsson fadir Jóns prests, oc Jón fadir Arngríms lærda. Hallr prestr Arnason kom þá til Rafnseyrar, enn til Skardsstrandar Erlendr son Einars prests á Stad á Reykjanesi, er mist hafdi stad oc prestskap, Gudmundarsonar prests, Jónssonar prests í Gúfudal, Þorleifssonar í Þyckvaskógi; sá Erlendr hèldt sídar Hiardarhollt í Laxárdal. Hinn XXVIIda dag Octobris vard skiptapi vid Skáleyar, oc tyndust V

menn; Sveinn bóndi Brandsson úr Eyunum var formadr; frá Brandi födr hans er Skáleyar ætt. Þau missiri tók Eyríkr son Olafs prófasts Einarssonar á Kyrkjubæ, vid Stadnum, því fadir hans giördist þá gamall oc blindr, enn Stephán prestr Olafsson tók Vallanes, oc hèldt lengi sídann, oc var prófastr, hann var skáld gott oc gladlyndr, medalmadr vexti oc þrekinn, raddmadr. mikill. Ejólfr Biarnason Ormssonar prófasts frá Kálfatjörn Egilssonar, tók þá Kolfreyustad eptir födr sinn, hann var mikilmenni af siálfum sèr. Þá andadist Oddr prestr Oddsson á Reinivöllum, oc þótti merkilegr madr verit hafa.

CXXIII Cap. Arferdi.

1650 Eptir þat giördi vetr gódann med spakri vedrátt, ei sídr enn hid fyrra árit, enn hverr fiördr var fullr af fiski, oc var hann nægr á Breidafyrdi þegar eptir jól, oc svo sumstadar þar sem menn vissu enginn dæmi; vorit var óstödugt, oc grèri ecki snemma. Þá lèt Benedict Halldórssons syslumadr í Skagafyrdi, dóm gánga at Lytíngstödum, um galdrarygti oc legord, er Jón Biarnarson á Búställum kærdi, oc var því skotit til lögrèttunnar, þar voru í dómi Sigurdr Markússon í Hèradsdal, Eggert Jónsson á Ökrum, Hallgrímr Halldórsson á Vídimyri, Magnús Jónsson, Biörn Jónsson at Skardsá, Gudmundr son Kolbeins Hiálmssonar lögrèttumenn, Gudmundr Arason í Flatatúngu, Erlendr Nicolásson, Ingimundr Bessason Hrólfssonar, Þorsteinn Steingrímsson, oc Jón Arnason; eru frá þessum mönnum mörgum ættir taldar.

CXXIV Cap. Frá höfudsmanni, málum oc misfellum.

Þetta vor, hinn XXVta dag Maii mánadar, var reistr med miklum mannfiölda, rádum oc atburdum, annar hlidveggr Skálholltskyrkju, enn annar mánadi seinna; var þat sumar reist öll kyrkiann, bædi at undirgrind oc riáfri, oc súdud upp frá bitum, enn sleginn fyrir bordvidr at nedann seinna, oc súdinn öll tvífódrud, med hinum bestu bordum gotlendskum. Þá kom út um sumarit Henrik Bielke höfudsmadr, oc reid á þíng, þar lèt hann byrta

konúngsbréf þau er hann hafdi; var eitt til höfudsmannsins oc biskupa, at þeir finni rád til at bæta kjör presta, oc gèfi þat konúngi til kynna; annat at prestaeckjur nióti nádarárs; þridja at reki allr á kyrkiujördum falli til þeirra, þvíat syslumenn höfdu þá um hríd eignad sèr hann; fiórda var um þá er forsmá kyrkju aga at syslumenn agi þá; fimta um óþörf inventaria, at þau seljist frá kyrkjum. Þar at auki um friálsann flutníng lènsmanna þat er ádr er gètit, oc at ei væri hæckadar landskuldir; eitt var um hospitöl fyrir líkþrása menn fátæka, því at sá sjúkleiki var þá miög tídr, oc hafdi verit um stundir, oc var sídann á allri XVIIda öld, enn sárasótt sú er fyrri var hafdi þá at mestu þrotit, sídann tóbaksbrúkun jókst. Þat hafdi fyrrum verit áqvedit í Bessastada samþyckt, at hospitöl skyldi setja, enn Kristián konúngr þridji kalladi vel fallit, þó hinir fátæku væri fluttir sem þángat til; laungu seinna, þá er Jón lögmadr fór utann, oc tókst á hendr nockr eyrindi Islands, var því aptr fylgt, hèt þá Kristián konúngr fiórdi at láta sysla þar um er gott tóm yrdi; sídann var því ecki hreift fyrri enn hèr var komit, oc vard þó ei fullgiört at því sinni. Eitt brèf var um brúargiörd; eitt at enginn íslendskr madr fylgi nockru útlanda skipi á hafnir, oc lögd vid lífssök; þá voru enn nockr um ímislega hluti, enn eckert vard atgiört um kauphöndlanina, höfdu Islendíngar viljat fá at kaupa vid allar þiódir, oc var því tekit fiærri. Þar gengu nockrir dómar, oc var þar einn kominn frá Torfa Erlendssyni, oc einn frá Rúnólfi Sigurdarsyni frá Einarsnèsi, er syslu hafdi í Hnappadal. Þórdr Henriksson var landþíngskrifari. Þá baud höfudsmadrinn syslumönnum at koma hvert ár til þings. Þángad var flutt Gudmundr Narfason úr Arnesþíngi, er skorit hafdi á háls konu sína, oc vildi hann ei medkènnast, var hann þá píntadr, oc sídann svarinn líkindi, oc hann dæmdr til dauda, þá medgèck hann, oc tók ydran mikla at því er á mátti sjá, bad Gud oc menn fyrirgèfníngar, oc gèck gladr at dauda sínum; var hann brotinn á útlimum, oc afhöfdadr sídann, oc höfudit sett á stiaka á almannagiáarbarmi. Annar madr hèt Jón kalladr Syuson, hönum hafdi stjúpdóttir hans kènnt barn, enn hann medgèck aldrei; bárust á hann líkr, oc fèck hann ei eydamenn, var sídann dæmdr til dauda; hann vard illmannlega vid, oc fèck eigi bödullinn höggvid hann, því exinn þótti vefjast upp sem í steini, urdu því mjög mörg högginn ádr hann dó, fundu þeir á hönum

svartann rúnastaf í skónum, á eykarspialdi, oc hausskèl af manni med hári á, oc hèldu hann fiölkunnugann mjög, oc brendu kroppinn. Konu var þar dreckt er madr gat barn vid, sá er átti systr hennar, hann var tekinn af í Eyafyrdi; er svo sagt, at á því alþíngi væri alls líflátnir VIII; enn er þíngit var lokit, reid höfudsmadrinn til Hóla nordr, þadann í Skálhollt, oc þadann til Bessastada.

CXXV Cap. Mannalát.

Þetta sumar öndverdt tyndist skip undir Múla á Skálmarnesi med V mönnum, var formadr Þórólfr bóndi Einarsson, Þorleifssonar Jónssonar prests í Gúfudal, Þorleifssonar í Þyckvaskógi, hann hafdi átta Þorkötlu dóttr Finns í Flatey, þeirra börn voru Finnr, Ragnhildr, er átti Erlendr prestr Einarsson í Hiardarhollti, oc Ingibjörg er átti Nicolás prestr son Gudmundar Olafssonar Moldar-Brandssonar, þeirra börn voru Finnr, fadir Þórólfs undir Múla, oc Gudrún módir Ragnhildar, módr þeirra Olafssona, Eggerts oc Magnúsar lögmanna, oc Jóns. Sótt var mikil oc manndaudi, oc mest á útkjálkum kríngum land, urdu XXX hjónaskilnadir í Skagafyrdi; misfarir urdu oc nockrar. Þeir Þórbergr Hrólfsson oc Hrólfr Sigurdarson lètu dóm gánga at Ærlæk um sumarit, um þiófnad oc óknytti Kètils Jónssonar. Svo þótti mönnum sem kaupmenn væri verri vid at kaupa, sídann þeir voru ákærdir. Þá andadist Örnólfr Gudmundarson at Hellum, oc Snæbjörn prófastr í Odda Stephánsson Gíslasonar biskups, oc Biörn Þorleifsson, er lengi bjó undir Múla á Skálmarnesi, hann skorti III vetr á áttrædann; prestaskipti urdu enn sumstadar. Bödvar Sturluson heyrari vígdist til Vestmannaeya, því prestr þar misti fyrir barngètnad; enn Torfi Jónsson frændi Brynjúlfs biskups fèck Gaulverjabæ, því Vigfús Oddsson dó, er þar var. Þá dó einninn Þorvaldr Olafsson at Audbrecku, hann ætladi á þíng, oc hneig af hestinum nær örendr á Lángalandshálsi, oc deidi sídann; börn hans voru Jón at Audbrecku, Benedict á Vindheimum, Biörn, Dadi fadir Hildar módr Þurídar er átti Halldór prestr Hallsson, Olafr, Gudrún kona Stephána prests í Vallanesi, Þórun kona Erlendar prests Olafssonar; er miklu fleira fólk komit frá Þorvaldi, enn frá Halldóri lögmanni

bródr hans. Sigfús á Yxnahóli var enn bródir þeirra, sem ættir eru frákomnar. Þá druknadi Jón prestr nyvígdr at Múnkaþverá, son Gudmundar prests skáldsins at Felli, Erlendarsonar; andadist oc Olafr prestr at Breidabólstad Erlendarson, Pálssonar Grímssonar, oc fadir þeirra Þorvardar prests oc Erlendar prests, oc svo Olafr prestr Bödvarsson at Saurbæ vid Hvalfiörd; þá dó oc Jón lærdi. Þau missiri lèt Benedict Pálsson reisa Mödruvalla kyrkju, hún var sterk oc vöndud. Þá tók Breidabólstad á Skógarströnd Asmundr prestr Ejólfsson, oc hèldt lengi sídann, oc var prófastr, hann var son Ejólfs Helgasonar Ejólfssonar prests á Melum Grímssonar, enn módir hans var Liótunn dóttir Asmundar prests í Miklahollti, Nicolássonar þess er bródir var Marteins biskups at móderni, Jónssonar smids Audunnarsonar, hann átti Gudrúnu laundóttr Jóns Teitssonar Biarnarsonar Jónssonar biskups, oc var hann fadir Brynjúlfs födr Halldórs biskups. Margir adrir prestar urdu þá nyir, þó eg nefni þessa hellst. Þá voru á þeim tímum dylgiur miklar í Danmörku, med Fridriki konúngi, oc edalmönnum mágum hans, oc var ríkit í hinum mestu vandrædum. A því sumri fór utann Einar son Þorsteins prests Tyrfíngssonar med Henrik Bielke höfudsmanni; oc þá settu þeir á latinu rit Gudmundar Andréssonar um stóradóm at konúngsbodi, meistari Rúnólfr oc Páll son Halls Biarnasonar í Mödrufelli; voru þá tyutygi vetr frá aftöku Jóns biskups Arasonar, oc sona hans.

CXXVI Cap. Frá Brynjúlfi biskupi.

Þat bar vid um vetrinn í Skálhollti, at skólasveinar XIII urdu berir at galdrastafa medferd, af únggædi oc nynæmi því, er þá leiddi margann, med adstod vondra dæma, til hjátrúar oc afgudadyrkuner, oc hafdi þvílíkt slædst af Vestfiördum þángat; lèt Brynjúlfr biskup þá þola skólarefsíngu alvarlega, oc vísadi þeim frá skólanum, enn þó ei undir dómara atgiördir, er ómjúkar voru í slíkum málum í þann tíma, med því hann vildi eigi koma gódra manna börnum til svo mikillar óhámíngiu, enn leitadi heldr ráda utanlands, oc var hönum leift at taka þá aptr til læríngar, er slíkt hefdi hendt af einni samann óvitsku, tók hann aptr flesta af þeim 1651

sídann, oc reindust margir vel; hefdi svo at líkindum mátt verda um fleiri þá er galdri voru bornir, oc fengu ei eyda oc voru brenndir sídann, þá er svo var komit at menn lögdu nálega at jöfnu þann er fundust hjá myndadir rúnastafir, oc þann er reyndr var at illvilja, oc töldu jafn-saknæma afgudadyrkan at eiga rúnablöd, sem at tilbidja Satan, því þat var nálega látit vera allt eitt. Enn þó Brynjúlfr biskup væri þrautgódr í þessu, þá var hann sidavandr vid presta sína um lifnad þeirra oc kènníngu; eckert vildi hann sjá á þeim yfirlæti eda lausíngiahátt, oc ei at þeir hefdi sídt hár, lèt hann þá stytta þat undir vígsluna, oc afskèra, svo ei nádi lengra enn ofann fyrir eyrabladit eda jafnt því, oc svo hafdi hann siálfr; enn þat kalla nockrir verit hafa páfa edr múnka sidar snèrt, sem suma hluti adra er í fari hans voru, oc enn mun verda frásagt. Hann fylgdi því fast, at prestar skyldu vanda predikanir sínar, enn leggia af at lesa þær á bók, sem margir höfdu giört þángat til; hann skipadi þeim nytt eydsform í XV greinum, því hönum þótti þat ei nógu greinilegt er fyrri hafdi verit, unnu þeir svo eyd fyrir hönum med knèfalli, oc undirskrifudu med dato til hvers prestakalls þeir vígdust; var sá sidr hans ciannin hafdr af þeim er eptir hann var, þartil er ritualit kom. Þat er almælt, at Brynjúlfr biskup hafi lærdr verit í flestum hlutum, svo at enginn biskup hafdi jafnlærdr verit á Islandi, oc at því skapi væri margr annar skörúngskapr hans, voru þá oc menn lærdastir í landi, á latinu oc margt annat. Olafr prófastr Einarsson hafdi setit næstr hönum er hann visiteradi Austfiördu, vyrdi hann engann prest meira ámedann hann lifdi.

CXXVII Cap. Frá ímsu.

Þá var vetr gódr oc blídt vor oc sumar; fiskafli var mikill, enn mönnum hætt á sjó; druknudu VII menn vid Eyasand, þrír í Hraunum, tveir á Alptanesi, IIII á Skagafyrdi. Þá er sagt at dæi Þórdr Henriksson. Benedict Halldórsson lèt gánga dóm at Vallalaug, oc Halldór Biarnason synja fyrir galdra-rygti; þeir voru í dómi fyrstir, Þorbergr Hrólfsson á Seilu, syslumadr, Sigurdr Markússon, Eggert Jónsson oc Hallgrímr Halldórsson, oc fleiri nafnkendir menn; enn Gudmundr Hákonarson lèt dæma at Engihlíd um vist-

arrád; Magnús Biarnason, syslumadr í Vestmannaeyum, um fiskihlut oc tóbaks-sölu, hann var son Biarna á Stockseyri, oc átti Vilborgu dóttr Þorsteins Magnússonar á Þyckvabæ, þau bjuggu á Leirubacka; lögmenn Arni Oddsson oc Magnús Biarnarson giördu oc reglu um hlutinn, oc hefir sá hlutr kalladr verit Tómr í Vestmannaeyum. Svo segir Þorlákr Markússon, at logn mikit hafi verit um vorit á fráfærutíma, oc hafi þá ólifian nockut setst á sjó fyrir Sudrnesjum, svo at dáit hafi sjófúglar. Þá hafdi dáit um vetrinn Jón Magnússon á Eyri í Seydisfyrdi, oc þau missiri dó Matthias umbodsmadr í Bessastödum, hann hafdi látit smída skútu haffærandi. Þá tók Þórarinn prestr Heydali, son Eyríks Sigvaldasonar á Búlandi, enn Arni Loptsson frá Sælíngsdal, Arnasonar Loptssonar prests í Vídidalstúngu Þyckvabæar-þíng, oc Þorleifr skólameistari Jónsson frá Einarsnesi Oddastad, var hann merkilegr madr; brann í þann tíma skólinn af ógáti skólasveina, oc var eigi hönum kènnt, heldr Gísla Einarssyni, er tók vid af hönum; þat var sá er ádr hafdi fengit brèfit uppá at kènna mælíngarfrædi, son Einars Pètrssonar í Vík Magnússonar oc Kristínar Gísladóttr prests frá Hvammi Gudbrandssonar, hinn lærdasti madr oc stjörnufródr; enn Þorleifr prestr Jónsson fèck Sigrídar Biarnardóttr systr Páls prófasts í Selárdal, hún var ríkilát, þeirra son var Biörn, enn mælt er þau ætti nockr börn er eigi tímgudust. Hallgrímr prestr Pètrsson fèck þá Saurbæ á Hvalfiardarströnd. Þat var á þessu sumri öndverdlega, at Brynjulfr biskup lèt útgánga meiníngu sína um eydatöku; hönum þótti eigi gánga jafnann til sem skyldi í legordsmálum, því dómendr leifdu karlmönnum at synja med eydi fyrir börn sem mædurnar kèndu þeim, þó þeir medkèndi samrædi, ef V eda VI vikum munadi um tímann, jókust prestum af því vandrædi um aflausnir þeirra barnsmædra, er þær stódu fast á hinu sama um fadernit, þó fyrir hefdi verit svarit. Ritadi meistari Brynjúlfr þá brèf til lögmanna, syslumanna, oc annara dómenda, útgèfit í Skálhollti XVIda dag Júnii mánadar, oc var þat lesit upp í lögrèttu um sumarit; þar greindi hann hvad hann hafdi fundit í bókum spekínga, lækna oc lærdra manna, bædi á fyrri oc seinni öldum, um óvissann medgaungutíma kvenna, oc syndi med mörgdæmum at lifandi fóstur hefdi fædt verit frá hinum VIIda til hins XIta mánadar, oc á þeim mánudum öllum medgaungu tímans,

ámynnti hann þá fyrir þessa sök at setja sig ecki í þann vanda, oc hlutdeild annarligra synda, at taka þvílíka eyda svo hraparliga, enn rèdi þeim til at leifa slíkum at sverja sögn sína um samrædis-tímann, oc barna-mædrunum at sverja fyrir adra menn um tiltekinn tíma, ef til væri færar, dæma sídann barnsfadernit af þeim edr á, eptir gögnum oc líkindum, oc sefadist vid þat eydataka þessi.

CXXVIII Cap. Giörníngar ímsir.

Þá kom út brèf Fridríks konúngs at þeir skyldu sektast at lögum sem hèldi tyundum; annat um þat, at hverki skyldu prestar nè kyrkjur missa neins dómlaust; hit þridja var til höfudmannsins um óþörf inventaria, at forlagi Brynjúlfs biskups, at þau skyldu verdleggiast, oc seljast til gagnsmuna fátækum prestum, oc byrti Henrik Bielke höfudsmadr þat á alþíngi. Eitt var til Þórdar Henrikssonar um landþíngskrifaralaun, at þau lúkist til Bessastada med ödru afgialdi. Höfudsmadrinn kærdi á því þíngi heimilisaga-leysi þat er í landinu var, oc beiddist ályktunar lögmanna, med hverium hætti best yrdi rádinn bót á slíku, því at öll vyrdíng yfirmanna oc húsbænda væri fótum trodinn af hinum undirgèfnu, oc mætti ei vera annars, enn at slíkt yrdi til hins mesta ófagnadar landinu; enn þeir svörudu at gódir húsbændr ætti at hyrta undirmenn sína med hendi, vendi edr pálmastiku; þó var þat hverki giört, eda dugdi til at hepta svo mikinn ósid, oc ei hefir þat giörlegt ordit á Islandi. Þat var oc samit, at nybili skyldu setjast ödrum at skadlausu, oc ei nær annars landi enn CC fadma; margt fór þar annat framm; eitt var dómr um adtekt Everts Rechels á fè þess manns er Þórarinn hèt; annar um kaupmannamál oc landsmanna, at komi til syslumanns; einn um Kètil Jónsson at þeir syslumenn Þorbergr oc Hrólfr taki hann undir refsíngu; einn at hreppstjórar sæki rètt sveitarbárna fyrir misþyrmíngar; einn um mál Jóns Audunarsonar, fyrir falsbrèf nockurt um landamerki milli Vatnshorns oc Leikskála í Haukadal, oc vard þat ei afgiört; í þeim dómi voru med Magnúsi lögmanni at nordann oc vestann, Gudmundr Jónsson í Hvammi bródir Eggerts á Ökrum, Gudmundr Arason í Flatatúngu, Marteinn Halldórsson á Alptanesi, Halls

Biarnason í Mödrufelli, Hrafn Bessason Hrólfssonar bródir Ingimundar á Irafelli, Gudmundr son Kolbeins Hiálmssonar; enn med Arna lögmanni: Amundi Þormódsson í Skógum, Bárdr Gislason, Claus Ejólfsson í Hólmum, Gísli Brynjúlfsson frá Ölvershollti, Biörn Gíslason Biarnarsonar, oc Jón Þorkèllsson. Halls Biarnasonar er þá gètit einna seinast, oc hygg eg at hann hafi skammt lifat þadann af; enn er hann var dáinn, qvad Magnús lögmadr þetta til konu hans:

Kropprinn liggr í kistu af trè,
kann ei lengr bramla;
enn hvar hyggr þú sálinn sè?
seima skordann gamla!

CXXIX Cap. Bygging Skálhollts kyrkju, oc fleira.

Þat var áqvedit í konúngsbrèfi um þá peninga, er fengist framast fyrir kyrkna-inventarium þat er selt yrdi, þá skyldi höfudsmadrinn setja þá á rentu hjá skilríkum mönnum í Danmörku, oc legdist sú ávaxtan til höfudstólsins á sídann. Leysti þá meistari Brynjúlfr biskup fyrstr eptir konúngsbrèfum þeim, af nyu, fyrir VII hundrud speciu-dali þúngt oc óþarflegt inventarium Skálhollts kyrkju, oc svo giördu adrir at hans dæmum oc leystu fyrir peninga, sèr til lèttis, oc ödrum er eptir þá komu, inventarium þat, er óþarflegt var, þat var í Austfyrdínga-fiórdúngi frá þessum kyrkium, Hofi í Vopnafyrdi fyrir XX dali, Kyrkiubæ fyrir XXVI, Eydum fyrir XVI, Hólmum fyrir XXII, at Skorrastad fyrir XXIV, enn alls CCII dalir; enn í Sunnlendínga-fiórdúngi frá kyrkiu at Kálfhollti XXXV dali, Hollti fyrir LX, Breidabólstad fyrir XXX, Steinsholti fyrir XL, Repphólum XVI, Runa fyrir CXX, Indridastada bænhúsi XVI; þat voru CCCXVIII dalir. I Vestfyrdínga-fiórdúngi var innleist frá þessum kyrkjum: at Vatnsfyrdi XLVIII dalir, Selárdal LX, Otrardal XVI, Stad í Grunnavík L, Stafhollti CXX, Hvammi í Hvamms-sveit LX, Hytardal XL, Helgafelli XL, Breidabólstad á Skógarströnd XVIII, Kolbeinstödum XXIV, Alptaness bænhúsi VI; þat er tilsamans CCCCLXXXII dalir; brautst Brynjúlfr biskup fyrir at láta taka þá peninga samann alla, oc afhenda höfudsmanni, edr umbodsmanni hans, edr kaupmönnum hins íslendska

kaupfèlags, oc at ná fyrir þeim rèttum handskriftum á ímsum stödum, þinglysa þeim, oc láta innfæra í alþíngis-bækr, svo kyrkjur fengi engann skada af hversu sem fèlli. Þetta sumar var bætt þat er á skorti vid Skálhollts kyrkju, nema kórinn, hann var byggdr sídar; lagdi oc Brynjúlfr biskup stólpana miklu, oc nockut af undirvidum til forkyrkjusmidis; hann lagdi framm reikníng allann yfir byggíngar-kostnad Skálhollts kyrkju, kaup oc kost smidanna, heimflutníng vidar á XII hundrud hestum, oc X álnum hvert hestlán, oc svo sídar byggíngar kostnad kórsins, fyrir IV húndrud hundrada oc XX álnir á landsvísu; þar hafdi kaupfèlag Islands gèfit til C dali af gódvilja, voru þat prèdikunar-stóllinn med himni yfir, oc skyrnarfontr á sama hátt, tvær messíngarpípr á altari, oc þriár eykarhurdir miklar fyrir útidyrum forkyrkju, oc stúkudyrum bádum. Hefir ei á hinum seinni öldum rambyggilegra hús giört verit, oc af betri kostum, enn sú Skálholltskyrkja var; þar var at forsmidr Gudmundr snickari Gudmundarson; ætla menn hún hefdi standa mátt um CC ár, ef þess umsjónar hefdi vidnotit, edr hans líka, er byggia lèt. Hann lèt oc byggia stadinn giörvallann af nyum vidum oc sterkum; vildi hann þar hverki láta strika nè hefla þil, bord eda súd; þótti varanlegra ef ógreypt væri oc óheflat, oc lèt reka samann bædi af vidi oc járngöddum, svo at sem seinast skyldi úr skordum gánga. A þeim missirum tók Rúnólfr meistara nafnbótina í Kaupmannahöfn, oc ætludu menn hann mundi hyggia á biskupsdóm á Hólum, ef Þorlákr biskup fèlli frá, enn þess vard eigi audit. Þá fór Þorkèll Arngrímsson hins lærda í Holland, hann hafdi verit utann IIII vetr, oc frædst med Olafi Worm vin födr síns, enn fyrir tveim vetrum komit til Islands, oc farit jafnskiótt utann aptr.

CXXX Cap. Imislegt.

Þá komu enskir menn á varnarskipi fyrir nordann land, oc gengu upp í Skagafyrdi, giördu þeir glettíngar þó þeir væri kalladir fridmenn, hèt Robert Wiward foríngi þeirra; þeir komu oc í Eyafiörd. Urdu þá nockrar misfarir einstakra manna, oc var sótt í landi, oc dó Matthias Söfrensson hinn Xda dag Decembris er fyrr er ávikit. Sumstadar segir þá væri prentat eintalit á Hólum. Þá

voru vedr mikil fyrir nordann oc fiárskadar, oc svo vestra, einnin á húsum oc skipum oc heyum. Vetr eptir var gódr, enn fiskr mikill vestra oc nyrdra, lítill sydra í fyrstu, enn urdu þó hlutir gódir, þó þeir nyttust lítt vegna vætu. Snjóflód mikit giördi í hægu vedri hinn XXIXda dag Februarii, oc tók mörg skip undir Eyafiöllum. Þá druknadi seint í Martio Halldór Gíslason í Medalfellsvatni. Var miög sótthætt þegar um vorit, oc fór vestr eptir landinu, enda voru rigníngar ógrlegar nætr oc daga, oc var svo í því ári öllu, svo þar vard af mikit tjón á heyum, oc ödrum naudsynjum; sóleyar-gras var sprottit í sídustu viku vetrar, enn tún slæg í fardögum; var þá mikit grasár, enn eigi nyttist eldividr sökum vætunnar, oc urdu menn at brenna heyum fornum. Þat vor var dæmt at Saurbæ á Hvalfiardarströnd, at bodi Arna lögmanns Oddssonar, af Byrni Gíslasyni Biarnarsonar, um ólöglega beit á túni þess er af jördu fer; enn Benedict Halldórsson lèt dóm gánga at Ökrum, hinn XXXta dag Maii mánadar, um færleikabeit, skyldu allir menn skyldir at reka hross er ei þyrfti at brúka, til afrètta, edr kaupa þær, ef ei ætti siálfir, oc hafa þat giört hálfum mánudi eptir fardaga, oc enginn taka hagagaungu hesta nema eptir jardar-megni, undir sektir, dómrof, landnám, tvígylldi fyrir grasverd þeim er skada hlítr, oc fullrètti fyrir hálfmerkr skada; gengu margir menn at þessu, oc þótti öllum sköruglegt oc nytsamt; voru þeir dómsmenn, Eggert Jónsson, Gudmundr Arason, lögrèttumenn, oc Erlendr Nicolásson, Jón Sigurdarson, Þorsteinn Steingrímsson, bændr; var þat tveim vetrum seinna samþyckt í lögrèttu, enn hefir sókt í hina sömu óskipan um hrossafiölda óþarfann oc hrossatekt í Skagafyrdi. Þá fèck Magnús prestr bródir Einars á Vídivöllum, enn son Pètrs Gunnarssonar Gíslasonar, Kyrkiubæar klausturs þíng, bjó hann þá at Hörgslandi, oc var prófastr í Skaptafells þíngi. Konúngsbrèf voru þá gèfinn út, eitt um fèsekt Eyríks Jónssonar til Bessastada-kyrkju; annat um þat at biskupar skyldu selja í hönd Henriki Möller þat sem þeir mætti, oc ritat fynndist um Grænland, þvíat Danir hófu þá at sigla þángat; tvö voru um hospitölinn. Þá var prentud bænabók Gerhards, oc huggunar-dæmi úr ritníngunni móti freystíngum, oc sköpunarbókar sálmar Jóns prests Þorsteinssonar, er verit hafdi í Vestmannaeyum.

1652

CXXXI Cap. Sett hospitöl, oc frá þingi.

Konúngsbréf þau er hlíddu til um hospitölinn komu til Henriks Bielke höfudsmanns, var áqvedit at þau væri fiögr, eitt í hverjum fiórdúngi lands, oc gaf konúngr jardir til: Hörgsland í Kyrkjubæar klaustrs sókn eystra, Klaustrhóla í Grímsnesi sydra, Hallbjarnareyri, er fyrri hèt öndverd Eyri í Eyrarsveit vestra, enn Mödrufell í Eyafyrdi nyrdra; baud hann at biskupar oc lögmenn, hverr í stipti sínu oc lögdæmi, skipudu valinkunnann mann fyrir hvert hóspital, er þeim standi reiknínga hvert ár af inntektinni. Annat brèfit var um klaustra inventaria óþörf, hvert ei mætti seljast oc leggiast til hospitalanna, oc Kristfiárjardir, oc svo ölmusugiafir innlendra oc útlendra, oc þat er gæfist fyrir hiónabands leifi frændmanna, þar med um tillög náfrænda hinna likþráu, enn konúngr hèt at leggia þat til er goldit væri vid sáttargiörd, svo at hans rèttr minkadist ecki. Beiddist nú höfudsmadrinn brèflega, á alþingi, gódrar skyrslu um þessa hluti, af Brynjulfi biskupi oc Arna lögmanni Oddssyni, svo vilji konúngs fengi frammgáng, oc at landsmenn andlegir oc veraldlegir lègdi nockut til. Samþyckti þá Arni lögmadr med lögrèttumönnum sinum, af hendi alþidunnar í sínu lögdæmi, at af hverju fiskiskipi, því er til siáfar gengi um vertíd, skyldi árlega skiptast aukahlutr einn, þann dag nockurn sem hellst er aflavon í hverjum stad, oc leggiast hospitali; skyldi vera sunnanlands, í Vestmannaeyum, oc austr at Horni, hinn nærsti dagr eptir Mariumessu á lángaföstu, þá er róa gefr oc nockut aflast; enn austr þadann, oc til fiórdúngamóta nordr, nærsti dagr eptir Jacobsmessu á sumri; leggia skyldi af sveit þeirra til hospitals, er ei ætti annat frammfæri, forlagseyri eins árs, hálft fiórda hundrud med karlmanni, enn hálft þridja hundrad med konu, oc svo þat er þeir ætti siálfir; var þá sett hospitalit at Mödrufelli, oc gáfu þar margir til; Magnús lögmadr Biarnarson gaf III hundrud, Þorlákr biskup V hundrud, Gudmundr Hákonarson á Þíngeyrum IV hundrud, Benedict Halldórsson syslumadr í Skagafyrdi II hundrud, Biörn Pálsson at Espihóli syslumadr II hundrud, Hrólfr Sigurdarson syslumadr í Þíngeyar-þíngi eitt hundrad; Eggert á Ökrum Jónsson Magnússonar LX álnir, hann hafdi þá fengit Steinunnar Þorvaldsdóttr frá Reykjum, Jónssonar Egilssonar at Skardi; Gudmundr son Kolbeins Hiálmssonar XX álnir, Gudmundr í Flatatúngu

Arason XX álnir, Vígfús Jónsson lögmanns Sigurdarsonar LX álnir, Nicolás Jónsson Skagfyrdíngr LX álnir, Einar Sturluson XX álnir, Sigfús Eyfyrdíngr son Olafs prófasts Arnasonar *XXX* álnir, hann var fadir Þorláks prests í Glæsibæ, oc Þórdar prests at Myrká födr Jóns prests oc Þorfinns prests; Rafn son Jóns Arnfinnssonar í Hlíd í Skagafiardardölum færleik, hann var bródir konu Halls Biarnasonar í Mödrufelli, oc er margt fólk í Skagafyrdi komit frá Jóni födr hans oc hönum; Grímr í Miklagardi son Sigurdar Hrólfssonar LX álnir, Benedict Biarnarson í Bólstadahlíd XXX álnir; III kúgildi voru lögd af Mödruvalla klaustri. Ecki vildi Torfi Erlendsson eda Gísli Brynjúlfsson at öllu samþyckia med Arna lögmanni, oc lögrèttumönnum ödrum giördina. Henrik Bielke höfudsmadr skipadi þá Hákon son Orms Vígfûssonar í Eyum, til at vera landþíngskrífara, eptir Þórd Henríksson er dáinn var. A því þíngi var dæmt um útlegd Olafs Olafssonar, fyri meinsæri, oc voru í dómi med Arna lögmanni Bárdr Gíslason, Arni á Ytrahólmi Gíslason lögmanns Þórdarssonar, Claus Ejólfsson í Hólmum, Olafr Ejólfsson, Þórarinn Illhugason frá Kalastödum, hann bjó at Hvítárvöllum, Biörn Gíslason; enn med Magnúsi, Rúnólfr Sigurdarson frá Einarsnesi, Hannes Eggertsson frá Snóksdal, Oddr Þorleifsson á Borg bródir Benedicts í Búdardal, Þorlákr Arason frá Ögri, Jón Illhugason oc Einar Sturluson at nordann. Þar kom oc dómr Einars Þorsteinssonar syslumanns í Skaptafèlls-þíngi, um illyrdi vid Magnús prest Pètrsson á Hörgslandi; oc annar um eyd Margrètar Þórarinsdóttr órádvandrar, er þeir fedgar Þorsteinn Magnússon í Þyckvabæ, oc Einar son hans höfdu látit gánga. Einnin var skorit úr, at beidni Gudmundar Hákonarsonar, um skipa útgiördir í Húnavatns-þíngi, enn lögrèttumenn í Skagafyrdi oc þeir at nordann mæltu í móti: Eggert Jónsson, Vígfús Jónsson, Grímr Sigurdarson, Gudmundr Kolbeinsson, Rafn Jónsson, Gudmundr Arason, Sigurdr Jónsson oc Einar Sturluson. Magnús Biarnason syslumadr í Vestmannaeyum bar einn dóm í lögrèttu. Þar var dæmdr eydr Jóni yngra syni Eggerts Hannessonar, fyrir Haukadals brèf, því hann qvad Jón Audunarson hafa afhendt sèr. Þá beiddist oc Páll Gíslason á Hvanneyri, hvert hann mætti eigi taka hús þau, er Jóhann Mumm hafdi skilit eptir í Hvanneyrarlandi, oc ei eptirgoldit, oc áleitst þat rètt, ef varadi vid ádr þá er hlut

áttu at. Þá voru enn köllud vebönd í lögréttu, oc sumir lögréttumenn nefndir utann vebanda, enn sumir innann.

CXXXII Cap. Mannalát.

Þetta sumar fór mikil-sótt um landit, oc öndudust margir göfugir menn oc merkilegir; mörg urdu þá prestaskipti, oc var einna merkilegastr þeirra er öndudust Olafr prófastr Einarson í Kyrkinbæ í Túngu, hann hafdi þá lengi verit blindr, oc freystadr miög nockra tíd, oc tvær voru blindar dætr hans. Þá dóu þeir Magnússynir Þorleifr á Hlídarenda, oc Ari í Ögri, oc voru gamlir miög; einnin Gudrún oc Kristín at Innrahólmi Magnúsdætr systur þeirra, oc Kristín Gudbrandsdóttir biskups kona Ara Magnússonar. Þorleifr son Korts Þormódssonar hafdi Strandasyslu eptir Ara, enn Gísli son Magnúsar lögmanns dóttrmadr Þorleifs á Hlídarenda syslu eptir hann, oc bjó hann at Hlídarenda. Hákon son Gísla lögmanns Hákonarsonar andadist oc brádlega í Þorlákshöfn, hann var vitr madr oc merkr, var hans dóttir Sigrídur, módir Odds lögmanns. Gísli prestr at Hrafnagili son Jóns àt Draflastödum deidi þá enn, þremr vetrum betr enn áttrædr, oc hafdi hann þar lengi verit prestr, var hann fadir Þórdar prests mágs Þorláks biskups; Þórarinn son Jóns í Hafrafellstúngu Einarssonar Nicolássonar, var þar prestr eptir hann, enn ei veit eg giörla hvert hann var nærstr. Þorleifr Kortsson qvæntist þá at Þíngeyrum, oc fèck Ingibiargar dóttr Jóns Magnússonar eldra, er fyrri höfdu átta Gunnar Arngrimsson, oc Jón son Halldórs lögmanns; hann hafdi verit skraddarasveinn, oc þótti þó vel framadr; var sagt at fiölkíngis ástrída væri á konum nockrum vestr á ströndum í Trèkyllisvík. Þá drack prestr einn sèr bana.

CXXXIII Cap. Skadar oc annat.

Þau missiri urdu brunar á fiórum bæum í Arnessþíngi, Ossabæ á Skeydum, Oddgeirshólum, Skipholti í Ytrahrepp, oc Kaldadarnesi í Flóa; þá lèt Brynjúlfr biskup smída farmaskip mikit á Eyrarbacka, var XX álna lángr kiölrinn, þat var kallat skútann;

fèck hann formann til úr Vestmanna-eyum, oc hrausta menn til háseta, reynda í sjóförum oc siglíngum Vestmanna-eyínga. Þorsteinn Benedictsson frá Bólstadahlíd tók þá Húnavatnsþing, enn Gudbrandr son Arngríms lærda hálft, at því er sumir segia, ætla eg þó sannara at þat hafi eigi þá skèd, oc at Gudmundr á Þíngeyrum hafi haldit því enn um hríd. Haust var miög vindasamt, med ofann-falli ógrlegu regna oc snjóa, oc brotnudu XX skip fyrir austann. Þá sást Cometa öndverdann vetr, oc hèldu þá enn allir menn vera fyrirburd. Attadagr var á laugardag, enn morguninn þar eptir var mikit vedr á sunnann oc útsunnan, med siáfargángi ógrlegum á land upp allstadar fyrir austann Reykianes, svò tún spilltust enn skip brotnudu vída, mest á Eyrarbacka, í Grindavík oc í Selvogi sudr; á Eyrarbacka spillti bædi húsum oc fè, þar drucknudu inni kyr oc særleikar, enn sumt úti, oc allt spilltist í húsunum. Menn hjálpudu sèr á hólum oc hædum medann siáfargángrinn var sem mestr, enn sjúkr madr, er eigi mátti á brottu komast, druknadi í Einarshöfn gömlu. Timbrhús tók þar upp danskt, oc flaut upp á Breidumyri; vard skadi mikill á Hrauni, oc á Háeyri; þar tók upp skemmu med öllu er í var, oc bar uppí tiarnir, fannst þat sumt aptr; kistr oc annat flaut lángt upp í Flóa; enn mörg hús hin dönsku skèmdust oc brotnudu, oc flutu trèn allt upp at Flóagafli; í fiósi á Hrauni drápust kyr nockrar, einnig hestr þar, oc enn kyr hjá húsmönnum; sjór fèll þar inn í bæ allann, oc hèldu sèr þar sumir menn uppá húsabitum, enn sumir voru á þekjum uppi; misti Katrín eckja sú er þar bjó til LXXX hundrada í því flódi. IX menn tyndust þar af skipi á Eyrarbacka; þat átti Rannveig miófa á Háeyri dóttir Jóns bónda á Grund, Biarnarsonar, Jónssonar biskups, hún hafdi búit þar alla æfi ógipt, oc alit á heimili sínu XX börn födrlaus. 1653

CXXXIV Cap. Atburdir oc mál.

Vetr var allgódr, oc hlutir þá hærstir IX hundrud sydra; VII menn druknudu í Selvogi, enn fiórir á Seltjarnarnesi; börn hvurfu sumstadar, oc fannst ecki af; var jafnann sagt í þann tíma at þau sæi álfa edr huldukonr, oc rynni eptir þeim; var þat oc til-

hafit, at sum börn er ellt voru oc nádust, þóttust hlaupa eptir mönnum, módr sinni edr ödrum er þau kènndu; bar oc til fyrrum at ernir tóku sum börn, oc allt til enda XVIIdu aldar. Þat bar vid um vorit hinn XXXta dag Aprilis mánadar, at giördi fiúk, oc gèck í VII dægr; þá vard fyrir sniófiódi á fiöllum nockrum milli Skagafiardar oc Eyafiardar, prestr sá er Hallgrímr hèt, Olafsson Jónssonar prests, enn módir hans var Gudrún, dóttir Þórdar á Mardarnúpi bródur Gudbrands biskups, hann var prestr til Múnkaþverár, enn fadir hans, oc Þorlákr bródir hans voru prestar at Miklabæ; var son Þorláks prests Olafr í Hèradsdal, enn Vígdys systir þeirra var gipt Háldóri á Seilu, launsyni Þorbergs Hrólfssonar. Þrír menn örkumsludust at því sinni í þeirri leid, var einn heyrari á Hólum vellærdr, Páll son Halls Biarnasonar í Mödrufelli, hann misti tær á ödrum fæti, hann fór eptir þat utann aptr, oc vard prestr á Siálandi. Prentut var þá at Hólum bænabók Musculi, oc ágrip Davíds saltara Arngríms prests. Konúngsbod kom um bænadaga, oc laun vinnufólks, oc enn fleira. Þá kom ecki höfudsmadrinn út, enn Thómas Nicolásson var umbodsmadr hans, oc þótti íllr oc ágiarn. Hákon Ormsson fèck þá Rángárvallasyslu. Þat vor í Majo deidi Biarni bóndi á Stockseyri Sigurdarson, hinn audugasti madr. Þann tíma dó einnin Sigurdr Markússon í Hèradsdal áttrædr àt aldri, oc voru nú flestir frá hinir eldri menn er lengi höfdu uppi verit. Um sumarit á þíngi samþyckti Magnús lögmadr Biarnarson fyrir Vestfyrdínga fiórdúng um aukahlut til hospitala, þat er giört var hid fyrra sumarit, skyldi kríngum jökul vestr vera sami dagr tekinn til sem sunnanlands; enn um Vestfiördu, Breidafiörd oc Myrar var nefndr til sídar nærsti dagr eptir Jónsmessu Hóla biskups á vori. Mörg mál komu fyrir á því alþíngi; þat voru dómar Bardar Gíslasonar sydra, oc Sigurdar Jónssonar í Einarsnesi frá Myrasyslu, oc Þorkèls sonar Gudmundar Hákonarsonar, hann hafdi þá oc Þverárþíng, oc hafdi dæmt um forlag Gudrúnar Þórdardóttr, èr Pètr son Þórdar Henrikssonar skyldi midla; oc svo um arf eptir Kristínu Magnúsdóttr. Jón Eggertsson yngri lagdi þá af eydinn fyrir Haukadals-brèfinn, oc menn med hönum, oc at Jón Audunnarson hefdi sèr fengit, hafdi sá eydr farit framm á Hellisvöllum fyrir alþíng, fyrir Rúnólfi Sigurdarsyni frá Einarsnesi, oc verit vottar vid, Brynjúlfr Jonsson, Jón Jónsson, Vígfús Helgason, Gudmundr Nicolásson oc Andres

Arnason, enn var byrtr á þessu þíngi. Jón Eggertsson átti Margrètu dóttur Steindórs Finnssonar á Ingialdshóli, oc bjó at Hofstödum, oc verdr ei gètit sídann, krenktist hann af líkþrá. Þetta sumar lèt Brynjúlfr biskup smída upp hospitalshúsinn á jördum þeim er til voru teknar, hann keypti þá oc Biörk í Flóa, er Gísli biskup Jónsson hafdi á burt selt aptr undir stólinn, af Magnúsi Arnórssyni fyrir XXV hundrud lausafiár, er hann leysti med óþarflegt inventarium.

CXXXV Cap. Tilburdir.

Gísli son Þorláks biskups hafdi komit út um sumarit fyrir, oc ætladi nú utann aptr, enn svo rèdist at þat vard ecki; gèck þá oc brádasótt eda plága mannskæd í Danmörku, enn Þorlákr biskup var í vinfengi vid Doctor Olaf Worm, oc Gísli biskupsson lærisveinn hans, oc margir adrir Islendíngar oc rèdu þeir hönum frá utannförinni; sídann giördist Gísli skólameistari eptir Þorstein prest Illhugason. Fiórir menn tyndust á jólaföstu af báti á Stafnesi, er Torfi Erlendsson átti. Þá var madkr mikill í jördu undann sumri, oc hvítnadi hún öll af, oc spilltist vid; giördi jardskarpt öndverdann vetr. A Andresmessu var mikil hríd; þá kól til bana Hallgrím prest vid Myvatn hjá Vallagardi á bæ sínum, hann var son Gudmundar frá Laugum Jónssonar Illhugasonar prèsts í Múla, enn bródir Þorgríms í Krossavík; dætr hans voru Þórunn, er átti Pètr Gudmundarson frá Flatatúngu Arasonar, oc Ingibiörg er Biarni prestr átti Ormsson, Biarnasonar prests at Helgastödum Jónssonar Ormssonar, oc var þat allt stórmannlegt, þeirra synir voru Hallgrímr, oc Ormr prestr at Melstad, oc Sigurdr prestr at Kvíabeck, oc Pètr fadir Biarna prests at Melstad. Jón í Vík var bródir Hallgríms prests, þat er á Flateyardal. Þau missiri rak XIX hundrud fiska á Oddeyri med einu sióarfalli. Þá drack Jón Gissurarson at Miklavatni í Skagafyrdi sèr bana, oc þótti ókyrr sídann. Eigi er þar nú bær er svo heitir.

CXXXVI Cap. Frá ímsu.

Sá vetr eptir var misjafn, oc sumstadar fargat af heyum oc fèllu peníngar nockrir; enn þó var laungum árgott oc hlutasamt; urdu 1654

X hundrada hlutir sydra; enn sjóargángr var ógrlegr hinn XIta dag Martii, svo túnum spillti fyrir austann Reykianes. VI tyndust skip sydra, enn þó fáir menn á hverju. Þá var í Eyafyrdi um vorit stadfestr hrossadómr Benedicts Halldórssonar oc Skagfyrdínga, af Magnúsi lögmanni, oc Byrni Pálssyni syslumanni, oc ödrum mönnum med lófataki. Enn í Þíngeyarþíngi lèt Hrólfr Sigurdarson gánga dóm at Helgastödum um qvörtun Kristiáns Olafssonar kaupmanns oc Hans Pètrssonar skipara yfir skipbrotsvöru missir, voru menn hafdir grunsamir, en málinu skotit til alþíngs, oc þá vísat til þiófabálks, oc at refsa þeim mönnum. Gísli son Magnúsar lögmanns hèldt þá Múlaþíng, enn eigi veit eg giörla hvert hann fór þángat nockru sinni at búnadi. Þá seldi Brynjúlfr biskup Sigurdi syni Arna lögmanns nedra Skard í skiptum. Daginn fyrir hvítasunnu tyndist skip á Skagafyrdi, hèt Sturla sá er fyrir var, enn þat var mælt at skip hefdi siglt hjá þeim er þeir voru komnir at druknun, oc eigi ansat þeim þá þeir bádu lids; hefdi Sturla þá sagt: at máttugr væri Gud þess at veita sèr kyrkjuleg, þó þeir syniudu bargar; hann var dreginn upp á lód IX vikum sídar. Gott var þá vor, oc hagstædt sumar. Þá gèck sóttinn mikla í Kaupmannahöfn; andadist þar Gabriel Acheley er híngad kom út ádr, oc margir íslendskir menn, meistari Rúnólfr Jónsson var einn, annar Gudmundr Andresson. Þá deydi Arni Gíslason at Ytrahólmi, oc var miög saknad, hann hafdi átta Steinunni dóttr Hannesar í Snóksdal Biarnarsonar, oc börn miög mörg, oc mannvæn, var eitt Hannes fadir Hákonar syslumanns oc hans systkina, önnr áttu fá afqvæmi, qvad Hallgrímr prestr Pètrsson í Saurbæ eptir hann, því hann var hönum vel. Annar deidi Biarni yngri, lögrèttumadr, son Hrólfs Biarnasonar, sá er fordum giördi harkit sydra, var hann gamall miög; son hans var Þorsteinn fadir Hrólfs á Alfgeirsvöllum, oc er þadan fólk í Skagafyrdi; skiptapar tveir eda þrír smáir urdu enn sydra. Þá giördist Halldór son Jóns prests Bödvarssonar í Reykiaholti kyrkjuprestr at Skálholti, enn Helgi at Húsafelli son Gríms prests, er þar var ádr, Jónssonar í Kálmanstúngu er Jón Murti vo, Grímssonar. Þorsteinn Illhugason var kyrkjuprestr at Hólum, enn Gísli son Þorláks biskups skólameistari. Ecki er gètit stórtídinda á alþíngi, enn framm fóru þar dómar nockrir, oc einn um tvöfaldann forlagseyri hinna þíngstu ómaga líkþrárra; þar kom framm einn dómr er Pètr Einarsson hafdi út-

nefndann í Bardastrandar syslu. Höfudsmadr kom ei út fyrrenn eptir þíng; tafdist hann af sjóvíkíngum enskum; enn Thómas Nicolásson kom út med konu sína Margrètu Clausdóttr Brún, hún var hinn mesti skapvargr, oc bædi voru þau styrdlind; nockr komu konúngsbod, enn þó lítt brúkud er stund leid; rit fródlegt kom frá Birni at Skardsá, um eydijardir Reinistadar klaustrs í Vídidal, ec enn fleiri hluti. Þá var margræddast á Vestfiördum um þau ærsli er á konum voru í Trèkyllisvík á Ströndum, þóttist prestr eigi gèta framit messu fyrir hliódum þeirra, mási oc froðufalli, oc voru bornar opt úr kyrkiu margar í senn. Jón Magnússon oc Þorleifr Kortsson höfdu þar þá syslu, þeir lètu taka Þórd Gudbrandsson, er haldinn var hinn fiölkunnugasti madr, oc valdr af þessu, oc tvo adra, Egil Biarnason oc Grím Jónsson, því menn þóttust þar miög ásóktir af aptrgaungu, oc voru þessir þrír brenndir hinn XXta oc XXVta dag Septembris mánadar, enn þat þótti flestum skörúngskapr. Þá syndist mönnum einnin aptrgánga í Skagafyrdi; var á slíkum hlutum hinn mesti ótti í þann tíma um allt land, svo sem oc hafdi verit í Danmörku á dögum Kristiáns konúngs fiórda, oc vídar í löndum.

CXXXVII Cap. Enn frá ímsu.

Eptir þetta giördi vetr gódann, enn þó nockut misjafnann, urdu hlutir misjafnir, oc þó gódir vídar; var vor votsamt, oc brotnudu vid Drángey VIII skip; enn menn komust af í bergit, oc hiálpudust svo, lidu þó miög hardt af sjáfargángi oc grjóthruni, oc svo sullti, ádr þeir fengu kyndt vita, oc nádust sídann, þeir voru tveir hins sjötta tugar. Prentadir voru þá at Hólum hugvekjusálmar, er orkt hafdi Sigurdr prestr í Presthólum Jónsson, oc svo missira skipta sálmar hans, sköpunarbókar sálmar Jóns prests Þorsteinssonar, oc forfedra bænabók, hún var seinust þeirra er Þorlákr biskup lèt prenta. Reka-þræta vard þá um hval á Reykium á Reykiaströnd, med Benedict Halldórssyni syslumanni er hèldt Reinistadar klaustr, enn þat átti jördina, oc presti at Hvammi í Laxárdal; lèt Benedict lysa stroku Gunnars Jónssonar, er grunadr var um stuld úr Hofsósbúdum. Þau missiri var Þorkèll Arngrímsson sendr med ödrum manni til at ransaka hvert málmar væri á Islandi. 1655

Ecki er gètit tídinda á alþíngi nè stórmæla. Þá var lítill heyskapr þat sumar, enn nyttist þó vel; var votsamt haustit, gèck þá sótt oc öndudust gamlir menn. Illhugi son Hallgríms Halldórssonar á Vídimyri tyndist í Gaunguskardsá, hann var XVIII vetra. Þá dó Arni á Holltastödum Teitsson Biarnarsonar Jónssonar biskups, hafdi hann verit lögrèttumadr í Húnavatns-þíngi, oc átti afqvæmi; einnin Biörn Jónsson á Skardsá, vetri meir enn áttrædr oc var þá blindr, hafdi hann lifat *X* vetr sídann hann lauk annál sínum; hann hafdi ritat um fornyrdi lögbókar, æfi nockurra biskupa, rit um Grænland, Tyrkjasögu um Vestmannaeyarán, oc um orda uppruna íslendskra; þat var velgiör bók, enn hún tyndist í sjóferd, oc er ei til sídann; annálabókina, oc enn um nockrar lagagreinir; þarmed forsvar fyrir stóradómi, vidbætir sögu Arna biskups, oc nockra qvidlínga; einnin útskyríngu yfir Brynhildarlióđ, oc Vafþrúdnismál, oc höfudlausn Egils Skallagrímssonar, oc fleiri qvidr fornar, oc þó nockrs meigi vant vera í slíku, þá var eigi framar von um ólærdann mann, þá í öld, er enginn hafdi nálega gengit á undann um slíkt; eru frá hönum nockrir menn komnir, þótt vèr kunnum ecki grannt af at segia; son hans var Bessi, er átti Halldóru dóttr Rafns Bessasonar Hrólfssonar, oc áttu þau börn mörg. Rafn Bessason var lögrèttumadr í Húnavatns-þíngi, hann dó einnin þennan tíma; son hans oc bródir Halldóru var Eyvindr á Breckulæk. Gunnar, sá er strauk úr Skagafyrdi, hafdi stolit miög miklu úr húsunum dönsku í Hofsós, hann komst á brott med Hollendskum, oc nádist ei, hafdi hann búit at Hofi; fleiri voru þá stuldir, oc mannalát skyndileg, druckn nockrir sèr bana. Þá kom skip í Seiluna frá höfudsmanninum, eptir afgiöldum landsins, þat rak á blindskèr fyrir Seltjarnarnesi, oc tyndist fiárhlutr af, enn menn hèldust. Bóla gèck um Vestfiördu, oc öndudust gamlir menn, oc þessir er merki voru at: Arni prestr at Látrum á Breydafyrdi, oc Þorkatla Finnsdóttir á Skálmarnesi bródrdóttir hans, enn födrsystir Jóns Torfasonar í Flatey. Arni prestr var son Jóns í Flatey Biarnarsonar at Reykhólum, Þorleifssonar hyrdstjóra, oc var hálftyrædr; var hann á þridja vetri er Dadi í Snóksdal dó; hann hafdi átta Þórunni dóttr Þorleifs Jónssonar undir Múla, oc börn mörg. Sveinbjörn prestr var einn son þeirra, hann átti Gudrúnu dóttr Sigmundar í Fagradal Gíslasonar at Stadarfelli, Jónssonar á Svarfhóli Olafssonar, þeirra dóttir var Gudrún módir Arnórs Jóns-

sonar syslumanns. Þá voru sett skip Dana út eptir skipum Hollendskra. Vatnshlaup var þá ógrlegt í Jökulsá í Axarfyrdi, oc misti Jón prestr á Skinnastödum III hundrud fiár tólfræd. Þann tíma fèck Biörn Pálsson í Espihóli leifi til at gánga at eiga Ragnheidi, dóttr Magnúsar Arasonar at Reykhólum, því þau voru at ödrum oc þridja, oc linadist svo smám frændsemis meinbugr, hafdi hún álist upp at Skútustödum med Þórunni módr sinni, oc Sigurdi bródur sínum. Þat haust var þat hinn IXda dag Septembris, at haldit var brúdkaup Biarnar sonar Magnúsar lögmanns, oc Helgu dóttr Gudmundar Hákonarsonar á Þíngeyrum, gaf Magnús lögmadr Byrni syni sínum VIII hundrud hundrada, enn Gudmundr bóndi Helgu dóttr sinni IIII hundrud hundrada, oc leiddi bodsmenn alla út med giöfum, svo at nam LXXX dölum í silfri, oc var ei all-lítill fiárstofn Biarnar Magnússonar.

CXXXVIII Cap. Fráfall Þorláks biskups.

Þorlákr biskup Skúlason á Hólum, vígdi tvo presta á jólaföstu, Þorlák Arngrímsson hins lærda, oc Þorleif Olafsson Gudmundarsonar frá Sölvatúngu Gíslasonar; hann hèldt lengi Blöndudalshóla oc fèck Þórunnar Kortsdóttr systr Þorleifs, oc átti margt afqvæmi. Alls vígdi Þorlákr biskup VI presta oc XL; hann hafdi fyrir þremr árum leyst út, af Hóla inventario óþarflegu, XXV geldneyti fyrir C dali, enn LXXXIV voru þá eptir; var hann hamíngiumadr mikill, lærdr oc vel at sèr, oc vinsæll vid flesta menn; eigi sídst var hann í vináttu vid Henrik Bielke höfudsmann; var oc vellátinn af prestum oc öllum ödrum, því hann var alla æfi lítilátr oc liúflyndr, gudrækinn, ör oc sidprúdr. Var þá lítilæti höfdíngia miklu skialdsèdara enn á vorum dögum á öndverdri *XIX*du öld. Hann gaf Hólakyrkju í mynníngu legstadar síns predikunarstól fyrir *XXX* dali, oc krossmark yfir kórdyrum *XX* dali. As í Hörgárdal XX hundrud, med hundrads landskuld oc fiórum kúgildum, gaf hann Hólaskóla, med þeim skilmála at afgiald skyldi liggia til hinum fátækasta stúdent frá Hólaskóla, er mentadist utannlands. Hann oc þeir Brynjúlfr biskup hófu upp af nyu fornfrædi er miög var undir lok lidinn í landi hèr. Hann gèkst undir at gialda

skuldir meistara Rûnólfs, fyrir kunnugleiks sakir, oc gaf hönum C dali. Hann lagdi út Gerhardi hugvekjur, oc ritadi bæklínga fleiri; er svo sagt at hönum hafi þótt Sigurdr prestr Jónsson í Presthólum hyrdulaus, er hann visiteradi, oc þá bodit hönum at qveda sálma yfir hugvekjurnar, sem hann giördi. Þorlákr biskup átti Kristínu dóttr Gísla lögmanns Hákonarsonar, er mestr höfdíngi þótti, bædi at ásynd oc örleik, sem fyrri er gètit, oc var hún hamíngiukona mikil; börn þeirra voru, sem fulltída urdu, Gísli, Þórdr, Skúli, Gudbrandr, Jón, Elin. Þorlákr biskup hafdi fengit til enska konu velkunnandi, at kènna dóttr sinni handvyrdir, oc bygt henni skemmu; hann tók sótt deginum fyrir áttadag jóla 1656 um vetrinn, er nú var nærst frá sagt; enn á áttadag sjálfann, medtók hann sacramentum med kristilegum undirbúníngi undir andlát sitt, oc andadist hinn IIIIda dag Januarii, á föstudag sem Gudbrandr biskup módrfadir hans, í fullum veg sínum oc blóma, þá er hann hafdi biskup verit í VIII vetr oc XX, enn skorti vetr á sextugann. Var hann grafinn vyrdugliga IXda dag hins sama mánadar, í Hóladómkyrkju, þvert yfir frá legstád Gudbrands biskups; báru VI prestar oc VI leikmenn kistu hans, enn Þorbergr kyrkjuprestr hèldt líkpredikun af ordum Páls postula: Christr er mitt líf, enn daudinn minn ávinníngr; sá Þorbergr hafdi verit þar lengi kyrkiuprestr, oc hafdi örkumsl á hendi, hann var son Asmundar Þorsteinssonar á Grund, Gudmundarsonar frá Fèlli. Kristín biskupseckia fór sídann til Vídivalla, oc hafdi nockrar jardir Hóla dómkyrkiu til uppheldis sèr. Margt manna er komit frá Þorláki biskupi. Gísli oc Þórdr synir hans urdu biskupar bádir, oc verdr af þeim sagt sídar. Skúli Þórláksson var prestr, oc prófastr seinna, at Grenjadarstad, hann átti Gudrúnu dóttr Benedicts Halldórssonar syslumanns á Reinistad, þeim var ei barna audit; sídann fèck hann Elínar Sigurdardóttr frá Skútustödum Magnússonar Arasonar í Ögri, þau áttu margt barna, enn þau öndudust öll í bólu, laungu seinna enn hèr var komit, nema Jórunn; hennar fèck Brynjúlfr Þórdarson á Hlídarenda, oc er frá þeim ætt kominn, sem enn mun sagt verda; Þorlákr Skúlason vard oc prestr. Gudbrandr Þorláksson var Hólarádsmadr um hríd, enn hafdi seinna Húnavatns syslu hálfa, nockra stund, sídann bjó hann at Vallhollti í Skagafyrdi, oc átti Þórunni dóttr Benedicts Halldórssonar syslu-

manns, voru þeirra börn Ragnhildr oc Þorlákr, oc kom ecki af; ecki var Gudbrandr vinsæll madr, nè vel at sèr, oc eigi þótti hann vel í ætt segiast. Jón Þorláksson fèck Mödruvalla-klaustr, oc skipti sídann vid Þorstein son Þorleifs Magnússonar at Hlídarenda, oc tók Skriduklaustr oc Múlasyslu; hann var frídr madr synum, oc allvel á sig kominn; hann fèck Seciliu dóttr Hallgríms prófasts Jónssonar í Glaumbæ, Vígfús var son þeirra, oc annar Þorlákr, þridji Jón, hann var syslumadr, oc dó þó fyrri enn fadir hans; fiórdi Hallgrímr syslumadr í Múlaþíngi, hann var fadir Jóns í Berunesi, oc Elínar, er átti Einar prestr Jónsson frá Brimnesi Kètilssonar frá Eydum Biarnarsonar, hann var bródir Kètils prests í Húsavík, þeirra son var Biarni fadir Einars prests at Grenjadarstad; fimti son Jóns Þorlákssonar var Biörn prestr at Gördum á Alptanesi, hann var fadir Þóru, er Halldór biskup átti Brynjúlfsson, oc Steinunnar, er Skúli Magnússon átti, landfógeti, oc er ætt frá þeim bádum. Elín Þorláksdóttir giptist Þorsteini Þorleifssyni frá Hlídarenda Magnússonar, þeirra dóttir var Þrúdr, er átti meistari Biörn biskup. Fátt var þó forráds fridt sinnum af afspríng Þorláks biskups, oc fátt at ödru afbrugdit, enn mannadist sumt vel. Þorlákr biskup vard harmdaudr, oc olli því ástsæld hans, oc ei sídr álit Nordlendínga hid mikla á Gudbrandi biskupi módrfödr hans, at þeir vildu heldr hafa hans son úngann oc afbrygdislausann at biskupi, enn annann mann, er þeim var gèfit um at kiósa.

Prentfeil í Árbókanna V^ta Deild.

Bls. 2 Form. l. 2 kauphöndluninni l. kauphöndlun
8 lin. 25 *in Marg.* 1570.
9 — 33 Jóhanbi l. Jóhanni
12 — 13 kyrkum l. kyrkium. l. 16 hönum l. hinum
15 — 10 Gísli l. Gísla
16 — 5 l. Seltjörn
21 — 9 áleitnir l. álitnir
27 — 32 Jóns biskups l. Jóns syni biskups
28 — 3 Gudlaugr l. Gudlaug. l. 31 höfud l. hötud
33 — 16 Midanes l. Midjanes
38 — 34 Aldvin l. Aldavin
39 — 7 í Alptanesi l. á Alptanesi. l. 37 l. prests
40 — 8 Páll l. Páls. l. 22 þúrídr l. þúrídar
42 — 7 Finnbogadóttir l. Finnbogadóttr. l. 17 prestr l. prests
46 — 9 sett l. selt
47 — 29 voru þar l. voru þar dómsmenn
53 — 33 Erlendr l. Erlend. p. 50 l. 4 l. biskups
56 — 5 einum l. einnin
62 — 20 *in Marg.* 1591.
63 — 31 hinn l. hin
78 — 14 konúng l. konúngi
81 — 1 tækist l. tætist. l. 14 l. XIIta
84 — 35 aflkostr l. aflskortr
86 — 22 margt fólk inni l. margt inni
89 — 30 fengit l. fengist
93 — 26 sumra; þeirra h. l. sumra þeirra; hestar
94 — 13 hundrud l. hundrad
103 — 29 l. barnabörn hans
121 — 5 Hrólfs Biarnarsonar l. Hr. Biarnasonar
135 — 13 lögmadr l. lögréttumadr. l. 18 l. Gísli
137 — 1 prest einn þar vestra; Jón Grímsson hafa l. prest einn þar vestra, Jón Grímsson, hafa
138 — 14 mæta Gil l. mæta vid Gil. p. 141 l. 3 l. betri
133 — 25 höfdu hey l. ei höfdu hey. l. 27 rótt l. róit.